Tar le Lubba ke tar Kabba

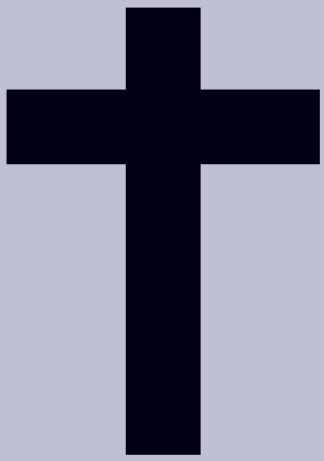

Kaba: Tar le Lubba ke tar Kabba Bible

Tar le Lubba ke tar Kabba
Kaba: Tar le Lubba ke tar Kabba Bible

copyright © 2015 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kabba

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 29 Jan 2022
42d55340-9c90-56ec-bf99-50cbf96e48a7

Contents

RUT 1
ESTER 5
JONASE 12
MATIYE 14
Marke 49
LUKU 70
KULA 106
1TI 140
2TI 145
TITE 148
NEJE KE DDUTU NDƆ TE . . 150

Maketuru le Rutu
Rutu
Rt
Tar dɔ maketuru te le Rutu

Ne ke maketuru le Rutu pa tare to dɔ ndɔ te ke Jujeje a aw ɔnje dɔ bbe ke Ijarayel. Tar le to tar le nje ke key le Elimeleke ke to dew ke bbe te ke Betelehem nange te ke Juda. Tar le unn kute dɔ tar ne-wungu te, tar tɔku bbo ke oso, tar kayn te lede, tar koy le Elimeleke, ke tar koy le nganne. Tar le tunga dɔ tar kuju ngonn te ke dda are gel nuju lede tel guku bbay. Tar ke ngeng nya me tarje te neenn to tar le deneje joo: Nawomi dene le Elimeleke, ke ngonn mume Rutu. Rutu ke to dene ke nange te ke Mowabe ndiki ta kinya go mumeje Nawomi ang ngaa ndiki ta kare nje ke le mumeje telje to nje ke laa. Rutu dene-ndubba le dew ke Ijarayel ke ayn isi nange te ke Mowabe tel to dene le mare dew ke Ijarayel bbay. Ria na Bowaje. Ngonn ke Bowaje de ke Rutu dujeje a to bɔ mbay Dabbitije. Rutu tel to mare kɔn-dene ke ngeng nya horo kɔn-deneje te ke Ijarayel, mba ń-to ka Dabbitije.

Tar kaw le Nawomi, ke ngaweje, ke nganne bbe te ke Mowabe

1 Dɔ ndɔ te ke nje-gangeje sariya ɔnje bbe ke Ijarayel, tɔku bbo oso. Mare dingaw ke Betelehem nange Juda te aw ke dene laa, ke nganne ke dingaw joo mba kisi bbe te ke Mowabe.

2 Ri dingaw le na Elimeleke, ri dene laa na Nawomi, ri nganne ke dingaw ke joo le na Malɔn de ke Kilyɔn. Ń-toje to dewje ke nange te ke Eparata* ke isije Betelehem nange Juda te. Ń-teeje ngonn bbe te ke ria na Mowabe le a, disije bbe te le.

Tar ne-kem-to-ndoo ke oso dɔ Nawomi te

3 A ta koo a, Elimeleke ngaw le Nawomije le oy ngaa Nawomi nayn ke nganne ke dingaw ke joo le.

4 Ń-taaje deneje ke Mowabe. Ne ke dɔngɔr ria na Orpa, ri ne ke kara na Rutu. Ń-ddaje ngɔsi ke bbal dɔku.

5 Goe te a, Malɔn de ke Kilyɔn doyje ngaa dene le nayn ke kare baa turu nganne te ke joo, ke turu ngaweje te.

6 Nawomi in me bbe te ke Mowabe ke ngann mume ke joo ta tel ke Betelehem le mba noo na Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ dda me-maji ke dewje laa ddew ne-kusa te.

7 Nɔtu bbe te ke nisi te le, ne ke ngann mume ke joo, dosoje ddew-bô ta tel nange te ke Juda.

8 Nawomi pa are ngann mume ke joo le na: « Ya, e-telje. Na na kara tel key le kɔenje! Maji kare Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ dda ke se me-maji ddew kara baa toke e-ddaje ke nje ke oyje ddem, e-ddaje sem ddem.

9 Maji kare Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ dda bba are isije ke maje kara kara tɔyn me key te le mare dingawje ke a taajese!» Ń-to mbide ngaa duruje dɔ nɔ te.

10 Dilaeje te na: « Baann ang, Ja kaw sei ke rɔ nje ke lei te.»

11 Nawomi pa na: « Ngannem ke dene, E-telje! Mba ddi bba a kawje sem wa? Ma kase kuju ngannje ke dingaw kare taase bbay wa?

12 Ngannem e-telje, awje! M-bbuka nya, mase taa ngaw ang ngaa. Bbo le munda mem to, ma to gir ngaw te til te neenn ta kuju ne ngannje ke dingaw ka,

13 a ngebbejede ndereng kare ń-tɔkuje njaa wa? A mbeteje ta taa ngaw mba yeenn wa? Baann ang ngannem ke dene! Ne ke ingam neenn to ngeng nya uta en-gase. Mba Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ undam.

14 Duruje dɔ nɔ te bbay. Orpa to mbi mumeje a Rutu nayn saa.

15 Nawomi pa na: « Ya, nje-mari tel ke bbê le nje-ke laa, ke kɔrje te laa. Ɔru goe.»

16 Rutu pa na: « A kuwam ke singa bba ma tel goi te ang ddem a kuwam ke singa kare minyai ang ddem! Lo ke aw te a, ma kaw te, lo ke e-dda bbe te a, ma dda bbe te, nje ke lei a to nje ke lem, ngaa Lubba lei a to Lubba lem,

17 lo ke oy te a ma koy te ngaa da dubbum loe teenn. Toke yo a kayn horoje ang a minyai a, maji kare Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ dda sem ne ke mee ndiki.»

18 Kake Nawomi oo to Rutu ndiki nya mba kaw saa a, ew rɔe pa saa tar.

Nawomi de ke Rutu ń-teeje Betelehem

19 Ń-njaje joo keme ndereng ń-teeje Betelehem. Kake dandeje Betelehem a, dewje tɔyn ke me bbe te le aaje lo ke tade ngaa deneje paje na: « Nawomi wase na wa?»

20 Ń-pa narede na: «E-bbaremje Na-womi ang. E-bbaremje *Mara, mba Nje-singa-mɔngu ddam are minga wungu nya!

21 Maw ke ne-kinga a, Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ tel sem jim baa. Mba ddi a e-bbaremje Nawomi wa? Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ pa tar naji ke majang dɔm te, Nje-singa-mɔngu ddam majang.»

* **1:22** Me maketuruje te ke dang to ble, kande ko ke to nange te le jiipije.

22 Nawomi tel ke ngonn mume Rutu ke to
ngonn nje-bbe ke Mowabe toke baann. Ń-
teeje Betelehem kare kunn kutu kuja teyn*
te.

2

1 Nawomi ee ke mare nuju le ngaweje.
Ń-to dew ke bo ngaa ninga ne ddem. Ń-
to dew ke me nuju te le Elimeleke, ria na
Bowaje.
2 Rutu, dene ke Mowabe le pa are Na-
womi na: «Ma kaw ndɔô mba kaw bburu
jinga teyn, go dew te ke a koom maji keme
te. Nawomi le pa are na: aw ngonnum.»
3 Naw ngaa naw n̂-bburu teyn go nje-
kujaje teyn te. A ne umae are to ndɔɔ
le Bowaje ke to dew ke me nuju te le
Elimeleke le.
4 A ta koo a Bowaje in Betelehem tee
gode te ngaa pa are nje-kujaje teyn le na:
« Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ ee ke se!» Ń-telje
ke tar dareje na: «Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ
bbar tar ke maji dɔi te!»
5 Bowaje duju nje-kula laa ke to nje-
ngem dɔ nje-kujaje teyn na: « Ngonn ke
dene neenn to le na wa?»
6 Nje-kɔn dɔ nje-kujaje kande ko le paje
are na: «N̂-to ngonn ke dene ke Mowabe
ke Nawomi ddee saa.
7 Ngonn ke dene le pa na na bburu teyn
ke ta kareje te ngaa na bburu jinga teynje
ke nayn horo kareje te. Lew baa ke n̂-ddee
ke esindɔɔ njaa, nar ta kula te nyɔm, naw
nuwa rɔe key mba gɔju kare baa.»
8 Bowaje pa are Rutu na: «Ngonnum,
aw e-bburu ne me mare ndɔɔ te dang ang
ngaa, e-nayn neenn. Uwa go ngann nje-
kulaje lem ke dene, oo maji wa!»
9 Unda kemi dɔ ndɔɔ te ke daw duja koo
me te neenn ta uwa go nje-kulaje lem ke
dene. Oo wa, m-pa mare nje-kulaje lem ke
dingaw kare ta dinyai ddekeke. Bbo kunda
maann a ɔin a, aa lo me joo maannje te
toonn a, a kay maann ke nje-kulaje lem
toje.
10 Yeenn a n̂-tee noso, n̂-debbe keme ke
nangê ngaa, n̂-pa nare na: «Ema ke m-to
nje-mba neenn a, ddew ddi te bba oom te
dew ngaa e-ddasem me-maji neenn wa?»
11 Bowaje pa are na: « Dɔru gel neje tɔyn
ke e-dda ke mumije darem. Neje ke unn
kute yo te le ngawije, ddew ke toke inya
ne bɔije ke kɔinje ke bbe kuji mba ddee ne
ke horo dewje te ke e-gerede kete ang.
12 Maji kare Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ tel ke
mare ari wɔju dɔ ne ke e-dda! Nje-kisi ke
ndɔ ke ndɔ, Lubba le Israel ke e-ddee ta
kiya rɔi kɔ gɔle te ari kuka lei.»
13 Rutu pa na: « Oom to dew kemi te
ebbemje. E-wul mem. E-pa tar ke uru dɔ
bbengere bbere te lei ke dene. Ta koo maji
a m-mbɔbbu mbɔr nje-kulaje lei ke dene
kara ang.»
14 Kare ne-kusa ase a, Bowaje pa are
na: « E-ngese ke kete usa ne, ula bina lei
me maann nayn te.» Nisi mbɔr nje-kujaje
kande ko te. Bowaje are mare kande ko
ke n̂-ndaw nusa nare mee ndann ngaa n̂-
ngem kese.
15 Goe te a nin taar ta bburu a Bowaje
unn ndu are nje-kulaje laa na: «Inyaje
ddew areje n̂-bburu horo kare teynje te tɔ
bbo ɔkeje ddew ang.
16 Inyaje mare jinga waa horo kareje te
areje n̂-bburu, ta inje saa ang.»
17 Ń-bburu ne me ndɔɔ te le ndereng
lo kul ngaa nunda ne ke n̂-bburu le ngaa
ninga kande ne le ngɔsi ke bay sembe kara.
18 Noto naw ne bbê ngaa n̂-tɔju mumeje
ne ke n̂-bburu le. Ń-tee ke kese ne-kusa ke
nayn le nare.
19 Mumeje duje na: « Lo ke dda a e-bburu
ne te bbokene wa? E-dda kula dda wa?
Lubba bbar tar ke maji dɔ dew te ke unda
keme dɔi te neenn!» Nɔru gel neje tɔyn ke
nday dɔe te nare mumeje, ngaa n̂-pa na: «
Ri dew ke m-dda kula ndɔô laa na Bowaje.»
20 Nawomi pa are ngonn mume na: «
Maji kare Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ ke ndɔ
tɔyn aw dda maji ke dewje ke isije kem baa
ddem, ke dewje ke oyje ddem bbar tar ke
maji dɔ dingaw te neenn! Nawomi pa are
bbay na: «Dingaw le to nuju leje ke danna
njaa. Ne horo dewje te ke to tar lede ta
taaje to dene ndubbaje*.»
21 Rutu ke to dene ke Mowabe tel pa na:
« Dingaw le pa arem tɔ na: E-nayn go nje-
kulaje te lem nyɔm kula kuja koo ndɔɔ lem
nunga.»
22 Nawomi pa are ngonn-mume Rutu na:
« Ngonnum, maji kare e-nayn ke nje-kulaje
laa ke dene ngaa maji kare dew ingai me
mare ndɔɔ te dang dda sei singa ang.»
23 Ń-nayn ke nje-kulaje le Bowaje mba
bburu ne ndereng ndɔ ke kula kuja teyn†,
ke waa tunga. Ń-nayn ke mumeje.

3

1 Mumeje Nawomi pa are na:
«Ngonnum, maw m-sange ddew ta kare
uwa rɔi ngaa ta kare isi ke maje.
2 Ke bbasine, Bowaje ke aw rɔ nje-kulaje
te laa ke dene teenn le to nuju leje le maa?
Ne njaa na to teyn ke to bbal te til te neenn.
3 E-ndoko maann, e-ndeem ubbu, ula
kubbu ke kura bbo aw lo to teyn te. Are
nusa ne tɔyn, nay ne tɔyn bba ta e-tɔju rɔi.

* **2:20** Horo jiipije te bbo dingaw oy a, ngokɔen ee ke ddew mba taa dene laa, ke ne-kingaje laa.
† **2:23** Oo 1.22

4 Naw ta to nangê a, aa lo ke na to te ke
maje. Goe te a, uwa ne gɔle te oo a, e-to
nangê kɔ gɔle te a, ne njaa na tɔji ne ke a
dda.»*
5 Ñ-pa nare na: « Ma dda ne tɔyn ke e-pa
arem.»
6 Nɔtu naw bbal te le ngaa ñ-dda neje
tɔyn ke mumeje pa are.
7 Bowaje usa ne ke ay ne ngaa ee ke rɔ-
neel. Naw ñ-to mbɔr kande ko te ke to dɔ
jin te le. Rutu ngeyn jann jann ddee uwa
ne gɔle te oo ngaa to nangê kɔ gɔle te.
8 Lo mɔngu nyenene ngaa Bowaje le
ndebbe a turu rɔe: Na ta koo a mare dene
to kɔ gɔle te.
9 Ñ-duju na: «Ei na wa?» Nila te na:
«Ema Rutu nje-kula lei ke dene aann. Uwa
ta kubbu lei ila dɔ nje-kula te lei mba to tar
lei ta tam to dene-ndubba.»
10 Ñ-pa nare na: Ngonnum ke dene, Nje-
kisi ke ndɔ ke ndɔ bbar tar ke maji dɔi te!
Kula ddai ke guku neenn to ke dɔgɔle uta
ye ke kete bbay, mba aw e-tubba go ngann
basanje ke nje-ndooje wase nje ne-kingaje
ang.
11 Bbasine, ngonnum, are bbel ddai ang.
Ma dda ne tɔyn ke a dujum, mba dewje
tɔyn ke bbe leje gereje to e-to dene ke maji
nya.
12 Tɔkɔrɔ njaa, to tar lem ta tai to dene-
ndubba, a mare dew ke kula nuju laa to
ngɔsi nya ke ngawije utam to.
13 E-to neenn. Lo are ke esin a bbo ñ-
diki ta taai to dene-ndubba a na taai, a bbo
ñ-ndiki ang a, ma taai ture te, Nje-kisi ke
ndɔ ke ndɔ ee teenn! E-to neenn ndereng
lo are.
14 Rutu to kɔ gɔl Bowaje te ndereng ta-
lo-kare ngaa nin taar ke lo ke to pipi mba
Bowaje ndiki kare dew gere to Rutu ddee
lo to waa ke teyn te neenn ang.
15 Ñ-pa nare na: E-ddee ke kubbu ke ngal
ke rɔi teenn ke ne ta uwa tae ke maje. Ñ-
dda to ke baann ngaa nɔju teyn ke ne gɔl
misan nungu me kubbu te le nunda dɔe te
a, Bowaje le tel aw bbê.
16 Ruth tel ddee rɔ mumeje te ngaa
mumeje le pa na: Na baann wa ngonnum?
Nɔru gel neje tɔyn ke dingaw le dda mbata
laa.
17 Nunn ne nɔju ne teyn le gɔl misan
narem ngaa ñ-pa narem na:« A tel jii baa
rɔ mumije te ang.»
18 Nawomi pa na: «Ngonnum e-nayn
rɔm te neenn oo gel ne neenn bba, mba
tar neenn goto bbokone njaa bba dingaw
neenn a kila wure nangê.»

4

1 Bowaje tee isi lo dda tar te ta ndoko
te ddaka. A ta koo a dingaw ke to tar laa
ta taa Rutu to dene-ndubba ke Bowaje pa
tar laa le unda lo tee.* Bowaje pa na: « Ei
neenn, e-ddee isi nangê neenn.»
2 Bowaje bbar dingawje dɔku horo tɔku
dewje te ke eeje me bbe teenn, ngaa pa na:
« Isije neenn ngaa disije nangê.»
3 Ñ-pa nare dew ke ee ke ddew ta taa
Rutu to dene-ndubba le na: « Nawomi ke
in bbe te ke Mowabe tel le aw labbe lo le
ngokɔnje Elimeleke.
4 A ema, meje ta pa kare e-ndoko lo le
kem dewje te ke isije neenn, ke kem tɔku
dewje te neenn! A bbo e-ndiki ta ndoko
a e-ndoko! A bbo a ta ndoko ang a, e-pa
arem. Mba mare dew ke dang ke to tar
laa ta ndoko lo le goto. Goi te bba to ema.»
Dingaw le ila te na: «Ema njaa ma ndoko.»
5 Bowaje pa na: « Ndɔ ke a ndoko ne
ndɔɔ le ji Nawomi te a to ndɔ ke a taa ne
Rutu dene ke Mowabe ke to dene-ndubba,
mba kare ri ngaweje ke oy mban nayn dɔ
ne-kingaje te laa.»
6 Dingaw ke to tar laa ta ndoko lo le
pa na: « Ma ndoko lo le ang. Bbo m-dda
baann a ma tuju ne-ndubba lem. E-ndoko
lo ke to tar lem ta ndoko le to lei, ddew ke
ma ndoko ne goto.»
7 Lew, dɔ nange te ke Ijarayel, bbo dew
a ta dda mare ne toke le, taa dene-ndubba
wase toke le mbel naa mare ne a, dew ke
kara ɔru ne-gɔl laa are ye ke kara. Neenn
le to tar-naji horo ngann le Ijarayelje te.
8 Dew ke to tar laa ta taa dene-ndubba
le pa are Bowaje na: « E-ndoko ndɔɔ le to
lei!» Ngaa Buwaje ɔru ne-gɔl laa.
9 Bowaje pa are dewje ke tɔku, ke dewje
tɔyn ke nange te ke Ijarayel na: « Bbokone
e-toje to nje-tar najije wɔju dɔ neje le
Elimeleke, ke neje le kilyɔn, ke neje le
Malɔn ke m-doko ji Nawomi te.
10 Rutu dene ke Mowabe ke to dene le
Malɔn le njaa kara m-tae to dene lem.
Ma kunda ne ko-ri ngaweje mba kare ri
ngaweje le nayn horo ngakɔenje te ddem,
nayn horo dewje te ke aw isije lo dda tar
te ta ndoko te ddem. E-toje to nje-tar-naji
nejeenn bbokone.»
11 Dewje tɔyn ke isije ta ndoko te le, ke
dewje ke tɔku paje na: «N-toje to nje-tar
naje njaa. Maji kare Nje-kisi ke ndɔ ke
ndɔ dda bba are dene ke ande me key te
lei to toke le Rasel, ke Leya, dede joo kem
ke dundaje gel ngann le Ijarayelje nangê.
Maji kare e-ddee to nje-ne-kinga nange te
ke Eparata ta are rii bbar me Betelehem te.
12 Maji kare ngannje ke Nje-kisi ke ndɔ
ke ndɔ a kari ddew te le dene ke inga
neenn ddaje are me key lei to ddew kara

* **3:4** Ne ke Rutu dda le tɔju to ñ-ndiki ta kare Buwaje ngeme
* **4:1** Oo 2.20

baa toke me key le Perese ke Tamar uje are
Juda.»
13 Bowaje taa Rutu to dene laa ngaa ñ-
mbɔn saa naa. Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ
dda are Rutu uwa sem ngaa uju ngonn ke
dingaw.
14 Deneje paje are Nawomi na: « Jɔsuje
gaji Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ ke bbokone ari
dew ke nje-kuka dɔi ke ria a bbar nange
Ijarayel te tɔyn.
15 Ngonn le a dda kare ubba singa ngaa,
na dda sei ndɔ bbuka te lei mba, ngonn
mumi ke ndikii nya a uje. Ngonn mumi le
uta ngannje ke dingaw siri.»
16 Nawomi taa ngonn le ote kare te ngaa
ñ-ddee to nje-ngem ngonn le.
17 Nje-ninn-key-mareje undaje ri ngonn
le na: «Duju ngonn dare Nawomi!» Ñ-
bbareje na Obede. Obede le a to bɔ Ijayije,
Ijayi le a to bɔ Dabbitije.
18 Ri nje ke gel Perese te le to toke be:
Perese uju Heteserɔn,
19 Heteserɔn uju Ram, Ram uju, Aminad-
abe,
20 Aminadabe uju Nasɔn, Nasɔn uju
Salma,
21 Salma uju Bowaje, Bowaje uju Obede,
22 Obede uju Ijayi, Ijayi uju Dabbiti.

Maketuru le Ester
Ester
Es

Asurusu dda tɔku kusu

1 Tar ke ɲ̂-dda maketuru te neenn, to ne
ke nday dɔ ndɔje te ke Asurusu ɔn dɔ bbeje
kɔr kara ke dɔjoo gire siri. Bbeje ke unnje
kute nange te ke Ende ndereng nange te ke
Etiyopi.
2 Dɔ ndɔje teenn le tɔku mbay Asurusu
isi dɔ ngende-mbay te tɔku bbe te ke ria na
Suje.
3 Nɔ bbe bbal muta a, ɲ̂-dda kusu ngaa ɲ̂-
bbar nje ke ta gɔle te, ke nje-kulaje laa, ke
mbamba ke bbe te ke Perese, ke Medi, ke
tɔku dewje, ke ngann-mbayje ke dɔ bbeje
te le.
4 Kusu le dda neyn misan. Asurusu tɔju
ne-kingaje ke to bbal kɔn-bbe te laa ddem
tɔju tɔku-mbange laa ddem.
5 Neyn misan nunga a, tɔku mbay Asu-
rusu tel dda mare kusu ndɔ siri bbay. Ɲ̂-
dda kusu le me ndoko key-mbay te wɔju
dɔ dewje ke bbe te ke Suje tɔyn, nje-ne-
kingaje, ke nje-ndooje tɔyn.
6 Ɲ̂-tɔje pal kubbuje ke ngeng ke ndange
nda ddem kase ddem erje te ke ria na
marbere ke dɔsu to gajije. Ɲ̂-tɔje pal
kubbuje le ke kula leenje ke nda, ke kulaje
ke kase. Ɲ̂-tɔje kulaje le buwa eninga nare
te. Dundaje ne-kisije ke ɲ̂-dda ke ande
ddem ke nare ddem, dɔ nange te ke ɲ̂-dda
ke erje dang dang ke kura.
7 Dɔru koto ke ngoje ke ɲ̂-dda ke ande
dare dewje ayje. Gare ngoje le to dang
dang. Koto ke ria na ven ula to maann,
mba mbayje aw ɔsuje ngar toke baann.
8 Dewje ayje koto toke mede ndiki, mba
tɔku mbay unn ndue ta kare nje-ngem neje
ke key laa ddaje ne ke me dewje ndikije.
9 Basti, dene le tɔku mbay njaa kara dda
kusu wɔju dɔ dene mareje me key te le
mbay Asurusu tɔ.

Asurusu ɔru ejɔku-dɔ mbay dɔ Basti te

10 Ndɔ siri laa a, koto dda tɔku mbay
Asurusu ngaa rɔe neele nya. Tɔku mbay
pa are *enukuje ke siri ke aw ddaje kula
key laa. Ride na Mewuma, Bijita, Arbona,
Bigita, Abageta, Jetar, ke Karkase.
11 Ɲ̂-pa narede ta kare daw ɲ̂-ddee ke
dene laa Basti. Na kula ejɔku-dɔ-mbay
bba da ddee saa. Tɔku mbay ndiki ta tɔju
mande le Basti dewje, ke ngann mbayje,
mba ɲ̂-mande nya.
12 Enukuje le awje ndajije kula le tɔku
mbay le areje Basti. A Basti mbete ta ddee
nɔ tɔku mbay te ngaa wungu ɔn tɔku mbay
nya.
13 Ɲ̂-pa tar ke nje-ne-gereje ke isije
mbɔre te, mba ke ndɔ tɔyn bbo mare tar to
key le mbay a, dede a daw ɲ̂-mɔseje, mba
ɲ̂-gereje ndu ddem, ɲ̂-gereje ne ke maji
kare tɔku mbay dda ddem.
14 Ri nje-ne-gereje le na Karsena, Se-
tar, Admata, Tarsise, Merese, Marsena, ke
Memukan. Dede siri le ɲ̂-toje to nje ke ta-
gɔl tɔku mbay te. Disije nange te ke Perse
ke Medi. Ɲ̂-toje to singa-mɔngu tɔku mbay
ddem ɲ̂-toje to dewje ke bo me bbe-kɔn te
laa ddem.
15 Tɔku mbay dujude na: « Ddew ndu te,
sariya ddi a maji ta gange dɔ Basti dene
te le mbay Asurusu ke mbete ta dda ne ke
nula enukuje nare ɲ̂-paje dare le wa?»
16 Memukan pa kem tɔku mbay te, ke nje
ke ta-gɔl-mbay te na: « Kula ke maji ang ke
Basti dda neenn, ɲ̂-dda ke tɔku mbay ke
kare baa ang. Ɲ̂-dda ke nje ke ta gɔl-mbay
te tɔyn, ke dewje tɔyn ke bbeje te le tɔku
mbay Asurusu.
17 Mba deneje tɔyn a kooje tar ne ke Basti
dda le. Da dabbeje ngawdede, mba da paje
na « Tɔku mbay unn ndu kare ɲ̂-ddee ke
dene-mbay Basti nɔe te, a Basti mbete le
se ddi wa!»
18 Bbasine deneje le nje ke ta-gɔl mbay te
ke Perse, ke Medi ke a kooje tar le Basti a
ddaje ne toke baann ke de tɔ. Yeenn njaa a
ddee ke dabbe naa ddem ke wungu ddem.
19 Bbo tɔku mbay, e-ndiki a, ja kunn ndu
ngaa ja kila ne mber. Ndu le a to ke ndɔ ke
ndɔ. Ndu le a to horo nduje te ke Perse, ke
Medi. Ndu le a kɔku ddew Basti ta kare tee
nɔi te ngaa a kɔru ri ke to dene-mbay dɔ
Basti te kare mare dene ke maji uta Basti.
20 Bbo dewje ooje tar ndu neenn ke
ngeng ke unn wɔju dɔ bbe-kɔn lei tɔyn a,
deneje tɔyn a bbelje ngawdede, nje ke to
dewje ke bo, ke nje ke to dewje ke ten.»
21 Tar le neel tɔku mbay, ke nje ke ta-gɔle
te ngaa tɔku mbay dda toke Memukan pa
le.
22 Tɔku mbay ula ke maketuru bbeje te
tɔyn. Ɲ̂-dda maketuru le ke gɔl maketuru
le dewje kara kara, ke ndɔn tar lede kara
kara, mba kare dingawje tɔyn ɔnje dɔ me
key lede ngaa kare dingawje tɔyn paje tar
bbe lede.

2

Ester ddee to dene-mbay

1 Go neje teenn le a, wungu le tɔku mbay
Asurusu gayn. Nole mee dɔ Basti te ddem
dɔ ne te ke Basti dda ddem, dɔ ndu te ke
dunn dɔ Basti te ddem.
2 Nje-kulaje le tɔku mbay paje na: « Maji
kare n-sange ngannje ke dene ke mandeje
nya ngaa gereje ngaw ang bbay jare tɔku
mbay.

3 Maji kare tɔku mbay unda nje-kulaje
laa ngann bbeje te tɔyn ke me bbe-kɔn
te laa kare ɲ̂-mbɔnje ngannje ke dene ke
mandeje ngaa nayn gereje ngaw ang bbay.
Ń-mbɔnde lo-ngem-deneje te ke to tɔku
bbe te ke Suje ngaa Ege ke enuku a koo
lo dɔde te ngaa na karede ne-mandeje.
4 Ngonn ke dene ke neel kem tɔku mbay
te a, a taa turu Basti.» Tar neenn le neel
tɔku mbay ngaa nare ɲ̂-dda toke baann.
5 Mare Jiipi ke ria na Mardose ee tɔku
bbe te ke Suje le. Ń-to ngonn le Yayir,
ngonn le Simeyi, ngonn le Kisi ke to dew
ke gel Benjami te.
6 Mardose le ee horo dewje te ke tɔku
mbay Nebukanejar uwade Jerusalem kara
baa ke Yekoniya ke to mbay ke Juda aw ke
de Babilɔnn to bbereje.
7 Adasa ke ria ke kara na Ester to
ngonn le ngokɔn Mardose, nisi ke Mar-
dose. Bɔeje, ke kɔenje doyje. Ester le
mande nya. Go yo te le bɔeje, ke kɔenje
a, Mardose unne ngeme.
8 Goe te ke dila mber ke ndu ke tɔku
mbay unn le a, ɲ̂-mbɔn ngannje ke dene
banya banya tɔku bbe te Suje ta kare Ege
aa lo dɔde te. Yeenn a, ɲ̂-ddee ke Ester lo-
ngem deneje te kare Ege ke to nje-ngem
deneje aa lo dɔe te tɔ.
9 Ester neel kem Ege te ngaa Ege ndiki
ta dda saa maji. Nare ne-mandeje, ke ne-
kusaje. Nare Ester nje-kulaje ke dene siri
ke ɲ̂-mberede horo nje-kulaje te ke key-
mbay te. Nare lo-to ke maji Ester, ke nje-
kulaje laa ke dene me key-ngem deneje te
le.
10 Ester ɔru gel kuje ke to Jiipi le are dew
kara oo ang, mba Mardose ndeje nya ta
kare ɲ̂-pa ang.
11 Ndɔ tɔyn Mardose aw ila mbɔr key-
ngem-deneje le ta gere se Ester to ke maje
wase ddi a daw ɲ̂-dda saa wa.
12 Dunn bbal kara kare ngannje ke dene
le mɔseje ne rɔde ddew kara baa ke ndu ke
dunn. Dare ɲ̂-ndemje ke wubbu ke ria na
mire neyn misan ngaa ɲ̂-ndemje ke wubbu
ke ria na aromate, ɲ̂-ddaje rɔde ke ne-
mandeje dang dang neyn misan tɔ. Goe te
bba ngannje ke dene le kara kara a kawje
nɔ tɔku mbay te.
13 Bbo ngonn ke dene in lo-ngem deneje
te ta kaw ke rɔ tɔku mbay te a, dare neje
tɔyn ke mee ndiki ta kare naw ne key-
mbay te.
14 Na kaw rɔ tɔku mbay te lo-kul te ngaa
lo are a, da kaw saa ke endɔɔ mare key-
ngem-deneje te ke Sasegaje aw aa lo ke dɔe
te. Sasegaje le to enuku ke aw ngem dene-
mɔrɔje le tɔku mbay. Ngonn ke dene le a
tel rɔ tɔku mbay te ang. Bbo tɔku mbay ee
ke bbo laa a, na kula kare ɲ̂-bbare ke ria
bba na kaw rɔe te.
15 Ndɔ ke Ester a ta kaw rɔ tɔku mbay
te ase. Ester le to ngonn le Abisayil ke
to ngokɔn Mardose ngaa Mardose ngeme.
Ester duju mare ne dang ang, a ne ke Ege
ke to enuku nje-ngem deneje le tɔku mbay
pa are njaa ɲ̂-duju. Dewje tɔyn ooje Ester
ke kem ke maji.
16 Asurusu ɔn bbe bbal siri laa a, daw ke
Ester dundae key-mbay te ke neyn ke ria
na Tebete.
17 Tɔku mbay ndiki Ester uta kese deneje
tɔyn ngaa ndiki ta dda saa maji uta kese
ngannje ke dene tɔyn ke gereje ngaw ang
bbay. Nula ejɔku-dɔ-mbay dɔ Ester te ngaa
nunda Ester turu Basti te.
18 Tɔku mbay dda tɔku kusu wɔju dɔ
Ester. Ń-bbar nje ke ta-gɔle te, ke nje-
kulaje laa. Nɔru lambo dɔ dewje te ke
eeje bbeje te ngaa ɲ̂-kayn ne dewje, mba
mbayje aw ɔsuje ngar toke baann.
19 Gɔl joo laa ke ɲ̂-mbɔn ngannje ke dene
ke gereje ngaw ang bbay a, Mardose aw
dda kula lo taa nje-mbaje te ke me key-
mbay te.
20 Ester ɔru gel kuje ke to Jiipi le are dew
kara oo ang, ddew kara baa toke Mardose
ndeje ne. Ester aw dda ne ke turu ndu
Mardose toke naw ɲ̂-dda kare te ke nisi ne
saa.

Mardose tee ke gel dewje ke aw mɔseje ta tɔl Asurusu

21 Kare te ke Mardose aw dda kula lo taa
nje-mbaje te key-mbay te a, enukuje joo ke
aw ddaje kula key-mbay te aw mɔseje tar
ta tɔl tɔku mbay, mba wungu ɔnde dɔe te
nya. Ride na Bigitan de ke Terese.
22 Tar le oso mbi Mardose te ngaa pa are
Ester oo. Ester ndaji are tɔku mbay ke ri
Mardose.
23 Duru gel tar le a, to tɔkɔrɔ. Ń-tɔ
enukuje le kar kake te ngaa ɲ̂-tɔlde. Ń-dda
tar neenn kem tɔku mbay Asurusu te me
maketuru te ke daw ɲ̂-dda tarje te daw ɲ̂-
ngem.

3

Tar le Amann de ke Mardose

1 Go neje te ke ndayjeenn le a, Asurusu
unn Amann undae lo kula te ke bo. Amann
le to ngonn le Amedata, dew ke me nuju te
le Agage nare Amann ddee dew ke bo ngaa
nundae dɔ nje ke ta-gɔle te tɔyn.
2 Nje-kulaje tɔyn ke lo taa nje-mbaje te ke
me key-mbay te aw ɔsuje gɔlde nangêngaa
daw dulaje dɔde nangê nɔ Amann te, mba
tɔku mbay njaa unn ndue ta kare ɲ̂-ddaje
toke baann. A Mardose kara baa mbete ta
kɔsu gɔle nangê ddem ta kula dɔe nangênɔ
Amann te ddem.
3 Nje-kulaje ke key-mbay te ke eeje ta
ndoko te dujuje Mardose na:« Mbata ddi

bba ɲ̂-mbete ta dda ne ke turu ndu ke tɔku mbay unn wa?»
4 Ń-dujuje tar neenn Mardose ke ndɔ tɔyn, a Mardose oo tar lede ang. Mardose le pa arede na gel ne to Jiipi. Ń-paje dare Amann ta koo se Mardose a turu ddew laa ang wa.
5 Amann gere to Mardose aw ɔsu gɔle nangê ang ddem ula dɔe nangênɔe te ang ddem a, wungu ɔen.
6 Ń-pa dare Amann na Mardose to Jiipi. Yeenn a, Amann ndiki ta tɔl Mardose kara baa ang. Naw ɲ̂-sange ddew ta tɔl Jiipije tɔyn ke isije bbe-kɔn te le tɔku mbay Asurusu.
7 Bbal dɔku gire joo ke tɔku mbay Asurusu ɔn bbe, ke neyn ke dɔngɔr ke ria na Nisan a, Amann ndɔn ne mba gere ndɔ, ke neyn ke maji boy mba dda ne ne ke naw neje le. Elemteen oso dɔ neyn te ke ria na Adar, to neyn dɔku gire joo laa.

Tɔku mbay unn ndu kare ɲ̂-tɔl Jiipije

8 Amann pa are tɔku mbay Asurusu na: « Mare dewje ke gelde to dang saneje naa bbeje te tɔyn me bbe-kɔn te lei. Ddew ndu te lede, ɲ̂-toje dang ke kese dewje ngaa ɲ̂-ddaje ne ke turu ndui ang. Ase kare inyade are disije ddekeke ang.
9 Tɔku mbay, bbo e-ndiki a, e-dda mare ndu me maketuru te are ɲ̂-tɔl dewje neenn tɔyn. Tɔku mbay, bbo ɲ̂-tɔlde tɔyn a, ma tura kande nare doro dɔku kare nje ke tagɔli te kare dilaje lo-ngem nare te lei.»
10 Tɔku mbay ɔru eninga ke ngonn-jia te are Amann ke to nje-baan le Jiipije. Amann le to ngonn le Amedata, dew ke me nuju te le Agage.
11 Tɔku mbay pa are Amann na: « Inya nare lei. Minya dewje le me jii te. E-dda ne tɔyn ke mei ndiki ke de.»
12 Ndɔ dɔku gire muta le dɔngɔr neyn a, tɔku mbay bbar nje-ddaje maketuru ke me key-mbay te ngaa ɲ̂-dda ndu ke Amann unn le me maketuru te. Dula ke maketuru le dare nje-ddaje kula turu tɔku mbay te, ke ngann mbayje ke isije bbeje te tɔyn. Dula ke maketuru le dare gel dewje kara kara tɔyn ke bbe-kɔn te le Asurusu. Ń-dda maketuru le ke gɔl maketuru, ke ndɔn tar le dewje ke isije bbeje te kara kara. Ń-dda maketuru le ke ri Asurusu ngaa dunda endaji eninga laa maketuru te le tɔ.
13 Dare maketuru le ngann nje-kulaje awje ne bbeje te le tɔku mbay tɔyn. Maketuru le unn ddew ta kare ɲ̂-tɔl Jiipije ngaa ta ɲ̂-rasede tɔyn: ngann basanje, ke ngann mandeje, bbukaje, ngannje, ke deneje. Da tɔlde ndɔ kara baa, ke ndɔ dɔku gire muta le neyn ke ria na Adar ke to neyn dɔku gire joo laa. Da koto neje lede tɔ.
14 Ń-gem mare maketuru le ta kila ne mber bbeje te kara kara, ta kare disije perere mba ngina ndɔ le.
15 Tɔku mbay unn ndu ngaa ngann-nje-kulaje teeje ke ngɔru awje. Dila mber ke ndu le me tɔku bbe te ke Suje. Kare teenn tɔku mbay de ke Amann disije mba kay koto. A dewje ke bbe te ke Suje aw nɔje.

4

Jiipije ndingaje ndoo ngaa mbeteje nekusa

1 Mardose oo tar neje ke daw ɲ̂-dda le. Ń-tir kubbu rɔe te, nula kubbu ndoo ngaa nunda bu rɔe te ngaa ɲ̂-tee naw me bbe te. Nuru ekii ke wungu.
2 Ń-ddee ke kubbu ndoo le, nar nɔ key-mbay te, mba dew ase kande key-mbay te ke kubbu ndoo ang.
3 Jiipije ke bbeje te kara kara, ke Jiipije ke isije loje te tɔyn ke dila mber ke ndu ke mbay unn le ke te, daw ɲ̂-ndingaje ndoo. Ń-mbeteje ne-kusa, ɲ̂-nɔje ngaa ɲ̂-ndingaje rɔde. Mareje nya ulaje kubbu ndoo ngaa toje dɔ bu te.
4 Nje-kulaje le Ester ke toje to ngann mandeje, ke enukuje ke aw ngemeje ddeeje paje tar le are. Me Ester tuju nyɔm. Ester ula ke kubbuje ta kare Mardose tɔru kubbu ndoo ke rɔe te a ula. A Mardose mbete ta kula kubbuje le.
5 Ester bbar mare enuku kara ke aw ngeme ke ria na Atake. Ń-pa nare ta kare naw ɲ̂-duju Mardose se ddi a to wa? Mbata ddi bba ɲ̂-dda ne toke baann wa?
6 Atake tee aw inga Mardose ndake lo te nɔ key-mbay te.
7 Mardose ɔru gel neje tɔyn ke ingae, ke tar kɔr nare ke Amann unn ndue ta kila lo-ngem nare te le tɔku mbay, mba kare ɲ̂-tɔl Jiipije.
8 Nare Atake mare maketuru ke dila ne mber me bbe te ta rase ne Jiipije le. Ń-pa are Atake ta kare ɲ̂-tɔju maketuru le Ester, ta nɔru ne gel neje tɔyn ke aw nja nare. Ń-dda kɔkɔrɔ Atake ta kare ɲ̂-pa nare Ester aw rɔ tɔku mbay te aw duje, ta kare noo kem-to-ndoo lede ngaa ta kare ɲ̂-dda me-maji ke ngakɔnde Jiipije.
9 Atake ddee pa go tarje le Mardose le are Ester.
10 Ester ula Atake bbay ta kare ɲ̂-pa nare Mardose na:
11 « Nje-kulaje le tɔku mbay tɔyn, ke dewje tɔyn ke ngann bbeje te ke me bbe-kɔn te le tɔku mbay gereje tar ndu ke tɔku mbay unn wɔju dɔ dewje tɔyn. Ndu le na: Dene wase dingaw ke tɔku mbay bbare ang a tee nɔ tɔku mbay te me key te laa, a kinga yo. Dew ke tɔku mbay njaa ula kake laa ke ɲ̂-dda ke ande are bba a kinga yo

ang. A ema, tɔku mbay bbarem rɔe te ang
ase neyn kara ngaa.»
12 Atake aw pa tarje le Ester le are
Maredose.
13 Ngaa Mardose tel ula are Ester bbay
na: « Eje to mba kake ee me key te le mbay
bba a nayn ke tebbe horo Jiipije te wa?
14 Bbo ɔru tai e-pa tar bbasine neenn ang
a, Jiipije a teeje ta yo te ke ddew ke dang.
A ei, a koy ngaa kose a goto. A du ang, mba
ne ke toke be a aw ne key-mbay te.»
15 Ester tel ula are Mardose na:
16 « Aw mbɔn Jiipije tɔyn ke me bbe te
ke Suje. Inyaje ne-kusa wɔju tar dɔm. Ndɔ
muta, ke til muta usaje ne ang ddem ayje
maann ang ddem. Ema, ke nje-kulaje lem,
ja kinya ne-kusa, ke maann ddew kara baa
toke baann tɔ. Yeenn a, ma kaal dɔ ndu ke
tɔku mbay unn le ngaa ma kaw rɔe te. Bbo
ase kare moy a, ma koy.»
17 Mardose aw dda ne tɔyn ke Ester are
ń-pa dare.

5

Ester aw rɔ tɔku mbay te

1 Ndɔ muta ke Jiipije inyaje ne-kusa, ke
maann le ase. Ester ungu ne-mandeje le
deneje le mbayje rɔe te ngaa naw nar
ndake lo te, nɔ key te le tɔku mbay. Ndake
lo le aa naa ke lo-kisi le tɔku mbay. Tɔku
mbay isi ngende-mbay te laa ke aa lo ke ta
ndoko kande key-mbay te le.
2 Kake tɔku mbay oo Ester ke ar ndake
lo te ddaka le a, kare teenn njaa ń-ndiki
ta dda saa me-maji. Tɔku mbay ula kake
laa ke uwa jia te are Ester. Kake le ń-dda
ke ande. Ester nja aw uwa ta kake le tɔku
mbay le.
3 Tɔku mbay pa are na: « Ddi wa, dene-
mbay Ester? Ddi a e-ndiki wa? Ne tɔyn ke
e-ndiki a, ma kari, to debbe bbe-kɔn lem
njaa kara ma kari.»
4 Ester ilae te na: « Tɔku mbay, bbo oo
maji a, e-ddee ke Amann bbokone kusu te
ke m-dda wɔju dɔe.»
5 Tɔku mbay pa na: « Areje Amann tel
ke tar dɔ ne-bbar te le Ester ke ngɔru.»
Tɔku mbay de ke Amann ń-ddeeje kusu te
ke Ester dda le.
6 Kare te ke daw dayje koto ke ria na ven
a, tɔku mbay duju Ester na: « Ddi a e-duju
wa? Ne ke e-duju a, ma kari. Ddi a e-ndiki
wa? Ne tɔyn ke e-ndiki a, ma kari, to debbe
bbe-kɔn lem njaa kara ma kari.»
7 Ester ila te na: « Ne ke m-duju le wa?
Ne ke m-ndiki le wa?
8 Tɔku mbay, bbo e-ndiki ta dda sem me-
maji ngaa oo maji ta karem ne ke m-duju,
ke ne ke m-ndiki a, maji kare e-ddee ke
Amann kusu te ke ma dda bara bbay, a ma
pa ne ke m-ndiki kari.»

Amann aw sange ddew ta tɔl Mardose

9 Ndɔe teenn le Amann tee key le Ester ke
rɔ-neel ngaa rɔe ndɔɔ. A ta koo a, Amann
oo Mardose lo-taa-mbaje te le tɔku mbay.
Amann aw ddee a, Mardose in taar ang
ddem ii rɔe ang ddem. Yeenn a, wungu
ɔn Amann nya dɔ Mardose te.
10 Amann ore wure aw key laa. Nula
ń-bbar nje-buwa-kuraje laa, ke dene laa
Jerese.
11 Amann tura go neje ke maji ke ninga,
ke kɔr ngannje ke nuju, ke neje ke maji
tɔyn ke tɔku mbay dda saa ngaa unne
undae dɔ ngann mbayje te, ke dɔ nje-
kulaje te ke key-mbay te.
12 Dɔe te, Amann pa na: « Ema ke karem
baa njaa dene-mbay Ester bbarem ke tɔku
mbay kusu te ke ń-dda bbokone. Ema le
bbay a ń-bbarem ke tɔku mbay kusu te ke
bara.
13 A bbo ta kare moo Mardose ke to Jiipi
aw dda kula lo-taa-mbaje te key-mbay te a,
nejeenn tɔyn to mare ne kem te ang.»
14 Jerese dene le Amann, ke nje-buwa-
kuraje le Amann tɔyn ń-paje dareje na:
« Maji kare are duru kake ke ndew ase
dɔ-kɔbbu-dew dɔjoo gire mi taar, ta bara
ke endɔɔ a, e-pa are tɔku mbay are ń-tɔl
Mardose dɔ kake te le. Yeenn a, a kase ta
kaw ke tɔku mbay kusu te le ke rɔ-neel.»
Tar le neel Amann ngaa nare duru kake le
taar.

6

Mardose ddee bo kem tɔku mbay te

1 Tile teenn bbi ɔru kem tɔku mbay ang.
Nare ń-ddee ke maketuru ke daw ń-dda
tarje me te daw ń-ngem. Nare ń-tura
maketuru le nɔe te.
2 Ń-tura maketuru le a, dinga tar le
enukuje ke toje to nje-ngemje ta key le
tɔku mbay, Bigitan de ke Terese. Dede
joo ke dunguje tar me naa te ta tɔl tɔku
mbay Asurusu bba Mardose uku me tare
are tɔku mbay le.
3 Tɔku mbay pa na: « Ddi a ń-dda dare
Mardose, mba kɔsu ne gaje wa?» Nje-
kulaje ke me key te le tɔku mbay paje na:
«Ń-dda ne kara dare ang nyɔm.»
4 Tɔku mbay duju tar na: « Na ee me
ndoko te ddaka wa?» Kare teenn Amann
in me ndoko te me key-mbay te aw ddee ta
pa kare tɔku mbay kare ń-tɔl Mardose dɔ
kake te ke nare ń-mɔse wɔju dɔe.
5 Nje-kulaje le paje na: « Amann a ar
me ndoko te ddaka.» Tɔku mbay pa na:
« Areje nande key!»
6 Amann ande key-mbay te ngaa tɔku
mbay duje na: « Ddi a da dda kare dew ke
tɔku mbay ndiki ta kɔsu gaje wa?» Amann

eje mee te na: « Ema njaa tɔku mbay ndiki
ta kɔsu gajim ma se na dang bbay wa?»
7 Amann pa are tɔku mbay na: « Tɔku
mbay ndiki ta kɔsu gaji mare dew wa?
8 Maji kare tɔku mbay are dunn kubbu
lei ke aw ula, ke sunda ke aw aal ngaa are
dunda ejɔkudɔ-mbay dɔ sunda te le.
9 Maji kare are kubbu le, ke sunda le
mare dew ke ngeng horo nje ke ta-gɔli te.
Na kula kubbu dew ke e-ndiki ta kɔsu gaje
le. Na kundae dɔ sunda te nja saa me bbe
te ke Suje ngaa na kila mber nɔe te na: Ne
ke daw ń-dda ke dew ke tɔku mbay ndiki
ta kɔsu gaje a neenn bbo!»
10 Tɔku mbay ila Amann te na: « Unn
kubbu le ta uwa sunda le toke e-pa neenn
njange. E-dda toke baann ke Mardose ke
to Jiipi ke isi lo-taa-mbaje te. Are mbita ne
tɔyn ke e-pa neenn kara oso nange ang.»
11 Amann unn kubbu, ngaa uwa sunda le
tɔku mbay. Nula Mardose kubbu le ngaa
nundae dɔ sunda te ń-nja saa me bbe te ke
Suje. Nila mber nɔ Mardose te na: « Ne ke
daw ń-dda ke dew ke tɔku mbay ndiki ta
kɔsu gaje neenn bbo!»
12 Goe te a, Mardose tel aw lo kula te
laa key-mbay te guku. A Amann tɔ dɔe ke
kubbu ngaa tel key laa ke ngɔru toke le
dew ke yo tɔle.
13 Amann ɔru gel ne ke ingae le are dene
laa Jerese, ke nje-buwa-kuraje laa. Nje-
buwa-kuraje laa, ke dene laa paje areje na:
« Bbo Mardose ke unn kutu ta ddee ngonn
nɔe te to Jiipi a, mare ne dang ke a dda
mba kutae ne goto. A tel ke guku nyɔm nɔ
Mardose te.»
14 Daw ń-paje saa tar bbay a, enukuje le
tɔku mbay ddeeje. Duwaje Amann dawje
saa ke tɔku kusu te ke Ester dda.

7

Ester tee ke gel Amann ngaa Amann inga yo

1 Tɔku mbay de ke Amann ń-ddeeje mba
kusa ne ke dene-mbay Ester dda.
2 Ndɔ joo laa, tɔku mbay duju Ester bbay
kare te ke daw dayje koto ke ria na ven
na: « Dene-mbay Ester, ddi a e-duju wa?
Ne ke e-duju a, ma kari. Ddi a e-ndiki wa?
Ne tɔyn ke e-ndiki a, ma kari, to debbe bbe-
kɔn lem njaa kara ma kari.»
3 Ester ila te na: « Tɔku mbay, bbo e-
ndiki ta dda sem me-maji tɔkɔrɔ, toke e-
ndiki a, ne ke m-duju a neenn: Tar tebbe
lem, ke le nje ke lem Jiipije.
4 Ema, ke nje ke lem ń-labbeje ta kare
dewje tɔlje, raseje, rebbeje tɔyn. Bbo to ń-
labbeje to, bbereje ke dingaw, ke bbereje
ke dene a, ma pa tar ang, mba yeenn ase
ta jɔku ne mbay ang.»
5 Tɔku mbay Asurusu duju Ester na: «
Na ee ke keje ke baann mee te wa? Nee
dda wa?»
6 Ester ila te na: « Nje-baan leje le to
Amann, nje-me-majang!» Me Amann unda
dɔ binya nɔ tɔku mbay te, ke nɔ dene-
mbay te.
7 Wungu ɔn tɔku mbay ngaa tusu ne-
kusa le inya ngaa tee ddaka aw me ndɔɔ
putu kakeje te ke to me ndoko key-mbay
te. Amann nayn me key te le Ester. Naw
ń-dda kɔkɔrɔ Ester, mba kare nare tɔku
mbay tɔle ang, mba Amann gere to tɔku
mbay a kare ń-tɔl ne.
8 Amann tee oso dɔ ne-kisi te ke Ester
ndɔju rɔe te. Kare teenn njaa tɔku mbay
in me ndɔɔ putu kakeje te ddaka ande me
key te ke Ester dda kusu te le. Tɔku mbay
pa ke taar na: « Dɔe teenn, ń-tel ta kuwa
dene-mbay ke singa to saa kem te me key
te neenn bbay wa?» Tar nayn ke ta tɔku
mbay te bbay a, ń-tɔ kem Amann.
9 Mare enuku ke ria na Arbona pa kem
tɔku mbay te na: « Amann are duru kake
taar nɔ key te laa mba tɔl ne Mardose,
Mardose ke pa tar are tɔku mbay tee ne
ta yo te le. Kake le ndew ase dɔ-kɔbbu
dew dɔjoo gire mi.» Tɔku mbay pa na: «
Aw ilaje kula gɔse te e-tɔje kake te le areje
noy!»
10 Daw ń-tɔl Amann dɔ kake te ke Amann
mɔse wɔju dɔ Mardose le. Yeenn ngaa
wungu le tɔku mbay gayn.

8

Tɔku mbay unn ndu ke maji wɔju dɔ Jiipije

1 Ndɔe teenn njaa tɔku mbay are Ester
key le Amann ke to nje-baan le Jiipije.
Ester pa are tɔku mbay na Mardose to Jiipi
ngaa tɔku mbay ula are Mardose ddee nɔe
te.
2 Tɔku mbay ɔru eninga ngonn-ji ke
nare Amann bba ń-tel ń-taa guku le nare
Mardose. Goe te a, Ester unn Mardose to
nje-ngem neje ke key le Amann.
3 Ester nayn dɔ tar teenn ang, noso
nangênɔ tɔku mbay te ń-nɔ ngaa ń-duju
tɔku mbay kare noo kem-to-ndoo le Jiipije,
ta kare tɔku mbay mbete me-majang le
Amann, dew ke me nuju te le Agage ke a
ta tɔl ne Jiipije le.
4 Tɔku mbay ula kake laa ke ń-dda ke
ande are Ester. Yeenn ngaa Ester in taar
ar nɔ tɔku mbay te.
5 Ester pa na: « Bbo oo maji ngaa e-ndiki
ta dda sem me-maji, bbo ne ke ma duju
neenn to ke dɔgɔle a, are ń-dda maketuru
ń-tuju ne maketuru ke Amann ke to ngonn
le Amedata, dew ke me nuju te le Agage

dda mba kare ñ-tɔl ne Jiipije tɔyn ke isije bbeje te lei le.
6 Ma koo ne-wungu ke a ta koso dɔ nje ke lem te ke kem toke baann wa? Ma kisi kaa nje ke lem be kare kode tunga toke baann wa?»
7 Tɔku mbay Asurusu pa are Ester de ke Mardose ke to jiipi na: « Mare Ester key le Amann ngaa mare ñ-tɔ kula gɔsu Amann te ñ-tɔ kula gɔse te ñ-tɔ kake te dare oy wɔju dɔ Jiipije ke Amann a ta tɔlde.
8 Maketuru ke ñ-dda ke ri tɔku mbay ngaa dunda endaji eninga le mbay dɔe te mban, da tel turu ang ngaa. Baann a, sese njaa e-ddaje tar ke maji wɔju dɔ Jiipije me mare maketuru te ke rim ngaa ta undaje endaji eninga lem maketuru te le.»
9 Ndɔe teenn njaa, ke ndɔ dɔjoo gire muta le muta le neyn ke ria na Siban, dula ñ-bbar nje-ddaje maketuru le tɔku mbay. Mardose pa tar wɔju dɔ Jiipije ngaa ñ-ddaje tar le maketuru te. Dulaje ke maketuru le dare nje-kɔn-bbeje, ke ngann mbayje tɔyn ke ɔnje dɔ bbeje, bbeje kɔr kara ke dɔjoo gire siri ke unn kute Ende ndereng Etiyopi. Ñ-dda maketuru le ke gɔl maketuru le dewje ke bbeje te ddem ke ndɔn tar le dewje ke bbeje te kara kara ddem. Ñ-dda maketuru le ke gɔl maketuru ddem ke ndɔn tar le Jiipije ddem dula ne darede tɔ.
10 Ñ-dda maketuru le ke ri tɔku mbay Asurusu, dunda endaji eninga laa dɔe te ngaa dula ne nje-sundaje, sundaje le tɔku mbay ke ñ-ngemde dang.
11 Tar ke ñ-dda maketuru te le na: « Tɔku mbay are ddew Jiipije tɔyn ke eeje bbeje te, ta kare ñ-mbɔnje naa, ta ñ-ddaje ddɔ dɔde te, ta ñ-tɔlje nje-ddɔje ke bbeje te ke a ta ddajede maji ang. Narede ddew ta tɔl ngannje ddem, deneje ddem. Narede ddew ta kare dotoje ne-kingaje lede ddem.
12 Nare Jiipije ddew ta kare ñ-ddaje neenn le bbeje te tɔyn ke Asurusu ɔn dɔe ndɔ kara baa, ke ndɔ dɔku gire muta le neyn ke ria na Adar ke to neyn dɔku gire joo.
13 Ñ-ngem mare maketuru le ta kila ne mber kare dewje tɔyn, mba kare maketuru le ddee to ndu ke tɔku mbay unn kare Jiipije isije perere ndɔe teenn le ta kila bare lede.»
14 Kake tɔku mbay unn ndue a, ngann-nje-kulaje aalje sundaje le tɔku mbay ke ñ-ngemde dang le. Dinje me key-mbay te ñ-teeje ngaa dawje ke ngɔru-ngal. Goe te a, dila mber ke maketuru le me tɔku bbe te ke Suje.
15 Dula Mardose kubbu le mbayje ke kase ddem nda ddem, ke kubbu kul ke nda ddem kase ddem. Dunda ejɔkudɔ le mbayje ke ñ-dda ke ande dɔe te. Dewje ke isije tɔku bbe te ke Suje ilaje ko ngaa ddaje rɔ-neel.
16 Rɔ Jiipije nelde nya. To toke ndɔ tete ddɔ lede.
17 Bbeje kara kara, ke bbuka bbeje tɔyn, ke loje tɔyn ke dila mber ke ndu ke tɔku mbay unn ke te, Jiipije ddaje rɔ-neel, ñ-ddaje ne-kusa ke bo dusaje ngaa ñ-ddaje kusu. Mare dewje nya ke me bbe-kɔn te le Asurusu telje rɔde Jiipije, mba ñ-bbelje Jiipije nya.

9

Jiipije tɔlje nje-baanje lede

1 Ndɔ dɔku gire muta le neyn ke ria na Adar ke to neyn dɔku gire joo laa le ase. To ndɔ ke nje-baanje le Jiipije a ta ddaje ne ke turu ndu ke tɔku mbay unn dɔngɔr. Nje-baanje le Jiipije undaje mede ta kutade ke ddɔ. A ne turu are Jiipije a utaje nje-baanje lede ke ddɔ.
2 Me bbeje te tɔyn ke tɔku mbay Asurusu ɔn dɔe, Jiipije mbɔnje naa mba dda ddɔ ke nje ke ndikije ta ddade maji ang. Dew kara ase kar nɔde te ang, mba dilaje bbel me dewje te tɔyn.
3 Nje ke ta-gɔl tɔku mbay te tɔyn, ke ngann mbayje, ke nje ke tɔku mbay un-dade to nje-kulaje dɔ bbeje te, darje go Jiipije te, mba ñ-bbelje Mardose nya.
4 Mardose ddee dew ke bo me key-mbay te ngaa ria bbar me bbeje te tɔyn ke Asurusu ɔn dɔe. Mardose ddee dew ke bo ke kete kete.
5 Jiipije ddaje dewje ke mbetede toke mede ndiki. Ñ-tɔlje nje-baanje lede ke tɔku kiya ngaa ñ-rasejede.
6 Jiipije tɔlje dewje kɔr mi me tɔku bbe te ke Suje.
7-10 Jiipije tɔlje ngann le Amann nje-baan le Jiipije ke to ngonn le Amedata le, a dotoje ne-kingaje lede ang. Ri ngann le Amann le na Parsanedata, Dalpɔn, Asep-ata, Porata, Adaliya, Aridata, Parmaseta, Arisayi, Aridayi, Bayejata.
11 Ndɔe teenn njaa dula ke kɔr dewje ke Jiipije tɔlde me tɔku bbe te ke Suje dare tɔku mbay.
12 Tɔku mbay pa are dene-mbay Ester na: « Me tɔku bbe te ke Suje baa bbay a Jiipije tɔlje dewje te kɔr mi ddem ngann le Amann ke dɔku ddem neenn a, baann a Jiipije tɔlje dewje kese bbeje te ke bbe-kɔn te le wa! A bbo e-ndiki ta dujum mare ne bbay a, ma kari, ma dda ne tɔyn ke mei ndiki.»
13 Ester ila te na: « Tɔku mbay, bbo oo maji a, are ddew Jiipije ke Suje ddaje ne bara ke turu ndu mbay toke ñ-ddaje bbokone neenn. Ngaa ta ñ-na ninn ngann le Amann ke dɔku kake te taar.»

14 Tɔku mbay unn ndue kare ɲ̂-dda toke
baann. Dila mare mber tɔku bbe te Suje
ngaa ɲ̂-na ninn ngann le Amann ke dɔku
le kake te taar.
15 Jiipije ke Suje mbɔnje naa ke ndɔ dɔku
gire sɔ le neyn ke ria na Adar. Ɲ-tɔlje
dewje kɔr muta me bbe te le. A dotoje ne-
kingaje lede ang.
16 Jiipije ke isije kese bbeje te me bbe-kɔn
te le mbɔnje naa mba dda ddɔ dɔde te tɔ.
Ɲ-tubbaje nje-baanje lede dɔde te ke ddang
ngaa ɲ̂-tɔlje nje ke ndikide ang doro dɔsiri
gire mi. A dotoje ne-kingaje lede ang.
17 Neenn le nday ke ndɔ dɔku gire muta
le neyn ke ria na Adar. Ndɔ dɔku gire sɔ
laa a, ddɔ gayn. Ndɔe teenn njaa ɲ̂-ddaje
ne-kusa ke bo dusaje ngaa ɲ̂-ddaje rɔ-neel.
18 A Jiipije ke Suje ke ilaje bare lede ke
ndɔ dɔku gire muta, ke ndɔ dɔku gire sɔ
uwaje rɔde ke ndɔ dɔku gire mi laa. Ndɔe
le to ndɔ ke ɲ̂-ddaje ne-kusa ke bo dusaje
ngaa ɲ̂-ddaje rɔ-neel.
19 Gele ke neenn bba Jiipije ke isije bbeje
te aw ddaje kusu ke ndɔ dɔku gire sɔ le
neyn ke ria na Adar. Ɲ-ddaje ne-kusa ke
bo dusaje, ɲ̂-ddaje rɔ-neel ngaa dulaje ke
ne dareje naa.

Jiipije ilaje ndɔ kusu ke ria na Purim

20 Mardose dda tar neje ke nday le
maketuru te. Goe te a, nula ke maketuru le
nare Jiipije tɔyn ke isije bbe-kɔn te le tɔku
mbay Asurusu. Dede ke bbeje te ke ngɔsi
ddem ddew ew ddem.
21 Ɲ-dujude ta kare ɲ̂-ddaje kusu ke bbal
tɔyn, ke ndɔ dɔku gire sɔ, ke ndɔ dɔku gire
mi le neyn ke ria na Adar.
22 Me ndɔje teenn le Jiipije tubbaje nje-
baanje lede dɔde te ke ddang. Me neyn
teenn le me-kɔn le Jiipije tel koko ngaa
ndinga-ndoo lede tel kusu. To maji kare
ɲ̂-ddaje kusu ngaa ɲ̂-ddaje rɔ-neel, to maji
kare dulaje ke ne dare naa ngaa dareje ne
nje-ndooje.
23 Jiipije ooje ndu Mardose. Ɲ-ddaje kusu
le gɔl kara ngaa kusu le tel to ne-ji-bbe
lede.
24 Mardose ole me Jiipije dɔ tar te le
Amann na: Amann ngonn le Amedata,
dew ke me nuju te le Agage, nje-baan le
Jiipije ndiki ta tɔlde. Ɲ-dda elemteen mba
gere ne ndɔ ke na tɔl ne Jiipije tɔyn.
25 A Ester aw inga tɔku mbay ngaa nunn
ndu, ɲ̂-dda ndu le maketuru te ta kare ɲ̂-
dda ke Amann ne ke Amann ndiki ta dda
ke Jiipije. Yeenn bba ɲ̂-tɔ kula gɔsu Amann
te ɲ̂-tɔ kake te taar dare noy ngaa ɲ̂-tɔl
nganne ɲ̂-naa ninnde kake te ke duru taar.
26 Gele ke neenn bba daw ɲ̂-bbar ne ri
ndɔ kusu le na Purim, mba Purim le in me
kande tar te ke to Pur*. Jiipije ooje tar ke
Mardose dda maketuru te le ke maje, ɲ̂-
ngemje neje ke dooje ke kemde ddem neje
ke ingajede ddem.
27 Jiipije ddaje kusu le to ne-ji-bbe lede
wɔju dɔde njaa, wɔju dɔ ngande ngaa wɔju
dɔ dewje tɔyn ke a ddaje rɔde Jiipije. Da
ddaje kusu le ndɔ joo bbal ke bbal ddew
kara baa toke Mardose pa arede maketuru
te.
28 Dewje tɔyn ke da kujude ndɔ te ke
guku, dingawje, ke nje-ke lede kara kara
tɔyn ke to Jiipije ke isije bbeje te kara
kara tɔyn, ke bbuka bbeje te kara kara
tɔyn me bbe-kɔn te le Asurusu a ddaje
kusu me ndɔje teenn. Maji kare Jiipije, ke
ngannde dinyaje kusu neenn le ang ddem
dare mede oy dɔ ne ke nday le ang ddem.
29 Ester dene-mbay ke to ngonn le
Abiyayil de ke Mardose ke to Jiipi ɲ̂-ddaje
maketuru gɔl joo laa, mba pa ne tar ke ndu
ke mɔngu dɔ maketuru te ke dɔngɔr, ke dɔ
tar kusu te ke to Purim, kare Jiipije ooje to
tar ndam ang.
30 Dulaje ke maketuru dare Jiipije tɔyn
ke isije bbeje te kɔr kara ke dɔjoo gire siri
ke me bbe-kɔn te le tɔku mbay Asurusu.
Tarje ke me maketuru te le, to tar ke
ta kare disije ke me-wul-lɔm ddem kare
Jiipije ddaje ne ke gate gate ddem.
31 Maketuru le are ddew Jiipije ta kare ɲ̂-
ddaje kusu ke ria na Purim ke ndɔe ndɔe
ddew kara baa toke Mardose de ke Ester
ɲ̂-ddaje maketuru te. Ndu le to wɔju dɔde,
ke ngannde toke le ndu ke dunn dɔngɔr ta
mbete ne-kusa, ke ta dda ndoo.
32 Tarje le Ester tɔju to tar kusu Purim
le to tar ke tɔkɔrɔ ngaa ɲ̂-dda tare me
maketuru te.

10

Dɔbɔyn tar

1 Tɔku mbay Asurusu unn ndu are dewje
ke me bbe-kɔn te laa, ke dewje ke isije dɔ
dere maannje te ukaje lambo.
2 Tar singa-mɔngu le tɔku mbay, tar ne-
dingawje tɔyn ke ɲ̂-dda, ke tar le Mardose
ke nare ddee dew ke bo, tarjeenn tɔyn ɲ̂-
dda me maketuru te ke daw ɲ̂-dda tarje le
mbayje ke Medi, ke Perese te daw ɲ̂-ngem.
3 Mardose njaa to joo le dew ke bo go
tɔku mbay Asurusu te me bbe-kɔn te le.
Jiipije nya ndikeje ngaa bbeleje. Ɲ-sange
kisi-maji le Jiipiji ngaa ɲ̂-dda nare nje ke
gele te isije ke me-wul-lɔm.

* **9:26** 9.26 Pur: Kande na elemteen.

Maketuru le Jonase
Jonase
Jn

Jonase ndiki ta kayn Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ

1 Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ pa tar are Jonase,
ngonn le Amitay na:
2 « In taar, aw Ninibe ke to tɔku bbe, ila
mber are dewje ke me bbe te le, mba me-
maji ang lede tee nɔm te.»
3 Jonase in taar mba kayn kaw Tarsise
ddew ew ke Nje-kisi ke ndɔ ndɔ. Ñ-ddisi
naw Japa ngaa ninga mare tɔku to ke aw
aw ke Tarsise, nuka to le ngaa nal ke dewje
ke Tarsise mba kaw ddew ew ke Nje-kisi ke
ndɔ ke ndɔ.
4 A Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ are tɔku lel ula
dɔ ba te ngaa bamburanbo in dɔ ba te le.
To le a ta tete danna.
5 Bbel dda nje-yelje-to le. Dede kara kara
tɔyn daw ñ-nɔje ke rɔ kɔrje te lede ddem,
ñ-tilaje ne-kotoje ke me to te le maânn mba
kare tɔku to le wɔle. Jonase ddisi kete aw
kutu to te le beer to nangê ngaa bbi tɔle.
6 Mbay le nje-yelje to le ddee saa ngɔsi
ngaa pa are na: « Mbata ddi bba aw e-tibbi
wa? In taar, e-nɔ ke rɔ kɔr te lei! A du ang,
wungu laa ke dɔje te a gayn a ja koyje ang.»
7 Nje-yelje to le paje areje naa na: « E-
ddeeje areje n-ddaje elemteen mba gere ne
dew ke ila ndɔ dɔje te neenn.» Ñ-ddaje
elemteen le ngaa elemteen le oso dɔ Jonase
te.
8 Yeenn a, ñ-paje dareje na: «E-pa areje
joo na njaa gate a to nje-kila ndɔ dɔje te
neenn wa? Aw dda kula ddi wa? In dda
wa? Bbe lei dda wa? Geli in dda wa?»
9 Nilade te na: « M-to hebere, ngaa maw
m-polo Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, Lubba ke
darâ ke nje-dda ba, ke dɔ nange.»
10 Bbel dda dewje le ngaa ñ-paje dare na:
« Ne ddi a e-dda toke be wa!» Dewje le
gereje to naw nayn Nje-kisi ke ndɔ ndɔ,
mba Jonase ɔru gel tar le arede.
11 Ñ-dujeje na: « Ddi a ja dda sei bba ba
le a kew rɔe ta lenge ke je wa?» Mbata ba
le aw lenge ke singa ke kete kete.
12 Nilade te na: «Unnumje ilamje me ba
te a, ba le a kew rɔe lenge ke se, mba m-
gere to ema njaa m-dda bba bamburanbo
neenn ingase.»
13 Dewje le ɔruje hay mba tee ta kongo
te a, duma ne pin, mba ba le aw lenge ke
de ke singa singa.
14 Baann a, ñ-dujuje Nje-kisi ke ndɔ ke
ndɔ na: « Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, n-dda
rɔje to ndoo rɔi te, areje joy wɔju dɔ kula
dda dingaw neenn ang, ngaa are tar yo le
dew neenn ke dda ke je ne ang uwa dɔje
ang! Mba ei, Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, e-dda
ne lei to ke mei ndiki.»
15 Yeenn a, dunnje Jonase dilaeje me ba
te a, ba ke aw lenge ke singa le ew rɔe.
16 Bbel le Nje-kisi ke ndɔ ndɔ dda dewje
le. Dareje ne-polo Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ
ddem, dunnje ndude ddem.

2

Jonase to me kanji te

1 Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ are tɔku kanji
ddee uru Jonase. Jonase to ndɔ muta, ke
til muta me kanji te le.
2 Jonase duju Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ ke
to Lubba laa me kanji te:
3 Ñ-pa na:
«Me ne wungu te ke ingam,
m-duji ei Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, a ilam te.
Lo te le nje-yoje
m-bbari kare umam a, oo ndum.
4 Ilam gel maann te beer dann ba te,
maann ke aw ula guku dɔm,
maann ke e-dda are aw kuja,
maann ke e-dda are aw lenge nday dɔm te.
5 A ema m-pa na:
« E-tubbam ilam ddew ew sei!
A kem a koo key lei ke maji tɔyn bbay.»
6 Maann uwam gɔsem te.
Buja ubbam,
mu bbiri dɔm te.
7 M-ddisi ndereng gɔl ddingirije te.
Nange utu tae dɔm te nyɔm.
A, ei, Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ
Lubba lem ɔrum kem baa me buja te!
8 Kare ke singam goto a,
mole mem dɔ ei Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ te,
ngaa tar-duju lem aw ndereng tee rɔi te
me key te lei ke maji tɔyn.
9 Dewje ke undaje mede dɔ kɔrje te ke to
neje ke baa
daw ñ-tubbaje neje ke maji rɔde te ke
ddang.
10 A ema, ma kari ne-polo ke pa tam te ta
kari ne wooyo.
Ma dda ne ke munn ndum ta dda.
Kaji to me ji Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ te.»
11 Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ unn ndu are
kanji le ngaa kanji le tɔmɔ Jonase ilae dɔ
nange te ke tutu.

3

Jonase ila mber-tar le Lubba me bbe te ke Ninibe

1 Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ tel pa tar gɔl joo
laa are Jonase na:
2 « In taar, aw Ninibe ke to tɔku bbe, ila
mber-tar ke m-pa mari.»
3 Jonase in taar aw Ninibe toke Nje-kisi
ke ndɔ ke ndɔ pa. Kem Lubba te, Ninibe to

tɔku bbe ke dew a dda ndɔ muta bba a nja
te nunga.
4 Jonase unn kutu kila mber nja ne ndɔ
kara me bbe te le. Ń-pa ke taar na: « Ndɔ
dɔsɔ a, bbe ke Ninibe a tuju!»

Dewje ke Ninibe turuje mede

5 Dewje ke Ninibe unnje mede are
Lubba. Dilaje mber ń-mbeteje ne ne-kusa,
dulaje kubbu ndoo, dewje ke bo ddem
dewje ngaji ddem.
6 Toke mbay ke Ninibe oo tar le a, ubba
nange nin ngende-mbay te laa, ɔru kubbu
mbay laa, ula kubbu ndoo, ngaa isi dɔ bu
te.
7 Nare dila mber me bbe te ke Ninibe na:
« Mbay, ke nje ke ta-gɔle te dunnje ndu na,
maji kare dewje, ke ne-kuulje ke bo, ke ne-
kulje ke ngaji dusaje ne ang ddem, dayje
maann ang ddem.
8 Maji kare dewje ddem, daje ddem, ulaje
kubbu ndoo. Maji kare ń-nɔje rɔ Lubba te
ke singa, ngaa maji kare dinyaje kula-ddaje
lede ke maji ang, ke ne-ddaje lede ke singa
singa ke to mesede te!
9 Dew gere ang se Lubba a turu ndue, na
kinya wungu laa ngaa na kare joyje ang
wa?»

Lubba oo kem-to-ndoo le dewje ke Ninibe

10 Lubba oo ne ke ń-ddaje baann ngaa ń-
mbeteje kula-ddaje ke maji ang le. Yeenn
a, Lubba turu ndue ngaa nila ne-wungu ke
nila mbere ta kila dɔde te le ang.

4

1 Jonase oo nejeenn le a, neele ang are
wungu ɔen.
2 Ń-duju Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ: «Aay!
Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, tar ke m-nayn bbê
bbay a m-pa le a neenn ang wa? Ne ke
m-ndiki ta kare to ang bba mayn ke Tarsis
le a neenn. Mba m-gere to e-to Lubba ke
Nje-dda me-maji, ke Nje-koo kem to ndoo
le dewje. Wungu ɔin ke ngɔru ang. Ngaa
e-ndiki kisi-maji le dew. Aw e-turu ndui
wɔju dɔ majang ke e-ndiki ta dda ke dew.
3 Bbasine, Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, e-taa
kewn lem. Mba koy lem maji uta kisi lem
kem baa.»
4 Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ ila te na:
«Wungu ke e-dda to ke dɔgɔle wa?»
5 Jonase tee me tɔku bbe te le isi er ke
kem kare te. Ń-dda mare key-kam lo teenn
nisi kɔ ndile te mba koo ne ke a ddee dɔ
tɔku bbe te le.
6 Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, Lubba are ka tee
ale dɔ key te le Jonase, mba kare Jonase
inga ndil kula dɔe ddem, mba kɔru ne
kejeje ke maji ang ke aw jɔku Jonase ddem.
Jonase inga koko nya ddew ka te ke ale le.
7 A ndɔ kara goe te, ta lo-kare te a, Lubba
ula mare kuur are usa ka le are ka le oy
njan.
8 Kare ubba me dara te a, Lubba are lel
ke tunga piti piti in kem kare te ula ngaa
kare ɔsu dɔ Jonase te ndereng singa Jonase
goto. Ń-ndinga yo na: « Koy lem maji uta
kisi lem kem baa.»
9 A Lubba pa are Jonase na: « Wungu ke
aw dda mba ka le to ke dɔgɔle wa?» Nila
te na: « To ke dɔgɔle kare m-dda wungu
ndereng m-ndinga yom.»
10 Nje-kisi ke ndɔ ndɔ pa na: « Ei, oo kem
to ndoo le ka ke ari kula ang, ei a e-dda are
ndu ang. Ka ke tee mare til te ngaa oy mare
til te tɔ.
11 A, Ninibe ke to tɔku bbe ke dewje ke
kɔrde uta doro kɔr kara ke dɔjoo isije te.
Dewje le gereje dɔjide ke kɔl ke ye ke gel
ang ngaa daje kara banyaje nya me te,
ema, e-ndiki ta kare moo kem-to-ndoo laa
ang wa?»

Maketuru le Matiye
Matiye
Mt

Gel kuju Jeju

1 Ri gel dewje ke ujuje Jeju-Kiriste toke be: Jeju Kiriste to dew ke gel Dabbiti te,
ngaa Dabbiti to dew ke gel Abaraham te.
2 Abaraham uju Ijake. Ijake uju Jakobbo.
Jakobbo uju Juda ke ngakɔenje.
3 Juda de ke Tamar dujuje Pareje de ke
jara. Pareje uju Eserɔm. Eserɔm uju Aram.
4 Aram uju Aminadab. Aminadab uju
Naasɔn. Naasɔn uju Salmɔ.
5 Salmɔ de ke Rahabe dujuje Bowaje.
Bowaje de ke Rutu dujuje Obede.
6 Obede uju Ijayi. Ijayi uju tɔku mbay
Dabbiti. Dabbiti de ke dene le Uri* dujuje
Salemɔ.
7 Salemɔ uju Robowam. Robowam uju
Abiya. Abiya uju Aja.
8 Aja uju Jojapa. Jojapa uju Joram. Joram
uju Ojiyase.
9 Ojiyase uju Jotam. Jotam uju Akaje.
Akaje uju Ejekiyase.
10 Ejekiyase uju Manase. Manase uju
Amɔ. Amɔ uju Jojiyase.
11 Jojiyase uju Jekoniyase ke ngakɔenje.
Bbale teenn a daw ne ke ngann Ijarayelje
to bbereje bbe te ke Babilɔnn.
12 Go kuwa te ke duwade daw ne
to bbereje Babilɔnn a, Jekoniyase uju
Salatiyel. Salatiyel uju Jorobabel.
13 Jorobabel uju Abiyutu. Abiyutu uju
Eliyakim. Eliyakim uju Ajɔr.
14 Ajɔr uju Sadoku. Sadoku uju Akim.
Akim uju Eliyudu.
15 Eliyudu uju Eliyajar. Eliyajar uju
Matan. Matan uju Jakobbo.
16 Jakobbo uju Jejebbe ngaw le Marije ke
to kɔn Jejuje ke daw ñ-bbare to Kiriste.
17 Unn kute dɔ Abaraham te ndereng
Dabbiti te, buwa kuju dewje kara kara
tee dɔku gire sɔ. Unn kute dɔ Dabbiti te
ndereng kare te ke daw ne kede bbe-bbere
te ke Babilɔnn, buwa kuju dewje kara kara
tee dɔku gire sɔ. Unn kute dɔ ndɔ bbere te
lede ke Babilɔnn ndereng ndɔ te le Kiriste,
buwa kuju dewje kara kara tee dɔku gire
sɔ.

Tar kuju Jeju

18 Tar kuju Jeju Kiriste toke be: Jejebbe
aw aw mɔrɔ le Mari kɔn Jejuje. Ñ-nayn ñ-
taa naa ang bbay a, Mari le uwa sem ddew
te le Ndil-me-nda.
19 Jejebbe nje-mɔrɔ laa le to dingaw ke
gate gate, ngaa ndiki ta tee ke tare ke
ddaka kem dewje te ang. Yeenn a ñ-diki
ta kinyae hɔy baa.
20 Toke Jejebbe aw eje tar neenn le mee
te bbay a, mare anji le Ebbe-dewje tee
ingae me ni te ngaa pa are na: «Jejebbe
dew ke gel Dabbiti te, are bbeel ddai ang
bbo e-taa Mari to dene lei, mba sem le
ngonn ke to mee te le ddee ddew te le Ndil-
me-nda.
21 Na kuju ngonn ke dingaw, ta a kunda
ria na Jeju, mba ne a na kaji dewje laa me
majangje te lede.»
22 Nejeenn tɔyn teeje mba kare tar ke
Ebbe-dewje unda ta nje-kila mber-tar laa
are pa ddee to tar ke tɔkɔrɔ. Tar le na:
23 «Ngonn mande ke gere ngaw ang a
kuwa sem,
na kuju ngonn ke dingaw,
ngaa da kunda ria na Emanuwel.»
Gel ri le na: Lubba ee ke je.
24 Toke Jejebbe le ndol a dda ne ke anji
le Ebbe-dewje pa are le, ngaa ñ-taa Mari to
dene laa.
25 A, ñ-mbɔn saa naa ang ndereng Mari
le uju ne ngonn ke dingaw, ngaa Jejebbe
unda ri ngonn le na Jeju.

2

Nje ne-gereje ddeeje mba koo Jeju

1 Duju Jeju me bbe te ke Betelehem, dɔ
nange Jude te, kare te ke Erodeto ne to
tɔku-mbay. Goe te a, nje-ne-gereje inje er
ke lo tee te le kare, ñ-teeje Jurusalam,
2 ngaa ñ-dujuje na: «Tɔku-mbay le Jiipije
ke duje le ee dda wa? Mba joo endenteren-
den laa er ke lo tee te le kare, are n-ddee
ta poloe.»
3 Toke Erodeoo tar le a, mee sange nya,
ngaa dewje tɔyn ke Jurusalam kara mede
sangede tɔ.
4 Ñ-mbɔn tɔke nje-poloje Lubba tɔyn, ke
nje kɔruje gel ndu ngaa ñ-dujude se lo ke
dda bba duju Kiriste te wa?
5 Ñ-paje dareje na: «Duje me bbe te ke
Betelehem, dɔ nange Jude te mba nje-kila
mber-tar le Lubba dda tare Maketuru te
na:
6 ‹Ei ke Betelehem, ke nange te le Juda,
e-to ten baa horo ngann bbeje te ke nange
te ke Juda ang.
Mba nje-kɔn bbe a kin mei te tee
ta kɔru nɔ dewje lem, ngann Ijarayelje.› »
7 Erode ula bbar nje ne-gereje le lo-kiyae
te dujude ta gere ndɔ ke endenterenden le
tee ne.
8 Goe te a, nulade Betelehem, ñ-pa
narede na: «Awje aw dujuje tar dɔ ngonn

* **1:6 1.6** Dabbiti ta dene neenn le goe te ke Uri oy, ooje 2 Sam 11.12

te le ke maje ta bbo ingaeje a, e-ddeeje e-
paje are ema kara maw m-poloe tɔ.»
9 Goe te ke dooje tar le tɔku-mbay le a,
dawje. A endeterenden ke dooje kete lo tee
te le kare le ɔru nɔde aw ke de ndereng aw
ar dɔ lo te ke ngonn le to te.
10 Rɔ nje-ne-gerje le nelde nya wɔju dɔ
endeterenden ke dooje le.
11 Dandeje me key te ngaa dooje ngonn
le, de ke kɔenje Mari. Dɔsuje gɔlde nangê
ngaa ń-poloeje. Ń-teynje ta bɔlje lede ngaa
dareje neje ke toke, ande, ke yambo, ke
ubbu ne ke ria na mir.
12 Goe te a, Lubba ndɔru mbide me ni te
kare ń-telje rɔ Erode te ang, a dunnje ddew
ke dang ń-telje ne bbe lede.

Dayn ke Jeju dawsaa Ejipite

13 Go kɔte te le nje-ne-gereje le a, anji le
Ebbe-dewje ddee ke ni dɔ Jejebbe te ngaa
pa are na: «In taar, unn ngonn le de ke
kɔenje bbo ayn aw Ejipite ta e-nayn nunn
ndereng ndɔ ke ma pa kari kare e-tel, mba
Erode a sange ddew ta tɔl ngonn le.»
14 Tile teenn njaa, Jejebbe in taar unn
ngonn le de ke kɔenje ngaa dawje Ejipite.
15 Ń-nayn nunn ndereng Erode oy.
Yeenn bba tar ke Ebbe-ddewje pa ddew te
le nje-kila mber-tar le ddee to tar ke tɔkɔrɔ.
Ń-pa na: «M-bbar ngunum kare tee nange
te ke Ejipite ke ddang.»

Erode tɔl ngannje ke Betelehem

16 Toke Erode gere to nje ne-gereje le
ereje a, ungu ɔen nya. Yeenn a nunn ndu
kare ń-tɔl ngannje ke dingaw ke bbalde joo
wase bbalde aw ngɔsi ke bbal joo me bbe
te ke Betelehem, ke me bbeje te ke mbɔre
te, ase kem ndɔ ke nje ne-gereje turaje are.
17 Yeenn ngaa tar ke Jeremi nje-kila
mber-tar le Lubba pa ddee to tar ke tɔkɔrɔ.
Ń-pa na:
18 «Ko bbar me bbe te ke Rama,
ndu-nɔ ke ndinga-rɔ uta dɔe.
Rasel a aw nɔ nganne.
Ń-ndiki ta koo ndeje ang,
mba nganne gotoje ngaa.»

Jejebbe de ke nje-ke laa dinje Egipite te ń-telje

19 Go koy te le Erode a, anji le Ebbe-
dewje ddee dɔ Jejebbe te ke ni me bbe te
ke Egipite.
20 Anji pa na: «In taar bbo unn ngonn le
de ke kɔenje, ta e-tel nange Ijarayel te, mba
nje ke aw sangeje ngonn neenn ta tɔle le
oyje mban.»
21 Jejebbe in taar, unn ngonn le de
ke kɔenje ngaa ń-tel ke de nange te ke
Ijarayel.
22 Toke Jejebbe oo na Arekelayusu ngaa
ɔn bbe nange te ke Jude turu bɔeje Erode
te a, bbel ddae ta tel. A Lubba pa tar are
ke ni ngaa naw nange te ke Galile.
23 Naw ngaa ń-dda bbe ke ria na Na-
jarete. Yeenn bba kare tar ke nje-kilaje
mber-tar le Lubba paje le ddee ne to tar
ke tɔkɔrɔ. Da bbare to dew ke Najarete.

3

Jan Batisi ila mber

1 Dɔ ndɔe teenn Jan Batisi tee me kɔr te
ke Jude ngaa aw ila mber.
2 Ń-pa na: «E-turuje ddew lese mba Bbe-
kɔn ke darâ e ngɔsi.»
3 Ejayi nje-kila mber-tar le Lubba pa tar
le Jan neenn le lew na:
«Mare dew ila mber me kɔr te na:
‹E-mɔseje ddew le Ebbe-dewje.
E-ddaje ngann ddewje laa areje ndɔju
njarara.› »
4 Jan le ula kubbu ke ń-dda ke biin
jambal, ngaa ń-tɔ bbere ke endaar. Ne-
kusa laa to ebeteje ke ubbu teje ke me kɔr
te.
5 Dewje ke Jurusalam, dewje ke Jude
tɔyn, ke dewje ke bbeje te ke guku dɔ
maann Jurden ddeeje rɔe te.
6 Ń-paje tar majangje lede ke ddaka ngaa
Jan le ddade batem maann Jurden te.
7 Toke Jan oo Parijiyenje ke Saduseyenje
banya banya ke ddeeje kare ń-ddade
batem le a, ń-pa narede na: «See em-
bakanraje, na ulase kare aynje sariya le
Lubba ke aw ddee wa?
8 Areje kula ddase tɔju to e-turuje ddew
lese mban.
9 Aw ejeje mese te e-paje na Abaraham to
kajeje. Yeenn njaa kara baa ase ang. Mba
m-pa marese: Lubba ase ta turu erje neenn
kare telje to ngannka Abaraham.
10 Tina to ngɔsi baa ta tuka ne kakeje
ngirade te mban. Kake ke ande kande ke
maji ang a da tuka kila poro.
11 Ema, m-ddase batem maann ta tɔju to
e-turuje ddew lese. A dew ke aw ddee gom
te, singae utam. Ne-gɔl laa kara mase kɔru
gɔle te ang. Ne, na ddase batem Ndil-me-
nda ke batem puru.
12 Nuwa ne to kande koo laa jia te. Na
kuta ta paal laa. Na kɔru kem koo laa
kungu damâ, a na ro tisa kem puru te ke a
koy ndɔ kara ang.»

Jan dda Jeju batem

13 Me ndɔje teenn Jeju in nange te ke
Galile, ddee rɔ Jan te ta maann te ke Jurden
kare ddae batem.
14 A Jan a ta mbete, ngaa pa are Jeju le
na: «Ema a, a ddam batem, a ei a e-ddee
rɔm te wa?»
15 A Jeju ilae te na: «Ke bbasine neenn,
e-ndiki te bbo e-dda toke baann. Mba to
maji kare n-ddaje ne tɔyn ke to gate gate

toke baann.» Yeenn ngaa, Jan le ndiki te
saa.
16 Kake Jeju inga batem, ngaa tee me
maann te a, kare teenn njaa ta dara teyn.
Ngaa noo Ndil le Lubba ddisi dɔe te toke le
der jeenn.
17 Ndu Lubba in me dara te bbar na:
«Ne neenn ɲ̂-to ngonum ke m-ndike nya.
Minga rɔ-neel ddew te laa nya.»

4

Esu na Jeju

1 Goe te a Ndil aw ke Jeju me kɔr te mba
kare Esu nae.
2 Jeju mbete ne-kusa ndɔ dɔsɔ til dɔsɔ tɔ
ngaa bbo ddae.
3 Esu nje-na-dewje ddee ngɔsi saa ngaa
pa na: «Toke e-to ngonn le Lubba a unn
ndui are erje neenn telje ne-kusa.»
4 Jeju ilae te na: «Maketuru le Lubba pa
na: ‹Dew a kisi ke tebbe ddew ne-kusa te
kara baa ang. Na kisi ke tebbe ddew tar te
tɔyn ke tee ta Lubba te.› »
5 Goe te a Esu le aw saa Jurusalam ke to
bbe ke maji tɔyn. Naw nilae lum dɔ key-
polo-Lubba te,
6 ngaa ɲ̂-pa nare na: « Toke e-to ngonn
le Lubba a, in dɔ key te neenn oso nangê
mba Maketuru le Lubba pa na:
‹Lubba a kunn ndu kare anjije laa wɔju
dɔi,
ngaa da lai to la
kare unda gɔli er te ang.› »
7 Jeju ilae te na: « Maketuru le Lubba pa
tɔ bbay na: ‹Ebbe-dewje ke to Lubba lei le
a nae ang.› »
8 Esu tel aw saa dɔ ddingiri te ke ndew
nya ngaa tɔje bbe-kɔnje tɔyn ke dɔ nange
te ke neje ke kura ke me te,
9 ngaa pa are na: «Toke ɔsu gɔli nɔm te,
ngaa e-polom a, ma kari neje neenn tɔyn.»
10 Yeenn a Jeju pa are na: «Ɔtu ke ddang,
Satan! Mba Maketurule Lubba pa na:
‹Maji kare Ebbe-dewje ke to Lubba lei njaa
kara baa a ɔsu gɔli nɔe te, ta ne kara baa
a e-dda saa tɔ.› »
11 Yeenn ngaa Esu le ɔtu inyae, a goe te
a, anjije ddeeje rɔe te ngaa ddaje saa.

Jeju unn kutu kula laa nange te ke Galile

12 Toke Jeju oo na dila Jan key kula te a,
nɔru rɔe naw nange te ke Galile.
13 Ninya Najarete a naw nisi Kaper-
nayum kare tɔke dange te, nange te le
Jabulɔn, ke le Nepetali.
14 N-dda baann kare tar le Ejayi nje-kila
mber-tar le Lubba ddee ne to tar ke tɔkɔrɔ.
Tar le na:
15 «Nange le Jabulɔn, ke le Nepetali,
ke toje ddew ba-kate te, tura maann Jurden
te,
ke to Galile, nange le dewje ke toje to Jiipije
ang.
16 Dewje ke isije me til te
ooje tɔku lɔ-kare ke.
Lɔ a kare dɔ dewje te
ke isije dɔ nange yo te ke il biti biti.»
17 Un kute kare teenn njaa, Jeju unn kutu
kila mber na: «E-turuje ddew lese mba
Bbe-kɔn ke darâ e ngɔsi.»

Jeju bbar dɔngɔr nje-njaje goe te

18 Toke Jeju aw nja kar tɔku dange te
ke Galile a, noo ngakɔn naaje joo: Simɔ
ke daw ɲ̂-bbare na Piyar de ke ngokɔen
Andere. Daw dilaje ddenge tɔku dange te
le mba ɲ̂-toje to nje-ndɔɲ̂-maannje.
19 Jeju le pa arede na: «Unnje gom. Ma
ddase to nje-sangeje dewje.»
20 Njange baa njaa a, dinyaje ddengeje
lede a dunnje goe.
21 Jeju aw ngaji ke kete a oo mare ngakɔn
naaje joo: Jake de ke Jan ngann le Jebede.
Deeje me tɔku to te ke bɔdede Jebede le,
daw ɲ̂-mɔseje ddengeje lede, ngaa Jeju le
bbarde.
22 Njange baa njaa a, dinyaje tɔku to lede
ddem, bɔdede ddem ngaa dunnje go Jeju
le.

Jeju tɔju ne ngaa ɔru rɔ-to rɔ dewje te

23 Jeju nja nange te ke Galile tɔyn. Naw
ɲ̂-tɔju ne dewje me key-mbɔn naaje te le
Jiipije ke nange teenn ngaa, nila mber Tar
ke maji ke wɔju dɔ Bbe-kɔn le Lubba. Nɔru
rɔ-toje tɔyn rɔ dewje te, ngaa ɲ̂-dda nare
dewje ke debbe rɔde tuju ddeeje maji.
24 Ri Jeju bbar dɔ nange Siri te tɔyn are
dewje ddeeje ke nje-rɔ-toje dang dang rɔe
te: dede ke rɔ-toje dang dang ula kemde
ndoo, nje ke eeje ke ndilje ke maji ang, nje-
dɔ-kilaje ke nje ke debbe rɔde oy ngaa Jeju
ɔru rɔ-to rɔde te.
25 Dewje banya banya unnje goe. Dinje
nange te ke Galile, ke nange Tɔku Bbeje ke
Dɔku. Mareje inje Jurusalam, ke nange te
ke Jude, ke nange te ke to tura Jurden te.

5

Jeju tɔju ne dewje dɔ ddingiri te

1 Toke Jeju oo dewje ke banya le a, aal
dɔ ddingiri isi te ngaa nje-njaje goe te awje
rɔe te tɔ.
2 Nunn kutu tɔjude ne toke be:

Kisi ke rɔ-neel

3 «Rɔ-nel to mba dewje ke gereje to,
ɲ̂-toje to nje-ndooje ddew keje te lede,
mba Bbe-kɔn ke darâ to lede.
4 Rɔ-nel to mba dewje ke aw nɔnje,
mba Lubba a wul mede.
5 Rɔ-nel to mba dewje ke wulje pe,
mba Lubba a karede nange neenn to lede.

6 Rɔ-nel to mba dewje ke isije ke bbo nya
ta dda ne ke gate gate,
mba Lubba a karede ne ke mede ndiki.
7 Rɔ-nel to mba dewje ke aw ooje kem-to-
ndoo le nga-mardeje,
mba Lubba a koo kem-to-ndoo lede tɔ.
8 Rɔ-nel to mba dewje ke mede nda kayn,
mba da kooje Lubba.
9 Rɔ-nel to mba dewje ke aw ddaje are me-
wul lɔm to horo dewje te,
mba Lubba a bbarde to nganne.
10 Rɔ-nel to mba dewje ke daw dula kemde
ndoo,
wɔju dɔ kula-ddade ke to gate gate,
mba Bbe-kɔn ke darâ to lede.
11 Areje rɔse nelse,
toke dewje aw tajise,
toke daw dula kemse ndoo,
toke daw ń-paje tarje ke majang dang
dang,
ke to tar ngemje baa dɔse te wɔju dɔm.
12 E-ddaje rɔ-nel,
isije ke koko,
mba kuka lese ke darâ a bo nya.
Nje-kilaje mber-tar le Lubba ke kete arese
kara,
ń-ddaje singa ke de toke baann tɔ.»

Kate ke lo-kare ke dɔ nange te

13 «Sese a e-toje to kate ke nangê neenn.
A bbo kate neel ang ngaa a, ddi bba dew
a dda kare kate le tel neel bbay wa? Mare
ne dang ke ta dda ne goto. To ne kungu
kɔrɔ kare dewje mbɔynje ke gɔlde.
14 «E-toje to lo-kare ke nangê neenn. Bbe
ke ń-dda dɔ ddingiri te a kase kiya rɔe ang.
15 Dew unda puru lambe te a, a kaw
kunda kɔy joo te ang. Na kunda dɔ ne te
taar kare nje-keyje le tɔyn ooje ne lo.
16 Ddew kara baa, areje ndoko lese to
kem dewje te tɔyn. Yeenn bba da kooje
kula ddase ke maji, ngaa da kɔsu ne gaji
Bɔsese ke isi darâ.»

Ne-tɔju le Jeju dɔ Ndu te

17 «Ɛjeje to m-ddee ta tuju Ndu le Moyiji
wase ne-tɔjuje le nje-kilaje mber-tar le
Lubba wa? M-ddee ta tuju nejeenn ang.
M-ddee ta dda kare dewje ooje kande tarje
ke me nduje tenn le ke maje.
18 Tɔkɔrɔ njaa m-pa marese, kare ke
dara ke nange ń-naynje bbay a, mare
ngonn gɔl maketuru wase mare mbita gɔl
Maketuru-Ndu a koso nangê ang, ndereng
ddutu ndɔ te.
19 «Bbo dew mbete mare ngonn tar kara
ke me ndu te, ngaa tɔju dewje are mbeteje
ndu le a, na ddee to dew ke ten baa uta
kese dewje tɔyn me Bbe-kɔn te ke darâ. A
bbo dew ngem Ndu, ngaa tɔju dewje kare
ngemje tɔ a, na ddee to dew ke bo me Bbe-
kɔn te ke dara.
20 M-pa marese: Bbo e-ddaje ne ke
gate gate uta nje-kɔruje gel Ndu wase
Parijiyenje ang a, a kandeje me Bbe-kɔn te
ke darâ ang.»

Ne-tɔju dɔ wungu te

21 «Ooje na ń-pa dare kaseseje lew na: E-
tɔl dew ang, mba da gange sariya dɔ dew
te ke tɔl dew mare.
22 A ema, m-pa marese: ‹Bbo dew dda
wungu ke ngokɔen a, ase kare ń-gange
sariya dɔe te. Bbo dew bbar ngokɔen mbe
a, nase kare daw saa nɔ sariya te. A bbo
dew bbar ngokɔen woy a, nase kare dilae
kem puru te ke aw ɔn ke ndɔ ke ndɔ.›
23 «Bbo aw nɔ baann te ke ne-kare-baa
lei, a bbo mei ole to ngokɔin ee sei ke tar
a,
24 maji kare inya ne-kare-baa lei le nɔ
baann teenn, a aw dɔngɔr rɔ ngokɔin te le
e-gɔl saa tar bba goe te a, e-ddee are ne-
kare-baa lei le Lubba.
25 «Toke dew ke ee sei ke tar aw sei ke lo
gange sariya te, a e-naynje ddew-bô bbay a,
maji kare e-gɔl saa tar njange. Baann ang
a, na kilai ji nje-gange sariya te, ngaa nje-
gange sariya a kilai ji mbambaje te kare
dilai key-kula te.
26 Tɔkɔrɔ njaa m-pa mari, toke uka nare
ke da kɔju dɔi te tɔyn tunga ang a, a tee
key-kula teenn ang nyɔm.»

Tar dɔ lo-to majang te

27 «Ooje na ń-pa lew dare kaseseje na:
E-dda lo-to majang ang.
28 A ema, m-pa marese: dew ke aa dene
le nje-mare ngaa dda bbo laa a, dew le dda
saa lo-to maji ang mee te mban.
29 Toke kemi ke kɔl dda are oso majang
te a, ɔru ila kɔrɔ ddew ew. Mba bbo debbe
rɔi kara a goto a, maji uta kare da-rɔi tɔyn
njaa aw kem puru te ke aw ɔn ke ndɔ ke
ndɔ.
30 A bbo jii ke kɔl dda are oso me majang
te a, e-gange ila kɔrɔ ddew ew. Mba bbo
debbe rɔi kara a goto a, maji uta kare da-
rɔi tɔyn njaa aw kem puru te ke aw ɔn ke
ndɔ ke ndɔ.»

Tar tubba dene

31 «Ñ-pa lew tɔ na: Toke dew tubba dene
laa a, maji kare ń-dda maketuru kinya-naa
nula jia te.
32 A ema, m-pa marese: Toke dene dda
lo-to-majang ang, a bbo ngaweje tubbae
a, dingaw le a dda kare dene le dda lo-
to-majang. Ngaa toke dingaw taa dene
ke ngaweje inyae a, dingaw le dda lo-to-
majang tɔ.»

Tar kunda yo

33 Ooje na ń-pa dare kaseseje lew na:
Unda yo ang. Ne ke unda yo kem Ebbe-
dewje te ta dda a, maji kare e-dda ne le.

34 A ema, m-pa marese: Dang bba undaje
yo ang. Undaje yo ke ri dara ang, mba dara
to ngende-mbay le Lubba.
35 Undaje yo ke ri nange ang tɔ, mba
nange to lo kungu gɔle. Undaje yo ke ri
Jurusalam ang, mba Jurusalam to bbe le
Tɔke-Mbay.
36 Unn dangara dɔi unda ne yo ang, mba
ase ta dda kare ben dɔi kara nda wase ndul
ang.
37 A maji kare e-paje na: Ye njaa ann, ye
njaa ann. Wase ye ang, ye ang. A bbo ilaje
mare tar dɔe te a, to tar ke in rɔ Nje-Me-
Majang te ann*.»

Tar kila bare

38 Ooje na ń-pa lew na: Toke e-tɔ kem
dew a da tɔ kemi. Toke e-guru ngange dew
a da guru ngangi.
39 «A ema, m-pa marese: Ilaje bare ang.
Toke dew unda ka-mbɔri ke kɔl a, e-turu
ye ke gel are nunda tɔ.
40 A bbo dew aw sei sariya te ta taa dɔ-
kubbu lei ke taar a, inya kubbu kul lei are
tɔ.
41 Bbo dew uwai ke gu kare e-nja saa
kula-metere kara a, e-nja saa kula-metere
joo.†
42 Toke dew duji ne a are. Ngaa bbo dew
duju ta tunai ne a ɔke ang.»

Tar ndiki nje-baanje

43 «Ooje na ń-pa lew na: Maji kare e-
ndiki nje-mari. A e-mbete nje-baan lei.
44 A ema, m-pa marese: E-ndikije nje-
baanje lese, ngaa e-dujuje Lubba wɔju dɔ
dewje ke aw ulaje kemse ndoo.
45 Yeenn bba a toje to ngann le Bɔsese ke
isi darâ. Mba naw ń-dda nare kare laa ɔsu
dɔ dewje te ke majije ang ke dɔ dewje te ke
majije tɔ. Naw ń-dda nare ndi aw ere dɔ
dewje te ke pa-nja lede to ke dɔgɔle ddem,
dɔ dewje te ke pa-nja lede to ke dɔgɔle ang
ddem.
46 Toke dewje ke ndikise dɔrɔ a, e-
ndikijede a, kuka ddi bba a kingaje ji
Lubba te wa? Nje-taaje nare-lambo kara
ddaje toke baann tɔ.
47 A bbo ngakɔnse njaa a, e-ddajede
lapiya a, ddi ke dang boy a e-ddaje wa?
Dewje ke gereje Lubba ang kara ddaje toke
baann tɔ.
48 Yeenn a, maji kare e-ddeeje to dewje
ke maji tɔyn ddew kara baa toke Bɔsese ke
isi darâ maji tɔyn.»

6

Gusu kare ne nje-ndooje

1 «E-ngemje ddew lese ke maje: Toke e-
ddaje ne ddew Ndu te le Lubba a, e-ddaje
ne le kem dewje te tɔyn kare daase ang.
Baann ang a, Bɔsese ke isi darâ a kukase
ang.
2 «Yeenn a, toke aw are ne nje-ndoje a,
maji kare uru ne ekii ang. Mba nje-ngemje
aw ddaje toke baann me key-mbɔ-naa te
le Jiipije, wase go ddew te mba kinga ne
piti ta dewje te. Tɔkɔrɔ njaa, m-pa marese,
dingaje kuka lede mban.
3 A bbo are ne nje-ndoo ke jii ke kɔl a,
are jii ke gel gere ang.
4 Yeenn bba ne ke are le a to lo-kiyae te.
Bɔije Lubba ke oo ne ke to lo-kiyae te le a
kukai.»

Gusu duju Lubba

5 «Toke aw dujuje Lubba a, e-ddaje toke
le nje-ngemje ang. Dede ń-ndikije nya
ta kar taar bba duju Lubba me key-mbɔ-
naaje te wase tɔ-ddewje te ta kare dewje
tɔyn oojede. Tɔkɔrɔ njaa, m-pa marese,
dingaje kuka lede mban.
6 A ei, toke a ta duju Lubba a, aw me key
te lei ngaa, utu ta key bba e-duju Lubba lo
kiyae te. Bɔije Lubba ke aw oo ne ke to
lo-kiyae te le a kukai.
7 «Toke aw dujuje Lubba a, tar ke kara
baa njaa e-tel dɔe te gɔl bayan nya ang mba
dewje ke gereje Lubba ang aw ddaje toke
baann. Dejeje to ń-paje tar nya bba Lubba
a koo.
8 E-ndajijede ang, mba Bɔsese gere ne ke
e-ndikije bba e-dujeje guku baa.»

Jeju tɔju gusu duju Bɔjeje

9 «Maji kare e-dujuje Lubba toke be:
Ei Bɔjeje ke isi me dara te,
Maji kare dewje gereje to rii maji tɔyn.
10 Maji kare e-ddee ɔn bbe!
Maji kare dewje ddaje ne ke mei ndiki dɔ
nange te,
ddew kara baa toke ye ke dara.
11 Areje ne-kusa taje ke bbokone.
12 Ɔru tar majang leje dɔje te,
ddew kara baa toke jeje kara jaw jɔru tar
dɔ dewje te ke ddaje majang ke je.
13 Inya ddew are mare ne na meje ang.
A ɔruje me ji Nje-Me-Maji ang te.
[Mba ei njaa kɔn-bbe, singa-mɔngu, ke piti
to lei ke ndɔ ke ndɔ! Amem.]
14 «Mba toke ɔruje tar dɔ dewje te ke
ddaje maji ang ke se a, Bɔsese ke ee darâ
a kɔru tar dɔse te tɔ.
15 A toke bbo ɔruje tar dɔ dewje te ang a,
Bɔsese a kɔru tar maji ang dɔse te ang tɔ.»

Tar mbete ne-kusa

16 «Toke e-mbeteje ne-kusa a, e-tɔjuje to
isije ke rɔ-kate ddew kara baa toke nje-
ngemje aw ddajeenn ang. Daw ń-tɔju dɔ
kemde te to daw ń-mbeteje ne-kusa. M-pa

* **5:37 5.37** Nje-Me-Maji ang to emare ri Esu ann † **5:41 5.41**

marese, to tar ke tɔkɔrɔ, dingaje kuka lede mban.
17 A ei, toke e-mbete ne-kusa a, e-toko kemi, ngaa e-ndem ubbu.
18 Baann bba kare dewje gereje to aw e-mbete ne-kusa ang. A are Bɔije kara baa njaa ke ee lo te ke iya rɔe a gere. Bɔije ke aw oo ne ke to lo-kiyae te le a kukai.»

Tar ne-kingaje ke nangê ke ye ke darâ

19 «E-sangeje ne-kingaje ke dɔ nange te neenn nya nya ang mba esɔlɔlɔ a kɔn, a kuwa mbɔrkase ngaa, nje-bbokoje a tete ta-key mba bboko.
20 A maji kare e-sangeje ne-kingaje ke darâ, mba dara to lo ke esɔlɔlɔ a kɔn ne te ang ddem, ne a kuwa mbɔrkase te ang ddem, nje-bbokoje kara a tete ta-key mba bboko ne te ang ddem tɔ.
21 Mba lo ke ne-kinga lei to te, mei a to te tɔ.»

Kem dew to lambe ke rɔe te

22 «Kem dew to ddew kara baa toke lambe ke da-rɔ dew te. Yeenn a bbo kemi to ke maje a, da-rɔi tɔyn njaa a ndoko.
23 A bbo kemi to ke maje ang a, da-rɔi tɔyn a ndul. Yeenn a bbo lo-kare ke rɔi te tel to til a, til le a tel kil biti biti.»

Maji ta dda ke Lubba kara baa

24 Dew kara ase dda bbere le ebbejedede joo ang mba, na mbete mare kara, a na ndiki mare kara. Wase na kunn rɔe kare mare kara a, na mbete mare kara. A kaseje ta dda bbere le Lubba ddem, le nare ddem ang tɔ.

Tar kunda me dɔ Lubba te

25 «Mba yeenn a, m-pa marese: E-sangeje mese wɔju dɔ tebbe lese wase da-rɔse ang ddem, wɔju dɔ ne ke a kayje wase ne ke a kusaje wase kubbu ke a kulaje ang. Tebbe lese ngeng uta ne-kusa ddem, da-rɔse ngeng uta kubbu ddem ang wa?
26 Ooje eelje ke darâ. Ñ-dubbuje ne ang ddem, dujaje kande ko ang ddem, ñ-mbɔnje ne-kusa damâ ang ddem tɔ. A Bɔsese ke darâ aw ngemde ke ne-kusa. Gatese ngeng uta gate eelje ang wa?
27 «Na bba horose te a kase kila mare ndɔ kara dɔ ndɔ tebbe te laa ddew sange-me te laa wa?
28 Yeenn a, mba ddi bba aw sangeje mese wɔju dɔ kubbuje wa? Aaje ddew ke putu-kakeje ke mû aw unjuje ne. Daw ñ-ddaje kula ang ddem, dujuje ne ang ddem.
29 A m-pa marese: Salemɔ ke da-rɔe njaa kara, dann ne-kingaje te laa tɔyn, ula kubbu ke kura ase putu-kakejeenn kara ang.
30 Sese ke me-kunn lese to ngaji baa neenn! Putu-kakeje bbay ke toje bbokone neenn ngaa bara a puru a kɔn a Lubba ulade kubbu. A sese, na kulase kubbu ang toke baann wa?
31 «Yeenn a aw paje na: Ddi a ja kusa? Wase, ddi a ja kay? Wase, kubbu ddi a ja kula wa. E-sangeje mese wɔju dɔ nejeenn ang.
32 Dewje ke gereje Lubba ang a aw sangeje nejeenn ke kare tɔyn. Bɔsese ke darâ gere to eeje ke bbo nejenn tɔyn.
33 E-sangeje Bbe-kɔn le Lubba, ke gate gate laa dɔngɔr, a na karese kese nejeenn tɔyn dɔ mare te.
34 «Yeenn a, e-sangeje mese wɔju dɔ ne ke bara ang. Mba bara njaa a sange ne laa bbay. Ndɔ kara kara ase kem ndoo laa.»

7

Maji kare e-gangeje sariya dɔ nje-marse te ang

1 «Maji kare e-gangeje sariya dɔ nje-marse te ang, mba kare Lubba gange sariya dɔse te ang tɔ.
2 Mba Lubba a gange sariya dɔse te ddew kara baa toke e-gangeje sariya dɔ nje-marse le. Ne ke unnje bba ɔjuje ne a na kunn ta kɔju ne ne lese tɔ.
3 Mba ddi bba mu ke to kem ngokɔin te a oo a, tɔke kake ke to kemi te oo ang wa?
4 A pa kare ngokɔin pa na: ‹Are mɔre mu kemi te›, a ei njaa oo tɔke kake ke to kemi teenn ang toke baann wa?
5 Nje-ngem, ɔru tɔke kake ke to kemi te dɔngɔr bba a koo lo ke maje ta kɔru ne mu ke to kem ngokɔin te.
6 «Areje ne ke maji tɔyn bisije ang, mba da tel turu rɔde ke dɔse te ngaa da njarese. Unguje mereje lese nɔ bereje te ang. Mba da mbɔynje ke gɔlde.»

Toke dew duju ne Lubba a, a kinga

7 «E-dujuje ne a da karese. E-sangeje ne a, a kingaje. Undaje ta key a, da kɔru karese.
8 Mba dew ke duju ne a, inga. Dew ke sange ne a, inga, ngaa dew unda ta key a, dɔru dare.
9 Horose te, na bba ngonne duje ne-kusa a, a kare er wa?
10 Wase na bba ngonne duje kanji a, a kare li wa?
11 Sese e-majije ang, e-gereje ta kare ne ke maji ngannse. A Bɔsese ke darâ a kare ne ke maji nje ke dujeje ang wa?
12 «Ne tɔyn ke e-ndikije kare dewje ddaje ke se a e-ddaje ke de tɔ. Yeenn to Ndu ke Moyije ke maketuruje le nje-kilaje mber-tar le Lubba tɔjuje aann.»

Ta-ddew ke joo

13 «Andeje ke ta-ddew ke ngaji, mba ta-ddew ke tate to ta-ddew ke aw ke ta yo te. Ddewe ngeng ang are dewje nya andeje ne.

14 A ta-ddew ke ta kaw lo-kinga tebbe te
to ngaji baa ngaa to ddew ke ngeng nya,
are dewje kara kara baa a aw ingaje.»

Nje-kilaje mber-tar ke toje to nje-ngemje

15 «Aaje rɔse wɔju dɔ nje-kilaje mber-tar
ke toje to nje-ngemje. Dulaje ngira bate
bba ñ-ddeeje ne rɔse te. A mede te nu, ñ-
toje to enjakemnjarje ke aw uwaje ne aw
usaje.
16 Ne ke a gereje ne de a to kula-ddade.
Dew a kuja kande binye dɔ kula konn te
ang ddem, kande Pige dɔ kake te ke ubba
konn ang ddem.
17 Kake ke maji, ande kandeje ke maji, a
kake ke tuju, ande kandeje ke maji ang.
18 Kake ke maji ase ta kande kande ke
maji ang ang. Ngaa kake ke tuju ase ta
kande kande ke maji ang ngaa.
19 Kake ke ande kande ke maji ang a, da
tuka kila porɔ.
20 Yeenn a, ddew kula-dda te le nje-kilaje
mber-tar ke toje to nje-ngemje a, a gereje
ne de.»

Nje-njaje go Jeju te ke tɔkɔrɔ

21 «Dewje ke aw paje arem na: Ebbemje!
Ebbemje! Dede tɔyn a da teeje Bbe-kɔn te
ke darâ ang. Dede ke ñ-ddaje ne ke me
Bɔmje ke ee darâ ndiki ke karede baa a da
teeje.
22 Ndɔ gange sariya a, dewje nya a paje
karem na: ‹Ebbejeje! Ebbejeje! Jila mber-
tar, ñ-tubba ndilje ke maji ang ddem, ñ-dda
ne-mɔrije nya ke rii ang wa?›
23 Yeenn ngaa ma pa karede na: m-
gerese ndɔ kara ang ta ɔtuje mbɔrem te
ddang. Awje ddew ew, ese nje-dda neje ke
maji ang.»

Gusu-tar dɔ keyje te joo

24 «Yeenn a, bbo dew ke oo tarje tɔyn
ke m-pa neenn ngaa dda ne kula a, na to
ddew kara baa ke nje-kem-kare ke dda key
laa dɔ er te.
25 Ndi ere, maannje sirije taaje lo tɔyn,
ngaa yel ula yeke key le, a key le oso ang
mba dungu gɔl key le dɔ er te.
26 A dew ke oo tarje lem ke maw m-pa
neenn, a bbo dda ne kula ang a, na to ddew
kara baa ke mbe-dew ke dda key laa dɔ
enangara te.
27 Ndi ere, are ngann maannje sirije taaje
lo tɔyn, ngaa yel ula yeke key le, a key le
oso ngaa guru njuku njuku.»

Jeju tɔju ne ke singa le dew ke ɔn mbay

28 Toke Jeju pa tarje neenn le tɔyn nunga
a, ne-tɔju laa le ɔru singa dewje ke banya
ke ooje tar le.
29 Mba ñ-tɔju ne toke engan nje-kɔru gel-
nduje le Jiipije ang. Ñ-tɔju ne ke singa kɔn-
mbay.

8

Jeju ɔru rɔ-to banji rɔ mare dew te

1 Toke Jeju ddisi dɔ er te le a, dewje ke
banya unnje goe.
2 A, a ta koo a, mare nje-banji ddee ngɔsi
ke Jeju le, ɔsu mekeji-gɔle nɔe te ngaa pa
are na: «Ebbemje, toke e-ndiki a, a kase
dda kare m-ddee maji.»
3 Jeju ula jia ɔru ne nje-banji le ngaa pa
na: «M-ndiki te, e-ddee maji.» Njange baa
njaa a, banji le gayn rɔe te ke ddang ngaa
ñ-ddee maji.
4 Ngaa Jeju pa are na: «Oo ke maje, e-
pa tare are dew ang. A, aw tɔju rɔi are
nje-polo-Lubba tenni oo bbo are ne-polo ke
Moyiji unn ndu wɔju dɔe kare dewje tɔyn
gereje to rɔi ddee maji ngaa.»

Jeju ɔru rɔ-to rɔ nje-kula te le nje-kɔn dɔ mbambaje ke Rɔm

5 Kare te ke Jeju a ta tee Kapernayum a,
mare nje-kɔn dɔ mbambaje ke Rɔm ddee
ngɔsi saa ngaa duju kare numae.
6 Nje-kɔn dɔ mbambaje le pa na: «Nje-
kula******* lem to key, debbe rɔe oy are
naw noo ndoo to bbeel.»
7 Jeju pa are na: «Ma kaw kɔru rɔ-to laa
le.»
8 A nje-kɔn dɔ mbambaje le ilae te na:
«Ebbemje, mase kare ande key lem ang.
Tar kara njaa a e-pa a, rɔ-to le nje-kula lem
le a nunga.
9 E-ma, mare dew aw ɔn dɔm, ngaa mɔn
dɔ mare mbambaje tɔ. Bbo m-pa mare
mare kara m-pa na: ‹Aw!› A naw. Bbo
m-pa mare mare m-pa na: ‹E-ddee!› A ñ-
ddee. M-pa mare nje-kula lem m-pa na:
‹E-dda ne neenn!› A ñ-dda.»
10 Toke Jeju oo tar le nje-kɔn dɔ mbam-
baje le baann a, tar le nele to bbeel, ngaa
ñ-pa nare dewje ke unnje goe na: «M-pa
tar ke tɔkɔrɔ marese, nange te ke Ijarayel
tɔyn, m-nayn minga mare dew ke koo me
te laa bo toke be ang.
11 M-pa marese: ‹Dewje nya a kinje lo-
tee te le kare, ke lo-kande te le kare ta
da kisije ta tɔku ne-kusa te ke Abaraham,
Ijake, ke Jakobbo me Bbe-kɔn te ke darâ.
12 A dede ke Bbe-kɔn le to lede le, da
kungude ddaka lo te ke ndul ngaa lo teenn
le, da nɔnje ddem da ngerje ngangede
ddem.› »
13 Goe te a, Jeju pa are nje-kɔn dɔ
mbambaje le na: «E-tel aw bbe lei. Ne ke
e-duju le, a kinga wɔju dɔ koo me te lei.»
A kare teenn njaa, rɔ-to nunga rɔ nje-kula
te le nje-kɔn dɔ mbambaje le.

Jeju ɔru rɔ-to rɔ dewje te ke banya.

14 Toke Jeju ande key le Piyar a, noo mum
Piyarje ke dene ke to key ke rɔ-to. Rɔe
tunga nya.

15 Jeju ɔru ji dene le ngaa rɔe ke tunga
le wul. Dene le in taar ngaa unn kutu dda
saa.
16 Lo-kul a, ɲ̂-ddeeje ke dewje ke eeje ke
rɔ-to ndilje ke maji ang toke banya rɔ Jeju
te. Tar ke ta Jeju te njaa tubba ne ndilje ke
maji ang le ngaa nɔru rɔ-to rɔ dewje te le
tɔyn.
17 Ɲ̂-dda baann bba kare tar le Ijayi nje-
kila mber-tar le Lubba* ddee to tar ke
tɔkɔrɔ. Tar le na:
«Nɔru namaje leje ke ddang,
ngaa ɲ̂-taa rɔ-toje leje ke dɔe te.»

Dewje ke ndikije ta kunn go Jeju

18 Toke Jeju oo dewje ke banya banya ke
gukeje le a, ɲ̂-pa nare nje-njaje goe te kare
dawje tura tɔku dange maann te.
19 A mare nje-kɔru gel ndu ddee pa are
na: «Ɲje-ne-tɔju, lo tɔyn ke aw te a, ma
kuwa goi.»
20 Jeju ilae te na: «Mulaje eeje ke lo-kiya
rɔ lede ddem, eelje ke darâ kara eeje ke
key lede ddem. A Ngonn† le dew ee ke lo
kara ta kula dɔe te ang.
21 Mare nje-nja goe te pa are na: «Nje-
ne-tɔju, inya are maw m-dubbu bɔy bba.»
22 Jeju ilae te na: «Unn gom a inya yoje
are dubbuje yoje lede.»

Jeju ndange bamburanbo are ew rɔe

23 Jeju aal tɔku to ngaa, nje-njaje goe te
danneje.
24 A ta koo a, bamburanbo in dɔ tɔku
dange maann te le. Maann le aw lenge
ungu me tɔku to te le are nayn ngɔsi ta
ddusu, a Jeju nayn aw tibbi.
25 Nje-njaje-goe te awje ngɔsi saa aw
ndoleje ngaa paje areje na: «Ebbe-dewje
ajije! Ja ta koy!»
26 Jeju ilade te na: «Mba ddi bba aw
bbeelje wa? Sese ke koo me te lese bo ang.»
Yeenn ngaa ni taar, ɲ̂-ndange lel le ddem
maann le ddem ngaa lo tel to ddekeke.
27 Dede tɔyn njaa mede unda dɔ binya
ngaa ɲ̂-paje na: «Dew ddi njaa neenn bba
lel, ke maann kara ooje tae neenn wa?»

*Jeju tubba ndilje ke maji ang rɔ din-
gawje te joo*

28 Toke Jeju tee tura dange maann te,
nange te le dewje ke Gadara a, dingawje
joo inje dɔbareje te tilaje keme. Ndilje ke
maji ang isije mede te. Ɲ̂-ddaje singa nya
are dew kara ndiki ta nday ke ddew ke
dɔbareje te le ang.
29 Duruje ekii na: «Ngonn le Lubba, ddi
a aw sange rɔje te wa? E-ddee ta kula
kemje ndoo kete bba kare ndɔe ke Lubba
wɔju le ase wa?»
30 Ngɔsi ke lonn le, tɔku kusu bereje aw
usaje ne.
31 Ndilje ke maji ang le ddaje rɔde to
ndoo rɔ Jeju te na: «Bbo a ta tubbaje a,
ulaje me kusu bereje te tonn.»
32 Jeju pa arede na: «Awje!» Ndilje ke
maji ang le teeje me dingawje te le ngaa
aw andeje me kusu bereje te le. A, a ta koo
a, kusu bereje le tɔyn inje dɔ kongo te ke
ndew osoje me dange maann te le, ngaa
doyje me maann te le tɔyn.
33 Dingawje ke aw ngemje bereje le aynje
awje me tɔku-bbe te, ngaa paje tar ne ke
tee le, ke tar ne ke inga dingawje ke joo ke
ndilje ke maji ang to mede te le tɔyn are
dewje.
34 Yeenn ngaa dewje tɔyn ke me tɔku bbe
te le teeje aw tilaje kem Jeju le. Toke dooeje
a, ɲ̂-ddaje rɔde to ndoo rɔe te kare nɔte ke
ddang nange te lede.

9

*Jeju dda are rɔ dew ke debbe rɔe oy ddee
maji*

1 Jeju aal tɔku to ngaa gange dange
maann le tel aw tɔku bbe te laa. *
2 Dewje ddeeje rɔe te ke mare dingaw ke
debbe rɔe oy ke dilae dɔ tuwa te. Toke Jeju
oo koo me te lede le a, pa are dew ke rɔe
oy le na: «Ngunnum, uwa are ngeng, tar
majang lei ɔru dɔi te ngaa.»
3 Yeenn ngaa, mare nje-kɔruje gel ndu
paje mede te na: «Dew neenn aw taji
Lubba.»
4 A Jeju gere keje lede ngaa dujude na:
«Mba ddi bba eeje ke keje ke maji ang
baann wa?
5 Ta pa na: Tar majang lei ɔru dɔi te,
wase ta pa na: In taar bbo e-nja. Yee ke
dda ngeng ang wa?
6 M-ndiki kare e-gereje to Ngonn le dew
ee ke singa ta kɔru tar majang dɔ dewje te
ke nangê neenn.» Yeenn ngaa ɲ̂-pa nare
dew ke rɔe oy le na: «In tar, unn tuwa lei
bbo aw bbê.»
7 Dingaw le in taar ngaa aw bbê laa.
8 Toke dewje ke banya le ooje baann a,
bbeel uta dɔde ngaa dɔsuje gaji Lubba mba
singa ke baann ke nare dewje le.

Jeju bbar Matiye kare unn goe

9 Jeju ɔtu lo teenn le ngaa aw nday a, noo
mare dingaw ke daw ɲ̂-bbare na Matiye isi
lo kula taa nare lambo te. Jeju pa are na:
«Unn gom.» Matiye le in taar ngaa unn
goe.
10 Goe te a, Jeju aw usa ne key le Matiye.
Nje-taaje nare lambo, ke nje-ne-ddaje ke

* **8:17 8.17** Oo Ejayi 53.4 † **8:20 8.20** Ngonn le dew to Jeju * **9:1 9.1** Bbe ke Jeju isi te kare teenn le to Kaperenayum. Ooje ke Marke 2.1

maji ang toke banya ddeeje usaje ne le ke
Jeju de ke nje-njaje goe te.
11 Toke Parijiyenje ooje neenn le a, ñ-
paje dareje nje-njaje go Jeju te le na: «Mba
ddi bba nje-ne-tɔju lese aw usa ne ke nje-
taaje nare lambo, ke dewje ke toje to nje-
ne-ddaje ke maji ang wa?»
12 Jeju oo tar lede le ngaa pa na: «Dewje
ke rɔde to ke maje aw sangeje nje-kɔru rɔ-
to ang. Dewje ke rɔde to de bba.
13 Yeenn a, maji kare aw sangeje ddew
mba gere kande tar ke Lubba pa neenn: «
Ndiki naa a m-ndiki bbo ne-polo ang. Mba
dewje ke ooje rɔde to dewje ke gate gate a
m-ddee ta bbarde ang. M-ddee mba nje ke
ooje rɔde to nje-ne-ddaje ke maji ang.»

Tar mbete ne-kusa mba duju Lubba

14 Goe te a, nje-njaje go Jan Batisi te
ddeeje ngɔsi ke Jeju ngaa dujeje na: «Mba
ddi bba jeje ke Parijiyenje jaw inyaje ne-
kusa taar taar mba duju Lubba a, nje-njaje
goi te inyaje ne-kusa ang wa?»
15 Jeju ilade te na: «Ejeje to nje-buwa-
kuraje le nje-dene ke siki a ndingaje ndoo
kare te ke nje-taa dene le nayn ke de bbay
wa? Baann ang. A kare a ddee kare dunn
nje-taa dene le dɔtu ne, a da kinyaje ne
kusa bbay.»
16 Dew a kunn ta kubbu ke siki kila ne
kem ngisi kubbu ang. Mba ta kubbu ke
siki le a dda kare do ke kem ngisi kubbu
te le tel tiir ke kete bbay ngaa do ke kem
ngisi kubbu te le a tel bo kuta ye ke kete.
17 Dew a kungu ben ke ñ-dda siki bbay
me konn ku endaarje† te ang. Mba kuje le
a tiirje ta ben le a kula nangê ngaa kuje le
kara a tujuje nyɔm tɔ. Kuje ke siki a daw
dungu ben ke ñ-dda toke siki me te. Baann
bba koto le ke kuje le a naynje ke maje.»

Jeju ɔru rɔ-to rɔ dene te, ngaa ndol mare ngonn ke dene ke oy.

18 Kare te ke Jeju aw pa tar arede toke
baann a, mare tɔku dew le Jiipije ddee tee.
Nɔsu mekeji gɔle nɔn Jeju te le ngaa ñ-pa
na: «Ngunnum ke dene oy bbassine bbay
neenn. A aw ila jii dɔe te a, na ndol.»
19 Jeju in taar ngaa, ne de ke nje-njaje goe
te dunnje go dingaw le.
20 A mare dene ke mese aw ddee rɔe te
are aw oo ndoo bbal dɔku gire joo ddee
giri Jeju te ngɔsi ngaa ɔru ta kubbu laa.
21 Mba ñ-pa mee te na: «Bbo le kubbu
laa njaa bba minga ddew mɔru kara, rɔm
a ddee maji.»
22 Jeju turu rɔe ooe ngaa pa na: «Uwa
are ngeng, ngunnum ke dene, koo me te
lei ajii mban.» A kare teenn njaa rɔ-to le
nunga rɔe te.
23 Toke Jeju aw key le tɔku dew le Jiipije
le, ngaa oo dewje ke aw kɔlje mbula ddem,
dewje ke banya ke aw nɔnje aw uruje ne
ekii ddem a,
24 ñ-pa na: «E-teeje ke ddaka. Ngonn ke
dene le oy ang, naw ñ-tibbi.» A dewje le
kokoeje.
25 Toke ñ-tubbaje dewje ke banya le dare
teeje ddaka a, Jeju ande key le, uwa ji
ngonn ke dene le ngaa in taar.
26 Tare nja dɔ nange te le tɔyn.

Jeju dda are kem nje-kem-tɔje joo ddee maji

27 Toke Jeju in lo tenn le aw nday ke kete
a, nje-kem-tɔje joo unnje goe ngaa uruje
ekii na: «Ngonn le Dabbiti, oo kem-to-
ndoo leje!»
28 Toke Jeju ande key a, nje-kem-tɔje le
ddeeje ngɔsi saa ngaa Jeju le dujude na:
«Ooje mese te to mase ta dda neenn wa?»
Dilaeje te na: « Ebbe-dewje, ase ta dda.»
29 Yeenn ngaa Jeju ɔru kemde ke jia ngaa
pa na: «Maji kare ne ke e-dujuje le ddee
tɔkɔrɔ ase kem koo me te lese.»
30 Kemde le uja, ngaa Jeju ndɔre mbide
nya na: «Ooje ke maje, maji kare dew kara
gere tare ang.»
31 A kake nje-kem-tɔje le teeje ddaka a
paje tar le Jeju dɔ nange te le tɔyn are
dewje.

Jeju dda are dew ke tae utu tel pa tar

32 Toke Jeju de ke nje-njaje goe te ñ-teeje
ta kɔtu a, dewje ddeeje rɔe te ke mare
dingaw ke ndil ke maji ang ddae are pa
tar ang.
33 Jeju tubba ndil ke maji ang le ngaa
dingaw le unn kutu pa tar. Ne le gange
singa dewje ke banya ke eeje teenn ngaa
ñ-paje na: «Joo ne ke be ndɔ kara nange
Ijarayel te ang.»
34 A Parijiyenje paje na: «Mbay le ndilje
ke maji ang a are Jeju singa ke ta tubba ne
ndilje le.»

Jeju oo kem-to-ndoo le dewje ke banya

35 Jeju nja me tɔku bbeje te, ke me ngann
bbeje te tɔyn. Ñ-tɔju ne key-mbɔn naaje
te le Jiipije, nila mber Tar ke majiwɔju
dɔ kɔn-mbay le Lubba. Nɔru rɔ-toje tɔyn
rɔ dewje te, ngaa ñ-dda nare rɔ dewje ke
debbe rɔde tuju ddeeje maji.
36 Jeju oo dewje ke banya le a, ddae ndoo.
Mba dewje le singade ɔru ddem, rɔde oy
njururu ddem, ddew kara baa toke bateje
ke nje-ngemde goto.
37 Yeenn ngaa, Jeju pa are nje-njaje goe te
na: «Kula kuja koo le bo nya, a nje-kujaje
koo le bayanje ang.

† **9:17 9.17** Ku endaarje to ku ke Jiipije aw unguje koto ke daw ñ-bbar na vin kete. Endaar daje a ñ-ddaje ne ku le.

38 Yeenn a, e-dujuje nje-ndɔɔ le are nula
mare nje-kulaje bbay ta kula te le.

10

Jeju bbar nje-kayn-kulaje laa ke dɔku gire joo

1 Jeju bbar nje-njaje goe te dɔku gire joo.
Narede singa kare ń-tubba ne ndilje ke
maji ang, kare dɔru ne rɔ-toje tɔyn, kare
ń-ddaje dare rɔ dewje ke debbe rɔde tuju
ddeeje maji.
2 Ri nje-kayn-kulaje ke dɔku gire joo le
na: Dɔngɔr dew to Simɔ ke daw ń-bbare
na Piyar, ke ngokɔen Andere. Jake ngonn
le Jebbede, ke ngokɔen Jan.
3 Pilipi de ke Batalami, Toma de ke
Matiye ke to nje-taa nare lambo*, Jake
ngonn le Alpe, ke Tade.
4 Simɔ dew ke ndiki bbe laa nya†, ke
Judase Iskariyote ke a to nje labbe Jeju.

Jeju ula nje-kayn-kulaje ke dɔku gire joo le

5 Kete bba kare Jeju ula nje-kayn-kulaje
ke dɔku gire joo le a, ń-ndejede na: «Dewje
ke toje to Jiipije ang a, awje rɔde te ang
ddem, andeje me bbe te le dewje ke Samari
ang ddem.
6 A, awje rɔ dewje te ke Ijarayel ke toje
toke le bateje ke naynje.
7 Kare kawse a, ilaje mber e-paje na:
Bbe-kɔn ke darâ ee ngɔsi.
8 Ɔruje rɔ-to rɔ dewje te, e-ndolje dewje
ke oy, areje rɔ nje-banjije ddee maji, ngaa
e-tubbaje ndilje ke maji ang. Ingaje ne le
baa, ta areje dewje baa njaa tɔ.
9 Unnje ande, wase nare, wase kande
nare unguje me bbɔl te lese ang.
10 Unnje bbɔl mba kaw ne nja te lese
le ang. E-jinje dɔ-kubbu ke taar joo ang
ddem, ne-gɔl ang ddem, unnje kake ke ta
kuwa jise te ang ddem. Mba maji kare dare
dew ke aw dda kula ne-kusa tae.
11 Toke e-teeje mare tɔku-bbe te wase
ngonn bbe te a, e-sangeje dew ke a kase
mba taase ke key laa, ngaa ta isije rɔe te
ndereng ɔtuje ne.
12 Toke a ta kandeje me key te a, e-ddaje
lapiya nje-keyje le.‡
13 A bbo nje-keyje le taase ke key a, maji
kare lapiya lese le arede me-wul-lɔm. A
toke ń-taase ke key ang a, maji kare me-
lɔm lese tel ke rɔse te.
14 Toke e-teeje mare key te wase mare
tɔku-bbe te a, dewje taase ke key ang a,
kɔtuse a, e-tundaje bum-gɔlse.
15 M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese. Ndɔ gange
sariya a, sariya ke da gange dɔ nje-bbeje
teenn a ngeng kuta sariya ke da gange dɔ
dewje te ke Sɔdɔme ke Gɔmɔr§.»

Ne singaje ke a kinga nje-njaje-go-Jeju te

16 «Ooje, mulase toke le bateje horo
enjakemjarje te. Yeenn a, maji kare aaje
rɔse toke le li aw aa rɔe ddem, areje tar to
dɔse te ang toke le derje.
17 Aaje rɔse rɔ dewje te, mba da kaw ke
se nɔn sariya te, ta da tundase ke ndey me
key-mbɔn naaje te lede.
18 Da kaw ke se nɔ-gɔl nje-kɔn bbeje te,
ke nɔ-gɔl tɔku-mbayje te wɔju dɔm. Kare
teenn a paje tar-naji lem karede ddem,
kare dewje ke toje to Jiipije ang ddem.
19 A toke daw ke se lo gange sariya te a,
areje mese sangese wɔju dɔ tar ke a paje
wase, gusu ke a paje ne tar le ang. Kare
teenn njaa, Lubba a karese tar ke a paje.
20 Mba, sese bba a paje tar le ang, a Ndil
le Bɔsese, a a kunda tar le tase te kare e-
paje.
21 Dewje a kila ngakɔnde ji dewje te kare
ń-tɔlde. Bɔ-ngannje a ddaje toke baann ke
ngannde tɔ. Ngannje a telje to nje-baanje
le bɔdede ke le kɔndede ngaa da dda kare
ń-tɔlde.
22 Dewje tɔyn a mbetejese wɔju dɔm. A
dew ke uwa are ngeng ndereng ddutu ndɔ
te a, a kinga kaji.
23 Toke ń-dda singa ke se mare tɔku bbe
te a, aynje awje mare te. M-pa tar ke
tɔkɔrɔ, a nayn njaje me tɔku bbeje te ke
Ijarayel tɔyn ang bbay a, Ngonn le Dew a
ddee.
24 Nje-ndo-ne uta nje-ne-tɔju ang ddem,
nje-kula a kuta ebbeeje ang ddem.
25 Toke nje-ndo-ne ddee toke le nje-ne-
tɔju laa wase, nje-kula ddee toke le ebbeeje
a, yeenn ase. Toke dewje bbarje nje-key
to Belejebul a, da taji ngann nje-keyje uta
yeenn.»

Kunda me dɔ Lubba te

26 «Arje bbeel le dew ddase ang, mba
mare ne kara ke to lo-kiyae te ke a tee ke
ddaka ang goto, ngaa neje tɔyn ke ń-kusu
dɔe dewje a gereje.
27 Tar ke m-pa marese til te a, sese, maji
kare e-ndajije areje dewje kara. A bbo ń-
pa tar darese hɔy be a, maji kare ilaje ne
mber nata.
28 E-bbeelje dewje ke aw tɔlje da-rɔ
dewje ang, mba daseje ta tɔl kewn le dew
ang. A Lubba a maji kare e-bbeeleje. Ne a

* **10:3 10.3** Ooje Matiye 9.9. Kula le Matiye lew to kula taa nare lambo ddaje singa mba tee ke bbe lede kɔ bbere te le Rɔmeje ke aw wɔnje dɔde

† **10:4 10.4** Simɔ to kara le Jiipije ke aw

‡ **10:12 10.12** Lapiya bbe le Jiipije pa na: Me-wul lɔm isi ke se.

§ **10:15 10.15** Sodome ke Gomore to bbeje ke dunnde to ne-kɔju-mare le bbeje ke majang to ke te nya. Ooje Genese 19.

nase ta dda kare kewn le dew ddem, da-rɔ
dew ddem tujuje kem puru te ke ke ndɔ ke
ndɔ.
29 Daw ń-labbe ngann eelje joo gusu kara
ang wa? A toke Bɔsese ndiki ang a, ngonn
eel kara a kase koso nangê ang.
30 A sese, ben dɔse kara Lubba tura kara
kara tɔyn.
31 Yeenn a, areje bbeel ddase ang. Kem
Lubba te e-ngengje uta ngann eelje ke
banya.

32 Yeenn a, toke dew pa kem dewje te to
ń-to nje-nja-gom te a, ema kara ma pa nɔ
gɔl Bɔy te ke ee dara to ń-to dew lem tɔ.
33 A toke dew pa kem dewje te na: «M-to
dew le Jeju ang» a, ema kara ma pa nɔ gɔl
Boy te ke ee dara na: « Dew neenn to dew
lem ang» tɔ.

Dewje a kaynje naa wɔju dɔ Jeju

34 Ejeje to m-ddee ta kila me-wul-lɔm dɔ
nange te neenn ang. M-ddee ta kila me-
wul-lɔm ang, ddɔ a m-ddee ta kila nangê.
35 M-ddee ta kila kayn-naa horo dew te
ke bɔeje, horo ngonn ke dene te de ke
kɔenje, ngaa horo ngonn ke dene te de ke
mumeje ke dene.
36 Nje ke me key te le dew njaa a toje to
nje-baanje laa.

Maji kare n-toje ngɔsi ta kare tebbe leje toke Jeju

37 Dew ke ndiki bɔeje wase kɔenje utam,
a kase ta ddee to dew lem ang.
38 Dew ke oto kake-dese laa bba nja ne
gom te ang, a kase ta ddee to dew lem ang.
39 Dew ke ndiki ta ngem tebbe laa a,
tebbe laa le a nayn ke kɔrɔ nyɔm. A dew
ke are tebbe laa nayn ke kɔrɔ wɔju dɔm a,
na tel kinga tebbe laa le.

Dew ke taa nje-njaje-go Jeju te ke rɔe te a, taa Jeju tɔ

40 Toke dew taase ke rɔe te a, ema njaa
ń-taam. A dew ke taam ke rɔe te a, taa dew
ke ulam tɔ.
41 Dew ke taa nje-kila mber-tar le Lubba
ke rɔe te, mba dew ke ń-taae le to nje-kila
mber-tar le Lubba a, na kinga kuka ke nje-
kila mber-tar le Lubba aw inga. A bbo dew
taa dew ke gate gate ke rɔe te, mba dew ke
ń-taae le to dew ke gate gate a, na kinga
kuka ke dew ke gate gate aw inga.
42 M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese: «Maann
ke wul ke engo te baa njaa bba dew are
dew ke ngaji horo ngamareje te, mba dew
ke ngaji le to nje-nja gom te a, kuka laa a
koso nangê ang tɔ.

11

1 Toke Jeju ndeje nje-njaje goe te ke dɔku
gire joo le nunga a, nɔtu naw me tɔku-
bbeje te ke dɔ nange teenn ta tɔju ne ddem
ta kila mber-tar ddem.

Jan Batisi ula nje-njaje goe te rɔ Jeju te

2 Toke Jan Batisi nayn key-kula te a, oo
tam kula ke Kiriste aw dda. Yeenn a, nula
mare nje-njaje goe te rɔe te nare,
3 daw ń-dujeje na: «Ei a e-to Mesi* ke a
ta ddee le wase maji kare n-ngebbe mare
dew dang wa?»
4 Jeju ilade te na: «Ne ke ooje ke mbise
ddem, ke kemse ddem neenn le, aw paje
areje Jan le:
5 Nje-kem-tɔje ooje lo, nje-meteje njaje,
rɔ nje-banjije ddee maji, nje-mbikutuje
ooje tar ddem, dewje ke oyje ndolje ddem,
ngaa dila mber Tar ke maji dare nje-
ndooje.
6 Rɔ-neel to mba dew ke ema a ma to nje-
dda kare koo-me te laa oso ang.»

Jeju pa tar dɔ Jan Batisi te

7 Toke nje-njaje-go Jan te le telje a, Jeju
unn kutu pa tar ke dɔ Jan te are dewje ke
banya ke eeje lo teenn le na: «Ddi a awje
aw ooje me kɔr te wa? Aw ooje muje ke lel
aw yeke wa?
8 Bbo to ye ang a, ddi a awje aw ooje wa?
Aw ooje mare dingaw ke ula kubbu ke kura
wa? A dewje ke ulaje kubbuje ke kura isije
key-mbay te.
9 Yeenn a, ddi njaa awje aw ooje le
wa? Mare nje-kila mber-tar le Lubba
wa? Tɔkɔrɔ, m-pa marese, nuta nje-kilaje-
mber-tar le Lubba bbay.
10 Jan le a ń-dda tar laa me Maketurute
le Lubba na:
‹Ma kula nje-kayn-kula lem nɔi te
kare ń-mɔse ddew nɔi te.›
11 «Tɔkɔrɔ m-pa marese: ‹horo dewje te
tɔyn ke deneje ujude, mare dew ke bo uta
Jan-Batisi goto. A dew ke to ten uta keseje
me Bbe-kɔn te ke dara bo utae.
12 Unn kute dɔ ndɔ te le Jan-Batisi
ndereng bbasine, daw ń-dda singa mba
Bbe-kɔn ke dara. Ngaa nje-singaje a aw
sangeje ddew ta taa.
13 Mba nje-kilaje mber-tar le Lubba, ke
Ndu le Moyiji paje tar bbe-kɔn le Lubba
ndereng tee ndɔ Jan te.
14 A bbo e-ndikije te sem a, ne njaa ń-to
Eli ke na a ddee le.
15 Maji kare dew ke mbia to a oo tar
neenn!
16 «Ddi a ma kunn kɔju ne dewje ke
bbasine neenn wa? Ń-toje ddew kara baa
toke ngannje ke isije nata ngaa paje ke taar
areje ngann marde na:
17 ‹N-kɔl mbula kare e-laje ne, a e-laje
ang, jɔsu pa yo jarese a, e-nɔnje ne ang tɔ».

18 Mba Jan Batisi ddee a, usa ne ang
ddem, ay ne ang ddem. A dewje paje na:
‹Ndil ke majang to mee te.›
19 Ngonn le dew ddee ngaa usa ne ddem,
ay ne ddem, a dewje paje na: ‹Ń-to nje-ne-
kusa, ke nje-ne kay. Ń-to nje-buwa-kura le
nje-taaje nare-lambo ddem, le nje-ne-ddaje
ke maji ang ddem.› A dewje ooje kem-kare
ke in rɔ Lubba a, ń-gereje to kem-kare le
aw dda ne ke maji.»

*Dewje ke bbeje te ke mbeteje ta koo-
mede te ke Jeju*

20 Yeenn ngaa, Jeju unn kutu kɔl ke
dewje ke bbeje te ke ń-dda ne-mɔrije ke te
nya uta keseje tɔyn, mba ń-mbeteje ta turu
ddew lede.
21 Ń-pa na: «See dewje ke Korajen, to
ndoo nya arese! See dewje ke Betesayida,
to ndoo nya arese! Ne-mɔrije ke m-dda
horose te neenn, toke m-dda me bbeje te
ke Tir ke Sidɔn a be a, lew baa njaa dewje
ke me bbeje teenn a kulaje kubbu-ndoo
ddem, da kungu bu puru dɔde te ddem
ngaa da turuje ddew lede.
22 Mba yeenn a, m-pa marese : « Ndɔ
gange sariya a, sariya ke dɔse te a ngeng
kuta sariya ke dɔ Tir te ke dɔ Sidɔn te.
23 «A see dewje ke Kapernayum, ejeje to
Lubba a kunn bbe lese ke taar ndereng
kɔru ne dara wa? Na tel ke bbe lese
ndereng lo te le dewje ke oy. Mba ne-
mɔrije ke m-dda bbe lese, toke m-dda
Sɔdɔm a bbe le a nayn ndereng bbokone
bbay.
24 Mba yeenn a, m-pa marese, ndɔ gange
sariya a, sariya lese a ngeng kuta sariya le
dewje ke Sɔdɔm.»

Jeju tɔju bɔeje are dewje ke ten ereje

25 Kare teenn, Jeju pa na: «Mɔsu gajii
Bɔy, Ebbe-dewje ei ke ɔn dɔ dara ddem,
nange ddem, mba iya neje neenn le nje-
kem-kareje ddem, nje-ne-gereje ddem. A
e-tɔju nejeenn le dewje ke toje to dewje ke
ten baa.
26 Tɔkɔrɔ bɔy, mba ei njaa e-ndiki kare
to toke baann.
27 Bɔy arem ne tɔyn mban. Dew kara
gere Ngonn le ang, Bɔ njaa kara baa. Dew
kara gere Bɔ ang tɔ, Ngonn njaa kara baa.
A dew ke Ngonn le njaa ndiki tɔje Bɔ le bba
a gere.»

Maji ta ddee rɔ Jeju te kinga lo-kuwa-rɔ

28 «E-ddeeje rɔm te, sese tɔyn ke ne-koto
aw ɔyse are rɔse nyase, a ma kare uwaje
rɔse.
29 E-taaje juku lem otoje, ngaa areje m-
tɔjuse ne, mba m-wul pee ddem, mem to
me ngonn kase ddem. Yeenn bba a kuwaje
rɔse.
30 Mba juku ke ma kunda gɔsuse te ɔɔy
ang ddem, ne-koto ke marese kare otoje
kara ɔle pelpel ddem.

12

Jeju to nje-kɔn dɔ ndɔ kuwa-rɔ

1 Dɔ ndɔe teenn, Jeju aw nday me ndɔɔ
beleje te ke ndɔ-kuwa-rɔ*. Bbo dda nje-
njaje goe te ngaa daw ń-teteje jinga beleje
le daw dusaje.
2 Toke Parijiyenje ooje baann a, ń-paje
dareje Jeju na: «Oo, nje-njaje goi te aw
ddaje ne ke ase kare dew dda ndɔ-kuwa-
rɔ te ang.»
3 A Jeju ilade te na: «Ne ke Dabbiti dda
dɔ ndɔ te ke bbo ddae, ne de ke dewje laa
le, e-turaje tare me Maketurute ang wa?
4 Dabbiti de ke dewje laa le dandeje me
key te le Lubba ngaa dusaje mapa ke dare
Lubba to ne-polo. De ke ddew ta kusa
mapa le ang mba to ne-kusa ke nje-poloje
Lubba ke karede baa a aseje ta kusa.
5 N-dda me Maketuru-ndu te na: Ke ndɔ-
kuwa-rɔ, nje-poloje Lubba aw ddaje kula
me key-polo-Lubba te. Yeenn to daw ngem
ndu ke wɔju dɔ ndɔ-kuwa-rɔ ang, a tar
kara to dɔde te ang.
6 A m-pa marese, mare ne ke bo uta key-
polo-Lubba to neenn.
7 Maketuru le Lubba na: M-ndiki kare
dewje ndiki naa bbo m-ndiki ne-polo ang
a. Toke e-gereje kande tar neenn a, dewje
ke tar to dɔde ang le, a kundaje tar dɔde te
ang.
8 Mba Ngonn le dew a to nje ndɔ-kuwa-
rɔ.

Jeju dda are dew ke jia oy ddee maji

9 Jeju ɔtu lo teenn ngaa aw ande key-
mbɔń-naa te le Jiipije.
10 Mare dew ke jia oy ee teenn. A
Parijiyenje ndikije ta kunda tar dɔ Jeju te
ngaa dujueje na: Dew ee ke ddew ta kɔru
rɔ-to ke ndɔ-kuwa-rɔ wa?
11 Jeju ilade te na: Na horose te neenn,
bbo ee ke bate kara baa, ngaa bate le oso
me buwa te ke ndɔ-kuwa-rɔ a, a kɔre ke
ddaka ang wa?
12 A dew uta bate ang wa? Yeenn a, ndu
are ddew ta dda maji ke ndɔ-kuwa-rɔ.
13 Yeenn ngaa Jeju pa are dingaw le na:
«E-ndɔju jii.» A ń-dɔju jia le ngaa, jia le
ddee maji toke ye ke kara.
14 A Parijiyenje le teeje ddaka ngaa
mbɔnje naa ta kuwa dɔde ta koo ddew ke
ta tɔl ne Jeju le.

Jeju to nje-kula ke Lubba mbere

15 Toke Jeju oo tar tɔle le a ɔtu lo teenn
ke ddang. Dewje banya banya unnje goe
ngaa nɔru rɔ-toje lede tɔyn.

16 A ɲ̂-ndejede nya kare ɲ̂-pa tar dɔe te
dare dewje ang.
17 Yeenn bba tar ke Ijayi nje-kila mber-
tar le Lubba pa ddee ne to tar ke tɔkɔrɔ.
Tar le na:
18 «Lubba pa na:
Ne neenn a ɲ̂-to Nje-kula lem ke m-bere.
Ne ke m-ndike nya, ngaa minga rɔ-neel
ddew te laa.
Ma kare Ndil lem isi dɔe te,
kare nila mber ne-dda ke gate gate nare
dewje ke toje to Jiipije ang.
19 Na kɔl ke dew kara ang ddem,
na kuru ekii ang ddem.
Dew kara kara a koo ndue go ddew te ang.
20 Na kuwa kare mu ke tete mban guru ang.
Na tɔl puru ke a ta koy ang.
Na dda ne toke baann ndereng kare
ne ke to ke ddewe tɔy dɔ neje tɔyn,
21 ngaa dewje ke toje to Jiipije ang a
kundaje mede dɔe te.»

Jeju tubba ndilje ke maji ang

22 Dewje ddeeje ke mare dew ke ndilje
ke maji ang isije mee te are dew le oo lo
ang ddem, oo tar ang ddem. Jeju ɔru rɔ-to
le dew le are noo lo ke maje ddem noo tar
ke maje ddem.
23 Neenn le gange singa dewje ke banya
le ngaa paje na: «Ngonn le Dabbiti le a
neenn ang wa?»
24 Toke Parijiyenje ooje tare a paje na:
«Dingaw neenn aw tubba ndilje ke maji
ang ddew singa te le Belejebul ke to mbay
le ndilje ke maji ang.»
25 Jeju gere keje lede ngaa pa arede na:
«Toke dewje ke me mare bbe-kɔn te uruje
dɔ naa te ngaa tinje naa a, bbe-kɔn le a
tuju. Ngaa, toke dewje ke me tɔku bbe te
wase ke me key te uruje dɔ naa te ngaa
tinje naa a, da kaseje ta nayn ang.
26 Toke satan tubba satan a, yeenn to ne
njaa naw ɲ̂-dda ddɔ ke rɔe. A bbe-kɔn laa
le a tel nayn toke baann wa?
27 A bbo e-paje na ddew singa te le
Beljebul a maw m-tubba ne ndilje ke maji
ang a, nje ke lese, singa le na ngaa a dede
daw ɲ̂-tubba ne de wa? Nje ke lese le njaa
a tɔjuje to tar lese to ke dɔgɔle ang.
28 A toke ddew singa te le Ndil le Lubba
a maw m-tubba ne ndilje ke maji ang a,
yeenn tɔju to kɔn-bbe le Lubba tee dɔse te
ngaa.
29 Toke dew ndiki ta kande key le dew
ke ubba singa nya, ta taa ne-kingaje laa
a, maji kare nuwa nje-singa le ɲ̂-tɔe kete
ngaa bba goe te a, na koto neje tɔyn ke to
me key te le.
30 Dew ke to dew lem ang to nje-baan
lem. Ngaa dew ke mbɔn ne sem ang to
dew ke aw saren ne kɔrɔ.
31 Mba yeenn a, m-pa marese, Lubba a
kɔru tar majangje tɔyn ke tar taji ke dewje
aw ɲ̂-tajeje dɔde te. A na kɔru tar dɔ dew
te ke taji Ndil-me-nda ang.
32 Toke dew pa tar ke mbete ngonn le
dew a, Lubba a kɔru tar dɔe te. A toke dew
pa tar ke mbete Ndil-me-nda a, Lubba a
kɔru tare dɔe te bbokone neenn ang ddem,
ndɔ te ke bara ang ddem.

Tar ke dɔ kake te, ke dɔ kandeje te.

33 Toke kake maji a kande kara maji tɔ.
Toke kake tuju a kande kara a tuju tɔ. Mba
dew gere kake ddew te le kande.
34 See embakanraje. Sese ke e-majije ang
le a kaseje ta pa tar ke maji toke baann
wa?. Mba tarje ke ddusu me dew a aw tee
tae te.
35 Dew ke maji aw tee ke neje ke maji,
ke toje mee te ke maji ke ddaka. A dew ke
maji ang aw tee ke neje ke maji ang ke toje
mee te ke maji ang ke ddaka tɔ.
36 M-pa marese, tarje ke baa baa tɔyn ke
dewje aw paje, da telje ke tar dɔe te ndɔ
gange sariya te.
37 Mba Lubba a kunda tar dɔi te wase na
kɔru tar dɔi te wɔju dɔ tar pa lei.

Dewje dujuje kare Jeju dda ne-mɔri

38 Yeenn ngaa, mare nje-kɔruje gel ndu
ke mare Parijiyenje paje areje Jeju na:
«Nje-ne-tɔju, e-dda mare ne-mɔri are joo.»
39 Nilade te na: «Dewje ke bbokone ke
toje to dewje ke majije ang ddem, dewje
ke toje gate gate ang ddem dujuje ne-mɔri.
A bbay ne-mɔri ke da koo a to ne ke inga
nje-kila mber-tar le Lubba Jonase.
40 Mba ddew kara baa toke Jonase dda
ndɔ mota ke til mota me tɔku kanji te,
Ngonn le dew a dda ndɔ mota ke til mota
me nange te tɔ.
41 Ndɔ gange sariya a, dewje ke Ninibe
a kinje ta gange sariya dɔ dewje te ke
bbasine neenn. Mba dewje ke Ninibe le,
Jonase ila mber-tar arede a, ɲ̂-turuje ddew
lede. A dew ke uta Jonase ee neenn.
42 Ndɔ gange sariya a, mbay-dene ke
beer a kin ta gange sariya dɔ dewje te ke
bbasine neenn. Mba lew, ni kɔyn nange te
mba kaw koo tar kem-kare le salomɔ. A
mare dew ke uta Salomɔ ee neenn.

Tar tel le ndil ke maji ang me key te laa

43 Toke ndil ke maji ang tee me dew te ke
ddang a, naw ɲ̂-sange lo me kɔr te ke ndo
maann to te nungu yo, nungu ne ta kinga
lo ke ta kuwa rɔe ke te a, ninga lo ang.
44 Yeenn ngaa ɲ̂-pa mee te na: «Ma tel
key lem ke minya lew le.» Toke ɲ̂-tel key
le ngaa, noo a, to baa, me key le are ngate
ngate ddem, toke mɔse ddem.
45 Yeenn ngaa, naw ɲ̂-jin mare ndilje ke
maji ang nya utae bbay dɔde siri ɲ̂-ddee

kede ngaa, dandeje me key te le disije te.
Goe te a, kisi le dew le tel maji ang nya uta
ye ke kete. Ne ke a kinga dewje ke maji
ang ke bbasine neenn a to ddew kara baa
toke baann tɔ.

Nje-nujuje le Jeju ke tɔkɔrɔ

46 Toke Jeju nayn aw pa tar ke dewje
ke banya le bbay a, kɔenje ke ngakɔenje
ń-ddeeje darje ddaka ngaa daw ń-sangeje
ddew ta pa saa tar.
47 Mare dew pa are na: «Kɔinje ke
ngakɔinje darje ddaka ngaa, daw ń-sangeje
ddew ta pa sei tar.»
48 Jeju ila dew ke aw pa tar are le na:
«Na bba to kɔmje wase, nje ke dda bba to
ngakɔmje wa?»
49 Goe te a nula jia ke rɔ nje-njaje goe
te ngaa ń-pa na: «Kɔmje ke ngakɔmje a
neenn.»
50 Toke dew dda ne ke me bɔmje ke darâ
ndiki a, dew le to ngokɔm, to kɔnanem,
wase to kɔmje.»

13

Gusu-tar dɔ nje-ne-dubbu te

1 Ndɔe teenn njaa, Jeju tee me key te ke
ddaka, aw isi kar tɔku dange te.
2 Dewje banya banya mbɔnje naa rɔe te.
Yeenn a, naw naal tɔku to nisi me te. A
dewje le tɔyn arje ta kongo dange te le.
3 Ń-pa tar nya nya narede ddew gusu-
tar te, ń-pa na: «Mare dew aw ke ndɔɔ ta
dubbu ne.
4 Kare ke naw ń-dubbu ne le a, mare
kande-ko le gayn dɔ ddew te. Eelje ddeeje
ngaa ɔnje kande-ko le.
5 Mare kande ko le gayn dɔ nange te ke
to er are nange ndeer dɔe te ang. Koje le
teeje njange baa mba nange le ndeer ang.
6 A toke kare ɔsu nya a, puru kare le ɔn
koje le are tutuje, mba ngirade ande nangê
nya ang.
7 Mare kande ko le gaynje horo konnje
te. Konnje le ngalje ngaa taa dɔ koje le.
8 A mare kande ko le gayn dɔ-nange te
ke maji ngaa andeje. Mare ande dɔdɔku,
mare dɔ misan, a mare ande dɔ mota.
9 Dew ke ee mbi a, maji kare oo tar
neenn.

Jeju unn gusu-tarje pa ne tar mba ddi wa?

10 Nje-njaje-go Jeju te ddeeje rɔe te ngaa
dujeje na: «Mba ddi bba e-pa tar arede
ddew gusu-tar te wa?»
11 Jeju ilade te na: «Sese, Lubba arese
ddew ta gere neje ke toje lo kiyae te me
Bbe-kɔn te laa ke darâ. A dede, narede
ddew ang.
12 Mba dew ke ee ke ne a, da kila mare
dɔe te kare, kare ne-kinga laa banya ne. A
dew ke ne laa goto le, yee ke ten ke nee ne
kara, da kɔru jia te ke ddang.
13 Mba yeenn a maw m-pa ne tar marede
ddew gusu-tar te mba daw daaje loo a
dooje ne ang ddem, mbide aw oo tar a,
dooje tar ang ddem, a ń-gereje kande ang
ddem.
14 Yeenn a, tar le Lubba ke Ejayi nje-kila
mber-pa laa pa wɔju dɔde le ddee ne to tar
ke tɔkɔrɔ. Tar le na:
«A kooje tar ke maje a, a gereje kande ang,
a kaaje lo ke maje a, a kooje ne ang.
15 Mba dɔ dewje neenn ketere nya.
Dutuje mbide ta koo tar ang,
ń-bbirije kemde ta koo lo ang,
Yeenn a ń-gereje ne kande tar ang,
Ngaa ń-turuje ddew lede ang
kare mɔru rɔ-toje lede ang.
16 A sese, rɔ-neel to lese mba kemse aw
oo ne ddeem, mbise aw oo tar ddem.
17 Mba m-pa marese tar ke tɔkɔrɔ, Nje-
kilaje mber-tar le Lubba toke banya, ke
dewje ke toke gate gate ke Lubba toke
banya ndikije ta koo ke kemde ne ke aw
ooje neenn a, dooje ang, ń-ndikije ta koo
ke mbide, a dooje ang.»

Jeju ɔru gel gusu-tar ke dɔ nje-ne-dubbu te le

18 « Ooje gel gusu-tar ke dɔ nje ne-ddubu
te le.
19 Dewje ke ooje tar dɔ Bbe-kɔn te le
Lubba a gereje kande tar le ang, toje ddew
kara baa toke dɔ ddew ke kande koo gayn
te le. Nje-baan ddee ɔru ne ke ń-dubbu
mede te le ke ddang.
20 Mare dewje toje ddew kara baa ke
nange ke to er. Toke dooje tar le a, ń-taaje
ke rɔ-neel njange baa.
21 A tar le ungu ngira nange mede te ang,
goe ew mede te ang. Bbo ne-kem-to-ndoo,
wase ne-singa ddee ingade wɔju dɔ tar le
Lubba a, koo me te lede oso njange baa.
22 A mare dewje toje ddew kara baa ke
nange ke konnje ubbaje te le. Dooje tar le
ke maje, a keje tarje wɔju dɔ neje ke nange
neenn, ke bbo ne-kingaje tɔy dɔ tar le are
tar le ande ang.
23 A mare dewje toje ddew kara baa ke
nange ke maji ke ń-dubbu ne te. Dooje tar
le a, ń-gereje kande ke maje ngaa dandeje
kande. Mareje andeje dɔdɔku, mareje
andeje dɔmisan, a mareje andeje dɔmota.»

Gusu-tar dɔ mu te ke maji ang

24 Jeju tel pa mare gusu-tar arede na:
«Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa ke dew
ke dubbu kande-ko ke maji me ndɔɔ te laa.
25 Kare ke dewje aw tibbije til te a, mare
nje-baan ddee dubbu mu ke maji ang horo
ko te ke maji le a ɔtu.
26 Kare ke koje le teeje ngaa aw andeje
a, mu ke maji ang le tee tɔ.

27 Nje-kulaje le nje-ndɔɔ le ddeeje rɔe te
ngaa paje na: «Ebbejeje, kande-ko ke maji
a e-dubbu ndɔɔ lei. A lo ke dda bba mu ke
maji ang neenn in te wa?»
28 Nilade te na: «Mare nje-baan a dda
neenn.» Yeenn ngaa nje-kulaje le dujeje
na: E-ndiki kare jaw ɲ̂-tɔru mu ke maji ang
le ke ddang wa?»
29 Nilade te na: «E-tɔruje ang mba, kare
aw tɔruje mu ke maji ang le a, e-tɔruje ne
koo ke maji le tɔ.
30 Inyajede are ɲ̂-nduje naa te ndereng
ndɔ kuja ko te. A bbo ndɔ kuja ko le ase
a, ma pa kare nje ke a kujaje koo le na:
E-tɔruje mu ke maji ang le dɔngɔr, ngaa e-
tɔje ke dɔe dɔe ta ulaje puru te.» Goe te
a e-tɔje koo ke maji le unguje me dam te
lem.»

Gusu-tar dɔ kande ko te ke ria na Mutarde

31 Jeju tel pa mare gusu-tar arede bbay
na: Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa ke
kande ko ke ria na motarde ke dew unn
ngaa dubbu me ndɔɔ te laa.
32 To kande ko ke to ten uta kese kande
koje tɔyn. A toke ɲ̂-tee a, ɲ̂-ngal nuta kese
koje tɔyn ke me ndɔɔ te. Ɲ-ddee to kake
are eelje ke darâ ddeeje ddaje key lede me
barkemeje te.»

Gusu-tar dɔ wum te

33 Jeju pa mare gusu-tar arede bbay na:
«Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa ke
wum ke dene unn ngaa bɔkɔlɔ ke nduju
ase sambe kara are bɔru nduju le ti.»

Jeju aw pa tar ddew gusu-tarje te mba ddi wa?

34 Ddew gusu-tarje te a Jeju aw pa ne
tarje neenn tɔyn are dewje ke banya. Mare
tar kara ke na pa karede baa a kinya gusu-
tar goto.
35 Yeenn bba tar le Lubba ke nje-kila
mber-tar pa le ddee ne to tar ke tɔkɔrɔ.
Ɲ-pa na:
«Ma kunn gusu-tar bba ma pa ne tar,
Ma kila mber neje ke toje lo-kiyae te unn
kutue dɔ ndɔ te ke m-dda ne neje
tɔyn.»

Jeju ɔru gel gusu-tar ke dɔ mu te ke maji ang

36 Yeenn a, Jeju inya dewje ke banya le
ngaa aw key. Nje-njaje-goe te awje ngɔsi
saa ngaa paje areje na: « Ɔru gel gusu-tar
ke dɔ tiro te le areje joo.»
37 Nilade te na: «Nje-dubbu ko ke maji
le to Ngonn le dew.
38 Ndɔɔ le to dewje ke dɔ nange te. Ko ke
maji le to dewje ke me Bbe-kɔn le. A mu
ke maji ang le to dewje ke toje to engan
Nje-baan.
39 Nje-baan ke dubbu mu ke maji ang le
to Esu. Ndɔ kuja kande ko le to ddutu ndɔ,
nje-kujaje kande ko le to anjije.
40 Ddutu ndɔ a, ne a to ddew kara baa
toke daw ɲ̂-tɔru mu ke maji ang ta kungu
poro.
41 Ngonn le dew a kula anjije laa kare ɲ̂-
tɔruje dewje ke aw ddaje are koo me te le
nje-marede aw oso, ke dewje ke aw ddaje
neje ke maji ang me bbe-kɔn te laa,
42 ta da kungude kem tɔku puru te. Lo
teenn, da nɔnje ngaa da ngerje ngangede.
43 A kare teenn, dewje ke toje gate gate
ke Lubba a ndɔrenje kayn kayn toke le
kare me Bbe-kɔn te le Bɔdede. Dew ke ee
ke mbi a oo tar neenn.»

Gusu-tar dɔ ne-kinga te ke diya me ndɔɔ te

44 «Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa ke
ne-kinga ke diya me ndɔɔ te. Mare dew tee
dɔe te ngaa iya toke siki. Rɔe neele ngaa,
naw ɲ̂-labbe neje laa tɔyn, a ɲ̂-tel ɲ̂-ddee
ɲ̂-ndoko ndɔɔ le.»

Gusu-tar dɔ mere te ke gate ngeng

45 «Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa
tɔ ke nje-ne-labbe ke aw sange mereje ke
kura.
46 Toke ninga mare mere ke gate ngeng
a, naw ɲ̂-labbe neje laa tɔyn ngaa ɲ̂-ddee
ɲ̂-ndoko mere le.»

Gusu-tar dɔ ddenge te

47 «Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa
tɔ ke ddenge ke dila bâ ngaa uwa kanjije
dang dang.
48 Toke kanjije ddusu ddenge le a,
nje-ndɔnje-maann le ndɔruje teeje ne ta
maann te ngaa isije nange ngaa ɔruje kem
kanjije le. Kanjije ke maji a dunguje me
kare te, a ɲ̂-tilaje kanjije ke maji ang kɔrɔ.
49 Ne a to ddew kara baa toke baann
ddutu ndɔ te tɔ. Anjije a ddeeje ta kɔru
kem dewje ke maji ang ke dewje ke gate
gate,
50 ta kungude kem tɔku puru te. Lo
teenn, da nɔnje ngaa da ngerje ngangede.»

Ne-kingaje ke siki, ke ne-kingaje ke to konne

51 Jeju duju nje-njaje goe te na: «E-
gereje kande tarje neenn tɔyn njaa wa?»
Dilaeje te na: «N-gere njaa.»
52 Ɲ-pa narede na: «Mba yeenn a, nje-
kɔru gel ndu ke gere neje ke dɔ Bbe-kɔn te
ke darâ to ddew kara baa ke nje-key ke oto
neje ke siki ke konn neje me dam te laa tee
ne.»

Dewje ke Najarete ooje mede te ke Jeju ang

53 Toke Jeju pa gusu-tarjeenn le nunga a,
nɔtu loe teenn.

54 Naw Najarete, bbe te ke ń-tɔku kete,
ngaa nunn kutu tɔju ne dewje me key-
mbɔnaaje te lede. Ne-tɔjuje laa le gange
singade ngaa ń-paje na: «Ninga ne-gere
neenn dda wa? Ninga singa dda ne-mɔrije
neenn dda wa?
55 Ngonn le nje-dda kake * le a neenn ang
wa? Kɔenje a to Mari ngaa ngakɔenje a
toje to Jake, Jejebbe, Simɔ, ke Jude ang wa?
56 Ngakɔnaneje tɔyn eeje horoje te neenn
tɔ ang wa? Yeenn a, ninga singa dda neje
neenn dda wa?»
57 Nejeenn dda are doo mede te ang. A
Jeju pa arede na: «Dewje aw walje nje-kila
mber-tar le Lubba kese loje te tɔyn, bbo
bbe te ke nisi te, wase me key te laa ang.»
58 Jeju dda ne-mɔrije nya nya Najarete
ang mba, dooje mede te ang.

14

Tar yo le Jan Batisi

1 Dɔ ndɔe teenn, Erode Antipase ke to
mbay ke Galile oo tam Jeju a,
2 pa are nje ke aw ddaje kula kɔye te
na: «Jan Batisi ann. Ni horo dewje te ke
oy! Mba yeenn a ninga singa ta dda ne-
mɔrijeenn.»
3 Mba kete, Erode are duwa Jan ń-tɔe
dilae key-kula te wɔju dɔ Erodiade ke to
dene le ngokɔen Pilipi.
4 Mba Jan pa are na: «Ee ke ddew ta taa
Erodiade to dene lei ang.»
5 Erode ndiki ta tɔl Jan le, a ń-bbeel
Jiipije mba dooje Jan to nje-kila mber-tar
le Lubba.
6 A ndɔ kusu kuju Erode a, ngonn le
Erodiade ke dene la nɔ dewje te are neel
Erode nya.
7 Yeenn a, Erode unda yo are ngonn ke
dene le na: «Ne tɔyn ke e-duju a, ma kari.»
8 Kɔenje tulae are ń-pa na: «Lo te neenn
njaa, arem dɔ Jan Batisi me tɔku pambala
sambe te.»
9 Rɔ Erode neele ang. A nunn ndu kare
dare neenn le wɔju dɔ yo ke nunda kem
dewje te ke ń-bbarde kusu te le.
10 Yeenn a, nula dew key-kula te nare aw
gange dɔ Jan le.
11 Dila dɔ Jan me tɔku pambala sambe te
ngaa ń-ddee ne dare ngonn ke dene le aw
ne are kɔenje.
12 Nje-njaje-go Jan te le ddeeje unnje
niine aw dubbuje. Goe te a, daw ń-paje
tare dareje Jeju.

Jeju are ne-kusa dewje doro mi

13 Toke Jeju oo tar neenn le a, nunn tɔku
to ngaa nɔtu lo teenn naw ke kare baa lo
te ke iya rɔe. A dewje ke banya ooje tare
ngaa, inje me tɔku bbeje te le unnje go
maann, ɔruje goe ke gɔlde.
14 Toke Jeju in me tɔku to te le uru nangê
ngaa oo dewje ke banya le a, ddae ndoo.
Yeenn a nɔru rɔ-to rɔ nje-rɔ-toje te lede.
15 Dɔ-kare a, nje-njaje-go Jeju te ddeeje
paje areje na: «Lo neenn to me mu baa,
ngaa kare tɔy mban tɔ. E-tubba dewje ke
banya banya neenn le are dawje me bbeje
te ń-ndokoje ne dusaje.»
16 A Jeju ilade te na: «Moo a, to maji kare
dawje ang. Sese njaa arejede ne dusa.»
17 A ń-paje dareje na: «Jee ke mapa mi
ke kanjije joo baa jije te neenn.»
18 Jeju pa arede na: «E-ddeeje ne
aremje.»
19 Goe te a, nare dewje ke banya le isije
dɔ muje te, a ń-taa mapa ke mi ke kanji
ke joo le, ngaa nunn keme ke darâ a nare
wooyo Lubba. Goe te a, ń-tete mapa ke mi
le ngaa nare nje-njaje goe te nare ń-kayn
dewje ke banya le.
20 Dede tɔyn dusaje ne dare mede ndann,
ngaa ń-mbɔnje kese ke nayn ddusu kare
dɔku gire joo.
21 Dewje ke usaje ne le aseje ne ke doro
mi. Deneje ke ngannje ń-turade ang.

Jeju nja dɔ maann te

22 Njange baa goe te a, Jeju are nje-njaje
goe te aalje tɔku to kare daw ń-nginaeje
tura maann te kete. A ne na nayn ta tubba
dewje ke banya le kare ń-telje bbeje te lede.
23 Ń-tubba dewje ke banya le. Goe te a,
naal dɔ ddingiri ta kaw duju Lubba ddew
ew. Dɔ-lo-kul pe a nisi lo teenn ke kare
baa.
24 To le aw ddew ew ke nange ngaa a, lel
ula aw tila ne kem nje-njaje go Jeju te le
are maann le aw lenge tɔku to le ke singa
nya.
25 Ngɔsi ke ta-lo-kare a, Jeju aw nja dɔ
maann te le aw ne ke rɔ nje-njaje goe te le.
26 Toke nje-njaje goe te ooeje ke naw ń-
nja dɔ maann te le a, dɔde saren ngaa ń-
paje na: «Uma ann!» Ngaa bbeel ddade
nya are daw duruje ekii.
27 A Jeju pa arede njange baa na: «Ema
ann, e-bbeelje ang!»
28 Yeenn ngaa Piyar ilae te na: «Ebbe-
dewje, bbo to ei a, unn ndui are m-nja dɔ
maann te maw rɔi te.»
29 Jeju pa na: «E-ddee!» Piyar in me
tɔku to te le ddisi ngaa unn kutu nja dɔ
maann te le ta kaw ke rɔ Jeju te.
30 A toke Piyar oo lel ke aw ula ke singa
nya le a bbeel ddae, are nunn kutu dii
maann le. Yeenn a, nuru ekii na: «Ebbe-
dewje, ajim!»

* **13:55 13.55** Ke ndɔn tar le Gerekeje, nje-dda kake to dew ke aw unn dɔ-key ddem, aw dda mare kulaje dang dang ke kake ddem ke erje ddem

31 Njange baa njaa Jeju ula jia uwae ne
ngaa pa are na: «Koo me te lei to ten baa
nya, mba ddi bba eje tar wa?»
32 Dede joo keme daalje me tɔku to te le
ngaa goe te a lel le ew rɔe.
33 Yeenn a, nje-njaje go Jeju te ke eeje
me tɔku to te le ɔsuje mekeje gɔlde nangê
nɔe te ngaa paje na: «E-to Ngonn le Lubba
njaa.»

Jeju aji nje-rɔ-toje nange te ke Jenejarete

34 Ń-gangeje maann le ngaa, ń-teeje
nange te ke Jenejarete.
35 Dewje ke lo teenn le gereje Jeju. Dulaje
ke tar laa dɔ nange teenn le tɔyn dare
dewje ngaa, ń-ddeeje ke nje-rɔ-toje tɔyn
rɔe te.
36 Ń-ddaje rɔde to ndoo rɔe te kare ninya
ddew nare ta-kubbu laa njaa baa kara nje
rɔ-toje le ɔruje ke jide. Yeenn a dede tɔyn
ke dɔreje le rɔ-toje lede tunga.

15

Tar dɔ ne-ji-bbeje te

1 Parijiyenje ke nje-kɔruje-gel-ndu inje
Jurusalem ddeeje rɔ Jeju te ngaa dujeje na:
2 «Mba ddi bba nje-njaje goi te aw
mbeteje ne-ji-bbeje le kajeje wa? Mba daw
ta kusa ne a, ń-tokoje jide ang*.»
3 Jeju ilade te na: «A sese, e-ddaje ne ke
turu Ndu le Lubba ang a ne-ji-bbeje lese a
aw ddaje mba ddi wa?
4 Mba Lubba pa na: ‹E-bbeel bɔije ke
kɔinje.› Ń-pa tɔ na: ‹Dew ke ndɔɔl bɔeje
wase kɔenje a maji kare ń-tɔle.›
5 A sese e-paje na: ‹Toke dew pa are
bɔeje wase kɔenje na: Ne ke meje ta kumai
ne le to ne ke m-ngem mba Lubba a,
6 to tar le dew le ta bbeel bɔeje ang ngaa.›
Ne-ddaje ke baann a aw ddaje are tar le
Lubba ddee ne to ne ke baa wɔju dɔ ne-ji-
bbeje lese.
7 See nje-ngemje, Ejayi ila mber tar le
Lubba neenn dɔse te ke dɔgɔle. Tar le na:
8 ‹Dewje neenn aw walemje tade te baa,
a mede to dang sem.
9 Polo ke daw ń-polomje
to polo ke ture goto,
mba neje ke daw ń-tɔjuje
toje to nduje ke dewje baa a unnje.› »

Ne ke aw dda are dew ddee to ne-yerew

10 Goe te a, Jeju bbar dewje ke banya le
ngaa pa arede na: «Ooje tar lem bbo e-
gereje kande tar neenn ke maje!
11 Ne ke aw aw me dew te a aw dda are
dew ddee ne to ne-yerew ang. Ne ke aw
tee ta dew te a aw dda are dew ddee to
ne-yerew.»
12 Goe te a, nje-njaje goe te ddeeje rɔe te
ngaa paje areje na: «Tar ke e-pa le oso wur
Parijiyenje le e-gere njaa wa?»
13 Jeju ilade te na: «Kake tɔyn ke Bɔy ke
ee darâ a ula ang, da kɔru ke ngirae baa.
14 Inyajede. Ń-toje to nje-kem-tɔje ke aw
ilaje kake ji nje-kem-tɔ mare de je te. Bbo
nje-kem-tɔ ila kake ji nje-kem-tɔ te a, dede
joo kem da kosoje me buwa te.»
15 Yeenn ngaa, Piyar pa are Jeju na: «Ɔru
gel gusu-tar ke e-pa neenn areje joo.»
16 Jeju ilae te na: «Sese kara e-naynje to
dewje ke gere ne ang bbay wa?
17 E-gereje ang wa? Ne tɔyn ke ande ta
dew te aw mee te ngaa goe te a tee ungu
kɔrɔ.
18 A ne ke tee ta dew te in me dew te.
Neenn a aw dda are dew tel to ne-yerew.
19 Mba kejeje ke majang neenn tɔyn inje
me dew te: Tɔl dew, lo-to-majang, dda
kaya, bboko, tar-naji ke ke dɔgɔle ang,
nane ke naa.
20 Neje ke baann a aw dda are dew ddee
ne to ne-yerew. A toko ji ang a kusa ne
ne bba aw dda are dew ddee to ne-yerew
ang.»

Koo me te le dene ke to Jiipi ang

21 Jeju ɔtu loteenn aw nange te ke Tir, ke
Sidon.
22 Mare dene ke Kana ke isi nange
teenn ddee rɔ Jeju te ngaa uru ekii na:
«Ebbe-dewje, ngonn le Dabbiti, oo kem to
ndoo lem! Ndil ke maji ang aw ula kem
ngunnun ke dene ndoo nya.»
23 A Jeju le ilae tar te kara ang. Nje-
njaje-goe te ddeeje rɔe te ngaa dujueje na:
«E-tubba dene neenn ke ddang mba naw
nuru ekii naw ń-ndole ne goje.»
24 A Jeju ilade te na: «Ngann Ijarayelje
ke toje toke ngann bateje ke naynje kɔrɔ a
Lubba ulam mba de a bbaye.»
25 A dene le ddee ungu mekeje gɔle
nangê nɔ Jeju te ngaa pa na: «Ebbe-dewje,
umam!»
26 Nilae te na: «Maji ta kunn ne-kusa
ke to wɔju dɔ ngannje kungu kare ngann
bisije ang.»
27 Dene le ilae te na: «Ye njaann, Ebbe-
dewje! A ngann bisije aw usaje buru ne-
kusaje ke aw gaynje nangê kɔ tabele te le
ebbede tɔ.»
28 Yeenn ngaa Jeju pa are na: «Dene, koo
me te lei bo nya. Maji kare Lubba ari ne ke
aw duju le.» A kare teenn njaa rɔ ngonne
ke dene le ddee maji.

Jeju ɔru rɔ-to rɔ dewje te ke banya

* **15:2 15.2** Toko ji bbe le Jiipije to ne ke ne-ji-bbe a duju. Toke dew ɔru ne ke to ne-yerew, wase rɔe ɔru mare dew ke to Jiipi ang a, maji kare ń-toko jia ta kɔru ne ne-yerew kete bba ta nusa ne.

29 Goe te a, Jeju ɔtu keteenn ngaa aw
kar tɔku dange te ke Galile. Naw naal dɔ
ddingiri nisi te.
30 Yeenn ngaa dewje ke banya banya
ddeeje rɔe te ke nje-meteje, nje-gɔl-gotoje,
nje-kem-tɔje, dewje ke mbide utu ddem,
tade utu ddem, ke dewje ke eeje ke mare
rɔ-toje dang dang. Ñ-ddeeje ke de dungude
nɔ Jeju te ngaa nɔru rɔ-to rɔde te.
31 Toke dewje ke banya le ooje nje-meteje
ke mete lede nunga, nje-gɔl-gotoje ke gɔlde
ddee maji, nje-kem-tɔje ke ooje lo, ke dewje
ke mbide utu ddem tade utu ddem aw paje
tar, ke dewje ke eeje ke mare rɔ-toje dang
dang ke rɔde ddee maji a, mede unda dɔ
benya ngaa dɔseje gaji Lubba le Ijarayel.

Jeju are ne-kusa dewje doro sɔ

32 Jeju bbar nje-njaje goe te ngaa pa
arede na: «Dewje ke banya banya neenn
ddamje ndoo. Ñ-naynje sem ndɔ mota
ngaa, a dingaje ne ta kusa ang. M-ndiki
ta kinyade kare ñ-telje mede bbo baa ang,
mba singade a kin kɔru ke ddew.»
33 Nje-njaje-goe te paje areje na: «Ja
kinga ne-kusa dda lo te ke to me kɔr baa
neenn ta kare ase dewje ke banya neenn
wa?»
34 Jeju dujude na: «Eeje ke mapa baann
wa?» Dilaeje te na: «Jee ke mapa siri, ke
mare ngann kanjije tɔ.»
35 Yeenn ngaa Jeju duju dewje ke banya
le kare isije nangê.
36 Ñ-jin mapa ke siri, ke kanjije le ngaa
goe te a nare wooyo Lubba a, ñ-tete ngaa
nare nje-njaje goe te are dewje ke banya
banya le.
37 Dede tɔyn dusaje ne dare asede. A
ñ-mbɔn kese ne-kusaje ke nayn le ddusu
ngann kare siri.
38 Dewje ke usaje ne le eeje doro sɔ. A
ñ-tura deneje ke ngannje ang.
39 Goe te a, Jeju tubba dewje ke banya le
are ɔtuje, a naal tɔku to naw nange te ke
Magadan.

16

Parijiyenje, ke Saduseyenje dujuje ne-mɔri

1 Parijiyenje, ke Saduseyenje ddeeje rɔ
Jeju te ta nae. Ñ-dujeje na: «E-dda mare
ne-mɔri ke tɔju to Lubba a ulai are joo.»
2 A Jeju ilade te na: «Dɔ-lo-kul a, e-paje
na: ‹Lo a to ke maje mba me dara kase.›
3 Ke endɔɔ a, e-paje na: ‹Ndi a kere
bbokone mba me dara kase ngaa tel tuka
ndul.› Bbo aaje kem dara a e-gereje ne ke
a to. A, aseje ta gere ne ke a ddee go neje
te ke aw ooje bbasine neenn ang wa?
4 Dewje ke bbasine ke majije ang, ngaa
toje gate gate ke Lubba ang dujuje ne-mɔri.
A bbay ne-mɔri ke da koo a to ne ke inga
nje-kila mber-tar le Lubba Jonase.» Goe te
a, Jeju inyade a ɔtu.

Wum le Parijiyenje ke Saduseyenje

5 Kare te ke nje-njaje go Jeju te awje ta
gange tɔku dange kaw turâ a, mede oy ta
kaw ke mapaje.
6 Yeenn a Jeju pa arede na: «Aaje
rɔse wɔju dɔ wum le Parijiyenje ke
Saduseyenje.
7 Nje-njaje-goe te le aw paje tar mbi naa
te na: «Kake meje oy ta ddee ke mapa le a
naw ñ-pa ne tar neenn.»
8 Jeju gere tar ke daw ñ-paje horo naa te
le ngaa dujude na: «Mba ddi bba aw paje
tar horo naa te e-paje na: ‹Mba mapa ke
n-ddee ne ang le ann wa›? Koo me te lese
bo ang.
9 Nayn e-gereje ang bbay wa? Mapa
ke mi ke dingawje doro mi usaje ngaa e-
mbɔnje kese kare baann wa le, mese oy
dɔe wa?
10 Wase ye ke siri ke dingawje doro
sɔ usaje ngaa e-mbɔnje kese ddusu kare
baann wa le, mese oy dɔe wa?
11 Toke m-pa marese m-pa na: Aaje rɔse
wɔju dɔ wum le Parijiyenje ke wum le
Sadusiyenje a, tar le mbɔbbu tar mapa ang.
A mba ddi bba a kaseje ta gere me tar le
ang wa?»
12 Yeenn ngaa, nje-njaje go Jeju te le
gereje to tar ke Jeju aw pa wɔju dɔ ne-
tɔjuje le Parijiyenje, ke Saduseyenje bbo to
tar wum mapa ang.

Piyar pa ke tae na Jeju to ngonn le Lubba

13 Toke Jeju tee nange te ke Sejare ke
Pilipi a duju nje-njaje goe te na: «Dewje
aw paje na m-to na wa?»
14 Dilaeje te na: «Mareje paje na e-to
Jañ-Batisi, mareje paje na e-to Eli, a mareje
paje na e-to Jeremi wase, a to kara le nje-
kilaje mber-tar le Lubba.»
15 Jeju dujude na: «A sese, e-paje na m-to
na wa?»
16 Piyar ilae te na: «E-to Mesi, Ngonn le
Lubba ke isi kem baa.»
17 Yeenn ngaa Jeju pa are na: «Simɔ
ngonn le Jonase, rɔ-neel to lei, mba Bɔy ke
darâ a pa gel ne neenn ke ddaka ari bbo
dew a pa ari ang.
18 A ema, m-pa mari: E-to Piyar*. Dɔ er
te neenn le a ma kɔsu Egilisi*** lem ke te.
Ngaa yo a kase dda mare ne ke Egilisi le
ang.
19 Ma kari kele ta Bbe-kɔn ke darâ. Ne
tɔyn ke ɔku ddewe nangê to ne ke dɔku

* **16:18 16.18** Piyar ke tar le Gerekeje to er

ddewe darâ mban, ne tɔyn ke ɔru ddewe
nangê neenn, Lubba ɔru ddewe darâ mban
tɔ.»
20 Goe te a, Jeju ndɔru mbi nje-njaje goe
te na dang kara ñ-paje dare mare dew to
ñ-to Mesi ang.

Jeju pa tar koy laa ke tar kin laa

21 Dɔ ndɔe teenn njaa, Jeju unn kutu pa
ke ddaka kare nje-njaje goe te to to tar le
ne ta kaw Jurusalem, ta koo ndoo ji tɔkuje
te le Jiipije, ke tɔku nje-poloje Lubba, ke
nje-kɔruje gel-ndu. Da kare ñ-tɔlne ta ndɔ
mota goe te a, na kin horo dewje te ke oy.
22 Piyar ɔre ke guku ngaa unn kutu kin
saa na: «Ebbe-dewje, maji kare Lubba ɔri
me te ke ddang. Neenn a kingai ndɔ kara
ang.»
23 A Jeju turu rɔe ngaa pa are Piyar le na:
«Esu, ɔtu ke ddang aw ddew ew sem! E-to
dew ke a ta tuju ddew lem, mba keje lei to
keje le Lubba ang, to keje le dewje baa.»

Dew a kunn go Jeju toke baann wa?

24 Yeenn a, Jeju pa are nje-njaje goe te na:
«Dew ke ndiki ta kunn gom a, maji kare
neje rɔe ang ngaa, maji kare noto kake-
dese laa ngaa nunn gom.
25 Mba dew ke ndiki ta ngem tebbe laa a,
a kinga tebbe laa le ang. A dew ke ila rɔe
kɔrɔ wɔju dɔm a, a tel kinga tebbe laa le.
26 Toke dew inga ne ke nangê neenn tɔyn
ngaa tebbe laa nayn ke kɔrɔ a, ne ke maji
ddi a na kinga ture te wa? Ddi a na kare
ta tel kinga ne tebbe laa le wa?
27 Mba Ngonn le dew a ddee me piti te
le Bɔeje, ke anjije laa. Ngaa na kuka dew
kara kara ase kula ddae.
28 Tɔkɔrɔ, m-pa marese: Mare dewje ke
eeje neenn a koyje ang ndereng da kooje
Ngonn le dew ke a ddee ta kɔn bbe to tɔku-
mbay.

17

Jeju turu to dang

1 Dda ndɔ misan goe te a, Jeju jin Piyar,
Jake de ke Jan ke to ngokɔn Jake ungude
dɔe te ngaa aw ke de dɔ ddingiri te ddew
ew.
2 Rɔ Jeju turu to dang kemde te ngaa
keme unn kutu ndoko toke le kare ngaa
kubbu laa turu ndɔren to ndɔren.
3 A ta koo a, nje-njaje goe te le ooje
Moyiji, ke Eli aw paje tar ke Jeju le.
4 Piyar pa are Jeju na: «Ebbejeje, to maji
kare n-naynje neenn. Bbo e-ndiki te sem
a, ma dda key-kam mota lo te neenn. Kara
lei, kara to le Moyiji, kara to le Eli.»
5 Kake ñ-nayn naw ñ-pa tar bbay a mare
mum ke ndɔren ddee kiri dɔde. Ndu
Lubba bbar me mum te le na: «Dew neenn
to ngonn ndiki lem, ke rɔm nelem nya
wɔju dɔe. Maji kare ooje tae.»
6 Kake nje-njaje go Jeju te le ooje ndu
Lubba le a, bbel uta dɔde are ñ-tee dosoje
ñ-debbeje kemde nangê.
7 Jeju ddee rɔde te, ɔrude ke jia ngaa pa
na: «E-bbeelje ang, inje taar.»
8 Kare ke dunnje kemde ke taar a, Jeju
ke kare baa njaa ngaa a dooeje.
9 Kare ke dinje dɔ dngiri te le daw ñ-
ddisije a, Jeju ndɔru mbide na: «Dang bba
e-paje tar dɔ ne te ke ooje neenn areje
mare dew ang ndereng ndɔ ke Ngonn le
dew a kin horo dewje te ke oy.»
10 Nje-njaje-goe te dujeje na: «Mba ddi
bba nje-kɔruje gel-ndu na Eli a, a ddee
dɔngɔr bba wa?»
11 Nilade te na: «Tɔkɔrɔ, Eli a, a ddee
dɔngɔr mba mɔse neje tɔyn dɔgɔle te.
12 A ema m-pa marese to Eli ddee mban.
Dewje gereje ang a ddaje saa ne ke mede
ndiki. Da dda Ngonn le dew majang ddew
kara baa toke baann tɔ.»
13 Nje-njaje-goe te gereje ke maje to, to
tar le Jan-Batisi a naw ñ-pa.

Jeju aji ngonn ke ndil isije mee te

14 Jeju de ke nje-njaje goe te ñ-teeje ngɔsi
ke dewje ke banya. Mare dew ddee rɔe te
ngaa ungu mekeje gɔle nangê nɔe te.
15 Ñ-pa na: «Ebbemje, oo kem-to-ndoo
le ngunum ke dingaw neenn. Rɔ-to ndilje
ke maji ang ddae are noo ndoo nya. Noso
me puru te wase me maann te gɔl banya
nya.
16 Maw saa rɔ nje-njaje goi te, a dumaje
ne pin.»
17 Jeju pa na: «See dewje ke bbasine koo
me te lese goto ddem, e-gereje dɔjise ang
ddem. Ma nayn ke se bbay mba ndɔ baann
wa? Ma tɔ wurum dɔ kula-ddase te mba
ndɔ baann bbay wa? E-ddeeje ke ngonn le
ke neenn aremje.»
18 Jeju ndange ndil ke maji ang le ngaa ñ-
tee ke ddang are kare teenn njaa, rɔ ngonn
le ddee maji.
19 Yeenn a, nje-njaje-go Jeju te le ddeeje
rɔe te de saá ke karede baa ngaa dujeje na:
«Mba ddi bba ja ta tubba ndil ke maji ang
neenn a juma ne pin wa?»
20 Jeju pa arede na: «Mba koo me te lese
ten baa. Tɔkɔrɔ m-pa marese, bbo koo me
te lese to ten baa toke le kande ko ke ria
na motarde a e-paje are ddingiri neenn na:
‹E-ngese neenn aw to yonn› a, na ngese.›
Mare ne kara ke a kuta singase goto.
21 [Toke e-mbeteje ne-kusa ngaa e-dujuje
Lubba nya bba a tubbaje ndilje ke baann.»]

Jeju tel pa tar koy laa ke tar kin laa

22 Mare ndɔ, toke nje-njaje-go Jeju te
ingaje naa Galile a ñ-pa narede na: «Da
kula Ngonn le dew ji dewje te.

23 Da tɔleje ngaa ndɔ mota laa a na kin
horo dewje te ke oyje.» Toke nje-njaje go
Jeju te ooje tar le a, ń-ndingaje ndoo nya.

Jeju de ke Piyar dukaje lambo key-polo-Lubba

24 Toke Jeju de ke nje-njaje goe te ń-teeje
Kaperenayum a, nje-taaje nare-lambo key-
polo* Lubba ddeeje rɔ Piyar te ngaa dujeje
na: «Nje-ne-tɔ lese uka lambo key-polo-
Lubba ang wa?»
25 Piyar ilade te na: «Naw nuka njaa!»
Kake Piyar a ta kande key be a, Jeju ɔru
tae dɔngɔr ngaa pa na: «Simɔ, keje lei dɔ
tar te neenn toke baann wa? Nje ke dda a
aw ukaje lambo ke mbayje ke nangê neenn
wa? Ngann nje-bbeje wase nje-mbaje wa?»
26 Piyar ilae te na: «Nje-mbaje.» Jeju
ilae te na: «Yeenn a to tar le ngann nje-
bbeje ta kuka lambo ang.
27 Kare jula wungu mede te ang a, aw bâ
aw ila kii. Dɔngɔr kanji ke a kɔre njaa a, e-
teyn tae a, a kinga kande nare. Unn kande
nare le aw ne arede to lambo lem ddem,
lei ddem.»

18

Dew ke bo me Bbe-kɔn te ke darâ

1 Kare teenn, nje-njaje-go Jeju te ddeeje
rɔe te ngaa dujeje na: «Na to dew ke bo
horo dewje te ke eeje me Bbe-kɔn te ke
darâ wa?»
2 Jeju bbar mare ngonn, undae horode te
danna
3 ngaa pa na: «Tar ke tɔkɔrɔ a maw m-
pa marese. E-turuje ddew lese ta ddee toke
ngannje ke ngaji neenn. Baann ang a, a
kandeje me Bbe-kɔn te ke darâ ndɔ kara
ang.
4 Dew ke dda rɔe ten toke ngonn neenn
to dew ke bo me Bbe-kɔn te ke darâ.
5 Dew ke taa ngonn ke ngaji toke be ke
rɔe te wɔju dɔm a, ema njaa a ń-tam ke rɔe
teenn.»

Ne ke a dda kare dew oso me majang te

6 «Dew ke dda are mare dew horo
ngannje ke ngaji ke ooje mede te sem oso
me majang te a, maji ta tɔ tɔku biri er gɔse
te kilae me tɔku ba te.
7 To kem-to-ndoo nya. Ne ke a dda kare
dew oso me majang te banya nya. Tɔkɔrɔ,
ne ke a dda kare dew oso me majang te a
to ke ndɔ tɔyn. A to ndoo nya kare dew ke
dda are nje mare oso.
8 Toke jii wase gɔli dda are oso me
majang te a, e-gangede ungude kɔrɔ. Kaw
lo te ke dewje isije te ke tebbe ji kara wase
gɔl kara maji uta kaw kem puru te ke aw
ɔn ke ndɔ ke ndɔ jii joo kem wase gɔli joo
kem.
9 A bbo kemi dda are oso me majang te
a, maji kare ɔru kemi le ila kɔrɔ. Kaw lo
te ke dewje isije te ke tebbe kemi kara baa
maji uta kaw kem puru te ke aw ɔn ke ndɔ
ke ndɔ kemi joo kem.»

Gusu-tar dɔ bate te ke nayn

10 «Aaje ke maje! E-yabbeje mare dew
kara horo dewje te ke ten neenn ang. M-
pa merese, anjije lede aw arje ke ndɔ tɔyn
nɔ Bɔmje te darâ.
11 Mba Ngonn le dew ddee ta kaji dewje
ke naynje ke kɔrɔ.
12 Tar ddi a aw ejeje dɔ gusu-tar te neenn
wa? Toke mare dew ee ke bateje kɔr kara
ngaa mare kara nayn a, na kinya keseje ke
dɔjikara gire jikara le dɔ ddingiri te mba
tel kaw sange ye ke kara le kingae bba ang
wa?
13 A toke ningae a, m-pa marese, rɔe a
neele nya wɔju dɔ bate ke kara le uta rɔe
ke a neele wɔju dɔ bateje ke dɔjikara gire
jikara ke naynje ang le.
14 Ddew kara baa, Bɔsese ke ee darâ
ndiki kare mare dew kara horo dewje te
ke ten neenn nayn kɔrɔ ang.»

Ddew gɔl tar le nje-koo me te je

15 «Toke ngokɔin dda sei majang a, aw
ingae ke kare e-pa are. Bbo noo tar lei a,
nayn to tel a e-tel saa ddew te ke maji.
16 Bbo noo tar lei ang a, e-bbar dew kara
wase joo ungude dɔi te. Ddew kara baa
toke Makuru le Lubba pa na: ‹Da gɔl tar
nɔ nje-tar-najije te joo wase mota.›
17 Toke ń-mbete ta koo ndeje lede le a,
e-pa tare are Egilisi. Bbo ń-mbete ta koo
ta Egilisi tɔ a, maji kare ooe to dew ke gere
Lubba ang wase toke le nje-taa nare lambo.
18 «Tɔkɔrɔ m-pa marese, ne tɔyn ke e-
mbeteje nangê neenn a, Lubba mbete darâ
mban. Ne tɔyn ke e-ndikije te nangê neenn
a Lubba ndiki te darâ mban.
19 «M-tel m-pa marese, Bɔmje ke ee darâ
a kare ne tɔyn ke dewje joo horose te ddaje
me-kara mba dujue.
20 Mba lo ke dewje joo wase mota uwaje
dɔ-naa ke te ke rim a, mee horode te.»

Tar kɔru tar dɔ naa te

21 Yeenn ngaa Piyar ddee rɔ Jeju te ngaa
duje na: «Ebbemje, toke ngokɔm dda sem
ne ke maji ang a, ma kɔru tar dɔe te gɔl
bann wa? Gɔl siri wa?»
22 Jeju pa are na: «M-pa mari, ɔru tar
dɔe te gɔl siri baa ang. Ɔru tar dɔe te gɔl
dɔsiri ndereng gɔl siri.

* **17:24 17.24** Lambo key-polo-Lubba to nare ke Jiipijije ke dingaw ke eeje ke bbal dɔjoo wase uta yeenn aw ukaje ke bbal bbal ta mɔse ne key-polo-Lubba.

23 Mba yeenn a, tar Bbe-kɔn ke darâ to
toke tar le mare mbay ke ndiki ta koo go
ne laa ke to dɔ nje-kulaje te laa.
24 Kake nunn kute a, ń-ddee ke mare nje-
kula laa ke nare laa to dɔe te kande nare
doro doro.
25 Nje-kula laa le ee ke nare ta kuka ne
bbange le ang, ngaa ebbeeje unn ndu kare
ń-labbe, ne ddem, dene laa ddem, nganne
ddem, ke ne kingaje laa ddem mba kuka
ne bbange ke dɔe te le.
26 Kake nje-kula le oo baann a, ungu
mekeje gɔle nangê nɔ ebbeeje te le ngaa
pa na: ‹Ore wuri, a ma kuka bbangeje lei
le tɔyn!›
27 Ebbeeje le oo kem-to-ndoo laa ngaa
ɔru bbange ke dɔe te le a inyae are nɔtu.
28 Kare te ke nje-kula le tee ddaka a, oo
mare nje-kula mare ke bbange laa to dɔe
te kande nare dɔdɔku. Nuwa gɔse ń-tɔ naa
te ngaa ń-pa nare na: ‹Uka bbange lem!›
29 Nje-mare le ungu mekeje gɔle nangê
nɔe te ń-dda rɔe to ndoo na: ‹Ore wuri, a
ma kuka bbange lei le tɔyn njaa!›
30 A Nje-kula le mbete, ngaa uwae ilae
key-kula te kare ń-nayn teenn ndereng ta
nuka bbange laa le tɔyn bba ta dinyae.
31 Kese nje-kula mare ooje baann a
ddade ndoo ngaa daw dɔru gel nejeenn le
tɔyn dare ebbedede le.
32 Yeenn a, ebbedede le ula are daw ń-
bbare ngaa pa are na: ‹Ei, nje-kula ke maji
ang! Mɔru bbange lem ke to dɔi te tɔyn
mba dda ke e-dda rɔi to ndoo arem.
33 A ei, ase ta koo kem-to-ndoo le nje-
mari toke moo kem-to-ndoo lei le tɔ ang
wa?›
34 Wungu ɔn ebbeeje le nya. Nuwae
nilae key-kula te kare dula keme ndoo
ndereng ta nuka bbange ke dɔe te le tɔyn
bba.»
35 Ta kutu ne dɔe a, Jeju pa na: «Toke
ɔruje tar dɔ naa te ang a, Bɔy ke ee darâ
a dda ne ke se ddew kara baa toke baann
tɔ.»

19

Maji kare dingaw tubba dene laa ang

1 Toke Jeju pa tar le nunga a, nɔtu Galile
naw nange te ke Jude tura Jurden te.
2 Dewje ke banya unnje goe are nɔru rɔ-
to rɔde te lo teenn.
3 Parijiyenje ddeeje rɔe te ta nae. Yeenn
a ń-dujeje na: «Ndu are ddew dingaw kare
tubba dene laa wɔju dɔ ne tɔyn ke dene laa
le dda wa?»
4 Nilade te na: «E-turaje tar ke ń-dda me
Maketuru te le Lubba le ang wa? Tar le na:
‹Kunn-kutu ne te, Lubba ke nje-dda neje
tɔyn dda dingaw ke dene.›
5 Ngaa Lubba pa na: ‹Mba yeenn a,
dingaw a kinya bɔeje ke kɔenje, na nayn
ke dene laa ngaa dede joo kem da ddeeje
to da-rɔ ke kara baa.›
6 Yeenn a, deeje joo ang ngaa, ń-ddeeje to
da-rɔ ke kara baa. Ne ke Lubba mbɔn naa
te a, maji kare dew kayn hore ang ngaa.»
7 Dilaeje te na: «Mba ddi bba Moyiji
unn ndu kare bbo dingaw tubba dena laa
a, maji kare nare maketuru ke a tɔju to
ninyae mban wa?»
8 Nilade te na: «Wɔju dɔ me-ketere lese
a Moyiji are ne se ddew kare e-tubbaje ne
deneje lese. A kunn-kutu ne te, tare to toke
baann ang.
9 M-pa marese: Toke mba tar kaya ang
a bbo dew tubba dene laa ngaa taa mare
dene a, ń-dda lo-to-majang.»
10 Nje-njaje-goe te le paje na: «Bbo toke
baann a, taa dene ang a maji.»
11 Jeju ilade te na: «Dewje tɔyn a kaseje
ta ndiki te ke tar neenn ang, nje ke Lubba
arede ddew bba.
12 Mare neje nya ɔku ddew dingawje ta
taa dene. Mareje duju ne de toke baann, a
mareje ń-ddade to enukuje, a mareje dede
njaa ń-ddaje rɔde to enukuje wɔju dɔ Bbe-
kɔn le Lubba. Dew ke ase ta ndiki te ke tar
neenn a, maji kare ń-ndiki te.»

Jeju taa ngannje ke mbate ke rɔe te

13 Dewje ddeeje ke ngannje ke mbate rɔ
Jeju te kare nila jia dɔde, ta ń-duju Lubba
dɔde te. A nje-njaje-go Jeju te le inje ke de.
14 Jeju pa arede na: «Inyaje ngannje ke
ngaji are ddeeje rɔm te bbo ɔkujede ddew
ang. Mba Bbe-kɔn le Lubba to mba dewje
ke toje toke ngannje ke ngaji neenn.»
15 Nila jia dɔde te, ngaa goe te a nɔtu lo
teenn.

Tar ke dɔ basan te ke to ke nje-ne-kinga

16 Mare dingaw ddee rɔ Jeju te ngaa duje
na: «Nje-ne-tɔju, ddi ke maji a, maji kare
m-dda bba ta kinga ne tebbe ke ke ndɔ ke
ndɔ wa?»
17 Jeju ilae te na: «Mba ddi a e-dujum tar
dɔ ne te ke maji wa? Lubba kara baa maji.
Toke e-ndiki ta kinga tebbe a, e-dda ne ke
turu nduje le Lubba.»
18 Basan le tel duju Jeju na: «Nduje ke
dda wa?» Jeju ilae te na: «E-tɔl dew ang,
e-dda lo-to maji ang ang, e-bboko ang, e-pa
tar-naji ngem dɔ dew te ang.
19 E-bbeel bɔije ke kɔinje. E-ndiki nje-
mari toke da-rɔi njaa.»
20 Basan le ilae te na: «M-dda nejeenn
tɔyn mban. Ddi a nayn ta dda bbay wa?»
21 Jeju ilae te na: «Toke e-ndiki ta ddee
maji tɔyn a, aw e-labbe neje ke ee ne, ta
e-kayn nare nje-ndooje a, a kinga ne darâ.
Goe te a, e-ddee unn gom!»

22 Kake basan le oo tar le a, rɔe neele ang
ngaa ɔtu mba nee ke ne-kingaje nya.
23 Jeju pa are nje-njaje goe te na:
«Tɔkɔrɔ, m-pa marese, a to ngeng nya
ke nje-ne-kinga kare ande Bbe-kɔn te le
Lubba.
24 M-tel m-pa marese bbay, kande le nje-
ne-kinga me Bbe-kɔn te le Lubba a ngeng
kuta kande le jambal*** buwa suwa te.»
25 Tar le gange singa nje-njaje-go Jeju te
le ngaa paje na: «Bbo baann a, na bba a
kase kinga kaji wa?»
26 Jeju aade ngaa pa arede na: «To ne ke
nya dewje. A Lubba ase ta dda ne tɔyn.»
27 Piyar pa are na: «Oo, jinya neje leje
tɔyn ngaa junn goi. Tar ke dɔje te a to toke
baann wa?»
28 Jeju pa arede na: «M-pa tar ke tɔkɔrɔ
marese, ndɔ ke neje tɔyn a turuje toke siki,
kare te ke Ngonn le dew a kisi ngende-
mbay te ke to ne-piti a, sese ke unnje
gom kara a kisije dɔ ngendeje te dɔku gire
joo mba gange sariya dɔ gel-kuju ngann
Ijarayelje te ke dɔku gire joo tɔ.
29 A dewje tɔyn ke inyaje key lede,
ngakɔnde ke dingaw, ke ngakɔnde ke
dene, bɔdede ke kɔndede, ngannde wase
ndɔɔje lede, wɔju dɔm a, da kinga ne gɔl
dɔdɔku uta yeje ke kete ddem, da kingaje
tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ ddem.
30 Nya le dewje ke toje to dewje ke
dɔngɔr bbasine neenn, a toje to dewje ke
guku. A nya le dewje ke toje to dewje ke
guku bbasine neenn, a toje to dewje ke
dɔngɔr.»

20

Gusu-tar dɔ nje-ddaje kula ndɔɔ binye te

1 «Tar Bbe-kɔn le Lubba to toke tar le
mare nje-ndɔɔ ke tee ke esin baa mba
sange dewje kare aw ndɔɔ binye te laa.
2 Dooje taa naa kare nukade kande nare
kara, mba ndɔ kara kara. Goe te a nare
daw ndɔɔ binye te laa le.
3 Tee gɔl kare jikara te ke ke endɔɔ a, ñ-
tee ddaka, a noo mare nje-kulaje ke ingaje
kula ta dda nang, ngaa arje nata.
4 Ñ-pa narede na: ‹Aw ddaje kula me
ndɔɔ binye te lem a, ma kukase ke dɔgɔle.›
5 Nje-kulaje le awje ndɔɔ le. Nje-ndɔɔ le
tee ddaka bbay ke gɔl kare dɔku gire joo,
ngaa ñ-tel ñ-tee ke gɔl kare mota ke lo-kul
te tɔ, a ñ-dda toke baann bbay.
6 Nje-ndɔɔ le tel tee ddaka ke gɔl kare mi
ke dɔ lo-kul te bbay a, noo mare nje-kulaje
arje lo teenn le bbay, ngaa ñ-pa narede
na: ‹Mba ddi bba arje neenn ke ndɔɔ baa
ndereng kare be neenn a, e-ddaje ne kara
ang wa?›
7 Dilaeje te na: ‹Jar baa mba dew kara
otoje kula te ang.› Ñ-pa narede na: ‹Aw
ddaje kula me ndɔ binye te lem tɔ.›
8 «Dɔ lo-kul a, nje-ndɔɔ le bbar nje-kaa-
lo dɔ neje te laa ngaa pa are na: ‹E-bbar
nje-kulaje le, ta ukade kara kara tɔyn. Unn
kutue dɔ dede te ke ñ-ddeeje dɔ guku bba
ta e-tee ne dɔ nje te ke ddeeje dɔngɔr.›
9 Nje ke ddeeje ke gɔl kare mi ke dɔ-lo-
kul te ddeeje ngaa ingaje kande nare kara
kara tɔyn.
10 Dede ke dɔngɔr, ñ-ddeeje tɔ. Dejeje to
na kingaje nare uta nje ke guku a, dede
njaa kara dingaje kande nare kara kara
tɔyn tɔ.
11 Kare te ke dingaje nare le a, ñ-naneje
ke nje-ndɔɔ le,
12 ñ-paje na: ‹Nje-kulaje ke ddeeje dɔ
guku ngaa ddaje kula kare kara baa a,
ukade ase naa ke jeje ke kula uwa taaje
ddem kare ɔsuje ddem toke baann wa?›
13 Nje-ndɔɔ le pa are mare kara horode
te na: ‹Naam, mulai naa te ang. Jee sei
joo taa naa mba kande nare kara, mba ndɔ
kara kara ang wa?
14 E-taa nare lei bbo ɔtu tam te ke ddang.
M-ndiki ta kare nje-kula ke dɔ guku inga
nare ase sei naa.
15 Mee ke ddew ta dda ne ke mem ndiki
ke nare lem ang wa? Wase aw aam ke kem
ke maji ang wɔju dɔ maji lem le wa?› »
16 Jeju pa bbay na: «Dewje ke dɔ guku,
a ddeeje to dewje ke dɔngɔr. A dewje ke
dɔngɔr, a ddeeje to dewje ke dɔ guku.»

Jeju tel pa tar koy laa ke tar kin laa

17 Toke Jeju aw aw ke Jurusalem a, ñ-
bbar nje-njaje goe te ke karede baa, ngaa
ñ-pa narede ke ddew na:
18 «Ooje, jaw jawje ke Jurusalam. Nunn,
da kila Ngonn le dew ji tɔku nje-poloje
Lubba te, ke ji nje-kɔruje gel ndu te. Da
gangeje sariya yo dɔe te,
19 ngaa da kilae ji dewje te ke gereje
Lubba ang kare dɔjeje ñ-kokoje ne. Da
tundae ke ndey, ngaa da tɔle kake-dese te.
Ndɔ mota laa a, na kin horo dewje te ke
oy.»

Kɔn Jake de ke Janje duju ne ji Jeju te

20 Goe te a, dene le Jebede aw ke nganne
ke dingaw ke joo rɔ Jeju te. Nungu mekeje
gɔle nangê ngaa ñ-dda rɔe to ndoo rɔ Jeju
te mba duje mare ne.
21 Jeju duje na : «Ddi a e-ndiki wa?»
Nilae te na: «Unn ndui ta bbo ndɔ ke a ta
kɔn mbay a, ngannem ke joo neenn, mare
kara isi dɔ ji-kɔli te, a ne ke kara nisi dɔ-ji
geli te.»
22 Jeju ilae te na: «E-gereje ne ke aw
dujuje ang. A kaseje ta kay engo-kem-to-
ndoo ke ma ta kay wa?» Dilaeje ta na: «Ja
kase kay.»

23 Jeju pa arede na: «Tɔkɔrɔ, a kaseje ta
kay engo-ndoo lem le njaa. A, tar kisi dɔ-ji
kɔlum te wase dɔji gelem te to tar lem ang.
Lo le to wɔju dɔ nje ke Bɔmje mɔse wɔju
dɔde.»
24 Toke kese nje-njaje go Jeju te ke dɔku
le ooje tar le a wungu ɔnde dɔ Jan de ke
Jake te le.
25 Jeju bbarde tɔyn ngaa pa na: «E-
gereje to mbayje ke aw ɔnje dɔ dewje, aw
ddaje dingaw dɔde te, ngaa dewje ke bo aw
nyaje dɔ dewje te.
26 Maji kare ne ke baann to horose te
ang. Dew ke ndiki ta ddee bo horose te
a, maji kare ɲ-dda rɔe to nje-kula lese.
27 Bbo mare dew horose te neenn ndiki
ta to dew ke dɔngɔr a, maji kare ɲ-dda rɔe
to bbere lese.
28 Ddew kara baa, Ngonn le dew ddee
kare dewje ddeeje to nje-kulaje laa ang. Ɲ-
ddee ta to nje-kula le dewje, ta kunn rɔe to
ne-kuka dɔ dewje ke banya.»

Jeju dda are nje-kem-tɔje joo ooje lo

29 Kare te ke Jeju ke nje-njaje goe te aw
teeje me bbe te ke Jeriko ke ddaka a, dewje
ke banya unnje goe.
30 A ta koo a, mare nje-kem-tɔje joo
ke isije mbɔr ddew te ooje na Jeju a aw
nday. Duruje ekii na: «Ebbejeje, Ngonn le
Dabbiti, oo kem to ndoo leje.»
31 Dewje ke banya le inje ke de kare
dutu tade. A duruje ekii nya bbay na:
«Ebbejeje, Ngonn le Dabbiti, oo kem to
ndoo leje!»
32 Jeju are lo kara, bbarde ngaa pa na:
«Ddi a e-ndikije kare m-dda marese wa?»
33 Dilae te na: «Ebbejeje are joo lo.»
34 Jeju oo kem-to-ndoo lede ngaa ula jia
ɔru ne kemde. Kem naa te neenn njaa a,
dooje lo ngaa dunnje goe.

21

Jeju ande Jurusalam

1 Toke Jeju de ke nje-njaje goe te daw
ddeeje ngɔsi ke Jurusalam ngaa, ɲ-teeje
mbɔr bbe te ke Betepaje dɔ ddingiri kake
olibeje te a, Jeju ula nje-njaje goe te joo nɔe
te kete.
2 Ɲ-pa na: «Awje me bbe te ke to nɔse tee
tonn. Njange baa njaa a kooje kɔn kororo
ke ɲ-tɔe ngaa ngonne ar mbɔre te. E-tuteje
ta e-ddeeje ke de aremje.
3 Bbo mare dew pa ke se tar a, ilaeje te
na: ‹Ebbejeje a ndiki kororoje le.› Njange
baa njaa na kinyade karese.»
4 Baann bba kare tar le Lubba ke nje-kila
mber-tar laa ndaji ddee to ne ke tɔkɔrɔ.
Tar le na:
5 «E-paje are dewje ke Siyɔn***:
Ooje, mbay lei aw ddee ke rɔi te,
ɲ-to dew ke wul pe,
nisi dɔ kɔn kororo te,
ke dɔ ngonn kororo te
ke to da ke daw ɲ-dda ne kula.»
6 Nje-njaje go Jeju te le ɔtuje awje ngaa
ddaje ne ke turu ndu Jeju le.
7 Ɲ-ddeeje ke kɔn kororo, ke ngonn
kororo. Dunguje kubbuje lede dɔ kororoje
te le dare Jeju isi dɔe te.
8 Dewje ke banya labbeje kubbuje lede
dɔ ddew te. Mareje teteje kamje unguje
ddew-bô.
9 Dewje ke banya ke aw njaje nɔe te, ke
dede ke daw ɲ-njaje goe te daw duruje ekii
na: « Ojana to le Ngonn le Dabbiti! Maji
kare Lubba bbar tar ke maji dɔ dew te
ke aw ddee ke ri Ebbe-dewje. Jɔsuje gaji
Lubba ke isi ddutu dara te!»
10 Toke Jeju ande Jurusalam a, me bbe
tɔyn yeke. Dewje dujuje tar na: «Na ann
wa?»
11 Dewje ke banya le ilaje te na: «Jeju,
nje-kila mber-tar le Lubba ann, nin Na-
jarete nange Galile te.»

Jeju ande me key-polo-Lubba te

12 Goe te a, Jeju ande me key-polo-Lubba
te ngaa tubba dewje tɔyn ke aw labbeje
ne ddem, aw ndokoje ne ddem me key te
le. Ɲ-tuta tabele le nje-mbelje nare nungu
nangê. Ɲ-tuta ne-kisi le nje-labbeje derje
ɲ-tila.
13 Ɲ-pa narede na: «Maketuru le Lubba
na: ‹Da bbar ri key lem to key duju
Lubba.› A sese aw ddaje to lo-kiya-rɔ le
nje-bbokoje.»
14 Nje-kem-tɔje, ke nje-meteje ddeeje rɔe
te me key-polo-Lubba te le ngaa ɲ-dda nare
rɔde ddee maji.
15 Toke tɔku nje-poloje Lubba ke nje-
kɔru gel nduje ooje neje ke dum-dɔde ke
Jeju dda le, ke ngannje ke aw uruje ekii na:
«Jɔsuje gaji Ngonn le Dabbiti» le a, wungu
ɔnde.
16 Ngaa ɲ-paje dare Jeju na: «Oo tar ke
daw ɲ-pajeenn wa?» Nilade te na: «Moo
njaa. A tar ke ɲ-dda me Maketurute le
Lubba le e-turaje ndɔ kara ang wa? Tar
le na: ‹E-dda ne are ngannje ke ten, ke
engutayje kara ɔsuje gajii.› »
17 Goe te a, Jeju inyade a ɔtu. Ɲ-tee me
bbe te le naw Betani ngaa ɲ-to ke teenn.

Jeju bbar tar ke maji ang dɔ kake pige te

18 Jeju in ke esindɔɔ baa tel aw ke tɔku
bbe te a bbo ddae.
19 Toke noo mare kake pige ke ar mbɔr
ddew te ngɔsi a, naw ngɔsi ke kake le a
kame dɔrɔ a noo. Yeenn a ɲ-pa nare kake
le na: «A kande ndɔ kara ang ngaa.» A
kare teenn njaa kake le oy njan.
20 Nje-njaje-go Jeju te le ooje neenn le
a gange singade ngaa paje na: «Dda toke

baann bba njange baa njaa a, kake pige le
oy wa?»
21 Jeju pa arede na: «M-pa tar ke tɔkɔrɔ
marese. Toke koo me te lese to, ngaa ejeje
tar ang a, a ddaje ne ke m-dda ke kake pige
neenn. A kaseje ta pa kare ddingiri neenn
na: ‹ ɔtu lo te neenn aw oso me ba te,› a
neenn a ddee to ne ke tɔkɔrɔ.
22 Bbo koo me te lese to, a bbo e-dujuje
Lubba a, a kingaje ne tɔyn ke e-dujuje le.»

Na are singa Jeju wa?

23 Jeju ande me key-polo-Lubba te aw
tɔju ne. A tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔkuje
le Jiipije ddeeje rɔe te. Ñ-paje dare na:
«Ddew ddi te bba aw e-dda ne neenn wa.
Wase na njaa gate a ari singa ta dda ne
wa?»
24 Nilade te na: «Ema kara ma dujuse tar
kara baa. Toke ilamje te a, ma bbar ri dew
ke arem singa dda nejeenn le karese tɔ.
25 Na a ula Jan are dda batem dewje wa?
Lubba wase dewje wa?» A ñ-paje horode
te na: «Bbo jilaje te n-pa na: ‹Lubba a
ulae› a, na pa na: ‹Mba ddi bba ooje mese
te saa ang wa?›
26 Bbo n-paje na: ‹ Dewje a, a to toke
baann wa?› » Mba ñ-bbeel dewje ke banya
le, mba dede tɔyn dooje Jan to nje-kila
mber-tar le Lubba.
27 Yeenn a, dilaeje te na: «N-gere ang.»
Jeju pa arede na: «Ema kara ma bbar ri
dew ke arem singa dda nejeenn le karese
ang tɔ.»

Gusu-tar dɔ ngannje ke dingaw te joo

28 Jeju pa arede bbay na: «Ddi a ejeje dɔ
tar te ke ma ta pa karese neenn wa? Mare
dingaw ee ke ngannje ke dingaw joo. Ñ-pa
nare ye ke tɔku na: ‹Ngunum, aw bbokone
aw dda kula me ndɔɔ binye te lem.›
29 Ngonn le ila bɔeje te na: ‹M-ndiki ang.›
Goe te a, tar ke nila bɔeje te le tel neele ang,
ngaa nɔtu naw ndɔɔ le.
30 Dingaw le aw rɔ ye ke mbate te, ngaa
pa tar ke kara baa le are tɔ. Ngonn le ilae
te na: ‹An an Bɔy, ma kaw›. A naw ang.»
31 Jeju dujude na: «Horo ngannje te ke
joo neenn, ye ke dda, a dda ne ke bbɔeje
ndiki wa?» Dilaeje te na: «Ne ke dɔngɔr.»
Jeju pa arede na: «Tɔkɔrɔ njaa, m-pa
marese, nje-taaje nare lambo, ke dene nje-
kayaje a kandeje me Bbe-kɔn te le Lubba
dɔngɔr karese.
32 Mba, lew Jan ddee rɔse te ngaa tɔjuse
ddew dda ne ke gate gate, a e-ndikije te
ke tar laa ang. A nje-taaje nare lambo, ke
dene nje-kayaje a ndikije te ke tar laa le. A
sese, ooje nejeenn ke maje a e-turuje ddew
lese ang ddem, e-ndikije te ke tar laa le ang
ddem.»

Gusu-tar dɔ nje-kulaje te ke mede ma-jang

33 «Ooje mare gusu-tar neenn bbay.
Mare nje-ndɔɔ dda ndɔɔ binye laa. Nila
ndoko ñ-guku ne dɔe. Nuru buwa me er te
kare dore maann binye le mee te. Ñ-dda
mare lo taar kare dew ar dɔe te mba kaa
ne dɔ ndɔɔ le. Goe te a, ninya ndɔɔ le ji
mare nje-ddaje kula ndɔɔ te le a nɔtu naw
mba te.
34 Kare kuja kande binye le ase a, nula
ngann nje-kulaje laa rɔ nje-ddaje kula me
ndɔɔ binye te le kare dulaje ke kande binye
laa dareje.
35 A nje-ddaje kula me ndɔɔ binye te
le uwaje ngann nje-kulaje le. Ñ-tundaje
mare, ñ-tɔlje mare, ngaa ñ-tilaje mare ke
er ñ-tɔleje.
36 Ñ-tel nula mare ngann nje-kulaje laa
le banya banya bbay. A nje-ddaje kula me
ndɔɔ binye te le dda ke de ne ke ñ-ddaje
ke nje ke dɔngɔr le bbay.
37 Dɔbɔen a, nje-ndɔɔ le ula ngonne rɔ
nje-ddaje kula me ndɔɔ te le mba neje ñ-pa
na: ‹A du ang, bbo ngunum a da bbeeleje.›
38 A kake nje-ddaje kula me ndɔɔ te le
ooeje a, paje na: ‹Nje-kuwa ne-ndubba le
ann! Areje ñ-tɔleje are ne-ndubba le tel to
leje.›
39 Duwaeje ñ-teeje saa me ndɔɔ te le ke
ddang ngaa ñ-tɔleje.»
40 Jeju tel dujude na: «Toke nje-ndɔɔ le
ddee a ddi a na dda ke nje-ddaje kula me
ndɔɔ binye te le wa?»
41 Dilaeje te na: «Na koo kem-to-ndoo le
nje-me-majangje neenn le ang ta na tɔlde.
Goe te a, na kinya ndɔɔ le ji mare nje-ddaje
kula te dang kare ndɔe ase a, ñ-ddeeje ke
ko ndɔɔ laa dareje.»
42 Goe te a, Jeju dujude na: «E-turaje tar
ke Maketurute le Lubba pa neenn ndɔ kara
ang bbay wa? Tar le na:
‹Er ke nje-kɔsuje key mbeteje,
tel ddee to singa gɔl key ke dungu nangê.
To ne ke Ebbe-dewje a dda,
ngaa kura nya kemje te.›
43 Mba yeenn a, m-pa marese: Lubba a
kɔru Bbe-kɔn laa jise te ta kare mare gel-
dewje ke a ddaje kula ke maji.
44 Dew ke oso dɔ er te le a,
dew le a guru rɔe.
Ngaa dew ke er le oso dɔe te a,
er le a nyaren.»
45 Kake tɔku nje-poloje Lubba ke Pari-
jiyenje ooje tar le be a gereje to dede a Jeju
aw pa tar dɔde te.
46 Ñ-sangeje ddew ta kuwaeje a, ñ-bbelje
kem dewje ke banya mba dewje le ooje Jeju
to mare nje-kila mber-tar le Lubba.

22

Gusu-tar dɔ tɔku kusu taa-naa te

1 Jeju tel pa tar arede bbay ddew gusu-
tar te pa na:
2 «Tar Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa
ke tar neenn: Mare Tɔku-mbay dda kusu
taa-naa le ngonne ke dingaw.
3 Nula nje-kulaje laa kare bbar dewje ke
ń-bbarde kusu te le. A dewje le mbeteje ta
ddee.
4 Ń-tel nula mare nje-kulaje kare aw pa
arede na: ‹M-dda ne-kusa mban. M-tɔl
mangeje ddem, daje ke eme ddem are ne-
kusa to ngɔsi ngaa, e-ddeeje kusu te le.›
5 A dewje le ooje tar laa le to mare ne
ang. Mare ɔtu aw ndɔ̂ɔ, a mare aw ta labbe
ne laa.
6 A mareje uwaje ngann-nje-kulaje le
ddade maji ang ngaa tɔlde.
7 Wungu ɔn Tɔku-mbay le ngaa, nula
mbambaje laa nare tɔl nje-tɔlje nje-kulaje
laa le, ngaa ń-roje bbe lede.
8 Goe te a, ń-pa nare ngann-nje-kulaje
laa le na: ‹Kare kusu-taa-naa le ase ngaa
a dewje ke ń-bbarde le to dewje ke ase ta
bbarde kusu te ang.
9 Aw arje tɔ-ddewje te bbo dew njaa ke
ingaeje a, e-bbareje are ń-ddee kusu-taa-
naa te le.›
10 Ngannje-kulaje laa le unnje go ddewje
ngaa bbarje dewje tɔyn ke dingade, nje ke
maji ddem, nje ke maji ang ddem. Yeenn
ngaa dewje ke ń-bbarde le ddusuje me key
le.
11 Toke Tɔku-mbay le ande key mba koo
dewje ke ń-bbarde le a, noo mare dingaw
ke ula kubbu-kusu ang.
12 Ń-pa nare na: ‹Naam, na baann bba
ula kubbu-kusu ang a e-ddee ande key
neenn wa?› A dingaw le ilae tar te ang.
13 Yeenn a, Tɔku-mbay le pa are ngann-
nje-kulaje laa na: ‹E-tɔje jia ke gɔle bbo
ilaeje ddaka lo te ke ndul. Lo teenn na nɔ
ngaa na ngeer ngange.› »
14 Ta kutu ne dɔ tar le a, Jeju pa na:
«Tɔkɔrɔ, Lubba bbar dewje toke banya
njaa, a nje ke ń-mberede banya ang.»

Tar kuka lambo ke Sejar

15 Yeenn ngaa, Parijiyenje aw uwaje dɔ
naa ta na Jeju mba kingae ddew tar te ke
a tee tae te.
16 Dulaje mare nje-njaje gode te, ke
dewje ke unnje go Erode rɔ Jeju te le kare
ń-paje dare na: «Nje-ne-tɔju, n-gere to aw
pa tar ke tɔkɔrɔ, aw tɔju ddew le Lubba
ddew tar te ke tɔkɔrɔ, ngaa aw bbeel kem
dew ang ddem, dew ke bo wase dew ke ten
kara osoi te ang.
17 E-pa areje joo: Ndu areje ddew kare
juka lambo ke Sejar wase ndu mbete wa?»
18 Jeju gere keje lede ke maji ang ngaa
pa arede na: «Nje-ngemje, mba ddi a, aw
namje wa?
19 E-tɔjumje kande-nare ke aw ukaje ne
lambo.» Ń-ddeeje ke kande nare le dareje.
20 Jeju dujude na: «Endaji dɔ dew, ke
maketuru ke ń-dda nare te neenn toje to
le na wa?»
21 Ń-paje na: «To le Sejar.» Ń-tel ń-pa
narede na: «Yeenn a, areje Sejar ne ke to
le Sejar, a areje Lubba ne ke to le Lubba.»
22 Dooje tar laa le a dum dɔde, ngaa
dinyaeje a dɔtuje.

Tar kin le dewje ke oy

23 Ndɔe teenn njaa Saduseyenje ddeeje
rɔ Jeju te. Saduseyenje to dewje ke paje na
dewje ke oyje a kinje ang. Ń-dujuje tar Jeju
na:
24 «Nje-ne-tɔju, Moyije pa na: ‹Toke dew
ee ke ngonn ang a oy a, maji kare ngokɔen
ta dene-ndubba le uju ne ngannje are.›
25 Lew, mare ngakɔn naa siri eeje horoje
te neenn. Ye ke tɔku taa dene a uju saa
ngonn ang a oy. Ninya dene laa nare ye ke
tee goe te.
26 Ne ke kara baa le a dda joo lede, mota
lede, ndereng tee ne dɔ ye ke to siri lede.
27 Gode te tɔyn a, dene le oy tɔ.
28 Yeenn a, ndɔ kin le dewje ke oy a, na
horo ngakɔn naa teenn a, a to nje-dene le
wa? Mba dede siri keme ń-taaje dene le go
naa te.»
29 Jeju ilade te na: «E-ndemje ddew,
mba e-gereje Maketuru le Lubba ang
ddem, singa-mɔngu le Lubba ang ddem.
30 Tɔkɔrɔ, ndɔ kin le dewje ke oy a, dene
a taa ngaw ang ddem, dingaw a taa dene
ang ddem. Dewje a tooje toke anjije ke
darâ.
31 A tar ke wɔju dɔ kin le dewje ke oy le,
e-turaje tare ke Lubba pa arese ang wa?
Ń-pa na:
32 ‹M-to Lubba le Abaraham, Lubba le
Ijake, Lubba le Jakobbo.› Ń-to Lubba le
dewje ke isije kem baa, bbo Lubba le dewje
ke oy ang.»
33 Ne-tɔju laa le dum dɔ dewje ke banya
ke ooje tar laa le.

Ndu ke ngeng uta mareje

34 Toke Parijiyenje ooje na Jeju uwa ta
Saduseyenje a, Parijiyenje le uwaje dɔ naa.
35 Mare kara horode te ke to nje-kɔru gel
ndu duju tar Jeju mba nae ne. Ń-pa na:
36 «Nje-ne-tɔju, ndu ke dda ngeng uta
mareje wa?»
37 Jeju ilae te na: « ‹Maji kare e-ndiki
Ebbe-dewje ke to Lubba lei ke mei tɔyn,
ke kewn lei tɔyn, ke keje lei tɔyn.›
38 Yeenn to ndu ke ngeng uta mareje ann.

39 Joo le ndu ke ngeng uta mareje na:
‹ Maji kare e-ndiki nje-mari toke da rɔi
njaa.›
40 Ndu le Moyiji, ke ne-tɔjuje le nje-kilaje
mber-tar le Lubba inje me nduje te ke joo
neenn.»

Tar le Mesi de ke Dabbiti

41 Toke Parijiyenje uwaje dɔ naa a Jeju
dujude na:
42 «Tar ddi a aw ejeje dɔ Mesi te wa? Ñ-
to ngonn le na wa?» Dilaeje te na: «Ñ-to
ngonn le Dabbiti.»
43 Jeju pa arede na: «Yeenn a, toke baann
bba Ndil ddusu me Dabbiti a tel bbar Mesi
le to ‹Ebbeeje› wa? Dabbiti le pa na:
44 ‹Ebbe-dewje Lubba pa are Ebbemje na:
Isi dɔ ji kɔlem te,
ndereng ndɔ ke ma kungu nje-baanje lei
kɔ gɔli te.›
45 «A bbo Dabbiti bbar Mesi to Ebbeeje
a, Mesi le a to ngonne toke baann wa?»
46 Dew kara horode te ase kilae tar te
ang. Ngaa unn kute dɔ ndɔe teenn, dew
kara tay duje tar ang ngaa.

23

Jeju ndɔru mbi dewje wɔju dɔ Parijiyenje ke nje-kɔruje gel-ndu

1 Goe te a, Jeju pa are dewje ke banya ke
nje-njaje goe te na:
2 « Kula le nje-kɔruje gel-ndu ke le
Parijiyenje to engan kɔru gel ndu le Moyiji
kare dewje.
3 Yeenn a, maji kare ooje tade, ngaa e-
ddaje neje tɔyn ke ń-dujuse. A kula-ddade
a ta e-ndajije ang mba kula-ddade to ddew
kara ke ne-tɔju lede ang.
4 Ne-koto ke bo, a ń-tɔje dundaje dɔ
dewje te, a dede ngonn jide kara ń-ndikije
ta kɔru ne ne-koto le ang.
5 Daw ń-ddaje neje tɔyn mba kare dewje
oojede. Yeenn a, ń-ddaje bbɔl endarje ke
daw ngemje maketuruje le Lubba me te
dare bo ngaa, ń-ddaje ta-kubbuje lede dare
ngal ngal *
6 Ndɔ kusu a, ń-ndikije ta kisi lo te ke ń-
mɔse mba dewje ke bo. Ngaa me key-mbɔn
naaje te kara, ń-ndikije ta kisi lo te ke kete
tɔ.
7 Ñ-ndikije kare dewje ddade lapiya nata
ddem, ngaa kare dewje bbarde ‹Nje-ne-
tɔju.›
8 A sese, dang bba areje dewje bbarse
‹Nje-ne-tɔju› ang. Mba sese tɔyn e-toje
to ngakɔn-naa, ngaa nje-ne-tɔju lese kara
baa.
9 E-bbarje mare dew ke nangê neenn
‹Bɔ› ang, mba Bɔsese kara baa ee darâ.
10 Areje dewje bbarse ‹mbay› ang, mba
Mesi kara baa a to Mbay lese.
11 Dew ke bo horose te a, maji kare ń-
ddee to nje-kula lese.
12 Dew ke dda rɔe bo a, a tel ddee to dew
ke ten. A dew ke dda rɔe ten, a tel ddee to
dew ke bo.
13 Kem-to-ndoo to lese, see nje-kɔruje gel
Ndu, ke see Parijiyenje ke e-toje to nje-
ngemje. Aw utuje ta ddew areje dewje ke
ndikije ta kande me Bbe-kɔn te ke darâ.
Sese njaa kara andeje te ang, a inyaje
dewje ke ndikije ta kande te are ande te
ang.»
14 Kem-to-ndoo to lese see nje-kɔruje
gel Ndu ke see Parijiyenje ke e-toje to
nje-ngemje. E-taaje ne-kingaje le dene-
ndubbaje jide te tɔyn. A kare teenn njaa,
aw dujuje Lubba kure ew mba kare dewje
aase. Mba yeenn a sariya ke dɔse te a
ngeng nya.
15 Kem-to-ndoo to lese see nje-kɔruje gel
Ndu ke see Parijiyenje ke e-toje to nje-
ngemje. Aw ulaje loje tɔyn bba aw ingaje
dew kara ke ndiki ta ngem Ndu le Moyiji.
Ngaa goe te ke ingaeje a, e-ddaeje are ń-
ddee to dew ke ase kaw kem puru te ke
aw wɔn ke ndɔ ke ndɔ utase gɔl joo bbay.
16 Kem-to-ndoo to lese, sese ke aw ɔruje
nɔ nje-marese, ke e-toje toke le nje-kem-
tɔje. E-paje na: ‹Toke dew unda yo ke
ri key-polo-Lubba a, dda ne ang. A toke
nunda yo ke ri ande ke me key-polo-Lubba
te a, maji kare ń-dda ne ke nunda yo ta dda
le.›
17 See mbeje ke nje-kem tɔje! Key-polo-
Lubba a dda are ande le ddee to ne ke
dunda dang mba Lubba. Yeenn a, Key-polo
Lubba le a to ne ke ngeng wase ande le wa?
18 E-paje bbay na: ‹Toke dew unda yo ke
ri bann a, dda ne ang. A toke dew unda yo
ke ri ne-polo ke to dɔ bann te a, maji kare
ń-dda ne ke nunda yo ta dda le.
19 See nje-kem-tɔje! Bann a dda are ne-
polo ddee to ne ke dunda dang mba Lubba.
Yeenn a, bann le a to ne ke ngeng wase ne-
polo le wa?
20 Dew ke unda yo ke ri bann, unda yo
ke ri bann le ddem, unda yo ke ri ne tɔyn
ke to dɔ bann te le ddem.
21 Dew ke unda yo ke ri key-polo-Lubba,
unda yo ke ri key-polo le ddem, ke ri Lubba
ke to me key-polo te le ddem.
22 Dew ke unda yo ke ri dara, unda yo
ke ri ngende-mbay le Lubba ddem, ke ri
Lubba ke isi dɔ ngende-mbay te le ddem.
23 Kem-to-ndoo to lese see nje-kɔruje gel
Ndu ke see Parijiyenje ke e-toje to nje-
ngemje. Sese ke aw areje dime ngann ne-

* **23:5 23.5** Yeenn to gusu ke Parijiyenje aw dda je ddew kubbu-kɔje te lede ke ngann bɔlje ke ń-tɔje nɔde te ke jide te je ta tɔju dewje to ń-toje to dewje ke ń-bbeelje Lubba nya uta keseje.

ndɔɔje lese tɔyn, a aw mbeteje tarje ke
ngeng nya uta keseje ke Ndu aw tɔju. Neje
toke: ‹Ne-dda ke gate gate, me-maji, ke
ngem tar le Lubba›. To maji ta nejeenn
ke keseje tɔyn.
24 Sese ke aw ɔruje nɔ nje-marese, ke e-
toje to nje-kem-tɔje le, nayn to aw taaje
maann-kay lese mba kɔru ngann kewnje
ke ddang, a areje jambalje nday aw mese
te wa!
25 Kem-to-ndoo to lese see nje-kɔruje gel
Ndu ke see Parijiyenje ke e-toje to nje-
ngemje. Nayn to aw tokoje giri engo-ne-
kayje lese ke giri sambeje lese. A, ne-
bbokoje, ke neje ke ingaje ke ddewe ang
a ddusu me engo-maannje, ke me sambeje
lese le.
26 Ei Parijiyen ke e-to nje-kem-tɔ le, e-
toko me engo-ne-kay bba gire a kare tɔ.
27 Kem-to-ndoo to lese see nje-kɔruje gel
Ndu ke see Parijiyenje ke e-toje to nje-
ngemje. E-toje toke le dɔbare ke dɔru pɔr
gire te are nda. Gire kura kem dewje te, a
singa dewje ke oy ke ne-yerewje dang dang
njaa ddusu mee.
28 Sese kara e-toje ddew kara baa toke
baann. Kem dewje te, undaje rɔ dewje ke
aw bbeel Lubba. A, ngemje ke ne-ddaje ke
maji ang ddusu mese.
29 Kem-to-ndoo to lese see nje-kɔruje gel
Ndu ke see Parijiyenje ke e-toje to nje-
ngemje. Aw ddaje dɔbare nje-kilaje mber-
tar le Lubba ngaa aw mɔseje dɔbare dewje
ke gate gate are kura.
30 Ngaa aw paje na: ‹Toke jeje n-to dɔ
ndɔ te le kajejeje a, ja kumade ta tɔl ne
nje-kilaje mber-tar le Lubba ang.›
31 Yeenn pa na sese njaa e-gereje to e-
toje to nje ke gel dewje te ke tɔlje nje-kilaje
mber-tar le Lubba le.
32 Yeenn a, sese, uwaje kula le kasese le
areje ngeng awje ne ke kete ma!
33 See lije, ko embakanraje, a kaseje ta
tee ta sariya-puru te ke aw wɔn ke ndɔ ke
ndɔ toke baann wa?
34 Mba yeenn a, ooje, ma kula nje-kilaje
mber-tar le Lubba, nje-kem-kareje, ke nje-
kɔruje gel Ndu rɔse te. A tɔlje mareje, ta a
bbereje mareje dɔ kake-dese te. A tundaje
mareje ke ndey me key-mbɔn naaje te lese
ngaa, a tubbajede ke bbe bbe.
35 Yeenn bba kare tar mese dewje ke gate
gate tɔyn ke e-tɔlje de dɔ nange te neenn
tel dɔse te. Unn kutue tar mese Abel te ke
to dew ke gate gate, ndereng dɔ tar mese
Jakari te ke to ngonn le Barasi ke e-tɔleje
me key-polo-Lubba te horo lo te ke maji
tɔyn ke bann.
36 Tɔkɔrɔ m-pa marese, sariya nejeenn
tɔyn a koso dɔ dewje te ke bbokone neenn.

Jeju nɔ wɔju dɔ Jurusalam

37 See dewje ke Jurusalam, see dewje
ke Jurusalam! Sese ke aw tɔlje nje-kilaje
mber-tar le Lubba, ngaa aw tilaje dewje
ke Lubba ulade rɔse te ke er e-tɔljede. M-
ndiki nya ta mbɔnse toke kɔn kunja aw
mbɔn nganne kɔ bake te a, e-ndikije ang.
38 Maji! Me key lese a to baa.
39 Mba, m-pa marese, a koomje ang ngaa
ndereng ta a paje na: ‹Maji kare Lubba
bbar tar ke maji dɔ dew te ke aw ddee ke
ri Ebbe-dewje.› »

24

Jeju pa na dewje a tujuje key-polo-Lubba

1 Toke Jeju tee key-polo-Lubba te aw ɔtu
a, nje-njaje goe te ddeeje aw tɔjeje gusu ke
dɔsu ne key-polo-Lubba le.
2 Yeenn a Jeju pa arede na: «Ooje neje
neenn tɔyn. M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese.
Mare er kara a nayn dɔ mare te ang. Da tɔ
neje neenn tɔyn.»

Neje ke a toje kete bba ddutu ndɔ a ddee

3 Toke Jeju isi dɔ ddingiri Olibeje te a, nje-
njaje goe te ddeeje ke karede baa dujeje
na: «Ndɔ ddi njaa bba nejeenn le a toje ne
wa? Ngaa ddi bba ja gere ne kare ddee lei
ddem, ddutu ndɔ le ddem wa?»
4 Jeju ilade te na: «Aaje rɔse ke maje
areje dew erese ang.
5 Mba dewje nya nya a ddeeje ke rim
ngaa da paje na: ‹Ema m-to Mesi le›. Ngaa
da kereje dewje nya.
6 A kooje tam ddɔje ke aw ddeeje ngɔsi
ke tam ddɔje ke naynje ddew ew. A areje
bbeel ddase ang. Maji kare nejeenn le toje.
A, a to ddutu ndɔ ang bbay.
7 Mba gel-dewje a kinje ta dda ddɔ ke
mare gel-dewje. Bbe-kɔn a kin ta dda ddɔ
ke mare bbe-kɔn. Tɔku bbo a koso ngaa,
nange a yeke loje te dang dang.
8 A nejeenn tɔyn a toje toke le kunn-kutu
nduru-ndo le dene.
9 Yeenn ngaa da kuwase kare dewje ula
kemse ndoo ngaa da tɔlse. Gel-dewje tɔyn
a mbetese wɔju dɔm.
10 Koo me te le dewje nya a koso. Da
kunnje dɔ naa, ngaa da mbeteje naa ke yo
ke ne.
11 Nje-kilaje mber-tar ke toje to nje-
ngemje a kundaje lo tee banya banya ngaa
da kereje dewje toke banya.
12 Majang a kaw ke kete kete, are ndiki
naa le dewje nya a tel ke guku.
13 A dew ke uwa are ngeng ndereng tee
kɔen te a, a kinga kaji.
14 Da kila mber Tar ke maji ke wɔju dɔ
Bbe-kɔn ke darâ dɔ nange te tɔyn kare gel-
dewje tɔyn ooje. Goe te ngaa bba a to
dɔbɔyn ne.»

Dewje a kooje ndoo nya

15 «A kooje ‹ne ke maji ang ke aw tuju
lo› le lo te ke maji-tɔyn, ddew kara baa
toke nje-kila mber-tar le Lubba Daniel ila
mbere le*. - Maji kare dew ke aw tura
Maketuru neenn le gere kande ke maje-
16 Yeenn a, maji kare dewje ke a kisije
nange Jude te aynje er ke dɔ ddingirije te.
17 Toke dew isi dɔ key te a, maji kare ñ-
ddisi ta kunn ne laa ke to me key te ang
ngaa.†
18 Toke dew ee ndɔɔ a, maji kare ñ-tel
bbee mba kunn kubbu laa ke ngal ang tɔ.
19 Dɔ ndɔe teenn, a to ndoo nya kare
deneje ke eeje ke sem, ke nje ke ngannde
aw ilje mba.
20 E-dujuje Lubba kare ndɔ kayn lese le
to dɔ nayn-kul te ang ddem, ndɔ-kuwa-rɔ
te ang ddem.
21 Mba kare teenn, dewje a koo ndoo
nya kuta ndoo ke dewje ooje kunn-kutu ne
te ndereng bbokone. Goe te a, ne kem-to
ndoo ke a kuta yeenn a to ang ngaa.
22 Toke Lubba tel ke ndɔ nejeenn le are
nayn ngaji baa ang a, dew kara a kinga kaji
ang. A na tel ke ndɔ nejeenn le kare nayn
ngaji baa wɔju dɔ dewje ke ñ-mberede toke
kete.
23 Yeenn a, toke dew pa arese na: ‹Ya!
Mesi ee neenn.› Wase ‹Nee yonn› a, e-
ndikije te saa ang.
24 Mba mesije ke tɔkɔrɔ ang, ke nje-kilaje
mber-tar ke tɔkɔrɔ ang a ddeeje. Da ddaje
ne-mɔrije ke neje ke dum dɔ koo, ta bbo
ddew to a, nje ke Lubba mberede kara ta
kerede tɔ.
25 Ye ann, mila mbise te kete mban.
26 Yeenn a bbo, ñ-pa darese na: ‹Ya! Nee
me kɔr te› a, awje ang. A bbo na: ‹Ne a
niya rɔe neenn› a e-ndikije te ang.
27 Ngonn le dew a ddee ddew kara baa
toke ndi ke teel me dara te lo tee te le kare
ndereng lo kande te le kare.
28 Lo ke ninn to te a, malje a mbɔnje naa
kete‡.»

Ddee le Ngonn le dew

29 « Njange baa go ndɔ ne-kem-to-ndooje
teenn le a, kare a tuka ndul ta neyn a nda
ang ngaa. Endeterendenje a kinje darâ
tosoje dɔ nange te. Singa-mɔnguje ke me
dara te a yekeje.
30 Yeenn ngaa ne ke a tɔju kare dewje
gereje ne teel le Ngonn le dew a tee me
dara te. Ngaa dewje tɔyn ke dɔ nange
te a nɔnje. Da kooje Ngonn le dew ke a
ddee me mum te ke singa-mɔngu ke bo nya
ddem, ke piti ke bo nya ddem.
31 Tɔku tebbe-nare a bbar ngaa Ngonn le
dew a kula anjije laa kare ñ-mbɔnje dewje
ke ñ-mberede kɔyn nange te ke sɔ tɔyn, in
er kara tee er kara.»

Ne-tɔju ke dɔ kake Pige te

32 «Maji kare e-gereje ne dɔ kake Pige te:
Toke maann aw nja me barkem kake Pige
te a kame aw unju a, e-gereje to neyn ne-
dubbu ee ngɔsi ngaa.
33 Ddew kara baa, bbo sese ooje nejeenn
tɔyn a, maji kare e-gereje to Ngonn le dew
a ta ddee ngaa. Nee ngɔsi baa ngaa.
34 M-pa marese, tɔkɔrɔ njaa, dewje ke
bbokone neenn a koyje tɔyn ang bbay a,
nejeenn tɔyn a teeje.»
35 «Dara, ke nange da ndayje, a tarje lem
a ndayje ang.»

Dew kara gere ndɔ ke Ngonn le dew a ddee ne ang

36 Dew kara gere ndɔ wase kare tee le
nejeenn le ang. Anjije ke dara wase Ngonn
le kara gere ang. Bɔ ke kare baa gere.
37 Ndɔ tee le Ngonn le dew a to ddew
kara baa ke neje ke teeje ndɔ te le Noe.
38 Mba kare teenn le, kete bba kare
maann taa lo a, dewje aw usaje, aw ayje.
Daw ñ-taaje naa, daw dare ngaw ngannde
ke dene ndereng tee ndɔ te ke Noe ande
me tɔku to te.
39 Dejeje mare ne kara ang ndereng dɔ
ndɔ te ke ndi ere are maann taa lo ngaa
uwade tɔyn aw ke de. Ndɔ ddee le Ngonn
le dew a to ddew kara baa toke baann tɔ.
40 Yeenn a, bbo dingawje joo eeje ndɔɔ a,
da kunn mare kara, a da kinya ye ke kara.
41 Toke deneje joo aw uruje ne birî a, da
kunn mare kara, a da kinya ye ke kara.
42 Yeenn a, areje dɔgɔlse te mba e-gereje
ndɔ ke Ebbesese a ddee ne ang.
43 Maji kare ooje tar neenn ke maje: Toke
nje-key gere kare ke nje-bboko a ta ddee
ne til te a, na ngem ta-lo bbo na kinya nje-
bboko le kare ande key laa ang.
44 Mba yeenn a, sese kara isije dɔ gɔlse
te mba Ngonn le dew a ddee ke kare ke
e-gereje ang.

Tar dɔ nje-kulaje te joo

45 Nje-kula ke dda ne ke dɔgɔle ddem,
keme are ddem ngaa ebbeeje inya nje-kula
mareje jia te kare narede ne-kusa ke kare
to na wa?
46 Rɔ-neel a to laa ne ke ebbeeje le ddee
ingae ta kula te le.
47 M-pa marese, tɔkɔrɔ njaa, ebbeeje le a
kinya ne-kingaje laa tɔyn me jia te.

* **24:15 24.15** ‹Lo ke maji-tɔyn› ke Jeju aw pa ne neenn to lo ke me key-polo-Lubba te ke Jerusalam. † **24:17 24.17** Nangue Ijarayel te dewje aw isije dɔ key te lede mba ñ-ddaje dɔ key le dare labbe to labbe ‡ **24:28 24.28** Gel tar neenn na: Ndɔ teel le Jeju a, dewje tɔyn a gereje.

48 A toke ɲ̂-to nje-kula ke maji ang a,
na keje na: ‹Ebbemje a ddee njange ang
bbay.›
49 Ngaa na kuru dɔ nje-kula mareje te le
tundade. Na kusa ne ngaa, na kayn ne ke
nje-kayje koto.
50 Ebbeeje le a ddee ke ndɔ ke neje ang
ddem, ke kare ke na gere ang ddem.
51 Ebbeeje le a ddae maji ang ngaa a kilae
lo ke daw dila nje-ngemje ke te are aw
nɔnje ddem aw ngeerje ngangede ddem.»

25

Gusu-tar dɔ ngamandeje te dɔku

1 «Yeenn a, Bbe-kɔn ke darâ a to ddew
kara baa toke tar le mare ngamandeje
dɔku ke jinje lambeje lede ta kaw tila ne
kem dingaw ke a ta taa dene.
2 Nje ke mi toje to mbeje, a keseje ke mi
toje to nje-kem-kareje.
3 Mbeeje le jinje lambeje lede a awje ke
maann-koo-lo mba kungu me lambeje te le
ang.
4 A nje kem-kareje le jinje lambeje lede
ke maanne me ngann kuje te.
5 Nje taa dene le nayn ddee njange ang
bbay a, bbi ddade are ɲ̂-tibbije tɔyn.
6 A kare ke lo mɔngu a, mare ko bbar
na: ‹Nje-taa-dene le aw ddee ngaa bbo! E-
teeje, e-tilaje keme!
7 Yeenn ngaa, ngamandeje le tɔyn ndolje
ngaa unnje kutu mɔse lambeje lede.
8 Mbeeje le dujuje nje ke kemde are le
na: ‹Arejeje maann-koo-lo lese ten mba
lambeje leje a ta koy.›
9 A nje-kem-kareje le ilade te na: Baann
ang, maann-koo-lo leje a kase engaje ke
engase tɔyn ang. Awje bbe le dewje ke aw
labbeje e-ndokoje enganse.
10 A kare ke dawje ta ndoko a, nje-taa-
dene le tee. Nje ke mɔseje rɔde kete le
andeje saa me key-kusu taa-naa te, ngaa
dutu ta-key le.
11 Goe te ngaa bba kese ngamandeje
le ddeeje ngaa uruje ekii na: ‹Dingaw,
dingaw ɔru ta-key areje.›
12 A nilade te na: ‹Tɔkɔrɔ njaa m-pa
marese, m-gerese ang. › »
13 Go gusu tar te neenn le a, Jeju pa na:
«Yeenn a, arje dɔgɔlse te, mba e-gereje
ndɔe ang ddem, kare ang ddem.»

Gusu-tar dɔ nje-kulaje te mota

14 «Tar Bbe-kɔn le Lubba a to ddew kara
baa ke tar le mare dingaw ke a ta kaw
mba te a, bbar nje-kulaje laa ngaa inya ne-
kingaje laa me jide te.
15 Nare mare kara kande ande-nare kɔr
mi. Nare mare kɔr joo. A nare mare kɔr
kara. Narede ase gude gude ngaa, naw
mba te le.
16 Dew ke inga kande ande-nare kɔr mi
le aw labbe ne ne ngaa inga kande ande-
nare kɔr mi dɔe te tɔ.
17 Ne ke ninga kɔr joo le naw ɲ̂-dda toke
baann tɔ ngaa ninga kɔr joo dɔe te tɔ.
18 A ne ke ninga kɔr kara le naw nuru
buwa ngaa niya nare le ebbeeje le me te.
19 Ndɔ nya goe te a, ebbe-nje-kulaje le tel
ddee ngaa unn kutu dujude kare ɲ̂-tɔje ne
ke ɲ̂-ddaje ke nare laa le.
20 Ne ke ninga kande ande-nare kɔr mi
le naw ɲ̂-ddee ke mare kande ande-nare
kɔr mi ke ninga dɔe te le ngaa ɲ̂-pa na:
‹Ebbemje, arem kande ande-nare kɔr mi,
a ye ke kɔr mi ke minga dɔe te a neenn.›
21 Ebbeeje pa are na: ‹Maji, e-to nje-kula
ke maji ddem, e-dda ne ke dɔgɔle ddem. E-
dda ne ke dɔgɔle ddew neje te ke sen baa.
Yeenn a, ma kinya neje ke bo me jii te. E-
ddee e-dda rɔ-neel sem.›
22 Ne ke dare kande ande-nare kɔr joo le
ɲ̂-ddee tɔ ngaa, ɲ̂-pa na: ‹Ebbemje, arem
kande ande-nare kɔr joo, a ye ke kɔr joo
ke minga dɔe te a neenn.›
23 Ebbeeje pa are na: ‹Maji, e-to nje-kula
ke maji ddem, e-dda ne ke dɔgɔle ddem.
E-dda ne ke dda ne ke dɔgɔle ddew neje te
ke sen baa. Yeenn a, ma kinya neje ke bo
me jii te. E-ddee e-dda rɔ-neel sem.›
24 Gode te tɔyn a, ne ke ninga kande
ande-nare kɔr kara le ɲ̂-ddee ngaa ɲ̂-pa na:
‹Ebbemje, m-gere to e-to dew ke ketere. Lo
ke e-dubbu ne te ang kara aw uja ne te. Lo
ke e-tila ko te ang kara aw tɔru ne te.
25 Bbeel ddam are maw miya nare lei le
me buwa te. Ye a neenn, e-taa.›
26 Ebbeeje le ilae te na: ‹Nje-kula ke maji
ang, nje-dabbe. E-gere to lo ke m-dubbu ne
te ang kara maw muja ne te. Lo ke m-tila
ko te ang kara maw m-tɔru ne te.
27 Bbo baann a, mba ddi bba ungu nare
lem le lo ngem nare te kare telem a minga
nare lem le ddem, mare nare dɔe te ddem
ang wa?
28 E-taaje kande ande-nare ke kɔr kara le
jia te areje nje-kula ke ee ke kande ande-
nare doro kara le.
29 Mba da kare ne dew ke ee ke ne kare
ne laa bo ke kete kete. A dew ke ee ke ne
kara ang, ne laa ke ten baa be kara da taa
jia te.
30 A ne nje-kula ke kari baa neenn le,
ilaeje ddaka lo te ke ndul lo te ke dewje
aw nare ɲ̂-nɔje ngaa aw ngeerje ngangede
kete.»

Sariya ke ddutu ndɔ te

31 «Ndɔ ke Ngonn le dew a ddee ke anjije
laa tɔyn me piti te laa a, na kisi dɔ ngende-
mbay te laa ke to ne-piti.
32 Dewje tɔyn ke dɔ nange te a mbɔnje
naa nɔe te ngaa, na kayn horo dewje ddew

kara baa toke nje-ngem-da aw kayn horo
bateje ke benyaje.
33 Na kungu bateje dɔ-ji-kɔle te a, na
kungu benyaje dɔ-ji-gele te.
34 Yeenn ngaa, Tɔku-mbay le a pa kare
nje ke isije dɔ-ji-kɔle te na: ‹Sese ke Bɔmje
bbar tar ke maji dɔse te le, e-ddeeje. E-
taaje Bbe-kɔn ke Lubba mɔse mba tar lese
lew baa kare te ke naw ń-dda ne neje le to
lese.
35 Mba bbo ddam, a aremje ne musa.
Kunda ɔm, a aremje maann may. M-to nje-
mba, a e-taamje ke key.
36 Kubbu goto rɔm te, a aremje kubbu
mula. Rɔm tom, a e-ddee oomje. M-to key-
kula te, a e-ddeeje oomje.›
37 Yeenn ngaa dewje ke gate gate le a
kilaeje te na: ‹Ebbe-dewje, ndɔ ke dda bba
bbo ddai bba joi a jari ne-kusa, wase kunda
wɔin bba jari maann ay wa?
38 Ndɔ ke dda bba e-to nje-mba bba joi a
ń-taai ke key, wase kubbu goto rɔi te bba
jari kubbu ɔ wa?
39 Ndɔ ke dda bba rɔi toi, wase ee key-
kula te bba ń-ddee jooi wa?›
40 Yeenn ngaa Tɔku-mbay le a kilade te
na: ‹Tɔkɔrɔ njaa, m-pa marese, kare tɔyn
ke e-ddaje nejeenn le ke kara le ngakɔm ke
toje to dewje ke ten baa neenn a, yeenn to
ema a e-ddaje sem.› »
41 Goe te a, na pa kare nje ke eeje dɔ-ji-
gele te le na: ‹ɔtuje mbɔrem te ke ddang,
sese ke ndu-ndɔɔl to dɔse te. Awje dann
puru te ke a kɔn ke ndɔ ke ndɔ, ke Lubba
mɔse mba esu de ke anjije laa.
42 Mba bbo ddam, a aremje ne-kusa ang.
Kunda ɔm, a aremje maann kay ang.
43 M-to nje-mba, a e-taamje ke key ang.
Kubbu goto rɔm te, a aremje kubbu ang.
Rɔm tom, a e-ddeeje oomje ang ddem, m-
to key-kula te, a e-ddeeje oomje ang.›
44 Yeenn ngaa da kilaeje te na: ‹ Ebbe-
jeje! Ndɔ ke dda bba bbo ddai, kunda
wɔin, e-to nje-mba, kubbu goto rɔi te, rɔi
toi wase ee key kula te bba jumai ang wa?›
45 A na kilade te na: ‹Tɔkɔrɔ njaa, m-
pa marese, kare tɔyn ke e-ddaje nejeenn
le ke kara le ngakɔm ke toje to dewje ke
ten neenn ang a, yeenn to ema a e-ddaje
sem ang.›
46 Da kaw koo ndoo ke ndɔ ke ndɔ, a nje
ke ddaje ne ke me Lubba ndiki le a kisi ke
tebbe ke ndɔ ke ndɔ.»

26

Tɔkuje le Jiipije ulaje tar me naa te ta tɔl Jeju

1 Toke Jeju pa tarje neenn le tɔyn nunga
a, ń-pa nare nje-njaje goe te na:
2 «E-gereje tɔyn to kusu-Pake nayn ndɔ
joo baa ngaa. Da kila Ngonn le dew ji
dewje te kare ń-tɔle dɔ kake-dese te.»
3 Yeenn ngaa, tɔku nje-poloje Lubba ke
tɔkuje le Jiipije mbɔnje naa me ndoko te
le mbay le tɔku nje-poloje Lubba ke ria na
Kayipi,
4 ngaa dunnje ndude ta kuwa Jeju ke
gusu ta tɔle.
5 A ń-paje na: «Areje juwae ke ndɔ kusu-
Pake ang, mba a kuju bula horo dewje te.»

Mare dene ungu yambo dɔ Jeju te

6 Jeju ee Betani key le Simɔ ke lew to nje-
banji,
7 a mare dene ddee ngɔsi saa. Nuwa ku
ke ń-dda ke er ke ria na Alebatere jia te.
Yambo ke gate ngeng nya ddusu mee. Kare
ke Jeju nayn ta ne-kusa te bbay a, dene le
ungu yambo le dɔe te.
8 Toke nje-njaje-go Jeju te ooje neenn le a,
neelde ang ngaa ń-paje na: «Ń-tuju yambo
neenn be mba ddi wa?
9 Maji ta labbe yambo neenn ke gate ke
ngeng a kayn nare nje-ndooje ang wa?»
10 Jeju gɔn tar ke daw ń-pa le gere ngaa
pa na: «Mba ddi bba aw jɔkuje dene neenn
wa? Ne ke maji a ń-dda sem.
11 Nje-ndooje aw nayn ke se ke ndɔ tɔyn.
A ema, ma nayn ke se ke ndɔ tɔyn ang.
12 Nungu yambo le rɔm te ta mɔsem
ngina ne ndɔ ke da kilam me buwa-yo te.
13 Tɔkɔrɔ, m-pa marese, lo tɔyn ke dɔ
nange te ke da kila mber Tar ke majineenn
te, da pa tar ne ke dene neenn dda ngaa da
kole mede dɔe te.

Judase ndiki ta kunn dɔ Jeju

14 Goe te a, kara le nje-njaje-go Jeju te
ke dɔku gire joo ke daw ń-bbare na Judase
Isikariyote aw inga tɔku nje-poloje Lubba,
15 ngaa pa arede na: «Toke mila Jeju jise
te a, ddi a, a karemje wa?» Tɔku nje-poloje
Lubba areje kande nare dɔmota.
16 Unn kutue kare teenn, Judase aw
sange ddew ta kila Jeju jide te.
17 Dɔngɔr ndɔ kusu-mapa ke ń-dda ke
wum ang le a, nje-njaje-go Jeju te ddeeje
dujeje na: «E-ndiki kare ń-mɔse ne-kusa
mba kusu-Pake le jari lo te ke dda wa?»
18 Jeju ilade te na: «Awje tɔku bbe te rɔ
mare dew te ke be. E-paje areje na: ‹Nje-
ne-tɔju pa na: Kare lem ddee ngɔsi ngaa.
Key lei a ema ke nje-njaje-gom te ja dda
kusu-Pake ke te.› »
19 Nje-njaje-go Jeju te ddaje ne ke nunn
ndu narede kare ń-ddaje ngaa ń-mɔseje
neje mba kusu-Pake le.

Jeju tɔju kem dew ke a kunn dɔe

20 Lo-kul a, nisi ta ne-kusa te ke nje-njaje
goe te ke dɔku gire joo le.

21 Kare te ke daw dusaje ne a, ñ-pa na:
«Tɔkɔrɔ m-pa marese, dew kara horose te
a kilam ji dewje te.»
22 Rɔ nje-njaje-go Jeju te le neelde ang
nyɔm ngaa dede kara kara ñ-dujeje na:
«Ebbe-dewje to ema wa?»
23 Nilade te na: «Dew ke ula jia naa te
sem me sambe te neenn, ne a na kilam ji
dewje te.
24 Ngonn le dew a koy ddew kara baa ke
tar ke makuturu le Lubba pa dɔe te. A kem
to ndoo a to le dew ke a kilae ji dewje te
le. Duje ang kara maji nya uta.»
25 Judase ke a ta kilae ji dewje te le duje
na: «Nje-ne-tɔju, to ema wa?» Jeju ilae te
na: «Ei njaa e-pa mban.»

Muru me-kara

26 Kare te ke daw dusaje ne a, Jeju unn
mapa ngaa, are wooyo Lubba a, tete ngaa
are nje-njaje goe te a pa na: «E-taaje usaje.
Yeenn to da-rɔm ann.
27 Goe te a, nunn mare engo maann
binye ngaa nare wooyo Lubba a, ñ-pa na:
«Sese tɔyn njaa ayje,
28 yeenn to mesem ann. To mese ke
Lubba ɔsu ne dɔnɔ ke dewje ke banya are
ula mba kare tar majang lede ɔru ne dɔde
te.
29 M-pa marese, ma kay maann binye
neenn ang ngaa ndereng ndɔ ke ma kay
ne maann binye ke siki ke se me Bbe-kɔn
te le Bɔmje.»

Jeju pa na Piyar a mayn tar le ne

30 Goe te a, dɔsuje pa wal Lubba, ngaa
ñ-teeje dawje ke dɔ ddingiri Olibeje te.
31 Yeenn a, Jeju pa arede na: «Til te
neenn, ne a kingam kare e-tusumje tɔyn
inyamje, mba ñ-dda me Maketurute le
Lubba na:
Ma tɔl nje-ngem-bateje,
ta kusu bateje le a saren.»
32 «A go kin te ke ma kin horo dewje te ke
oy a, ma kaw nginase Galile.»
33 Piyar pa are na: «Le dewje tɔyn tusije
inyaije kara, ema ma kinyai ndɔ kara ang.»
34 Jeju ilae te na: «Tɔkɔrɔ, m-pa mari, til
te neenn njaa, kete bba kare kuran nɔ a, a
mbetem ta pa na e-gerem ang gɔl mota.»
35 Piyar pa are na: «Le ase kare moy sei
kara, ma mbiti ta pa na m-geri ang ndɔ
kara ang.» Ngaa kese nje-njaje goe te tɔyn
paje toke baann tɔ.

Jeju duju Lubba lo te ke Jetesemane

36 Goe te a, Jeju aw ke nje-njaje goe te le
lo te ke daw ñ-bbar na Jetesemane ngaa ñ-
pa narede na: «Isije lo te neenn a ema, ma
kaw duju Lubba lo te ke yonn.
37 Ñ-jin Piyar de ke ngann le Jebede ke
joo naw ke de. Rɔe unn kutu neele ang
ngaa bbeel uta dɔe tɔ.
38 Ngaa, ñ-pa narede na: « Rɔm neelem
ang nja nyɔm. E-naynje neenn, ta je ke se,
jareje bbi ɔru kemje ang.»
39 Goe te a, ñ-ngese ke kete ten be ngaa,
ñ-tee noso ke ta mee, ñ-debbe keme nange
ngaa ñ-duju Lubba ñ-pa na: «Bɔy, bbo
ddew to a, uta engo kem-to-ndoo neenn ke
ddang. A e-dda toke mei ndiki bbo toke
mem ndiki ang.»
40 Ñ-tel ñ-ddee rɔ nje-njaje goe te ke mota
le a, ningade tɔyn dɔ bbi te. Yeenn ngaa ñ-
pa nare Piyar na: «A kaseje ta kare bbi ɔru
kemse ang sem mba kare kara ang wa?»
41 Areje bbi ɔru kemse ang bbo e-dujuje
Lubba na a kosoje me ne-na te. Dew ndiki
ta dda ne ke maji njaa a, da-rɔ inga ddew
ta dda ne le ang.»
42 Jeju tel aw ddew ew bbay ngaa duju
Lubba na: «Bɔy, bbo engo neenn le to ta
kare may njaa, mba ddew ke a kɔru ne ke
ddang goto a, maji kare e-dda ne ke mei
ndiki.»
43 Ñ-tel ñ-ddee a ningade dɔ bbi te bbay
mba bbi uta dɔde.
44 Ninyade a naw ñ-duju Lubba ke gɔl
mota laa bbay. Neenn le njaa ñ-tel ñ-duju
Lubba le bbay.
45 Ngaa ñ-tel ñ-ddee rɔ nje-njaje goe te a
ñ-pa na: «Aw e-tibbije, aw uwaje rɔse bbay
wa? Bbasine, kare ase ngaa, da kila Ngonn
le dew ji nje-ne-ddaje te ke maji ang.
46 Yeenn a, inje are jawje. Dew ke ilam ji
dewje te le ddee ngɔsi ngaa.

Duwa Jeju

47 Toke Jeju nayn aw pa tar bbay a, kara
le nje-njaje goe te ke dɔku gire joo ke ria na
Judase le ddee ke dewje ke banya. Duwaje
tɔku kiyaje ke kakeje jide te. Tɔku nje-
poloje Lubba, ke tɔkuje le Jiipije a ulajede.
48 Judase nje-kila Jeju jide le tɔjude toke
kete, mare ne ke na dda kare ñ-gere ne Jeju
le. Ñ-pa na: «Dew ke m-to mbiya a, to ne
ann ta uwaeje.»
49 Njange baa njaa a, Judase le ddee ngɔsi
ke Jeju ngaa pa are na: «Lapiya, Nje-ne-
tɔju!.» Ngaa ñ-to mbiya.
50 Jeju ilae te na: «Naam, e-dda ne ke
e-ddee ta dda le.» Yeenn ngaa dewje le
ddeeje ngɔsi ke Jeju le ngaa ilaeje uwaeje.
51 Mare nje-nja go Jeju te kara ɔru tɔku
kiya laa ngaa tuka ne mbi mare nje-kula le
tɔku-nje-polo Lubba ti.
52 Yeenn ngaa Jeju pa are nje-nja goe te
le na: «E-tel ke tɔku kiya lei ture te, mba
dew ke tɔl dew ke tɔku kiya a, da tɔle ke
tɔku kiya tɔ.
53 E-gere ang wa? Mase ta duju Bɔy kare
ula ke anjije ke toje to nje-ddɔje banya
banya arem.
54 A bbo m-dda toke baann a, tarje ke
Maketurule Lubba pa le a ddeeje to ne ke

tɔkɔrɔ toke baann wa? Maketuru le pa na maji kare neenn le to toke baann.»
55 Goe te a, Jeju pa are dewje ke banya le na: «E-ddeeje ke tɔku kiyaje, ke kakeje bba ta kuwam ne toke ne ke m-to nje-bboko. Ke ndɔ tɔyn misi me key-polo-Lubba te maw m-tɔju ne, a uwamje ang.
56 A nejeenn tɔyn teeje kare tar ke nje-kilaje mber-tar le Lubba paje me Maketu-rute le ddeeje ne to ne ke tɔkɔrɔ.» Yeenn ngaa nje-njaje-go Jeju te le tɔyn njaa aynje inyaeje.

Daw ke Jeju lo tɔku sariya te le Jiipije

57 Nje ke uwaje Jeju le awje saa rɔ Kayipi te ke to tɔku nje-polo Lubba. Nje-kɔruje gel ndu ke tɔkuje le Jiipije mbɔnje naa lo teenn.
58 Piyar ɔru goe, a nja ddew ew saa ndereng tee ne me ndoko te le Kayipi le. Nande me ndoko te le ngaa nisi ke nje-ngemje ta key ta koo se ne le a kɔsu kɔyn toke baann wa?
59 Tɔku nje-poloje Lubba ke nje-gangeje sariya le Jiipije le tɔyn aw sangeje mare tar ngem ta kunda dɔ Jeju te bba ta gange ne sariya yo dɔe te.
60 Nje-tar-najije ke toje to nje-ngemje nya nya ddeeje ulaje tar tae te. A dingaje ne ke ta kunda ne tar dɔe te le ang. Dɔ bɔnye a mare dewje joo ddeeje paje na:
61 «Dew neenn pa na: ‹Mase ta tɔ key-polo-Lubba ta tel dda ture te me ndɔ mota te.› »
62 Tɔku nje-polo Lubba le in taar ngaa duje na: «Tar ke a kila te goto wa? Tar ddi a, a pa dɔ tar te ke dewje aw paje dɔi te neenn wa?
63 A Jeju pa tar ang. Yeenn ngaa tɔku nje-polo Lubba pa are na: « M-duji ke ri Lubba ke nje-kisi kem baa kare ilaje tar te neenn: ‹E-to Mesi, Ngonn le Lubba wa?› »
64 Jeju ilae te na: «Ei njaa e-pa mban. A m-pa marese, bbasine neenn njaa a kooje Ngonn le dew dɔ-ji kɔl Lubba te ke nje-singa-mɔngu. A kooeje kare te ke na kin darâ ta ddee me mum te tɔ.
65 Yeenn ngaa tɔku nje-polo Lubba le tir kubbu ke rɔe te* ngaa pa na: «Ñ-taji Lubba. N-ndiki ta kinga nje-tar-naji bbay ang ngaa. Ooje taji ke ń-taji Lubba neenn mban.
66 Tar ddi a ejeje dɔe te wa?» Dilaeje te na: «Nase yo.»
67 Yeenn ngaa, ń-tibbije nwere keme te ngaa ń-bbirije jide ń-tundaeje ne. Mareje tundaje ka-mbɔre ngaa,
68 paje na: «Mesi, e-pa are joo, na a undai wa?»

Piyar mbete Jeju na ń-gere ang

69 Kare teenn Piyar isi ddaka me ndoko te le. Mare nje-kula ke dene ddee ngɔsi saa ngaa pa na: «Ei kara e-nja ke Jeju dew ke Galile neenn le tɔ.»
70 A Piyar mayn kem dewje te tɔyn na: «M-gere tar ke e-ndiki ta pa neenn ang.»
71 Nunn ddew ta kɔtu ngaa ń-tee ta ndoko te le a, mare nje-kula ke dene dang ooe ngaa pa are nje ke isi lo teenn na: «Dew neenn nja ke Jeju dew ke Najarete le tɔ.»
72 Piyar unda yo ngaa mayn bbay na: «M-gere dingaw neenn ang.»
73 Ngaji goe te a, nje ke eeje teenn le awje ngɔsi ke Piyar le ngaa paje are na: «E-to kara le dewje neenn njaa. Tar-pa lei njaa tɔju.»
74 Yeenn ngaa nunn kutu kunda yo ngaa ń-tɔn ne guma na: «M-gere dingaw neenn ang. Toke mere ngem a, maji kare Lubba undam.» Kare teenn njaa kuran nɔ.
75 Piyar ole mee dɔ tar te ke Jeju pa are na: «Kete bba kare kunra nɔ a, a mbetem pa na e-gerem ang gɔl mota.» Ñ-tee ddaka ngaa ń-nɔ nya.

27

Daw ke Jeju nɔ Pila te

1 Ke endɔɔ baa njaa, tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔkuje le Jiipije tɔyn unnje ndude kare ń-tɔl Jeju.
2 Duwaeje ń-tɔeje ngaa, ń-ddeeje saa dulaeje ji ngonn-mbay Pilate te, ke to dew ke Rɔm.

Tar yo le Judase

3 Toke Judase ke ila Jeju ji dewje te le oo sariya yo ke ń-ngange dɔe te le a, keje laa jɔke nya. Ñ-tel ke kande nare ke dɔmota le nare tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔkuje le Jiipije le.
4 Ñ-pa narede na: «M-dda ne ke maji ang, mba mila dew ke dda ne ke maji ang kara ang ji dewje te kare ń-tɔle.» Dilaeje te na: «Osoje te ang. Yeenn ooi.»
5 Judase sanre nare le me key-polo-Lubba te ngaa ɔtu aw ila kula gɔse te tɔ kake te ngaa oy.
6 Tɔku nje-poloje Lubba le ndekeje nare le ngaa paje na: «Ndu are ddew ta ngem nare ke be neenn lo-ngem nare te ke me key-polo-Lubba te ang, mba to nare mese.
7 Duwaje dɔ naa ngaa goe te a, dunnje nare le ń-ndokoje ne ndɔɔ le mare nje-kubba jo ta dda to lo dubbu yo le nje-mbaje.
8 Mba yeenn a ń-bbar ne ndɔɔ le na « ndɔɔ-mese» ndereng bbokone.

* **26:65 26.65** Bbe le Jiipije, toke mare dew ke bo tir kubbu laa a, yeenn tɔju to ungu wɔen nya. Yeenn to ne ke ngeng nya. Tɔku nje-polo-Lubba ee ke ddew ta tiir kubbu ke rɔe te ang tɔ.

9 Yeenn ngaa tar le Lubba ke Jeremi nje-
kila mber-tar laa pa le ddee ne to tar ke
tɔkɔrɔ. Tar le na: «Ñ-taaje kande nare
dɔmota. To gate dew ke ngann Ijarayelje
wɔju le ann.
10 Ngaa dareje mba ndoko ne ndɔɔ le nje-
kubba jo ddew kara baa ke ndu ke Ebbe-
dewje unn arem.»

Pila te duju tar Jeju

11 Daw ke Jeju nɔ ngonn-mbay Pilate te.
Ngonn-mbay le duje na: «E-to tɔku-mbay
le Jiipije wa?» Jeju ilae te na: «Ye njaa e-
pann.»
12 A toke tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔkuje
le Jiipije aw undaje tar dɔe te a, nilade te
kara ang.
13 Yeenn ngaa, Pilate duje na: «Oo tarje
tɔyn ke daw dundaje dɔi te neenn ang
wa?»
14 A nilae mare tar te kara ang. To ne ke
dum dɔ Pilate le.

Ñ-gange sariya yo dɔ Jeju te

15 Ke ndɔ kusu Pake kara kara tɔyn,
ngonn-mbay le aw ɔru dew key-kula te. To
dew ke dewje ke banya ndikije kare nɔre.
16 A kare teenn mare dew ke ria bbar nya
ee key-kula te le. Ria na Barabase***.
17 Yeenn a Pilate duju dewje ke banya ke
mbɔnje naa le na: «Na bba e-ndikije kare
mɔre marese wa? Barabase wase Jeju ke
daw ñ-bbare to Kiriste le wa?
18 Mba Pilate gere ke maje to me a ddade
dɔ Jeju te a duwaeje dulae jia teenn.
19 Kare te ke Pilate isi lo sariya te le bbay
a, dene laa ula pa are na: «Ula tai tar te
le dew ke gate gate neenn ang. Mba til te
neenn, moo ndoo nya me ni te wɔju dɔe.»
20 A tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔkuje le
Jiipije tulaje dewje ke banya le kare ñ-
dujeje dare nɔru Barabase a ta ñ-tɔlje Jeju.
21 Ngonn-Mbay le tel dujude na: «Horo
dewje te ke joo neenn, na bba e-ndikije
kare mɔre marese wa?» A dilaeje te na:
«Barabase!»
22 Pilate dujude bbay na: «Ddi a ma dda
ke Jeju ke daw ñ-bbare to Kiriste le wa?»
Dede tɔyn njaa dilaeje te na: «Are ñ-tɔle
dɔ kake-dese te!»
23 Pilate dujude na: «Majang ddi a ñ-
dda wa?» A dunnje kutu kuru ekii ke singa
bbay na: «Are ñ-tɔle dɔ kake-dese te!»
24 Toke Pilate oo to na kase dda mare ne
dang ang, ngaa dewje le aw yekeje lo ke
kete kete a, nunn maann ngaa ñ-toko ne
jia kem dewje te ke banya le ngaa ñ-pa na:
«Tar yo le dingaw neenn a kuwa dɔm ang.
Oose.»
25 Dewje ke banya le tɔyn ilaeje te na:
«Maji kare tar yo laa le oso dɔje te ke dɔ
ngannje te.»
26 Yeenn ngaa Pilate ɔru Barabase arede.
Nare ñ-tunda Jeju ke ndey ngaa nulae jide
te kare ñ-tɔle dɔ kake-dese te.

Mbambaje ɔjuje Jeju kokoje ne

27 Mbambaje le Pilate awje ke Jeju lo
gange sariya te laa, ngaa kese mbambaje
le tɔyn mbɔnje naa dɔe te.
28 Ñ-tɔruje kubbuje laa rɔe te ngaa du-
laeje kubbu ke ngal ngaa kase.
29 Ñ-peteje kulaje ke to konn to ejɔkudɔ,
ngaa dundaje dɔe te. Dulaje kare jia te
ke kɔl ngaa dɔsuje mekeji gɔlde nange nɔe
te, ñ-kokeje ngaa ñ-paje na: «Lapiya, tɔku-
mbay le Jiipije!»
30 Ñ-tibbije weren dɔe te ngaa ñ-taaje
kare le dunda ne dɔe.
31 Ñ-ddae ñ-koko ne ngaa goe te a, dɔruje
tɔku kubbu le ngaa ñ-tel dulae kubbuje laa.
Goe te a, dawje saa ta tɔle dɔ kake-dese te.

Ñ-bbere Jeju dɔ kake-dese te

32 Toke mbambaje le inje me bbe te le
aw teeje ke ddaka a, dingaje mare dingaw
ke bbe te ke Sirenn, ria na Simɔ, ngaa
duwaeje dare noto kake-dese le Jeju le.
33 Daw ñ-teeje lo te ke daw ñ-bbar na
Gologota, ke kande na: «Lo ka-dɔ dewje»
a,
34 dareje Jeju le maann kande binye ke
dungu maann ne ke ate me te ngaa dare
kare nay. Jeju le na a, mbete ta kay.*
35 Ñ-bbereje dɔ kake-dese te le ngaa
goe te a, ñ-ddɔje mbari ñ-kaynje ne naa
kubbuje laa.
36 Ngaa disije lo teenn ta ngeme.
37 Ñ-dda mare makeruru ñ-bbere er dɔe
te ta tɔju ne gel ne ke ñ-gange ne sariya dɔe
te le na: «Dew neenn to Jeju, tɔku-mbay le
Jiipije.»
38 Ñ-bbere nje-bbokoje joo dɔ kake-
deseje te mbɔre te tɔ. Mare kara er kɔl,
a mare kara er gel.
39 Dewje ke aw ndayje loteenn tukaje
dɔde a tajeje.
40 Ñ-paje dareje na: «Ei ke e-ndiki ta tɔ
key-polo-Lubba ta tel dda mare ture te me
ndɔ mota te le, bbo e-to Ngonn le Lubba a,
aji rɔi ei njaa bbo in dɔ kake-dese te le uru
nangê.»
41 Tɔku nje-poloje Lubba, ke nje-kɔruje
gel ndu, ke tɔkuje le Jiipije kokeje tɔ paje
na:
42 «Naji mare dewje, a nase ta kaji rɔe
njaa ang! Tɔku-mbay ke Ijarayel le ann?
Bbo nin dɔ kake-dese te nuru nangê a, ja
koo meje te saa.

* **27:34 27.34** To ne dewje ke Rɔm aw unguje me ben te are dewje ke daw ta tɔlde dɔ kake-dese te ta tɔlde bba kare doo ndoo nya ang.

43 Nunda mee dɔ Lubba te ngaa ń-pa na
ń-to Ngonn le Lubba. Toke Lubba ndike a,
maji kare naje bbasine neenn.»
44 Nje-bbokoje ke ń-bberede dɔ kake-
deseje te le tajeje toke baann tɔ.

Koy le Jeju

45 Unn kute kare te ke ar dana ndereng
gɔl kare mota ke lo-kul te, lo ndul dɔ nange
te tɔyn.
46 A ta tee gɔl kare te ke mota a, Jeju
uru ekii ke singa na: «Eli, Eli, lama
sabakantani!» Kande tar le na: «Lubba
lem, Lubba lem, inyam mba ddi wa?»
47 Mare dewje ke eeje lo teenn le ooje tar
le Jeju le a paje na: «Naw ń-bbar Eli.»
48 Mare dew kara horode te ayn ke ngɔru
aw unn mare ta kubbu ula me maann
binye te ke mase ngaa ke ta kare te a ula
are Jeju kare ay.
49 A mareje paje na: «N-ngina joo se Eli
a ddee kaje wa?»
50 Jeju tel uru ekii ke singa bbay ngaa goe
te a kewn laa tee†.
51 Kare teenn njaa, kubbu ke ń-tɔ ń-
gange ne me key-polo-Lubba tir dana, in
taar uru nangê. Nange yeke ngaa erje
riyaje.
52 Ta buwa-yoje teyn ngaa dewje ke ooje
mede te ke Lubba bba oyje ndolje.
53 Dinje me buwa-yoje te le ń-teeje ngaa,
go ndol te ke Jeju ndol horo dewje te ke oy
le a, dandeje Jurusalam ke to bbe ke maji
tɔyn are dewje nya oojede.
54 Toke nje-kɔn dɔ mbambaje ke Rɔm,
ke dewje ke eeje saa lo ngem niinn Jeju le
ooje nange ke aw yeke, ke neje ke teeje le
a, bbeel ddade nya ngaa ń-paje na: «Dew
neenn to Ngonn le Lubba njaa.»
55 Deneje ke banya ke inje Galile ngaa
unnje go Jeju aw dda saa le eeje teenn tɔ.
Darje ddew ew daw dooje nejeenn le.
56 Horo deneje teenn le, Mari ke
Magedala, ke Mari ke uju Jake de ke
Jejebbe, ke kɔn ngann le Jebede deeje
teenn.

Dila niinn Jeju me buwa-yo te

57 Lo-kul a, mare nje-ne-kinga ke to dew
ke bbe te ke Arimate ddee tee. Ria na
Jejebbe. Ne kara ń-to nje-nja-go Jeju te tɔ.
58 Naw noo Pilate ngaa ń-duju niinn Jeju
le. Yeenn ngaa Pilate unn ndu kare dare
niinn le.
59 Nunn niinn le ngaa, ń-ke ke kubbu ke
siki ke are ngate ngate,
60 ngaa nila buwa-yo te laa ne njaa ke
nare duru dare toke siki bbay me er te.
Goe te a, ń-ndubbu mare tɔku er nutu ne
ta buwa-yo le ngaa nɔtu‡.
61 Mari ke Magedala de ke Mari ke kara
deeje teenn, disije nangê, kemde ke buwa-
yo te le.

Dundaje nje-ngemje buwa-yo le.

62 Lo-kare, ke to ndɔ ke go ndɔ mɔse neje
mba ndɔ-kuwa-rɔ a, tɔku nje-poloje Lubba,
ke Parijiyenje awje naate kara baa rɔ Pilate
te,
63 ngaa paje na: «Dew ke bo, jole meje
to, dɔ ndɔ te ke nje-kere dewje neenn le
nayn ne kem baa bbay le, ń-pa na: ‹Ndɔ
mota go yo te lem a, ma kin horo dewje te
ke oy.›
64 Yeenn a, unn ndu are ń-ngem buwa-
yo le ndereng ndɔ mota. Baann ang a, nje-
njaje goe te a ddee bbokoje niinne a da paje
kareje dewje to ne a nin horo dewje te ke
oy. Ngem ke guku neenn a ngeng kuta ye
ke kete bbay§.
65 Pilate pa arede na: «Nje-ngemje ta lo
a neenn. Awje areje ń-ngemje buwa-yo le
toke mese ndiki.»
66 Dawje buwa-yo te le ta koo gusu ke ta
ngem ne buwa-yo le. Ñ-ddaje mare endaji
ta buwa-yo le ngaa dundaje nje-ngemje ta
lo tae te.

28

Kin le Jeju horo dewje te ke oy

1 Go ndɔ-kuwa-rɔ te le Jiipije a, ke ndɔ-
kuwa-rɔ*, Mari ke Magedala de ke Mari ke
kara dawje ta koo buwa-yo le.
2 A ta koo a, nange yeke ke singa. Mare
anji le Ebbe-dewje in dara ddee, ndubbu
er le ke ddang ngaa isi dɔe te.
3 Ñ-ndɔren toke teel le ndi ngaa kubbu
laa nda toke le neyn jeenn.
4 Nje-ngemje buwa-yo le bbeelje nya
ngaa isaje. Disije toke le dewje ke oy.
5 A anji le pa are deneje le na: «Sese,
areje beel ddase ang, mba m-gere to aw e-
sangeje Jeju ke ń-tɔle dɔ kake-dese te le.
6 Nee neenn ang, nin horo dewje te ke oy
ddew kara baa toke ń-pa le. E-ddee ooje lo
ke dilae te le.
7 Ta, awje njange aw e-paje are nje-njaje
goe te, e-paje na: ‹Nin horo dewje te ke
oy, ngaa naw ta nginase Galile. A kooeje
nunn. Tar ke m-ndiki ta pa karese ann.› »
8 Deneje le ɔtuje buwa-yo te le ke ngɔru.
Bbeel ddade ddem, rɔde neelde nya ddem
ngaa daw paje tar le dareje nje-njaje-go
Jeju te.

† **27:50 27.50** Koy le Jeju to ne njaa ninya kewn laa nare tee.

‡ **27:60 27.60** Buwa-yo le Jiipije to nange ang. Daw ń-ddaje buwa le me er te bba daw dubbu ne yoje lede.

§ **27:64 27.64** Ngem ke dɔngɔr ke Jeju ere ye ke ń-pa na ne a ń-to Mesi le. Ooje Mat. 26.63. Ye ke goe te a to ye ke nje-njaje goe te a paje na ne a nin horo dewje te ke oy.

* **28:1 28.1** Ndɔ-kuwa-rɔ le Jiipije to Saba, ke to Samedi. A ndɔ-kuwa-rɔ to damasi.

9 A ta koo a, Jeju tee nɔde te aw tila
kemde ngaa pa arede na: «Lapiya lese!»
Deneje le ddeeje ngɔsi saa ngaa, dɔsuje
mekeji gɔlde nɔe te ngaa duwaje gɔle ñ-
waleje ne.
10 Yeenn ngaa Jeju pa arede na: «E-
bbelje ang, aw paje areje ngakɔm are
dawje Galile. Lo te ke nunn a da koom[†].»

Tar ke nje ke ngemje ta buwa-yo le paje

11 Toke deneje le naynje ddew-boo bbay
a, mare dewje ke ngemje ta buwa-yo le
telje awje me tɔku-bbe te ngaa ɔruje gel
neje tɔyn ke tee le areje tɔku nje-poloje
Lubba.
12 Tɔku nje-poloje Lubba le mbɔnje naa
ke tɔkuje le Jiipije ngaa dooje ta naa. Goe
te a, dare nje ke ngemje ta buwa-yo le tɔku
nare,
13 ngaa ñ-paje darede na: «Ta e-paje na:
‹Kare ke ñ-nayn jaw ñ-tibbi bbay a, nje-
njaje-go Jeju te le ddeeje til te ddee bbokoje
niinne.›
14 Bbo Pilate oo tare a, ja gere gusu ke ta
pa ne kare ñ-ndiki te. A sese a kingaje tar
ang.»
15 Nje-ngemje ta buwa-yo le taaje nare
le ngaa, ddaje ddew kara baa ke ndu ke
darede le. Tar neenn le nja horo Jiipije te
ndereng bbokone.

Jeju ula nje-njaje goe te

16 Nje-njaje-go Jeju te ke naynje dɔku gire
kara le awje Galile dɔ ddingiri te ke ñ-
tɔjude le.
17 Toke dooeje a, dɔsuje mekeji-gɔlde
nangê. A mareje, aw maynje bbay.
18 Jeju ddee ngɔsi ke de ngaa pa arede
na: «Lubba arem singa tɔyn dara ddem,
nangê ddem.
19 Yeenn a, awje rɔ gel-dewje te tɔyn ke
dɔ nange te. E-ddajede to nje-njaje-gom te,
ngaa e-ddajede batem ke ri Bɔ, ri Ngonn,
ke ri Ndil-me-nda.
20 E-tɔjujede are ñ-ddaje ne ddew nduje
te tɔyn ke munn marese. Ooje, ma kee ke
se ke ndɔ tɔyn ndereng ddutu ndɔ te.

---

† **28:10 28.10** Ooje Matiye 12.49

Maketuru le Marke
Marke
Mk

Jan-Batisi duju dewje kare turuje ddew lede

1 Kunn-kutu Tar ke maji ke dɔ Jeju-Kiriste, Ngonn le Lubba te a neenn.
2 Lubba pa me maketuru te le Ejayi nje-kila mber-tar laa na:
« Ema Lubba, ma kula mare nje-kula lem nɔi te,
kare mɔse ddew lei.
3 Ndu dew le aw uru ekii me kɔr te na:
‹E-mɔseje ddew le Ebbe-dewje,
Areje ddewje laa ndɔjuje njarara.› »
4 Yeenn a, Jan Batisi unda lo tee me kɔr te ngaa ila mber batem-turu me, kare Lubba ɔru ne tar majang dɔ dewje te.
5 Dewje tɔyn ke dɔ nange Jude te, ke nje ke Jurusalam awje rɔe te. Ń-paje majang lede ke ddaka are Jan ddade batem me maann Jurden te.
6 Jan ula kubbu ke ń-dda ke biin jambal, ngaa ń-tɔ endaar bbere te. Ne-kusa laa to ebeteje, ke ubbu teje.
7 Ń-pa nare dewje na: « Dew ke aw ddee gom te ngeng utam. Mase ta ddom tutu kula ne-gɔl laa ang.
8 Ema m-ddase batem maann, a ne, na ddase batem Ndil-me-nda.»

Jan dda Jeju Batem

9 Kare teenn, Jeju in Najarete nange te ke Galile ddee ngaa Jan ddae batem jurden te.
10 A kare te ke Jeju in me maann te le aw tee ke ddaka a, noo kem dara ke teyn, ngaa Ndil-me-nda aw ddisi ke dɔe te toke le derjeenn.
11 Ngaa mare ndu bbar me dara te na: « E-to ngonnum ke m-ndikii nya. Rɔm neelem nya wɔju dɔi.

Esu na Jeju me kɔr te

12 Njange baa goe te a, Ndil-me-nda aw ke Jeju le me kɔr te.
13 Ń-nayn me kɔr te le ndɔ dɔsɔ ngaa Satan nae. Nisi horo daje te ke mû ngaa anjije aw ddaje saa***.

Jeju unn kutu kula laa Galile

14 Go kila te ke dila Jan key-kula te a, Jeju aw Galile aw ila mber Tar ke maji le Lubba.
15 Ń-pa na: « Kare ke Lubba ɔju le ase ngaa. Bbe-kɔn le Lubba ddee ngɔsi ngaa. E-turuje ddew lese bbo ooje mese te ke Tar ke maji.»
16 Toke Jeju aw nja go tɔku-ba te ke Galile a, noo nje ndɔn-maannje joo. To Simɔ de ke ngokɔen Andere ke daw dilaje ddenge daw ddaje ne ndɔn me tɔku-ba te le.
17 Jeju pa arede na: « Unnje gom a ma dda kare e-ddeeje to nje-ddaje ndɔn dewje.»
18 Njange baa njaa dinyaje ddengeje lede a dunnje goe.
19 Toke Jeju ngese ke kete ten be a, noo Jake de ke ngokɔen Jan ngann le Jebede me tɔku to te lede, daw ń-mɔseje ddengeje lede.
20 Njange baa njaa Jeju le bbarde. Dinyaje bɔdede Jebede ke nje-kulaje me tɔku to te le a dunnje go Jeju.

Jeju tubba ndil ke maji ang rɔ mare dingaw te

21 Jeju de ke nje-njaje goe te dawje bbe te ke Kaperenayum. Ndɔ-kuwa-rɔ a, nande me key-mbɔn naa te le Jiipije ngaa nunn kutu tɔju ne.
22 Gusu ke naw ń-tɔju ne ne le gange singa dewje ke aw ooje ne-tɔju laa le. Mba ne, naw ń-tɔju ne toke le dew ke ee ke singa-kɔn-mbay, bbo ń-tɔju ne le toke le engan nje-kɔruje gel Ndu ang.
23 Kare teenn njaa, me key-mbɔn naa te le, mare dingaw ke ee ke ndil ke maji ang ee teenn tɔ. Dingaw le uru ekii na:
24 « Jeju ke Najarete, ddi a e-ndiki ta dda ke je wa? E-ddee ta tɔlje wa? M-geri ke maje. E-to dew ke maji-tɔyn ke Lubba ulae.
25 Jeju ndange ndil ke maji ang le ngaa unn ndu are na: « Utu tai bbo e-tee me dingaw te neenn ke ddang.»
26 Ndil le yeke dingaw le ke singa ngaa unda ekii tee ne.
27 Tar nya dewje le tɔyn are ń-dujuje naa ke yo ke ne na: « Ddi a be neenn wa? Ne-tɔju ke siki ke ee ke singa ann. Dingaw neenn unn ndu are ndilje ke maji ang njaa kara ooje tae wa?»
28 Yeenn ngaa ri Jeju aw bbar dɔ nange Galile te tɔyn.

Jeju ɔru rɔ-to rɔ mum Piyarje te

29 Jeju in key-mbɔn naa te le Jiipije le tee, ngaa de ke Jake ke Jan dawje key le Simɔ de ke Andere.
30 Mum Simɔje ke dene to tuwa-rɔ-to te, mba nee ke rɔ-to rɔ-tunga. A kake Jeju tee be a, ń-pa tare dare.
31 Jeju ddee ngɔsi saa, uwa jia ngaa are nin taar. A rɔe ke tunga le wul ngaa nunn kutu dda ne wɔju dɔde.

Jeju ɔru rɔ-to rɔ dewje te banya banya

32 Lo-kul te ke kare ande a, dewje otoje nje rɔ-toje tɔyn ke nje ke eeje ke ndilje ke maji ang ddeeje ke de ke rɔ Jeju te.
33 Dewje tɔyn ke me tɔku bbe te le mbɔnje naa ta key te le.
34 Jeju ɔru rɔ-toje dang dang rɔ dewje te, ngaa ń-tubba ndilje ke maji ang rɔ mareje

te. A ninya ddew nare ndilje le kare paje
tar ang mba ndilje le gereje ke maje.

Jeju inya Kapernayum a aw ta kila mber Tar ke maji

35 Lo-kare te ke endɔɔ ke lo nayn uja ang
bbay a, Jeju in ngaa tee ddaka. Ni me tɔku-
bbe te le naw nisi lo te ke iya rɔe, naw duju
Lubba.
36 Simɔ de ke nje-mareje dawje ta sange.
37 Toke dingaeje a, ń-paje dareje na: «
Dewje tɔyn aw sangije.»
38 A Jeju pa arede na: « Jawje lo te ke
ddang, bbeje te ke mbɔrje te neenn. Maji
kare mila mber-tar neenn nunn tɔ. Mba
m-ddee wɔju dɔ yeenn.
39 Yeenn ngaa, ń-nja nange Galile te tɔyn.
Naw nila mber-tar me key-mbɔn naaje te
le Jiipipe ke nange teenn ngaa ń-tubba
ndilje ke maji ang.

Jeju ɔru banji rɔ mare dew te

40 Mare nje-banji ddee rɔ Jeju te, ɔsu
mekeji gɔle nɔe te, ngaa nɔ nɔ gɔle te na:
« Toke e-ndiki a, ase ta dda kare m-ddee
maji.»
41 Jeju le ooe a ń-ddae ndoo ngaa ula jia
ɔre ne a pa na: « M-ndiki te, e-ddee maji.»
42 Njange baa njaa a, banji le goto rɔ
dingaw te le are rɔe ddee maji.
43 Jeju le in ke dingaw le, ngaa njange
baa goe te a tubbae, a pa are na:
44 « Oo ke maje, e-pa tar neenn are dew
kara ang. A aw tɔju rɔi are nje-polo-Lubba
tenni oo. Goe te a, are ne-polo ke Moyiji
unn ndu mbae le ta tɔju dewje tɔyn to rɔi
ddee maji.»
45 Dingaw le ɔtu a, aw pa go neje ke ingae
le loje te tɔyn. Mba yeenn a, Jeju ase ta tɔju
ne rɔe me mare tɔku bbe te ang ngaa. Nisi
sayn ke bbeje, loje te ke iyaje rɔde, ngaa
dewje inje loje te dang dang ddeeje rɔe te.

2

Jeju dda are dingaw ke debbe rɔe oy ddee maji

1 Ndɔ ngaji goe te a, Jeju tel ddee Kaper-
enayum, a dewje ooje na nee key,
2 Yeenn a, ń-ddeeje toke banya, are ta
key te le ddaka njaa kara lo goto. Jeju aw
tɔjude tar le Lubba.
3 Dingawje sɔ otoje mare dew ke debbe
rɔe oy ddeeje saa.
4 A dingaje ddew ta kaw saa nɔ Jeju te
ang mba dewje le bayanji nya. Yeenn a,
dɔruje kem lo dɔ key te, er lo te ke Jeju ee
te. Ngaa dulaje dew ke rɔe oy le ke tuwa
laa baa ke kem lo dɔ Jeju te.
5 Toke Jeju oo koo-me te le dewje le a, pa
are dew ke debbe rɔe oy le na: « Ngonum,
tar majangje lei ɔru dɔi te.»
6 Mare nje-kɔruje gel Ndu ke eeje teenn
le aw ejeje mede te na:
7 « Dew neenn pa tar baann mba ddi wa?
Naw ń-taji Lubba wa?. Na bba a kase kɔru
tar majang dɔ dew te wa? Lubba kara baa
a ase.»
8 Njange baa njaa Jeju gere tar ke daw
dejeje ngaa pa arede na: « Eeje ke keje ke
baann mba ddi wa?
9 Ta pa kare dew ke debbe rɔe oy le na:
‹ Tar majang lei ɔru dɔi te,› wase: ‹ In taar
unn tuwa lei bbo e-nja,› ye ke dda ngeng
ang ta pa wa?
10 A m-ndiki kare e-gereje to Ngonn le
dew ee ke singa dɔ nange te neenn ta kɔru
tar majang le dewje.» Yeenn a, ń-pa nare
dew ke debbe rɔe oy le na:
11 « M-pa mari, in taar, unn tuwa lei bbo
aw bbê lei.»
12 Njange baa njaa, dingaw le ubba
nange in kem dewje te le tɔyn ngaa unn
tuwa laa a ɔtu. Dede tɔyn njaa tar nyade,
ngaa dɔsuje gaji Lubba ń-paje na: « Joo
mare ne ke be ndɔ kara ang.»

Jeju bbar Lebi kare unn goe

13 Jeju tel aw kar tɔku ba te ke Galile.
Dewje ke banya ddeeje rɔe te are naw ń-
tɔjude ne.
14 Toke naw ń-nday a, noo Lebi ngonn le
Alpe ke isi lo kuka lambo te. Jeju pa are
na: « Unn gom.» Lebi le in taar bbo unn
goe.
15 Goe te a, Jeju aw usa ne key le Lebi
le. A nje-taaje nare lambo toke banya ke
nje-ne-ddaje ke maji ang isije ta ne-kusa te
le ke Jeju de ke nje-njaje goe te. Dede nya
njaa daw dunnje go Jeju le.
16 Nje-kɔruje gel Ndu ke eeje mbɔn naa
te le Parijiyenje ooje a, Jeju aw usa ne ke
dewjeenn le tɔyn. Yeenn a, ń-paje dareje
nje-njaje-go Jeju te le na: « Mba ddi bba
naw nusa ne ke nje-taaje nare-lambo ke
dewje ke nje-ddaje neje ke maji ang wa?»
17 Jeju oo tar ke daw ń-paje le ngaa pa
arede na: « Dewje ke rɔde to ke maje
ndikije ta koo nje-kare kuma ang. Dewje
ke rɔde tode bba. Dewje ke ooje rɔde to
dewje ke gate gate a m-ddee ta bbarde ang.
M-ddee mba dewje ke gereje to ń-toje to nje
ne-ddaje ke maji ang.»

Tar dɔ mbete ne-kusa te

18 Mare ndɔ, nje-njaje-go Jan-Batisi te, ke
Parijiyenje daw dinyaje ne-kusa* a, dewje
aw dujuje Jeju na: « Mba ddi bba nje-njaje-
go Jan-Batisi te ke nje-njaje-go Parijiyenje

* **2:18 2.18** Kinya ne-kusa to gusu ke ta kusa ne ang ddem, ta kay maann ang ddem, a kunn mare kare mba duju Lubba wɔju dɔ mare ne.

te aw inyaje ne-kusa a, nje-njaje goi te
inyaje ne-kusa ang wa?»
19 A Jeju ilade te na: « Ejeje to dewje ke
ń-bbarde kusu taa naa te a kinyaje ne-kusa
kare te ke nje-dene le isi ke de wa? Baann
ang. Toke ń-nayn ke de bbay a, daseje ta
kinya ne-kusa ang.
20 A kare a ddee ke da kɔru nje-dene le
horode te a, da kinya ne-kusa bbay.
21 Dew a kunn ta-kubbu ke siki kila ne
kem konn kubbu ang. Bbo ń-dda toke
baann a, ta-kubbu ke siki le a kɔru kem
konn kubbu le kare tel bo uta ye ke kete
bbay.
22 Ddem, dew a kungu ben ke siki me
konn ku-endarje te ang. Bbo ń-dda toke
baann a, ben le a dda kare kuje le tirje,
ngaa ben le kara a kula kɔrɔ ddem, ku-
endaarje le kara a nayje ke kɔrɔ ddem.
Kuje-endaarje ke siki a maji ta kungu ben
ke siki me te.»

Tar dɔ ndɔ-kuwa-rɔ te

23 Mare ndɔ-kuwa-rɔ, Jeju aw nday me
ndɔɔ beleje te. A Nje-njaje goe te unnje
kutu tije jinga beleje le ke ddew ddew.
24 Yeennn ngaa Parijiyenje paje are Jeju
na: « Oo, mba ddi bba nje-njaje goi te aw
ddaje ne ke ndu leje mbete kare dew dda
ke ndɔ-kuwa-rɔ wa?»
25 Jeju ilade te na: « Ndɔ kara e-turaje
Maketuru dɔ ne te ke Dabbiti dda ang wa?
Ndɔ mare, bbo ddae, ne de ke nje ke unnje
goe a dingaje ne ta kusa ang.
26 A nande me key te le Lubba dɔ ndɔ te
ke Abiatar a to ne to tɔku nje-polo-Lubba.
Nusa mapaje ke dare Lubba to ne-polo
ngaa nare nje ke unnje goe le tɔ. A ndu
are ddew kare nje-poloje Lubba a ta usaje
mapajeenn le.»
27 Jeju pa arede bbay na: « Ń-dda ndɔ-
kuwa-rɔ wɔju dɔ dew, bbo ń-dda dew wɔju
dɔ ndɔ kuwa-rɔ ang.
28 Mba yeenn a, nje ndɔ-kuwa-rɔ kara
Ngonn le dew aw ɔn dɔe tɔ.»

3

Jeju dda are ji mare dingaw ddee maji

1 Jeju tel aw key-mbɔn naa te le Jiipije. A
mare dingaw ke jia oy ee key-mbɔ-naa te
le.
2 A Parijiyenje ke eeje teenn aw aaeje ta
koo se na kɔru rɔ-to rɔ dingaw te le ke ndɔ-
kuwa-rɔ wa? Mba ń-ndikije ta kunda tar
dɔe te.
3 Jeju pa are dingaw ke jia oy le na: « In
taar kem dewje te neenn tɔyn.»
4 Goe te a, ń-duju dewje le na: « Ndu
are ddew ta dda maji ke ndɔ-kuwa-rɔ wase
ta dda maji ang wa? Ta kaji dew wase ta
kinyae kare noy wa?» A dewje le ndikije
ta kilae tar te le ang.
5 Jeju aade tɔyn ke ungu. Rɔe neele ang
mba dewje are mede ketere. Yeenn ngaa
ń-pa nare dingaw le na: « E-ndɔju jii.»
Dingaw le ndɔju jia ngaa jia le ddee maji.
6 Parijiyenje le inje key-mbɔn naa te le
teeje be a, uwaje dɔ naa ke dewje ke me
mbɔn-naa te le Erode ta koo ddew ke ta tɔl
ne Jeju.

Dewje ke banya ddeeje ingaje Jeju

7 Jeju de ke nje-njaje goe te ɔruje rɔde
awje kar ba te ke Galile a, dewje ke banya
banya ɔruje goe. Dewje le inje Galile, ke
Jude,
8 Jurusalam, ke nange te ke Idume. Dinje
nange te ke tura Jurden te ke bbeje te ke
toje mbɔr Tir te ke Sidɔn tɔ. Ń-ddeeje toke
banya rɔ Jeju te mba dooje tar neje tɔyn ke
Jeju aw dda.
9 Yeenn a, Jeju duju nje-njaje goe te kare
dundaje mare tɔku to ngɔsi dareje, mba
kare dewje ke banya le ubbaeje ang.
10 Mba, Jeju aw ɔru rɔ-to rɔ dewje te nya
are, dewje tɔyn ke rɔde tode aw awje ke
dɔe te dɔete ta kɔre ke jide.
11 Toke nje ke ndilje ke maji ang aw
ddade ooeje a, ń-teeje dosoje nangê nɔ-gɔle
te ngaa duruje ekii na: « E-to ngonn le
Lubba.»
12 A Jeju ndɔru mbide nya kare ń-paje
tare dare dewje ang.

Jeju mbere nje-njaje goe te dɔku gire joo to nje-kayn-kulaje

13 Goe te a, Jeju al mare ddingiri ngaa,
bbar dewje ke mee ndikide are dawje rɔe
te.
14 Ń-mbere mareje dɔku gire joo kare ń-
naynje saa ddem, kare nulade nare daw
dilaje mber Tar ke maji ddem.
15 Narede singa ke ta tubba ne ndilje ke
maji ang.
16 Dewje ke dɔku gire joo ke ń-mberede
le to: Simɔ ke Jeju unda ria na Piyar,
17 Jake de ke ngɔkɔen Jan ke toje to
ngann le Jebede. Jeju unda ride na
Boanerejese, gele na: « Dingawje ke toje
toke le ndi ke ndange.»
18 Andere ke Pilipi, Batalami ke Matiye,
Toma ke Jake ngonn le Alpe, Tade ke Simɔ
ke daw ń-bbare to « Dew ke ndiki bbe laa
nya»,
19 ke Judase Isikariyote nje kunn dɔ Jeju.

Nje-nujuje le Jeju ndikije ta kɔreje kɔtuje saa

20 Jeju tel key ngaa goe te a, dewje banya
banya tel mbɔnje naa are, ne-kusa njaa
kara ne de ke nje-njaje goe te dingaje ddew
ta kusa ang.
21 Nje-nujuje laa ooje tare, ngaa ddeeje ta
kuwae kaw saa mba ń-paje na: « Dɔ Jeju
turu.»

Jeju ila tar dewje te ke undaje tar dɔe te

22 Nje-kɔruje gel Ndu ke inje Jurusalam paje na:« Belejebul*isi mee te.» Ń-paje bbay na: « Mbay le ndilje ke maji ang le a are singa ta tubba ne ndilje ke maji ang le.»

23 Yeenn ngaa, Jeju bbarde, ngaa unn mare ne-kɔju mare pa ne tar arede na: « Satan a kase tubba Satan toke baann wa?

24 Toke dewje ke me bbe-kɔn te ke kara baa aw tinje naa a, bbe-kɔn le a kase nayn ang.

25 Ngaa bbo toke dewje ke me nuju te ke kara baa tinje naa a, nuju le a kase nayn ang.

26 A toke Satan dda ddɔ ke rɔe njaa, a bbo ń-kayn rɔe danna joo a, na kase nayn ang, laa a goto ngaa.»

27 « Dew a kase kande me key te le nje-singa ta koto ne-kingaje laa njaa baann ang. Maji kare nuwae ń-tɔe bba. A toke ń-tɔ nje-singa le a, na kase ta taa neje tɔyn ke toje me key te laa.

28 Tɔkɔrɔ njaa m-pa marese: Lubba a kɔru tar majangje, ke tar ne-tajije tɔyn ke dewje tajeje dɔde te.

29 A dew ke taji Ndil-me-nda, tar a kɔru dɔe te ndɔ kara ang. Mba tar majang ke ke ndɔ ke ndɔ to dɔe te mban.»

30 Jeju pa tar ke de toke baann mba ń-paje na: « Ndil ke maji ang isi mee te.»

Kɔn Jejuje, ke ngakɔenje ke tɔkɔrɔ

31 Goe te a, kɔn Jejuje, ke ngakɔn Jejuje ń-ddeeje darje ddaka ngaa dulaje dew kare bbare.

32 Dewje toke banya isije mbɔr Jeju te le ngaa, ń-pa dare na: « Oo, kɔinje, ke ngakɔinje ke dingaw ke nje ke dene deeje ddaka, ngaa ń-dujije.»

33 Jeju ilate na: « Na a to kɔmje ngaa, nje ke dda bba toje to ngakɔmje wa?

34 Goe te a, naa dewje ke isije gukueje le ngaa ń-pa na: « Ooje, kɔmje ke ngakɔmje a isije neenn.»

35 Mba dew ke dda ne ke me Lubba ndiki a to ngokɔm, to kɔnanem, ngaa to kɔmje.»

4

Gusu-tar dɔ nje-ne-dubbu te

1 Jeju tel aw tɔju ne kar tɔku ba te ke Galile a, dewje ke banya mbɔnje naa rɔe te. Yeenn a, naal mare tɔku to nisi me te. Tɔku to le to dɔ maann te, a dewje le arje taa maann te le ngɔsi.

2 Ń-tɔjude neje nya ddew gusu-tar te. Ń-pa me ne-tɔju te laa le na:

3 « Ooje, mare ndɔ, mare dew aw ndɔɔ ta dubbu ne.

4 A toke naw ń-dubbu ne le a, mare kande ne le gayn dɔr ddew te. A eelje ddeeje ngaa ɔnje.

5 Mare kande neje le gaynje lo te ke to er ke nange ndeer te ang. Kande neje le teeje njange baa mba nange ke ke te ndeer ang.

6 A toke kare ɔsu nya a, puru kare le ɔn koje ke teeje le. Ń-tutuje mba ngirade ande nangê ke maje ang.

7 Mare kande koje le gaynje me konnje te. Konnje le ngalje ngaa taa dɔde are dandeje kande ang.

8 A mare kande koje le gaynje dɔ nange te ke maji. Ń-teeje, ń-nduje ngaa dandeje. Mareje andeje dɔmuta, mareje dɔmisan, mareje dɔdɔku.»

9 Ngaa ń-pa na: « Dew ke mbia to ta koo ne tar a, oo.»

Jeju tɔju ne ke gusu-tar mba ddi wa?

10 Toke Jeju aw ddew ew ke dewje ke banya a, nje-kayn-kulaje ke dɔku gire joo ke dewje ke aw njaje saa le dujeje tar ɔju dɔ gusu-tarje ke naw ń-tɔju ne ne le.

11 Nilade te na: « Sese Lubba are e-gereje tar Bbe-kɔn laa ke to tar ke iya rɔe. A kese dewje, gusu-tar a daw pa ne tare darede.

12 Baann bba,

‹Da kaaje lo ke maje, a da kooje ne ang ddem,
da kooje tar ke mbide ke maje, a da gere kande ang.
Baann ang a, da telje rɔ Lubba te kare ɔru tar dɔde te.› »

Jeju ɔru gel gusu-tar ke dɔ nje-ne-dubbu te le

13 Goe te a, Jeju dujude na : « E-gereje gel gusu-tar neenn ang wa? Yeenn a, a gereje kande kese gusu-tarje tɔyn toke baann wa?

14 Dew ke aw dubbu kande koo le to ddew kara baa ke dew ke aw ila mber tar le Lubba.

15 Mare dewje toje toke le mbɔr ddew ke tar le Lubba le oso ke te. Kake dooje Tar le be a, Satan ddee ngaa ɔru tar ke ń-dubbu le mede te ke ddang.

16 Mareje toje toke le loje ke to er. Dooje tar le a, ń-taaje tar le njange baa ke rɔ-neel.

17 A dinyaje tar le dare ngirae uwa nange mede te ang. Ń-naynje ddewe te ang. Toke ne-wungu wase ne-singa ddee ingade wɔju dɔ tar le a, ń-tusuje dinyaje njange baa.

18 Mareje taaje tar le toke le ko ke oso horo konnje te. Dooje tar le,

19 a keje tar wɔju dɔ neje te ke nangê neenn, kem-nda ne-kingaje ke bbo neje dang dang ke aw ere dew andeje mede te ngaa, taa dɔ tar le are ande ang.

20 A mareje taaje tar le ddew kara baa toke ko ke oso nange te ke maji. Dooje tar

* **3:22 3.22** Ooje Luku

le, ɲ̂-taaje tar le ngaa tar le ande. Mareje
andeje dɔmuta, mareje dɔmisan, mareje
dɔdɔku.»

Gusu-tar dɔ lambe te

21 Goe te a, Jeju pa arede na: « Dew a kila
puru lambe te kaw kunda me jo te wase
kɔy tira te wa? Na kunda dɔ mare ne te
taar ang wa?
22 Ne tɔyn ke to lo-kiyae te a tee ke ddaka
kem dewje te. Ngaa ne tɔyn ke ɲ̂-kusu dɔe
a tee kem dewje te.
23 Dew ke mbia to ta koo ne tar a oo.»
24 Jeju pa arede bbay na: « Ooje tar
neenn ke maje. Ne ke unnje wɔjuje ne ne
areje dew, Lubba a kunn kɔju ne ne karese
tɔ. Na kila mare dɔe te karese.
25 Mba dew ke ee ke ne, a kare mare dɔe
te. A dew ke ee ke ne ang, ne ke ten baa
kara da kɔru jia te.»

Gusu-tar dɔ ko te ke tee ke dɔe baa

26 Jeju pa bbay na: « Bbe-kɔn le Lubba to
ddew kara baa toke dew ke dubbu ko me
ndɔɔ te laa.
27 Goe te a, le ɲ̂-tibbi wase ɲ̂-tibbi ang til
ke kare njaa kara ko le aw tee ngaa ndu. A
ne nje ndɔ le ɲ̂-gere gusu ke ko le aw tee
ne ang.
28 Nange njaa dda are ko le tee. Dɔngɔre,
ko le tee, goe te a dɔe tee ngaa bba kande
tee dɔe te.
29 Toke kande ko le sange ke maje a, nje-
ndɔɔ le unn kutu tuka mba kare kujae ase
ngaa.»

Gusu-tar dɔ kande kake te ke ria na Mutarde

30 Jeju tel pa na: « Ddi bba ja kunn
kɔju ne Bbe-kɔn le Lubba wa? Gusu-tar
ke baann bba ja kunn ta pa ne tare wa?
31 Bbe-kɔn le Lubba to ddew kara baa
toke le kande kake ke ria na mutarde. Kare
dubbue a, to kande ko ke to ten baa uta
kese kande koje tɔyn ke dɔ nange te.
32 Toke ɲ̂-dubbe a, ɲ̂-tee ɲ̂-ngal nuta kese
koje tɔyn ke me ndɔɔ te. Barkemeje ngalje
to bbeel are eelje kara aseje ta dda key lede
baenje te.»
33 Jeju aw tɔju ne ddew gusu-tarje te nya
toke baann. Naw ɲ̂-tɔju ne le ke gusu ke ta
kare ɲ̂-gereje kande.
34 Gusu-tar dɔrɔ a ɲ̂-pa ne tar narede.
A toke ne de ke nje-njaje goe te disije ke
karede baa a, nɔru gel neje tɔyn narede.

Jeju ndange bamburanbo are ew rɔe

35 Lo-kul a, Jeju pa are nje-njaje goe te
na: « Jawje tura tɔku ba te.»
36 Yeenn ngaa dɔtuje dinyaje dewje ke
banya le. Nje-njaje-go Jeju te le unneje ke
tɔku to ke nisi me te le awje saa. Mare tɔku
toje eeje ngɔsi saa tɔ.
37 A ta koo a, mare bamburanbo in aw
ula ke singa are maann le aw lenge ngaa
ungu me to te le, nayn sen baa kare ddusu.
38 A Jeju to aw tibbi kutu tɔku to te le.
Ɲ̂-gete dɔe ke ne-gete-dɔ. Yeenn ngaa nje-
njaje goe te uruje ekii ndoleje na: « Nje-ne-
tɔju, koy ke ja ta koy neenn oo to ne ang
wa?»
39 Toke Jeju ndol a, ɲ̂-ndange bambu-
ranbo le ngaa pa are maann le na:« E-
to ddekeke, ew rɔi!» Yeenn ngaa bambu-
ranbo le ew rɔe ngaa lo ddee to yenene.
40 Goe te a Jeju pa are nje-njaje goe te na:
« Bbeel ddase be mba ddi wa? Koo me te
lese goto bbay wa?»
41 A Bbeel ddade nya are ɲ̂-dujuje na, na:
« Dew neenn to dew ddi bba lel ke maann
kara aw ooje tae wa?»

5

Jeju tubba Ndil ke maji ang rɔ mare dew te

1 Jeju de ke nje-njaje goe te ɲ̂-teeje tura
tɔku ba te ke Galile nange te le dewje ke
Gadara.
2 A toke Jeju in me tɔku to te le uru nangê
a, njange baa njaa mare dingaw ke ee ke
ndilje ke maji ang in dɔbareje te tee ngaa
tila keme.
3 Naw ɲ̂-to dɔbareje te le are kula njamji
njaa kara dew ke a kase ta tɔe ne ang.
4 Mba ke ndɔ tɔyn njaa bbo ɲ̂-tɔe ke kula
njamji ngaa dilae poro a, ɲ̂-ti kula le ngaa
ɲ̂-tete ande nare ke dilae ne poro le. Dew
ke ee ke singa ta kuwae kore nange kare
ɲ̂-to ddekeke goto.
5 Til ke kare naw nja dɔbareje te ke dɔ
ddingirije te ngaa naw nuru ekii ddem
naw njare rɔe ke erje nare are do.
6 Toke noo Jeju ddew ew a, nayn naw
nɔsu mekeje gɔle nangê nɔe te.
7 Nuru ekii ke taar na: « Jeju Ngonn le
Lubba ke isi ddutu dara te nu. Ddi a e-
ndiki rɔm te wa? Muwa gɔli ke ri Lubba,
ula kem ndoo ang.»
8 Ɲ̂-pa tar baann mba pa ke Jeju pa are
na: « Ndil ke maji ang, e-tee me dingaw te
neenn ke ddang.»
9 Jeju duje na: « Rii na na wa?» Nilae te
na: « Rim na banya banya» mba, n-bayan
nya.
10 Ngaa ɲ̂-dda rɔe to ndoo nɔ-gɔl Jeju te
nya kare tubbade nange teenn ke ddang
ang.
11 Kusu bereje aw usaje ne ngɔsi ke
ddingirije le.
12 A ndilje ke maji ang le uwaje gɔl Jeju
na: « Ulaje me bereje te tonn, are jande
mede te.»
13 Jeju ndiki te ke de are ɲ̂-teeje me
dingaw te le ngaa dandeje me bereje te le.

Bereje le tɔyn kɔrde aw ngɔsi ke doro joo. Dinje kare ddingirije te le ke ngɔru ngaa ɲ̂-gayje me tɔku ba te le doyje.

14 Nje ngemje bereje le aynje aw paje tare me tɔku bbe te le ddem, ngann bbeje te ddem ngaa dewje ddeeje ta koo ne ke tee le.

15 Toke ɲ̂-teeje rɔ Jeju te a, dooje dingaw ke ndilje ke maji ang banya banya isije mee te le. Nisi nangê. Nula kubbu rɔe ngaa keje laa tel ddee ke maje. Dede tɔyn bbeel ddade.

16 Dede ke dooje neenn le dɔruje gel ne ke inga dingaw le, ke ne ke inga bereje le dare dewje le.

17 Yeenn ngaa ɲ̂-nɔnje nɔ-gɔl Jeju te kare ɔtu nange te lede ke ddang.

18 Kare ke Jeju aw aal tɔku to a, dingaw ke ɲ̂-tubba ndilje ke maji ang mee te le dda rɔe to ndoo nɔ-gɔle te na:« M-ndiki ta nayn sei.»

19 Jeju ndiki te ang, a pa are na :« E-tel key lei, horo nujuje te lei, ta ɔru gel ne ke Ebbe-dewje dda sei ddew me maji te laa le arede.»

20 Dingaw le aw ngaa pa tar neje tɔyn ke Jeju dda saa le nange te ke tɔku bbeje ke doku eeje te. Dewje tɔyn ke ooje tar le, tar le gange singade.

Jeju aji ndol ngonn le Jayirusu, ngaa aji mare dene

21 Toke Jeju unn tɔku to tura maann te le teel a, dewje ke banya ddee mbɔnje naa rɔe te ta ba te.

22 Mare nje kɔn dɔ key-mbɔn naa le Jiipije ddee tee. Toke noo Jeju a, ɲ̂-tee noso nɔ gɔle te ngaa,

23 ɲ̂-nɔ nɔ-gɔle te ɲ̂-pa na: « Ngunnum ke dene a ta koy. E-ddee ila jii dɔe te are naji, ta nisi kem baa.»

24 Jeju ɔtu aw saa. Dewje ke banya ɔruje goe ngaa aw ubbaeje ke yo ke ne.

25 Mare dene ee horo dewje teenn le. Mese aw ddee rɔe te ase bbal dɔku gire joo.

26 Noo ndoo nya ji nje-kareje kuma te. Nare laa nunga tɔyn mbae. A ninga ne ke maji kara goe te ang. Rɔ-to le aw aw ke kete kete.

27 Dene le oo tam Jeju. Yeenn a, ɲ̂-ddee nande horo dewje te le er giri Jeju te ngaa nɔru kubbu laa ke jia.

28 Mba ɲ̂-pa mee te na: « Bbo ta kubbu laa baa njaa bba mɔru kara rɔm a ddee maji.

29 Kare teenn njaa, mese ke aw ddee rɔe te le gange ngaa ɲ̂-gere to rɔ-to le ne le nunga.

30 Njange baa njaa, Jeju gere to mare singa in rɔ ne te tee. Ń-turu rɔe dann dewje te le ngaa ɲ̂-duju na: « Na ɔru kubbu lem wa?»

31 Nje-njaje-goe te ilaeje te na: « Oo dewje ke banya ke aw ubbaije ke yo ke ne neenn ke maje a, e-tel e-duju se na ɔru kubbu lei wa, toke baann wa?»

32 A Jeju aw ila keme ta koo dew ke dda neenn le.

33 Dene le gere ne ke ingae le are bbeel ngaa aw isa. Yeenn ngaa ɲ̂-ddee noso nɔ gɔl Jeju te le ngaa, ɲ̂-pa tar ke tɔkɔrɔ nare.

34 Jeju pa are na: « Ngunnum, koo-me te lei ajii. Aw ke me-wul lɔm ke rɔ ke maji.»

35 Kare ke ɲ̂-nayn naw ɲ̂-pa tar bbay a, mare dewje inje key le Jayirusu le ddee paje areje na: « Ngonni le oy mban, a aw jɔku nje-ne-tɔju le bbay mba ddi wa?»

36 Jeju aa lo ke tar te lede le ang, ngaa pa are Jayirusu na: « Are bbeel ddai ang. Ka njaa oo mei te a, bbaye.»

37 Piyar, ke Jake de ke ngokɔen Jan a nare daneje a bbaye, bbo mare dew dang ang.

38 Toke ɲ̂-teeje key le Jayirusu le a, Jeju oo dewje ke aw ddaje rɔde, aw nɔnje ngaa aw ndingaje ne rɔde nya nya.

39 Nande key ngaa ɲ̂-pa narede na: « Aw ddaje rɔse ngaa aw nɔnje mba ddi wa? Ngonn le oy ang, ka a naw ɲ̂-tibbi.»

40 A dewje le kokeje. Yeenn ngaa, nare dewje tɔyn teeje ddaka, a bɔ ngonnje le, ke kɔn ngonnje le, ke dewje ke danneje a nare dandeje saa lo te ke dila ngonn le ke te.

41 Nuwa ji ngonn le ngaa ɲ̂-pa nare na: « Talita kum.» Kande tar le na: « Ngonn ke dene, m-pa mari, in taar.»

42 Njange baa njaa a, ngonn ke dene le in taar aw nja. Nee ke bbal dɔku gire joo. Ne le dum dɔ dewje tɔyn ke eeje lo teenn le.

43 A Jeju ndɔru mbide nya kare ɲ̂-paje tare dare dew oo ang. Goe te a, ɲ̂-pa narede na: « Areje ne nusa.»

6

Dewje ke Najarete ooje mede te ke Jeju ang

1 Jeju ɔtu lo teenn ngaa tel bbe te ke nisi te, ke to Najarete. Nje-njaje goe te danneje.

2 Ndɔ-kuwa-rɔ a, Jeju aw tɔju ne dewje me key-mbɔn naa te le Jiipije. Ne-tɔje laa le gange singa dewje ke banya ke aw ooje ne-tɔju laa le, ngaa paje na: « Ninga neje neenn tɔyn dda wa? Na are kem-kare, ke singa ta dda ne ne-mɔrije ke be wa?

3 Nje-dda kake le ann ang wa? Ń-to ngonn le Mari ang wa? Ngakɔenje a to Jake, ke Jojese, ke ngokɔn Jude de ke Simɔ ang wa? Ngakɔnane isije a isije ke je neenn ang wa?» Neenn dda are ɲ̂-mbeteje ta koo mede te saa.

4 Yeenn ngaa, Jeju pa arede na: « Dewje
aw walje nje-kila mber-tar le Lubba kese
loje te tɔyn, bbo bbe te ke nisi te, horo
nujuje laa, wase me key te laa ang.»
5 Jeju ase ta dda ne-mɔri kara lo teenn
ang. Bbaye njaa to mare nje-rɔ-toje ke nila
jia dɔde te nare rɔ-to lede nunga.
6 A tar nya Jeju wɔju dɔ koo ke dooje
mede te ang le.

Jeju ula nje-kayn-kulaje laa ke dɔku gire joo

Goe te a, Jeju nja me ngann bbeje te tɔyn
ke mbɔr Najarete te mba tɔju ne.
7 Jeju bbar nje-kayn-kulaje laa ke dɔku
gire joo le. Nulade joo joo. Narede singa ta
tubba ne ndilje ke maji ang.
8 Nunn ndu narede na: « Unnje ne kara
mba kaw lese ang. Unnje mapa ang ddem,
bbɔl ang ddem, unnje nare ilaje me bbɔl
te ke bberse te ang ddem. Kake a ta uwaje
jise te.
9 Ulaje ne-gɔlje lese. A awje ke kubbuje
ke taar joo ang.»
10 Jeju pa arede bbay na: « Toke e-teeje
mare lo te, a bbo ɲ-taase ke key a, e-naynje
ke teenn ndereng ndɔ ke a kɔtuje ne.
11 Toke dewje ke mare bbe te ndikije ta
taase ke key ang, ngaa dooje tar lese ang,
a bbo a ta kɔtuje lo teenn a, e-tundaje bum
nange ke gɔlse te. Nayn to naji lese a
ɔruje.»
12 Nje-njaje-go Jeju te le awje ngaa ilaje
mber kare dewje turuje mede.
13 Ɲ-tubbaje ndilje ke maji ang banya
banya, dilaje ubbu dɔ nje-rɔ-toje te dare
rɔ-toje lede nunga.

Tar yo le Jan-Batisi

14 Tɔku-mbay Erode oo tar le Jeju mba
ria bbar ke lo tɔyn. Mare dewje paje na: «
Jan-Batisi a in horo dewje te ke oy tee! Mba
yeenn a, nee ke singa ta dda ne ne-mɔrije.»
15 Mareje paje na: « To Eli.» A mareje
paje na : « To mare Nje-kila mber-tar le
Lubba toke nje-kilaje mber-tar le Lubba ke
lew ann.»
16 Erode oo tarje le baann a, pa na: « Jan
ke mare ɲ-gange dɔe le a in horo dewje te
ke oy tee.»
17-18 Dɔ ndɔe teenn, Erode Antipase taa
Erodiade dene le ngokɔen Pilipi. Yeenn a
Jan-Batisi pa are Erode le na: « Ee ke ddew
ta taa dene le ngokɔin ang.» Mba yeenn a,
Erode unn ndu kare duwa Jan ɲ-tɔe ngaa
dilae key-kula te.
19 Erodiyade mbete Jan ke me kara ngaa
ndiki kare ɲ-tɔl Jan le a, ninga ddew ang,
20 mba Erode aw bbel Jan le nya. Ɲ-gere
to Jan to dew ke to gate gate ddem, dew ke
Lubba undae dang ddem, are naw ngeme
ke maje. Toke noo tar ke Jan aw pa a, ɲ-
gere ne ke na dda ang. A dɔ ye teenn kara,
ɲ-ndiki nya ta koo tarje laa.
21 A mare ndɔ, ddew ɔru are Erodiyade.
To ndɔ ke Erode inga mare bbal kara
dɔ mare te, are ɲ-dda kusu ɲ-bbar ne
tɔku-dewje ke aw ddaje saa kula, tɔku
mbambaje laa, ke tɔku dewje ke Galile.
22 Ngonn le Erodiyade ke dene ande me
key te le ngaa unn kutu la. A la laa le neel
Erode de ke nje ke ɲ-bbarde le nya. Yeenn
ngaa Erode le pa are ngonn ke dene le na:
« E-dujum ne ke mei ndiki a, ma kari.»
23 Nunda yo nare na : « Ne tɔyn ke e-
dujum a ma kari. Le to debbe bbe-kɔn lem
njaa bba e-duju kara ma kari.»
24 Ngonn ke dene le tee aw inga kɔenje
ngaa dujue na: « Ddi a ta m-duju wa?»
Kɔenje ilae te na: « E-duju dɔ Jan-Batisi.»
25 Ngonn ke dene le tel ke ngɔru aw inga
tɔku-mbay le ngaa pa are na: « M-ndiki
kare arem dɔ Jan-Batisi me tɔku pambala
sambe te bbasine neenn njaa.»
26 Rɔ tɔku mbay le neele ang njaa nyɔm.
A wɔju dɔ yo ke nunda nɔ dewje te ke ɲ-
bbarde le, nase ta mbete ang.
27 Yeenn ngaa, njange baa njaa nunn ndu
nare mare mbamba laa kara kare ddee ke
dɔ Jan-Batisi le are.
28 Mbamba le aw key-kula te ngaa gange
dɔ Jan-Batisi le. Nila dɔe le me pambala
sambe te, ngaa ɲ-ddee ne nare ngonn ke
dene le are ngonn ke dene le are kɔenje.
29 Toke nje-njaje-go Jan te le ooje tare a,
daw dunn ninne ɲ-dubbuje.

Jeju are ne-kusa dewje doro mi

30 Nje-kayn-kulaje telje rɔ Jeju te ngaa
paje go neje tɔyn ke ɲ-ddaje, ke neje ke ɲ-
tɔjuje dewje dareje.
31 Dewje banya aw ddeeje a mareje aw
telje are ne-kusa kara Jeju de ke nje-kayn-
kulaje laa le dingaje ddew ta kusa ang.
Yeenn a Jeju pa arede na: « Sese, e-ddeeje
awje sem lo te ke dewje goto ke te are
uwaje rɔse sen.»
32 Dunnje tɔku to ngaa dɔruje rɔde dawje
ke lo te ke dewje goto te.
33 A dewje nya oode kaw de te ngaa
gɔɔnjede gerede. Yeenn a, dinje tɔku bbeje
te dang dang tɔyn ngaa daynje daw ɲ-teeje
lo teenn le kete dare Jeju de ke nje-kayn-
kulaje.
34 Jeju in me tɔku to te le uru nangê a,
oo dewje ke banya le ngaa, noo kem to
ndoo lede mba ɲ-toje ddew kara baa toke
bateje ke nje-ngemde goto. Yeenn ngaa,
nunn kutu tɔjude neje nya nya.
35 Kare nday nya, ngaa nje-njaje go Jeju
te le awje rɔe te ngaa paje areje na: « Lo
neenn to me mu baa, ngaa lo kara aw ndul
ngaa.

36 E-tubba dewje neenn are dawje dɔ-
ndɔɔje te, ke me ngann bbeje te ke to ngɔsi
neenn are daw ń-ndokoje ne dusaje.»
37 A Jeju ilade te na: « Sese njaa arejede
ne are dusa.» Nje-kayn-kulaje le dujeje na:
« Ta jaw ndoko mapa ke kande nare kɔr
joo bba ta karede dusa wa?»
38 Jeju dujude na: « Eeje ke mapa baann
wa? Aw ooje.» Daw doo ngaa, ń-paje dare
na: « Jee ke mapa mi ke kanjije joo.»
39 Yeenn ngaa Jeju unn ndu arede kare
dare dewje le tɔyn uwaje dɔ naa ke loe loe
ngaa isije dɔ muje te ke tebbe.
40 Dewje le isi nangê ke kulae kulae
dɔdɔku dɔdɔku, a mareje dɔmi dɔmi.
41 Jeju jin mapa ke mi ke kanji ke joo
le ngaa, unn keme ke taar, a are wooyo
Lubba. Ń-tete mapa le ngaa nare nje-nje-
njaje goe te kare ń-kaynje dewje ke banya
le. Jeju kayn kanjije ke joo le dewje le tɔyn
tɔ.
42 Dewje le tɔyn usaje are mede ndann.
43 Nje-njaje go Jeju te le mbɔnje kese ke
nayn ddusu ngann kare dɔku gire joo.
44 Horo dewje te tɔyn ke usaje ne le
dingawje eeje doro mi.

Jeju nja dɔ maann te

45 Njange baa goe te a, Jeju ndase nje-
njaje goe te kare aal tɔku to ta kaw nginae
tura tɔku ba te er Betesayida. A ne, ń-nayn
ta tubba dewje ke banya le kare ń-telje.
46 Goe te a, naw dɔ mare ddingiri te ta
duju Lubba.
47 Lo-kul a, tɔku to le tee dann maann te
ngaa, a Jeju nayn ke kare baa nangê.
48 Noo a, nje-njaje goe te le aw ddaje
singa nya bba aw lelje tɔku to le mba yel
ula aw tila kemde. Kare te ke lo mɔngu
yenene a, Jeju le nja dɔ maann te aw ke
rɔde te ngaa a ta ndayde.
49 Toke dooeje naw nja dɔ maann te le a,
dejeje to uma ann. Yeenn a, duruje ekii.
50 Mba dede tɔyn njaa daw doeje are
bbeel uta dɔde. A, njange baa njaa ń-pa
ke de tar na: « Areje wurse oso nangê, e-
bbeelje ang, ema ann.
51 Naal tɔku to le nisi mbɔrde te a, yel le
ew rɔe. Tar nya nje-njaje go Jeju te le.
52 Mba ne-mɔri ke Jeju dda ddew mapa
te ke ń-kayn dewje le tɔjude mare ne kara
ang bbay. Mede nayn aw ketere.

Jeju ɔru rɔ-to rɔ dewje te nange te ke Jenejarete

53 Jeju de ke nje-njaje goe te ń-gangeje ba
le ngaa, ń-teeje nange te ke Jenejarete ngaa
duruje nange.
54 Kake duruje nangê be a, dewje ooje
Jeju ngaa gereje.
55 Yeenn a, dewje awje ke ngɔru dɔ
nange te le tɔyn ngaa, lo ke doo na Jeju le
ee ke te a, daw ke nje-rɔ-toje ke te dareje
ke tuwaje lede baa baa.
56 Lo tɔyn ke Jeju aw ke te, tɔku bbeje
te wase ngann bbeje te, ke dɔ-ndɔɔje te
kara, dewje ddeeje ke nje-rɔ-toje nata,
ngaa waleje na: « Inyade are ta-kubbu lei
baa kara dɔruje ke jide.» Yeenn ngaa dede
ke dɔreje ta-kubbu laa le, rɔ-to lede nunga.

7

Tar ne-ji-bbeje

1 Parijiyenje, ke mare nje-kɔruje gel-ndu
ke inje Jurusalem ddeeje mbɔnje naa rɔ
Jeju te.
2 Dooje a, mare nje-njaje goe te usaje ne
ke jide ke ne-yerew ɔru. Ń-tokoje jide ang.
3 Mba, Parijiyenje ke kese Jiipije tɔyn, aw
ngemje ne-ji-bbeje le kadedeje. Ń-tokoje
jide ke maje bba dusaje ne.
4 Toke dinje lo te ke dɔ dewje mbɔn naa
ke te a, ń-tokoje rɔde ta kɔru ne yerew ke
ddang rɔde te bba dusaje ne. Daw ngemje
mare ne-ji-bbeje le kadedeje nya toke le:
Gusu toko engoje, joje, ke sambeje.
5 Yeenn a, Parijiyenje ke nje-kɔruje gel-
Ndu dujuje Jeju na: « Mba ddi bba nje-njaje
goi te aw ddaje ne ke turu nduje le kajeje
ang a, aw usaje ne ke jide yerew wa?»
6 Jeju ilade te na : « See nje-ngemje, Ejayi
ila mber dɔse te ke dɔgɔle. Ń-pa na:
« Maketuru le Lubba na: ‹Dewje neenn aw
walem taade te baa,
a mede to dang sem.
7 Polo ke daw polom
to ne kara ang,
mba neje ke daw ń-tɔjuje
toje to nduje ke inje ta dewje te baa.› »
8 Jeju pa bbay na: « Inyaje Nduje le Lubba
a, nduje ke inje ta dewje te a aw bbeelje.»
9 Ń-teel ń-pa bbay na: « E-mbeteje Nduje le
Lubba tɔkɔrɔ njaa, a ne-ji-bbeje le kaseseje
a aw ngemje.
10 Mba Moyiji pa na: « Oo ta bɔije ke
kɔinje». Ń-pa tɔ na: « Dew ke ndɔɔl bɔeje
wase kɔenje a, maji kare ń-tɔle.»
11 A sese, e-paje na: « Toke dew pa are
bɔeje wase kɔenje na ń-ndiki ta kume ke
mare ne, a ne le to korban, kande tar le
na: ‹Ne ke dew ngem ta kare Lubba,› a,
12 sese areje ddew dew le kare ɔku ne le
bɔeje wase kɔenje le.
13 Gusu ke baann a aw tujuje ne tar le
Lubba are ddee to ne ke baa ddew ne-ji-
bbeje te ke aw tɔjuje. Aw ddaje mare neje
nya toke baann tɔ.»

Ne ke aw dda bba dew aw ddee to ne-yerow

14 Goe te a, Jeju bbar dewje ke banya le
ngaa, pa arede na : « Ooje tar lem ke maje
bbo e-gereje kande.

15 Mare ne ke in ddaka ande me dew te
ke a ddae kare ń-ddee to ne-yerow goto.
Ne ke in me dew te tee ke ddaka a, a kase
ddae kare ń-ddee to ne-yerow.»
16 Dew ke mbia to ta koo ne tar a, maji
kare oo tar neenn.
17 Toke ninya dewje ke banya le ddew
ew, ngaa naw ande me key te a, nje-njaje
goe te dujeje gel gusu-tar neenn le.
18 Jeju ilade te na: « Sese kara e-gereje
ne ang tɔ wa? Ne kara ke in ddaka ande
me dew te, ke a kase dda kare ń-ddee to
ne-yerow goto. E-gereje neenn ang wa?
19 Mba ne le ande bbengere te ang. Aw
mee te, ngaa goe te a, tee mee te ke ddang.
Ddew tar te neenn, Jeju tɔju to dew a kase
kusa ne tɔyn.
20 Ń-pa bbay na: « Ne ke in me dew te tee
ddaka a, aw ddae are ń-ddee to ne-yerow.
21 Mba kejeje ke maji ang aw inje me
bbengere dew te key bba aw ddaje are dew
aw dda kaya, bboko, aw tɔl dew,
22 aw dda lo-to-majang, dda bbo ne-
kinga, mee aw maji ang. Naw nula dew
naa te, naw dda ne ke ke dɔgɔle ang, naw
nunda me ke dew, naw nane de dew, noo
rɔe bo, ngaa ń-dda ne mbe.
23 Neje tɔyn ke maji ang neenn le tɔyn
inje me dew te bba aw ddaeje are ń-ddee
to ne-yerew.»

Koo me te le dene ke to Jiipi ang

24 Jeju ɔtu lo teenn, aw nange te ke Tir.
Nande me mare key te, a ń-ndiki kare dew
gere to nee lo teenn ang, a dewje gɔnje
gereje.
25 Mare dene ke ndil ke maji ang ee me
ngonne te oo tare ngaa ddee ke tɔke oso nɔ
gɔle te.
26 Dene le to Gereke, duje Penisi, nange
te ke Siri. Ń-duju Jeju kare tubba ndil ke
maji ang le me ngonne te le.
27 Jeju pa are na: «Inya are ngannje
usaje ne mede ndann bba. Mba maji kunn
ne-kusa le ngannje kila kare ngann bisije
ang.»
28 Dene le ilae te na: «Ye njaa ann, nje-
ne-tɔju, a ngann bisije aw usaje baburu
ne-kusaje ke nganje inyaje are aw gayn kɔ
tabele te le.»
29 Yeenn ngaa, Jeju pa are na: « Wɔju dɔ
tar lei neenn le, e-tel aw key lei, mba ndil
ke majang le tee me ngonni te ke ddang
mban.»
30 Dene le tel key a, inga ngonne le dɔ
tuwa te. A ndil ke maji ang le inyae mban.

Jeju dda are dew ke mbia utu pa tar

31 Jeju ɔtu nange te ke Tir, ria dɔ nange
ke tɔku bbeje ke dɔku eeje ke te, ngaa aw
er ke tɔku ba te ke Galile, ke ddew ke Sidɔn.
32 Dewje ddeeje ke mare dew ke mbia
utu ngaa aw pa tar pin rɔe te. Ń-waleje
Jeju le nya kare ila jia dɔe te.
33 Yeenn ngaa Jeju aw ke dingaw le ddew
ew ke dewje ke banya le ngaa, tula ngann
jia mbia te joo kem, ngaa goe te a, dda
maann tae ɔru ne ndɔen.
34 Goe te a, nunn keme ke taar, ngaa nila
kewn a ń-pa na: « Epata». Kande tar le
na:« E-teyn rɔi.»
35 Njange baa njaa a, mbi dingaw le teyn,
ngaa ndɔen tutu, a nunn kutu pa tar ke
maje.
36 Jeju ndeje dewje le kare paje tare are
dew ang. A ke ndɔ tɔyn ke naw ndejede le
a, daw pa tar neje ke naw dda le ke kete
kete.
37 Tar le nya dewje ke banya le ngaa paje
na: « Neje tɔyn ke ń-dda to neje ke maji
nya. Ń-dda nare nje mbi-kutuje ooje tar,
ngaa nje ke ndɔnde tɔ kara paje tar tɔ.»

8

Jeju are ne-kusa dewje doro sɔ

1 Me ndɔje teenn, dewje ke banya tel
mbɔnje naa bbay, a deeje ke ne-kusa ang.
Yeenn ngaa Jeju bbar nje-njaje goe te ngaa
pa arede na:
2 « Dewje ke banya neenn ddamje ndoo.
Mba dda ndɔ muta ngaa deeje rɔm te
neenn, a dingaje ne-kusa ang.
3 Bbo m-tubbade mare ń-telje bbee lede
mede bbo baa, singade a kɔru ke ddew,
mba mareje inje ddew ew.
4 Nje-njaje goe te ilaeje na: « Lo neenn
to me kɔr baa, a lo ke dda ja kinga ne-kusa
ke te ta kare dusaje dare mede ndann wa?
5 N-dujude na: « Eeje ke mapa baann
wa?» N-paje na: « Siri» [Ń-dujude na: «
Eeje ke mapa baann wa?» Dilaeje te na: «
Jee ne siri.»]
6 Yeenn ngaa ń-duju dewje ke banya le
kare isije nangê. Goe te a, ń-jin mapaje ke
siri le, ngaa nare wooyo Lubba a, ń-tete
nare nje-njaje goe te are kaynje dewje ke
banya le.
7 Nje-njaje-goe te le eeje ke mare ngann
kanjije tɔ. Nare wooyo Lubba wɔju dɔ
ngann kanjije le ngaa ń-dujude kare ń-
kaynje dewje ke banya le.
8 Dusaje nejeenn le mede ndann ngaa ń-
mbɔnje kese ne-kusa le ase kare siri.
9 Kɔr dewje ke eeje lo-teenn le ase doro
sɔ. Goe te a, Jeju tubbade are ń-telje bbê
lede.
10 Njange baa goe te a, naal tɔku to nisi
me te de ke nje-njaje goe te ngaa dawje
nange te ke Dalmanuta.

Parijiyenje dujuje ne-mɔri

11 Parijiyenje ddee teeje ngaa, unnje
kutu mayn tar ke Jeju. Ń-dujeje na: « E-dda

mare ne-mɔri are joo, ta tɔjuje to Lubba a ulai.» Mba ń-ndikije ta nae.
12 Jeju ila kewn ke singa ngaa pa na: « Mba ddi bba dewje ke bbasine neenn dujuje mare ne-mɔri wa? M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese: Ma dda mare ne mɔri kare dooje ang.»
13 Goe te a, Jeju inya Parijiyenje le a aal tɔku to aw tura tɔku ba te.

Jeju pa tar dɔ wum te le Parijiyenje ke le Erode

14 Me nje-njaje go Jeju te oy ta kaw ke mapa toke banya. Kara baa be a deeje ne me tɔku to te le.
15 Jeju ndɔru mbide na: « Ooje ke maje bba! Aaje rɔse wɔju dɔ wum le Parijiyenje, ke le Erode tɔ.
16 Yeenn ngaa ń-paje tar horo naa te mba deeje ke mapa ang.
17 Jeju gere tar lede le, ngaa pa arede na: « Mba ddi bba aw maynje naa tar horo naa te mba mapa ke eeje ne ang wa? E-gereje ne ang bbay wa? Ooje tar a e-gereje kande ang bbay wa? Mese nayn aw ketere bbay wa?
18 Kemse to, a ooje lo ang wa? Mbise to, a ooje tar ang wa? Mese ole ang wa?
19 Ndɔ ke m-tete mapa mi mba dingawje kɔr mi le, e-mbɔnje kese ddusu ngann kare baann wa? Dilaeje te na: « Ngann kare dɔku gire joo.»
20 Jeju dujude bbay na: «Ndɔ ke m-tete mapa siri mba dewje kɔr sɔ le, e-mbɔnje kese ddusu kare baann wa?» Dialeje te na:« Ngann kare Siri.»
21 Yeenn ngaa ń-dujude na: « Yeenn kara e-gereje ang bbay wa?»

Jeju dda are nje-kem-tɔ oo lo Betesayida

22 Jeju de ke nje-njaje goe te ń-teeje Betesayida a, dewje ddeeje ke mare nje-kem-tɔ rɔ Jeju te le, ngaa waleje nya kare ɔre ke jia.
23 Nuwa ji nje-kem-tɔ le ngaa ń-tee saa me bbe te le ke ddang. Ń-dda maann tae nɔru ne keme ngaa nila jia keme te. Goe te a, ń-duje na: « Oo mare ne wa?»
24 Dingaw le teyn keme ngaa pa na: « Moo dewje a ń-toje toke le kakejeenn, a daw ń-nja.»
25 Goe te a, Jeju tel ila jia kem dingaw te le bbay, ngaa keme le uja are noo neje tɔyn ke maje.
26 Jeju tubbae kare ń-tel key laa, ngaa pa are na: « Ande me tɔku bbe te le ang.»

Pierre pa na Jeju to Mesi

27 Jeju de ke nje-njaje goe te dawje er ke ngann bbeje te ke mbɔr Sejare Pilipi te. Toke daw dawje a, ń-duju nje-njaje goe te na: « Dewje na m-to na wa?»
28 Dilaeje te na: « Mareje paje na e-to Jan-Batisi, mareje paje na e-to Eli, a mareje paje na e-to kara le Nje-kilaje mber-tar le Lubba.»
29 Ngaa ń-dujude na : « A sese, e-paje na m-to na wa?» Piyar ilae te na: « E-to Mesi.»
30 Yeenn ngaa ń-dɔru mbide nya kare ń-paje tare dare dew ang.

Jeju pa tar koy laa ke tar kin laa horo dewje te ke oy

31 Goe te a, Jeju unn kutu tɔju ne nje-njaje goe te na: « Maji kare Ngonn le dew oo ndoo nya. Tɔkuje le Jiipije, ke tɔku nje-poloje Lubba, ke nje-kɔruje gel Ndu a mbeteje. Da tɔleje, ngaa ndɔ mota goe te a, na kin horo dewje te ke oy.
32 Ń-pa tar neenn le narede ke ddaka ke maje. Yeenn ngaa Piyar ɔre ke guku, a unn kutu kin saa.
33 A Jeju turu rɔe aa nje-njaje goe te le ngaa in ke Piyar pa na: « Ɔtu ke ddang gom te, Satan, mba keje lei to keje le dew bbo to keje le Lubba ang.»
34 Goe te a, ń-bbar dewje ke banya, ke nje-njaje goe te ngaa ń-pa narede tɔyn na: « Toke dew ndiki ta kunn gom a, maji kare neje rɔe ang, ngaa noto kake-dese laa, a nunn gom.
35 Mba dew ke ndiki ta ngem tebbe laa a, tebbe laa le a nayn ke kɔrɔ. A dew ke tebbe laa nayn ke kɔrɔ wɔju dɔm, ke dɔ Tar ke maji a, a ngem tebbe laa le toke tɔkɔrɔ njaa.
36 Bbo dew inga ne tɔyn ke dɔ nange te neenn, a tebbe laa nayn ke kɔrɔ a, ddi ke maji a na kinga goe te wa?
37 Ddi a dew a kase ta kare ta tel kinga ne tebbe laa wa?
38 Bbo dew dda rɔ-kul lem, ke rɔ-kul tar lem kem dewje te ke bbokone neenn a, Ngonn le dew a dda rɔ-kul laa ndɔ te ke na ddee ke anjije laa ke majije tɔyn me piti te le Bɔeje. Mba dewje ke bbasine neenn le toje to nje-ne-ddaje ke maji ang ddem, nje-mbeteje taa Lubba ddem.

9

1 Jeju tel pa arede bbay na: « Tɔkɔrɔ njaa m-pa marese, mare dewje horose te neenn a koyje ang ndereng, ta da koo Bbe-kɔn le Lubba ke a ddee ke singa-mɔngu.

Jeju turu to dang

2 Ndɔ misan goe te a, Jeju jin Piyar, Jake, ke Jan ngaa aw ke de dɔ ddingiri te ke karede baa. Jeju turu to dang kemde te.
3 Kubbu laa kara ndɔnren ngaa nda kayn kayn. Dew kara dɔ nange te neenn ke a kase dda kubbu laa kare nda toke baann goto.
4 A ta koo a, nje-njaje go Jeju te le ooje Eli de ke Moyiji ke aw paje saa tar.

5 Yeenn ngaa Piyar pa are Jeju na: « Nje-
ne tɔju, maji kare n-nayn neenn, jula key-
kam mota: Lei kara, le Moyiji kara, le Eli
kara.»
6 Piyar gere tar kara ke a pa ang, mba ne
de ke nje-mareje ke joo le bbeel ddade nya.
7 Mum ddee kiride ngaa mare ndu bbar
me mum te le na: « Dew neenn to Ngunum
ke m-ndikie nya. Ooje tae!»
8 A ta koo a, nje-njaje-go Jeju te le aaje
lo mbɔrde te a, dooje dew kara ang ngaa.
Jeju ke kare baa njaa ar ke de.
9 Toke dinje dɔ ddingiri te le daw ddisije
a, Jeju ndɔru mbide na: « Dang kara e-paje
tar ne ke ooje le areje dew oo ang, ndereng
ndɔ te ke Ngonn le dew a kin horo dewje
te ke oy.»
10 Ń-ndikije go tar te le Jeju le ke maje,
a daw dujuje tar horode te na: « Kin horo
dewje te ke oy a to ddi wa?»
11 Ngaa ń-dujuje Jeju na: « Mba ddi
bba nje-kɔruje gel Ndu paje na Eli a ddee
dɔngɔr bba wa?»
12 Jeju ilade te na: « Tɔkɔrɔ, Eli a ddee
dɔngɔr bba njaa, ta tel ke neje tɔyn dɔgɔlɔ
te. A mba ddi bba Maketuru le Lubba pa
na: ‹Ngonn le dew a koo ndoo nya, ngaa
dewje a mbeteje› wa?
13 A m-pa marese, Eli ddee mban. A ń-
ddaje saa ne tɔyn ke mede ndiki, ddew
kara baa ke tar ke Maketuru le Lubba pa
dɔe te le.

Jeju tubba ndil ke maji ang rɔ mare ngonn te

14 Kare ke Jeju de ke nje-njaje goe te ke
mota le ń-ddeeje ngɔsi ke keseje a, dooje
dewje ke banya ke guku keseje le, ke nje-
kɔruje gel Ndu ke aw maynje tar ke de.
15 Kake dewje ke banya le ooje Jeju le a,
mede unda dɔ benya, ngaa ń-tilaje keme
ke ngɔru ta ddae lapiya.
16 Jeju duju nje-njaje goe te na: « Aw
maynje ke de tar wɔju dɔ ddi wa?»
17 Mare dew ke ee horo dewje te ke
banya le ilae te na: « Nje-ne-tɔju, m-ddee
ke ngunum ke dingaw rɔi te mba mare ndil
ke maji ang aw jɔke are ń-pa tar ang.
18 Lo tɔyn njaa ndil le aw unne te ilae
nangê. Jum-tae aw tee, naw ngeer ngange
ngaa ń-mɔngu. M-duju nje-njaje goi te
kare ń-tubbaje ndil ke maji ang le a, duma
ne pin.»
19 Jeju pa arede na: «E-see dewje ke
koo me te lese goto neenn, ma nayn ke se
be mba ndɔ baann wa? Ma kumase mba
ndɔ baann bbay wa? E-ddeeje ke ngonn le
aremje.»
20 Yeenn ngaa ń-ddeeje ke ngonn le
dareje. A kake ndil ke maji ang le oo Jeju
a, unn kutu yeke ngonn le ke singa. Ngonn
le oso nangê naw ndubbu ngaa jum-tae aw
tee.
21 Jeju duju bɔ ngonnje le na: «Neenn
aw ddae dda ndɔ baann ngaa wa?» Bɔeje
le ila Jeju te na: «Ke kase baa njaa.»
22 Ndil le aw ilae taar taar kem puru te,
ang a, me maann te ta kare noy. Bbo ase
ta dda mare ne a, oo kem-to-ndoo leje bbo
umaje.»
23 Jeju pa are na: «Mba ddi bba e-pa na:
‹Bbo ase ta dda mare ne a,› wa? Dew ke
koo mee te laa to a kase dda ne tɔyn!»
24 Njange baa njaa a, bɔ ngonnje le uru
ekii ke taar na: «Moo mem te! A e-ddee
umam mba koo me te lem goto.»
25 Jeju oo dewje ke banya ke aw ddeeje
ke ngɔru ke rɔde te a ndange ndil ke maji
ang le na: «Ei ndil ke nje-dda kare dew pa
tar ang ddem, dew oo tar ang ddem, e-tee
rɔ ngonn te neenn ke ddang ta e-tel ande
mee te ang ngaa.»
26 Ndil ke maji ang le uru ekii, yeke
ngonn le ke singa ngaa tee ke ddang.
Ngonn le to toke dew ke oy are dewje nya
paje na: «Noy mban.»
27 A Jeju uwa ji ngonn le are in ar taar.
28 Toke Jeju tel aw key, ngaa nje-njaje goe
te njaa naynje saa ke karede baa a, ń-dujeje
na: «Mba ddi bba jeje juma ke tubba ndil
le pin wa?»
29 Nilade te na: «Ddew duju-Lubba te
kara baa a dew a kase tubba ne ndil ke
baann.»

Jeju tel pa tar koy ke tar kin laa

30 Dɔtuje lo teenn, ń-ndayje ke ddew ke
nangue te ke Galile a ń-ndiki kare dew gere
ang.
31 Mba, naw tɔjuje ne nje-njaje goe te
ngaa ń-pa na : «Da kila Ngonn le dew ji
dewje te kare ń-tɔleje, ngaa ndɔ muta goe
te a, na kin horo dewje te ke oy.»
32 A nje-njaje goe te le gereje kande tar
laa le ang, a ń-bbeelje ta duje.

Na to dew ke bo wa?

33 Daw ń-teeje Kaperenayum. A toke
disije me key te a, Jeju duju nje-njaje goe te
na: «Ddi bba aw maynje ne naa tar horose
te ddew-bô wa?»
34 A dilaje tar te ang, mba kare ke ń-
naynje ddew-bô bbay le, daw maynje naa
tar ta gerese se na a to dew ke bo uta nje-
mareje wa?
35 Yeenn ngaa Jeju isi nangê a bbar nje-
njaje goe te ke dɔku gire joo le, ngaa pa
arede na: « Bbo dew ndiki ta to dew ke
dɔngɔr a, maji kare ń-to dɔbɔyn dew ke go
keseje te tɔyn, ngaa ń-ddee to nje-kula lede
tɔyn.
36 Goe te a, Jeju unn mare ngonn ke ngaji
undae dann de te. Nuwae ke kare te, a ń-
pa nare nje-njaje goe te na:

37 «Dew ke taa mare ngonn ke toke ne
neenn ke rɔe te ke rim a, ema njaa ɲ̂-taam.
Ngaa dew ke taam ke rɔe te a, to dew ke
ulam a ɲ̂-taae, bbo to ema ke karem ang.»

Dew ke mbeteje ang, to dew leje

38 Jan pa are Jeju na: «Nje-ne tɔju, joo
mare dew aw tubba ndilje ke maji ang ke
rii. A n-sange ddew ta kɔke ddewe, mba
ɲ̂-to dew leje ang.»
39 A Jeju ilae te na: « ɔkeje ddewe ang,
mba dew kara ke a dda ne-mɔri ke rim,
ngaa njange baa goe te a, a tel pa tar lem
maji ang goto.
40 Mba dew ke mbeteje ang, to dew leje.
41 Tɔkɔrɔ njaa m-pa marese, toke dew
arese maann-kay me engo-maann te kara
are ayje mba to ke e-toj e to dewje le Kiriste
a, dew le a kinga kuka laa.

Jeju ndɔru mbi nje-njaje goe te

42 Dew ke dda are mare ngonn kara horo
dede te ke dooje mede te sem neenn oso
me majang te a, maji ta tɔ tɔku er gɔse te,
ta kilae me baa te.
43 Bbo jii aw dda are e-dda majang a,
e-gange ke ddang. Mba kinga tebbe ke
tɔkɔrɔ jii kara baa, maji uta ngem jii joo
kem kaw ne kem puru te ke aw ɔn ke ndɔ
ke ndɔ.
44 [Lo teenn kore ke aw ɔn dew oy ang
ddem, puru ke aw ɔn oy ang ddem.]
45 Bbo gɔli aw dda are e-dda majang a,
e-gange ke ddang. Mba kinga tebbe ke
tɔkɔrɔ gɔli kara baa maji uta ngem gɔli joo
kem kare dilai ne kem puru te, ke aw ɔn
ke ndɔ ke ndɔ.
46 [Lo teenn, kore ke aw ɔn dew oy ang
ddem, puru ke aw ɔn oy ang ddem.]
47 Bbo kimi aw dda are e-dda majang a,
ɔru ke ddang. Mba maji ta kande Bbe-kɔn
te le Lubba kimi kara baa, uta ngem kimi
joo kem kare dilai ne kem puru te ke aw
ɔn ke ndɔ ke ndɔ.
48 Lo teenn kore ke aw ɔn dew oy ang
ddem, puru ke aw ɔn oy ang ddem.
49 Mba puru a kɔru dewje tɔyn toke kate
ke dɔru ne te.
50 Kate to ne ke maji. A bbo kate tel neel
ang ngaa a, ddi bba dew a dda kare kate le
tel neel bbay wa? Maji kare kate to rɔse te
ta isije ke me-wul-lɔm horose te.

10

Tar kinya naa le dene de ke dingaw

1 Goe te a, Jeju ɔtu lo teenn aw nange te
ke Jude, tura Jurden te. A dewje ke banya
tel mbɔnje naa rɔe te bbay, are naw ɲ̂-
tɔjude ne ddew kara baa toke naw ɲ̂-dda
ke ndɔ tɔyn.
2 Parijiyenje awje rɔ Jeju ta nae, ngaa
dujeje na: « Ndu are ddew dingaw ta tubba
dene laa wa?»
3 Jeju ilade te na: « Moyiji unn ndu arese
na ddi wa?»
4 Dilaeje te na: « Moyiji are ddew dingaw
kare dda maketuru ta tɔju to ninya dene le
ne ngaa, bba ta tubba dene laa.»
5 Yeenn ngaa Jeju pa arede na: « Moyiji
uja ndu neenn le maketuru te arese wɔju
dɔ me-ketere lese.
6 A kunn kutu neje te ke Lubba dda le,
ɲ̂-dda dingaw de ke dene.
7 Mba yeenn a, dingaw a kinya bɔeje, ke
kɔenje ta nayn ke dene laa,
8 ta dede joo kem, da ddeeje to da-rɔ ke
kara baa.
9 Ne ke Lubba mbɔn naa te a, maji kare
dew kayn hore ang.»
10 Kare ke ɲ̂-teeje key a, nje-njaje-go Jeju
te le tel dujeje tar dɔ tar te neenn le bbay.
11 Nilade te na: « Dew ke tubba dene laa,
ngaa taa mare, dda maji ang ke dene ke
kete ke ɲ̂-tubbae le.
12 Ddew kara baa, bbo dene mbete
ngaweje, a tel taa mare a, dene le dda lo-to
maji ang.»

Jeju bbar tar ke maji dɔ ngannje te

13 Dewje ddeeje ke ngannje kare Jeju
ɔrude ke jia, a nje-njaje goe te aw inje ke
dewje le.
14 Jeju oo neenn le, a neele ang, ngaa pa
are nje-njaje goe te le na: « Inyaje ngannje
are ddeeje rɔm te, ɔkuje de ddew ang. Mba
Bbe-kɔn le Lubba to le dewje ke toje toke
le ngannje.
15 Tɔkɔrɔ njaa m-pa marese, dew ke taa
Bbe-kɔn le Lubba toke le ngonn ang a, a
kande me te ndɔ kara ang.
16 Yeenn ngaa nuwa ngannje le ke kare
te, nila jia dɔde te ngaa ɲ̂-bbar tar ke maji
dɔde te.

Jeju de ke nje-ne-kinga

17 Kare ke Jeju unn ddew ta kɔtu a, mare
dingaw ddee ke ngɔru ɔsu mekeji gɔle nɔe
te ngaa duje na: « Nje-ne-tɔju ke maji, ddi
a maji kare m-dda bba ta kinga ne tebbe
ke ke ndɔ ke ndɔ wa?»
18 Jeju ilae te na: « Mba ddi bba e-
bbarem dew ke maji wa? Dew ke maji
goto, Lubba kara baa a maji.
19 E-gere nduje ke na: ‹E-tɔl dew ang, e-
dda lo-to maji ang ang, e-bboko ang, e-pa
tar naji ngem ang, ere dew e-taa ne laa ang,
e-wal bɔije ke kɔinje.»
20 Dingaw le ilae te na: « Nje-ne-tɔju, maw
ngem ndujeenn ke kasem baa ndereng
bbokone.»
21 Jeju aae, ngaa ndike, ngaa pa are na: «
Ne kara ngaa dui: Aw labbe neje tɔyn ke

ee ne, ta are nare nje-ndooje. A a kinga
neje darâ. Goe te a, e-ddee unn gom.»
22 A toke dingaw le oo tar le a, rɔe oy
njururu ngaa nɔtu ke rɔ-neel ang, mba nee
ke ne-kingaje nya.
23 Jeju ila keme aa ne lo mbɔre te tɔyn
ngaa pa are nje-njaje goe te na: « To ngeng
nya ke nje-ne-kingaje ta kande me Bbe-kɔn
te le Lubba.»
24 Tar le gange singa nje-njaje goe te
le. A Jeju pa arede bbay na: « Ngannem,
to ngeng nya ta kande me Bbe-kɔn te le
Lubba!
25 Kande le nje-ne-kinga me Bbe-kɔn te
le Lubba ngeng uta kande le jambal buwa
suwa te.»
26 Tar le aw gange singa nje-njaje goe te
le ke kete kete. Ngaa ń-duju naa na: «
Yeenn a, na bba ase kinga kaji wa?»
27 Jeju aade ngaa pa arede na: « To ne ke
nya dew, bbo nya Lubba ang. Mba Lubba
ase ta dda ne tɔyn.»
28 Yeenn ngaa Piyar pa are na: « Oo!
Jinya neje tɔyn a junn goi.»
29 Jeju ilae te na: « Tɔkɔrɔ m-pa marese:
Dew ke inya key laa, ngakɔen ke dingaw
wase nje ke dene, kɔenje wase bɔeje,
nganne wase ndɔɔje laa wɔju dɔm, ke dɔ
Tar ke majia,
30 a tel kinga nejeenn ase gɔl kɔr kara
bbasine neenn. Na kinga key, ngakɔen
ke dingaw ke nje ke dene, kɔenjedede,
ngannje, ke ndɔɔje. Dewje a kula keme
ndoo tɔ. A na kinga tebbe ke ke ndɔ ke
ndɔ me ndɔje te ke aw ddeeje.
31 Nya le dewje ke toje to dewje ke
dɔngɔr, a toje to dewje ke guku. Ngaa
dewje ke toje to dewje ke guku, a toje to
dewje ke dɔngɔr.

Jeju tel pa tar koy ke tar kin laa bbay

32 Jeju de ke nje-njaje goe te daw dawje
ke Jurusalam a, nɔru nɔde. Keje tar tɔl nje-
njaje goe te le ngaa bbeel dda dewje ke aw
unnje gode le tɔ. Jeju tel ɔru nje-njaje goe
te ke dɔku gire joo le er kara te, ngaa unn
kutu pa tar karede dɔ ne te ke a ta kingae
le na:
33 « Ooje, jaw jawje ke Jurusalam. Dewje
a kilaje Ngonn le dew ji tɔku nje-poloje
Lubba te, ke nje-kɔruje-gel ndu. Da gange
sariya-yo dɔe te ngaa da kilae ji dewje te
ke gereje Lubba ang.
34 Da kokeje, da ti weren dɔe te, da
tundaeje, da tɔleje ngaa ndɔ mota goe te
a, na kin horo dewje te ke oy.»

Jean de ke Jake ń-dujuje mare ne ji Jeju te

35 Goe te a, Jake de ke Jan ke toje to
ngann le Jebede ń-ddeeje rɔ Jeju ngaa ń-
paje dareje na: « Nje-ne tɔju, n-ndiki kare
e-dda ne ke ja ta duji neenn areje.»
36 Jeju dujude na : « Ddi a e-ndikije kare
m-dda marese wa?»
37 Dilaeje te na: « Ndɔ piti lei a, jeje ke
joo neenn, are kara isi dɔ ji-kɔli te, a kara
isi dɔ ji-geli te.»
38 Jeju ilae te na: « E-gereje ne ke aw
dujuje ang. A kaseje ta kay engo kem-to-
ndoo ke ma ta kay wa?» A kaseje ta kinga
batem kem-to-ndoo ke ma ta kinga neenn
wa?»
39 Dilaeje te na: « Jase.» A Jeju pa arede
na: « Tɔkɔrɔ, a kayje engo kem-to-ndoo ke
ma ta kay, a kingaje batem kem-to-ndoo ke
ma ta kinga.
40 A tar kisi dɔ ji-kɔlem te, wase dɔ ji-
gelem te to tar lem ang. Lo le to wɔju dɔ
nje ke Lubba mɔse kete wɔju dɔde.»
41 Keseje ke dɔku le ooje tar le a, ungu
ɔnde dɔ jake de ke Jan te.
42 Yeenn ngaa Jeju bbarde tɔyn ngaa
pa arede na: « E-gereje to nje ke dewje
aw oojede to mbayje aw ddaje dingaw dɔ
dewje te, ngaa dewje ke bo aw nyaje dɔde
te.
43 A horose te, to toke baann ang. A toke
mare dew horose te ndiki ta ddee to dew
ke bo a, maji kare ń-ddee to nje-kula lese.
44 Ngaa toke mare dew horose te ndiki ta
ddee to dew ke dɔngɔr a, maji kare ń-ddee
to bbere lese tɔyn.
45 Mba Ngonn le dew ddee kare dewje
ddeeje to nje-kulaje laa ang. Ǹ-ddee ta to
nje-kula le dewje, ta kunn rɔe to ne-kuka
dɔ dewje ke banya.

Jeju dda are kem Bartime ddee maji

46 Jeju, ke nje-njaje goe te ń-teeje Jeriko.
Ngaa toke Jeju de ke nje-njaje goe te, ke
dewje ke banya daw ń-teeje me tɔku bbe te
le ta kɔtu a, mare nje-kem-tɔ ke to ngonn
le Time, ria na Bartime isi mbɔr ddew te
aw kɔy ne.
47 Toke noo na Jeju ke Najarete a aw nday
a, nunn kutu kuru ekii na: « Jeju, Ngonn le
Dabbiti oo kem-to-ndoo lem!»
48 Dewje nya inje saa kare nutu tae, a
nuru ekii ke taar na: « Ngonn le Dabbiti,
oo kem-to-ndoo lem!»
49 Jeju ar lo kara ngaa pa na: « E-
bbareje.» Dewje le bbareje ngaa paje areje
na: « E-dda singa in taar, naw bbari!»
50 Nila tɔku kubbu laa nangê, nubba
nange nin nar taar ngaa naw ke rɔ Jeju te.
51 Jeju duje na: « Ddi a e-ndiki kare m-
dda mari wa?» Nje-kem-tɔ le ilae te na: «
Nje-ne-tɔju, m-ndiki ta tel koo lo!»
52 Jeju pa are na: « Aw, koo me te lei aji!».
Njange baa goe te a, ń-tel noo lo ngaa nunn
go Jeju ddew-bô.

11

Kande le Jeju Jurusalam

1 Toke Jeju ke nje-njaje goe te teeje ngɔsi
ke Jurusalam, ngɔsi ke Betepaje, ke Betani,
dɔ ddingiri kake olibeje te a, Jeju ula nje-
njaje goe te joo nɔe te kete.
2 Ngaa pa arede na: « Awje ngonn bbe
te ke nɔse te tonn. A ta teeje be a, a kooje
mare ngonn kororo ke ɲ̂-tɔe, nayn dew isi
dɔe te ang bbay. E-tuteje e-ddeeje saa.
3 Bbo dew dujuse na: ‹Mba ddi bba e-
ddaje ne ke be wa› a, ilaeje te na: ‹Ebbe-
dewje a duju, a na kare ɲ̂-tel saa njange
baa.› »
4 Dawje ngaa dingaje ngonn kororo ke
toke tɔe ta ndoko te ddaka mbɔr ddew te,
ngɔsi ke ta key ngaa ɲ̂-tuteje.
5 Mare dewje ke eeje teenn dujujede na:
« Ddi a aw ddaje neenn wa? Mba ddi bba
aw tutuje ngonn kororo le wa?»
6 Nje-njaje go Jeju te le ilaje dewje le te
ddew kara baa toke Jeju pa arede le. Ngaa
dewje le inyade are dawje saa.
7 Dawje ke ngonn kororo le dare Jeju. Ń-
labbeje kubbuje lede dɔ kororo te le, ngaa
Jeju aal isi dɔe te.
8 Dewje nya labbeje kubbuje lede dɔ
ddew te, a mareje tukaje kamje me mu te
labbeje dɔ ddew te.
9 Dewje ke aw njaje nɔ Jeju te, ke nje ke
aw njaje goe te aw uruje ekii na: « Ojana!
Maji kare Lubba bbar tar ke maji dɔ dew
te ke aw ddee ke ri Ebbe-dewje.
10 Maji kare Lubba bbar tar ke maji dɔ
kɔn-bbe te ke aw ddee. Kɔn-bbe le kajeje
Dabbiti. Piti to le Lubba ke isi ddutu dara
te nu!»
11 Jeju tee Jurusalam, ngaa aw ande key-
polo-Lubba te. Nila keme naa ne neje tɔyn
mbɔre te, ngaa goe te a, ne de ke nje-njaje
goe te ke dɔku gire joo le dawje ke Betani
mba lo wul mban.

Kake Pige ke ande ang

12 Lo-kare te a dinje Betani daw dɔtuje a,
bbo dda Jeju le.
13 Noo mare kake pige ke kame ee te
ddew ew, ngaa naw ngɔsi ta koo se kande
to wa? A kame dɔrɔ a noo. Mba to neyn
kande le Pige ang.
14 Yeenn ngaa Jeju pa are kake Pige le
na: « A kande kare dew usa ang nyɔm!»
Nje-njaje go Jeju te le ooje tar le.

Jeju tubba nje-ne-labbeje key-polo-Lubba te

15 Ń-teeje Jurusalam a, Jeju ande key-
polo-Lubba te. Nunn kutu tubba nje-ne-
labbeje, ke nje-ndoko neje me key-polo-
Lubba te le. Ń-tuta tabeleje le nje ke aw
mbelje nare, ke ne-kisi le nje-labbe derje
ɲ̂-tila,
16 ngaa nare dew kara oto mare ne nday
ne me key-polo-Lubba te le ang.
17 Goe te a, ɲ̂-tɔjude ne na: « Lubba pa
me maketuru te laa na: « Da bbar ri key
lem to key-duju Lubba, ke gel-dewje tɔyn
a duju Lubba me te. A sese, e-ddaje areje
ddee to lo-kiya-rɔ le nje-bbokoje wa!»
18 Tɔku nje-poloje Lubba, ke nje-kɔruje
gel-ndu ooje tar le ngaa, aw sangeje gusu
ke ta tɔl Jeju. Ń-bbeleje nya, mba ne-tɔju
laa aw gange singa dewje ke banya le tɔyn.
19 Lo-kul a, Jeju ke nje-njaje goe te ɲ̂-teeje
me tɔku bbe te le ke ddang.

Tar kake pige ke oy

20 Lo-kare ke endɔɔ a daw ɲ̂-ndayje a,
dooje kake pige le a oy taar ndereng ngirae
te.
21 Me Piyar ole dɔ tar teenn le, ngaa pa
are Jeju na: « Nje-ne-tɔju, oo kake pige ke
ɔru saa le a oy njan toonn.»
22 Jeju pa arede na: « Ooje mese te ke
Lubba.»
23 Tɔkɔrɔ njaa m-pa marese: Bbo dew pa
are ddingiri toonn na: ‹Ɔtu lo teenn aw oso
bâ›, a bbo keje-tar to mee te ang, a Lubba
a dda kare ne le ddee toke baann.
24 Mba yeenn a, m-pa marese: Ne tɔyn
ke aw dujuje Lubba wɔju dɔe a, maji kare
ooje mese te to ingaje ne le mban, a Lubba
a karese.
25 Ngaa toke arje taar ta duju Lubba, a
bbo eeje ke tar ke mare dew a, ɔruje tar le
dɔe te, areje Bɔsese ke isi me dara te ɔru
tar dɔse te tɔ.»
26 A bbo ɔruje tar dɔ dewje te ang a,
Bɔsese ke darâ a kɔru tar majang ke e-
ddaje dɔse te ang tɔ.

Na are singa Jeju wa?

27 Jeju ke nje-njaje goe te ɲ̂-telje Ju-
rusalam bbay. Kare ke Jeju aw nja me
key-polo-Lubba te a, tɔku nje-poloje Lubba
ke nje-kɔruje gel-ndu, ke tɔkuje le Jiipije
ddeeje rɔe te.
28 Ń-dujeje na: « Na a ari ddew ta dda ne
neenn wa? Wase na njaa gate a ari singa
ta dda ne neenn wa?
29 Jeju ilade te na: « Ma dujuse tar kara
baa. Toke ilamje te a, ma bbar ri dew ke
arem singa dda nejeenn le karese tɔ.
30 Na a ula Jan are dda batem dewje wa?
Lubba wase dewje wa? Ilamje tar te.»
31 A ɲ̂-paje horode te na: « Bbo jilaje te
n-pa na: ‹ Lubba a ulae› a, na pa na: ‹ Mba
ddi bba e-ndikije te ke Jan le ang wa?›
32 A bbo n-paje na: ‹ Dewje a ula Jan a...›
» Tɔku nje-poloje Lubba ke nje-kɔruje gel-
ndu, ke tɔkuje le Jiipije le bbeelje dewje ke
banya le, mba dewje tɔyn ooje Jan to nje-
kila mber-tar le Lubba.
33 Yeenn ngaa dilaje Jeju te na: « N-gere
ang.» Ngaa Jeju pa arede na: « Ema kara
ma bbar ri dew ke arem singa dda nejeenn
le karese ang tɔ.»

12

Gusu-tar dɔ nje-ddaje kula ndɔɔ binye te

1 Goe te a, Jeju unn kutu pa tar ke nje-
njaje goe te ke gusu-tar na: « Mare dingaw
dda ndɔɔ binye. Ɲ-dda ndokɔ ɲ̂-guku ne
dɔe. Nuru buwa me er te mba kore ne
maann binye le. Ngaa ɲ̂-dda mare lo-kisi
taar mba kaa ne lo ke dɔ ndɔɔ te le. Goe
te a, ninya ndɔɔ le ji mare nje-kula ndɔ
binyeje te a, naw mba te.
2 Tee kare kuja kande binye te le a, nula
nje-kula laa rɔ nje-kula ndɔɔ binyeje te le
kare dula ke engaen.
3 A nje-kulaje le uwaeje undaeje ngaa
tubbaeje are ɲ̂-tel jia baa.
4 Nje-ndɔɔ le ula mare nje-kula laa a, nje-
kulaje le undaje dɔe ngaa tajeje.
5 Nje-ndɔɔ le tel ula mare bbay a, a nje-
kulaje le tɔleje. Ɲ-tel nula mareje banya
bbay a, nje-kulaje le tunda mareje, a tɔl
mareje.
6 Ngonne ke dingaw ke ɲ̂-ndike nya kara
baa ngaa nayn. Nulae to dɔbɔyn dew rɔ
nje-kulaje te le mba ɲ̂-pa na: ‹Da bbeel
ngonnum.›
7 A nje-kulaje le paje horo naa te na:
‹Nje-kuwa ne-ndubba le ann. E-ddeeje
areje ɲ̂-tɔle, ta ndɔɔ le ddee to leje!›
8 Yeenn ngaa, duwaje ngonn le, ɲ̂-tɔleje
ngaa ɲ̂-teeje ke niinne me ndɔɔ te le dilaje
ddaka.
9 Ddi a nje-ndɔɔ le a dda wa? Na ddee
tɔl nje-kulaje le ta na teel ke ndɔ le kare
mare nje kula ndɔɔ binyeje te ke ddang.
10 E-turaje tar ke Maketuru le Lubba pa
neenn ang wa? Maketuru le na:
‹Er ke nje-kɔsuje key mbeteje le,
er lel ddee to singa gɔl key ke dungu nangê.
11 To ne ke Ebbe-dewje a dda,
ngaa kura nya kemje te.› »
12 Daw sangeje ddew ta kuwa Jeju le mba
ɲ̂-gereje to ɲ̂-pa gusu-tar neenn le wɔju
dɔde. A ɲ̂-bbeelje dewje ke banya le, ngaa
dinyaeje a dɔtuje.

Tar kuka lambo ke Sejar

13 Dulaje mare Parijiyenje, ke mare
dewje ke eeje me mbɔnaa te le Erode
Atipase rɔ Jeju te ta nae ddew tar te ke tae
te.
14 Ɲ-ddee ɲ̂-paje dareje Jeju le na: « Nje-
ne-tɔju, n-gere to aw pa tar ke tɔkɔrɔ, aw
tɔju ddew le Lubba ddew tar te ke tɔkɔrɔ.
Ngaa aw bbeel kem dew ang ddem, dew ke
bo wase dew ke ten kara osoi te ang. E-pa
areje joo: Ndu areje ddew ta kuka lambo
ke tɔku mbay Sejar wase ta kuka ang wa?
Ta juka wase juka ang wa?»
15 A Jeju gere to ne ke daw deje mede te
to dang ke ye ke daw ɲ̂-pa, ngaa pa arede
na: « Aw namje mba ddi wa? E-ddeeje ke
mare kande nare kara aremje moo.»
16 Ɲ-ddeeje ke mare kande nare dareje,
ngaa ɲ̂-dujude na: « Endaji dɔ dew, ke
maketuru ke ɲ̂-dda kande nare te neenn
toje to le na wa?» Dilaeje te na: « To le
Sejar.»
17 Yeenn ngaa Jeju pa arede na : « Areje
Sejar ne ke to le Sejar, a areje Lubba ne
ke to le Lubba.» Tar laa le nya dewje ke
ddeeje ta nae le.

Tar kin le dewje ke oy

18 Mare saduseyenje ddeeje rɔ Jeju te.
Saduseyenje le paje na dewje ke oy a kinje
ang. Ɲ-dujuje Jeju na:
19 « Nje-ne-tɔju, Moyiji unn ndu areje me
maketuru te na: ‹Toke dingaw uju ke dene
laa ang, a oy a inyae, a bbo ngokɔn dingaw
le to a, maji kare ɲ̂-taa dene le nuju ne
ngannje nare ngokɔen ke oy le.
20 Lew, mare ngakɔn naaje ke dingaw
eeje siri. Ne ke dɔngɔr ɲ̂-taa dene, ngaa
nuju saa ang a noy.
21 Joo lede taa dene le a uju saa ang a oy
tɔ. Mota lede ta dene le a toke baann bbay.
22 Aw ne ke goe goe are dede ke siri le
dujuje ang a doyje tɔyn. Ngaa goe te a,
dene le kara oy tɔ.
23 Ndɔ kin le dewje ke oy a, na horode te
a, a to nje-dene le wa? Mba dede siri tɔyn
njaa ɲ̂-taaje dene le.»
24 Jeju ilade te na: « E-ndemje ddew, mba
e-gereje Maketuru le Lubba ang ddem, e-
gereje singa-mɔngu le Lubba ang ddem.
25 Ndɔ ke dewje ke oy inje a, dingaw a
taa dene ang ddem, dene a taa ngaw ang
ddem. Da kisije toke le anjije me dara te.
26 Tar ke wɔju dɔ kin le dewje ke oy le,
e-turaje tar ke me maketuru te le Moyiji le
ang wa? Lubba pa are Moyiji mbɔr ber-
kam te ke aw ɔn puru pa na: ‹M-to Lubba
le Abaraham, Lubba le Ijake, ke Lubba le
Jakobbo.›
27 Lubba to Lubba le dewje ke oy ang, ɲ̂-
to Lubba le dewje ke isi kem baa. Yeenn a,
e-ndemje ddew njaa nyɔm.»

Ndu ke ngeng uta keseje

28 Mare nje-kɔru gel Ndu oo tar lede le,
a gere to tar ke Jeju ilade te to ke dɔgɔle,
ngaa ddee rɔ Jeju te ngɔsi duje na: « Ndu
ke dda ngeng uta keseje tɔyn wa?»
29 Jeju ilae te na: « Ndu ke ngeng uta
keseje na: ‹See ngann Ijarayelje, ooje!
Ebbe-dewje ke to Lubba leje a to Ebbe-
dewje kara baa.
30 Maji kare e-ndiki Ebbe-dewje Lubba
lei ke mei tɔyn, ke kewn lei tɔyn, ke keje
lei tɔyn, ke singai tɔyn.›
31 Joo le ndu a neenn: ‹E-ndiki nje-mari
toke da rɔi njaa.› Mare ndu ke ngeng uta
nje ke jo neenn goto.»

32 Nje-kɔru gel Ndu le pa are Jeju na: « Maji nya, Nje-ne-tɔju! Tar ke tɔkɔrɔ a e-pa neenn. Ebbe-dewje a to Lubba kara baa, mare Lubba dang goto.
33 Maji kare dew kara kara ndiki Lubba ke mee tɔyn, ke keje laa tɔyn, ke singae tɔyn. Ngaa maji kare ɲ-ndiki nje-mare toke da-rɔe njaa. Yeenn maji uta ne-poloje ke ta ro ke ne-kare-baaje dang dang.»
34 Jeju oo a, tar ke nje-kɔru gel Ndu le ilae te le to tar kem-kare. Yeenn ngaa ɲ-pa nare na: « Ee ngɔsi baa ke Bbe-kɔn le Lubba.» Goe te a, dew tay duje tar ang ngaa.

Tar dɔ Mesi te de ke Dabbiti

35 Jeju aw tɔju ne me key-mbɔn naa te le jiyipije a, duju tar na: « Nje-kɔruje gel ndu a kaseje ta pa na Kiriste to ngonn le Dabbiti toke baann wa?
36 Dabbiti njaa kara, toke Ndil-me-nda ddusu mee a, pa na:
Ebbe-dewje Lubba pa are Ebbemje na:
‹E-ddee isi dɔ ji-kɔlum te,
ndereng ta mungu nje-baanji lei kɔy gɔli te bba.›
37 Dabbiti njaa kara bbar Kiriste to Ebbeeje. Yeenn a, Kiriste le a to ngonne toke baann wa?» Dewje ke nya aw ooje tar laa le ke rɔ-nel.

Jeju ndɔru mbi dewje wɔju dɔ nje-kɔruje gel Ndu

38 Jeju pa me ne-tɔju te laa na: « Aaje rɔse wɔju dɔ nje-kɔruje gel ndu ke ndikije ta kula kubbu ke ngal bba ta kase ne lo, ngaa ndikije kare dewje ddajede lapiya nata.
39 Ɲ-ndikije ta kuwa lo kisi ke kete me key-mbɔ-naa te, ngaa ta kuwa dɔngɔr lo-kisi lo ne-kusa kusu te.
40 Daw ɲ-taaje neje le dene-ndubbaje jide te tɔyn ngaa daw dujuje Lubba kure ew ta kare dewje oojede to dewje ke maji nya. Mba yeenn a, sariya ke dɔde te a ngeng nya kuta le kese dewje.»

Ne-kare baa le dene-ndubba ke to nje-ndoo

41 Goe te a, Jeju tur keme ke ne te ke daw dila ne-kare-baa me te, ngaa naw noo ne ke dewje aw ilaje. Nje-ne-kingaje aw ilaje tɔku nare.
42 Mare dene-ndubba ke to nje-ndoo ddee ila ngann kande nare joo kɔre boy ang.
43 Yeenn ngaa Jeju bbar nje-njaje goe te ngaa pa arede na: « M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese: Dene-ndubba ke to nje-ndoo neenn ila ne bo uta dewje tɔyn.
44 Mba kese dewje tɔyn, nare ke dooje ne ta dda ne ang a dilaje. A ne, bbay nare ke nayn ta kare ɲ-ngem ne rɔe a nila.»

13

Jeju pa tar key-polo-Lubba ke da tɔ

1 Kare ke Jeju in me key-polo-Lubba te aw tee ke ddaka a, mare nje-nja goe te pa are na: « Nje-ne tɔju, Oo erje ke kura neenn, oo tɔku key neenn!»
2 Jeju ilae te na: « Tɔku key ke aw oo neenn le, mare er kara a nayn dɔ mare te, lo te ke neenn ang. Da tɔ neje neenn tɔyn.»

Neje ke a toje kete bba ddutu ndɔ a ddee

3 Jeju isi nangê dɔ ddingiri olibeje te, nɔ key-polo-Lubba te. A Piyar, Jake, Jan ke Andere ke isije saa keteenn ke karede baa le dujeje na:
4 « E-pa areje: Ndɔ ke dda nejeenn a teeje wa? Ddi a, a tɔjuje kare ke neje tɔyn a tunga ne le wa?»
5 Yeenn ngaa Jeju pa arede na: « Aaje rɔse! Areje dew erese ang!
6 Dewje nya a ddeeje ke rim ngaa a paje na: ‹M-to Mesi le!› Da kereje dewje nya.
7 Bbo ooje tar ddɔ ke aw ddeeje ngɔsi ke tar ddɔ ke nayn ddew ew a, areje bbeel ddase ang. Maji kare nejeenn le toje. A, a to ddutu ndɔ ang bbay.
8 Gel-dewje a kinje ta dda ddɔ ke mare gel-dewje. Bbe-kɔn a kin ta dda ddɔ ke mare bbe-kɔn. Nange a yeke loje te dang dang, tɔku bbo a koso. A nejeenn tɔyn a toje toke le kunn-kutu nduru-ndo le dene.»

Ne ke a kinga nje-njaje go Jeju te

9 « A sese, undaje kemse dɔ rɔse te. Dewje a kaw ke se nɔ sariya te. Dewje a tundase me key-mbɔn naa te le Jiipije, da kaw ke se nɔ ngann mbayje te, ke nɔ tɔku-mbayje te wɔju dɔm, ngaa a toje to nje-tar-najije lem.
10 Mba maji kare dila mber Tar ke majidare dewje tɔyn kete bba.
11 Toke daw ke se sariya te a, areje mese sangese kete wɔju dɔ tar ke a paje wase, gusu ke a paje ne tar le ang. Tar ke Lubba a karese kare teenn njaa, a ta e-paje. To tar ke sese njaa a, a paje ang. To Ndil-me-nda a, a pa tar le.
12 Dewje a kilaje ngɔkɔnde ji dewje te kare ɲ-tɔlde, ngaa bɔje a ddaje toke baann ke ngannde tɔ. Ngannje a ddeeje to nje-baanji le nje-kujude, ngaa da kare ɲ-gange sariya-yo dɔde te.
13 Dewje tɔyn a mbetese wɔju dɔm. A dew ke uwa are ngeng ndereng tee kɔnye te a, a kinga kaji.»

Dewje a kooje ndoo nya

14 « A kooje ‹ne ke maji ang ke aw tuju lo› le lo-kisi te ke to wɔju dɔe ang. Maji kare dew ke aw tura maketuru neenn gere ke maje! Kare teenn, maji kare dewje ke isije nange Jude te aynje awje dɔ ddingirije te.

15 Maji kare dew ke isi lo-kisi te ke dɔ
key te ddisi aw me key te ta kunn mare ne
ang.*
16 Ngaa toke dew ee ndɔɔ a, maji kare ń-
tel bbee mba kunn kubbu laa ke ngal ang
tɔ.
17 Dɔ ndɔje teenn, a to ndoo nya kare
deneje ke eeje ke sem, ke nje ke ngannde
aw ilje mba.
18 E-dujuje Lubba kare neenn tee dɔ-ney-
kul te ang.
19 Mba me ndɔje teenn, dewje a kooje
ndoo nya. Unn kute dɔ ndɔ te ke Lubba
dda ne nange ndereng bbokone, dewje
ooje ndoo toke baann ang. Goe te kara,
dewje a kooje ndoo toke baann ang ngaa.
20 Toke Ebbe-dewje tel ke ndɔ nejeenn le
are nayn ngaji baa ang a, dew kara a kinga
kaji ang. A ń-tel ne njaa wɔju dɔ dewje ke
ń-mberede toke kete.
21 Yeenn a, toke dew pa arese na: ‹Ya!
Mesi ee neenn,› wase: ‹Nee yonn› a, e-
ndikije te saa ang.
22 Mba mesije ke tɔkɔrɔ ang, ke nje-kilaje
mber-tar ke tɔkɔrɔ ang a ddeeje. Da ddaje
ne-mɔrije ke neje ke dum dɔ koo, ta bbo
ddew to a, nje ke Lubba mberede kara ta
kerede tɔ.
23 Yeenn a, sese, aaje rɔse! Mba m-pa
nejeenn kete marese mban.

Ngonn le dew a ddee

24 « Dɔ ndɔɔje teenn, go ndoo te ke dewje
a kooje le a, kare a tuka ndul, ney a nda
ang ngaa.
25 Endentenrendenje a kinje darâ gaynje
nangê, ngaa singa-mɔnguje ke me dara te
a yekeje.
26 Yeenn ngaa, a kooje Ngonn le dew a
ddee me mum te ke singa-mɔngu laa tɔyn
ddem, ke piti ddem.
27 Yeenn ngaa, na kula anjije kare
mbɔnje dewje ke ń-mberede dɔ nange te
tɔyn, unn kute kɔyn nange te kara tee kɔyn
nange te ke kara.»

Ne-kɔju-mare ke to kake Pige

28 « Ooje ne-kɔju mare dɔ kake Pige te.
Toke barkem kake Pige unn kutu tewn, a
kame aw unju a, e-gereje to neyn ne-dubbu
ee ngɔsi ngaa.
29 Ddew kara baa, toke ooje nejeenn le
a, maji kare e-gereje to Ngonn le dew ee
ngɔsi ngaa. Nar ta key te lese.
30 M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese: dewje ke
bbokone neenn a koyje tɔyn ang bbay a,
nejeenn tɔyn a teeje.»
31 Dara, ke nange a ndayje, a tarje lem a
ndayje ndɔ kara ang.»

Dew kara gere ndɔ ke Ngonn le dew a ddee ne ang

32 « A ndɔ, wase kare ke nejeenn le a
teeje ne le dew kara gere ang. Anjije ke
darâ, wase Ngonn le kara gere ang. Bɔ ke
kare a gere.
33 Aaje rɔse bbo e-tibbije ang. Mba e-
gereje ndɔ ke nejeenn le a teeje ne ang.
34 Neennn a to ddew kara baa toke dew
ke aw ke mba te. Ninya key nare nje-kulaje
laa kare ń-ngemje. Nare dew kara kara
kula laa kare dda. A, nunn ndu nare nje-
ngem ta key kare ta aa lo ke kete bbo tibbi
ang.
35 E-tibbije ang, mba egereje ndɔ ke nje-
key le a ddee ne ang, dɔ-kar te, wase dɔ
bakebbe te, wase toke kunran aw nɔɔ,
wase ta lo-kare te. [Yeenn a, e-tibbije ang,
mba e-gereje ndɔ ke nje-key le a ddee ne
ang. Na ddee dɔ-kare te wase, til te ke lo
to yenene wase, dɔ-bakebbe te wase, ke
esindɔɔ wa kara a gereje ang.]
36 Mba kare ń-tel ń-ddee busu a, ningaje
dɔ bbi te ang.
37 Tar ke m-pa marese neenn, m-pa mare
dewje tɔyn: Areje kemse ketere.»

14

Tɔku dewje ooje taa ta tɔl Jeju

1 Kusu-pake, ke kusu mapa ke ń-dda ke
wum ang naynje ndɔ joo baa. A, tɔku nje-
poloje Lubba, ke nje-kɔruje gel ndu aw
sangeje ddew ke ta kuwa ne Jeju ke ke gusu
ta tɔle.
2 Mba ń-paje na: « Maji kare juwae ndɔ
kusu te ang mba a kuju bula.»

Mare dene ungu yambo dɔ Jeju te

3 Jeju ee Betani me key te le Simɔ ke to
nje-banji. Kare ke naw nusa ne a, mare
dene ddee ke yambo ke gate ngeng, me
ku Alebatere te. Ń-tɔ ta ku le ngaa nungu
yambo le dɔ Jeju te le.
4 Rɔ mare dewje ke eeje teenn neelde ang
ngaa ń-paje horode te na: « Ń-tuju yambo
neenn baann mba ddi wa?
5 Jase ta labbe yambo le kande nare tɔl
muta a kare nje-ndooje ang wa! Ngaa ń-
paje tar le dene le maji ang.
6 A Jeju pa arede na: « Inyaeje ddekeke!
Aw jɔkeje mba ddi wa? Ne ke ń-dda sem
neenn to ne ke maji.
7 Nje-ndooje a kee ke se neenn ke ndɔ
tɔyn. Ndɔ ke mese ndiki a, a ddaje ke de
maji. A ema, ma kee ke se ke ndɔ tɔyn ang.
8 Ne ke nase ta dda, a ń-dda. Nungu
yambo rɔm te kete ta ngina ne ndɔ ke da
dubbum ne.
9 M-pa marese, tar ke tɔkɔrɔ, lo tɔyn ke
dila mber Tar ke maji ke te, dɔ nange te
tɔyn, da pa tar ne ke dene neenn dda, ngaa
dewje a koleje mede dɔe te».

* **13:15 13.15** Ooje Matiye 24.17

Judase ndiki ta kila Jeju ji dewje te

10 Judase Isikariyote ke to kara le nje-
njaje go Jeju te ke dɔku gire joo aw rɔ tɔku
nje-poloje Lubba te ta kila Jeju jide te.
11 Dooje tar laa le a rɔde neelde nya,
ngaa dunnje ndude ta kare nare. Yeenn
ngaa Judase unn kutu sange ddew ke maji
ke na kila ne Jeju jide te.

Jeju are ñ-dda muru Pake

12 Dɔngɔr ndɔ kusu mapa ke ñ-dda ke
wum ang, ke to ndɔ ke daw ñ-tɔl ne ngann
bateje mba dda ne muru Pake a, nje-njaje
go Jeju te paje areje na: « Lo ke dda a e-
ndiki ta kare jaw mɔse muru Pake kete jari
wa?»
13 Yeenn ngaa Jeju ula nje-njaje goe te joo
kete na: « Awje tɔku bbe te, a, a kingaje
mare dingaw ke oto joo maann. A unnje
goe.
14 Key ke nande te a, e-paje areje nje-key
le na: ‹Nje ne-tɔju duju na: Lo ke dda, ema
ke nje-njaje gom te ja kɔn muru Pake kete
wa?
15 Nje-key le a tɔjuse mare lo ke tate ke
toke mɔse mban dɔ key te taar. Neje tɔyn
to me te. Lo le a, a mɔseje ne-kusa leje le
ke te.»
16 Nje-njaje goe te le ɔtuje awje tɔku bbe
te le. Dingaje neje le tɔyn ddew kara baa
toke ñ-pa arede le, ngaa ñ-mɔseje muru
Pake le.

Mare nje-nja-go Jeju te a kilae ji dewje te

17 Lo-kul a, Jeju de ke nje-njaje goe te ke
dɔku gire joo ñ-ddee ñ-teeje.
18 Kare ke disije daw dusaje ne a, Jeju
pa na: « Tɔkɔrɔ njaa, m-pa marese, dew
kara horose te ke aw usa ne sem a kilam ji
dewje te.»
19 Rɔ nje-njaje goe te le neelde ang nyɔm,
ngaa dunn kutu duje kara kara na: « To
ema wa?»
20 Jeju pa arede na: « To kara lese, sese
ke dɔku gire joo. Ne ke nula jia naate sem
me sambe te neenn.
21 Ngonn le dew a koy ddew kara baa ke
tar ke makuturu le Lubba pa dɔe te. A kem
to ndoo a to le dew ke a kila Ngonn le dew
ji dewje te. Duje ang kara maji nya uta.

Muru me-kara

22 Kare ke daw dusa ne a, Jeju unn mapa,
ngaa are wooyo Lubba a, arede, a pa na: «
E-taaje ne neenn, to da rɔm ann.»
23 Goe te a, nunn engo-maann binye,
ngaa nare wooyo lubba a narede nare
dede tɔyn njaa dayje.
24 Jeju pa arede na: « Yeenn to mesem
ann. To mese ke Lubba ɔsu ne dɔnɔ ke
dewje ke banya are ungu nange mba kare
tar majang lede ɔru ne dɔde te.
25 M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese: Ma kay
maann binye neenn ang ngaa ndereng ndɔ
ke ma kay ne maann binye ke siki ke se me
Bbe-kɔn te le Bɔmje.

Jeju pa na Piyar a mbete ne

26 Dɔsuje pa wal Lubba, ngaa goe te a,
ñ-teeje dawje dɔ ddingiri Olibeje te.
27 Jeju pa are nje njaje goe te na: « Sese
tɔyn njaa a tusumje kiyamje. Mba ñ-dda
me Maketuru te na:
Ma tɔl nje-ngem bateje
ta bateje le a sarenje naa kara kara.
28 A bbo mi horo dewje te ke oy a, ma kaw
nginase Galile.»
29 Piyar pa are na : « Le dewje tɔyn tusije
inyaije kara, ema, ma kinyai ang.»
30 Jeju pa are na : « Tɔkɔrɔ, m-pa mari, til
te neenn njaa, kete bba kare kuran nɔ gɔl
joo a, a mbetem gɔl mota pa na e-gerem
ang.»
31 A Piyar tel pa are ngeng bbay na: « Le
ase ta koy sei kara, ta pa na m-geri ang, ma
pa baann ndɔ kara ang.» Ngaa keseje kara
paje toke baann tɔ.

Jeju duju Lubba Jetesemane

32 Jeju de ke nje-njaje goe te daw ñ-teeje
lo te ke daw bbar na Jesetemane a ñ-pa
narede na: « Maw ta duju Lubba, ta isije
neenn.»
33 Ñ-jin Piyar, Jake, de ke Jan naw ke de.
Bbeel unn kutu ddae ddem, rɔe neele ang
ddem.
34 Ngaa ñ-pa narede na: « Rɔm neelem
ang toke ne ke ma ta koyjeenn. E-naynje
neenn. Areje bbi ɔru kemse ang.
35 Naw ddew ew ngaji, noso nangê ngaa
ñ-duju Lubba kare bbo ddew to a, nuta
kare ne-kem-to-ndoo te neenn ke dddang.
36 Ñ-pa na: « Aba * Bɔy, ei ase ta
dda ne tɔyn, uta engo-kem-to-ndoo neenn
mbɔrum te ke ddang. A e-dda ne ke mem
ndiki ang, ne ke mei ei njaa ndiki a ta e-
dda.»
37 Jeju tel ddee rɔ nje-njaje goe te ke mota
le a, daw ñ-tibbije. Ñ-pa nare Piyar na: «
Simɔ, aw tibbi wa? Ase ta kisi kem baa
mba gɔl kare kara be ang wa?
38 Areje bbi ɔru kemse bbo e-dujuje
Lubba kare osoje me ne-na te ang. Dew
ee ke keje ta dda ne ke maji njaa, a da-rɔ
ee ke singa ang.»
39 Jeju tel aw ddew ew, ngaa duju Lubba
toke baann bbay.
40 Ñ-tel ñ-ddee rɔ nje-njaje goe te le a,
ningade dɔ bbi te bbay mba kemde kemde
to bbi dɔrɔ. A ñ-gereje tar ke ta pa kare
ang.

* **14:36 14.36**

41 Ń-tel ń-ddee ke gɔl mota laa a, ń-
dujude na: « E-naynje aw tibbije ngaa aw
uwaje rɔse bbay wa? Bbaye ngaa, kare ase
ngaa. Bbasine neenn, da kunn Ngonn le
dew kulae ji nje-ne-ddaje te ke maji ang.
42 Inje, jawje! Nje kunnum kulam jide te
le ddee ngaa.»

Duwa Jeju

43 Kare te ke Jeju nayn aw pa tar bbay a,
kara le nje-njaje-goe te ke dɔku gire joo, ke
ria na Judase ddee ke dewje banya banya.
Duwaje tɔku kiyaje ke kakeje jide te. Tɔku
nje-poloje Lubba, nje-kɔruje gel Ndu, ke
tɔkuje le Jiipije a ulajede.
44 Judase nje kula Jeju me jide te le tɔjude
gusu ke na dda ne. Ń-pa na: « Dew ke m-to
mbiya a to ne ann. Uwaeje ta e-ngemeje ke
maje awje saa.»
45 Kake ń-ddee ń-tee a, ń-ngese ke rɔ Jeju
te ngaa ń-pa na: « Nje-ne-tɔju.» Ngaa ń-to
mbia.
46 Yeenn ngaa, dewje le ilaeje Jeju le
uwaeje.
47 Mare nje-nja-go Jeju te ɔru tɔku kiya
ngaa tuka mbi nje-kula le tɔku nje-polo-
Lubba ti.
48 Jeju pa arede na: « E-ddeeje ke tɔku
kiyaje ke kakeje ta kuwam ne toke m-to nje
kuwa ne le dewje ke singa wa?
49 Ke ndɔje tɔyn mee ke se key-polo-
Lubba te maw m-tɔju ne a uwamje ang. A
ne neenn to mba kare tar ke Maketuru le
Lubba pa ddee to tar ke tɔkɔrɔ.»
50 Yeenn ngaa nje-njaje goe te tuseje
inyaeje a aynje.
51 Mare basan unn go Jeju le, a bel a ń-
kiri ne rɔe. Da kuwae a,
52 ń-tusu bel le ninya a nayn rɔe baa.

Daw ke Jeju lo gange sarya te le Jiipije

53 Daw ke Jeju bbe le tɔku nje-polo-
Lubba. Lo teenn, tɔku nje-poloje Lubba,
tɔkuje le Jiipije, ke nje-kɔruje gel Ndu tɔyn
mbɔnje naa.
54 Piyar inya are daw ke Jeju ddew ew a
unn goe ndereng ande ne me ndoko te le
tɔku nje-polo-Lubba. Nisi ke mbambaje lo
teenn naw ń-ndibbi puru.
55 Tɔku nje-poloje Lubba, ke dewje ke lo-
sariya te le tɔyn, daw sangeje mare tar ta
gange ne sariya yo dɔ Jeju te le a dingaje
ang.
56 Dewje nya paje tar-naji-ngemje dɔ Jeju
te le, a tarje le awje go naa te ang.
57 Mareje inje ngaa ulaje tar ngemje ta
Jeju te le paje na:
58 « Jo tae te njaa, ń-pa na: ‹Ke-polo
Lubba neenn, dewje a ddaje. Ma tuju ta
dda mare ke dewje a ddaje ang me ndɔ
mota te.› »
59 A dɔ tar te neenn le kara, tarje lede aw
go naa te ang.
60 Yeenn ngaa tɔku nje-polo-Lubba le in
horo dewje te ngaa duju Jeju na: « Ila tar
tar te le dewje ke aw undaje tar dɔi te
neenn ang wa?»
61 A Jeju ar ddekeke, nila tar te kara ang.
Tɔku nje-polo-Lubba le tel duje bbay na: «
E-to Mesi, Ngonn le Lubba ke jaw jɔsu gaje
le wa?»
62 Jeju ilae te na: « Yee njann, m-to
Ngonne. A kooje Ngonn le dew ke isi dɔ
ji-kɔl Lubba te. Na kin darâ me mum te ta
ddee.»
63 Yeenn ngaa Tɔku nje-polo-Lubba tiir
kubbuje ke rɔe te ngaa pa na: « Ń-ndiki ta
kinga nje-tar-najji bbay ang ngaa.
64 Ooje taji ke ń-taji Lubba neenn mban.»
Tar ddi a ejeje dɔe te wa? Dede tɔyn ń-
gange sariyo yo dɔ Jeju te.
65 Mareje unnje kutu ti weren dɔe te. Ń-
tɔje keme, ń-bbirije jide ń-tundae ne ngaa
ń-dujeje na: « Na undai neenn wa? E-
pa are joo.» Mbambaje taaje Jeju ngaa
tundaje ka mbɔre.

Piyar mayn tar le Jeju

66 Kare ke Piyar nayn me ndoko te le
beer bbay, a mare dene nje-kula le tɔku
nje-polo-Lubba le ddee.
67 Kake noo Piyar ke aw ndibbi puru le
a, naa keme ngaa ń-pa na: « Ei kara e-nja
ke Jeju dew ke Najarete le tɔ.»
68 A Piyar le mayn pa na: « M-gere ne ke
a ta pa neenn ang, meje pin.»
Goe te a, nin naw ta ndoko te, a kuran
nɔ.
69 A dene nje-kula le oo Piyar le ngaa
tel pa are dewje ke eeje teenn na: « Dew
neenn to kara le nje-njaje go Jeju te.»
70 A Piyar tel mayn bbay.
Mbɔr ang a, dewje ke eeje teenn tel paje
areje Piyar bbay na: « A to kara lede njaa,
mba ei kara e-to dew ke Galile tɔ.»
71 A Piyar unda yo tɔ ne guma ngaa pa
na: « M-gere dingaw neenn ang.»
72 Kare teenn njaa, kunra nɔ ke gɔl joo
laa. Yeenn ngaa me Piyar ole dɔ tar te ke
Jeju pa are na: « Kete bba kare kuran nɔ
gɔl joo a, a mayn gɔl mota pa na e-gerem
ang.» Yeenn ngaa Piyar tee ke ngɔru ngaa
uru dɔ nɔ te.

15

Daw ke Jeju rɔ Pilate te

1 Ke esindɔ baa njaa, tɔku nje-poloje
Lubba mbɔnje naa ke tɔkuje le Jiipije, nje-
kɔruje gel Ndu, ke kese nje-gangeje sariya
tɔyn ta koo ne ke ta dda. Dare ń-tɔ Jeju,
ngaa daw saa nɔ gɔl Pilate te.
2 Pilate duju Jeju na :« E-to mbay le Jiipije
wa?» Jeju le ilae te na: « Ye njaa e-pann.»
3 Tɔku nje-poloje Lubba undaje tarje nya
dɔ Jeju te.

4 Pilate tel duje bbay na: « Ila tar te kara
ang wa? Oo tarje tɔyn ke dewje neenn
undaje tai te neenn.»
5 A Jeju ila tar te kara ang. Are to ne ke
kange singa Pilate.

Ń-gange sariya yo dɔ Jeju te

6 Ke ndɔ kusu Pake kara kara tɔyn,
ngonn-mbay le aw ɔru dew key-kula te. To
dew ke dewje ke banya ndikije kare nɔre
7 A mare dew ke ria na Barabase ee key-
kula te, de ke mare dewje ke tɔlje dew
dɔ ndɔ te ke ń-ddaje dɔ-ngeng ke nje-kɔn-
bbeje.
8 Yeenn a, dewje ke banya awje key le
Pilate ngaa dujeje kare ń-dda ne ke naw
ń-dda ke bbal kara kara narede le.
9 Pilate ilade te na: « E-ndikije kare
minya mbay le Jiipije le marese wa?»
10 Mba Pilate gere ke maje to me a ddade
dɔ Jeju te a duwaeje dulae jia teenn.
11 A tɔku nje-poloje Lubba ɔsuje kutu
dewje ke banya kare duju Pilate are
Barabase a ta nɔre narede.
12 Pilate tel dujude bbay na: « Yeenn a,
ddi a e-ndikije kare m-dda ke dew ke aw
bbareje to mbay le Jiipije le wa?»
13 Ń-tel duruje ekii na: « E-tɔle dɔ kake-
dese te.»
14 Pilate dujude na: « Ddi ke maji ang a
ń-dda wa? A ń-tel duru ekii dare ngeng na:
« E-tɔle dɔ kake-dese te.»
15 Pilate ndiki ta dda kare rɔ dewje
ke banya le neelde. Yeenn ngaa nɔru
Barabase key-kula te narede. Nare ń-tunda
Jeju ke ndey a nulae ji mbambaje te kare
ń-tɔle dɔ kake-dese te.

Mbambaje kokoje Jeju

16 Mbambaje awje ke Jeju me key te le
ngonn mbay le ngaa bbarje kese mbam-
baje tɔyn.
17 Dulae kubbu ke kase. Goe te a, ń-pete
kula ke to konn to ejɔkudɔ dunda dɔe te.
18 Goe te a, ń-ddaeje lapiya ń-paje na: «
Lapiya, Tɔku-mbay le Jiipije.
19 Ń-tunda dɔe ke kare, ń-ti weren dɔe
te, ngaa dɔsu mekeji gɔlde nangê a daw ke
dɔde ndereng ta kɔsu ne nange.
20 Ń-kokoeje, ngaa dɔru kubbu ke kase le
rɔe te a ń-tel dulae kubbuje laa. Goe te a,
ń-tee saa daw ne ta kaw tɔle dɔ kake-dese
te.

Ń-tɔl Jeju dɔ kake-dese te.

21 Mare dew ke Sirene ria na Simɔ, ke to
bɔ Alekejandere de ke Rupusuje, in ndɔɔ
aw nday a, duwae dare noto kake-dese le
Jeju le.
22 Daw ke Jeju le mare lo te ke daw bbar
na Gologota. Kande ri le na « lo ka-dɔ
dewje.»
23 Dare maann binye ke dungu ne ke ria
na mir me te kare nay, a ń-mbete.
24 Ń-bbereje dɔ kake-dese te le ngaa
goe te a, ń-ddɔje mbari ta kaynje ne naa
kubbuje laa ke dew kara kara a bu.
25 Ń-bbere dɔ kake-dese te ke kare ji-kara
ke ke esindɔɔ.
26 Ń-dda mare makeruru ń-bbere er dɔe
te ta tɔju ne gel ne ke ń-gange ne sariya dɔe
te le na: Dew neenn to mbay le Jiipije.»
27 Ń-bbere nje-bbokoje joo dɔ kake-
deseje te mbɔre te tɔ. Mare kara er kɔl,
a mare kara er gel.
28 Yeenn bba, tar ke ń-dda me Maketuru
te le Lubba ddee ne to tar ke tɔkɔrɔ. Tar
le na: « Dilae horo nje-tɔl dewje te.»
29 Dewje ke aw ndayje loteenn tukaje
dɔde a tajeje. Ń-paje dareje na: « Ei ke e-
ndiki ta tɔ key-polo-Lubba ta tel dda mare
ture te me ndɔ mota te le.
30 Ei njaa aji rɔi bbo in dɔ kake-dese te
le uru nangê.»
31 Tɔku nje-poloje Lubba, ke nje-kɔruje
gel Ndu kara aw kokoje Jeju horo naa te tɔ
na: « Naji mare dewje, a nase kaji rɔe ne
njaa ang wa!
32 Maji kare ne ke ń-to Mesi, Tɔku-mbay
ke Ijarayel le ń-ddisi dɔ kake-dese te nuru
nangê. Yeenn bba joo a, ja koo meje te
saa.» Dewje ke ń-bberede dɔ kake-dese te
mbɔre te le kara aw tajeje tɔ.

Koy le Jeju

33 Unn kute kare te ke ar dana ndereng
gɔl kare mota ke lo-kul te, lo ndul dɔ nange
te tɔyn.
34 A ta tee gɔl kare te ke mota a, Jeju
uru ekii ke singa na: « Eli, Eli, lama
sabakantani!» Kande tar le na: « Lubba
lem, Lubba lem, e-tusum inyam mba ddi
wa?»
35 Mare dewje eeje teenn ngaa ooje tar
laa le a, paje na: « Naw ń-bbar Eli.»
36 Mare dew kara horode te ayn ke ngɔru
aw unn mare ta kubbu ula me maann
binye te ke mase ngaa kee ta kare te a ula
are Jeju kare ay, a pa na: « Inyaje, ja koo se
Eli a ddee kɔre dɔ kake-dese te kilae nangê
wa!»
37 A Jeju uru ekii ke singa ngaa uwa rɔe.
38 Kubbu ke ń-tɔ ń-gange ne me key-polo-
Lubba tiir dana, in taar uru nangê.
39 Mbay le mbambaje ke Rɔm ke ar nɔ
Jeju te le oo gusu ke Jeju le uwa ne rɔe le
a, pa na: « Dew neenn to Ngonn le Lubba
tɔkɔrɔ njaa.»
40 Mare deneje eeje teenn tɔ, darje ddew
ew daw daaje lo. Mari ke Magadala, de ke
Mari kɔn Jakeje ke Joseje, ke Salome deeje
horode te.
41 Lew denejeenn le njaje go Jeju te,
ngaa ddaje saa kare te ke ń-nayn ne Galile.

Deneje banya banya ke awje saa Jurusalam eeje teenn tɔ.

Jejebbe dubbu neenn Jeju

42 Ndɔ mɔse rɔ ta ngina ne ndɔ-kuwa-rɔ a, lo-kul te,
43 Jejebbe ke to dew ke bbe te ke Arimate ddee tee. Ń-to kara le tɔkuje ke aw isije tɔku lo gange sariya te le Jiipije. Ne kara naw ń-ngina kɔn-bbe le Lubba. Nuwa rɔe dingaw naw duju Pilate kare are niinn Jeju le.
44 A toke Pilate oo na Jeju le uwa rɔe mban a, tare gange singae. Yeenn ngaa nula ń-bbar tɔku mbamba le dewje ke Rɔm ngaa ń-duje se Jeju le uwa rɔe lew baa wa?
45 Tɔku mbamba ke Rɔm le pa tar yo le are. Yeenn ngaa nare ddew Jejebbe kare unn niinn le.
46 Jejebbe le ndoko bel-kubbu ke nda. Nɔru niinn le dɔ kake-dese te, ń-ke ke kubbu le ngaa nila me buwa-yo te ke nare duru me er te. Goe te a, ń-ndubbu mare er nutu ne ta buwa-yo le.
47 Mari ke Magedala de ke Mari kɔn Joseje aw aaje lo ke dila niinn le ke te.

16

Jeju in horo dewje te ke oy

1 Toke ndɔ-kuwa-rɔ le Jiipije nday a, Mari ke Magedala de ke Salome, ke Mari kɔ Jakeje, ń-dokoje yamboje ta kungu dɔ ninn Jeju.
2 Ke esindɔɔ baa njaa, ke ndɔ-kuwa-rɔ* ke kare aw tee a, dawje buwa-yo te.
3 Ń-dujuje naa na: « Na njaa bba a ndubbu tɔku er ke dutu ne ta buwa-yo le ke ddang kareje wa?»
4 A toke daaje lo a, tɔku er le toke ndubbu mban.
5 Yeenn ngaa dandeje buwa-yo te le. A dooje mare basan ula kubbu ke ngal a nda, ngaa isi er kɔl, a bbeel ddade.
6 A basan le pa arede na: « Areje bbeel ddase ang. Aw sangeje Jeju ke Najarete ke ń-tɔle dɔ kake-dese te le. Ń-ndol, nee neenn ang. Lo ke dilae ke te le a neenn.
7 A, aw paje areje Piyar, ke kese nje-njaje-goe te, e-paje na: « Na nginase Galile. Lo ke nunn a kooeje te, ddew kara baa toke ń-pa narese.»
8 Yeenn ngaa dinje buwa-yo te le ń-teeje ddaka ngaa daynje dawje ddew ew mba disaje ngaa ń-gereje ne ke ta dda ang. Ń-paje tar kara dare dew ang mba bbeel ddade nya.

Jeju tee inga Mari ke Magedala

9 Go kin te ke Jeju in horo dewje te ke oy ke ndɔ-kuwa-rɔ ke esindɔɔ baa le a, ń-tɔju rɔe dɔngɔr nare Mari ke Magedala ke ń-tubba ndilje ke maji ang siri mee te le.
10 Naw ń-pa tare nare dewje ke aw njaje ke Jeju, kare te ke daw ndingaje ndoo ngaa daw nɔnje le.
11 A toke dooje tar le Mari ke pa na Jeju nayn kem baa, ngaa nooe le a, ń-ndikije go tar te laa le ang.

Jeju tee inga nje-njaje goe te joo

12 Goe te a, Jeju unn mare da-rɔ ke dang bba tɔju ne rɔe nare nje-njaje goe te joo ke aw awje ke ngonn bbe te.
13 Ń-tel ń-ddee ń-paje tare dare keseje. A dede kara ń-ndikije te ke de ang tɔ.

Jeju tee inga nje-njaje goe te ke dɔku gire kara

14 Dɔbɔyne a, ń-tɔju rɔe nare nje-njaje goe te ke dɔku gire kara, ke aw usaje ne, ngaa ń-kɔl ke de wɔju dɔ mede ke dunn dare Lubba ang ddem, wɔju dɔ me-ketere lede ddem. Mba, ń-ndikije go tar te le dewje ke ooeje goe te ke nin ne horo dewje te ke oy le ang.
15 Ngaa ń-pa narede na: « Awje dɔ nange te tɔyn ta ilaje mber Tar ke maji le areje dewje tɔyn.
16 Dew ke oo mee te, ngaa ń-ddae batem a, a kinga kaji. Dew ke oo mee te ang a, sariya dɔe te.
17 Ngaa, ne ke da gere ne dewje ke a kooje mede te a neenn: Da tubba ndilje ke maji ang ke rim, ngaa da paje ndɔn-tarje ke siki.
18 Da Kuwaje lije ke jide. A bbo dayje ne ke kuma ke maji ang ee te a, ne kara a ddade ang. Da kila jide dɔ nje-rɔ-toje te, ta rɔ nje-rɔ-toje le a ddee maji.»

Jeju tel ke rɔ Lubba te

19 Go tar te ke Ebbe-dewje Jeju pa arede toke baann a, Lubba unne aw ne dara, ngaa nisi dɔ ji-kɔle te.
20 Nje-njaje-go Jeju te aw ilaje mber-tar le loje te tɔyn. Ebbe-dewje umade kula teenn le are ń-ddaje ne-mɔrije ta tɔju ne to tar ke daw dila mbere le to tar ke tɔkɔrɔ.

* **16:2 16.2** Ooje Matiye 28.1

Maketuru le Luku
Luku
Lk
Tar dɔ Maketurute le Luku

Luku to na wa? Dew gere tar nya dɔ Luku te ang. Nje-kɔruje gel neje paje na ɲ̂-to Gereke, ɲ̂-to nje-kare kuma ngaa ɲ̂-to dew ke ndiki kuru gel neje nya tɔ. Ɲ-to kara le nje-buwa nja le nje-kayɲ̂-kula Pɔl dɔ ndɔ te ke Pɔl aw ne mba kila ne mber Tar ke Maji kare dewje ke to Jiipije ang. Luku le to dew ke to Jiipi ang ngaa noo mee te ke Jeju. Gel-dewje tɔyn ke ddaje Maketuru le Lubba to Jiipije. Luku ke kare baa a to nje-dda Maketuru le Lubba ke to Jiipi ang. Luku dda maketuruje joo. Maketuru Tar ke Maji ke maketuru Kula-dda nje-kayɲ̂-kulaje. Luku dda tarje neenn mba ddi wa? Luku dda maketuru neenn mba pa ne tar kare dewje ke taa me Kiriste ke toje to Jiipije ang ngaa aw paje ndɔn tar ke to gereke. Mareje nya horode te gereje tar ne-ji-bbe ke tar kisi le Jiipije ke maje ang. Gele ke neenn bba Luku dda maketuru le mba kɔru ne gel nejeenn karede dooje. Baann tɔ bba kese gel dewje tɔyn ke dɔ nange te ke toje to Jiipije ang a kaseje gereje Jeju to Nje-kaji dewje. Kɔɲ̂-tarje ke Luku dda me maketuru Tar ke Maji te Kɔɲ̂-tar ke Luku, ke Matiye, ke Marke ujaje me maketuru te to tar ne-tɔju le Jeju dɔ nange te ke Galile, tar kaw le Jeju ke Jurusalam, tar koy le Jeju, tar kin laa horo nje-yoje te ke tar tel le Jeju darâ. Mare tarje ke Luku ke kare baa a dda me maketuru te laa to tar kaw le Jeju rɔ Mate de ke Mari (Luku 10.38-42), tar le dew ke nje-bbokoje tundae (Luku 10.28-37) ke gusu-tar dɔ ngonn te ke nje-ne-tuju te (Luku 15.11-32.) Kɔn tarje ke Luku ngem me maketuru Tar ke Maji te Kɔɲ̂-tarje ke Luku ngem horo ne-tɔjuje te ke horo kulaje te ke Jeju dda ngaa noo a ɲ̂-dda me maketuru te toke be. -Ngannje, ke dangeteje, ke nje-mbaje ke dewje oojede to ne ang a Jeju ndikide nya. Lubba gere to dewje tɔyn ke dɔ nange te gereje ne Lubba ang ddem dewje tɔyn to dewje ke nayn. Baann bba nula Kiriste to Nje-kaji dewje ta kare dew ke oo mee te saa a inga kaji. Luku uja maketuru neenn ta pa ne tar kare nje-ne-kingaje tɔ. Yeenn bba nɔru ne gel neje nya ke Jeju pa dɔ ne-kinga te. Me maketuru Tar ke Maji ke Luku dda, Luku are ndeje kare nje-taaje me Kiriste unnje ne-kingaje lede umaje ne kula le Lubba ddem, umaje ne nje-maredeje ddem. Tar ke dɔ Jeju te Me bbeje te ke Romeje ɔnje dɔe bbale teenn, dewje aw paje na tɔku-mbay le Romeje kara baa a to tɔku mbayje. Dewje ke toje to nje-taaje me Kiriste paje na Jeju Kiriste kara baa njaa to Tɔku Mbay mba Lubba ndol Jeju horo nje-yoje te ngaa nare ddew kare ta nɔn dɔ neje tɔyn. Yeenn bba, me Tar ke Maji te ke Luku dda me maketuru te, dewje bbar Jeju to Tɔku Mbay uta bbar ke daw ɲ̂-bbare ne me kese maketuru Tar ke Maji te. Tarje tɔyn ke Luku dda me maketuru Tar ke Maji te to tar ke wɔju dɔ neje ke Jeju dda ke unn kute Jurusalam (1-2) ndereng tel unda ngange Jurusalam njaa tɔ (24). Goe te ke Jeju in me buwa yo te a, ɲ̂-tee ɲ̂-tɔju rɔe nje-njaje goe te. Dooje to ɲ̂-tel nisi ke tebbe ngaa deeje ke rɔ-nel nya. Kete bba kare Jeju bbar nje-njaje goe te, ngaa kare ta ɲ̂-dda mare kulaje dang dang nɔ dewje te tɔyn a, Ndil-me-nda dduse (3-4). Goe te a, Ndil-me-nda ddee dɔ nje-njaje goe te (24.49). Baann bba, da kaseje ta tɔju tar me-maji le Lubba ddew kara baa toke Jeju tɔju.

Tar ke Luku pa dɔ maketuru te laa

1-2 Dew ke bo Topil, mare neje ndayje horoje te ngaa dewje ke ooje neje le ke kemde kunn kute te njaa paje areje. Dede ke dooje neje le ke kemde le ɲ̂-telje ɲ̂-ddeeje to nje-paje tar le Lubba. Yeenn bba dewje nya unnje kutu ddaje maketuru, mba kɔru ne gel neje ke ndayje horoje te le.

3 Goe te ke m-sange gel nejeenn le tɔyn ndereng ngirae te ke maje a, ema njaa kara moo maji ta kuja nejeenn le maketuru te kari, dew ke bo Topil,

4 mba kare e-gere to neje tɔyn ke ɲ̂-tɔji, to neje ke tɔkɔrɔ.

Mber kuju Jaɲ̂-Batise

5 Bbal te ke *Erode to tɔku-mbay nange te ke Jude, mare *nje-polo Lubba ee teenn. Ria na Jakari, nee horo nje-poloje Lubba te ke gel Abiya te. Dene laa ria na Elijabete ɲ̂-to dew ke gel Arɔn te.

6 Dede joo kem ɲ̂-toje gate gate kem Lubba te ngaa ɲ̂-njaje ddew turu *ndu te le *Ebbe-dewje ddem.

7 A dujuje ngonn ang, mba Elijabete aw kate ngaa dede joo kem ɲ̂-bbukaje nya.

8 Kare te ke Jakari aw dda kula nɔ gɔl Lubba te, mba to ndɔ ke kuwa-dɔ-naa* lede a dda kula a,

9 ddew ne dda te le nje-poloje Lubba, *elemten oso dɔ Jakari te ta kare ande key-polo *Ebbe-dewje te, mba roo ubbu ke ete maji.

10 Dewje ke banya areje ddaka aw dujuje Lubba kare te ke naw ɲ̂-roo wubbu le.

11 A mare anji le *Ebbe-dewje tee inga
Jakari, nare mbɔr *bannɨ̂-roo-ubbu te le er
kɔl.
12 Kake Jakari unn keme ooe a, mee
sange ngaa bbel ddae nya.
13 A anji le pa are na: « Are bbel ddai ang
Jakari, mba Lubba oo ndu nɔ lei. Dene lei
Elijabete a kuju ngonn ke dingaw kari ngaa
a kunda ria na Jan.
14 A to ne ke a kari koko ddem dewje nya
a ddaje rɔ-nel ddem, mba ngonn ke da kuje
le.
15 Mba na ddee bo nɔ *Ebbe-dewje te,
koto ke to ben a kɔru tae ang ddem koto ke
in a kɔru tae ang ddem, ɨ̂-nayn me kɔenje
te njaa bbay a, Ndil-me-nda a ddusu mee.
16 Na dda bba kare ngann Ijarayelje telje
ke rɔ *Ebbe-dewje te ke to Lubba lede.
17 Na nja nɔ Lubba te ke ndil, ke singa le
Eli ddem, mba turu me bɔje ke rɔ ngande
te ddem na dda bba kare *nje-kal-taje telje
unnje ddew kem-kare le dewje ke gate gate
ngaa na mɔse dewje kare isije dɔ gɔlde te
mba ngebbe *Ebbe-dewje.»
18 Jakari pa are anji le na: « Ddi a tɔjum
to tar neenn to tɔkɔrɔ wa? Mba m-to
bbuka ngaa dene lem bbale banya tɔ.»
19 Anji le tel ke tar are na: « Ema m-to
Gabiriyel nje-kar nɔ Lubba te. Lubba ulam
ta pa tar kari ngaa ta ndaji Tar ke Maji kari.
20 Oo, gɔbbi a kutu ngaa a kuma ke pa
tar pin ndereng ndɔ ke nejeenn le a teeje.
Mba oo mei te ke tarje ke m-pa, ke mare
ndɔ a ddee to tar ke tɔkɔrɔ le ang.»
21 Dewje ke areje ddaka, aw ngebbeje
Jakari sangeje mede, mba goe ew nya me
key-polo-Lubba te.
22 Kake ɨ̂-tee ddaka a, numa ke pa tar
pin ngaa dewje le gereje to noo mare ne
toke nin jeenn key-polo-Lubba te le. Ɨ̂-dda
jia narede ngaa gɔbbe utu nyɔm.
23 Toke ndɔ dda kula laa nunga a, ɨ̂-tel
naw key laa.
24 Goe te ngaji a, dene laa Elijabete uwa
sem. Niya rɔe ase nayn mi, ɨ̂-pa na:
25 « Ne ke Ebbemje dda mbam kare te ke
mee ndiki, ta kɔru ne ne-rɔ-kul lem kem
dewje te a neenn.»

Mber kuju Jeju

26 Elijabete uwa sem ke nayn misan a,
Lubba tel ula anji laa Gabere mare bbe te
ke ria na Najarete nange te ke Galile.
27 Nulae rɔ ngonn ke dene te ke gere
ngaw ang bbay, ke to nje-mɔrɔ le Jejebbe,
ngonn ke gel Dabbiti te. Ri ngonn ke dene
ke gere ngaw ang bbay le na Mari.
28 Anji le ande dɔe te ngaa pa na: « M-
ddai lapiya, ei ke Lubba dda sei me maji.
Ebbe-dewje ee sei.»
29 Me Mari sange ngaa neje ɨ̂-pa na: «
Lapiya ddi a toke be neenn wa?»
30 Anji le pa are na: « E-bbel ang Mari,
mba me-maji le Lubba to dɔi te.
31 Oo, a kuwa sem, a kuju ngonn ke
dingaw ngaa a kunda ria na Jeju.
32 Ngonn le a ddee bo ngaa da bbare na
Ngonn le *Ne ke ddutu dara te ngaa *Ebbe-
dewje Lubba a kare ngende-mbay le bɔeje
Dabbiti.
33 Na kɔn dɔ nje ke gel Jakobbo te bbal
ke bbal ngaa *kɔɨ̂-bbe laa a kɔsu kɔyn ndɔ
kara ang.»
34 Mari pa are nje-kula le na: « Neenn le
a ddee toke baann wa? Mba m-gere ngaw
ang bbay.»
35 Anji le tel ke tar are na: « Ndil-me-nda
a ddee dɔi te ngaa ndil singa-mɔngu le *Ne
ke ddutu dara te a debbe dɔi te. Gele ke
neenn bba Ngonn ke maji tɔyn ke a kuje
le, da bbare na Ngonn le Lubba.
36 Oo, nuju lei Elijabete ke bbuka nya
njaa kara uwa sem are ne ke daw ɨ̂-bbare
na nje-kuju-ang le, nisi ke sem ke nayn
misan ngaa.
37 Mbata ne nya Lubba ndɔ kara ang.»
38 Mari pa na: « M-to bbere le *Ebbe-
dewje. Maji kare ne tɔyn ke Lubba ndiki
ta dda ddew te lem ddee dɔm te toke ndui
pa.» Ngaa anji le inyae a ɔtu.

Mari aw oo Elijabete

39 Me ndɔje teenn Mari in taar ngaa unn
ddew ke ngɔru aw ke dɔ ddingirije te mare
bbe te ke Juda.
40 Nande key le Jakari ngaa ɨ̂-dda lapiya
Elijabete.
41 Kake Elijabete oo ndu Mari ke are ne
lapiya le a, ngonn ke mee te in njururu.
Ndil-me-nda ddusu me Elijabete,
42 a uru eki ke taar pa na: « Lubba bbar
Tar ke Maji dɔi te horo deneje te tɔyn, Tar
ke Maji laa to dɔ ngonn te ke a kuje le
ddem!
43 Ema neenn m-to dew ddi bba kɔn
Ebbemjeje ddee rɔm te wa?
44 Mbata oo, kake moo ndui ke arem ne
lapiya le a, ngonn ke mem te in njururu ke
rɔ-nel.
45 Koko ee ke dene ke oo mee te to tar ke
*Ebbe-dewje are ɨ̂-pa dare, a ddee to tar
ke tɔkɔrɔ.»

Mari ɔsu pa wal ne Lubba

46 Mari pa na:
« Mɔsu gaji *Ebbe-dewje
47 ddem, m-dda rɔ-nel wɔju dɔ Lubba ke
Nje-kajim,
48 mba nunn keme noo ne bbere dene
laa ke to ne ang. Tɔkɔrɔ njaa, a
kunn kute bbokone, gel-dewje tɔyn
a bbaremje to dene ke isi ke koko,
49 mba *Nje-singa-mɔngu dda neje ke bo
nya wɔju dɔm, ria na Nje-me-nda.

50 Me-maji laa to ke ndɔ ke ndɔ mba dewje
tɔyn ke aw ddaje bbel laa.
51 Ń-tɔju singa-mɔngu laa ke jia. Ń-sane
dewje ke isije ke keje koo-rɔ-bo kara
kara.
52 Nunda tɔku mbayjeje nangê ngaa nuwa
ji nje ke mede to me ngonn̂-kase ke
taar.
53 Nare ne-kinga nje ke bbo ddade ngaa n̂-
tubba nje-ne-kingaje jide baa.
54 Numa bbereje laa ngann Ijarayelje, mba
nole mee dɔ me-maji te laa,
55 toke n̂-pa nare bɔjeje -ddew te le Abara-
ham ke ngann mee ke ndɔ ke ndɔ.»
56 Mari dda ase nayn muta rɔ Elijabete te
bba tel aw bbê laa.

Tar kuju Jan̂-Batise

57 Kare kuju le Elijabete ase ngaa nuju
ngonn ke dingaw.
58 Nje-nin̂-key mareje ke nje-nujuje laa
ooje tar me-maji ke *Ebbe-dewje dda saa
a, n̂-ddaje rɔ-nel saa tɔ.
59 Ndɔ jijoo goe te ke duju ngonn le a, n̂-
ddeeje ke ngonn̂-ngutay le mba kuja mɔte
ngaa n̂-ndikije ta kunda ri bɔeje Jakari dɔe
te.
60 A kɔenje pa na: « Baann ang, ria na
Jan.»
61 Dewje le paje na: « Mare dew kara ke
ria toke baann goto horo nujuje te lei.»
62 Ngaa n̂-ddaje jide dare bɔeje, mba gere
se ri ke baann a na kunda dɔ ngonn te le
wa?
63 Jakari duju bekere maketuru ngaa uja
maketuru ke te na: « Ria na Jan.» Tar nya
dewje tɔyn.
64 Kare teenn njaa gɔbbe uja, ndɔen tutu.
Ń-pa tar ngaa nɔsu gaji Lubba.
65 Bbel dda dewje tɔyn ke ddaje bbe
mbɔrde te ddem, dewje tɔyn ke isije dɔ
ddingirije te ke dɔ nange te ke Jude ddem.
Daw n̂-paje tar wɔju dɔ neje ke tee le.
66 Dewje tɔyn ke tar le oso mbide te, aw
ejeje dɔe te ngaa paje na: « Ngonn neenn a
to dew ddi a neenn wa? Toke tɔkɔrɔ njaa
ji *Ebbe-dewje to dɔe te.»

Jakari ɔsu pa wal Lubba

67 Ndil-me-nda ddusu me bɔeje Jakari
ngaa n̂-ndaji tar le Lubba toke be:
68 « Jɔsuje gaji *Ebbe-dewje, Lubba le
Ijarayel, mba n̂-ddee numa dewje
laa ddem nuka dɔde ddem.
69 Ngaa nareje Nje-kaji-dewje ke ngeng, ke
in gel bbere te laa Dabbiti,
70 toke n̂-pa tare lew baa ddew te le nje-
kilaje-mber-tar laa ke maji tɔyn,
71 tar tee leje ji nje-baanji te ddem, ji dewje
te tɔyn ke mede mbeteje ddem,
72 mba n̂-dda me-maji ke bɔjeje ddem, nole
mee dɔ *kɔsu-dɔnɔ te laa ke maji
tɔyn ke bɔjeje ddem,
73 ddew kara baa ke ndue ke nunn wɔju dɔ
bɔjeje Abaraham.
74 Yeenn bba goe te ke nɔruje ji nje-baanji
te a, nareje ddew ta kare n̂-dda saa
ke bbel ang,
75 ddew ne te ke maji tɔyn, ke ne ke to gate
gate keme te, me ndɔje te leje tɔyn
ke dɔ nange te.
76 A ei, ngonn ke ngaji, da bbari na nje-kila
mber-tar le *Nje-kisi ddutu dara te.
Mba a nja nɔ *Ebbe-dewje te ta dda
ddewje laa.
77 Ta tɔju dewje laa tar kaji ddew kɔru tar
*majangje lede dɔde te.
78 Ddew me-maji te ke bo le Lubba leje,
ddew me-maji teenn le bba, bbo
kare ubba me dara te a, a kuru dɔje
te,
79 mba kare nje ke isije me til te ke nje ke
isije me yo te, kemde uja. Ddem mba
tɔjuje ddew ke ja kinga ne *me-wul-
lɔm tɔ.»
80 Ngonn ke ngaji le aw tee ke mbi ddem,
keje laa aw sange ddem. Ń-nayn me kɔr te
ndereng ndɔ te ke naw n̂-tɔju rɔe nɔ ngann
Ijarayelje te.

2

Tar kuju Jeju-Kiriste

1 Me bbale teenn, tɔku-mbay ke boy Sejar
Ogusute unn ndu kare dewje tɔyn undaje
ride maketuru te, mba gere ne kɔr dewje
ke isije nange te le Romeje.
2 Dɔngɔr tura kɔr dewje le, to bbal te ke
Kirinusu to nje-kɔn dɔ nange ke Siri.
3 Na na kara tel bbe kuje te njaa, mba
kunda ria me maketuru te.
4 Jejebbe kara in bbe te ke ria na Na-
jarete, nange te ke Galile, aw bbe te ke ria
na Betelehem, nange te ke Jude, mba n̂-to
ngonn ke key le Dabbiti ddem gele in me
nuju te le Dabbiti njaa tɔ,
5 mba kare dunda ria maketuru te, de ke
nje-mɔrɔ laa Mari ke uwa sem.
6 Toke n̂-nayje teenn bbay a, kare kuju le
Mari ase.
7 Nuju ngonn dere to dingaw. Ń-ke
ngonn le ke kubbu ngaa nilae me *ne-kusa-
ne te le daje, mba lo-to goto key-to nje-
mbaje te.

Anji pa tar kuju Jeju are nje-ngem-daje

8 Nange te ke Betelehem teenn, nje-
ngem-daje isije mû aw ngemje daje lede til
te.
9 Mare anji tee ingade, a ndoko le *Ebbe-
dewje uru dɔde te. Bbel ddade nya.
10 Ngaa anji le pa arede na: « Areje bbel
ddase ang. Mba m-ddee ta ndaji Tar ke
Maji ke a kare koko dewje tɔyn.

11 Bbokone duju Nje-kaji-dewje darese
me bbe te le Dabbiti, ń-to Kiriste, Ebbe-
dewje.
12 Ne ke a gereje ne toke be. A kooje
ngutay ke ń-ke ke kubbu a dilae me *ne-
kusa-ne te le daje.»
13 Kem naa te neenn a, *nje-ddɔje ke
darâ banya banya teeje ingaje anji le,
dɔsuje gaji Lubba, ń-paje na:
14 « Piti to le Lubba me dara te nu, ke *me-
wul-lɔm to dɔ nange te, horo dewje
te ke mee ndikide!»
15 Toke anjije inyajede mba tel ke darâ a,
nje-ngem-daje le paje tar horo naa te na:
« Areje jawje ndereng Betelehem, jooje ne
ke tee bbe te, ne ke Lubba tɔjuje.»
16 Dɔtuje ke ngɔru dawje ngaa dingaje
Mari de ke Jejebbe, ke ngonn ngutay le, ke
dilae me *ne-kusa-ne te le daje.
17 Toke dooeje mbaan, dɔruje gel tar ke
anji pa arede wɔju dɔ ngonn neenn le.
18 Dewje tɔyn ke ooje tar le nje-ngem-
daje ke paje le, tar nyade tɔyn.
19 Mari ngem nejeenn tɔyn mee te, naw
neje dɔe te tɔ.
20 Ngaa nje-ngem-daje le ɔsuje gaji
Lubba, ke waleje telje ne ke mû, mba ne
tɔyn ke dooje ke mbide ddem, ke kemde
ddem, to ddew kara baa toke anji pa arede.

Mari de ke Jejebbe dawje ke Jeju key-polo-Lubba te

21 Toke ndɔ jijoo goe te ke duju ngonn le
ase mbaan, dujaje mɔte ngaa dundaje ria
na Jeju, ri ke anji bbar arede kete bba kare
kɔenje uwa sem laa.
22 Ngaa ndɔ toko yerew lede go kuju te le
Mari le ase toke *ndu le Moyije pa a, dawje
ke ngonn le Jurusalam mba kare *Ebbe-
dewje,
23 ddew kara baa, ke *ndu ke *Ebbe-
dewje unn me Maketurute na: « Ngann
dereje tɔyn ke dingaw da kunnde kare
*Ebbe-dewje.»
24 Ddem dawje mba kare engɔruje joo,
wase ngann derje joo to *ne-polo Lubba
ddew kara baa toke *ndu le *Ebbe-dewje
pa me Maketurute.

Simeyɔn de ke Ana dɔsuje gaji Lubba

25 Mare dingaw kara ria na Simeyɔn isi
bbe te ke Jurusalam teenn. Dingaw le to
gate gate ddem ń-ngem ddew laa ddem.
Naw ń-ngebbe dew ke a ddee wul me
ngann Ijarayelje ngaa Ndil-me-nda ee saa
tɔ.
26 Ndil-me-nda pa are kete na: « Na
koo Kiriste ke *Ebbe-dewje a kulae bba na
koy.»
27 Ndil le unda mee are ń-ddee *key-polo-
Lubba te ngaa toke Jejebbe de ke Mari ń-
ddeeje ke ngonn ke to Jeju mba dda ne
wɔju dɔe ddew kara baa toke *ndu pa a,
28 Simeyɔn le tae uwae jia te ngaa ɔsu
gaji Lubba pa na:
29 « Bbasine, Ebbemje, inya bbere lei are
aw toke ndui pa.
30 Mba kem oo kaji lei,
31 ke e-gɔl lew baa mba dewje tɔyn,
32 to lo-kare ke a kɔru kem dewje ke dɔ
nange te ke toje *Jiipije ang ddem,
to ne ke a kɔsu gaji ngann Ijarayelje
ddem.»
33 Tar ke dewje aw paje dɔ ngonn te le
are koko bɔeje ke kɔenje.
34 Simeyɔn bbar Tar ke Maji dɔde te ngaa
pa are Mari kɔn Jejuje le na: « Oo, ddew te
le ngonn neenn, mare dewje nya a kosoje
ke mareje nya a kinje taar horo ngann
Ijarayelje te ddem, na to ne ke a ddee ke
mayń-naa-tar ddem,
35 bba kare ne ke dewje aw ejeje mede
te, tee ke ddaka. A ei njaa kara tɔku kiya
a riya dɔ bbengiri.»
36 Ana ke to dene nje-kila mber-tar le
Lubba ee Jurusalam teenn tɔ. Ń-to ngonn
le Panuwel, dew ke gel Aser te. Bbale
banya. Ń-taa ngaweje ń-dda saa bbal siri
a, ngaweje le oy.
37 Ń-tɔ wure nisi to dene-ndubba
ndereng bbal kuje ase dɔjijoo gire sɔ.
Ninya key-polo-Lubba ndɔ kara ang ddem
naw dda ke Lubba til ke kare ddew mbete
ne-kusa te ke duju Lubba te.
38 Kare teenn njaa ne kara ń-tee ningade.
Nɔsu gaji Lubba ngaa ń-pa tar le Jeju
nare dewje tɔyn ke aw ngebbeje tee le
Jurusalam kɔ bbere te.
39 Goe te ke Jejebbe de ke Mari ń-ddaje ne
tɔyn ke *ndu le *Ebbe-dewje pa le a, ń-telje
lo kiside te Najarete nange te ke Galile.
40 Ngonn le aw tee ke mbi ddem, aw
ubba singa ddem. Keme are nya, me-maji
le Lubba to dɔe te tɔ.

Jeju aw key-polo-Lubba te ke bbal dɔku gire joo

41 Ke bbal kara kara tɔyn bɔ Jejuje ke kɔn
Jejuje dawje *kusu *Pake te Jurusalam.
42 Toke Jeju inga bbal dɔku gire joo a
dawje saa *kusu te le, toke *Jiipije aw ddaje
ke bbal tɔyn.
43 Goe te ke ndɔ *kusu le nday mbaan,
ń-telje ke bbê ngaa, ngonn ke to Jeju le nay
laa Jurusalam a, kɔenje ke bɔeje ń-gereje
ang.
44 Dejeje to ń-nay ke nje-buwa-kaw-loje
lede. Ń-jaje dda ndɔ kara bba dunnje kutu
sangeje horo nje-nujuje te lede ke horo
dewje te ke ń-gerejede.
45 Dingaje ngonn le ang ngaa ń-sangeje
ń-telje ne ke Jurusalam.

46 Dda ndɔ muta bba dingaeje me key-
polo-Lubba te, nisi danna horo *nje-
kɔruje-gel-ndu te, naw noo tar lede ddem,
naw ń-dujude tar ddem.
47 Ne-gere laa ke tarje ke naw ń-tel ne
dda bbel dewje tɔyn ke aw ooje tar laa.
48 Kake kɔenje de ke bɔeje dundaje
kemde dooeje a, dareje baa nding. Kɔenje
duje tar na: « Ngonnum, mbata ddi njaa
bba e-dda ke je ne toke be wa? Oo, ema
ddem bɔije ddem jaw ń-sangi ke me-kɔn.»
49 Ń-tel ke tar narede na: « Aw e-
sangemje mba ddi wa? E-gereje to, to tar
lem ta dda kula le Bɔmje ang wa?»
50 A dede ń-gereje dɔde tar te ke ń-pa
narede le ang.
51 Goe te a, ń-tee naw ke de ke Najarete.
Noo tade. Kɔenje ngem nejeenn tɔyn mee
te.
52 Jeju aw tɔku ddew kem-kare te, naw
ń-gal ngaa, ń-ddee maji kem Lubba te ke
kem dewje te tɔ.

3

Jaǹ-Batise ila mber-tar le Lubba

1 Tibere Sejar ɔn bbe bbal dɔku gire
mi. Me ddutu bbale teenn, Pɔnse Pilate
to nje-kɔń-bbe dɔ nange te ke Jude ngaa
*Erode to *ngonń-tɔku-mbay nange te ke
Galile, Pilipi ngokɔn *Erode le to *ngonń-
tɔku-mbay ke Iture nange te ke Tarakonite,
Lijaniase to *ngonń-tɔku-mbay ke Abilene,
2 ddem me ndɔ te ke Ana de ke Kayipi
ń-toje to tɔku nje-poloje Lubba. Tɔ ndɔe
teenn a, Lubba pa tar ke Jan ngonn le
Jakari me kɔr te.
3 Yeenn bba Jan nja ke me bbeje kara
kara tɔyn ke guku dɔ ba Juruden, mba kila
mber-tar batem turu me, mba kɔru tar dɔ
dew te, wɔju dɔ ne-ddaje ke maji ang.
4 Ddew kara baa toke ń-dda tare me
maketuru te le Ejayi *nje-kila mber-tar le
Lubba na: « Mare dew aw ila mber me kɔr
te:
E-mɔseje ddew le *Ebbe-dewje, areje
ngann kila ddewje laa ndɔju,
5 wel-maannje a kutu, ddingirije ke dɔ-
kubbaje kara kara tɔyn a ddom, ne
ke dduku a ndɔju. Ngaa ngann
ddewje ke to buwa a kaseje naa,
6 baann bba na na kara a koo kaji le
Lubba.»
7 Jan pa tar ke dewje ke banya ke
ddeeje mba kare ddade batem na: « Ko
mbakaraje, na njaa bba tɔjuse ddew kayn
wungu ke aw ddee wa?
8 Areje kula ddase tɔju to e-turuje mese
mban ngaa ewje rɔse ta pa na: Abaraham
to bɔjeje! Yeenn a m-pa marese to Lubba
ase ta dda kare erje neenn turuje telje to
ngann le Abaraham.
9 Dila tina gel kakeje te mban, da tuka kake
kara kara tɔyn ke ande kande ke maji ang
mba kungu kem puru te.»
10 Dewje ke banya le dujeje tar na: « Ddi
bba to maji kareje ń-dda ngaa neenn wa?»
11 Ń-tel ke tar narede na: « Maji kare dew
ke ee ke kubbu ke taar joo a unn kara are
dew ke kubbu due, a bbo dew ke ee ke ne-
kusa a dda toke baann tɔ.»
12 Nje-taaje nare *lambo ke ddeeje mba
kingaje batem tɔ dujeje tar na: « Nje-ne-
tɔju, ddi a to maji kareje ń-dda wa?»
13 Ń-tel ke tar narede na: « E-dujuje ne ke
uta dɔ ndu ke darese ang.»
14 Mbambaje kara dujeje na: « Ngaa jeje,
ddi bba to maji kareje ń-dda wa?» Ń-tel
ke tar narede na: « Uwaje dew ke singa e-
taaje ne laa ang ddem, ulaje tar ta dew te
baa ang ddem, a maji kare ta undaje mese
dɔ nare kunnse te njaa.»
15 Mbata dewje le isije ke me-ngebbe ddem
le ngaa, daw dejeje tar mede te ta gere se
Jan njaa to Kiriste wa?
16 Ń-tel ke tar narede tɔyn na: « Ema, ma
ddase batem maann. A mare dew ke ngeng
utam ke ma kase tutu kula endaar ke gɔle
te ang aw ddee. Ne a na ddase batem Ndil-
me-nda ke batem puru tɔ.
17 Nuwa bagiri laa jia te. Na kuta bbal laa
ngaa na jin waa kungu me dam te laa a,
na roo tisa kem puru te ke a koy ndɔ kara
ang.»

**Erode Antipase uwa Jaǹ-Batise ilae key-kula te*

18 Toke baann bba, Jan aw tɔju tar-maji
dewje, ke are mare ndejeje dang dang.
19 A, *ngonń-tɔku-mbay *Erode ke Jan
ndange wɔju dɔ Herodiyade, dene le
ngokɔen ddem wɔju dɔ kulaje ke maji ang
dang dang ke *Erode le dda ddem,
20 dɔe te nuwa Jan le nilae key-kula te.

Jaǹ-Batise dda batem Jeju

21 Go batem te ke Jan dda dewje tɔyn a,
Jeju kara ń-ddae batem tɔ. Kake Jeju aw
duju Lubba bbay a dara teyn,
22 ngaa Ndil-me-nda ke unn da rɔ toke
mare le der ddisi dɔe te. Ngaa mare ndu in
darâ pa na: « E-to Ngonń-ndiki lem! Misi
ke koko nya wɔju dɔi.»

Gel-kuju Jeju

23 Bbal Jeju ase ne ke bbal dɔ muta bba
a unn kutu kula laa, a dewje ejeje to, ń-to
ngonn le Jejebbe, ngonn le Heli,
24 ngonn le Matate, ngonn le Lebi, ngonn
le Meleki, ngonn le Jannai, ngonn le Je-
jebbe,
25 ngonn le Matatiyase, ngonn le Amose,
ngonn le Nahum, ngonn le Eseli, ngonn le
Nagay,

26 ngonn le Maate, ngonn le Matatiyase,
ngonn le Semeyinn, ngonn le Joje, ngonn
le Joda,
27 ngonn le Joyana, ngonn le Reja, ngonn
le Jorobabel, ngonn le Kelatiyel, ngonn le
Neri,
28 ngonn le Meleki, ngonn le Adi, ngonn
le Kosam, ngonn le Elemadam, ngonn le
Er,
29 ngonn le Jeju, ngonn le Eliyejer, ngonn
le Jorim, ngonn le Matate, ngonn le Lebi,
30 ngonn le Simeyɔn, ngonn le Juda,
ngonn le Jejebbe, ngonn le Jonam, ngonn
le Eliyakim,
31 ngonn le Meleya, ngonn le Mena,
ngonn le Matata, ngonn le Natan, ngonn
le Dabbiti,
32 ngonn le Ijayi, ngonn le Obede, ngonn
le Bowaje, ngonn le Salmɔ, ngonn le Nasɔn,
33 ngonn le Aminadabe, ngonn le Adi-
mini, ngonn le Arini, ngonn le Heteserɔn,
ngonn le Perete, ngonn le Juda,
34 ngonn le Jakobbo, ngonn le Ijake,
ngonn le Abaraham, ngonn le Tera, ngonn
le Nahɔr,
35 ngonn le Serugu, ngonn le Rehu,
ngonn le Pelege, ngonn le Heber, ngonn le
Kila,
36 ngonn le Kayinam, ngonn le Arepake-
sade, ngonn le Sem, ngonn le Nowe, ngonn
le Lemeke,
37 ngonn le Matusalam, ngonn le
Henɔku, ngonn le Jerede, ngonn le
Maleleyel, ngonn le Kenam,
38 ngonn le Enosu, ngonn le Sete, ngonn
le Adam, ngonn le Lubba.

4

Esu na Jeju me kɔr te

1 Toke Ndil-me-nda ddusu me Jeju a, nin
Juruden te ń-tel. Ndil le ɔre aw saa me kɔr
te.
2 Esu nae nunn mba ndɔ dɔsɔ. Me ndɔje
teenn tɔyn Jeju usa ne ang. Toke ndɔje le
tɔyje a, bbo ddae.
3 Esu pa are na: « Bbo e-to Ngonn le
Lubba tɔkɔrɔ a, unn ndui are er neenn tel
ne-kusa.»
4 Jeju tel ke tar are na: « Maketuru le
Lubba pa na: Dew a kisi ke tebbe ddew
ne-kusa te kara baa ang.»
5 Esu aw saa dɔ ddingiri te ke ndew a,
kem naa te neenn tɔje *bbe-kɔnje tɔyn ke
dɔ nange te.
6 Esu pa are na: « Ma kari singa-mongu
ke kɔsu-gaji dɔ *bbe-kɔnje te neenn, mba
darem nejeenn tɔyn, are misi ke ddew ta
kare dew toke mem ndiki.
7 Bbo ɔsu gɔli nɔm te a, nejeenn tɔyn a
to lei.»
8 Jeju tel ke tar are na: « Maketuru le
Lubba pa na: *Ebbe-dewje, Lubba lei kara
baa a, a kɔsu gɔli nɔe te ngaa a pole.»
9 Esu aw saa Jurusalam tɔ, aw undae taar
dɔ key-polo-Lubba te le *Jiipije a, pa are
na: « Bbo e-to Ngonn le Lubba tɔkɔrɔ a,
aal uru nangê, mba Maketurule Lubba pa
na:
10 Lubba a kunn ndu kare anjije laa
ngemi.
11 Da kotoi dɔ jide te, mba kare unda gɔli
er te ang.»
12 Jeju tel ke tar are na: « Maketuru
le Lubba pa na: A na *Ebbe-dewje ke to
Lubba lei ang.»
13 Toke Esu nae ke ddew dang dang pin
a, ɔtu inyae mba mare ndɔ.

Jeju pa tar le Lubba are dewje ke Najarete

14 Jeju tel aw Galile, ke singa-mɔngu le
Ndil-me-nda ngaa ria bbar dɔ nange teenn
tɔyn.
15 Naw ń-tɔju ne me key-mbɔń-naaje te
lede ngaa dewje tɔyn ɔsuje gaje.
16 Jeju aw Najarete bbe te ke ń-ngeme
ke te. Naw key-mbɔn naa te le *Jiipije
ke *ndɔ-kuwa-rɔ, toke naw ń-dda ke *ndɔ-
kuwa-rɔje tɔyn. Nin taar ta tura Maketu-
rua,
17 dare maketuru le Ejayi nje-kila mber-
tar le Lubba. Ń-teyn mee ngaa ninga lo ke
Maketurule pa ke te na:
18 « Ndil le *Ebbe-dewje to dɔm te, mba
nungu wubbu dɔm te kare mila
mber-Tar ke Maji mare nje-ndooje.
Nulam kare m-ndaji mare bbereje
tar tee lede bbe bbere te ke nje-kem-
tɔje to da telje kooje lo, dewje ke
dulaje kemde ndoo a teeje kɔ bbere
te.
19 Ta ndaji kare dewje, bbal ke *Ebbe-
dewje a ta dda me-maji ke de.»
20 Goe te a, Jeju unda Maketurule naa te,
tel ne are nje-kula ke key-mbɔń-naa te le
ngaa isi nangê. Kem dewje tɔyn ke isije
me key-mbɔń-naa te le to ke dɔe te.
21 Ń-pa tar narede na: « Bbokone, tar ke me
Maketurute ke ooje ke mbise neenn, ddee
to ne ke tɔkɔrɔ ngaa.»
22 Dewje tɔyn ɔsuje gaje ngaa Tar ke Maji
tɔyn ke aw tee tae te arede bbel ngaa
ń-paje na: « Ngonn neenn to ngonn le
Jejebbe ang wa?»
23 Jeju pa arede na: « A du ang, a paje
kɔń-tar neenn karemje: Nje-kɔru rɔ-to rɔ
dewje te, ei njaa ɔru rɔ-to rɔi te. Neje tɔyn
ke e-dda Kapernayum a joo tare le, e-dda
bbe lei neenn tɔ.»

24 Jeju tel pa arede na: « Tɔkɔrɔ m-pa
marese: Dewje isije ke koko ta kuwa *nje-
kila mber-tar le Lubba ke rɔde te bbe kuje
te njaa ang.
25 M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese: Bbal ke Eli
to *nje-kila mber-tar le Lubba, bba ndi ere
ang bbal muta ke neyn misan, are bbo
oso dɔ nange te tɔyn. Bbale teenn dene-
ndubbaje bakaje nya nange te ke Ijarayel.
26 Lubba ula Eli rɔ mare dene-ndubba te
kara horode te ke Ijarayel ang, a mare
dene-ndubba ke Sarepeta, nange te ke
Sidɔn a Lubba ula Eli rɔe te.
27 Bbal te le Elije, *nje-kila mber-tar le
Lubba, nje-banjije bakaje nya nange te ke
Ijarayel. Elije ɔru banji le dew kara horode
te ang, a Nama ke to dew ke Siri a nɔru
banji laa.»
28 Toke dewje tɔyn ke isije me key-mbɔñ-
naa te le *Jiipije ooje tar ke Jeju pa le a,
wungu ɔnde nya.
29 Dinje, dutaeje ń-teeje saa ke ddang me
bbe te, dawje saa dɔ ddingiri te ke ñ-
ddaje bbe ke Najarete dɔe te, ta kutae kilae
nangê.
30 A ñ-tee horode te nɔtu.

Jeju tubba ndil ke maji ang rɔ mare dew te

31 Jeju aw bbe te ke ria na Kapernayum
nange te ke Galile, aw tɔju ne dewje *ndɔ-
kuwa-rɔ te.
32 Dewje ke ooje ne-tɔju laa le isije ke
bbel, mba ń-pa tar le ke ndu ke mɔngu nya.
33 Mare dingaw ke ndil ke maji ang isi
dɔe te ee me key-mbɔñ-naa te le tɔ. Nuru
eki ke singa ń-pa na:
34 « Ya! Ddi bba e-ndiki ta dda ke je wa?
Jeju ke Najarete! E-ddee ta tɔlje wa? M-
geri, e-to Nje-me-nda ke in rɔ Lubba te.»
35 Jeju ndange ndil le pa na: « Utu tai,
bbo e-tee rɔ dingaw te neenn ke ddang.»
Ndil ke maji ang le unn dingaw le ilae
nangê dann dewje te ngaa tee rɔe te, a ndil
le dda saa ne ke maji ang kara ang.
36 Bbel dda dewje tɔyn ngaa ń-paje tar
horo naa te na: « Tar ddi bba toke be wa?
Ń-pa tar ke ndu ke mɔngu ddem ke singa
nare ndilje ke maji ang a ñ-teeje!»
37 Ri Jeju bbar dɔ nange te ke Galile tɔyn.

Jeju ɔru rɔ-toje dang dang rɔ mare dewje te

38 Jeju in key-mbɔñ-naa te le *Jiipije le a
aw key le Simɔ. Rɔ mum Simɔje ke dene
toe, are rɔe uwa puru nya ngaa ñ-dujuje
Jeju kare dda ne mba tar laa.
39 Ń-to nyeng ke dɔ dene te le a, ñ-ndange
rɔ-to le ngaa rɔ-to le inya dene le. Kare
teenn njaa, dene le in taar a, unn kutu
karede ne-kusa.
40 Goe te ke kare ande a, dewje tɔyn ke
eeje ke nje-rɔ-toje dang dang me key te
lede awje ke de areje Jeju. Nila jia dɔde
te kara kara a rɔ-to lede nunga.
41 Ndilje ke maji ang teeje rɔ dewje te
ke banya banya, ndilje le uruje eki paje
na: « E-to Ngonn le Lubba!» A nin ke
de ngaa narede ddew kare ñ-paje tar ang,
mba ndilje le gereje to, ñ-to Kiriste. Jeju
tɔju Tar ke Maji nange te ke Jude.
42 Kake lo are be a, Jeju tee aw mû, lo
te ke dew goto ke te. Dewje banya banya
unnje kutu sangeje ngaa awje sar ingaeje.
Ń-ndikije ta gange, mba kare nɔtu ninyade
ang.
43 A ñ-pa narede na: « To tar lem ta ndaji
Tar ke Maji ke wɔju dɔ *kɔñ-bbe le Lubba
kare kese bbeje tɔ, mba Lubba ulam wɔju
dɔ yeenn njaa.»
44 Naw ñ-tɔju Tar ke Maji me key-mbɔñ-
naa te le *Jiipije ke Jude tɔyn.

5

Ne-mɔri ke Jeju dda ddew kuwa kanji te

1 Dewje ke banya guku dɔ Jeju. Daw
dubbaje naa mba koo tar le Lubba ke naw
ñ-pa. Nar mbɔr dange te ke Genejarete
ngɔsi.
2 Nunn keme a noo ngann toje joo mbɔr
maann te ke nje-ndɔnje ddisije me te uruje
nangê mba toko ddengeje lede.
3 Jeju aal me to te kara ke to le Simɔ.
Ngaa ñ-duje nare ñ-ngese to le ddew ew
sen ke ta kongo. Nisi me to te le naw tɔju
ne dewje ke banya banya.
4 Goe te ke new rɔe ta pa tar a, ñ-pa nare
Simɔ na: « Aw ke kete lo te ke uru ta ilaje
ddengeje lese e-ddaje ne ndɔn.»
5 Simɔ tel ke tar are na: « Ebbemje, ñ-dda
ndɔn til te ndereng lo are a jinga ne kara
ang. Baann a, ma kila ddengeje le toke tai
pa.»
6 Dilaje ddengeje le ngaa duwaje kanjije
nya are ddengeje lede aw ujaje.
7 Ń-kebbeje nje-buwa-ndɔnje lede ke isije
me to te ke kara, mba kare ñ-ddeeje
dumajede. Ń-ddeeje ngaa dunguje kanjije
le me toje te ke joo le, nayn ngaji baa ta
kare toje le dii.
8 Kake Simɔ Piyar oo toke baann a, tee
oso nɔ gɔl Jeju te pa na: « Ebbemje aw
ddew ew sem mba m-to nje-ne-dda ke maji
ang.»
9 Bbel ddae, ne ke dewje tɔyn ke areje
mbɔre te, wɔju dɔ ndɔn ke ñ-ddaje le.
10 Bbel dda Jake de ke Jan, ngann le
Jebede, nje-buwa-ndɔnje le Simɔ tɔ. Jeju
pa are Simɔ na: « Are bbel ddai ang. A
kunn kute bbokone, ndɔn lei a to enga
sange dewje ngaa.»
11 Goe te ke ñ-ddeeje ke toje le kar mbal
te a, dinyaje neje tɔyn ngaa dunnje go Jeju.

Jeju ɔru rɔ-to banji rɔ mare dew te

12 Jeju ee me mare bbe te. Mare dingaw
ke to nje-banji ooe, ń-tee noso nɔ gɔle te ń-
debbe keme nangê ngaa ń-duje ń-pa na: «
Ebbemje, toke e-ndiki a, are m-ddee maji.»
13 Jeju ula jia ɔre ne ngaa pa na: « M-
ndiki, e-ddee maji.» Njange njange baa a,
banji laa goto.
14 Goe te a, ń-ndeje ta kare ń-pa tare
nare dew kara oo ang. A, ń-pa nare na: «
Aw tɔju rɔi nje-polo Lubba, ta are *ne-polo
wɔju dɔ ddee lei maji toke Moyije unda
tare me maketuru te, mba kɔru ne naji lei
to e-ddee maji.»
15 Ri Jeju bbar ke kete ke kete ngaa dewje
banya banya mbɔn naa mba koo tar laa
ddem, mba kare nɔru rɔ-to lede ddem.
16 A ne nɔru rɔe naw me kɔr te ngaa ń-
duju Lubba.

Jeju ɔru rɔ-to rɔ mare dew te ke debbe rɔe oy

17 Mare ndɔ Jeju aw tɔju ne. *Parijiyenje
ke *nje-kɔruje-gel-ndu isije nangê. Dinje
ngann bbeje te tɔyn ke Galile ke Jude te,
ke Jurusalam ddem. Ngaa Jeju aw ɔru rɔ-
to ke singa-mɔngu le *Ebbe-dewje.
18 Dewje unnje mare dew ke debbe rɔe
oy ke tuwa baa. Daw ń-sangeje ddew mba
kandeje saa ta kilae nɔ Jeju te.
19 Dingaje ddew ke da kulaeje ne ang,
mba dewje banya. Dalje saa dɔ key te taar
ngaa dulaeje ke kem lo ke tuwa laa dann
dewje te ke mbɔn naa nɔ Jeju te.
20 Jeju oo koo-me-te lede a, pa are dew le
na: « Tar majangje lei ɔru dɔi te.»
21 Nje-kɔruje gel-ndu ke *Parijiyenje aw
ejeje tar ngaa paje na: « Dew neenn to dew
ddi bba aw taji ri Lubba wa? Lubba kara
baa ee ke singa ta kɔru tar *majang ma se
na tɔ wa?»
22 Jeju gere keje tar lede le a, pa arede na:
« Mbata ddi bba aw ejeje tar toke baann
mese te wa?
23 To ngeng ang ta pa na: Tar *majangje
lei ɔru dɔi te ase in taar bbo e-nja wa?
24 Maji kare e-gereje to Ngonn le dew ee
ke singa ta kɔru tar *majang dɔ nange te.»
Ń-pa nare dew ke debbe rɔe oy le na: « In
taar, unn tuwa lei bbo aw key lei.»
25 Kare teenn njaa, nin taar kemde te,
nunn tuwa laa ngaa nɔsu gaji Lubba naw
ne ke key laa.
26 Dewje tɔyn ooje to ne-bbel a, ɔsuje gaji
Lubba. Bbel ddade ngaa ń-paje na: « Joo
ne-kɔbbu bbokone.»

Jeju bbar Lebi

27 Goe te a, Jeju tee ngaa oo mare nje-taa
nare *lambo ke ria na Lebi isi lo taa nare
*lambo te. Ń-pa nare na: « Unn gom.»
28 Ń-tusu neje tɔyn ninya, nin taar ngaa
nunn goe.
29 Lebi dda ne-kusa ke bo are Jeju me key
te laa ngaa nje-taaje nare *lambo banya ke
mare dewje nya isije ke de ta ne-kusa te.
30 *Parijiyenje ke *nje-kɔruje gel-ndu aw
nyuruje ngaa paje are nje-njaje goe te na:
« Mbata ddi bba aw usaje ne ddem aw
ayje ne ke nje-taaje nare *lambo ke nje-ne-
ddaje ke maji ang wa?»
31 Jeju pa arede na: « Dewje ke isije ke
maje a aw ndikije nje-kare kuma ang, a
nje-rɔ-toje bba aw ndikije nje-kare kuma.
32 M-ddee mba bbar dewje ke to gate
gate ang, m-ddee mba bbar nje-ne-ddaje ke
maji ang ta kare ń-turuje ddew lede.»

Jeju pa tar mbete ne-kusa

33 *Parijiyenje ke *nje-kɔruje le paje
areje na: « Nje-njaje go Jan te ddew
kara baa ke nje-njaje go *Parijiyenje te
aw inyaje ne-kusa ke ndɔ tɔyn ddem aw
dujuje Lubba, a nje ke lei aw usaje ne ngaa
aw ayje ne wa!»
34 Jeju pa arede na: « Toke nje-buwa-
kuraje le nje-dene ke siki isije saa ndɔ
kusu-taa-naa te a, da kase kuwade ke singa
kare dinyaje ne-kusa wa?
35 Mare ndɔ aw ddee ke da kɔru nje-dene
ke siki le horode te ke ddang. A me ndɔje
teenn ngaa da kinyaje ne-kusa.»
36 Jeju pa gusu-tar arede bbay na: « Ndɔ
kara dew a tir ta-kubbu ke siki mba kila
ne kem bar-kubbu ang. A bbo ń-dda toke
baann a, na tir kubbu ke siki le ngaa ta-
kubbu ke siki le kaw naa te ke bare le ang
tɔ.
37 Ddem, ndɔ kara dew a kungu koto ke
siki ke to ben me ku-endaar te ke to kone
ang. A bbo ń-dda toke baann a, ben ke siki
le a dda kare ku le tɔ. Ben le a kula nangê
ngaa ku le a tuju nyɔm.
38 To maji ta kungu ben ke siki me ku-
gaal te ke siki tɔ.
39 Ddem ndɔ kara dew ay ben ke ń-dda
ndɔe banya mbaan a, na ndiki mba kay ye
ke ń-dda bbasine bbay ang. Mba na pa na:
ye ke lew a maji.»

6

Jeju to nje-ndɔ-kuwa-rɔ

1 Jeju aw nday me ndɔɔ bleje te ke *ndɔ-
kuwa-rɔ. Nje-njaje goe te teteje mare jinga
ble le ngaa guruje aw usaje.
2 Kara kara le *Parijiyenje paje arede na:
« Mbata ddi bba aw e-ddaje ne ke *ndu
mbete ta dda ke *ndɔ-kuwa-rɔ wa?»
3 Jeju tel ke tar arede na: « E-nayje e-
turaje Maketurudɔ ne te ke Dabbiti dda le
ang wa? Ndɔ te ke bbo ddae, ne de ke nje-
njaje goe te.

4 Dabbiti ande key-polo-Lubba te. Noto
ne-kusaje ke dare Lubba, ke to mba nje-
poloje Lubba ke karede baa nusa. Ngaa
nare mare nje-njaje goe te.»
5 Jeju pa arede bbay na: « Ngonn le dew
njaa to nje-ndɔ-kuwa-rɔ.»

Jeju ɔru rɔ-to rɔ mare dew te ke jia oy

6 Mare *ndɔ-kuwa-rɔ le bbay, Jeju ande
key-mbɔnˆ-naa te le *Jiipije naw nˆ-tɔju ne.
Mare dew ke jia ke kɔl oy, ee me key teenn
le tɔ.
7 Kem mare *nje-kɔruje gel-ndu ke *Par-
ijiyenje to dɔ Jeju te ta koo se na kɔru rɔ-to
rɔ dew te *ndɔ-kuwa-rɔ te wa. Yeenn bba
ta kinga ne ddew mba kunda ne tar dɔe te.
8 Ne kara, Jeju le gere keje lede ngaa nˆ-
pa nare dew ke jia oy le na: « In taar, bbo
are danna neenn!» Nin ngaa nar taar.
9 Jeju pa arede na: « Ma dujuse tar. Ke
*ndɔ-kuwa-rɔ, *ndu are ddew kare dew
dda ne ke maji wase dew dda *majang wa?
Ta kaji dew wase ta kinya dew kare oy
wa?»
10 Goe te ke naade mbetete tɔyn a nˆ-pa
tar ke dew le na: « E-ndɔju jii!» Ń-ndɔju
jia ngaa jia le ddee maji.
11 Wungu ɔnde nya ngaa daw nˆ-maynje
naa tar mba gere ne ke da kase dda ke Jeju.

*Jeju mbere *nje-kayˆ-kulaje laa dɔku gire joo*

12 Me ndɔje teenn njaa Jeju aal dɔ
ddingiri mba duju Lubba. Ń-duju Lubba
ndereng lo are.
13 Kake lo are a nˆ-bbar nje-njaje goe te, nˆ-
mbere mareje dɔku gire joo horode te ngaa
nunda ride na *nje-kayˆ-kulaje:
14 Simɔ ke nunda ria na Piyar, ke
ngokɔen Andere, Jake, Jan, Pilipi, Bata-
lami,
15 Matiye, Toma, Jake ngonn le Alpe,
Simɔ ke daw nˆ-bbare to ‹dew ke ndiki bbe
laa nya›,
16 Jude ngonn le Jake, ke Judase Isikariy-
ote ke tel to nje-kunn dɔ Jeju.

Dewje ddeeje rɔ Jeju te

17 Jeju in dɔ ddingiri te ke *nje-kayˆ-
kulaje, nˆ-ddee nar lo te ke tate. Lo teenn,
nje-njaje goe te banya banya ke dewje
ke banya ke inje nange Jude te tɔyn, ke
Jurusalam te, ke bbe ke Tir ke Sidɔn bbeje
ke kar ba te.
18 Ń-ddeeje mba koo tar le Jeju ddem,
mba kare nɔru rɔ-toje lede ddem. Nje ke
ndilje ke maji ang aw ulaje kemde ndoo
kara ddeeje maji.
19 Dewje le tɔyn njaa aw sangeje ddew ta
kɔreje, mba mare singa-mɔngu ke aw tee
rɔe te aw ɔru rɔ-toje lede tɔyn.

Jeju aw are ndeje wɔju dɔ koko ke wungu

20 Jeju unn keme aa ne nje-njaje goe te
ngaa pa na:
« Koko to lese, dangeteje, mba *Kɔnˆ-bbe le
Lubba to mba tar lese!
21 Koko to lese, ese nje ke bbo aw ddase,
mba mese a ndann! Koko to lese,
ese nje ke aw e-nɔje bbasine, mba
a kisije ke koko!
22 Koko to lese, toke dewje mbetese, dewje
tubbase, dewje tajise ngaa paje tar
lese maji ang wɔju dɔ Ngonn le dew.
23 E-ddaje rɔ-nel ngaa e-talje e-turuje ke
koko dɔ ndɔe teenn, mba kuka lese
a bo nya me dara te, mba toke
baann tɔ a kadede ddaje ke *nje-
kilaje mber-tar le Lubba.
24 A, wungu to lese, ese nje-ne-kingaje, mba
bbokone isije ke koko mban!
25 Wungu to lese, ese dewje ke mese
ndann bbokone, mba bbo a ddase!
Wungu to lese, esese ke aw kokoje
bbokone, mba ne-me-kɔn a ddase
ngaa a ndeyje maann nɔ!
26 Wungu to lese, toke dewje tɔyn piti-
jese, mba kadede ddaje ke nje-
kilaje mber-tar ke to nje-ngemje toke
baann tɔ!»

Tar ndiki nje-baanji

27 « A m-pa marese esese ke aw ooje tar
lem: E-ndikije nje-baanji lese, e-ddaje maji
ke nje ke mbetese.
28 E-bbarje Tar ke Maji dɔ dewje te ke
aw bbarje Tar ke Maji ang dɔse te, e-dujuje
Lubba mba nje ke aw ddase maji ang.
29 Bbo dew unda ka-mbɔri a, e-turu
debbe ke kara are tɔ. Bbo dew taa kubbu
kul lei a, inya kubbu lei ke taar are tɔ.
30 Are ne dew ke aw duji ne ngaa e-
bbange dew ke taa ne lei ang.
31 Ne ke e-ndikije kare dewje ddaje ke se
a, e-ddaje ke de tɔ.
32 Bbo nje ke ndikise bba e-ndikijede tɔ a,
dewje a gereje go me-maji lese toke baann
wa? Nje-ne-ddaje ke maji ang kara aw
ndikije nje ke ndikijede tɔ.
33 Bbo nje ke ddaje ke se maji dɔrɔ bba
e-ddaje ke de maji a, dewje a gereje go me-
maji lese toke baann wa? Nje-ne-ddaje ke
maji ang kara ddaje toke baann tɔ.
34 Bbo dewje ke e-gereje to da kukaje
bbange lese bba arejede ne nˆ-tunaje a,
dewje a gereje go me-maji lese toke baann
wa? Nje-ne-ddaje ke maji ang kara ddaje
toke baann, mba kare nˆ-tel ne darede.
35 A, e-ndikije nje-baanji lese, e-ddaje
maji, areje ne dew tuna a undaje mese dɔ
mare ne te goe te ang. Baann bba kuka
lese a bo nya ngaa a toje to ngann le Ne-
ke-ddutu-dara te. Mba Ne-ke-ddutu-dara te
nˆ-dda maji ke dewje ke areje wooyo ndɔ
kara ang ddem, nje-me-maji-angje ddem.

36 Ooje kem-to-ndoo le naa ddew kara
baa toke Bɔsese oo kem-to-ndoo lese.»

Tar gange sariya

37 « E-gangeje sariya dɔ dew te ang a, da
gange sariya dɔse te ang. Undaje tar dɔ
dew te ang a, da kunda tar dɔse te ang tɔ.
Ɔruje tar dɔ dewje te a, da kɔru tar dɔse
te.
38 Areje ne a, da karese ne: Ka ke maji
a da kɔju ne ne karese, a ddusu julum,
da mbusu, da yeke kare gayn nangê bbere
bbere ngaa bba da mbel me bbɔl-kubbu te
lese. Mba ka ke unnje ɔjuje ne ne areje
dew a, da kunn kɔju ne ne karese tɔ.»
39 Jeju pa gusu-tar arede tɔ na: « Nje-
kem-tɔ ase kila kake ji nje-kem-tɔ mare te
wa? Da kosoje joo kem me buwa te ang
wa?
40 Nje-nja go ebbeeje te a kutae ang a,
nje-nja go ebbeeje te ke oo tae ke maje a, a
kase saa naa tɔ.
41 Mba ddi bba mu ke oso kem ngokɔin
te a oo, a oo tɔku kake ke to kemi te ang
wa?
42 Wase, baann bba ei ke oo tɔku kake
ke to kemi te ang, a kase pa kare ngokɔin
na arem mɔru mu ke to kemi te wa? Nje-
ngem, ɔru tɔku kake ke to kemi te dɔngɔr
bba a kinga ddew ta kɔru mu ke oso kem
ngokɔin te.»

Tar kake ke kande

43 « Kake ke maji, a kande kande-kake
ke maji ngaa kake ke maji ang, a kande
kande-kake ke maji ang tɔ.
44 Mbata daw ɲ̂-gere kake kara kara
ddew kande te. Da kuja kande tungu dɔ
kake konn pɔrɔ te ang, da tuja *nduu horo
ger gende te ang. *
45 Neje ke maji in me dew te ke maji. A
neje ke maji ang in me dew te ke maji ang.
Mba ne ke ddusu me dew a aw tee ddew
tar ke tae te.»

Dew ke oo tar le Jeju a dda ne kula

46 « Mba ddi bba e-bbaremje Ebbemje,
Ebbemje! A e-ddaje ne ke maw m-pa
marese ang wa?
47 Dew ke ddee rɔm te, oo tar lem ngaa
dda kula ke turu ndum unda rɔ na wa?
48 Ń-to ddew kara baa ke dew ke a ta
kɔsu key a, wuru buwa are wuru peng
peng bba ungu gɔl key le dɔ er te. Toke
maann taa lo ngaa unda kar key le a, key
le oso ang, mba dɔsu key le ke maje.
49 A dew ke oo tar lem ngaa dda ne kula
ang to ddew kara baa ke dew ke ɔsu key
laa dɔ nange te baa bbo ungu gɔle dɔ er
te ang. Maann ula unda kar key le a, kem
naa te neenn njaa key le uwa nange ngaa
guru njuku njuku.»

7

Jeju ɔru rɔ-to rɔ nje-kula te le baw-ddɔ

1 Goe te ke Jeju pa tarjeenn tɔyn are
dewje a, naw Kapernayum.
2 Mare baw-ddɔ le Romeje, ee ke nje-kula
laa ke ɲ̂-ndike nya. Rɔ nje-kula laa le toe
ngaa nayn ngɔsi ta koy.
3 Toke noo tar le Jeju a, nula mare tɔku-
dewje le Jiipije nare ta kare ɲ̂-ddee naji nje-
kula laa le.
4 Dawje rɔ Jeju te ngaa ɲ̂-nɔje nɔ gɔle te
nya ɲ̂-paje na: « Dingaw neenn ase kare
e-dda ne mba tar laa,
5 mba ɲ̂-ndikije jee *Jiipije nya. Ne a ɲ̂-
dda key-mbɔɲ̂-naa leje.»
6 Jeju aw ke de ngaa toke ɲ̂-teeje ngɔsi
ke key le baw-ddɔ le a, baw-ddɔ le ula nje-
buwa-kuraje laa are Jeju na: « Ebbemje,
e-jɔku rɔi baann ang, mba mase kare ande
key lem ang.
7 Mba yeenn tɔ a, moo to mase kaw rɔi te
ke da rɔm ang. A, e-pa tar kara a nje-kula
lem a kaji.
8 Mba ema kara mee kɔy dewje te ke bo,
mee ke nganji-ddɔje kɔyem te tɔ. A bbo,
mula mare m-pa na: Aw! A naw. M-pa
mare mare, m-pa na: E-ddee! A ɲ̂-ddee.
M-pa mare nje-kula lem, m-pa na: E-dda
ne ke be! A ɲ̂-dda.»
9 Toke Jeju oo tar le a, ninga koko ddew
te le baw-ddɔ le. Ń-turu rɔe ke rɔ dewje
te ke aw ooje tar laa ngaa ɲ̂-pa na: « M-
pa marese, dɔ nange Ijarayel te kara moo
koo-me-te ke bo toke be ang.»
10 Nje ke baw-ddɔ ulade le telje awje key
a, daw dingaje nje-kula le baw-ddɔ le ke rɔ
ke maji.

Jeju ndol ngonn le dene-ndubba ke bbe te ke Nayn

11 Goe te a Jeju aw mare bbe te ke ria na
Nayn. Nje-njaje go Jeju te ke mare dewje
banya banya awje saa.
12 Toke ɲ̂-tee ngɔsi ke bbe le a, noo dewje
ke awje ke yo ta dubbu. Dew ke oy le
to ngonɲ̂-kara ke dingaw le mare dene-
ndubba. Dewje ke me bbe te le banya
banya aw dannje dene le tɔ.
13 *Ebbe-dewje le oo dene le a ddae ndoo
ngaa pa are dene le na: « E-nɔ ang!»
14 Ń-ngese ke kete a nɔru tuwa ke dila
ninn le ke te. Dewje ke otoje ninn le areje
lo kara ngaa Jeju pa na: « Basan, m-pa
mari, in taar!»
15 Ninn le in isi taar ngaa unn kutu pa
tar. Jeju ulae ji kɔenje te.

* **6:44 6.44** Kake ke daw ɲ̂-bbar ke tar endar nda na vigne.

16 Bbel dda dewje tɔyn. Dɔsuje gaji
Lubba, ń-paje na: « Tɔku *nje-kila mber-
tar le Lubba tee horoje te ngaa Lubba ddee
ta kuma dewje laa.»
17 Tar ne ke Jeju dda le nja dɔ nange te
ke Jude tɔyn, ke me bbeje tɔyn ke guku dɔ
Jude.

Jań-Batise ula duju tar Jeju

18 Nje-njaje go Jan te aw paje go nejeenn
tɔyn areje.
19 Ń-bbar mareje joo horode te nulade rɔ
*Ebbe-dewje te, ń-pa na: « Ei a e-to dew ke
a ta ddee le wase ja ngina mare dew ke
dang wa?»
20 Toke dewje le teeje rɔ Jeju te a, ń-paje
dareje na: « Jań-Batise ulaje ta duji se ei a
e-to dew ke jaw ń-nginae le wase ja ngina
mare dew dang wa?»
21 Kare teenn njaa Jeju ɔru rɔ-toje, ke
meteje, ke tubba ndilje ke maji ang rɔ
dewje te banya banya. Ngaa ń-dda nare
dewje ke kemde tɔ kara ooje lo.
22 Goe te a, ń-tel ke tar nare nje-njaje go
Jan te le na: « Awje, e-paje areje Jan ne
ke ooje ke kemse ddem, ke mbise ddem.
Nje-kem-tɔje ooje lo, nje-gɔl-gotoje njaje.
Banji le dewje nunga rɔde te, nje-mbi-
kutuje ooje tar. Dewje ke oyje ndolje ngaa
nje-ndooje ooje Tar ke Maji.
23 Koko isi ke dew ke a koso ddew koo-
me-te wɔju dɔm ang.»

Jeju pa tar dɔ Jań-Batise te

24 Goe te ke nje-njaje go Jan te telje
mbaan, Jeju unn kutu pa tar le Jan are
dewje ke banya banya le na: « Ddi bba
awje aw ooje me kɔr te wa? Mu-maann
ke yel aw yeke wa?
25 A ddi bba awje aw ooje wa? Dew ke
ula kubbu ke kura wa? Nje ke ulaje kubbu
nare toje to nje-ne-kingaje ke isije me key
te le tɔku-mbay-bbeje.
26 A ddi bba awje aw ooje wa? Mare nje-
kila mber-tar le Lubba wa? Tɔkɔrɔ m-pa
marese, nuta nje-kila mber-tar bbay.
27 Mba tar le Jań-Batise a ń-dda me
Maketurute le Lubba na: Oo, mula nje-
kayń-kula lem nɔi te, mba kare ń-dda
ddew ke a nja te.
28 M-pa marese: Horo dewje te tɔyn ke
deneje ujujede, dew ke uta Jan goto. A
ddutu-dew ke me *Kɔń-bbe te le Lubba
utae.
29 Dewje tɔyn ke ooje tar le Jan le, ke
nje-taaje nare *lambo kara ooje to Lubba
to gate gate ngaa dawje dare Jan ddade
batem.
30 A *Parijiyenje ke *nje-kɔruje gel-ndu
mbeteje ne ke Lubba mɔse mba tar lede
ngaa ń-mbeteje kare Jan ula dɔde maânn.»
31 Jeju tel pa arede na: « Nje ke dda bba
ma kunnde kɔju ne dewje ke bbokone wa?
Dundaje rɔ nje ke dda wa?
32 Ń-toje ddew kara baa ke ngannje ke
isije nata, ke bbarje naa ngaa paje are naa
na:

N-kɔl mbula jarese, a e-laje ne ang, jɔsu
pa-yo a e-nɔje ne ang.

33 Mba Jań-Batise ddee le, ɔn muru ang
ddem, ay koto ang ddem a e-paje na: Ndil
ke maji ang isi dɔe te.
34 Ngonn le dew ddee, ɔn muru ngaa ay ne
a e-paje na: Dew neenn to nje-ne-kusa ke
nje-ne-kay, nje-buwa-kura le nje-taaje nare
*lambo ke le nje-ne-ddaje ke maji ang.
35 Kem-kare to gate gate kem dewje te ke
ndikije te.»

*Jeju ɔru tar *majang dɔ dene te ke to nje-ne-dda ke maji ang*

36 Mare Parijiyen bbar Jeju ta kare usa
ne saa. Jeju ande key le Parijiyen le ngaa
aw isi ta ne-kusa te.
37 Toke mare dene nje-ne-dda ke maji
ang ke isi me bbe teenn oo na Jeju ee
me key te le Parijiyen le a, ń-ddee ke ku
albatere*, ke wubbu ke ete maji ddusu
mee.
38 Ń-ddee nar go Jeju te, mbɔr gɔle te
naw ń-nɔ nare maanń-keme ula gɔl Jeju te
ngaa ń-bɔru gɔle le ke beń-dɔe. Nunda tae
gɔl Jeju te le ngaa nungu wubbu ke ete maji
le gɔle te.
39 Parijiyen le oo baann a pa mee te na:
« Bbo dingaw neenn to *nje-kila mber-tar
le Lubba tɔkɔrɔ a, na gere to dene ke aw
ɔre neenn to nje-ne-dda ke maji ang.»
40 Jeju pa are Parijiyen le na: « Simɔ, mee
ke tar ta pa kari.» Simɔ tel ke tar are na: «
Nje-ne-toju, e-pa tar le.»
41 Jeju pa na: « Mare dew ee ke
bbange laa dɔ dewje te joo. Mare kara
tuna *kande-nare kɔrmi a mare kara tuna
*kande-nare dɔmi.
42 Toke disije ke ddew ta kuka bbange le
ang a, nje-nare le inya nare laa le arede.
Horo dewje te ke joo le, ye ke dda bba a
ndiki dew ke dda maji ke de le nya wa?»
43 Simɔ le tel ke tar are Jeju na: « Meje
a to ne ke bbange laa bo nya.» Jeju pa are
na: « E-tel ke tar ke dɔgɔle.»
44 Ń-turu rɔe ke rɔ dene te le ngaa ń-pa
nare Simɔ na: « Oo dene neenn, m-ddee
key lei a arem maann toko gɔlem ang a
ne a ń-toko gɔlem ke maanń-keme ngaa ń-
bɔru gɔlem ke beń-dɔe.
45 Ei, e-to mbim ang a ne, kake mande
key beenn, new rɔe ta kunda tae gɔlem te
ang.

* **7:37 7.37** Alebatere to ku ke ń-dda ke mare er ke kura nya bbe le Jiipije.

46 Ungu wubbu dɔm te ang, a ne nungu
wubbu ke ete maji gɔlem te.
47 Mba yeenn a m-pa mari: Tar *majang
laa ke banya ɔru dɔe te ngaa, mba ndiki
laa bo nya. Mba dew ke dɔru tar dɔe te
ten baa, ndiki laa to ten baa tɔ.»
48 Ngaa ɲ-pa nare dene le na: « Tar
*majang lei ɔru dɔi te ngaa.»
49 Dewje ke isije ta ne-kusa te ke Jeju le
paje mede te na: « Dew neenn to na bba
tar *majang le dewje kara aw ɔru dɔde te
wa?»
50 Jeju pa are dene le na: « Koo-me-te lei
aji. Aw ke *me-wul-lɔm.»

8

Nje ke aw njaje go Jeju te

1 Goe te a, Jeju unn go bbuka bbeje ke
ngann bbeje, aw pa tar le Lubba ke ila
mber Tar ke Maji wɔju dɔ *Kɔɲ-bbe le
Lubba. Nje-kayɲ-kulaje laa ke dɔku gire
joo awje saa,
2 ke mare deneje ke nɔru rɔ-to ndilje
ke maji ang, ke rɔ-toje rɔde te tɔ: Mari
ke daw ɲ-bbare na Madelena, ne ke Jeju
tubba ndilje ke maji ang siri rɔe te,
3 ke Jani dene le nje-ngem ne-kingaje
le tɔku-mbay *Erode ke ria na Kuja, ke
Sujani, ke mare deneje nya ke aw umaje
Jeju ke nje-njaje goe te ke ne-kingaje lede.

Gusu-tar dɔ nje-ne-dubbu te

4 Dewje ke banya mbɔnje naa ngaa mare
dewje inje bbeje te dang dang aw ddeeje rɔ
Jeju te a, ɲ-pa gusu-tar neenn na:
5 « Mare dew aw ta dubbu ne. Toke naw
ɲ-dubbu ne le a, mare kande ko le gayn dɔr
ddew te, dewje mbɔynje kande-ko le ngaa
eelje ke darâ ɔnje.
6 Mare debbe kande-ko le gayn dɔ nange
te ke to er. Toke kande-ko le tee a, tutu
njan, mba ninga maann ang.
7 Mare kande ko le gayn horo konnje te.
Konnje le teeje ke de ddew kara baa ngaa
konnje le orede ke nangê mben.
8 A mareje gayn dɔ nange te ke maji. Ɲ-
teeje ngaa gɔl kake kara a ande dɔdɔku
dɔdɔku.» Kake Jeju pa tar neenn ila nangê
a, ɲ-pa ke taar na: « Dew ke mbia to ta koo
ne tar a oo!»
9 Nje-njaje goe te dujeje na: « Gel gusu-
tar neenn na ddi wa?»
10 Nila te na: « Esese, Lubba are e-gereje
ne ke to lo kiyae te ke wɔju dɔ *Kɔɲ-
bbe laa. A keseje, ɲ-pa tare darede ddew
gusu-tar te, mba kare daaje lo a dooje ne
ang ddem dooje tar a ɲ-ngereje kande ang
ddem.
11 Gel gusu-tar neenn le toke be: Kande
ko le to tar le Lubba.
12 Kande ko ke gayn mbɔr ddew te le
tɔju dewje ke ooje tar le Lubba le ngaa Esu
ddee ɔru tar le mede te ke ddang, mba kare
dooje mede te ta dingaje kaji ang.
13 Kande ko ke gayn dɔ nange te ke to er
le tɔju nje ke ooje tar le Lubba le a, ɲ-taaje
ke koko. A ne kara, tar ke dooje le ungu
ngirae nangê mede te ang, dooje mede te
mba gɔju kare baa, a ndɔ ke ne-na-me tee
a, ɲ-tusuje dinyaje.
14 Kande ko ke gayn horo konnje te tɔju
dewje ke ooje tar le Lubba le ngaa dɔtuje
a, keje-tar, ke ne-kingaje, ke rɔ-nelje ke dɔ
nange te ɔkujede ddew ta kare dande ke
maje.
15 Kande ko ke gayn dɔ nange te ke maji
tɔju nje ke ooje tar le Lubba ke me ke
maji, ke me ke gate gate, a ɲ-ngemje tar
le, duwaje dare ngeng ngaa dandeje ndɔ
ke ndɔ.»

*Gusu-tar dɔ *lambe te*

16 « Ndɔ kara dew ila puru *lambe te a,
unn mare ne debbe ne ang, wase dew le
unn *lambe le unda kɔ tira te ang. A nunda
*lambe le dɔ kake te taar, mba kare dewje
ke aw andeje key le ooje ne lo.
17 Mbata ne tɔyn ke to lo kiyae te da
tee dɔe te, ne tɔyn ke ɲ-kusu dɔe a tee ke
ddaka.
18 Aaje rɔse ddew tar te ke aw ooje, mba
dew ke ee ke ne a da kare mare dɔe te. A
dew ke ee ke ne ang, ne ke neje to ninga
kara da kɔru jia te.»

Kɔn Jejuje ke ngakɔenje ke tɔkɔrɔ

19 Kɔn Jejuje ke ngakɔenje ddeeje ke rɔe
te, a dingaje ddew ta kaw ngɔsi saa ang,
mba dewje bakaje nya.
20 Dewje paje are Jeju na: « Kɔinje ke
ngakɔinje areje ddaka. Ɲ-ndikije ta kooi.»
21 A ɲ-tel ke tar narede na: « Kɔmje ke
ngakɔmje a toje to nje ke ooje tar le Lubba
a ddaje ne kula.»

*Jeju pa tar a *bamburabo ew rɔe*

22 Mare ndɔ Jeju aal to ke nje-njaje goe
te. Ɲ-pa narede na: « Jawje tura maann
te.» Ngaa dawje.
23 Toke daw ɲ-yelje to le a, Jeju aw tibbi.
Bamburabo ddee ula dɔ maann te le ngaa
maann aw me to te le nayn ngɔsi ta ddusu
are deeje me yo te.
24 Nje-njaje goe te le ddeeje ngɔsi saa
ngaa ɲ-ndoleje ɲ-paje na: « Ebbejeje,
Ebbejeje, ja koy!» Ɲ-ndol ngaa ɲ-ndange
*bamburabo ke maann ke aw lenge le nare
dewje rɔde ngaa lo to nyenene.
25 Jeju pa are nje-njaje goe te le na: « Koo-
me-te lese ee dda wa?» Bbel ddade ddem
dɔde turu ddem a ɲ-paje dar na na: « Dew
neenn to dew ddi wa? Mba ɲ-pa tar ke
gɔsu ke mɔngu a, yel ke maann kara ooje
tae.»

Jeju ɔru rɔ-to ndilje ke maji ang rɔ mare dingaw te

26 Jeju ke nje-njaje goe te ɲ̂-teeje ta kongo
te ke bbe te le dewje ke Gadara*ke aa naa
ke dɔ nange Galile.
27 Kake Jeju uru nangê a, mare dingaw
ke ee ke ndilje ke maji ang banya rɔe te in
me bbe te ke dɔ nange teenn le tila keme.
Lew baa njaa dingaw le ula kubbu ang
ddem, ɲ̂-to key ang ddem a horo dɔbareje
a naw ɲ̂-to ke te.
28 Kake dingaw le oo Jeju a uru eki, tee
oso nɔ gɔle te ngaa pa ke taar na: « Ddi
a e-ndiki ta dda sem wa? Jeju, Ngonn le
Lubba ke ddutu dara te! Kɔkɔrɔ njaa ula
kem ndoo ang.»
29 Nuru eki, mba Jeju pa tar ke ndu ke
mɔngu are ndilje le ta kare ɲ̂-teeje me
dingaw te le ke ddang. Ndil le unn dingaw
le gɔl banya banya are ɲ̂-tɔ gɔle ke kula
njamji ngaa dilae poro bbaa daw ɲ̂-ngeme.
Ń-ti kulaje ke ɲ̂-tɔe ne le ngaa ndilje le
ɔreje awje saa ke me kɔr te.
30 Jeju duju dingaw le na: « Rii na na
wa?» Ń-tel ke tar na: « Banya banya.» Mba
ndilje ke maji ang andeje mee te nya.
31 Ndilje ke maji ang le uwaje gɔl Jeju ta
kare narede dawje buja te ke il biti biti ang.
32 Kare teenn kusu bereje ke banya aw
usaje ne dɔ kongo te lo teenn le. Ndilje ke
maji ang le dujuje Jeju ta kare arede ddew
are dandeje me bereje te le ngaa narede
ddew.
33 Ndilje ke maji ang le teeje me dingaw
te le aw andeje me kusu bereje te le ngaa
kusu bereje le inje dɔ kongo te ke ngɔru
gaynje maânn oyje.
34 Nje ke aw ngemje bereje le ooje ne ke
tee le a, aynje ngaa aw paje tare tɔku bbe
te ke ngann bbeje te.
35 Dewje awje ooje ne ke tee le. Ń-ddeeje
rɔ Jeju te ngaa dingaje dingaw ke ndilje
teeje mee te le, nisi nangê kɔy gɔl Jeju te.
Dingaw le ula kubbu ddem, isi ke maje
ddem ngaa bbel ddade nya.
36 Dede ke dooje ddew ke Jeju tubba ne
ndilje ke maji ang rɔ dingaw te le, dɔruje
gele dare nje ke awje le ooje.
37 Dewje tɔyn ke bbe te le dewje ke
*Geraja dujuje Jeju ta kare ɔtu ke ddang,
mbata bbel ddade nya. * Jeju aal to ta tel
ke guku.
38 Dingaw ke ndilje teeje mee te le duju
Jeju ta nayn saa. A Jeju tubbae pa na:
39 « E-tel aw key lei ta ɔru gel ne ke Lubba
dda sei!» Naw ngaa ɲ̂-pa tar ne ke Jeju dda
mba tar laa me bbe te le tɔyn.

Jeju ɔru rɔ-to rɔ mare dene te ngaa ndol ngonn le Jayirusu ke dene ke oy

40 Toke Jeju tel tura maann te guku a,
dewje ke banya uwaeje ke rɔde te, mba
dede tɔyn daw ɲ̂-ngebbeje.
41 Ngaa mare dingaw ke ria na Jayirusu,
ɲ̂-to nje-kɔn dɔ *key-mbɔɲ̂-naa le *Jiipije,
ɲ̂-ddee, ɲ̂-tee noso nangê nɔ gɔl Jeju te, ɲ̂-
nduje ta kare naw me key te laa,
42 mba ngonne ke dene ke to ngonɲ̂-kara
ke bbale ase dɔku gire joo a ta koy. Toke
Jeju aw aw ke key le a, dewje ke banya
ubbaeje njang.
43 Mare dene ke mese aw ddee rɔe te lew
baa ase bbal dɔku gire joo ee ke teenn.
Dene le tuju neje laa tɔyn ji nje-kare-
kumaje te, a dew kara ase ta kɔru rɔ-to laa
ang.
44 Ń-ddee go Jeju te ngɔsi, nɔru ta kubbu
laa. Kare teenn njaa mese le gange.
45 Jeju pa na: « Na a ɔrum wa?» Toke
dewje tɔyn aw ɔruje naji lede a, Piyar pa
na: « Ebbemje, dewje aw guku dɔi ngaa
daw dubbaije!»
46 A Jeju ila te na: « Mare dew ɔrum, mba
m-gere to mare singa in rɔm te tee.»
47 Dene le oo to Jeju gere a, nisa ngaa ɲ̂-
ddee noso nɔ gɔle te. Ń-pa kem dewje te
tɔyn gel ne ke nɔru ne Jeju, ke ddew ke
rɔ-to laa goto ne kare teenn.
48 Jeju pa are na: « Ngonnum ke dene,
koo-me-te lei aji. Aw ke *me-wul-lɔm.»
49 Toke Jeju aw pa tar bbay a, mare dew
in bbe le Jayirusu le ngaa ɲ̂-pa nare na: «
Ngonni ke dene le oy mban. E-jɔku nje-ne-
tɔju ang ngaa.»
50 A Jeju oo tar neenn le ngaa pa are
Jayirusu le na: « Are bbel ddai ang, ka njaa
oo mei te a na kinga kaji.»
51 Toke Jeju tee key le a, ɲ̂-mbete ta kare
dewje andeje saa key. Piyar, ke Jan, ke
Jake, ke bɔ-ngonnje ke kɔɲ̂-ngonnje le a
ninya ddew nare dandeje saa key.
52 Dewje tɔyn aw nɔje ke aw ndingaje
rɔde wɔju dɔ ngonn ke dene le. Jeju pa na:
« E-nɔje ang. Noy ang ka a naw ɲ̂-tibbi.»
53 Ngaa dewje le aw kokoje Jeju, mba ɲ̂-
gereje to ngonn ke dene le oy.
54 A Jeju uwa ji ngonn ke dene le ngaa pa
ke gɔsu ke mɔngu na: « Ngonn, in taar!»
55 Ndil ngonn ke dene le tel rɔe te, a kare
teenn njaa nin taar ngaa Jeju pa arede ta
kare dare ne nusa.
56 Kɔɲ̂-ngonnsje ke bɔ-ngonnje ke dene
le ooje a dum dɔde. A Jeju ndejede ta kare
ɲ̂-paje tar ne ke nday le dare dew kara oo
ang.

9

*Jeju ula *nje-kayɲ̂-kulaje laa ke dɔku gire joo*

* **8:37** Oo 8.26 ke tar ke gele te.

1 Jeju mbɔn *nje-kayń-kulaje laa ke dɔku
gire joo ngaa arede singa ke ddew ta tubba
ne ndilje ke maji ang ddem, narede singa
ta kɔru ne rɔ-toje rɔ dewje te ddem.
2 Nulade ta kare dilaje mber-tar *Kɔń-
bbe le Lubba dareje dewje ddem ta kare
dɔruje rɔ-to rɔ dewje te ddem.
3 Ń-pa narede na: « Unnje ne kara mba
kaw lese ang. Unnje kake, wase bbɔl, wase
mapa, wase nare ang. Dew aw ke kubbu
laa ke taar joo ang.
4 Key ke andeje te mbaan, e-nayje te
nyɔm ta ɔtuje ne.
5 Bbe ke e-teeje te a bbo dewje taase ke
key ang, a bbo a ta kɔtuje ke kete a, e-
tundaje bum nange ke gɔlse te ta kɔru ne
naji lese.»
6 Nje-kayń-kulaje le Jeju le awje ngaa, ń-
njaje ke go bbe bbe, ń-paje Tar ke Maji
dareje dewje ngaa dɔruje rɔ-to rɔ dewje te
tɔ.

**Erode sange mee dɔ Jeju te*

7 Ngonn tɔku-mbay *Erode oo tar neje
tɔyn ke aw teeje a neje tar, mba mare
dewje paje na: « Jan ke oy le a ndol.»
8 Mareje paje na: « Eli a tel ddee.» A
mareje paje bbay na: « Kara le nje-kila-
mber-tarje le Lubba ke oy a ndol.»
9 A *Erode pa na: « Munn ndum mare
ń-gange dɔ Jan. A dew neenn to na bba
maw moo tarje dang dang dɔe te neenn
wa?» Ngaa ń-sange ddew ta koo Jeju.

Jeju are ne-kusa dewje doro mi usaje

10 Goe te ke *nje-kayń-kulaje le Jeju telje
a, ń-paje go neje tɔyn ke ń-ddaje dareje.
Ngaa Jeju ɔrude ke karede aw ke de er ke
tɔku bbe te ke ria na Betesayida.
11 A dewje ke banya gereje tare ngaa
ɔruje goe. Jeju taade ke rɔe te ngaa pa tar
*Kɔń-bbe le Lubba arede ddem, ɔru rɔ-to
rɔ dewje te ke ndikije kare nɔru rɔ-to rɔde
te ddem.
12 Lo aw ndul ngaa *nje-kayń-kulaje le
Jeju ngeseje ke rɔe te paje areje na: « E-
tubba dewje ke banya neenn are dawje me
bbeje te ke dɔ-ndɔɔje te ke ngɔsi neenn bba
da kinga lo-to ke ne-kusa, mba lo ke jar te
neenn to me mu baa.»
13 A Jeju pa arede na: « Esese njaa,
arejede ne dusaje.» Nje-kayń-kulaje le ilaje
te na: « Jee ke mapa mi ke kanjije joo baa.
Ase ta kare jeje njaa jaw ń-ndoko ne-kusa
mba dewje ke banya neenn wa?»
14 Dingawje eeje lo teenn ngɔsi ke doro
mi. Jeju pa are nje-njaje goe te na: « Areje
disije nangê, ke go kulae dɔmi dɔmi.»
15 Nje-njaje goe te areje dewje le isije
nangê toke ndue pa.
16 Jeju jin mapa ke mi ke kanji ke joo le
a, aa lo ke darâ ngaa bbar Tar ke Maji dɔe
te. Ń-tete danna ngaa nare nje-njaje goe te
kare dare dewje ke banya banya le.
17 Dewje tɔyn usaje ne mede ndann, a
kese ne-kusa nay ddusu kare dɔku gire joo.

Piyar pa ke tae na Jeju to Mesi

18 Mare ndɔ ke Jeju ɔru rɔe aw duju
Lubba ngaa nje-njaje goe te isije saa a ń-
dujude na: « Dewje paje na m-to na wa?»
19 Ń-telje ke tar na: « Na e-to Jań-Batise,
mareje paje na e-to Eli, mareje bbay paje
na e-to kara le nje-kila mber-tarje le Lubba
a e-ndol.»
20 Jeju pa arede na: « Esese e-paje na m-
to na wa?» Piyar ila te na: « E-to Mesi le
Lubba.»
21 Jeju ndejede nya na dare dew oo tar
neenn le ang.

Jeju pa tar kem-to-ndoo ke a ddae are nje-njaje goe te

22 Ń-tel ń-pa bbay na: « To maji kare
Ngonn le dew oo ndoo nya, kare tɔku
dewje le *Jiipije ke tɔku nje-poloje Lubba,
ke *nje-kɔruje-gel-ndu mbeteje, kare ń-
tɔleje ngaa ndɔ muta goe te a nin me buwa-
yo te.»
23 Ń-pa narede tɔyn na: « Bbo dew ke
ndiki ta kuwa gom a, maji kare neje rɔe
ang. Maji kare noto kake-dese laa ke ndɔ
tɔyn ngaa nuwa gom.
24 Dew ke ndiki ta ngem tebbe laa, a
tebbe laa le a goto. A dew ke a koy mba
tar lem, dew le a kinga tebbe laa.
25 Bbo dew inga ne ke nangê neenn tɔyn,
a bbo ń-nayn ke kɔrɔ, wase ne njaa ń-tuju
rɔe a ddi bba na kinga goe te wa?
26 Tɔkɔrɔ dew ke dda rɔ-kul lem ngaa
dda rɔ-kul ta pa tar lem a, Ngonn le dew a
dda rɔ-kul laa ndɔ te ke na ddee ke ndoko
laa, ke le bɔeje, ke le nje-kulaje le Lubba
ke maji tɔyn.
27 M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese, mare
dewje ke areje horose te neenn a koyje ang
bbay a *Kɔń-bbe le Lubba a ddee.

Piyar, ke Jan, ke Jake dooje Jeju ke ndoko laa

28 Ndɔ jijoo go tarje teenn le a, Jeju aw
ke Piyar, ke Jan, ke Jake dɔ er te mba duju
Lubba.
29 Kare te ke naw ń-duju Lubba a keme
turu to dang ngaa kubbu laa kara turu nda
toke neyn.
30 A ta koo a, dewje joo aw paje saa tar :
To Moyije de ke Eli a,
31 ń-teeje ke ndoko ngaa daw paje tar koy
le Jeju Jurusalam ke a ddee ne ke tɔkɔrɔ.
32 Bbi dda Piyar de ke nje-buwa-kuraje
laa nya, a disije kemde baa ngaa dooje
ndoko le Jeju ke dingawje joo ke areje saa
le.

33 Kare te ke dingawje ke joo le aw inyaje
Jeju ta kɔtu a, Piyar pa are Jeju na: «
Ebbemje to maji kare ń-nayje neenn. N-
ddaje ngann key-kamje muta: kara to lei,
kara to le Moyije, a kara to le Eli.» A Piyar
gere ne ke aw pa ang.
34 Kake naw ń-pa tar baann a, mum ddee
kiride de ngaa bbel dda nje-njaje go Jeju te
kare te ke mum le aw dibbi dɔde.
35 Mare ndu tee me mum te le pa na: «
Dew neenn to Ngonnum ke m-ndike, ooje
tar laa.»
36 Kare te ke kɔru ndu le aw bbar a, Jeju
ar ke kare baa ngaa. Nje-njaje go Jeju te
paje tar ang. Me ndɔje teenn, dɔruje gel
neje ke doojeenn le kara dareje dew ang.

Jeju tubba ndil ke maji ang rɔ dew te

37 Toke lo are a, Jeju ke nje-njaje goe te
dinje dɔ er te le ń-ddisije a, dewje banya
banya tilaje keme.
38 Horo dewje teenn le mare dew uru eki
na: Nje-ne-tɔju, muwa gɔli oo ngonnum
neenn, mba ń-to ngonnum ke kara baa.
39 Bbo mare ndil uwa ngonn le a kem-
naa te neenn nuru eki. Ndil le ddae are
nisa ke singa ddem, jum-tae tee ddem ngaa
ndil le ula keme ndoo ndereng bba inyae.
40 M-duju nje-njaje goi te ta kare ń-tubba
ndil le a daseje ang.»
41 Jeju tel ke tar are na: « Ko-dewje ke
ooje mede te ang, ke nje-ne-ddaje ke maji
ang. Ma kisi ke se ta kumase be sar ndɔ
baann wa? E-ddee ke ngonni le neenn.»
42 Kake ngonn le aw ddee ngɔsi ke Jeju
a, ndil ke maji ang le unne ilae nangê ngaa
ddae are naw nisa ke singa. A Jeju ndange
ndil ke maji ang le, nɔru rɔ-to le ngonn le
ngaa ń-tel saa nare bɔeje.
43 A *tɔku-mbange le Lubba dum dɔ
dewje tɔyn.

Jeju pa tar koy ke kin laa

Toke neje ke Jeju aw dda le dum dɔ
dewje a, ń-pa nare nje-njaje goe te na:
44 « Esese e-tukaje mbise ke maje ooje ne
tar neenn. Da kuwa Ngonn le dew kulae ji
dewje te.»
45 A nje-njaje go Jeju te le gereje dɔde tar
te ke naw ń-pa narede le ang. Tar le iya
rɔe ke de bba kare ta ń-gereje ang. A bbel
ddade ta tel duje tar dɔe te.

Dew ke bo uta mareje tɔyn

46 Kare teenn, nje-nja go Jeju te aw
maynje naa tar ta gere dew ke bo horode
te uta mareje tɔyn.
47 A Jeju gere keje le nje-njaje goe te le
ngaa, unn mare ngonn ke ten be unndae
mbɔre te,
48 ngaa ń-pa narede na: « Dew ke taa
ngonn neenn ke rɔe te ke rim a, ema njaa
ń-taam ke rɔe teenn. A bbo dew ke taam
ke rɔe te a, taa dew ke ulam ke rɔe te tɔ.
Mba dew ke to ten baa horose te tɔyn, ne
a ń-to dew ke bo.»
49 A Jan pa na: « Ebbemje, joo mare
dingaw ke unn rii aw tubba ne ndilje ke
maji ang a ń-gange ddewe te, mba ń-nja
goi te ke je ang.»
50 Jeju pa are na: « E-gangeje ddewe te
ang, mba dew ke mbetese ang a, to dew
lese.»

Jeju in Galile aw ke Jurusalam

51 Toke ndɔ ke Lubba a ta kunn Jeju ta tel
saa darâ ddee ngɔsi a, ń-ndiki nya ta kaw
Jurusalam.
52 Nula dewje nɔe te kete. Dawje ngaa
dandeje me mare bbe te le dewje ke
Samari ta kare ń-mɔseje ne ń-ngebbeje.
53 A nje-bbeje le taeje ke rɔde te ang, mba
nunn ddew ke Jurusalam.
54 Kake nje-njaje go Jeju te, Jake, ke Jan
dooje baann a, ń-paje na: « Ebbejeje, e-
ndiki ta kare ń-dujuje jare puru in darâ
ddee ɔn dewje neenn wa?»
55 Jeju turu rɔe ke rɔde te ngaa kɔl ke de
nya.

Dew ke ndiki ta kunn go Jeju

56 Dunnje ddew dawje mare bbe te ke
kete.
57 Kare te ke daw ń-njaje ddew-bô a mare
dew pa are Jeju na: « Lo tɔyn ke a kaw te,
ma kunn goi.»
58 Jeju ilae te na: « Mulaje eeje ke buwa
tode ngaa eelje ke darâ eeje ke key tode, a
Ngonn le dew ee ke key dɔe ang.»
59 Jeju pa are mare dew na: « Unn gom.»
A dew le ilae te na: « Ebbemje are maw
m-dubbu bɔmje bba.»
60 A Jeju pa are na: « Inya dewje ke oyje
are ń-dubbuje yoje lede. A ei, aw pa tar
*Kɔń-bbe le Lubba are dewje.»
61 Mare dew pa are Jeju bbay na: « Ma
nja goi te Ebbemje, a are maw muwa ji nje
ke lem bba.»
62 Jeju tel ke tar are na: « Dew ke uwa
kɔsu-mange a bbo kel goe a nase dda kula
wɔju *Kɔń-bbe le Lubba ang.»

10

Jeju ula nje-njaje goe te dɔsiri

1 Goe te a, *Ebbe-dewje tel tɔru nje-njaje
goe te dɔsiri horo mareje te. Nulade joo
joo nɔe te kete kare dawje me bbeje te kara
kara, ke loje tɔyn ke ne njaa ń-ndiki ta kaw
te.
2 Ń-pa narede na: « Kula mbɔń-ko bo
nya a nje-kulaje banya ang. Yeenn a e-
dujuje nje-ndɔɔ le are nula nje-kulaje kare
ń-mbɔnje ko laa.
3 Awje! Ooje wa: Mulase toke le bateje
horo enjakemjarje te.

4 Awje ke bbɔl-ngem-nare ang, ke bbɔl-
kungu-ne ang ddem, ke ne-gɔl ang ddem
ngaa e-ddaje dew lapiya ke ddew ang
ddem.
5 Key ke andeje te a, e-paje na: *Me-wul-
lɔm to me key te neenn!
6 Toke nje-me-wul-lɔm ee key teenn a,
*me-wul-lɔm lese a nayn saa. A bbo, nje-
me-wul-lɔm ee me key teenn ang a, *me-
wul-lɔm lese a tel rɔse te.
7 E-naynje me keye teenn le, usaje ne ke
ayje ne ke darese, mbata dew dda kula ta
kinga kuka laa. Andeje keyje te le dewje
ke tae lem lem ang.
8 Me mare bbe ke a teeje te, bbo ŋ̂-taase
ke rɔ-nel a, usaje ne ke darese.
9 Ɔruje rɔ-to rɔ nje-rɔ-toje te ke isije me
bbe teenn ngaa e-paje arejede na: *Kɔŋ̂-
bbe le Lubba to ke se ngɔsi baa ngaa.
10 A bbo, e-teeje me mare bbe te a
duwase ke rɔde te ang a, aw areje nate bbe
te le bba e-paje arejede na:
11 N-tunda bum ke uwa gɔlje me bbe te
lese ngaa maji kare undaje dɔse te to *Kɔŋ̂-
bbe le Lubba to ngɔsi baa ngaa.
12 M-pa marese to ddutu ndɔ a, sariya ke
Lubba a gange dɔ bbe te neenn a ngeng
kuta sariya ke Lubba gange dɔ Sɔdɔm te
lew.»

Sariya to mba bbeje ke mbeteje ta turu ddew lede

13 Jeju pa bbay na: « Kem-to-ndoo a to lei,
Korajen! Kem-to-ndoo a to lei, Betesayida!
Mba, horo dewje te ke Tir ke Sidɔn a m-dda
ne-mɔrije ke m-dda bbe lese a, da kulaje
kubbu ndoo ngaa da kisije dɔ bu te, ta tɔju
to ŋ̂-turuje ddew le neje.
14 Gele ke neenn baa, ndɔ gange sariya,
a sariya ke Lubba a gange dɔse te a ngeng
kuta sariya ke na gange dɔ dewje te ke Tir
ke Sidɔn.
15 A ei Kapernayum, a ndew sar kɔru
dara wa? Lubba a dda kare e-ddom ase
naa ke *lo le nje-yoje.
16 Dew ke oo tar lese a oo tar lem ngaa
dew ke mbetese to dew ke mbetem, dew
ke mbetem a mbete ne ke nulam.»

Tar tel le nje-njaje go Jeju te ke dɔsiri

17 Dewje ke kɔrde dɔsiri le telje ke rɔ-nel
ngaa paje na: « Ebbejeje, ŋ̂-pa tar ke rii a,
umaje kara ooje taje.»
18 Jeju pa arede na: « Moo Esu in darâ
oso toke mare le ndi ke teel.
19 Ooje: Marese ddew ta kare e-njaje dɔ
lije te ddem, dɔ nyije te ddem, ta kuta singa
nje-baan ddem ngaa mare ne dang a kase
jɔkuse ang.
20 Yeenn a, e-ddaje rɔ-nel mba ndilje ke
maji ang ke ooje taseenn ang. A maji kare
e-ddaje rɔ-nel mba rise ke Lubba dda me
Maketurute darâ.»

Jeju tɔju rɔ-nel laa Bɔeje

21 Me kare teenn njaa, Jeju ee ke koko
ddew te le Ndil-me-nda ngaa Jeju le pa na:
« Mɔsu gaji Bɔy, *Ebbe-dewje ke darâ ke
*Ebbe-dewje ke nangê, mbata iya ne neenn
nje-kem-kareje ke nje-ne-gereje ngaa e-tee
ke ne neenn ke ddaka are ngannje ke ngaji.
Tɔkɔrɔ njaa Bɔy, mba oo maji kemi te ta
dda toke baann.
22 Bɔy inya neje tɔyn me jim te. Dew
kara gere Ngonn le ang. Bɔ kara baa a
gere. Ddem dew gere Bɔ le ang. Ngonn
kara baa gere, ke dew ke Ngonn ndiki tɔje
Bɔ bba a gere tɔ.»
23 Ŋ̂-turu rɔe ke rɔ nje-njaje goe te ngaa
ŋ̂-pa narede ke karede na: « Koko ee ke
dewje ke ooje ne ke aw ooje!
24 Mba m-pa marese, nje-kilaje mber-tar
le Lubba ke tɔku-mbayje banya banya isije
ke bbo ta koo neje ke aw ooje neenn ke
kemde a dooje ang. Disije ke bbo nya ta
koo neje ke aw ooje ke mbise neenn a dooje
ang.»

Tar ndiki Lubba ke tar ndiki nje-mari

25 Mare *nje-kɔru-gel-ndu in taar ngaa
duju tar Jeju mba nae ne. Ŋ̂-pa na: « Nje-
ne-tɔju, ddi bba ma dda bba ma kinga ne
tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ wa?»
26 Jeju ilae te na: « Tar ddi a ŋ̂-dda me
Maketuru*ndu te wa? Ddi a e-tura me te
wa?»
27 Ŋ̂-tel ke tar nare Jeju na: « Maji kare e-
ndiki *Ebbe-dewje ke to Lubba lei ke mei
tɔyn, ke kewn lei tɔyn, ke singai tɔyn, ke
keje lei tɔyn ngaa maji kare e-ndiki nje-
mari toke da rɔi njaa.»
28 Jeju pa are na: « E-tel ke tar ke dɔgɔle
njaa. E-dda toke baann a, a kisi ke tebbe
ke ke ndɔ ke ndɔ.»
29 A naw ŋ̂-sange ddew ta kɔru naji laa
ngaa ŋ̂-nduju tar Jeju na: « Nje-marem a
to na wa?»

Gusu tar dɔ dew te ke nje-bbokoje tundae

30 Jeju ilae te bbay na: « Mare ndɔ mare
dingaw in Jurusalam aw ke Jeriko a noso
me ji nje-bbokoje te. Ŋ̂-bbokoje neje laa
tɔyn ngaa ŋ̂-tundaeje dare ŋ̂-nayn ngɔsi ta
koy bba ŋ̂-tuseje dinyaeje a dɔtuje.
31 Mare nje-polo Lubba unn ddew le
ngaa ŋ̂-tuka gɔle dɔ dew te le a nuja noso
kete.
32 Mare dew ke gel Lebi te tee lo teenn le
tɔ. Noo dew le a nuja noso kete.
33 A mare dew ke Samari ke aw ke mba
te, ddee ngɔsi ke dew le ooe a ddae ndoo.
34 Ŋ̂-tel ŋ̂-ddee ngɔsi saa bbay, nungu
wubbu ke ben kem doje te laa ngaa, ŋ̂-
tɔɔ. Nunne nundae dɔ kororo te laa njaa.
Naw saa key-to-nje-mbaje te ngaa ŋ̂-dda
neje dang dang mba kare ŋ̂-ddee maji.

35 Ndɔ kara goe te a, ɲ̂-tɔru *kande-nare
joo nungu ji nje-key te le ngaa ń-pa nare
na: E-ngeme ke maje. Toke e-tuju nare uta
ye ke mari neenn a, telem a ema njaa ma
kuka.»
36 [Goe te a] Jeju tel duje na: « Horo
dewje te ke muta neenn, na bba to nje-mar
dew ke oso me ji nje-bbokoje te le wa?»
37 Nje-kɔru gel-ndu le ilae te na: « Dew
ke dda saa me-maji le.» Jeju ilae te na: «
Yeenn a, ei kara, aw ta e-dda toke baann
tɔ.»

Jeju aw rɔ Mate de ke Mari te

38 Toke Jeju de ke nje-njaje goe te daw ɲ̂-
njaje ddew-bô a, ɲ̂-gange me mare bbe te
ngaa mare dene ke ria na Mate gange.
39 Mate le ee ke ngokɔen ke dene ke ria
na Mari. Ngokɔen le ddee isi nɔ gɔl *Ebbe-
dewje te aw oo tar laa.
40 Keje ngann kulaje dang dang uta dɔ
Mate. Ǹ-ddee rɔ Jeju te ɲ̂-pa nare na:
« Ebbemje, keje lei jɔki mba ngokɔm ke
inyam ta kula te ke karem neenn ang wa?
E-pa saa are ɲ̂-ddee numam.»
41 *Ebbe-dewje ilae te na: « Mate, Mate,
mei aw sangi ngaa aw jɔku rɔi mba neje
dang dang.
42 A ne ke uta neje tɔyn to kara baa.
Mari a mbere ye ke maji. Dew a kase kɔru
neenn le jia te ang ngaa.»

11

Jeju tɔju gusu duju Lubba nje-njaje goe te

1 Mare ndɔ Jeju aw duju Lubba mare lo
te. Toke ɲ̂-duju Lubba tɔyn nunga a, mare
nje-nja goe te pa are na: « Ebbejeje, e-tɔjuje
gusu duju Lubba toke Jan tɔju nje-njaje goe
te.»
2 Ǹ-pa narede na: « Toke aw dujuje
Lubba a, e-paje na:
Bɔy! Are dewje bbelje rii. Are *Kɔɲ̂-bbe
lei ddee!
3 Areje ne-kusa taje ke ndɔ kara kara tɔyn!
4 Ɔru tar *majang leje dɔje te, mba jeje kara
jaw jɔru tar dɔ dewje te ke ddaje
*majang ke je tɔ. Inya ddew are
mare ne na meje ang.»

E-dujuje a da karese

5 Jeju pa arede bbay na: « Na horose te
neenn ee ke mare nje-buwa-kura laa, ke
na kaw bbe laa til te ke lo mɔngu, mba pa
kare na: Nje-buwa-kura, arem mapa muta
m-tunai,
6 mba mare nje-buwa-kura lem in mba
te tee dɔm te, a moo ne kara ta kare ang.
7 A bbo dew ke kara le nayn ke me key
te nu njaa a tel ke tar na: E-jɔkum ang, ta-
key utu mban, ema ke ngannem ɲ̂-to nangê
mban bbo ddew ke ma kin taar kari ne
mapa goto.
8 M-pa marese, le nin taar mba kare
mapa le wɔju dɔ buwa-kura lede ang kara
na kin mba kare ne tɔyn ke ɲ̂-ndiki wɔju
dɔ ne-jɔku laa.
9 A ema, m-pa marese: E-dujuje a da
karese. E-sangeje a, a kingaje. Undaje ta-
key a da kɔru karese.
10 Mba dew ke duju a dare, dew ke sange
a inga ngaa dew ke unda ta-key a dɔru
dare.
11 Bɔ-ngonnje ke dda horose te neenn
bbo ngonne duje kanji a li a na kare wa?
12 Ase bbo ɲ̂-duje kabbe kunja a na kare
nyi wa?
13 Bbo esese ke mese maji ang e-gereje ta
kare neje ke maji ngannse, a Bɔy ke darâ
a kare Ndil-me-nda dewje ke dujeje ang
wa?»

Jeju tubba ndil ke maji ang rɔ dew te ke gɔbbe utu

14 Jeju tubba ndil ke maji ang ke dda bba
are gɔbbu mare dingaw utu. Toke ndil ke
maji ang le tee me dingaw te le ke ddang a,
dingaw le pa tar ngaa dewje ke banya ooje
a dum dɔde.
15 A mare dewje kara kara paje na: «
Ddew te le Belejebul ke to tɔku-mbay le
ndilje ke maji ang a naw ɲ̂-tubba ne ndilje
ke maji ang le!»
16 Mareje dujeje ne-tɔju-ne* ke in darâ
mba nae ne.
17 Jeju gere keje lede a, ɲ̂-pa narede na:
« Bbe-kɔn tɔyn ke dewje ddaje ddɔ ke naa
ke te a tuju ngaa keyje a guruje dɔ naa te.
18 Bbo Esu tel dda ddɔ ke da rɔe njaa,
a kɔɲ̂-bbe laa a to baa bbay toke baann
wa? Bba e-paje na ddew te le Belejebul a
m-tubba ne ndilje ke maji ang wa?
19 A bbo ema, maw m-tubba ndilje ke
maji ang ddew te le Belejebul, a ngannse
ddew te le na aw tubbaje ne ndilje ke maji
ang wa? Yeenn bba dede njaa da kuja kem
tar neenn karese.
20 A bbo ddew singa te le Lubba a maw
m-tubba ne ndilje ke maji ang a, yeenn tɔju
to *Kɔɲ̂-bbe le Lubba ddee ndereng horose
te.
21 Toke dew ke nje-singa ke ungu ne-
ddɔje rɔe te aw ngem ta-key laa a, ne-
kingaje laa a to mɔkɔkɔ.
22 A bbo mare dew ke ubba singa utae
ddee ake a, ɲ̂-taa ne-ddɔje laa ke naw
nunda mee dɔe te ngaa ɲ̂-kayn dewje ne-
kingaje laa ke ń-taa le.
23 Dew ke to lem ang to nje-tin sem,
ddem dew ke mbɔn ne sem ang to nje-sane
ne.»

Ddew ke ndil ke maji ang aw tel ne rɔ dew te

24 « Bbo ndil ke maji ang tee me dew te
a, ɲ̂-nja loje te ke maann goto ke te, naw ɲ̂-
sange lo ta kula dɔe ke te ngaa toke ninga
lo ang a ɲ̂-pa na: Ma tel me key te lem ke
min ke te m-tee le.
25 Toke ɲ̂-tel ɲ̂-ddee a noo to duta me key
le ngaa noo to ɲ̂-mɔse me key le.
26 Goe te a, ɲ̂-tel naw ɲ̂-ddee ke mare
ndilje siri ke maji ang utae. Dandeje ngaa
disije me dew te le ngaa dew le tuju uta
kisi laa ke lew.»

Koko ke tɔkɔrɔ

27 Kake Jeju aw pa tar baann a, mare
dene ke ar horo dewje te ke banya pa are
ke taar na: « Koko ee ke dene ke uji ngaa
ari mba il.»
28 A Jeju ilae te na: « Ke uta tɔyn koko ee
ke dewje ke ooje tar le Lubba a ngemje.»

Jeju mbete ta dda ne-mɔri

29 Toke dewje aw mbɔnje naa banya a,
Jeju pa na: « Dewje ke bbasine to dewje ke
maji ang. Daw ɲ̂-dujuje *ne-mɔri ke tɔju to
min darâ, a *ne-mɔri ke tɔju ne ke Lubba
dda ddew te le Jonase a da kooje kara baa.
30 Jonase to *ne-mɔri ke tɔju singa-
mɔngu le Lubba dewje ke Ninibe. Ddew
kara baa Ngonn le dew a to *ne-mɔri mba
dewje ke bbasine tɔ.
31 Ndɔ gange sariya a, tɔku-mbay-dene
ke Dagoo a kar ddew kara baa ke dewje
ke bbasine ngaa na kunda tar dɔde te,
mba nin kɔyn nange te ɲ̂-ddee, mba koo
tar kem-kare le Salemɔn. A dew ke uta
Salemɔn a ee neenn.
32 Dewje ke Ninibe a karje ndɔ gange
sariya te naa te ke dewje ke bbasine ngaa
a kundaje tar dɔde te, mba dooje tar le
Jonase ngaa ɲ̂-turuje ddew lede. A dew ke
uta Jonase a ee neenn.

Gusu-tar dɔ lambe te

33 Ndɔ kara dew ila puru lambe te mba
kunda lo kiyae te ang wase mba kunda kɔ
dura te ang, a nunda lambe le dɔ ne te taar,
mba kare dewje ke aw andeje key ooje ne
lo.
34 Kemi to lambe ke da-rɔi te. Bbo kemi
to ke maje a da-rɔi tɔyn to dann lo-kare
te. A bbo kemi to ke maje ang a da-rɔi to
lo-ndul te.
35 Aa ke maje, are lo-kare ke to rɔi te to
lo-ndul ang.
36 Bbo da-rɔi tɔyn njaa to dann lo-kare
te ngaa mare debbe ten to lo-ndul te ang
a, da-rɔi tɔyn a to dann lo-kare te toke le
lambe ke uru ndoko laa dɔi te.»

*Jeju ndɔru mbi *Parijiyenje ke *nje-kɔruje gel-ndu*

37 Kake Jeju aw pa tar a, mare Parijiyen
bbare ta kare naw nusa ne key laa. Naw
ngaa nisi ta ne-kusa te le.
38 Toke Parijiyen le oo to Jeju toko jia kete
bba usa ne ang a, tar nyae.
39 A Ebbe-dewje pa are na: « Esee
Parijiyenje, aw tokoje giri ngo ke giri ka,
a keje bboko ke me-maji ang ddusu mese.
40 Nje-dɔ-gotoje! Dew ke nje-dda giri ne
le dda mee tɔ ang wa?
41 Areje neje ke unguje ngo te ke ka
te nje-ndooje to ne-kare baa a, Lubba a
tokose kare ne tɔyn a ddee maji mba tar
lese.
42 Kem-to-ndoo a ddase esee *Parijiyenje
mba aw areje kam yambo, ke kam ne-
ndiri, ke kam naynje tɔyn to *ne-polo, a
ooje tar to gate gate ke tar ndiki Lubba to
ne ang. To tar lese ta dda neenn ddem ta
kinya kese neje ang ddem.
43 Kem-to-ndoo a to lese Parijiyenje, mba
lo-kisi ke kete a aw ndikije me key-mbɔɲ̂-
naaje te ngaa e-ndikije ta kare ɲ̂-ddase
lapiya nata.
44 Kem-to-ndoo a to lese, mba e-toje toke
le dɔbareje ke tula ke dew aw nja dɔe te a
gere ang.»
45 Mare *nje-kɔru gel-ndu pa are Jeju na:
« Nje-ne-tɔju, tar ke aw pa neenn aw tajije
tɔ.»
46 Jeju tel ke tar na: « Kem-to-ndoo a
ddase tɔ ese *nje-kɔruje gel-ndu, mba aw
undaje ne-koto ke ɔy nya dɔ dewje te, a
esese ndɔn jise kara ɔruje ne ne-koto le
ang.
47 Kem-to-ndoo a to lese, mba aw ddaje
dɔbare nje-kilaje mber-tar le Lubba, dede
ke kasese njaa a tɔljede.
48 E-toje to nje-tar-naji le kasese ngaa e-
ndikije go kulaje ke ɲ̂-ddaje, mba dede ɲ̂-
tɔlje *nje-kilaje mber-tar le Lubba, a esese
aw ddaje dɔ-barede.
49 Mba yeenn a Lubba pa ddew kem-kare
te laa na: Ma kula nje-kilaje mber-tar ke
*nje-kayɲ̂-kulaje karede. Da kula kemde
ndoo ngaa da tɔlde.
50 Yeenn bba Lubba a duju ji dewje te ke
bbasine mese nje-kilaje mber-tar tɔyn ke
ɲ̂-kayn nangê. Unn kute ndɔ te ke Lubba
dda dara ke nange.
51 A kunn kute mese Abel te ndereng
mese Jakari te ke ɲ̂-tɔle horo *bann te ke
tɔku key-polo-Lubba te le *Jiipije. Tɔkɔrɔ
m-pa marese, Lubba a duju mesede ji
dewje te ke bbasine.
52 Kem-to-ndoo a ddase, esee *nje-kɔruje
gel-ndu, mba e-tɔje ddew dɔ ne-gere te.
Esese njaa kara andeje lo ne-gere te le
ang ngaa ɔkuje ddew dewje ke ndikije ta
kande.»
53 Kake Jeju in me key te le tee a, *nje-
kɔruje gel-ndu ke *Parijiyenje unnje kutu
kubbaeje ke singa singa ngaa dare ɲ̂-pa tar
wɔju dɔ neje dang dang.

54 Ñ-ddeeje, ta sange ddew kunda tar dɔe
te ddew tar te ke tae te.

12

Jeju are ndeje nje-njaje goe te kare disije ke bbel ang

1 Me kare teenn njaa, dewje mbɔnje naa
banya banya ngaa daw mbɔynje gɔl naa.
Jeju pa tar ke nje-njaje goe te dɔngɔr na: «
E-ngemje rɔse ddew *wum* Parijiyenje ke
to ngem.
2 Ne tɔyn ke iya rɔe a tee ke ddaka. Ne
ke ñ-dda lo-kiyae te a dewje a gereje.
3 Mbata yeenn a, tarje tɔyn ke a paje me
til te, da koo tare dañ-kara. Ne ke e-paje
mbi dew te bbengere key te a da kila ne
mber lum dɔ key te.
4 M-pa marese, ese nje-buwa-kuraje lem
e-bbelje dewje ke a tɔlje da-rɔse ang, mba
da kaseje ta dda mare ne dang goe te ang
ngaa.
5 Ma tɔjuse dew ke maji kare e-bbeleje.
E-bbelje dew ke bbo tɔl dew mbaan, isi ke
ddew mba kilae kem puru te. Tɔkɔrɔ maw
m-pa marese, ne a maji kare ta e-bbeleje.
6 Daw ñ-labbe ngann eelje mi gursu joo
ang wa? A me Lubba oy dɔ mare kara ang.
7 Bin dɔse kara Lubba tura kɔre tɔyn.
Areje bbel ddase ang! Gatese uta gate
ngann eelje ke banya.
8 M-pa marese, diew ke pa tar naji lem
ke ddaka nɔ gɔl dewje te a, Ngonn le dew
a kɔru tar naji laa nɔ gɔl anjije te le Lubba
tɔ.
9 A dew ke mbetem nɔ gɔl dewje te a, ma
mbete nɔ gɔl anjije te le Lubba.
10 Dew ke pa tar le Ngonn le dew maji
ang a, Lubba a kɔru tar dɔe te, a dew ke
taji Ndil-me-nda a, Lubba a kɔru tar dɔe te
ang.
11 Toke daw ke se key-mbɔñ-naa te le
*Jiipije, nɔ gɔl nje-gange-sariyaje te ke nje-
kɔñ-bbeje te a, areje mese sangese dɔ ddew
te ke a kɔrije ne naji lese ang.
12 Mba me kare teenn njaa Ndil-me-nda
a tɔjuse tar ke a to maji kare ta e-paje.»

Gusu-tar dɔ nje-ne-kinga te ke eje tar ang

13 Mare dew horo dewje te ke banya pa
are Jeju na: « Ebbemje, e-pa are ngokɔm
are ñ-kayn naa ne-ndubba leje.»
14 Jeju pa are dew le na: « Na bba undam
to nje-gange-tar horo se te wase to nje-
kaynse ne wa?»
15 Ñ-tel ke tar narede na: « E-ngemje
ddew lese ke maje ddew bbo ne-kinga te,
mba le dew isi dann ne-kinga te kara,
na kisi ke tebbe ddew te le ne-kingajeenn
ang!»
16 Jeju pa mare gusu-tar arede na: «
Nange ndɔɔ le mare nje-ne-kinga ande ne-
kusa nya.
17 Neje mee te na: Ma dda toke baann
wa? Mba me ke lo ke ma mbɔn ne-ndɔɔje
lem ke te ang.
18 Goe te a, ñ-pa na, ma dda toke be:
Ma tin damje lem, ma kuru dam-nɔrɔje,
ma mbɔn waa lem tɔyn ke ne-kingaje lem
kungu me te.
19 Ngaa ma pa kare kewn lem na: Kewn
lem, isi ke ne-kingaje mba bbal banya.
Uwa rɔi, usa ke ay bbo ta e-dda rɔ-nel.
20 A Lubba pa are na: Mbe! Til te neenn
njaa ma kɔru kewn lei, a neje ke e-gɔl le a
to le na ngaa wa?
21 Dew ke mbɔn ne-kingaje mba tar dɔe
njaa, a nɔ gɔl Lubba te ne-kinga laa a goto.
Dew le to ddew kara baa toke le mbe le tɔ.»

*E-sangeje *Kɔñ-bbe le Lubba dɔngɔr*

22 Goe te a, Jeju pa are nje-njaje goe te
na: « Mba yeenn a maw m-pa marese, e-
sangeje mese dɔ tebbe te lese wɔju dɔ ne ke
a kusaje ang ddem dɔ rɔse te mba kubbu
ke a kulaje ang ddem.
23 Mba tebbe to ne ke uta ne-kusa ngaa
rɔ dew uta kubbu.
24 Ooje egaanji: Ñ-dubbuje ne ang ddem,
dujaje koo ang ddem, deeje ke lo ngem ne-
kusaje lede ang ddem, deeje ke dam ang
ddem, a Lubba aw ngemde ke ne-kusa.
Gatese uta gate eelje ang wa?
25 Na horose te, ddew sange mee te ase
kila gɔju kare dɔ ndɔ kisi maji te laa wa?
26 Bbo ne ke ten baa kara aseje ta dda
ang a mba ddi bba aw sangeje mese mba
kese neje wa?
27 Ooje ddew ke ndijaje ke mû aw nduje
ne: Ñ-ddaje kula ang ddem, dujuje ne ang
ddem. M-pa marese, Salemɔn njaa, ndɔ ri-
bbar te laa kara ula kubbu toke mare kara
horode te ang.
28 Bbo Lubba dda kura rɔ mu te ke to me
ndɔɔje te bbokone ngaa ndɔ ke bara a da
kungu puro a, Lubba a dda ke se kare uta
ang wa? Esee dewje ke koo-me-te lese to
ngaji.
29 A esese, e-sangeje ne ke a kusaje ang
ddem, ne ke a kayje ang ddem ta areje
mese sangese ang tɔ.
30 Mba nejeenn tɔyn dewje ke nange
ne ke gereje Lubba ang a aw sangeje: A
Bɔsese gere ne ke duse.
31 E-sangeje Kɔn-bbe laa dɔngɔr, a na
karese nejeenn tɔyn dɔe te.
32 Areje bbel ddase ang, esee ne-kuulje
ke banya ang, mba Bɔsese oo maji ta
karese Kɔñ-bbe le.
33 E-labbeje neje lese bbo areje dangeteje
to ne-kare-baa. Uruje bbɔl ke a ngisi ang,
mba kungu ne-kingaje lese ke a tunga ndɔ

kara ang darâ, lo te ke gɔl nje-bbokoje a
kɔru ang ddem sɔlɔlɔje ke nje-tuju-neje a
teeje te ang ddem.
34 Mba lo ke ne-kinga lei to te a mei a to
te tɔ.»

Nje-kula ke dda kula laa ke dɔgɔle

35 « Arje perere, uwaje bberse ke endar.
Areje puru lambe lese oy ang.
36 Esese, maji kare e-toje toke mare le
dewje ke aw ngebbeje kare ta ebbedede in
lo *kusu-taa-naa te ddee a unda ta-key a,
dɔruje ke ngɔru dareje.
37 Koko isi ke nje-kulaje ke ebbedede a
tee kingade dɔ bbi te ang. Tɔkɔrɔ m-pa
marese, na kula kubbu kula laa, na kare
disije ta tabele te ngaa na ddee ngɔsi mba
dda ke de.
38 Le ñ-tel kare teke lo mɔngu wase ke nɔ
le kurañ-ke-ta-kara a ningade toke baann!
Koko ee ke de.
39 Maji kare e-gereje to, toke nje-key gere
kare ke nje-bboko a ddee ne a, na ngem ta
lo bbo na kinya ddew kare ñ-mbutu key
laa ang.
40 Esese kara areje dɔ gɔlse te, mba
Ngonn le dew a ddee ke kare ke a kundaje
mese dɔe te ang.»
41 Piyar ilae te na: « Ebbemje, jeje a e-
pa gusu-tar neenn areje wase dewje tɔyn
wa?»
42 *Ebbe-dewje le tel ke tar are na: « Na
to *nje-ngem-ne ke to gate gate ngaa to nje-
kem-kare wa? Dew ke ebbeeje a kinya nje-
kulaje laa jia te kare ñ-kaynde ne-kusa ke
kare ke kare.
43 Koko ee ke nje-kula le ke ebbeeje tel a,
a kingae dɔ kula te toke baann!
44 Tar ke tɔkɔrɔ m-pa marese, na kinya
ne-kingaje laa tɔyn me jia te.
45 A bbo nje-kula le pa mee te na:
Ebbemje a ddee njange ang bbay. Ngaa
nuru dɔ nje-kulaje te ke dingaw ke nje ke
dene naw ñ-tundade, nusa ne ngaa nay ne
nare ddae.
46 Ebbe nje-kula le a ddee ndɔ te ke nje-
kula le unda mee dɔe te ang ddem, ke kare
ke na gere ang ddem. Na tukae jakata
jakata ngaa na kare ninga kuka laa ddew
kara baa ke dewje ke toje gate gate ang.
47 Nje-kula ke gere ne ke me ebbeeje
ndiki bba gɔl ne ang ngaa dda ne ke me
ebbeeje ndiki ang a, a kinga kunda ke bo
nya.
48 A nje-kula ke gere ne ke me ebbeeje
ndiki ang a dda ne ke ase kunda a da
kundae ngaji baa. Da duju ne bo nya ji
dew te ke dare ne ke bo nya ngaa dew ke
dinya ne jia te nya a da duje ne nya.

Jeju ddee mba kila tar-kayñ-naa horo dewje te

49 M-ddee ta kila puru dɔ nange te. A
m-ndiki nya kare puru le ɔn ngaa.
50 Mare batem ke da ddam to. Mem a kar
kekere ndereng ndɔ ke batem le a ddee ne
ke tɔkɔrɔ.
51 Ejeje to m-ddee ta kare *ddekeke to
horo dewje ke dɔ nange te wa? Baann ang.
M-pa marese, m-ddee ke tar kayñ-naa.
52 Mba unn kute bbokone, bbo dewje mi
isije me key te a da kayje naa, nje ke muta
a mbete nje ke joo ngaa nje ke joo a mbete
nje ke muta.
53 Bɔ a mbete ngonne ke dingaw ngaa
ngonn ke dingaw a mbete bɔeje, kɔn a
mbete ngonne ke dene ngaa ngonn ke dene
a mbete kɔenje, kɔn ngonnje a mbete dene
le ngonne ngaa dene le ngonn a mbete
mumeje ke dene.»

Maji ta gere neje ke aw nday me ndɔje te neenn

54 Jeju tel ñ-pa nare dewje ke banya na:
« Bbo ndɔ ke ooje ndi il lo kande te le kare
a, e-paje na: Ndi aw ddee a ndi le ddee.
55 Ngaa ndɔ ke ooje yel ke dagoo aw ula
a, e-paje na: Lo a nunga a, tɔkɔrɔ lo nunga.
56 Nje-ngemje, e-gereje ne ke a ddee dɔ
nange te ke me dara te a toke baann bba
e-gereje neje ke me ndɔje te neenn ang wa?
57 Mbata ddi bba esese ke da-rɔse njaa
e-gereje ne ke to gate gate ang wa?
58 Toke aw aw ke dew ke ee saa ke tar ke
nɔ gɔl nje-gange-sariya te a e-nayje ddew-
bô bbay a, e-gɔl saa tar are nɔru tar dɔi te,
mba ñ-tee sei nɔ gɔl nje-gange-sariya te a,
nje-gange-sariya a kilai me ji mbamba te
ngaa mbamba a kilai key-kula te.
59 M-pa mari, a kuka ndereng kese gursu
kara a nayn ang bba a tee me key-kula te
le.»

13

Jeju bbar dewje kare ñ-turuje ddew lede

1 Kare teenn, mare dewje ddeeje paje
areje Jeju tar le dewje ke Galile ke Pilate
pole mesede ke mese daje lede ke ñ-ddeeje
ne ta kare to *ne-polo Lubba.
2 Ñ-tel ke tar narede na: « Ejeje to dewje
ke Galile ke Pilate tɔlde le a toje to nje-
ne-ddaje ke maji ang utaje kese dewje ke
Galile tɔyn wa? Mba yeenn a dooje ne
ndoo toke baann wa?
3 Toke baann ang, m-pa marese: Bbo e-
turuje ddew lese ang a, a koyje tɔyn toke
baann tɔ.
4 Wase, dewje dɔku gire jijoo ke key ke
ndew ke Silowe oso dɔde te tɔlde le, dede
bba ñ-ddaje maji ang dutaje kese dewje ke
Jurusalam tɔyn wa?
5 Toke baann ang, m-pa marese: Bbo e-
turuje ddew lese ang a, a koyje tɔyn toke
baann tɔ.»

*Gusu-tar dɔ *kake tungu te ke ande ang*

6 Ń-pa gusu-tar neenn narede tɔ: « Mare
dingaw dubbu tungu* me ndɔɔ te laa *
Naw ta kuja kande tungu le a ninga ang.
7 Ngaa, ń-pa nare nje-kula laa na: Dda
bbal muta ngaa, a m-ddee ta kuja kande
tungu* neenn a, minga ang. † E-tukae ke
ddang na naw taa lo baa.
8 Nje-kula le tel ke tar are na: Ebbemje,
inyae welne bbay. Ma kuru buwa guku ne
gɔle ngaa ma kungu sin daje kɔye te,
9 se kaal a na kande wa. Baann ang bba
ta are m-tukae.»

Jeju ɔru rɔ-to rɔ mare dene te ke debbe rɔe oy

10 Mare *ndɔ-kuwa-rɔ le *Jiipije, Jeju aw
tɔju ne me mare key-mbɔń-naa te lede.
11 Mare dene ke ndil ke maji ang tuju
debbe rɔe dda bbal dɔku gire jijoo ee me
key teenn. Ndil le dduke are ninga ddew
ngaji ta ndɔju rɔe ang.
12 Jeju ooe ngaa pa are na: « Dene dɔri
ta rɔ-to te lei ke ddang.»
13 Ngaa nila jia dɔe te, a kare teenn njaa,
ń-ndɔju rɔe ke maje ngaa nɔsu gaji Lubba.
14 A dew ke ɔn dɔ key-mbɔń-naa le rɔe
nele ang, mba Jeju ɔru rɔ-to ke *ndɔ-kuwa-
rɔ. Ngaa, ń-pa nare dewje ke banya le na:
« Jisi ke ndɔ misan ta dda ne kula. E-ddeeje
are dɔre rɔ-toje lese me ndɔje teenn, bbo
e-ddeeje ke *ndɔ-kuwa-rɔ ang.»
15 *Ebbe-dewje tel ke tar are na: « Nje-
ngemje! Esese kara kara tɔyn, *ndɔ-kuwa-
rɔ a e-tutuje daje lese lo ne-kusa te awje ke
de areje dayje maann ang wa?
16 Ngaa dene neenn ke to ngonn le
Abaraham a Esu tɔe bbal dɔku gire jijoo
bbokone, to maji ta tute ke *ndɔ-kuwa-rɔ
ang wa?»
17 Kake Jeju aw pa tar baann a, nje-
baanji laa tɔyn rɔde wul. A dewje ke banya
le rɔde nelde ddew neje te ke bo ke Jeju aw
dda.

Gusu-tar dɔ kande kake te ke ria na mutarde, ke dɔ wum te

18 Jeju pa na: « Kɔń-bbe le Lubba unda
rɔ ddi wa? Ma kunne kɔju ne ddi wa?
19 To ddew kara baa ke kande kake ke
ten ke ria na mutarde ke dew dubbu me
ndɔɔ te laa. Tee ngaa ń-ddee bbuka kake
are eelje ke darâ ddaje key lede me bar-
kemeje te.»
20 Ń-pa bbay na: « Ddi a ma kunn kɔju
ne *Kɔń-bbe le Lubba wa?
21 To ddew kara baa ke wum ke dene unn
ungu me nduju te ke dɔju ka te muta bba
bɔkɔlɔ ne are in tɔyn.»

*Andeje me *Kɔń-bbe te le Lubba ke ta-key te ten*

22 Jeju tɔy me tɔku bbeje te ke me ngann
bbeje te aw tɔju ne aw ne er ke Jurusalam.
23 Mare dew pa are na: « Ebbemje, dewje
kara kara baa a, a kingaje kaji wa?» Ń-tel
ke tar narede na:
24 « E-ddaje singa, andeje ke ta-key ke
ten. Mba, m-pa marese: Dewje nya a
sangeje ddew ta kande. A da kaseje ang.
25 Bbo nje-key in taar utu ta-key a, a
naynje ddaka, a bbo unnje kutu kunda ta-
key ta pa na: Ebbejeje, ɔru ta-key areje! A
na tel ke tar karese na: M-gere lo ke inje
te ang.
26 Ngaa, a kunnje kutu pa na: Jusa ngaa
jay ne kemi te ddem, e-tɔju ne dewje dɔ
ddewje te leje ddem.
27 A na tel ke tar karese na: M-gere lo
ke inje te ang. Ɔtuje ke ddang mbɔrum te,
esese tɔyn ke e-ddaje ne ke ke maje ang.
28 Lo teenn, a nɔje ngaa a ngerje
ngangese, kare te ke a kooje Abaraham
ke Ijake, ke Jakobbo, ke nje-kilaje mber-
tar tɔyn me *Bbe-kɔn te le Lubba, a dilase
ddaka.
29 Dewje a kinje lo kande te le nayn ke
lo kande te le kare. Da kinje beer ddem,
dagoo ddem ngaa da kisije ta tabele te me
*Bbe-kɔn te le Lubba.
30 Ngaa, mare dewje ke toje to dewje ke
guku, a ddeeje to dewje ke dɔngɔr. A dewje
ke dɔngɔr, a ddeeje to dewje ke guku.»

Jeju aw aw er ke Jurusalam

31 Kare teenn, mare *Parijiyenje awje
ngɔsi ke Jeju paje areje na: « Ɔtu lo te
neenn ke ddang mba *Erode ndiki ta tɔli.»
32 Ń-tel ke tar narede na: « Aw paje areje
mula le toke be: Noo, maw m-tubba ndilje
ke maji ang ngaa ma kɔru rɔ-to rɔ dewje
te bbokone ke bara. Ndɔ muta laa a, kula
lem a nunga ngaa.
33 A maji kare m-nja bbokone, ke bara,
ke nuna. Mba maji kare *nje-kila mber-tar
le Lubba oy lo te ke ddang ke Jurusalam
ang.
34 Dewje ke Jurusalam, dewje ke Ju-
rusalam! Esese ke aw tɔlje nje-kila mber-
tarje le Lubba ngaa aw tilaje dewje ke
Lubba ulade arese ke er. M-ndiki nya ta
mbɔnse toke kɔń-kunja aw mbɔn nganne
kɔy bake te, a e-ndikije ang.
35 Ooje: Ma kinya key lese karese. A m-
pa marese: A koomje ang sar ndɔ te ke a
paje na: *Ebbe-dewje bbar Tar ke Maji dɔ
dew te ke ddee ke ria.»

* **13:6 13.6** Kake ke daw ń-bbar ke tar endar nda na figue.

† **13:7 13.7** Oo 13.6 ke tar ke gele te.

14

*Jeju ɔru rɔ-to rɔ mare dew te ke *ndɔ-kuwa-rɔ*

1 Mare *ndɔ-kuwa-rɔ Jeju ande me key te
le mare tɔku-mbay le *Parijiyenje ta kusa
ne,
2 a kemde tɔyn to ke dɔe te. A mare
dingaw ke mee ti are nɔe te.
3 Jeju pa tar are *nje-kɔruje gel-ndu ke
*Parijiyenje le na: « *Ndu are ddew dew
ta kɔru rɔ-to ke *ndɔ-kuwa-rɔ wase *ndu
are ddew ang wa?»
4 Dilaeje te ang ngaa nuwa nje-rɔ-to le
nɔru rɔ-to laa ngaa nare nɔtu.
5 Goe te a, ɲ-pa narede na: « Na horose
te neenn bbo ngonne wase mange laa tee
oso me buwa-maann te ke *ndɔ-kuwa-rɔ a
na kɔre ke tɔke ndɔe teenn njaa ang wa?»
6 A dingaje ddew kara ta tel ke tar dɔe te
ang.

Gusu-tar dɔ lo-kisi te ke kete

7 Goe te a, Jeju pa gusu-tar are dewje
ke tɔku-mbay le *Parijiyenje bbarde, mba
noo ddew ke daw duwaje ne lo-kisi ke kete
ngaa, ɲ-pa narede na:
8 « Toke mare dew bbari *kusu-taa-naa
te a, aw uwa lo-kisi ke kete ang. Mba bbo
ɲ-bbar mare dew ke bo utai tɔ,
9 ngaa dew ke bbarse le ddee na: Inya
lo-kisi are a, rɔ-kul a ddai ta kaw kisi lo te
ke guku.
10 A, toke ɲ-bbari a, aw uwa lo-kisi ke
guku, ta bbo nje-bbari le ddee a pa na:
Nam, aw isi kete. Yeenn a to ne kɔsu gaji
kem dewje te tɔyn ke a kisije ta ne-kusa te
sei.
11 Tɔkɔrɔ, dew ke dda rɔe bo a da dda
kare ɲ-ddee ten baa. A dew ke dda rɔe ten,
a da dda kare ɲ-ddee bo.»
12 Jeju pa are dew ke bbare le tɔ na:
« Bbo e-bbar dewje ke ne-kusa ke bo a,
e-bbar nje-buwa-kuraje lei ang, ngakɔinje
ang, nje-ke-lei ang, nje-ninɲ-key marije ke
toje nje-ne-kingaje ang, mba da ddaje ne-
kusa bbarije ne tɔ. Yeenn a tɔju to inga
kuka lei mban.
13 A bbo e-dda ne-kusa ke bo a, e-bbar
nje-ndooje, nje ke jide wase gɔlde tuju, nje-
meteje ke nje-kem-tɔje.
14 A, a kisi ke rɔ-nel mba dingaje ne ta
kukai ne ang. A kinga kuka lei ndɔ kin te
le nje-yoje ke gate gate.»

*Gusu-tar dɔ dewje te ke ɲ-bbarde tɔku *kusu te*

15 Mare dew horo nje ke isije ta ne-kusa
te oo tarjeenn le a, pa are Jeju na: « Koko
ee ke dew ke a kinga ne-kusa laa me *Bbe-
kɔn te le Lubba.»
16 Ngaa Jeju ilae te na: « Mare dew dda
tɔku *kusu ngaa bbar dewje toke banya.
17 Kare ne-kusa le ase a, nula nje-kula
laa nare dewje ke ɲ-bbarde le na: E-ddeeje
mba ne tɔyn to ngɔsi ngaa.
18 A dewje le kara kara tɔyn na nuwaje
gɔle, ningaje ddew ta ddee ang. Dew ke
dɔngɔr na: M-ndoko ndɔɔ a ma kaw koo
bba. Muwa gɔli ɔru tar dɔm te.
19 Mare pa na: M-ndoko mangeje dɔku,
are m-ndiki ta nade. Muwa gɔli ɔru tar
dɔm te.
20 Mare bbay pa na: M-taa dene bbasine
bbay are minga ddew ta ddee ang.
21 Toke nje-kula le tel a, ndaji tarjeenn le
are ebbeeje. A wungu ɔn nje-key le ngaa
pa are nje-kula laa na: Aw njange lo te ke
dewje banya ke te, ke dɔ ddewje te ke tɔku
bbe te neenn, bbo e-ddee ke nje-ndooje, ke
nje ke jide wase gɔlde tuju, nje-kem-tɔje,
ke nje-meteje lo te neenn.
22 Nje-kula le pa na: Ebbemje, m-dda ne
ke ndui pa le mban, a kese lo nayn baa
bbay.
23 Ngaa ebbe nje-kula le pa are na: Aw go
ngann ddewje te ke go ndokoje uwa dewje
ke singa are dandeje key are ta me key lem
ddusu.
24 Mba m-pa marese: Ne-kusa lem a kɔru
ta dew kara horo dede te ke m-bbarde a ɲ-
ddeeje ang.»

Ddew kunn go Jeju

25 Dewje ke banya banya aw njaje ddew-
bô ke Jeju ngaa ɲ-turu rɔe a ɲ-pa narede
na:
26 « Toke dew ddee rɔm te a maji kare
ɲ-mbete bɔeje ke kɔenje, ke dene laa, ke
nganne, ke ngakɔenje, ke ngakɔɲ-naneje,
ke tebbe laa. A bbo ɲ-dda baann ang a, na
to nje-nja gom te ang.
27 Ngaa dew ke oto kake-dese laa ang
ngaa unn gom ang a, a to nje-nja gom te
ang.
28 Mba na horose te, bbo na ta dda tɔku
key a, nisi nangê kete ɲ-tura kɔr ne ke na
tuju noo se nisi ke ne ase ta nunga ne key
le bba nunn kutu dda key ang wa?
29 Mba toke nungu gɔl-key le nangê a bbo
nase ta nunga ang a dewje tɔyn ke a kooje
key le a kokoje ngaa a paje na:
30 Dew neenn unn kutu dda key a ase ta
dda nunga ang!
31 A se tɔku-mbay-bbe ke dda bba bbo aw
ta dda ddɔ ke dewje laa doro dɔku ke mare
tɔku-mbay ke ee ke dewje laa doro dɔjoo a,
a kisi nangê kuwa dɔe koo kete se nisi ke
singa ta dda ddɔ le bba naw ang wa?
32 Bbo noo to singa ne ase ang ngaa nje-
mare le nayn ddew ew bbay a, nula dew
nare ta duje ne ke daseje ta dda bba kare
me-wul-lɔm tel horode te.
33 Yeenn a, dew ke horose te ke mbete
neje laa tɔyn ang, a to nje-nja gom te ang.

34 Kate to ne ke maji. A bbo kate tel neel
ang ngaa a, ddi bba dew a dda ke kate le
bba a teel nel bbay wa?
35 Ń-to maji mba nange ang ddem, mba
ndɔɔ ang ddem tɔ. Dungu kɔrɔ. Dew ke ee
ke mbi ta koo ne tar a oo!»

15

Gusu-tar dɔ bate te ke dɔ nare te ke nayn

1 Nje-taaje nare *lambo tɔyn ke nje-ne-
ddaje ke maji ang ddeeje ngɔsi ke Jeju ta
koo tar laa.
2 *Parijiyenje ke *nje-kɔruje gel-ndu aw
nyuruje ngaa ń-paje na: « Dew neenn taa
nje-ne-ddaje ke maji ang ke rɔe te ngaa usa
ne ke de.»
3 A Jeju pa gusu-tar neenn arede na:
4 « Dew ke dda horose te neenn, bbo
ee ke bateje dɔdɔku a mare kara nayn a
inya keseje ke dɔjikara gire jikara me mu
te mba ndole gɔl ne ke ń-nayn le ndereng
mba kingae bba ang wa?
5 Toke ningae a nilae dɔ bake te ke koko.
6 Kake ń-tel key a, ń-bbar nje-buwa-
kuraje laa ke nje-ninń-key mareje ń-pa
narede na: E-ddaje sem rɔ-nel, mba minga
bate lem ke nayn le.
7 Ddew kara baa m-pa marese, rɔ-nel ke
a to darâ, mba nje-ne-dda ke maji ang kara
ke turu ddew laa a kuta rɔ-nel ke to mba
dewje ke gate gate dɔjikara gire jikara ke
mal turu ddew lede ddade ang.
8 Wase: dene ke dda bba ee ke *kande
nare dɔku ngaa mare kara nayn a, ila puru
*lambe te ang ddem, uta me key laa ang
ddem ngaa sange ke maje ndereng inga
nare le bba ang wa?
9 Toke ninga *kande-nare le mbaan, ń-
bbar nje-buwa-mandeje laa ke nje-ninń-
key mareje ngaa ń-pa na: E-ddaje sem rɔ-
nel mba minga *kande-nare lem ke nayn
le.
10 Ddew kara baa, m-pa marese, rɔ-nel to
nya horo anjije te le Lubba mba nje-ne-dda
ke maji ang kara ke turu ddew laa.»

Gusu-tar dɔ ngonn ke nje-ne-tuju te

11 Jeju pa bbay na: « Mare dingaw ee ke
ngannje ke dingaw joo.
12 Ye ke mbate pa are bɔeje na: Bɔy, arem
ne-ndubba ke to wɔju dɔm. Ngaa bɔdede
kaynde ne-kinga laa.
13 Dda ndɔ ngaji goe te a, ngonn ke mbate
le mbɔn ne-kingaje laa tɔyn ngaa aw ne
mare bbe te ke ew. Keteenn, ń-tuju ne-
kinga laa ddew kula-ddaje te ke maji ang.
14 Kake ń-tuju ne-kinga laa tɔyn a, tɔku
bbo oso bbe teenn le ngaa ne unn kutu ta
due.
15 Naw nayn ke mare ngonn nje-bbe le.
Ngonn nje-bbe le ulae me ndɔɔje te kare
nul bereje.
16 Ń-ndiki ta kusa ne-kusaje le bereje le
kare mee ndann a dew kara are ang.
17 Neje mee te ngaa ń-pa na: Nje-kulaje
banya aw usaje ne ke maje key le bɔmje a
ema, maw moy yo bbo lo te ke neenn!
18 Ma kin kaw ke rɔ bɔy te ngaa ma pa
kare na: Bɔy, m-dda ne ke Lubba mbete ke
ne ke mei mbete tɔ.
19 Mase kare e-bbarem ngonni ang ngaa.
E-ddam toke le mare nje-kulaje lei.»
20 Nin taar ngaa naw ke rɔ bɔeje te. Kake
ń-nayn ddew ew bbay a bɔeje le ooe a to
ndoo laa, bɔeje le ayn ngɔru uwae ke kare
te ngaa ń-to mbia.
21 Ngonn le pa are na: « Bɔy, m-dda ne ke
Lubba mbete ke ne ke mei mbete tɔ, mase
kare e-bbarem ngonni ang ngaa.»
22 A bɔeje pa are nje-kulaje laa na: «
E-ddeeje ke kubbu ke ngal ke kura nya
njange ulaeje ngaa ulaje eninga ngonn jia
te ke ne-gɔl gɔle te.
23 E-ddeeje ke ngonn mange ke eme bbo
e-tɔleje areje jusaje ngaa ń-ddaje rɔ-nel.
24 Mba ngonnum ke ooeje neenn oy bba
ndol. Ń-nayn bba dingae. Ngaa dunnje
kutu dda rɔ-nel.»
25 Kare teenn, ngonne ke to dere nayn
ndɔô. Kake naw ń-tel a ń-nayn ngɔsi ke
key a noo kɔru ne-kem ke kɔru pa.
26 Ń-bbar mare nje-kula ń-duje tar dɔ
neje te ke aw toje.
27 Nje-kula le pa are na: « Ngokɔin tel a
bɔije tɔl ngonn mange ke eme, mbata ń-tel
ke rɔ ke maji.»
28 Wungu ɔen are ń-mbete ta kande key.
Bɔeje tee ngaa duje nya kare ta nande key.
29 A nila bɔeje te na: « Oo, m-dda sei kula
bbal banya ngaa, m-mbete tai ndɔ kara
ang. Ngonn benya be kara arem m-dda
ne ne-kusa m-bbar ne nje-buwa-kuraje lem
ndɔ kara ang.
30 A ngonni neenn ke tuju ne-kinga lei
tɔyn dɔ dene nje-kayaje te le a ddee a, e-
tɔl ngonn mange ke eme are wa!»
31 Bɔeje pa are na: « Ngonnum, ei, ee
rɔm te neenn ke ndɔ tɔyn, are neje lem
tɔyn to neje lei.
32 Are to maji ta dda rɔ-nel, mba ngokɔin
neenn oy bba ndol. Ń-nayn bba dingae.»

16

Nje-kula ke to gate gate ang

1 Jeju pa are nje-njaje goe te bbay na: «
Mare dew ke inga ne nya ee ke mare *nje-
ngem-ne laa. Dewje paje are dew le na
*nje-ngem-ne le aw tuju neje laa.

2 Ń-bbar *nje-ngem-ne le ngaa ń-pa nare
na: Tar ddi a maw moo dɔi teenn wa? E-
tura go neje ke aw ngem le are moo, mba
a kase ngem ne lem ang ngaa.
3 *Nje-ngem-ne le pa mee te na: Ebbemje
a ta kɔrum ta neje te laa neenn, ddi a ma
dda wa? Minga singa ta ndɔɔ ang ngaa ne-
kɔy to rɔ-kul lem nya.
4 M-gere ne ke ma dda, kare bbo ń-
tubbam ta neje te laa a, mare dewje taamje
ke key lede.
5 Nare ń-bbar dewje kara kara tɔyn ke
bbange le ebbeeje to dɔde te ngaa ń-pa
nare dew ke dɔngɔr na: Baann a a tel ne
kare ebbemje wa?
6 Nilae te na: Ma tel ke ubbu ku te ke bo
dɔdɔku. Ngaa *nje-ngem-ne le pa are na:
E-taa maketuru bbange bbo ta isi nangê ke
tɔke e-dda kɔre to dɔmi.
7 Ń-pa nare mare bbay na: A ei, baann a
a tel ne waa? Nilae te na: Ma tel ke waa
bbɔl dɔdɔku. Ngaa ń-pa nare na: E-taa
maketuru bbange lei bbo ta e-dda to kɔre
dɔjijoo.
8 Ebbe nje-ngem-neje ke to gate gate ang
le ɔsu gaje, mba *nje-ngem-ne le dda ne ke
kem-kare. Mbata dewje ke bbasine ddaje
ne ke kem-kare ddew te le ngann maredeje
uta ngann lo-kareje le Lubba ke eeje me lo-
kare te.»

*Dew a kase dda ke Lubba ddem ke ne-
kinga ddem ang*

9 « A ema, m-pa marese: Uwaje buwa-
kura ke dewje ke nare bukuru, mba kare
ndɔ ke nare le goto jise te a, ń-taase ke key
ke a to ke ndɔ ke ndɔ.
10 Dew ke dda ne ke ten ke dɔgɔle, dda
ne ke bo ke dɔgɔle tɔ ngaa dew ke to gate
gate ddew ne te ke ten ang, to gate gate
ddew ne te ke bo ang tɔ.
11 Bbo e-ddaje ne ke dɔgɔle ke nare
bukuru ang a, na a kinya ne-kinga ke
tɔkɔrɔ jise te wa?
12 Ngaa bbo e-ddaje ne ke dɔgɔle ang ke
ne-kinga ke to le dew a, na a karese ne ke
to lese wa?
13 Nje-kula kara ase dda kula kɔ dewje
te joo ang, mba na mbete mare kara a na
ndiki mare kara, wase na kunn rɔe kare
mare kara a na dabbe mare ke kara. Aseje
ta dda ke Lubba ddem ke ne-kinga ddem
ang.»

Jeju are mare ndejeje dang dang

14 *Parijiyenje ke ndikije nare nya ooje
tarjeenn le tɔyn a aw kokoje Jeju.
15 Jeju pa arede na: « Esese aw ddaje
rɔse to dewje ke gate gate kem dewje te.
A Lubba gere mese, mba ne ke dewje ooje
bo kemde te, to ne ke maji ang nya kem
Lubba te.
16 *Ndu le Moyije ke tar le nje-kilaje
mber-tar le Lubba toje ndereng ndɔ te le
Jan. Unn kute ndɔe teenn daw ń-pa tar
*Kɔń-bbe le Lubba to Tar ke Maji dare
dewje, a na na kara aw dda singa mba
kande ke te.
17 To ngeng ang ta kare dara ke nange
ndayje, a to ngeng nya kare mbita gɔl
maketuru *ndu kara oso nangê.
18 Dew ke tubbae dene laa a taa mare,
dda lo-to-majang ngaa dew ke taa dene ke
ngaweje tubbae dda lo-to-majang tɔ.»

Tar le nje-ne-kinga de ke nje-ndoo Lajar

19 Jeju pa bbay na: « Mare dew ke to nje-
ne-kinga ngaa aw ula kubbu nare ee teenn.
Ndɔ kara kara tɔyn dingaw le aw usa ne ke
dɔ-bo.
20 Mare nje-ndoo ke rɔe to do jamani
jamani, ria na Lajar to ta-ddew-key te le
nje-ne-kinga le.
21 Ń-ndiki ta kusa buru ne-kusaje ke aw
gaynje kɔ tabele te le nje-ne-kinga le, a dɔe
te bbay bisije ddeeje aw tɔɔnnje doje laa.
22 Nje-ndoo le oy ngaa anjije unaeje awje
saa dɔ ji Abaraham te. Nje-ne-kinga le oy
tɔ ngaa ń-dubbe.
23 Kem-to-ndoo aw ddae lo te le nje-yoje
ngaa nunn keme a noo Abaraham ddew
ew ngaa noo Lajar ar dɔ ji Abaraham te.
24 Nuru eki na: Bɔy Abaraham, oo kem-
to-ndoo lem! Ula Lajar are ula ndɔń-jia
maann te ila ndɔm te are wul, mba kem-
to-ndoo aw ddam kem puru te neenn.
25 Abaraham ilae te na: Ngonnum ole
mei to inga neje ke maji ndɔ kisi ke tebbe te
lei, a Lajar inga wungu ndɔ kisi ke tebbe te
laa. Bbasine Lubba bɔru maanń-nɔ keme
te lo te neenn, a ei, kem-to-ndoo aw ddai.
26 Dɔe teenn tɔyn, mare tɔku buwa to
horoje te ke esese, mba kare dewje ke
ndikije ta kinje neenn kaw er ke rɔse te
a aseje ta kaw ang ddem, ta kare dew ase
kin rɔse te nu ddee er ke rɔje te ang ddem.
27 Nje-ne-kinga le na: Yeenn a m-duji
bɔy, kare ula Lajar key le bɔmje,
28 mba mee ke ngakɔmje ke dingaw mi.
Maji kare naw ń-ndejede nare ń-ddeeje lo
kem-to-ndoo te neenn ang ngaa.
29 Abaraham ila te na: *Ndu le Moyije
ke tar le nje-kilaje mber-tar le Lubba to
horode te. Maji kare dooje tar lede!
30 Ngaa nje-ne-kinga le pa na: Baann ang
bɔy Abaraham, a bbo dew in horo nje-yoje
te aw rɔde te a, da turuje ddew lede.
31 Ngaa Abaraham le pa are na: Bbo
dooje tar *ndu le Moyije ke tar le nje-kilaje
mber-tar le Lubba ang, a le mare dew in
horo nje-yoje te kara da kooje tar laa ang
tɔ.»

17

Ne ke a dda kare dew oso

1 Jeju pa are nje-njaje goe te na: « Ne ke
a dda kare dew oso me *majang te a to ke
ndɔ tɔyn, a kem-to-ndoo a dda dew ke a
dda kare mare dewje osoje me *majang te.
2 Ta tɔ ne ke ɔy gɔse te kilae me ba te
maji nya uta kare ń-dda nare ngonn kara
horo ngann mareje te oso me *majang te.
3 Aaje rɔse! Toke ngokɔin dda *majang
a, e-ndange a bbo ń-turu ddew laa a ɔru
tar dɔe te.
4 A bbo me ndɔ te ke kara baa njaa ń-dda
sei *majang gɔl siri ngaa ń-tel rɔi te gɔl siri
tɔ ta pa kari na: M-turu ddew lem a, ɔru
tar dɔe te.»

Tar koo-me-te

5 Nje-kayń-kulaje paje are *Ebbe-dewje
na: « E-dda are koo-me-te leje bo.»
6 Ngaa *Ebbe-dewje le pa na: « Bbo koo-
me-te lese to ngaji toke mare le kande
mutarde ke ten, a bbo e-paje areje kake
neenn na: Ɔru ke ngirai bbo aw e-maa rɔi
bâ a, na koo tase.

Gusu-tar dɔ nje-kula te ke kari baa

7 Dew ke dda horose te, bbo ee ke nje-
kula ke aw ndɔɔ̂ wase aw ngem ne-kuulje
a kare te ke nin mû ń-tel a, a pa kare nje-
kula laa na: E-ddee isi ta ne-kusa te kem
naa te neenn wa?
8 Baann ang, na pa kare nje-kula laa na:
E-dda ne-kusa ke lo kul te arem, ula kubbu
ke maji bbo e-dda sem ndereng arem musa
ne ke may ne bba ta goe te a usa ne ke ay
ne.
9 Na tel kare wooyo nje-kula le wɔju dɔ
kula ke ń-dda ke turu ndue wa?
10 Esese, ddew kara baa, toke e-ddaje ne
tɔyn turu ndu te ke darese a e-paje na: N-
toje to nje-kulaje ke kari baa, ń-dda ne ke
to tar leje ta dda.»

Jeju ɔru rɔ-to banji rɔ dewje te dɔku

11 Kaw le Jeju ke Jurusalam a, ń-nday
horo nange te ke Samari ke Galile.
12 Naw nande me mare bbe te a, nje-
banjije dɔku ddeeje ke rɔe te
13 ngaa areje ddew ew, ń-paje tar ke
taar na: « Jeju, Nje-ne-tɔju, oo kem-to-ndoo
leje!»
14 Jeju oode a pa arede na: « Aw tɔjuje
rɔse nje-poloje Lubba.» Ngaa, kake daw
dawje a rɔde tel ddee maji.
15 Mare kara horode te oo to rɔe ddee
maji a uru tel ngaa ɔsu gaji Lubba ke taar.
16 Noso nangê, ń-debbe keme nangê nɔ
gɔl Jeju te ngaa nare wooyo. Ń-to dew ke
Samari.
17 Jeju pa na: « Nje-banjije ke dɔku tɔyn
a rɔde ddee maji ang wa? Dede ke jikara
deeje dda wa?
18 Bbaye njaa to nje-mba neenn a tel
ddee ngaa piti Lubba wa?»
19 Goe te a ń-pa nare na: « In taar, aw lo
lei, koo-me-te lei aji mban!»

*Ne-tɔju wɔju dɔ *Kɔń-bbe le Lubba*

20 *Parijiyenje dujuje Jeju mba gere kare
ke *Kɔń-bbe le Lubba a ddee ne a, nilade te
na: « *Kɔń-bbe le Lubba a ddee toke mare
le ne ke kem dew a koo ang.
21 Dewje a paje na: Ooje nee neenn, wase
nee yoonn ang: Mba ooje, *Kɔń-bbe le
Lubba ee horose te.»
22 Ngaa Jeju pa are nje-njaje goe te na:
« Dɔ ndɔje te ke aw ddee, a kisije ke bbo
mba koo mare ndɔ kara horo ndɔje te le
Ngonn le dew a, a kooje ndɔ le ang.
23 Da pa karese na: Nee neenn, nee
yoonn. Awje loe te ang ddem aynje ngɔru
ke loe te ang ddem.
24 Ddew kara baa toke ndi ke teel ngaa
ndoko kɔyn dara te ke kara uru er kara.
Ndɔ tel le Ngonn le dew a to toke baann
tɔ.
25 A dɔngɔr kete maji kare noo ndoo nya
ngaa dewje ke bbasine mbeteje bba.
26 Ne ke tee dɔ ndɔ te le Nowe a tee ddew
kara baa dɔ ndɔ te le Ngonn le dew.
27 Dewje aw usaje, aw ayje, aw taaje naa,
aw areje naa dene ndereng ndɔ te ke Nowe
ande me tɔku to te ngaa maann ndi ke bo
ddee tɔlde tɔyn.
28 Ndɔ tel le Ngonn le dew a to ddew kara
baa ke ne ke to dɔ ndɔ te le Lote. Dewje aw
usaje, aw ayje, aw ndokoje ne, aw labbeje
ne, aw dubbuje ne, aw ddaje keyje.
29 A ndɔ te ke Lote unda lo tee me bbe
te ke Sɔdɔm ke ddang a, puru in darâ gayn
nangê toke mare le kɔju* ngaa tɔlde tɔyn.
*
30 Neenn a to ddew kara baa ndɔ te ke
Ngonn le dew a tɔju rɔe ke ddaka.
31 Dɔ ndɔe teenn, dew ke a kisi dɔ key te
ngaa neje laa to me key te a ddisi mba koto
ang. Dew ke ee me ndɔɔ te, a tel kaw bbe
ang.
32 Oleje mese dɔ dene te le Lote.
33 Dew ke a sange ddew ta ngem tebbe
laa a tebbe laa a goto. A dew ke tebbe laa
a nayn a tel kinga tebbe laa.
34 M-pa marese, me tile teenn bbo dewje
joo toje dɔ tira te kara baa a, da kunn mare
kara a da kinya ye ke kara.
35 Deneje joo ke aw uruje ne birî naa te,
da kunn mare kara a da kinya ye ke kara.
36 Dingawje joo ke eeje me ndɔɔ te, da
kunn mare kara a da kinya ye ke kara. †

* **17:29 17.29** Ke tar endar nda daw ń-bbar na soufre. dɔngɔr ke jide a goto me mareje te.

† **17:36 17.36** Tar ke to me mare maketuruje te ke ń-dda

37 Nje-njaje goe te paje are na: « *Ebbe-
dewje, lo ke dda bba nejeenn a to ke te
wa?» Jeju ilade te na: « Lo ke ninn to ke te
a malje a mbɔnje naa loe te.»

18

Gusu-tar dɔ nje-gange sariya ke to gate gate ang

1 Jeju pa mare gusu-tar are nje-njaje goe
te ta tɔju to to maji nya ta duju Lubba ke
ndɔje tɔyn, ke rɔ nya ang.
2 Ñ-pa na: « Nje-gange-sariya ke bbel
Lubba ang ddem, oo dewje to ne ang keme
te ddem ee mare tɔku bbe te.
3 Mare dene-ndubba ee me bbe teenn tɔ.
Dene-ndubba le ddee rɔe te gɔl banya pa
are na: E-gange sariya dɔ nje-baan te lem
arem.
4 Lew baa njaa, ñ-mbete. A goe te a neje
mee te na: Tɔkɔrɔ njaa, m-bbel Lubba ang
ngaa moo dewje to ne ang kem te.
5 A mba dene-ndubba neenn ɔru urum
nya, ma gange sariya laa kare ta ndɔ ke
guku a ñ-tel ñ-ddee ñ-jɔkum ang ngaa.»
6 *Ebbe-dewje ila te na: « Ooje tar pa le
nje-gange sariya ke gate gate ang le.
7 Yeenn a Lubba a gange sariya le dewje
laa ke ñ-mberede, ke aw nɔje nɔ gɔle te til
ke kare ang wa? Ngaa na ngebbe nya bba
na kumade wa?
8 M-pa marese, na gange sariya lede ke
ngɔru baa. A ndɔ ke Ngonn le dew a tel dɔ
nange te a, na kinga dewje ke undaje mede
dɔ Lubba te njaa wa?»

Gusu-tar dɔ mare Parijiyen te ke gusu-tar dɔ nje-taa nare-lambo te

9 Jeju pa gusu-tar neenn bbay mba dewje
ke ooje rɔde to dewje ke gate gate a ooje
kese dewje maji ang.
10 Ñ-pa na: « Dewje joo awje key-polo-
Lubba te ta duju Lubba. Mare kara to
Parijiyen a ye ke kara to nje-taa nare-
lambo.
11 Parijiyen le ar taar ngaa duju Lubba
wɔju dɔe njaa na: Lubba, mari wooyo mba
m-to toke kese dewje ang. Keseje toje to
nje-bbokoje, nje-ne-ddaje ke gate gate ang,
nje-ddaje lo-to-majang wase m-to toke nje-
taa nare-lambo neenn ang.
12 Maw m-mbete ne-kusa gɔl joo, me
ndɔje te ke siri, mare *ne-polo Lubba ddew
neje te tɔyn ke minga.
13 A nje-taa nare-lambo le ar ddew ew
eje gusu kaa lo ke darâ pin a, unda kare
na: Lubba, are mei oso pɔn dɔm te, ema
nje-ne-dda ke maji ang.
14 M-pa marese, nje-taa nare-lambo le tel
to dew ke gate gate kem Lubba te ngaa tel
key laa, a Parijiyen le tel to dew ke gate
gate ang. Mba dew ke ndiki koo rɔe bo
a Lubba a dda kare ñ-ddee ten baa ngaa
dew ke oo rɔe ten baa a Lubba a dda kare
ñ-ddee bo.»

Ngannje ke ngaji ddee rɔ Jeju te

15 Ngann ngutayje njaa kara dewje aw
ddeeje kede rɔ Jeju te ta kare nɔrude. A
nje-njaje goe te ooje baann a aw ndange-
jede.
16 Jeju are ñ-bbar ngannje le ngaa pa na:
« Inyaje ngannje ke ngaji areje ddeeje rɔm
te bbo ɔkujede ddew ang, mba *Kɔñ-bbe le
Lubba to mba dewje ke toke lede neenn.
17 Tar ke tɔkɔrɔ m-pa marese, dew ke taa
*Kɔñ-bbe le Lubba toke ngonn kase ang a,
a kande me te ang.»

Mare nje-ne-kinga duju tar Jeju

18 Mare tɔku-mbay duju Jeju na: « Nje-
ne-tɔju ke maji, ddi a ma dda bba ma kinga
ne tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ wa?»
19 Jeju pa are na: « Mba ddi bba e-
bbarem ne to dew ke maji wa? Dew ke
maji goto, se Lubba kara baa.
20 E-gere *ndu ke na: E-dda lo-to-majang
ang, e-tɔl dew ang, e-bboko ang, e-pa
tar ngem dɔ dew te ang, e-bbel bɔije ke
kɔinje.»
21 Mbay le pa na: « M-ngem *ndujeenn
tɔyn ke kasem baa.»
22 Goe te ke Jeju oo tar laa a pa are na: «
Mare ne kara dui bbay. E-labbe ne tɔyn ke
inga bbo e-kayn nare dangeteje a, a kinga
ne nya me dara te. Ngaa e-ddee unn gom.»
23 Kake tɔku-mbay le oo tar neenn le a,
rɔe nele ang mba ninga ne nya.
24 Jeju ooe a pa na: « To ngeng nya ke
nje-ne-kingaje ta kande me *Bbe-kɔn te le
Lubba.
25 Mba kande le jambal buwa libbi te to
ne ke ngeng ang uta kande le nje-ne-kinga
me *Kɔñ-bbe te le Lubba.»
26 Nje ke aw ooje tar laa le paje na: « Bbo
baann a na bba a kase kinga kaji wa?»
27 Jeju ila te na: « Ne ke nya dewje nya
Lubba ang.»
28 Piyar pa na: « Oo, jinya neje leje ngaa
junn goi.»
29 Jeju pa na: « Tar ke tɔkɔrɔ, m-
pa marese, dew ke inya key, ke dene,
ke ngakɔenje, ke kɔenje ke bɔeje wase
nganne mbata *Kɔñ-bbe le Lubba,
30 na kinga ne nya me ndɔje te neenn
ddem ngaa na kinga tebbe ke ke ndɔ ke
ndɔ dɔ ndɔ te ke guku ddem.»

Jeju pa tar koy laa ke tar kin laa me buwa yo te

31 Jeju bbar *nje-kayñ-kulaje laa ke dɔku
gire joo ke rɔe te ngaa ñ-pa narede na: «
Ooje, jawje ke Jurusalam ngaa neje tɔyn
ke nje-kilaje mber-tar le Lubba ddaje me
Maketurute wɔju dɔ Ngonn le dew a ddee
ne ke tɔkɔrɔ.

32 Mba da kilae me ji dewje te ke mbeteje
Lubba, dewje a kɔjeje koko ne, da ddae
maji ang, da tibbi nweren dɔe te.
33 Da tundae ke ndey ngaa da tɔle. Ndɔ
muta goe te a na kin me buwa yo te.»
34 Nje-kayɲ-kulaje le gereje ne me tar
teenn kara ang. Kande tarjeenn le iya rɔe
ke de. Ɲ-gereje ne ke Jeju a ta pa le ang.

Jeju are nje-kem-tɔ ke Jeriko oo lo

35 Toke Jeju ddee ngɔsi ke Jeriko a, mare
nje-kem-tɔ isi mbɔr ddew te aw kɔy ne.
36 Noo ndu dewje ke banya ke aw ndayje
a ɲ-duju ta gere gele.
37 Ɲ-pa dare na Jeju ke Najarete a aw
nday.
38 Ngaa nje-kem-tɔ le pa ke taar na: «
Jeju, Ngonn le Dabbiti, oo kem-to-ndoo
lem!»
39 Dewje ke aw njaje kete aw ndangeje
kare ta new rɔe, a ɲ-pa ke tar nya bbay na:
« Ngonn le Dabbiti, oo kem-to-ndoo lem!»
40 Jeju ar lo kara ngaa unn ndue kare ɲ-
ddee saa ngaa, toke ɲ-ddee saa ngɔsi a, Jeju
duje na:
41 « Ddi a e-ndiki ta kare m-dda sei wa?»
Nilae te na: « Ebbemje, arem m-tel moo
lo!»
42 Ngaa Jeju pa are na: « E-tel oo lo, koo-
me-te lei aji!»
43 Kare teenn njaa ɲ-tel noo lo ngaa nunn
go Jeju naw nɔsu ne gaji Lubba. Dewje
tɔyn ke ooje neenn le pitije Lubba.

19

Jase aw sange ddew ta koo Jeju

1 Jeju ande me bbe te ke Jeriko ngaa aw
riya me bbe le.
2 Mare dingaw ria na Jase. Ɲ-to nje-kɔn
dɔ nje-taaje nare-lambo ngaa ɲ-to nje-ne-
kinga nee me bbe teenn,
3 naw ɲ-sange ddew ta koo se Jeju to dew
ke baann wa? A ninga ddew ta kooe ang,
wɔju dɔ dewje ke banya, mba ɲ-to dew-
gɔju.
4 Nayn ngɔru kete ngaa naal kake ke ria
na sikɔmɔr ta koo Jeju le, mba Jeju a ta
nday lo teenn.
5 Toke Jeju tee lo teenn le a, aa lo ke taar
ngaa pa are na: « Jase e-ddisi ke tɔke, mba
to maji kare misi me key te lei bbokone.»
6 Jase ddisi ke tɔke ngaa taa Jeju ke rɔ-
nel.
7 Dewje tɔyn ooje baann a, ɲ-nyuruje
ngaa ɲ-paje na: « Naw nisi me key te le
nje-ne-dda ke maji ang.»
8 A Jase ar nɔ *Ebbe-dewje te pa are na:
« Oo, Ebbemje, ma kayn ne-kingaje lem
danna kare nje-ndooje, a bbo m-dda ne ke
mare dew ddew mare ne te ke dɔgɔle ang
a, ma tel ke ne le kare ase gɔl sɔ.»
9 Jeju pa are na: « Bbokone Lubba aji
dewje ke key neenn, mba Jase to ngonn le
Abaraham tɔ.
10 Mbata Ngonn le dew ddee ta sange
dew, ta kaji dew ke nayn.»

Gusu-tar dɔ nje-kulaje te ke muta

11 Toke dewje ke banya aw ooje tar le
Jeju le a, ɲ-pa mare gusu-tar, mba nee ngɔsi
ke Jurusalam ngaa dewje aw ejeje to *Bbe-
kɔn le Lubba a ta ddee bbasine baa.
12 Yeenn a ɲ-pa na: « Mare dew ke nje
ke gele te to dewje ke bo, a ta kaw ke mare
bbe te ke ew mba kare dula tɔku-mbay dɔe
te bba ta tel.
13 Ɲ-bbar mare nje-kulaje laa dɔku
narede *kande-nare dɔku ngaa ɲ-pa
narede na: E-ddaje nare neenn are uju
mare ndereng ndɔ tel lem.
14 A dewje ke bbe laa ndikeje ang ngaa
dulaje mare dewje goe te kare paje na: N-
ndiki ta kare ne neenn nɔn dɔje ang.
15 Toke dula tɔku-mbay le dɔe te a, ɲ-tel
bbê. Nare ɲ-bbar nje-kulaje laa ke narede
nare le ke rɔe te mba gere baann a dede
kara kara tɔyn dingaje dɔ mare te wa?
16 Nje-kula ke dɔngɔr ddee ngaa pa na:
Ebbemje *kande-nare lei le uju mare dɔku.
17 Ebbeeje pa are na: Maji, nje-kula ke
maji! Mundai to *ngonn tɔku-mbay dɔ
ngann bbeje te dɔku, mba e-to gate gate
ddew ne te ke ten.
18 Joo le nje-kula le ddee ngaa pa na:
Ebbemje *kande-nare lei uju mare mi.
19 Ebbeeje pa are na: Ei kara mundai dɔ
ngann bbeje te mi tɔ.
20 Mare ddee ngaa pa na: Ebbemje
*kande-nare lei le a neenn, m-tɔ ke ta-
kubbu bba m-ngem.
21 M-bbeli nya mba e-to dew ke ngeng.
Ne ke ila ang kara unn ddem, ne ke e-
dubbu ang kara uja ddem.
22 Ebbeeje le pa are na: Nje-kula ke maji
ang, ma gange sariya dɔi te ddew tar te ke
tai te. E-gere to m-to dew ke ngeng. Ne ke
mila ang kara munn ddem, ne ke m-dubbu
ang kara muja ddem.
23 Yeenn a mbata ddi bba ila nare lem lo-
ngem-nare te, ta bbo m-tel a minga ribba
dɔe te ang wa?
24 Goe te a ɲ-pa nare dewje ke areje
lo teenn na: E-taaje *kande-nare le jia te
areje ne ke ninga *kande-nare dɔku.
25 Dewje le paje na: Mbay, ne ninga
*kande-nare dɔku mban.
26 Mbay le pa na: M-pa marese, dew ke
ee ke ne a, da kare mare dɔe te, a dew ke
ee ke ne ang, ne ke ngaji ke ninga kara da
kɔru jia te.
27 A nje-baanji lem ke ndikije ta kare
mɔn dɔde ang le, e-ddeeje ke de bbo ujaje
gɔbbude keem te neenn.»

28 Go tar te ke Jeju pa baann a, noso kete
nɔ dewje te ke banya naw er ke Jurusalam.

Kaw le Jeju ke bbe te ke Jurusalam

29 Toke Jeju tee ngɔsi ke bbe ke Betepaje
ke Betani, er ke dɔ ddingiri te ke daw ñ-
bbar na ddingiri Olibiyeje a, nula nje-njaje
goe te joo,
30 ñ-pa na: « Awje bbe te ke nɔse te.
Toke andeje me bbe te le a, a kingaje mare
ngonn kororo ke dew kara isi dɔe te ang
bbay ke ñ-tɔe. E-tuteje e-ddeeje saa.
31 Bbo dew dujuse na: Mbata ddi bba e-
tuteje wa? A e-paje na: Ebbejeje ndike.»
32 Nje ke Jeju ulade le awje ngaa ingaje
neje le ddew kara baa toke ñ-pa narede.
33 Kake daw ñ-tutuje ngonn kororo le a,
nje-kororoje le paje arede na: « Mbata ddi
bba aw tutuje ngonn kororo le wa?»
34 Dilaje te na: « *Ebbe-dewje ndike.»
35 Ń-ddeeje ke ngonn kororo le dare Jeju.
Dunguje kubbuje lede dɔ kororo te le ngaa
dare Jeju aale.
36 Ngonn kororo le aw nja ke Jeju a dewje
aw najije kubbuje lede dɔ ddew te njal njal.
37 Ń-ddee ngɔsi ke Jurusalam ke ddew ke
ta ddisi ne dɔ ddingiri Olibiyeje ke nangê
a, rɔ nje-njaje goe te tɔyn ke banya nelde
ngaa daw pitije Lubba ke taar wɔju dɔ ne-
mɔrije tɔyn ke dooje.
38 Ń-paje na: « *Ebbe-dewje bbar Tar ke
Maji dɔ tɔku-mbay te ke ddee ke ria! Me-
wul-lɔm to me dara te, ke piti to loje te ke
taar uta tɔyn!»
39 Mare *Parijiyenje ke eeje horo dewje
te ke banya paje are Jeju na: « Nje-ne-tɔju,
e-ndange nje-njaje goi te are dutuje tade.»
40 Nila te na: « M-pa marese, bbo dutuje
tade a erje a kuruje eki.»

Jeju nɔ mba Jurusalam

41 Toke Jeju ddee ngɔsi ke Jurusalam
ngaa oo bbe le a nɔ mba bbe le,
42 ngaa ñ-pa na: « Jurusalam bbo to, ei
njaa kara e-gere ne ke a kari *me-wul-lɔm
me ndɔ te neenn a! A bbasine ne le iya rɔe
are oo ang.
43 Me ndɔje te ke aw ddee guku a, nje-
baanji lei a kila ndoko guku ne dɔi, da kiri
dɔi ngaa da korei ke yoo ke ne.
44 Da guri rum, ei ke dewje lei ngaa da
kinya er ke dunda dɔ mare te ang, mba
e-gere go kare ke Lubba ddee ta la ne sei
ang.»

Jeju tubba nje-ne-labbeje key-polo-Lubba te

45 Jeju ande key-polo-Lubba te ngaa aw
tubba nje-ne-labbeje,
46 ngaa ñ-pa narede na: « Lubba pa me
Maketurute laa na: Key lem a to key duju
Lubba. A esese ddaje key le to lo kiya-rɔ le
nje-bbokoje.»
47 Naw ñ-tɔju ne ke ndɔ tɔyn me *key-
polo-Lubba te le. Ngaa tɔku nje-poloje
Lubba ke *nje-kɔruje gel-ndu ke tɔku
dewje aw sangeje ddew ta tɔle.
48 A ñ-gereje ne ke ta dda bba ta tɔle ne
ang, mba dewje tɔyn aw ooje tar laa nya.

20

*Tɔku dewje le *Jiipije maynje tar ke Jeju*

1 Mare ndɔ kara horo ndɔeje teenn, Jeju
aw tɔju ne dewje ke banya me key-polo-
Lubba te ddem, aw ila mber-Tar ke Maji
ddem. Tɔku nje-poloje Lubba, ke nje-
kɔruje gel-ndu, ke tɔku dewje le *Jiipije
undaje lo teeje.
2 Ń-paje dare na: « Ddew ddi te bba aw
e-dda ne ne neenn wa, wase na njaa gate
a ari ddew wa?»
3 Ń-tel ke tar narede na: « Ema kara ma
dujuse tar tɔ:
4 E-paje aremje moo, na a ula Jan are dda
batem dewje wa? Lubba wase dewje wa?»
5 A ñ-paje tar neenn horode te na: « Bbo
jilaje te na: Lubba a a ulae a, na pa na:
Mbata ddi bba e-ndikije te saa ang wa?
6 Bbo ñ-paje na: Dewje a, dewje tɔyn a
tilaje ke er tɔlje, mbata dooje to Jan to nje-
kila mber-tar le Lubba.»
7 Yeenn a dilaje te na ñ-gereje lo ke
batem le in te ang.
8 Jeju pa are de na: « Ema kara ma bbar
ri dew ke arem ddew ta dda ne nejeenn le
karese ang tɔ.»

*Gusu-tar dɔ nje-ddaje kula me ndɔɔ nduu*te.* *

9 Goe te a nunn kutu pa gusu-tar neenn
kare dewje na: « Mare dew uwa ndɔɔ
nduu † ninya kula ndɔɔ le ji nje-ddaje
kula ndɔɔ *nduu te a nɔtu naw mare bbe
te ta dda ndɔ banya.
10 Nayn kuja kande-ko ase a, nje-ndɔɔ le
ula mare nje-kula laa rɔ nje-ddaje kula me
ndɔɔ *nduu* te le kare dulaje ke kande-
nduu le dareje. ‡ Nje-ddaje kula me ndɔɔ
*nduuje te uwaje nje-kula le tundaeje ngaa
tubbaeje are ñ-tel jia baa.
11 Ń-tel nula mare nje-kula ke dang bbay
a, duwaeje ñ-tundaeje, ñ-tajeje ngaa ñ-
tubbaeje dare ñ-tel jia baa.
12 Gɔl muta laa, ñ-tel nula mare nje-kula
bbay a dareje do ngaa ñ-tubbaeje.
13 Nje-ndɔɔ le pa na: Ma dda to ddi a
neenn wa? Ma kula ngonnum ke m-ndike
nya, a du ang, da bbeleje.
14 A kake nje-ddaje kula me ndɔɔ *nduu*
te le ooeje a ñ-paje na: Ne a ñ-to nje-kuwa

* **20:8 20.8** Oo 13.6 ke tar ke gele te. † **20:9 20.9** Oo 13.6 ke tar ke gele te. ‡ **20:10 20.10** Oo 13.6 ke tar ke gele te. § **20:14 20.14** Oo 13.6 ke tar ke gele te.

ne-ndubba, areje ɲ̂-tɔleje mba kare ta ne-
ndubba le tel to leje. §
15 Ɲ-teeje saa ke ddang me ndɔɔ te le
ngaa ɲ̂-tɔleje. Ddi ngaa nje-ndɔɔ *nduu*
le a dda ke de bbasine ngaa neenn wa? *
16 Na ddee tɔl nje-ddaje kula me ndɔɔ
nduu te le ngaa na kare ndɔɔ *nduu le
mare dewje ke dang.» † Kake dewje ke
banya ooje tar le a, ɲ̂-paje na: « Maji kare
neenn to toke baann ang!»
17 Jeju ɔru keme aade a pa na: « Tar ke
Lubba dda me Maketurute na: Er ke nje-
kɔsuje key mbeteje. Er le tel ddee to singa
gɔl key ke dungu nangê. Gel tar neenn na
ddi wa?
18 Dew ke oso dɔ er te le a singa rɔe a
guru ngaa dew ke er le oso dɔe te a, er le
a nyaren dew le.»
19 Kare teenn njaa tɔku nje-poloje Lubba
ke nje-kɔruje gel-ndu aw sangeje ddew ta
kuwaeje a ne kara, ɲ̂-bbelje kem dewje. Ɲ-
gereje to Jeju pa gusu-tar le wɔju dɔde.

*Tar kuka *lambo ke Sejar*

20 Nje-poloje Lubba ke nje-kɔruje gel-ndu
undaje kemde dɔ Jeju te ngaa, dulaje dewje
ke nje-gusuje ke ddaje rɔde to dewje ke
maji. Dewje le awje mba kingaje Tar ke
Maji ang ta Jeju te bba ta kuwaeje kinyaeje
ji nje-gange sariyaje ke nje-kɔɲ̂-bbe te.
21 Dewje le dujeje tar neenn na: « Nje-
ne-tɔju, ɲ̂-gere to tar pa lei ke ne-tɔju lei to
ke dɔgɔle ngaa ɔru kem dew ang. Aw tɔju
ddew le Lubba ddew tar te ke tɔkɔrɔ.
22 Ndu areje ddew kare juka *lambo ke
Sejar wase ndu mbete wa?»
23 Jeju gere gusu lede a ilade te na: « E-
tɔjumje mare *kande-nare kara.
24 Endaji dɔ dew ke dunda ke ne ke ɲ̂-dda
nare te neenn to le na wa?» Ɲ-paje na: «
To le Sejar.»
25 Yeenn a ɲ̂-tel ɲ̂-pa narede na: « Areje
Sejar ne ke to le Sejar, areje Lubba ne ke
to le Lubba.»
26 Horo tarje te tɔyn ke Jeju pa kem
dewje teenn, nje-gusuje le ingaje mare ne
mba kunda ne tar dɔe te ang. Dutuje tade
mba tar ke ɲ̂-tel ne uta dɔde.

Tar kin le nje-yoje

27 *Sadusiyenje ddeeje rɔ Jeju te.
*Sadusiyenje toje dewje ke ooje mede te
to kin le nje-yoje goto. Ɲ-dujeje tar neenn
na:
28 « Nje-ne-tɔju, oo Moyije dda me make-
turu te na: Toke dew taa dene ngaa ee ke
ngonn ang a oy a, maji kara ngokɔen ta
dene-ndubba laa uju ne ngannje ture te.
29 Ngakɔnaa eeje siri. Ne ke dɔngɔr ɲ̂-taa
dene ngaa nuju saa ngonn ang a noy.
30 Ne ke ɲ̂-tee go ngokɔen te ke dɔngɔr
ɲ̂-taa dene-ndubba le, nuju saa ngonn ang
a noy.
31 Muta lede taa dene-ndubba le a toke
baann tɔ. Dede siri keme njaa ɲ̂-taaje
dene-ndubba le a dujuje ang a doyje.
32 Gode te a, dene-ndubba le oy tɔ.
33 Ndɔ kin le nje-yoje a na gate horo nje-
me-kɔnje teenn ngaa a to nje-dene le wa?
Mba dede siri keme ɲ̂-taaje dene le go naa
te.»
34 Jeju ilade te na: « Dewje ke dɔ ndɔje
te neenn aw taaje dene ke aw taaje ngaw,
35 a dewje ke Lubba oo to daseje ta kin
me buwa yo te ngaa da kisije ke tebbe dɔ
ndɔje te ke aw ddee, da taaje dene ang
wase da taaje ngaw ang.
36 Da koyje ndɔ kara ang ngaa, mba da
kaseje naa ke anjije ngaa da toje to ngann
le Lubba, de nje-kinje horo nje-yoje te le.
37 Moyije pa tar kin le nje-yoje ndɔ te ke
noo ne tar ke in me ber-kam te. Ɲ-bbar
*Ebbe-dewje to Lubba le Abaraham, Lubba
le Ijake, Lubba le Jakobbo.
38 Lubba to Lubba le dewje ke oy ang, a
ɲ̂-to Lubba le dewje ke isije kem baa, mba
keme te dewje tɔyn isije kem baa.»
39 Mare *nje-kɔruje gel-ndu ilaje te na: «
Nje-ne-tɔju, e-pa tar maji nya.»
40 Yeenn a mal dujeje tar ddade ang
ngaa.

Kiriste to ngonn le Dabbiti wa?

41 Jeju pa arede na: « Ddew ddi ta a
kaseje ta pa na Kiriste to ngonn le Dabbiti
wa?
42 Dabbiti njaa pa me Maketurute le
*Sɔme na: *Ebbe-dewje pa are Ebbemje
na: Isi dɔ ji kɔlem te
43 ndereng ndɔ te ke ma dda kare nje-
baanji lei telje to lo kungu gɔli.
44 A bbo Dabbiti bbar Kiriste *Ebbe-
dewje a na to ngonne toke baann wa?»

*Jeju ndange *nje-kɔruje gel-ndu*

45 Dewje ke banya aw ooje tar le Jeju a,
Jeju pa are nje-njaje goe te na:
46 « Aaje rɔse rɔ *nje-kɔruje gel-ndu te,
mba ɲ̂-ndikije ta kula kubbu ke ngal bba ta
nja ne. Ɲ-ndikije kare dewje ddade lapiya
nata. Ɲ-ndikije ne-kisije ke to kete me
key-mbɔɲ̂-naa te le *Jiipije ke ne-kisije ke
dunda ta ne-kusa te kete.
47 Ɲ-taaje ne-kinga le dene-ndubbaje
tɔyn, ɲ̂-dujuje Lubba dare kure ew, mba
kem dewje. Sariya ke Lubba a gange dɔde
te a ngeng kuta sariya le kese dewje.»

21

Ne-kare-baa le dene-ndubba

* **20:15 20.15** Oo 13.6 ke tar ke gele te. † **20:16 20.16** Oo 13.6 ke tar ke gele te.

1 Jeju unn keme a oo nje-ne-kingaje ke
aw ilaje *ne-kare-baa lede me ka te me key-
polo-Lubba te.
2 Noo mare dene-ndubba ke to nje-ndoo
ke aw ila ngann *kand-nare joo me ka te
le tɔ.
3 Ń-pa na: « M-pa marese, ke tɔkɔrɔ,
dene nje-ndoo neenn ila nare uta kese
dewje tɔyn,
4 mba ne ke dooje ne ta dda ne ang a
dede tɔyn dilaje me ka te. A ne nila ne ke
to ngeng saa nya. Bbay ne ke to ta kare
ń-ngem ne rɔe a nila.»

Jeju pa tar dɔ key-polo-Lubba te ke da guru

5 Mare dewje aw paje tar na: « Ooje key-
polo-Lubba ke dɔsu ke erje ke kura ngaa
ń-dda dare kura ke neje ke dewje ddeeje
ne to *ne-kare-baa are Lubba.» A Jeju pa
na:
6 « Ne ke aw ooje neenn mare ndɔje aw
ddeeje ke da guru. Mare er ke dunda dɔ
mare te a nayn taar ang.»

Neje ke a ddee kete bba ddutu ndɔ a kase

7 Dewje le dujeje na: « Nje-ne-tɔju, ndɔ
ke dda neenn le a to wa? Ngaa ddi a tɔju
to nejeenn le a ta ddeeje wa?»
8 Jeju ila te na: « Aaje rɔse, areje derese
ang, mba dewje nya a ddeeje ke rim ngaa
da paje na: Ema Kiriste le a mare neenn.
Mareje a paje na: Ndɔ nayn ngɔsi baa
ngaa. A unnje gode ang.
9 Toke a kooje tar ddɔ ke tar neje ke
dewje a ddaje ke dɔ ngeng a, areje bbel
ddase ang, mba maji kare neenn le tee
dɔngɔr bba. A njange baa goe te a to ddutu
ndɔ ang bbay.»
10 Goe te a ń-pa narede na: « Dewje a
ddaje ddɔ ke naa ngaa mare bbe a dda ddɔ
ke mare bbe.
11 Nange a yeke to bbel nya ngaa bbo a
koso ke rɔ-toje ke dewje a koy ne nya a
koso mare loje te. Mare ne-bbelje a teeje
ngaa *ne-tɔju-neje* ke ngeng a kubbaje
darâ.» *

Ne-singaje ke a kinga nje-njaje go Jeju te

12 « A dɔngɔr kete kare nejeenn teeje
a, da tundase ngaa da ddase maji ang,
da kilase ji dewje te key-mbɔń-naa te le
*Jiipije, da kilase key-kula te, da kaw ke
se nɔ tɔku-mbayje te ke boy ke nɔ ngann
tɔku-mbayje te wɔju dɔm.
13 Nejeenn le a karese ddew kare e-paje
tar naji lem.
14 E-sangeje mese kete wɔju dɔ tar ke a
paje, mba kɔru ne naji lese ang,
15 mba ma karese tar kem-kare ke a kuta
singa nje-baanji lese wase tar ke nje-baanji
lese a maynje ang.
16 Kɔnsese ke bɔsese, ngakɔnse ke nje-
nujuje lese ke nje-buwa-kuraje lese njaa
kara a kilase ji nje-baanji te ngaa da tɔl
mareje nya horose te.
17 Dewje a mbetese wɔju dɔm.
18 A ben dɔse kara a koso nangê ang.
19 Uwaje areje ngeng a, a kisije ke tebbe.»

Ne ke a ddee dɔ Jurusalam te

20 « Toke ooje nje-ddɔje gukuje dɔ bbe ke
Jurusalam a, e-gereje to kare ke da tuju ne
Jurusalam ddee ngɔsi.
21 Kare teenn maji kare dewje ke a kisije
nange Jude te, aynje ke dɔ ddingirije te,
maji kare nje ke a kisije dann bbe te ke
Jurusalam aynje ke ddang ngaa maji kare
nje ke a kisije ngann bbeje te andeje me
bbe te ke Jurusalam ang.
22 Mba a to ndɔ ke Lubba a gange sariya
dɔ dewje te, mba kare neje tɔyn ke ń-dda
me Maketurute le Lubba ddeeje to ne ke
tɔkɔrɔ.
23 Kem-to-ndoo a dda deneje ke a kuwaje
sem, ke deneje ke aw areje mba ngannde
me ndɔje teenn, mba ne-wungu ke bo a to
me bbe te le, ke wungu a kɔn Lubba wɔju
dɔ dewje ke bbe te le tɔ.
24 Da tɔlde ke tɔku kiya, da kaw ke de
to bbereje horo dewje te ke mare bbeje te
tɔyn ngaa mare dewje ke gelde to *Jiipije
ang a mbɔynje Jurusalam ke gɔlde lake
lake ndereng dɔ kare lede a kase.

Ndɔ tel le Ngonn le dew

25 Ne-tɔju-ne* a ddee ddew te le kare,
ddew te le neyn, ke ddew te le endeteren-
deje. † Dɔ nange te, bbel a dda dewje, da
gereje ne ke da ddaje wɔju dɔ kɔru ba kate
ke aw bbar ke lenge laa ang.
26 Bbel a tɔl dewje kare te ke daw ń-
ngebbeje ne ke a ddee dɔ nange te, mba
singa-mɔnguje ke darâ tɔyn a yekeje.
27 Kare teenn dewje a kooje Ngonn le
dew ke a ddee me mum te ke singa, ke
ndoko.
28 Toke neenn unn kute ta ddee a, areje
njarara ngaa uwaje dɔse ke taar, mba ndɔ
kɔruse me bbere te nayn ngɔsi.»

*Gusu-tar dɔ *kake tungu te*

29 Goe te a Jeju pa mare gusu-tar arede
na: « Ooje *kake tungu ke kese kakeje tɔyn.
30 Kake daw dunjuje, a esese njaa aaje a,
e-gereje to bbar ddee ngɔsi ngaa.
31 Esese kara ddew kara baa tɔ, bbo ooje
nejeenn ke aw ddeeje a, maji kare e-gereje
to *Kɔń-bbe le Lubba nayn ngɔsi.

* **21:11 21.11** Oo 11.16 ke tar ke gele te. † **21:25 21.25** Oo 11.16 ke tar ke gele te.

32 Tɔkɔrɔ m-pa marese, dewje ke bbasine
neenn a koyje tɔyn ang a nejeenn tɔyn a
ddeeje.
33 Dara ke nange a ndayje, a tarje lem a
ndayje ang.»

Tar kuwa kare ngeng!

34 « E-ngemje maji, areje mese to ke dɔ
ne te ke ta kusa kare uta dɔse ang, wase
dɔ kay koto te ang, ddem dɔ bbo neje te ke
nangê ang, mba kare ndɔ neenn le ddee
dɔse te hɔy
35 toke le bura ang, mba ndɔ le a ddee
busu dɔ dewje te tɔyn ke dɔ nange te.
36 E-tibbije ang ngaa e-dujuje Lubba ke
kare tɔyn, yeenn bba a kingaje singa, mba
tee ne ta ne te ke a ta ddee, ddem mba kare
ne taar nɔ Ngonn le dew te.»
37 Lo are a, Jeju aw tɔju ne me key-
polo-Lubba te ngaa lo ndul a naw ń-to dɔ
ddingiri Olibiye te.
38 Dewje tɔyn awje rɔe te key-polo-Lubba
te ke kɔ-siń-endɔɔ mba koo tar laa.

22

Judase unn ndue ta ndoko dɔ Jeju

1 Ndɔ *kusu ke daw dusa mapa ke ń-
dda ke *wum ang ddee ngɔsi. Daw ń-bbar
*kusu le na *kusu *Pake.
2 Tɔku nje-poloje Lubba ke *nje-kɔruje
gel-ndu aw sangeje gusu ke ta tɔl ne Jeju,
mba ń-bbelje dewje.
3 Esu ande me Judase te ke daw ń-bbare
na Isikaryote. Ń-to kara le *nje-kayń-
kulaje le Jeju ke dɔku gire joo.
4 Judase aw mɔse tar ke tɔku nje-poloje
Lubba, ke nje-kɔn dɔ dewje ke aw ngemje
ta key-polo-Lubba wɔju dɔ gusu ke ta kila
ne Jeju me jide te.
5 Rɔde nelde ngaa dunnje ndude ta kare
nare.
6 Judase ndiki goe ke de ngaa aw sange
ddew ke maji, ke na kila ne Jeju me jide te
kare dewje ke banya gereje ang.

*Jeju ula *nje-kayń-kulaje kare dda muru
Pake

7 Horo ndɔ *kusu te ke daw dusa mapa
ke ń-dda ke wum ang le, ndɔ tɔl ngann
bateje dda ne muru *Pake ase.
8 Jeju ula Piyar ke Jan ngaa pa arede na:
« Awje aw ddaje muru *Pake areje jɔnje.»
9 Ń-paje dareje na: « Lo ke dda e-ndiki ta
kare ń-dda muru le ke te wa?»
10 Nilade te na: « Ooje, toke a kandeje
me tɔku bbe te toonn a, mare dew ke oto
joo-maann a kingase. Awje goe te me key
te ke na kande te,
11 ngaa e-paje are nje-key le na: Nje-ne-
tɔju ulaje ari na: Me key ke dda ma kɔn
muru *Pake ke *nje-kayń-kulaje lem te wa?
12 Na tɔjuse tɔku me key ke to taar, ke
ń-mɔse neje ke te tɔyn mban. Lo teenn le
a a ddaje muru ke te.»
13 Dawje dingaje neje le toke ń-pa narede
ngaa ń-ddaje muru *Pake le.

*Jeju dda me-kara ke *nje-kayń-kulaje
laa*

14 Dɔ kare ne-kusa le ase a, nisi ta tabele
te ke *nje-kayń-kulaje.
15 Ń-pa narede na: « M-ndiki nya ta kusa
ke se *Pake neenn kete bba ta koo ndoo.
16 Tɔkɔrɔ, m-pa marese, ma kusa *Pake
mare ang ngaa ndereng ndɔ ke *Pake le
a ddee to ne ke tɔkɔrɔ me *Bbe-kɔn te le
Lubba.»
17 Nunn ngo-nare ke maan nduu to me
te, nare wooyo Lubba ngaa ń-pa na: « E-
taaje maanń-nduu ke ngo-nare te neenn e-
kaynje naa.
18 Tɔkɔrɔ, m-pa marese, unn kute bba-
sine, ma kay maanń-nduu* mare ang
ndereng *Bbe-kɔn le Lubba a ddee. *»
19 Goe te a nunn mapa, nare wooyo ngaa
ń-tete narede ngaa ń-pa narede na: « Mapa
neenn to da-rɔm ke Lubba are mba tar
dɔse. E-ddaje ne neenn mba kole ne mese
dɔm te.»
20 Ddew kara baa, go ne-kusa te a nunn
maanń-nduu ke ngo-nare te narede ngaa
ń-pa na: « Maanń-nduu ke ngo-nare te
neenn to *kɔsu-dɔnɔ ke siki ddew mesem
te ke kayn nangê mba tar dɔse.
21 A dew ke a ndoko dɔm ee sem ta tabele
te neenn.
22 Ngonn le dew a koy, mba to ne ke
Lubba a ɔju. A kem-to-ndoo a dda dew ke
a ndoko dɔ Ngonn le dew le.»
23 Daw ń-dujuje naa se na horode te a, a
dda neenn le wa?

Na to dew ke bo uta keseje wa?

24 Nje-kayń-kulaje aw maynje naa ta gere
se na to dew ke bo horode te uta keseje wa?
25 Jeju pa arede na: « Mbayje ke dɔ dewje
te aw ɔnje dɔde ngaa nje ke toje to nje-kɔń-
bbeje areje dewje aw bbarjede to nje-ddaje
me-maji.
26 A lese to ddew kara baa to ke baann
ang. Maji kare dew ke bo nya horose te to
toke mare le ngonn. Maji kare dew ke ɔn
dɔ dewje to toke mare le nje-kula lede.
27 Na to dew ke bo wa? Dew ke isi ta
tabele te wase dew ke aw dda ke nje-kisi
ta tabele te wa? Dew ke isi ta tabele te le a
to dew ke bo ang wa? A ema, mee horose
te toke mare le nje-kula le dewje.
28 Esese e-naynje sem me ne-wunguje te
ke ddee dɔm te.
29 Yeenn a ma karese *bbe-kɔn ddew
kara baa toke Bɔmje arem,

* **22:18 22.18** Oo 13.6 ke tar ke gele te.

30 mba kare usaje ne ke ayje ne ta tabele
te lem me bbe kɔn te lem ngaa kare ta isije
ngende-mbayje te, ta gange sariya dɔ gel
ngann Ijarayelje te ke dɔku gire joo.»

Jeju pa are Piyar na, na mayn tar le ne
gɔl muta

31 *Ebbe-dewje pa na: « Simɔ, Simɔ, Esu
duju ta balse toke daw ɲ̂-bal waa ta kare
are.
32 A ema, m-duju Lubba mba tar lei, ta
kare koo-me-te lei enge ang ddem, ta kare
bbo e-tel rɔm te a e-dda bba are ngakɔinje
uwaje koo-me-te lede are ngeng.»
33 Piyar pa are Jeju na: « Ebbemje, m-
to ngɔsi ta kaw sei key-kula te ngaa ta koy
sei.»
34 Jeju pa na: « Piyar, m-pa mari kete bba
kare kuran nɔ bbokone, a mayn tar lem na
e-gerem ang gɔl muta.»

Arje perere

35 Jeju pa arede bbay na: « Ndɔ ke
mulase mare awje ke bbɔl-ngem nare ang
ddem ke bbɔl kungu-ne ang ddem ke ne-
gɔl ang ddem le se ne duse wa?» Dilaje te
na: « Ne kara duje ang.»
36 Ń-pa narede na: « A ke bbasine, dew
ke ee ke bbɔl-ngem-nare a unn, ddew kara
baa dew ke ee ke bbɔl-kungu-ne a unn. A
bbo dew ke ee ke tɔku kiya ang a, labbe
kubbu laa mba ndoko ne tɔku kiya.
37 M-pa marese: Maji kare tar ke ɲ̂-dda
me Maketurute le Lubba te na: Ń-turae
horo nje-ne-ddaje te ke maji ang le ddee
ne ke tɔkɔrɔ dɔm te ngaa ne ke to wɔju
dɔm a kunda ngange.»
38 Ń-paje dareje na: « Ebbejeje, tɔku kiya
a joo neenn.» Jeju pa arede na: « Yeenn
njaa ase.»

Kare koy le Jeju ddee ngɔsi

39 Goe te ke Jeju in me key te le tee a, naw
dɔ ddingiri Olibiyeje te toke naw ɲ̂-dda ke
ndɔ tɔyn. Nje-kayɲ̂-kulaje awje goe te.
40 Ń-tee lo teenn le a, ɲ̂-pa narede na: « E-
dujuje Lubba, mba kare osoje me ne-kere
te ang.»
41 Goe te a, nɔru rɔe naw ddew ew ase
ngal le ne-kila, nɔsu gɔle nangê ngaa ɲ̂-
duju Lubba,
42 ɲ̂-pa na: « Bɔy, toke e-ndiki a, uta ngo-
nare kem-to-ndoo neenn dɔm te ke ddang.
E-dda toke mei a ndiki bbo toke mem ndiki
ang.»
43 Kare teenn mare anji tee ingae, mba
kare singa.
44 Rɔe nele ang nyom ngaa ɲ̂-duju Lubba
nya. Tete ke rɔe te tel toke le kɔr mese ke
aw gayn nangê.
45 Nin taar go duju Lubba te le ngaa ɲ̂-
ddee rɔ *nje-kayɲ̂-kulaje te le. Rɔ *nje-
kayɲ̂-kulaje le nelde ang ngaa aw tibbije
bba ɲ̂-ddee ningade.
46 Ń-pa narede na: « Mbata ddi bba aw
tibbije wa? Inje taar, e-dujuje Lubba, mba
kare osoje me ne-kere te ang.»

Dewje uwaje Jeju

47 Toke Jeju aw pa tar bbay a, dewje ke
banya teeje. Kara le *nje-kayɲ̂-kulaje laa
ke dɔku gire joo ke ria na Judase unn nɔ
dewje ke banya le. Judase le ddee ngɔsi ke
Jeju ta to mbia.
48 Jeju pa are na: « Judase, ila Ngonn le
dew ji dewje te ddew to mbia te wa?»
49 Nje-kayɲ̂-kulaje ooje ne ke a ta ddee le
a, ɲ̂-paje na: « Ebbejeje, ja tukade ke tɔku
kiya le wa?»
50 Mare kara horode te tuka mbi nje-kula
le tɔku nje-polo ke kɔl ti.
51 A Jeju pa na: « Ase baann! Jeju ɔru
mbi dingaw le ngaa mbia le tel ddee maji.»
52 Goe te a Jeju pa are tɔku nje-poloje
Lubba ke nje-kɔn dɔ dewje ke aw ngemje
key-polo-Lubba ke tɔku dewje ke ddeeje ta
kuwaeje na: « E-ddeeje ke tɔku kiya ke
kakeje toke le e-ddeeje ta kuwa nje-bboko.
53 Mee ke se key-polo-Lubba te ke ndɔ
tɔyn a uwamje ang. A kare neenn to lese,
ke to singa le lo-ndul.»

Piyar mayn tar le Jeju

54 Goe te ke dewje uwaje Jeju a, dawje
saa ngaa dandeje saa key le mare tɔku nje-
polo Lubba. Piyar aw unn goe ngaa nayn
ddew ew.
55 Ń-yelje puru dann lo te me ndoko te le
ngaa disije tae te. Piyar isi horode te tɔ.
56 Mare nje-kula ke dene ooe ta puru te
le. Naa Piyar le ngaa ɲ̂-pa na: « Dingaw
neenn nja ke Jeju tɔ.»
57 A Piyar mayn na: « Dene, m-gere ang.»
58 Ngaji goe te a, mare dew ooe ngaa pa
na: « Ei, ee horo nje-njaje go Jeju te tɔ.»
Piyar pa are dew le na: « Mee horode te
ang!»
59 Ase gɔl kare kara a, mare dingaw
pa are ngeng bbay na: « Tɔkɔrɔ, dingaw
neenn nja saa, mba dingaw neenn to dew
ke Galile.»
60 Piyar ilae te na: « Ei, m-gere tar ke a
ta pa ang.» Toke Piyar aw pa tar bbay a,
kare teenn njaa kuran nɔ.
61 *Ebbe-dewje turu rɔe ngaa aa Piyar.
Piyar ole mee dɔ tar te ke *Ebbe-dewje pa
are na: Kete bba kare kuran nɔ bbokone,
a mayn tar lem gɔl muta.
62 Piyar tee ddaka ngaa nɔ nya.

Dewje tajije Jeju

63 Dewje ke aw ngemje Jeju le aw kokeje
ngaa aw tundaeje.

64 Ń-tɔje keme ke kubbu ngaa ń-dujeje
na: « Na a undai wa? E-bbar ri dew ke
undai le.»
65 Ń-tajeje nya ddew tarje te dang dang.

Daw ke Jeju lo-gange-sariya te

66 Toke lo are a, kuwa-dɔ-naa le tɔku
dewje le *Jiipije, ke tɔku nje-poloje Lubba,
ke *nje-kɔruje gel-ndu mbɔnje naa ngaa
are ń-ddee ke Jeju lo-gange-sariya te.
67 Ń-paje na: « Bbo e-to Kiriste a e-pa
areje.» Jeju ilade te na: « Bbo m-pa marese
a, a kooje ne mese te ang,
68 ngaa bbo m-dujuse tar a, a kilamje te
ang.
69 A kunn kote bbasine, Ngonn le dew
a kisi dɔ-ji-kɔl Lubba ke nje-singa-mɔngu
te.»
70 Dede tɔyn ń-paje na: « Yeenn a, e-to
Ngonn le Lubba wa?» Nila te na: « Esese
njaa e-paje na: M-to Ngonn le Lubba.»
71 Ń-paje na: « Ddi a ta koo tar le nje-
najije dda ne bbay wa? Jeje njaa joo tar ke
tae te mban.»

23

Daw ke Jeju nɔ Pilate te

1 Dewje ke uwaje Jeju inje taar tɔyn ngaa
awje saa nɔ Pilate te.
2 Dulaje tar tae te na: « Jinga dingaw
neenn, naw nɔsu kutu dewje ta kare ń-
ddaje dɔ-ngeng. Ń-pa nare dewje ta kare
uka *lambo ke Sejar ang ngaa ń-pa na ne
njaa ń-to Kiriste, ń-to Mbay.»
3 Pilate duju tar Jeju toke be: « E-to tɔku-
mbay le *Jiipije wa?» Jeju ilae te na: « Ei
njaa e-pa.»
4 Pilate pa are tɔku nje-poloje Lubba ke
dewje ke banya na: « Minga mare ne ke
ase kare munda ne tar dɔ dingaw te neenn
kara ang.»
5 A ń-telje ń-paje dare ngeng nya na: «
Naw ń-tɔju dɔ-ngeng dewje ddew ne-tɔju
te dɔ nange te ke Galile tɔyn. Nunn kute
bbe te ke Jude ndereng lo te neenn.»
6 Kake Pilate oo tarjeenn le a, ń-duju ta
gere se dingaw neenn to dew ke bbe te ke
Galile wa?
7 Ń-pa dare Pilate na Jeju in nange te
ke tɔku-mbay *Erode a ɔn dɔe a, nulae rɔ
*Erode te ke ee Jurusalam me ndɔje teenn
tɔ.

*Daw ke Jeju nɔ *Erode te*

8 Toke *Erode oo Jeju a, rɔe nele nya.
Lew baa njaa naw ń-sange ddew ta kooe,
mba noo tarje nya ke dewje aw paje dɔe
te ngaa ń-ndiki ta kare Jeju dda mare ne-
mɔrije are noo.
9 Ń-duju tar Jeju nya. A Jeju ilae te ang.
10 Tɔku nje-poloje Lubba ke *nje-kɔruje
gel-ndu eeje teenn ngaa aw gangeje tar ula
ta Jeju te ke singa singa.
11 *Erode ke mbambaje laa ooeje maji
ang. Ń-kokeje ngaa dulaeje kubbu ke
ndɔne. Goe te a, dulaeje rɔ Pilate te guku.
12 Ndɔe teenn njaa Pilate de ke *Erode
ke ń-toje to nje-baanji le naa, ń-telje to nje-
buwa-kuraje.

Ń-tel ke Jeju nɔ Pilate te

13 Pilate bbar tɔku nje-poloje Lubba ke
nje-kɔnje dɔ dewje, ke dewje,
14 ngaa ń-pa narede na: « E-ddeeje ke
dingaw neenn rɔm te ngaa e-paje na: Naw
ń-tɔju dɔ ngeng dewje. Ooje: M-duje tar
kemse te. A minga mare *majang ke ń-dda
bba undaje ne tar dɔe te le kara ang.
15 *Erode kara inga *majang ke ń-dda
kara ang tɔ. Mba yeenn a, nulae ne nareje
guku. Ooje, dingaw neenn dda mare ne
kara ke ase yo ang.
16 Ma kare dundae ke ndey a, ma
kinyae.»
17 [Ndɔ *kusuje tɔyn, to tar le Pilate ta
kɔru dew kara key-kula te.]
18 Dewje le tɔyn paje ke taar na: « E-tɔl
dingaw neenn a ɔru Barabase areje!»
19 Barabase le duwae dilae key-kula te,
mba nee horo mare dewje te ke ddaje
dɔ-ngeng me bbe te ke Jurusalam ddem
Barabase tɔl dew ddem.
20 Pilate pa tar arede bbay, mba ń-ndiki
ta kinya Jeju.
21 A duruje eki na: « E-tɔle dɔ kake-dese
te! E-tɔle dɔ kake-dese te!»
22 Pilate pa arede gɔl muta laa na: «
Majang ddi a ń-dda wa? Minga mare ne
ke ń-dda ke ase yo ang. Ma kare dundae a
dinyae.»
23 A dewje le uruje eki dujuje nya na ń-
tɔl Jeju dɔ kake-dese te. Eki lede uta dɔ
Pilate.
24 Yeenn bba Pilate unn ndu ta dda ne ke
daw ń-dujuje le.
25 Nɔru Barabase ke dewje le dujeje ta
kare nɔre le. Barabase ke dilae key-kula
te wɔju dɔ dɔ-ngeng, ke wɔju dɔ dew ke ń-
tɔle le ngaa nula Jeju jide te ta kare ń-ddaje
saa ne tɔyn ke mede ndiki.

Daw ke Jeju ta tɔle

26 Toke mbambaje aw awje ke Jeju a,
dingaje Simɔ ke to dew ke bbe te ke Sirene
ke in ndɔɔ̂ aw tel ke bbê. Duwaeje dundaje
kake-dese dɔe te ta kare noto ń-nja ne go
Jeju te.
27 Dewje banya banya ke deneje aw awje
go Jeju te. Deneje le aw undaje karede
ngaa aw nɔje mba tar laa.
28 Jeju turu rɔe ke rɔde te ngaa pa na: «
Deneje ke Jurusalam, e-nɔje mba tar lese
ke tar le ngannse bbo e-nɔje mba tar lem
ang.
29 Ooje, mare ndɔ aw ddee ke dewje a
paje na: Koko ee ke deneje ke awje kate, ke

dede ke dujuje ang bbay, ke dede ke dareje
mba ngonn il ang!
30 Me ndɔje teenn le dewje a paje kare
ddingirije na: Osoje dɔje te! Da pa kare
dɔ-kubbaje na: E-debbeje dɔje te!
31 Mbata bbo ń-dda ne ke kake ke tebbe
toke be a, ddi a da dda ke kake ke tutu wa?»
32 Kare teenn, daw daw ke dingawje joo
ke to nje-ne-ddaje ke maji ang, ta tɔlde
kara baa ke Jeju.

Dewje bbereje Jeju dɔ kake-dese te

33 Ń-teeje lo te ke daw ń-bbar na Ka-dɔ-
dew a, ń-bbereje Jeju dɔ kake-dese te ngaa
ń-bbereje nje-ne-ddaje ke maji ang ke joo
le dɔ kake-deseje te. Kara dɔ ji-kɔl Jeju te
a ye ke kara dɔ ji-gele te.
34 Jeju pa na: « Bɔy ɔru tar dɔde te, mba
ń-gereje ne ke daw ń-ddaje ang.» Ń-ddɔje
mbari bba ń-kaynje ne naa kubbu le Jeju.
35 Dewje areje keteenn aw ooje nejeenn.
Nje-kɔnje dɔ dewje aw kokoje Jeju na:
« Naji mare dewje. A bbo ń-to Kiriste
ke Lubba mbere a, maji kare naji da-rɔe
njaa.»
36 Mbambaje kara kokeje. Daw ngɔsi saa
ngaa dareje maann binye ke mase ke ria
na benegere.
37 Ń-paje na: « Bbo e-to tɔku-mbay le
*Jiipije a, ei njaa aji rɔi!»
38 Dunda maketuru dɔ kake-dese te le
taar na: Ne neenn ń-to tɔku-mbay le
*Jiipije.
39 Mare nje-ne-dda ke maji ang kara ke ń-
bbere dɔ kake-dese te taje na: « E-to Kiriste
ang wa? Ei njaa aji rɔi bbo ajije!»
40 A nje-ne-dda ke maji ang ke kara
ndange nje-mare le na: « E-bbel Lubba ang
wa? Ei kara ń-gange sariya dɔi te toke laa
tɔ.
41 Sariya leje to ke dɔgɔle, mba jinga
kuka neje ke maji ang ke ń-dda. A ne ń-
dda ne ke maji ang kara ang.»
42 Ń-pa nare Jeju na: « Ole mei dɔm te
ndɔ te ke a tel ddee kɔn bbe.»
43 Jeju pa are na: « Tɔkɔrɔ, m-pa mari
bbokone a kisi sem lo te ke maji.»

Jeju oy dɔ kake-dese te

44 Gɔl kare aw ngɔsi ke dɔku gire joo a,
lo ndul dɔ nange te tɔyn ndereng gɔl kare
muta ke lo-kul te.
45 Kare ndoko ang ngaa kubbu ke ń-tɔ
ń-gange ne me key-polo-Lubba tir danna.
46 Jeju uru eki ke taar pa na: « Bɔy, minya
ndilim me jii te.» Goe te ke ń-pa tar neenn
a nuwa rɔe.
47 Nje-kɔn dɔ mbambaje oo nejeenn le a,
nɔsu gaji Lubba ngaa ń-pa na: « Tɔkɔrɔ
njaa dew neenn to gate gate.»
48 Dewje ke banya banya ke areje lo neje
teenn le ooje neje ke teeje le ngaa dundaje
karede ń-telje ne ke bbê.
49 Dewje tɔyn ke gereje Jeju, ke deneje ke
inje saa Galile te awje saa, dareje ddew ew
bba daw dooje neje ke aw toje le.

Jejebbe dubbu Jeju

50-51 Mare dingaw ke ria na Jejebbe, ń-to
dew ke maji ke dew ke gate gate. Ń-to dew
ke bbe te le *Jiipije ke ria na Arimate. Naw
ń-ngebbe *Kɔń-bbe le Lubba. Ń-to kara le
nje-gangeje sariya. A ne ń-mbete sariya ke
nje-gangeje sariya mareje gangeje dɔ Jeju
te, ke neje ke ń-ddaje ke Jeju.
52 Jejebbe le aw rɔ Pilate te ngaa duju ta
kunn ninn Jeju.
53 Nɔru ninn Jeju dɔ kake-dese te nila
nangê, ń-ke ninn le ke kubbu ngaa naw
nila me buwa te ke duru me er te. Buwa
le dila ninn dew me te ndɔ kara ang bbay.
54 Ndɔe le to ndɔ mɔse ne ngaa *ndɔ-
kuwa-rɔ le *Jiipije a ta kunn kute.
55 Deneje ke inje ke Jeju Galile te ddeeje
saa le, awje ke Jejebbe aw ooje buwa le ke
gusu ke Jejebbe ila ne ninn Jeju me buwa
te le.
56 Ń-telje mba kaw mɔse wubbu ke ete
maji. Goe te a, duwaje rɔde, mba to *ndɔ-
kuwa-rɔ, ddew kara baa toke *ndu pa.

24

Tar kin le Jeju horo dewje te ke oy

1 Ndɔ kara go *ndɔ-kuwa-rɔ te a, deneje
le teeje ke ta-lo-kare baa, awje ke wubbu ke
ete maji ke dede njaa ń-ddaje ke ta buwa
yo te.
2 Dooje er ke dutu ne ta buwa-yo le toke
ndubbu,
3 dandeje a dooje ninn *Ebbe-dewje Jeju
le ang.
4 Dejeje tar wɔju dɔ ne ke dooje le pin.
A ta koo a, dingawje joo ke ulaje kubbu ke
ndɔren teeje ingajede.
5 Bbel dda deneje le ngaa dulaje dɔde ke
nangê. Dingawje ke joo le paje arede na: «
Mbata ddi bba aw e-sangeje dew ke isi ke
tebbe horo nje-yoje te wa?
6 Nee neenn ang, ń-ndol mban. Oleje
mese dɔ tar te ke ń-pa narese kare te ke
ń-nayn ne Galile bbay na:
7 Maji kare dula Ngonn le dew ji nje-ne-
ddaje te ke maji ang, da tɔle dɔ kake-dese
te ngaa ndɔ muta a na kin.»
8 Ngaa doleje mede dɔ tarje te le Jeju le.
9 Dinje ta buwa yo te ń-telje mba kɔru
gel nejeenn tɔyn kare *nje-kayń-kulaje le
Jeju ke dɔku gire kara ke kese dewje tɔyn.
10 Mari-Madelena, ke Jani, ke Mari kɔn
Jakeje, ke mare deneje a paje tar le are
*nje-kayń-kulaje le.
11 A dooje to tar mbe ngaa dooje mede te
ke tar le deneje le ang.
12 A Piyar in ayn ngɔru aw ta buwa yo
te le. Nula gɔse a ta kubbuje ke to nangê

a noo ngaa naw ń-tel ke key a tar ike sel wɔju dɔ ne ke tee le.

Jeju tee inga mare nje-njaje goe te ddew Emayusu te

13 Me ndɔe teenn njaa dewje joo horode te awje ke mare bbe te ke ria na Emayusu ke ew ase kula metere dɔku gire kara,
14 daw ń-tɔnje tam dɔ neje te tɔyn ke nday le.
15 Kare te ke daw ń-tɔnje tam, ke daw ń-maynje naa tar a, Jeju ddee ngɔsi ke de ngaa aw nja ke de.
16 Daw dooeje a mare ne ɔkude ddew kare ń-gereje.
17 Ń-pa narede na: « Tar ddi bba aw paje horo naa te aw e-njaje ne neenn wa?» Darje lo kara ngaa rɔde nelde ang.
18 Mare kara horode te ke ria na Keley-opase ilae te na: « Neje ke ndayje me ndɔje te neenn, ei ke kari baa njaa e-to dew ke Jurusalam ke e-gere tare ang wa?»
19 Jeju pa arede na: « Ddi wa?» Dilaeje te na: « Ne ke ddee dɔ Jeju te ke Najarete. Ń-to nje-kila mber-tar le Lubba ke ngeng nya ddew kula te ke ddew tar te nɔ gɔl Lubba te ke nɔ gɔl dewje te tɔyn.
20 Tɔku nje-poloje Lubba leje ke tɔku-mbayje leje ilaeje me ji dewje te are ń-gange sariya yo dɔe te ngaa ń-tɔle dɔ kake-dese te.
21 Junda meje to ne a na kɔru Ijarayel kɔ bbere te, a dɔ neje teenn tɔyn, dda ndɔ muta bbokone ngaa ke nejeenn teeje.
22 Tɔkɔrɔ njaa, mare deneje horoje te ddaje ne ke uta dɔje. Dawje ke ta-lo-kare baa dɔ-bare te ngaa,
23 dingaje ninn Jeju le ang a, ń-telje ń-paje na anjije teeje ingaje neje ngaa paje na nisi ke tebbe.
24 Mare dewje ke eeje ke je awje ta buwa yo te le. Dooje neje le ddew kara baa toke deneje le paje, a dooeje ang.»
25 Jeju pa na: « Nje-ne-gere-angje! Esese ke ooje mese te ke ngɔru ke neje tɔyn ke nje-kilaje mber-tar le Lubba paje arese ang!
26 Maji kare Kiriste oo ndoo toke baann kete bba ta nande me ndoko te laa!»
27 Jeju ɔru gel ne ke maketuruje le Lubba tɔyn paje dɔe te. Nunn kute maketuru te le Moyije ndereng maketuru te le nje-kilaje mber-tar le Lubba.
28 Kake ń-teeje ngɔsi ke bbe ke daw dawje ke ke te a, Jeju dda toke na ta kɔtu kinyade a,
29 ń-paje nya na: « E-nayn ke je, mba lo aw wul ngaa kare a ta kande.» Nande me bbe te le mba nayn ke de.
30 Nisi ta ne-kusa te ke de a, nunn mapa, ń-bbar Tar ke Maji dɔe te. Goe te a ń-tete danna ngaa narede.
31 Yeenn ngaa kemde uja dɔe te are ń-gereje. A ne kara, ń-kiri piti a niki ndong.
32 Ń-paje tar horo naa te na: « Kare te ke naw ń-pa tar nareje ddew-bô ngaa naw nɔru gel maketuruje nareje le meje unda dɔ benya ang wa?»
33 Me kare teenn njaa, dinje ń-telje Jurusalam ngaa dingaje *nje-kayń-kulaje ke dɔku gire kara ke nje-buwa-njaje lede
34 ke aw paje arede na: « Tɔkɔrɔ *Ebbe-dewje ndol, mba Simɔ ooe ke keme.»
35 Dɔruje gel ne ke ingade ddew-bô, ke ddew ke to ke ń-gereje ne kare te ke naw ń-kayn ne de mapa.

Jeju tee inga nje-njaje goe te ke mare dewje

36 Kake daw ń-paje tar toke baann bbay a, ne njaa ń-tee nare dannde te ngaa ń-pa narede na: « Me-wul-lɔm ee ke se.»
37 Mede unda dɔ benya ddem, bbel ddade ddem, are dejeje to nooje uma.
38 A ń-pa narede na: « Mbata ddi bba eeje ke keje mayń-tar mese te wa?
39 Aaje jimje ke gɔlumje ooje, ema njaa mar neenn, ɔrumje ooje, uma ee ke tal-rɔ ke singa-rɔ ang. A ema mee ne.»
40 Kake naw ń-pa tar baann a, ń-tɔjude jiaje ke gɔleje le.
41 Dooje to ne ke tɔkɔrɔ ang bbay, mba rɔde nelde nya. Jeju pa arede na: « Eeje ke mare ne-kusa neenn ang wa?»
42 Dareje debbe kanji ke kɔbbu kara.
43 Ń-taa ngaa nusa kemde te.
44 Goe te a ń-pa narede na: « Ne ke m-pa marese kare te ke m-nayn ke se le a neenn. Maji kare ne ke ń-dda wɔju dɔm me maketuru *ndu te le Moyije, ke me maketuru te le nje-kilaje mber-tar le Lubba ke me Maketuru*Sɔme te ddee ne ke tɔkɔrɔ.»
45 Yeenn a nɔru ddew narede kare ń-gereje ne gel Maketurule Lubba.
46 Ń-pa narede na: « Ń-dda me Maketu-rute le Lubba na: Kiriste a koo ndoo ngaa, ndɔ muta a na kin horo nje-yoje te.
47 Da kila mber-tar ke ri Kiriste kare dewje tɔyn turuje ne ddew lede, mba kare tar *majang lede ɔru dɔde te. Mber-tar le a kunn kute Jurusalam.
48 E-toje to nje-tar-naji neje neenn le.
49 Ngaa ooje, ma kare ne ke Bɔy unn ndue ta karese ddee dɔse te. A e-naynje me bbe te ke Jurusalam ndereng ndɔ ke a kingaje singa-mɔngu ke in darâ.»

Jeju tel ke darâ

50 Nɔrude naw ke de er ke Betani. Goe te a, nula jia ke taar ngaa ń-bbar Tar ke Maji dɔde te.
51 Kare te ke naw ń-bbar Tar ke Maji dɔde te a, ninyade ngaa Lubba unne ke darâ.

52 Goe te ke dɔsuje gɔlde nɔe te a, ñ-telje
Jurusalam ke koko.
53 Ñ-naynje me key-polo-Lubba te ngaa
ñ-pitije Lubba.

Maketuru kula le nje-kayn-kulaje
Kula
Kl

Jeju pa tar wɔju dɔ Ndil-me-nda

1 Ngokɔm Topile, me dɔngɔr maketuru te
lem, m-pa tar dɔ neje te tɔyn ke Jeju unn
kutu dda, ke neje ke ɲ̂-tɔju kunn kutu kula
te ke ɲ̂-dda,
2 ndereng ndɔ te ke Lubba unne tel saa
darâ. Kete bba kare Lubba tel saa darâ a,
nunn ndu ddew te le Ndil-me-nda nare nje-
kayn-kulaje ke ɲ̂-mberede.
3 Go yo te laa a, ɲ̂-tɔju rɔe narede ngaa
ɲ̂-dda neje dang dang ta tɔjude to nisi kem
baa. Ɲ-dda toke baann ndɔ dɔsɔ ngaa ɲ̂-pa
tar dɔ kɔɲ̂-bbe te le Lubba narede.
4 Mare ndɔ nisi ta ne-kusa te ke de a,
nunn ndu narede na: «Ɔtuje me bbe te ke
Jurusalam ang ta ɲ̂-ngebbeje ne ke Bɔ unn
ndu ta karese, ne ke m-pa tare marese kete
mban le.
5 Jan dda dewje batem maann, a sese,
a kingaje batem Ndil-me-nda me ndɔje te
neenn.

Tar tel le Jeju darâ

6 Nje-kayɲ̂-kulaje le mbɔnje naa rɔ Jeju
te ngaa dujeje na: «Bbasine neenn njaa a
tel ke kɔɲ̂-bbe kare ngann Ijarayelje wa?»
7 Jeju pa arede na: «To tar lese ta gere
ndɔe wase kare ang. Mba Bɔy wɔju ndɔe
le, ke kare le ddew singa te laa njaa.
8 A a kingaje singa-mɔngu ddew te le
Ndil-me-nda ke a ddee dɔse te. Ngaa a telje
to nje-tar-naji lem me bbe te ke Jurusalam,
dɔ nange Jude te tɔyn, dɔ nange Samari te,
ndereng kɔyn nange te tɔyn.
9 Goe te ke Jeju pa tar le a, nin kemde te
ke darâ ngaa mum dibbi dɔe are dooe ang.
10 Kare te ke daw daaje lo ke darâ ke go
Jeju te le bbay a, a ta koo a, dingawje joo
ke ulaje kubbu ke nda arje mbɔr nje-kayn-
kulaje te le.
11 Dingawje le paje arejede na: «Dewje
ke Galale, mba ddi bba arje neenn aw aaje
lo ke darâ wa? Jeju neenn ke Lubba unne
horose te aw saa ke darâ a tel ddee ddew
kara baa toke kaw laa ke ooeje neenn.»

Kuwa dɔ naa le nje-kayn-kulaje

12 Nje-kayɲ̂-kulaje le inje dɔ ddingiri te
ke ddaw ɲ̂-bbar na ddingiri olibeje le telje
Jurusalam. Ddingiri le to ngɔsi baa ke bbe
le ase kilo metere kara.
13 Toke ɲ̂-teeje Jurusalam a, daalje dawje
me key te ke to dɔ mare te taar ke to
lo mbɔ-naa lede. Dewje ke eeje teenn to
Piyar, Jan, Jake de ke Andere, Pilipi de ke
Toma, Bartelemi de ke Matiye, Jake ngonn
le Alpe, Simɔ ke daw ɲ̂-bbare to Jelote, ke
Jude ngonn le Jake.
14 Dede tɔyn njaa, daw dooje ta naa daw
duju Lubba ke ndɔ tɔyn. Mare deneje,
Mari kɔn Jejuje, ke ngakɔn Jeju eeje horode
te tɔ.

Dunn Matiyase turu Judase te to nje-kayɲ̂-kula

15 Dɔ ndɔeje teenn, Piyar in taar horo
nje-me-kunnje ke kɔrde ase kɔr kara ke
dɔjoo ngaa pa na:
16 «Ngakɔmje, ne ke Ndil-me-nda unda
ta Dabbiti te are pa maketuru te le Lubba
ddee to ne ke tɔkɔrɔ. Tar le na Judase a tel
to nje-kunn nɔ dewje ke uwaje Jeju.
17 Kete, nee horoje jee nje-kayn-kulaje te
njaa ngaa dinya debbe kula ke jaw ɲ̂-ddaje
neenn jia te tɔ.
18 Ɲ-ndoko ndɔɔ ke nare ke dukae ne
mba ne ke maji ang ke ɲ̂-dda ngaa ɲ̂-tee
noso me ndɔɔ te le ke gɔse, mee ribba ngaa
kula-sien tee tɔyn ungu ddaka.
19 Dewje tɔyn ke ddaje bbe Jurusalam
ooje tare ngaa undaje ri ndɔɔ le ke ndɔn
tar lede na, Hakeldama, gel ri le na: ndɔɔ
mese.
20 Ɲ-dda tare maketuru Sɔme te na:
‹Maji kare key laa tel dɔ-ndubba
ngaa, dew to te ang.›
Tɔ bbay ɲ̂-dda maketuru te le lubba na:
‹Maji kare mare dew taa ture kula te laa.
21 «Yeenn a, mare dewje ke njaje ke je dɔ
ndɔje te ke Ebbejeje aw ɔru ne nɔje eeje
neenn.
22 Unn kute dɔ ndɔ te ke Jan ddae ne
batem ndereng ndɔ te ke Lubba unne ne
horoje te tel saa ne darâ. Maji kare mare
dew kara horo dewje neenn le tel to nje-
tar naji ke je wɔju dɔ tar kin le Jeju Kiriste
horo nje-yoje te.»
23 Yeenn ngaa ɲ̂-tɔjuje dewje joo: Jejebbe
ke mare ria to Barsabase ke daw ɲ̂-bbare
bbay na Justus, de ke Matiyase.
24 Goe te a ɲ̂-dujuje Lubba na: «Ei
Ebbejeje ke e-gere ne ke to me dewje te
tɔyn, horo dewje te ke joo neenn ɔru dew
ke mei ndiki,
25 mba kare ɲ̂-dda kula le nje-kayn-
kulaje turu Juda te ke tusu kula le inya a
aw lo te laa ke ase.»
26 Ɲ-dda elemteen, a elemteen le oso dɔ
Matiyase te ngaa kare teenn njaa dilae
horo nje-kayn-kulaje ke eeje dɔku gire
kara.

2

Ndil-me-nda ddee dɔ nje-me-kunnje te

1 Toke ndɔ Pentekote ase a, nje-me-kunn
isije dɔ naa te kara baa.

2 A ta koo a, mare kɔru ne bbar darâ toke
mare le tɔku yel ke aw ula ngaa taa me key
ke disije te le tɔyn.
3 Ngaa, dooje ne toke mare le ndɔn̂-puru.
Ndɔn puru le saren naa ngaa isi dɔde te
kara kara tɔyn.
4 Ndil-me-nda ddusu mede tɔyn ngaa
dunnje kutu pa tar ke ndɔn̂-tarje dang
dang ke Ndil le unda tade te.
5 Mare Jiipije ke bbeelje Lubba eeje me
bbe te ke Jurusalam tɔ. Dinje nangeje te
dang dang tɔyn.
6 Toke dewje le ooje kɔru ne ke bbar tee
mbide te le a, n̂-mbɔnje naa toke banya
banya. Tar ikide sel, mba dede kara kara
tɔyn daw dooje tar bbeje lede ta nje-me-
kunnje te le.
7 Ne le gange singade ddem, arede rɔ-
neel ddem ngaa ń-paje na: «Dewje tɔyn ke
aw paje tar neenn toje to dewje ke Galile
ang wa?
8 A dda toke baann bba na na kara aw
oo tar-bbe laa tade te wa?
9 Jeje ke jin nange te ke Parte, Mede, ke
Elamite, dewje ke Mejopotami, dewje ke
Jude, ke Kapadose, Pɔn, ke Aji,
10 dewje ke Piriji, ke Pampili, Ejipite ke
Libi ke to ngɔsi ke Siren, dewje ke Rɔm ke
ddaje bbe Jurusalam,
11 dede tɔyn, Jiipije wase dewje ke aw
bbeelje Lubba le Moyije, dewje ke bbe te
ke Kerete, ke dewje ke bbe te ke arabi, jaw
joo tar neje ke maji ke Lubba dda ke daw
n̂-paje tare ke tar bbeje leje.
12 Dewjeenn tɔyn njaa tar ikide sel, n̂-
gereje ne ke da ddaje ang ngaa n̂-paje tar
horo naa te na: «Ne ddi a toke be wa?»
13 A mareje aw kokoje nje-me-kunnje le
na: «Dayje koto ke to ben dare ddade.»

Piyar pa tar are dewje ke banya

14 Yeenn ngaa Piyar in ar taar, ke nje-
kayn-kulaje ke dɔku gire kara ngaa pa ke
taar na: «See dewje ke nange te ke Jude, ke
sese tɔyn ke isije bbe te ke Jurusalam, maji
kare ooje neje neenn ke maje ta e-tukaje
mbise ooje ne tar lem.
15 Baann ang, koto a dda dewje neenn
toke aw ejejeenn ang. Lo to ke endɔɔ baa
bbay mba gɔl kare to kare jikara baa bbay.
16 A ne ke aw ooje neenn to tar ke Jowel
nje-kila mber-tar le Lubba pa a ddee to ne
ke tɔkɔrɔ. Ń-pa na:
17 ‹Lubba pa na: ddutu ndɔ a,
ma kare Ndil lem isi me dewje te tɔyn,
ngannse ke dingaw, ke ngannse ke dene
a telje to nje-kilaje mber-tar lem,
ngann basanje lese a kooje ne toke mare le
nijeenn,
bbukaje lese a nije.
18 Tɔkɔrɔ, dɔ ndɔeje teenn le,
ma kare Ndil lem nje-kulaje lem ke din-
gaw, ke nje ke ndene
ngaa da kilaje mber-tar lem.
19 Ma dda ne ke dum dɔ koo me dara te
ke ne-mɔrije nangê dɔ nange te:
Mese, puru, ke tɔku sa-puru.
20 Kare a tuka ndul,
neyn a kase toke mese,
kete bba kare ndɔ le Ebbe-dewje ke to tɔku
ndɔ ke ndɔ ke maji a ddee.
21 Yeenn a, dew ke bbar ne ke ri Ebbe-
dewje a,
a kinga kaji*.›
22 «Ngann Ijarayelje, ooje tar ke ma ta
pa karese neenn. Jeju ke Najarete le, to
dew ke Lubba tɔjuse to ne a nulae narese.
Yeenn bba Lubba are n̂-dda ne-mɔrije, neje
ke dum dɔ koo, ke ne-tɔju-neje dang dang
horose te. E-gereje nejeenn ke maje.
23 Jeju le dunne dulae jise te ddew kara
baa ke ndu ke Lubba njaa unn toke kete
ddem ddew kara baa ke ne ke Lubba mɔse
lew baa ddem. Uwaeje ilaeje ji dewje te ke
maji ang areje n̂-tɔleje kake-dese te.
24 A Lubba ndole ɔre me ji yo te, mba yo
ee ke singa ngaji ta ngeme jia te ang.
25 Dabbiti pa tar dɔ Jeju te le na:
‹Maw moo Ebbe-dewje nɔm te ke kar tɔyn,
mba nee dɔ-ji kɔlum te kare ta ne yekem
ang.
26 Mba yeenn a, rɔm neelem nya ngaa
maw mɔsu pa rɔ-neel.
Ne ke maji uta, to da-rɔm kara a kisi ke
me-ngebbe
27 mba a kinyam lo te le nje-yoje ang
ngaa a kinya ema Nje-me-nda lei kare m-
ndum me buwa-yo te ang.
28 E-tɔjum ddew kinga tebbe, Ar nɔm te a,
ma kinga koko†.›
29 «Ngakɔmje, ddew ɔru arem kare m-pa
tar neenn ke maje marese: kajeje Dabbiti
oy, n̂-dubbe, are dɔbare to horoje te baa
bbay.
30 Ń-to nje-kila mber-tar le Lubba ngaa
n̂-gere to Lubba unda yo bba unn ne ndu
kare dew ke gele te isi ngende-mbay te.
31 Dabbiti le gere kete to Kiriste a kin
buwa-yo te. Yeenn bba n̂-pa tar ke dɔ
Kiriste te le na: Lubba a kinyae lo te le
nje-yoje ang, ngaa da-rɔe a ndum buwa-yo
te ang.
32 Jeju neenn le, Lubba are nin buwa-yo
te are jeje tɔyn n̂-toje to nje-najije.
33 Lubba unne undae dɔ ji-kɔle te darâ.
Ninga Ndil-me-nda ke Bɔ unn ndu ta kare
le ngaa n̂-saren Ndil le dɔje te to ke aw ooje
ke kemse ddem ke mbise ddem neenn.
34 Dabbiti aw darâ ang njaa, a pa na:
‹Ebbe-dewje pa are Ebbemje na:
Isi dɔ ji-kɔlem te

* **2:21 2.21** Jowel 3.1-5 † **2:28 2.28** Sɔm 16.8-11

35 ndereng ndɔ te ke ma dda kare nje-
baanji lei
telje to lo kungu gɔli‡.›
36 «Maji kare dewje tɔyn ke Ijarayel
gereje ke maje: Jeju ke e-tɔleje kake-dese
te le, Lubba are ñ-to Kiriste ddem Ebbe-
dewje ddem.»

Dewje doro muta ddeeje unguje dɔ nje-me-kunnje te

37 Toke dewje le ooje tar le a tar le gange
singade ngaa ń-dujuje Piyar ke kese nje-
kayn-kulaje le na: «Ngakɔnjeje, ddi a maji
kare ñ-ddaje wa?»
38 Piyar pa arede na: «E-turuje mese
ngaa ta na na kara inga batem ke ri Jeju
Kiriste. Baann bba Lubba a kɔru tar
majangje lese dɔse te ngaa na karese Ndil-
me-nda.
39 Mba ndu neenn le to wɔju dɔse, ke
ngannse, dewje ke isije ddew ew, ke dewje
ke banya banya ke Ebbe-dewje Lubba leje
a bbarde.»
40 Piyar pa tarje dang dang mba pa ne
tar-naji ddem mba kɔsu ne kutude ddem.
Ngaa ñ-pa na: «E-teeje horo nje-me-maji
angje te ke bbasine ke ddang areje Lubba
ajise.»
41 Dewje ke ndikije go tar te laa le ingaje
batem. Ndɔe teenn kɔr dewje ase ne ke
doro muta ddeeje unguje dɔ kɔr nje-me-
kunnje te ke kete.

Tar me-kara le nje-me-kunnje

42 Nje-me-kunnje le unnje rɔde tɔyn mba
kaw koo ne-tɔju le nje-kayn-kulaje ke ndɔ
tɔyn, daw dulaje nuju naa te, daw ñ-ddaje
me-kara ngaa daw ñ-dujuje Lubba.
43 Bbeel dda dewje tɔyn mba Lubba dda
neje ke dum dɔ koo, ke ne-mɔrije nya nya
ddew te le nje-kayn-kulaje.
44 Me dewje ke ooje mede te to kara baa
ngaa dunguje neje lede dɔ naa te kara baa.
45 Ń-labbeje ndɔɔje lede, ke ne-kingaje
lede ngaa ñ-kaynje naa nare ase kem ne
ke dude.
46 Dooje ta naa ngaa ke ndɔ kara kara
tɔyn daw dawje key-polo-Lubba te naa te.
Daw dusaje ne ta key te le naa. Daw dusaje
ne lede ke koko, ke me ngonń-kase.
47 Ń-pitije Lubba ngaa dewje tɔyn oojede
maji kemde te. Ke ndɔ kara kara tɔyn
Ebbe-dewje aw ungu dewje ke naw najide
dɔ mare te.

3

Piyar are dew ke rɔe oy ddee maji

1 Mare ndɔ, Piyar de ke Jan dawje ke key-
polo-Lubba te mba duju Lubba ke gɔl kare
ke muta te lo-kul te.
2 Dewje awje ke mare dew ke duje to nje-
mete undaeje ta key-polo-Lubba te ke daw
ñ-bbar na Ta-key ke Kura. Daw dundae
keteenn ke ndɔ ke ndɔ kare ñ-kɔy ne ji
dewje te ke aw andeje me key-polo-Lubba
te le.
3 Toke noo Piyar de ke Jan ke daw ta
kande me key-polo-Lubba te le a, ñ-dujude
kare dareje nare.
4 Yeenn a, kem Piyar de ke Jan to ke dɔe
te ngaa Piyar pa na: «Aaje!»
5 Dew le aade mba neje to na kinga mare
ne jide te.
6 A Piyar pa are na: Mee ke ande wase
nare ta kari ang. A ne ke mee ne a neeenn,
mari: In taar, e-nja ke ri Jeju ke Najarete!»
7 Piyar uwa ji-kɔl dew le are nin taar.
Kem naa te neenn njaa gɔleje, ke esengele
gɔleje mɔnguje.
8 Naal bbate nar taar ngaa ñ-nja. Nande
ke de key-polo-Lubba te naw ñ-nja, naw ñ-
tal ñ-turu nɔsu ne gaji Lubba.
9 Dewje tɔyn ooeje naw ñ-nja ngaa naw
nɔsu gaji Lubba le.
10 Dewje gereje ke maje to nje-ne-kɔy
ke isi lew ta key-polo-Lubba te ke daw ñ-
bbar na Ta-key ke Kura le aann. Bbeel dda
dewje le ngaa tar ikide sel wɔju dɔ ne ke
inga dingaw le.

Piyar tɔju tar me key-polo-Lubba te

11 Dew le inya go Piyar de ke Jan ang. A
me dewje tɔyn unda dɔ benya ngaa aynje
awje rɔde te kɔ baranda te ke daw ñ-bbar
na Baranda le Salomɔ.
12 Toke Piyar oo ne le be a, pa arede na:
«Dewje ke Ijarayel, mba ddi bba arje bbeel
ddase wɔju dɔ ne ke tee horose te wa? Mba
ddi bba aw aajeje toke ne ke ddew singaje
te njaa wase mba ngem ke jaw ñ-ngem
ndu le Lubba le bba ñ-ddae jare ñ-nja wa?
Baann ang.
13 Lubba le Abaraham, Ijake, ke Jakobbo,
Lubba le kajeje ɔsu gaji Nje-kula laa Jeju
ke uwaeje ilaeje ji nje-kɔń-bbeje te, ngaa
e-mbeteje nɔ Pilate te ke ndiki ta kinyae.
14 E-mbeteje Nje-me-nda ke to dew ke
gate gate ngaa e-dujuje are dɔru nje-tɔl
dewje key-kula te darese.
15 Dew ke nje-dda tebbe ke e-tɔleje le,
Lubba ndɔle are ñ-toje to nje-tar naji ne
neenn le.
16 Dingaw ke ooeje ngaa e-gereje ke ar
neenn, mbal dɔ koo ke joo meje te ke ri
Jeju a, ri Jeju le are singa. Koo me te ke
Jeju le a dda are rɔe ddee maji a sese tɔyn
njaa aw ooje neenn.
17 A ngakɔmje, m-gere maji to sese, ke
nje-kɔń-dɔseje e-ddaje ne baann mba to ne
ke e-gereje ang.

‡ **2:35 2.35** Sɔm 110.1

18 Dɔngɔr kete, Lubba njaa unda tar
neenn ta nje-kilaje mber-tar te laa tɔyn na
Kiriste laa a koo-ndoo are tar le a ddee ne
ke tɔkɔrɔ neenn.
19 Yeenn a, e-turuje mese ta e-telje rɔ
Lubba te. Baann bba na toko majangje
lese,
20 ngaa Ebbe-dewje a karese mare kare
ke a kisije ke me-wul-lɔm ngaa na kula ke
Kiriste ke ń-mɔse kete ta karese: Jeju.
21 Karje te neenn, Kiriste le a kisi darâ
ndɛreng ndɔ ke Lubba a tel ke neje tɔyn
dɔgɔle te, ddew kara baa toke Lubba unda
tare ta nje-kilaje mber-tar te laa ke maji
tɔyn are paje.
22 Moyije pa kete na: ‹Ebbe-dewje Lubba
lese a kula mare dew kara horo ngakɔnse
te karese to nje-kila mber-tar le Lubba toke
ema. A kooje tae ddew neje te tɔyn ke na
pa karese.
23 Dew ke oo tar le nje-kila mber-tar le
Lubba le ang a, da kɔre ke ddang horo
dewje te le Lubba*.›
24 Nje-kilaje mber-tar le Lubba tɔyn, unn
kute dɔ Samuyel te, ke nje-kilaje mber-tar
le Lubba ke ddeeje goe te paje tar kara kara
tɔyn wɔju dɔ ndɔje neenn le.
25 Ndu-kunn ke nje-kilaje mber-tar le
Lubba ndaji neenn to wɔju dɔse tɔ. Eeje
kɔ dɔnɔ te ke Lubba ɔsu ke kasese dɔ ndɔ
te ke ń-pa nare Abaraham na: ddew te le
dewje ke geli te, Lubba a bbar Tar ke maji
dɔ dewje te tɔyn ke dɔ nange te.
26 Sese a Lubba unn Nje-kula laa dɔngɔr
ulae kare ń-bbar Tar ke maji dɔse te kare
nɔruse kara kara tɔyn me ne-ddaje te lese
ke maji ang.»

4

Daw ke Piyar de ke Jan lo gange sariya te

1 Toke Piyar de ke Jan daw ń-paje tar ke
dewje bbay a, nje-poloje Lubba, nje-kɔnje
dɔ dewje ke aw ngemje ta key polo Lubba,
ke *saduseyenje teeje ingajede.
2 Wungu ɔnde mba ne ke Piyar de ke Jan
daw ń-tɔjuje dewje ddem, mba Piyar de ke
Jan ń-paje dare dewje le na Jeju in horo
nje-yoje te are dewje ke oyje a kinje horo
nje-yoje te tɔ.
3 Duwajede dilajede key-kula te ndereng
lo-are, mba dɔ loo kul ngaa.
4 A mare dewje banya banya horo dewje
te ke tuka mbide ooje ne tar le Lubba le
ooje mede te are kɔr nje-me-kunnje ase ne
ke doro mi.
5 Lo are a, nje-kɔnje dɔ Jiipije, ke tɔkuje,
ke nje-kɔruje gel-ndu ke eeje Jurusalam
mbɔnje naa.
6 Ann ke to tɔku nje-polo Lubba, Kayipi,
Jan, Alekejandere, ke nje-nujuje le tɔku
nje-poloje Lubba tɔyn eeje teenn tɔ.
7 Dare ń-ddee ke Piyar, ke Jan nɔde te
ngaa ń-dujude tar na: «Ddew singa-mɔngu
te le na wase ke ri na bba aw ddaje ne ne
neenn wa?»
8 Ndil-me-nda ddusu Piyar ngaa pa arede
na:
9 «Nje-kɔń-bbeje, ke tɔku dewje, ń-dda
maji ke nje-mete, a bbokone dewje aw
dujuje ta gere ddew ke ń-dda bba rɔe ddee
ne maji le.
10 Sese tɔyn, ke dewje ke Ijarayel, maji
kare e-gereje to, ke ri Jeju kiriste ke Na-
jarete a dew neenn ar ne nɔse te ke rɔ ke
maji neenn. Jeju ke e-tɔleje dɔ kake dese
te a Lubba ndole le.
11 Ne a maketuruje le Lubba pa tar laa
na: ‹Ń-to er ke esee nje-kɔsuje key e-
mbeteje le aann. Er le tel ddee to singa
gɔl key ke dungu nangê*.›
12 Ne kara baa nase kajije, mba Lubba
are mare ri dang dɔ nange te ke a kase
kajije ang.
13 Toke nje-gangeje sariya le Jiipije ooje
ddew ke Piyar de ke Jan ke ń-toje to dewje
ke baa ke dewje ke gereje maketuru ang
daw ń-paje ne tar ke bbeel ang le a, gange
singade. A ń-gɔnjede ń-gereje tɔ to ń-toje
to nje-buwa-njaje le Jeju.
14 Ngaa daaje dew ke ar mbɔrde te ke rɔe
ddee maji le a, ń-gereje tar ke da kilaje te
ang.
15 Yeenn a, dunnje ndu kare Piyar de ke
Jan ń-teeje *lo dda tar te le Jiipije te le ke
ddang. Ngaa duwaje dɔ naa a, ń-paje na:
16 Ddi a ja ddaje ke dewje neenn wa?
Mba dede njaa ń-ddaje ne-mɔri neenn are
dewje ke Jurusalam tɔyn gereje ke maje.
Ddew ke ja maynje ne tare goto.
17 Maji kare ń-ddaje jare tare nja ke kete
horo dewje te ang ngaa. Ja kin ke de kare
ń-bbar ri Jeju ń-pa ne tar dare mare dew
ang.
18 Nje-gangeje sariya le bbarje Piyar de
ke Jan le ngaa paje arede kare ń-paje tar
wase ń-tɔjuje ne ke ri Jeju ang.
19 A Piyar de ke Jan dilaje te na: «Ddi a
to gate gate kem Lubba te wa? Koo tase
wase koo ta Lubba wa? To tar lese kare
ujaje keme!
20 Ddew ke jeje neenn ja kutu ne taje dɔ
ne te ke joo ke kemje ddem ke mbije ddem
goto.»
21 Ń-telje dinje ke de bbay a, dinyade
mba dingaje mare tar ke a kase kunn ddew
kare duwaje ne de ang. Mba dewje tɔyn
aw ɔsuje gaji Lubba wɔju dɔ ne ke nday
le.

* **3:23 3.23** Deterenɔme 18.15-18 * **4:11 4.11** Sɔm 118.22

22 Dew ke ɲ̂-dda ne-mɔri dare rɔe ddee
maji le bbale uta bbal dɔsɔ.

Nje-me-kunnje dujuje Lubba

23 Toke dinya Piyar de ke Jan a, daw
dingaje nje-buwa-njaje lede ngaa dɔruje
gel neje ke tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔkuje
paje arejede le.
24 Goe te ke dooje tar lede le a, dede
tɔyn njaa ɲ̂-ɲ̂-dujuje ke ndu ke kara baa:
«Ebbejeje, Ei njaa e-dda dara, ke nange,
ke ba, ke neje tɔyn ke toje te.
25 Ei ke are Ndil-me-nda unda tar neenn
ta kajeje Dabbiti te ke to nje-kula lei na:
‹Mba ddi bba dewje aw unndaje ne bula
ngaa daw dunguje ne tar me naa te baa
wa?
26 Nje-kɔɲ̂-bbeje tɔyn ke nangê neenn aw
ooje taa naa
ngaa tɔku mbayjeje mbɔnje naa
mba ddaje ddɔ ke Ebbe-dewje ddem, Mesi
laa ddem.›†
27 «Tɔkɔrɔ njaa, Erode de ke Ponse Pilate
ɲ̂-mbɔnje naa me bbe te neenn ke dewje
ke gelde to Jiipije ang ddem ke Jiipije njaa
ddem mba mbete ne Jeju ke to nje-kula lei
ke maji tɔyn ke ila wubbu dɔe te ta kundae
dang to Mesi.
28 Toke baann a, ɲ̂-ddaje dare ne tɔyn
ke e-mɔse kete ddew singa-mɔngu te lei,
ke ddew me-ndiki te lei le ddee to ne ke
tɔkɔrɔ.
29 Yeenn a, ke bbasine neenn, Ebbejeje,
maji kare oo singa ke daw ɲ̂-ddaje ke je
bbo areje singa jee nje-kulaje lei are ɲ̂-pa
ne tar lei ke bbeel ang.
30 Maji kare e-tɔju singa-mɔngu lei are
rɔ-toje goto rɔ dewje te, are ne-mɔri, ke ne
ke dum dɔ koo toje. Are nejeenn ddee toke
baann ke ri Jeju ke to Nje-kula lei ke maji
tɔyn.»
31 Toke ɲ̂-dujuje Lubba ɲ̂-tungaje a,
nange yeke lo te ke ɲ̂-mbɔnje naa teenn.
Ndil-me-nda ddusude ngaa dunnje kutu pa
tar le Lubba ke bbeel ang.

Nje-me-kunnje unguje ne-kingaje lede lo kara baa

32 Me nje-me-kunnje ke banya le ke keje
lede to kara baa. Dew kara horo de te pa
na mare ne to le ne ke kare ne baa ang,
mba dunguje ne-kingaje lede tɔyn dɔ naa
te kara baa.
33 Nje-kayn-kulaje aw paje tar naji ke
singa-mɔngu nya wɔju dɔ tar kin le Ebbe-
dewje Jeju horo nje-yoje te, ngaa tɔku me-
maji le Lubba to dɔde te kara kara tɔyn.
34 Dew ke ne due ee horode te ang, mba
dewje ke eeje ke ndɔɔ wase key labbeje,
ngaa ddeeje ke nare,
35 unguje nɔ nje-kayn-kulaje te. Ngaa ɲ̂-
kayn naa nare dare na na kara inga ase
kem ne ke due.
36 Yeenn bba, mare dew ke ria na Jejebbe
ke nje-kayn-kulaje aw bbareje na Barn-
abase ee ke teenn. Gel ri le na: «Nje-kula
dingaw me dewje te». Ɲ-to dew ke gel Lebi
te ke duje Sipere.
37 Nee ke mare ndɔɔ ngaa ɲ̂-labbe, ɲ̂-
ddee ke nare nungu nɔ nje-kayn-kulaje te.

5

Tar ngem le Ananiyase de ke Sapira

1 Mare dingaw ke ria na Ananiyase de ke
dene laa Sapira ɲ̂-labbeje ndɔɔ lede tɔ.
2 A Sapira ndiki te ke ngaweje Ananiyase
are ɔru debbe nare le ngem ngaa aw ke
kese aw ungu nɔ nje-kayn-kulaje te.
3 A Piyar pa na: «Ananiyase, mba ddi
a inya are Satan ande mei te wa? Ere
ngem are Ndil-me-nda, mba ɔru debbe
nare ndɔɔ lei le e-ngem to lei.
4 Kete njaa kara ndɔɔ le to lei. Goe te ke
e-labbe kara nare to lei tɔ. A baann bba
keje dda ne ke to ke be ddee dɔi te wa?
Yeenn to Lubba a ere ngem are bbo dewje
ang.»
5 Toke Ananiyase oo tarjeenn le a tee oso
nangê oy. Dewje tɔyn ke ooje tar yo le
Ananiyase le bbeel ddade nya.
6 Ngann basanje ddeeje keje niinn
Ananiyase le awje ne aw dubbuje.
7 Ase ne ke kare muta goe te a, dene laa
ddee ande dɔde te a, gere ne kara dɔ ne te
ke tee le ang.
8 Piyar duje na: «Tɔkɔrɔ njaa, kɔr nare
ndɔɔ lese ke e-labbeje le njaa neenn wa?
E-pa arem moo.» Ɲ-pa nare Piyar na:
«Tɔkɔrɔ, kɔr nare njaann.»
9 Yeenn a, Piyar pa are na: «Baann bba
ei ke ngawije unguje tar me naa te mba
na Ndil le Ebbe-dewje wa? Oo: Dewje ke
dubbuje ngawije a arje taa-key te neenn.
Ei kara da kunnije kɔtu ne tɔ.»
10 Kare teenn njaa, ɲ̂-tee noso kɔy-gɔl
Piyar te nɔy. Kake ngann basanje le andeje
key a, dooje niinn dene le ngaa dunnje daw
ndubbuje mbɔr ngaweje te.
11 *Egilisi, ke dewje tɔyn ke ooje tar ne
ke tee le bbeel ddade nya.

Nje-kayɲ̂-kulaje ddaje ne-mɔrije dang dang

12 Nje-kayn-kulaje ddaje ne-mɔrije ke
neje ke dum-dɔ-koo nya nya horo dewje te.
Dewje tɔyn ke ooje mede te mbɔnje naa kɔ
baranda te le Salomɔ.
13 Dewje aw paje tar lede maji njaa a, a
dew kara tay mba kande horode te ang.
14 Dewje ke banya banya ke kɔrde aw ke
kete ke kete horo dingawje te ddem deneje

† **4:26 4.26** Sɔm 2.1-2

te ddem unnje mede are Ebbe-dewje ngaa
dunguje dɔ nje-me-kunnje te.
15 Dewje ddeeje ke nje-rɔ-toje ddew-bô.
Dilaje nje-rɔ-tɔje le dɔ tiraje te wase dɔ
rakeje te. Ñ-ddaje toke baann kare ta Piyar
aw nday a, ndile baa njaa kara uru dɔ
mare nje-rɔ-toje te le.
16 Dewje banya banya inje ke me ngann
bbeje te ke toje ngɔsi ke tɔku bbe ke
Jurusalam ddeeje tɔ. Dotoje nje-rɔ-toje,
ke dewje ke ndilje ke majang ulaje kemde
ndoo ń-ddeeje ke de ngaa dede tɔyn rɔde
ddee maji.

Duwa nje-kayn-kulaje dungude key-kula te

17 Lo teenn, me dda tɔke nje-polo Lubba,
ke nje ke mbɔre te ke eeje me kuwa-dɔ-naa
te le *Saduseyenje ngaa dinje,
18 duwaje nje-kayn-kulaje le dungujede
key-kula te ke ń-dda mba dewje tɔyn.
19 A mare anji le Ebbe-dewje ddee til te
tɔru ta key-kula are ń-teeje, ngaa pa arede
na:
20 «Awje aw arje me key-polo-Lubba te
ta e-paje tarje tɔyn ke wɔju do tar tebbe
neenn areje dewje ke banya.»
21 Nje-kayń-kulaje le ooje tae ngaa lo a ta
kare a dawje me key-polo-Lubba te ngaa ń-
tɔjuje ne.
Tɔke nje-polo Lubba ke nje ke mbɔre
te bbarje tɔkuje kare duwaje dɔ naa lo
dda tar te le Jiipije te le Jiipije. Ngaa,
dulaje key-kula te kare ń-ddeeje ke nje-
kayn-kulaje le.
22 A dewje ke dulade le teeje key-kula te
a, ingaje nje-kayn-kulaje le me sururu te
le ang. Nje ke dulajede le telje aw paje
arejede na:
23 «Joo ta key le a to ke lo kute ke maje.
Nje-ngemje ta key-kula le kara arje lo-kula
te lede. A jɔru ta key le a, joo dew kara me
te ang.»
24 Nje-kɔn dɔ dewje ke aw ngemje ta key
polo Lubba, ke tɔke nje-poloje Lubba ooje
tarjeenn le a, tar ikide sel wɔju dɔ nje-
kayn-kulaje le ngaa ń-paje na: «Ddi a dda
ne wa?»
25 A mare dew ddee pa arede na: «Dewje
ke ilajede key-kula te le a, arje me key-
polo-Lubba te ngaa aw tɔjuje ne dewje.»
26 Yeenn a, nje-kɔn dɔ dewje ke aw
ngemje ta key key-polo-Lubba le aw ke nje-
kulaje laa ngaa daw ń-ddee ke nje-kayn-
kulaje le, a ń-dda ke de singa ang. Ñ-
bbeelje mba dewje a tilajede ke er tɔljede.
27 Goe te ke ń-ddee ke de a, dawje ke de
lo dda tar te le Jiipije ngaa tɔku nje-polo
Lubba dujude na:
28 «Junn ndu ngeng nya jarese kare e-
tɔju ne ke ri neenn ang. A ye a ne-tɔju lese
taa me bbe ke Jurusalam tɔyn neenn ngaa
aw ddaje kare tar yo le dingaw neenn uwa
dɔje.»
29 Piyar de ke nje-kayn-kulaje le dilaje te
na: «Koo ta Lubba maji uta koo ta dewje.
30 Lubba le kajeje are Jeju ke e-tɔeje dɔ
kake-dese te ngaa e-tɔleje le in horo nje-
yoje te.
31 Lubba le unne undae dɔ ji-kɔle te to
tɔku mbayje ddem nje-kaji dewje ddem.
Baann bba kare ngann Ijarayelje ingaje
ddew ta turu ddew lede ddem, kare tar
majang lede ɔru dɔde te ddem.
32 Jeje ddem, Ndil-me-nda ke Lubba are
dewje ke ooje tae ddem, ń-toje to nje-tar-
naji neje ke teeje le.»
33 Toke nje ke lo dda tar te le Jiipije le
ooje tar ke nje-kayn-kulaje paje le a, ungu
ɔnde ngaa ń-ndikije kare ń-tɔlde.
34 A mare parijiyen ke ria na Gamaleyel
ke to nje-kɔru gel ndu ke dewje ndikije tar
laa nya ee lo dda tar teenn le. Nin taar
nunn ndu kare ń-teeje ke nje-kayn-kulaje
le ddaka ngaji.
35 Ngaa ń-pa nare nje-ddaje tarje le na:
«Ngann Ijarayelje, ooje ke maje bba ta e-
ddaje ne ke dewje neenn.
36 Mba me ndɔje te neenn, jooje Tedase
ke oo rɔe to dew ke ngeng nya unda lo tee.
Ngaa dewje ase ne ke kɔr sɔ unnje goe. A
ń-tɔle ngaa nje ke unnje goe le sarenje naa
are dew kara nayn ang.
37 Goe te a, Judase dew ke Galile unda
lo tee, bbal te ke daw dunda ne ri dewje
me maketuru te mba gere ne kɔrde. Ñ-dda
nare dewje unnje goe. A ń-tɔle ngaa nje ke
unnje goe sarenje naa.
38 Bbasine m-pa marese, undaje kemse
dɔde te ang, inyajede areje dawje. Bbo ne
ke ń-ndikije ta dda wase ne ke daw ń-ddaje
neenn in ddew te le dewje baa a, a kunda
ngange.
39 Bbo ne ke ń-ndikije ta dda wase ne ke
daw ń-ddaje neenn in ddew te le Lubba a,
a kɔkuje ddewe pin. Areje Lubba oose to
dewje ke aw ddaje saa ddɔ ang.» Nje-ddaje
tarje le ndikije go tar laa le ngaa,
40 ń-bbarje nje-kayn-kulaje le, dundajede
ke ndey, darede ndu kare ń-paje tar ke ri
Jeju ang ngaa dinyade.
41 Nje-kayń-kulaje le teeje lo dda tar te
le Jiipije le ddaka ke rɔ-neel mba Lubba
oode to dewje ke ase kare dula kemde ndoo
wɔju dɔ ri Jeju.
42 Ke ndɔ tɔyn me key-polo-Lubba te
wase me keyje te kara dew rɔde tɔju tar
ang ddem, dew rɔde kila mber-Tar ke maji
le Jeju ke to Mesi ang ddem.

6

Ñ-mbere dewje siri kare uma nje-kayn-kulaje

1 Dɔ ndɔe teenn, kɔr nje-njaje go Jeju
te aw ke kete kete. Jiipije ke aw paje tar
gereke aw ewnje rɔde ke ri dede ke ɲ̂-
toje to Ebereje njaa. Mba ke ndɔ tɔyn
bbo ebereje le aw kaynje ne-kusa dene-
ndubbaje a, ɔruje kem dene-ndubbaje
lede.
2 Nje-kayɲ̂-kulaje ke dɔku gire joo le
bbarje nje-njaje go Jeju te ngaa paje na:
«To maji kare jeje neenn ɲ̂-tusuje tar le
Lubba jinyaje a, jaw mba dda kula ne-kayn
ang.
3 Be a, ngakɔmje, e-mbereje dewje siri
horose te ke dewje aw paje tar lede maji,
dewje ke Ndil, ke kem-kare ddusude areje
jinyaje kula neenn jide te.
4 A Jeje, ja kunn rɔje mba kula duju
Lubba, ke kula tɔju tar le Lubba.»
5 Dewje ke mbɔnje naa le tɔyn ndikije
go tar ke nje-kayn-kulaje paje arede le.
Yeenn a, dewje ke ɲ̂-mberede to: Etiyenn
ke koo me te laa bo nya ddem, Ndil-me-
nda dduse ddem, Pilipi, Porokɔr, Nikanor,
Timɔ, Parmenase, ke Nikolase ke to dew ke
Antiyose ke aw bbeel Lubba le Moyije.
6 Ń-ddeeje ke dewje ke siri le nɔ nje-
kayn-kulaje te le dare ɲ̂-duju lubba dɔde
te ddem, dila jide dɔde te ddem.
7 Tar le Lubba nja ke kete kete ngaa kɔr
nje-njaje go Jeju te aw ke kete ke kete me
bbe te ke Jurusalam. Nje-poloje Lubba ooje
mede te toke banya.

Dewje uwaje Etiyenn

8 Me-maji le Lubba ke singa-mɔngu laa to
dɔ Etiyenn te are ɲ̂-dda ne-mɔrije, ke neje
ke dum dɔ koo ndang ndang horo dewje
te.
9 Mare Jiipije ke inje Sirene, ke Alekе-
jandiri ke aw mbɔnje naa key-mbɔɲ̂-naa
te le Jiipije ke daw ɲ̂-bbarde na «Nje ke
teeje kɔ bbere te», ke nje ke inje nange te
ke Silisi, ke nje ke Aji aw maynje tar ke
Etiyenn.
10 A tar kem-kare laa ke naw ɲ̂-pa ddew
te le Ndi-me-nda le uta dɔde.
11 Yeenn ngaa dareje nare dewje mba
kare paje na: «Joo Etiyenn lo taji ri Moyije
te, ke lo taji ri Lubba te.»
12 Baann bba dɔsuje kutu dewje, kutu
tɔkuje, ke kutu nje-kɔruje gel ndu dare
duwa Etiyenn ke singa ngaa daw saa lo dda
tar te.
13 Ń-ddeeje ke nje-tar-najije ke toje to nje-
ngemje dare paje na: «Ke ndɔ tɔyn njaa
dingaw neenn aw pa Tar ke maji ang dɔ
key-polo-Lubba te ke maji tɔyn ddem, dɔ
ndu te ke Lubba are Moyije ddem.
14 Ń-pa na Jeju ke to dew ke Najarete
a tuju key-polo-Lubba, ngaa a turu ne-
ji-bbeje ke Moyije inya areje are joo ke
mbije.»
15 Kem nje-dda tarje tɔyn to ke dɔ
Etiyenn te ngaa dooje keme a, toke kem
anji.

7

Etiyenn ɔru gel tar nɔ nje-ddaje tar te

1 Tɔku nje-polo Lubba duju tar Etiyenn
na: «Tar ke daw ɲ̂-pa dɔi te neenn to tar
ke tɔkɔrɔ wa?»
2 Etiyenn ila te na: «Ngakɔmje, bɔydede,
ooje tar neenn. Kete bba kare bɔjeje
Abaraham ddee lo te ke Karan a, Lubba
ke to Nje-ndoko tee ingae kare te ke nisi
ne nange te ke Mejopotami,
3 ngaa ɲ̂-pa nare na: ‹Ɔtu nange te lei,
me nujuje te lei bbo aw nange te ke ma
tɔji.›*
4 Yeenn a, Abaraham ɔtu nange te le
dewje ke Kalde ngaa aw isi lo te ke Karan.
Go yo te le bɔeje a, Lubba are ɲ̂-ddee nange
te ke e-ddaje bbe te bbasine neenn.
5 Lubba are mare lo Abaraham kara
nange te neenn ang, ngonn lo ke a kase
kila gɔl dew njaa kara nare ang. Nee ke
ngonn ang njaa, a Lubba unn ndu ta kare
nange le, ke nje ke gele te.
6 Lubba pa na: ‹Nje ke geli te a ddaje
bbe nange te ke dang. Da kuwade bbere
te ngaa da kula kemde ndoo mba bbal kɔr
dɔsɔ.
7 A ema Lubba, ma gange sariya dɔ nje-
bbeje te ke uwajede bbere te le. Goe te
bba da teeje kɔ bbere te le, ta da polom lo
te neenn.›†
8 Lubba ɔsu saa dɔnɔ ddew kuja mɔtu
te. Yeenn a, Abaraham uju Ijake ngaa ndɔ
jijoo laa a, uja ganja. Ijake dda baann
ke Jakobbo, ngaa Jakobbo dda ddew kara
baa ke nganne ke dɔku gire joo ke toje to
kajejedede.
9 «Me dda kajejedede le wɔju dɔ
ngokɔnde Jejebbe ngaa duwaeje ɲ̂-labbeje
dare daw saa Ejipite. A Lubba ee saa.
10 Nɔre dann ne-kem-to-ndooje te dang
dang ke ddae ngaa nare kem-kare ddem
ɲ̂-dda nare Parawɔn ke to tɔku mbayje
ke Ejipite ooe maji keme te ddem. Tɔku
mbayje le undae to nje-kɔn dɔ nange ke
Ejipite ddem, to nje-ngem neje tɔyn ke me
key te laa ddem.
11 Tɔku bbo oso nange te ke Ejipite, ke
nange te ke Kanaa are kem-to-ndoo dda
dewje nya. Kajejedede ingaje ne ta kusa
ang.

* **7:3 7.3** Jenese 12.1 † **7:7 7.7** Jenese 15.13-14

12 Toke Jakobbo ooje na ne-kusa to Ejipite
a, nula kajejedede gɔl kara.
13 Gɔl joo laa ke nulade a, Jejebbe dda
are ngakɔenje gereje ngaa Parawɔn gere
nujuje le Jejebbe tɔ.
14 Yeenn a, Jejebbe ula are ń-ddee ke
bɔeje Jakobbo, ke nje-nujuje laa tɔyn.
Kɔrde tɔyn ase dɔsiri gire mi.
15 Jakobbo aw Ejipite le ngaa oy nunn, ne
ke kese kajejedede tɔyn.
16 Doto niinnde daw ne bbe te ke
Sisem ń-dubbude buwa-yo te ke Abaraham
ndoko ke nare ji ngann le Emɔr te ke to
dew bbe te ke Sisem.

17 «Toke ndɔ ke Lubba a ta dda ne ke
nunn ndue nare Abaraham ta dda ddee
ngɔsi a, kɔr ngann Ijarayelje ke Egipite le
aw ke kete kete,
18 ndereng ndɔ ke mare tɔku mbayje ke
siki ke gere Jejebbe ang unn kutu kɔn dɔ
nange ke Egipite.
19 Tɔku mbayje le ere nje ke leje ngaa ń-
dda kajeje maji ang. Nare ń-tusuje ngann
engutayje lede dinyade kare oyje.
20 Dɔ ndɔ te jeenn le a, duju Moyije. Ń-
kura kem Lubba te. Ń-ngeme key le bɔeje
mba nayn muta.
21 Goe te ke ń-tuse dinyae a, ngonn le
Parawɔn ke dene unne ngeme toke ngonne
njaa.
22 Ń-tɔju Moyije kem-kare le dewje ke
Ejipite are naw ń-pa tar ke ndu ke mɔngu
ddem, ń-dda ne ke singa ddem.

23 «Toke ninga bbal dɔsɔ a, keje kaw koo
ngakɔen Ijarayelje ddee dɔe te.
24 Naw ngaa noo ngokɔen ke mare dew
ke Ejipite ddae maji ang a, nayn ngɔru-ddɔ
laa ngaa nunda dew ke Ejipite le ń-tɔle.
25 Neje to ngakɔenje a gereje to ddew te
laa a Lubba a kɔru ne de kɔ bbere te. A
ngakɔenje le gereje ang.
26 Ndɔ kara goe te a, Moyji oo ngann
Ijarayelje joo aw ddɔje naa. Ngaa ń-ndiki
ta dda kare dunguje naa te. Ń-pa narede
na: ‹Ngakɔmje, e-toje to ngakɔn naa a mba
ddi bba aw ddaje naa maji ang wa?›
27 A ne ke naw ń-dda nje-mare maji ang
le nuta Moyije le ke ddang ngaa ń-pa na:
‹Na bba undai to tɔku-mbay ddem, nje-
gange sariya ddem dɔje te wa?
28 E-ndiki ta tɔlum toke e-tɔl dew ke
Ejipite takene le wa?›
29 Toke Moyije oo tar le baann a, ayn aw
iya rɔe bbe-mba te nange te ke Madinya.
Ngaa nuju ngannje ke dingaw joo keteenn.

30 «Ń-dda bbal dɔsɔ a, mare anji tee
ingae me kɔr te dɔ er Sinay te. Anji le ee
me ber-kam te ke aw ɔn puru.

31 Ne ke Moyije oo le gange singae. Toke
ń-ddee ngɔsi ta tenn koo a, noo ndu Ebbe-
dewje ke aw pa tar na:
32 ‹M-to Lubba le kaijedede, ke to Lubba
le Abaraham, Lubba le Ijake, ke Lubba le
Jakobbo.› Moyije isa ngaa ndiki ta kaa lo
ang.
33 Yeenn a, Ebbe-dewje pa are na: ‹E-tɔru
ne-gɔl ke gɔli te mba lo ke ar te neenn to
lo ke maji tɔyn.
34 Tɔkɔrɔ moo ndoo le dewje lem aw ooje
Ejipite ngaa moo ndu sɔm lede are m-ddee
ta kɔrude kɔ bbere te. Ke bbasine neenn,
aw, mba m-ndiki ta kulai Ejipite.›
35 «Moyije ke ngann Ijarayelje mbeteje
ngaa paje areje na: ‹Naa bba undai to tɔku-
mbay ddem, nje-gange sariya ddem dɔje te
wa?› Ne a Lubba ulae to tɔku-mbay ddem,
nje-kɔrude kɔ bbere ddem ddew te le anji
ke Moyije ooe me ber-kam te.
36 Ne a nɔrude ń-tee kede me bbe te ke
Egipite ddew ne-mɔrije te, ke ne dum-dɔ-
koo te me bbe te ke Egipite ddem, me tɔku
ba-kate te ddem, ke me kɔr te ddem bbal
dɔsɔ.
37 Ne ke Moyije le a, ń-pa nare ngann
Ijarayelje na: ‹Lubba a kɔru ngokɔse
horose te to mare nje-kila mber-tar le
Lubba to ke ema neenn.›‡
38 Ne a, kare te ke dewje aw uwaje ne dɔ
naa me kɔr te nar horo kajejedede te ke
anji ke aw pa saa tar dɔr er te ke sinay. Ne
a, ń-taa tar ke are tebbe le nareje.
39 «A kajejedede le ndikije ta kooje ta
Moyije ang, ń-mbeteje ngaa, mede ndiki ta
tel kaw Ejipite.
40 Ń-paje dareje Arɔn na «E-dda mare
kɔrje ke a kɔruje nɔje areje, mba ne Moyije
ke are ń-tee ke je me bbe te ke Ejipite le,
ń-gere ne ke ingae ang.
41 Yeenn a, ń-ddaje ngonń-da to kɔr lede
dɔ ndɔeje teenn ngaa dareje ne-polo ddem,
dɔsuje gaji ne ke ń-ddaje ke jide le ke rɔ-
neel ddem.
42 Mba yeenn a, Lubba inyade are ń-
poloje neje ke aw ndoko me dara te ddew
kara baa toke ń-dda tare me maketuru te
le nje-kilaje mber-tar le Lubba na:
‹Ngann Ijarayelje, bbal dɔsɔ ke e-ddaje me
kɔr te le ema a e-ddeeje ke daje ke
neje ke to ne-polo aremje wa?
43 Otoje key tande kɔr ke ria na Moloke, ke
endeterenden le kɔr lese ke ria na
Repan,
neje ke e-ddaje to kɔrje ta polode le.
Mba yeenn a, ma kaw kese giri Babilɔne
te.›§
44 Kajeje eeje ke key tande ke maketuru
dɔnɔ to te me kɔr te. Moyije dda key-tande
le are to ddew kara baa ke ye ke Lubba unn

‡ **7:37 7.37** Deterenɔme 18.15 § **7:43 7.43** Amos 5.25-27

ndu are kare ɲ̂-dda. Ń-dda nare to ddew
kara baa ke ye ke Lubba tɔje are noo.
45 Goe te ke nje ke go kajeje te ingaje
key-tande le a Josuwe unn nɔde are dawje
ne nange te ke duwaje ji dewje te ke
toje to Jiipije ang ɲ̂-taje mba Lubba tubba
dewje le nɔde te. Key-tande le nayn teenn
ndereng kɔɲ̂-bbe te le Dabbiti.
46 Lubba oo Dabbiti maji keme te ngaa
Dabbiti duje kare nare ddew ɲ̂-dda key
nare Lubba le Jakobbo.
47 A Salomɔ a dda key le are Lubba.
48 A Nje-kisi ddutu dara te isi me key te
ke ji dew dda ang. Ddew kara baa toke
nje-kila mber-tar le Lubba pa na:
49 ‹Ebbe-dewje na: Dara to ngende-mbay
lem,
nange to lo kungu gɔlum
a key ddi bba a ta ddaje karem wa?
Wase lo ddi bba a to lo kuwa-rɔ lem wa?
50 Ema njaa m-dda nejeenn tɔyn ke jim ang
wa?›*
51 «See nje-dɔ ketereje, sese ke lubba
bbarse a areje mese ketere ngaa ooje ne-
bbar laa ang, a aw e-mbeteje tar le Ndil-
me-nda ke ndɔ tɔyn. E-toje ddew kara baa
ke kasese.
52 Nje-kilaje mber-tar le Lubba ke dda
bba kasese ddaje kede singa ang wa?
Kasese tɔlje nje ke aw ilaje mber le dew ke
gate gate kete bba kare ń-ddee. A bbasine
sese njaa kara e-labbeje dew ke gate gate
le ngaa e-tɔleje.
53 Ingaje ndu ke Lubba ula ne anjije ke
maje, a e-ddaje kula ke turu ndu le ang.»

Ń-tila Etiyenn ke er ɲ̂-tɔle

54 Nje ke eeje lo-dda tar le ooje tarjeenn
le a, wungu ɔnde ngaa ɲ̂-ngerje ngangede
mba wungu ɔnde dɔ Etiyenn te.
55 A kem ne Etiyenn ke Ndil-me-nda
dduse le to ke darâ. Noo ndoko le Lubba
ngaa noo Jeju ke ar dɔ-ji kɔl Lubba te.
56 Ń-pa na: «Ooje, maw maa me dara ke
teeyn, ke ngonn le dew ke ar taar dɔ-ji-kɔl
Lubba te.»
57 Dewje le utuje mbide uruje ne ekii ke
taar. Goe te a, dede tɔyn njaa dinje naa te
duruje dɔe te.
58 Ń-ndɔreje ɲ̂-teeje saa ke ddang me bbe
te ngaa ɲ̂-tilaeje ke er ɲ̂-tɔle. Nje-tar najije
ke undaje tar dɔe te le unguje kubbuje lede
nɔ mare basan te ke ria na Sɔl kare ɲ̂-
ngem.
59 Kare te ke daw ɲ̂-tilaje Etiyenn ke er
le a, Etiyenn le duju Lubba na: «Ebbemje
Jeju e-taa kewn lem.»
60 Goe te a Etiyenn le ungu mekeje gɔle
nangê ngaa uru ekii ke taar na: «Ebbemje,
unda tar majang neenn dɔde te ang.» Go
tar teenn njaa a noy.

8

1 Sɔl to kara le dewje ke unguje tar gel
nje-tɔlje Etiyenn te.

Ne-singa ke inga nje-me-kunnje

Dɔ ndɔe teenn njaa, dewje ulaje kem
Egilisi ke Jurusalam ndoo. Nje-me-kunnje
sarenje naa dɔ nange te ke Jude, ke Samari
a nje-kayn-kulaje a naynje.
2 Dewje ke aw bbeelje Lubba dubbuje
Etiyenn ngaan ɲ̂-nɔeje nya.
3 A Sɔl unn kutu tuju Egilisi. Nande me
keyje te, nuwa dingawje ke deneje ke singa
ngaa nungude key-kula te.

Pilipi tɔju tar Samari

4 Dewje ke sarenje naa le awje aw tɔjuje
Tar ke maji ke lo lo.
5 Yeenn a, Pilipi tee aw mare bbe te ke
Samari ngaa tɔju dewje tar le Kiriste.
6 Nje-bbeje ke ddeeje toke banya le njaa
tɔyn aw tukaje mbide aw ooje ne tar le
Pilipi le. Mba dooje tar ne-mɔri ke naw ɲ̂-
dda ke mbide ddem dooje neje le ke kemde
ddem.
7 Ndilje ke maji ang banya banya teeje
me dewje te ke ddang. Daw ɲ̂-teeje a
duruje ekii ke taar. Ngaa dewje nya ke
rɔde oy, ke nje-meteje ddeeje maji.
8 Dewje ke me bbe teenn le isije ke koko
nya.
9 Mare dew ke ria na Simɔ isi me bbe
teenn lew baa. Ń-to nje-kuma ke aw dda
neje ke aw dum dɔ dewje tɔyn ke nange te
ke Samari. Ń-dda rɔe to dew ke ngeng nya.
10 Ngannje, ke nje ke tɔku, dewje tɔyn
ooje tae nya. Dewje paje na: «Dew neenn
to singa-mɔngu ke in rɔ Lubba te ke daw
ɲ̂-bbar na Tɔku singa-mɔngu.»
11 Dooje tae nya mba ɲ̂-dda neje ke dum
dɔde bbal banya nya ddew ne-kumaje te
laa ke naw ɲ̂-dda.
12 A dewje tɔyn, dingawje, ke deneje ke
ooje mede te ke Tar ke maji ke Pilipi tɔju
dɔ bbe-kɔn te le Lubba ddem, dɔ tar te le
Jeju-Kiriste ddem, ingaje batem.
13 Simɔ njaa kara oo mee te tɔ ngaa ɲ̂-
ddae batem. Ninya go Pilipi ang ngaa. Noo
tɔku ne-mɔrije, ke neje ke dum-dɔ-koo ke
Pilipi aw dda le a gange singae.
14 Toke nje-kayn-kulaje ke naynje Ju-
rusalam ooje na nje-bbeje ke Samari taaje
tar le Lubba le a, dulaje Piyar de ke Jan
nange te ke Samari le.
15 Toke ɲ̂-teeje nange te Samari le a, ɲ̂-
dujuje Lubba wɔju dɔ dewje ke Samari
kare dingaje Ndil-me-nda.
16 Mba Ndil-me-nda ddee dɔ mare dew
te ke Samari kara ang bbay. Ne ke dingaje
njaa a to batem ke ɲ̂-ddade ke ri Ebbe-
dewje Jeju.

* **7:50 7.50** Ejay 66.1-2

17 Yeenn a, Piyar de ke Jan dilaje jide
dɔde te ngaa dingaje Ndil-me-nda.
18 A kake Simɔ oo to nje-kayn-kulaje ilaje
jide dɔ dewje te a ingaje Ndil-me-nda a, ñ-
ndiki ta karede nare
19 ngaa ñ-pa na: «Aremje singa neenn
tɔ ta bbo dew njaa mila jim dɔe te a, inga
Ndil-me-nda.»
20 A Piyar ilae te na: «Maji kare oy ke
nare lei tɔyn mba ɔju to a kase ndoko ne-
kare baa le Lubba ke nare.
21 Mare ne ke to lei wase ne ke osoi te
kara to neenn ang. Mba keje lei to gate
gate kem Lubba te ang.
22 Inya keje lei, ke maji ang lei ta e-duju
Ebbe-dewje kare ta ddew to a nɔru tar
kejeje ke maji ang le dɔi te.
23 Tɔkɔrɔ njaa moo a, bbo ke maji ang
ke to enga kinga ne ddusu mei ngaa e-to
bbere le ne-dda ke maji ang.
24 Simɔ ila te na: «Sese njaa, e-dujuje
Ebbe-dewje wɔju dɔm bba kare ne ke e-
paje neenn ddam ang.
25 Goe te ke Piyar de ke Jan ñ-paje tar
naji ngaa dilaje mber-tar le Edde-dewje a,
ñ-telje ke Jurusalam ngaa dilaje mber Tar
ke maji ke me bbeje te nya nange te ke
Samari.

Tar le Pilipi de ke dingaw ke nange te ke Etiyopi

26 Mare anji le Ebbe-dewje pa are Pilipi
na: «Unn ddew ke aw ke dagoo, ke in
Jurusalam ke Gaja. Kare teenn dew ee dɔ
ddew te le ang.
27 Pilipi le ɔtu ke ngɔru aw ngaa, ninga
mare dingaw ke ddew. Dew le to *enuku,
ñ-to dew ke Etiyopi. Ñ-to tɔku dew ke aw
ngem ne-kingaje le Kandase ke to tɔku-
mbay-dene ke Etiyopi. Dingaw le ddee
Jurusalam mba polo Lubba,
28 ngaa aw tel ke bbê laa. Nisi me sarete
te laa naw ñ-tura maketuru le Ejayi ke to
nje-kila mber-tar le Lubba.
29 Ndil pa are Pilipi le na: «Aw ke ngɔru
aw inga sarete toonn.»
30 Pilipi ayn ngɔru aw inga sarete le
ngaa oo ndu dingaw ke Etiyopi ke aw tura
maketuru le Ijayi. Pilipi duju tar enuku le
na: «E-gere tar ke aw e-tura me maketuru
te neenn njaa wa?»
31 Dingaw le ila te na: «Toke dew umam
ang a, ma gere tar le toke baann wa?»
Yeenn a, ñ-bbar Pilipi le kare aal sarete le
isi mbɔre te.
32 Tar ke me maketuru te ke naw ñ-tura
le toke be:
«Ñ-to ddew kara baa ke bate ke daw saa ta
kuja gɔse,
ñ-to toke ngonn bate ke daw duja biien a
nɔ ang.
Nɔru tae ñ-pa ne tar ang.
33 Ñ-ddae dare ñ-ddee to ne ang ngaa dare
naji laa ang.
Na a kase kɔru gel nje ke gele te wa?
Mba ñ-dda dare tebbe laa ke dɔ nange te
unda ngange.»*
34 Enuke le pa are Pilipi na: «M-wali nya,
e-pa arem moo. Naa njaa gate a nje-kila
mber-tar le Lubba le aw pa tar laa neenn
wa? To tar laa njaa wase tar le mare dew
ke dang wa?»
35 Yeenn a, Pilipi unn kutu pa tar dɔ tar
te ke enuku le tura me maketuru te neenn
le bba tɔju ne Tar ke maji le Jeju are.
36 Toke daw dawje bbay a, ñ-teeje ta
mare maann te ngaa enuku le pa na:
«Maann a to neenn a, ddi a ɔku ddew kare
minga batem wa?»
37 [Pilipi pa are na: «Toke unn mei tɔyn
are Jeju a, ase kinga batem». Dingaw le
pa na: «Moo mem te to Jeju to Ngonn le
Lubba.»]†
38 Ñ-duju nare Sarete le ar lo kara
ngaa Pilipi de ke enuku le joo kem ñ-
ddisije dawje me maann te ngaa Pilipi
ddae batem.
39 Toke dinje me maann te le ñ-teeje a,
Ndil le Ebbe-dewje unn Pilipi ɔtu ne are
Enuku le ooe ang. A Enuku le aw lo laa ke
koko.
40 A ne Pilipi ñ-tee nange te ke Ajote
ngaa ñ-tɔju Tar ke maji me bbeje te tɔyn
ke ddew ddew ñ-tee ne bbe te ke Sejare.

9

Ebbe-dewje Jeju bbar Sɔl

1 Kare teenn, keje dda singa, ke keje tɔl
nje-njaje go Ebbe-dewje te dɔrɔ nayn me
Sɔl te. Yeen a naw rɔ tɔku mbayje te le
nje-poloje Lubba
2 ñ-duju maketuruje ta kaw ne kare nje
ke key-mbɔ-naaje te ke Damase. Maketuru
le a kunn ddew kare ta, toke ninga mare
dewje ke toje to deneje wase dingawje ke
aw unnje ddew le Ebbe-dewje, ñ-tɔde ñ-
ddee ke de Jurusalam.
3 Toke Sɔl le ee ddew boo ngaa tee ngɔsi
ke bbe ke Damase a, kem naa te neenn njaa
lo ndoko darâ uru dɔe te gukue.
4 Ñ-tee noso nangê ngaa noo mare ndu
dew pa saa tar na: «Sɔl, Sɔl mba ddi bba
aw e-ddasem singa wa?»
5 Sɔl le ilae te na: «Ebbe-dewje, ei na
wa?» Ndu dew le ilae te na: «Ema Jeju
aann, ema a aw ddasem singaann.
6 A in taar ande me bbe te neenn a da
tɔji ne ke maji kare e-dda.»

* **8:33 8.33** Ejayi 53.7-8 † **8:37 8.37** Tar neenn to me dɔngɔr maketuruje te ke duja ke jide ang.

7 Nje-buwa-kaw-loje laa arje baa nding
nding ngaa bbeel ddade. Dooje ndu dew
ke aw pa tar le a dooje dew kara ang.
8 Sɔl in taar, teyn keme a oo lo ang.
Duwa jaa bba dande saa me bbe te ke
Damase.
9 Keteenn, noo lo ang, nusa ne ang, nay
maann ang ndɔ muta.
10 Mare nje-nja go Jeju te ria na
Ananiyase ee me bbe te ke Damase le.
Ebbe-dewje bbare ke ni na: «Ananiyase!»
Ń-ndiki te na: «Me neenn Ebbemje!»
11 Ebbe-dewje pa na: «Aw ddew te ke
daw ń-bbar na ddew ke ndɔju, ta ande me
key te Judase dew ke bbe te ke Tarse ke ria
na Sɔl. Naw ń-duju Lubba teenn.
12 Ke ni sɔl le oo mare dew ria na
Ananiyase ande key ngaa ila jia dɔe te kare
noo lo.»
13 Ananiyase le ila te na: «Ebbemje,
dewje nya paje tar neje ke maji ang tɔyn
ke dew neenn dda ke dewje lei ke to nje-
me-kunnje Jurusalam ke nageenn baa.
14 Neenn njaa kara, tɔku nje-poloje
Lubba areje ddew kare nuuwa dewje tɔyn
ke aw bbarje rii ń-tɔ dewje tɔyn ke bbarje
rii.»
15 A Ebbe-dewje pa na: «Aw, mba dew
neenn le to dew ke mundae dang kare
ń-dda nare dewje ke toje to Jiipije ang,
ke tɔku-mbayje lede, ke ngann Ijarayelje
gereje rim.
16 Ema njaa ma tɔje ne-kem-to-dooje
tɔyn ke a ddae wɔju dɔ rim.»
17 Yeenn a Ananiyase le aw ngaa ande
key le, ila jia dɔe te nga pa na: «Sɔl,
ngokɔm, Ebbe-dewje Jeju ke ingai ddew te
ke aw e-ddee ne ulam rɔi te kare e-tel oo lo
ddem, kare ta Ndil-me-nda ddusi ddem.»
18 Kem naa te neenn njaa ne ke to ke le
gondojeenn in keme te gayn nangê ngaa
noo lo. Yeenn ngaa ni taar ninga batem.
19 Go ne-kusa te ke nusa a, ń-tel ninga
singa.

Sɔl ila mber Tar ke maji bbe te ke Damase

Ń-dda ndɔ ngaji rɔ nje-njaje go Jeju te ke
eeje bbe te ke Damase.
20 Njange njange baa a, Sɔl aw ila mber
key mbɔń-naaje te le Jiipije na Jeju to
Ngonn le Lubba.
21 Dewje tɔyn ke ooje tar le Sɔl le arje
nding nding ngaa paje na: «Dew neenn
a aw ula kem dewje ke aw bbarje ri Jeju
ndoo me bbe te ke Jurusalam ang wa? Ń-
ddee neenn ta kuwa nje-me-kunnje tɔde
kaw ke se kare tɔke nje-polo Lubba ang
wa?»
22 A Sɔl le aw ubba ke kete kete me tarje
te ke naw ń-tɔju are Jiipije ke bbe te ke
Damase ooje tar kara ta pa ang kare te ke
naw ń-tɔju ke ddaka to Jeju to Mesi njaa.
23 Ndɔ nya nday ngaa gɔe te a, Jiipije le
unguje tar me naa te mba tɔlje Sɔl.
24 Tar le oso mbi Sɔl te. Daw ń-ngemje ta
ndokoje ke dila ń-guku ne dɔ bbe le til, ke
kare ta tɔle.
25 A, mare ndɔ til te, nje-njaje goe te
uwaeje ilaeje me kare te ngaa ulaeje ddaka
ke dɔ ndoko.

Sɔl aw Jurusalam

26 Toke Sɔl le tee Jurusalam a, sange
ddew ta kande horo nje-njaje go Jeju te,
a dede tɔyn njaa ń-bbeeleje to bbeel mba
dooje to ń-to nje-nja go Jeju te ke tɔkɔrɔ
ang.
27 Yeenn ngaa Baranabase uwa Sɔl le aw
saa rɔ nje-kayn-kulaje te ngaa, nɔru gel
ddew ke Sɔl oo ne Ebbe-dewje dewbô ngaa
Ebbe-dewje pa saa tar, ke ddew ke Sɔl pa
ne tar le Jeju ke bbeel ang are dewje me
bbe te ke Damase.
28 Unn kute keteenn njaa, lo tɔyn ke
nje-kayn-kulaje aw awje te me bbe te ke
Jurusalam a, naw ke de naa te naa te. Naw
ń-tɔju tar ke ri Jeju ke bbeel ang.
29 Naw ń-pa tar ke Jiipije ke aw paje tar
gereke ngaa naw ń-mayn ke de tar, a dede
daw ń-sangeje ddew ta tɔle.
30 Toke nje-me-kunnje gereje tare a,
dawje saa Sejare ngaa dulaeje Tarese.
31 Dɔ ndɔje teenn, ddekeke to me
Egiliseje te tɔyn ke toje nange te ke Judee
ke, Galate ke Samari. Egilisi aw sange ke
kete kete, nje-me-kunnje aw ddaje bbeel
le Ebbe-dewje ngaa kɔrde aw ke kete kete
ddew singa te le Ndil-me-nda.

Piyar ɔru rɔ-to rɔ Ene te

32 Piyar aw nja ke dɔ bbe dɔ bbe. Mare
ndɔ a, ń-tee dɔ nje-ko-meteje ke bbe te ke
Lida.
33 Lo teenn, ninga mare dingaw ke rɔe
oy ngaa to tuwa-rɔ-to te nangê bbal jijoo.
Ria na Ene.
34 Piyar pa na: «Ene, Jeju Kiriste ɔru rɔ-
to rɔi te. In taar bbo ei njaa e-mɔse dɔ
tuwa lei.» Kem naa te neenn njaa nin taar.
35 Dewje tɔyn ke bbe te ke Lida, ke dewje
tɔyn ke ndake lo te ke Sarɔn ooje mede te
ke Ebbe-dewje.

Piyar ndɔl Tabbita ke oy

36 Me bbe te ke Jope, mare dene ke to
nje-nja go Jeju te ee teenn. Ria na Tabbita
wase Dɔrkase. Kande ri le na: Kɔn mbur.
Kula ke maji dɔrɔ a ń-dda ngaa naw nare
ne nje-ndooje ddem.
37 Dɔ ndɔeje teenn, rɔe toe ngaa noy. Ń-
toko ninne ngaa dila me key te ke to dɔ
mare te taar.

38 Nje-njaje go Jeju te ke eeje bbe te ke
Jope ooje na Piyar ee bbe te ke Lida ke ew
ke Jope ang. Yeenn a, dulaje dingawje joo
dare Piyar na: «N-wali nya, e-ddee njange
rɔje te.»
39 Piyar aw ke de ke ngɔru. Toke ń-tee
a, dare naw me key te ke to dɔ mare te
taar le. Dene-ndubbaje nɔnje ddeeje ne rɔ
piyar te. Ń-tɔjeje dɔ kubbuje ke taar, ke
kubbu kulje ke Dɔrekase le uju kare te ke
ń-nayn ne ke de baa.
40 Piyar are dewje tɔyn teeje ddaka, ngaa
ungu mekeje gɔle nangê duju Lubba. Goe
te a, ń-turu rɔe ke rɔ ninn te le ngaa ń-
pa na: «Tabbita, in taar.» Tabbita le teyn
keme. Toke noo Piyar le a, nin nisi taar.
41 Piyar ula jia uwae ne ke taar. Piyar
le bbar nje-me-kunnje, ke dene-ndubbaje
ngaa tɔjude Dɔrekase kem baa.
42 Dewje ke Jope tɔyn ooje tar neenn
ngaa dewje nya ooje mede te ke Ebbe-
dewje.
43 Piyar nayn ndɔ bayn nya Jope rɔ nje-
dda kula endaar te ke ria na Simɔ.

10

Anji pa tar are Kɔrunay

1 Mare dingaw ee me bbe te ke Sejare,
ria na Kɔrunay, ń-to nje-kɔn dɔ mbambaje
ke dunda ride mbɔń-naa lede na mbɔń-naa
ke Itali.
2 Ne ke nje ke key laa tɔyn daw ń-ddaje
bbeel le Lubba, naw numa Jiipije ke toje to
nje-ndooje ddem, ń-duju Lubba ke kareje
tɔyn ddem.
3 Mare ndɔ noo mare anji le Lubba toke
le nijeenn ande key laa dɔ kare te ke a kase
gɔl kare muta ngaa bbare na: «Kɔrunay!»
4 Kɔrunay le aae ke kem bbeel ngaa pa
na: «Ebbe-dewje na ddi wa?» Anji le pa
are na: «Lubba oo duju lei, ke kuma ke aw
uma nje-dooje. Mee oy dɔi ang.
5 Bbasine neenn njaa, ula bbe te ke Jope
are mare dew ke ria na Simɔ ke dawn ń-
bbare na Piyar ddee.
6 Ń-to key le mare dingaw ke ria na Simɔ
tɔ ke to nje-dda kula endaar ke key laa to
mbɔr ba te.»
7 Toke Anji ke pa tar ke Kɔrunay le ɔtu a,
ń-bbar nje-kulaje laa joo, ke mare mbamba
laa kara ke ee kɔe te ke aw dda bbeel le
Lubba.
8 Nɔru gel neje le tɔyn narede ngaa
nulade Jope.
9 Ndɔ kara goe te ngaa kare te ke daw
ń-njaje ddewbô bbay ngaa ń-teeje ngɔsi ke
bbe ke Joppe a, Piyar aal aw lo te ke ń-dda
taar, dɔ key te mba duju Lubba ke gɔl kare
ke ase kare dɔku gire joo.
10 A bbo ddae are ń-ndiki ta kusa ne.
Toke daw ń-dda ne-kusa ta kare a, noo ne
toke le nijeenn.
11 Noo kem dara ke teyn, a noo mare ne
ke in me dara te le aw ddisi. Ne le toke le
pal-kubbu ke tate ke duwa tae ke sɔ ddee
uwa nange.
12 Daje ke gɔlde sɔ, daje tɔyn ke aw akeje
nangê ke eelje tɔyn ke aw inje me dara te
eeje me pal-kubbu te le.
13 Mare ndu dew pa are na: «Piyar in
taar, e-tɔl ɔn.»
14 A Piyar ilae te na: «Baann ang!
Ebbemje. Mba musa ne ke ndu mbete ke
ne ke maji ang ndɔ kara ang.»
15 Ndu dew le tel pa are bbay na: «Maji
kare oo ne ke Lubba dda are ddee maji to
ne ke maji ang kemi te ang.»
16 Neenn le to toke baann gɔl muta ngaa
goe te a, dunn ne le ń-tel ne darâ.
17 Piyar sange ddew ta gere gel ne ke noo
ke ni le pin. A kare teenn njaa dingawje
ke Kɔrunay ulade le sangeje key le Simɔ
ingaje ngaa arje ta key te le.
18 Ń-bbarje ne ń-dujuje se Simɔ ke daw
ń-bbare na Piyar to neenn wa?
19 Toke Piyar nayn aw eje dɔ ne te ke
oo le bbay a, Ndil-me-nda pa are na: «Oo,
dingawje muta aw sangije.
20 In taar e-ddisi ta aw ke de bbo are mei
sangi ang, mba ema a mulade.»
21 Piyar ddisi inga dingawje le ngaa pa
arede na: «Ema ke aw sangemje le a mar
neenn. E-ddeeje neenn mba ddi wa?»
22 Dilaje te na: «Kɔrunay, nje-kɔn dɔ
mbambaje a ulaje. Ń-to dew ke gate gate
ngaa naw ń-bbeel Lubba. Jiipije tɔyn aw
paje tar laa maji. Anji le Lubba pa are kare
ń-bbari me key te laa, kare noo tar ke a ta
pa kare.»
23 Piyar are dande key ngaa arede lo-to.
Lo-kare te njaa, nunn ddew naw ke de.

Piyar aw rɔ Kɔrunay te

Mare nje-me-kunnje ke Jope danneje.
24 Lo-kare ke goe te a, ń-teeje Sejare.
Kɔrunayn bbar nje-nujuje laa ke nje-buwa-
kuraje laa ke ń-ndikide nya naw ń-ngebbe
ne Piyar dede le.
25 Kare te ke Piyar a ta tee a, Kɔrunayn
tila keme ngaa oso nɔń-gɔle te mba wale.
26 A Piyar uwae ke taar ngaa pa na: «In
taar, mba ema kara m-to dew mari.»
27 Ngaa toke piyar aw pa tar ke kɔrunayn
aw ande ne ke key a, noo dewje banya
banya mbɔnje naa.
28 Piyar pa arede na: «E-gereje ke maje
to dare ddew Jiipije kare uwaje buwa-kura
ke dewje ke gelde dang ang ddem ta tee me
key te lede ang ddem. A ema Lubba tɔjum
to, to maji kare moo dew to dew ke maji
ang kem te ang wase m-sange dew ang.

29 Mba yeenn a e-bbarem a m-ddee bbo
meje ang. Yeenn a, m-ndiki ta gere gel ne
ke e-bbarem mbae.»
30 Kɔrunay pa are na: «Dda ndɔ muta
bbokone ngaa, mee me key te lem maw m-
duju Lubba dɔ kar te ke gɔl kare muta. A
ta koo a, mare dew ula kubbu ke ndɔren
ar ne nɔm te,
31 ngaa pa na: ‹Kɔrunay! Lubba oo ndu
nɔ lei ngaa nole mee dɔ neje te ke aw are
nje-ndooje.
32 Ula bbe te ke Jope e-bbar Simɔ ke daw
ɲ-bbare na Piyar. Ɲ-to bbe le Simɔ nje-dda
kula endaar ke key laa to ta ba te.›
33 Kare teenn njaa, mula mari a, e-ndiki
te ngaa e-ddee. Bbasine, jeje tɔyn jee nɔ
Lubba te ta koo tar ke Ebbe-dewje unda
tai te kare e-pa areje.»

Piyar pa tar key le Kɔrunay

34 Piyar ila te na: «Bbasene m-gere ngaa
to tɔkɔrɔ njaa Lubba ɔru kem dew ang.
35 Horo gel-dewje te tɔyn, dew ke bbeel
Lubba ddem, dda ne ke gate gate ddem a
ddee maji kem Lubba te.
36 Nula ke tar laa nare ngann Ijarayelje,
to Tar ke maji ke are me-wul-lɔm ddew te
le Jeju-Kiriste, ke to Ebbe-dewje tɔyn.
37 E sese e-gereje ne ke tee nange te
ke Galile ngaa taa dɔ nange Jude tɔyn go
batem te ke Jan ila mbere.
38 E-gereje ddew ke Lubba ula ne singa-
mɔngu le Ndil-me-nda dɔ Jeju te ke Najare
ke maje. Ɲ-dda maji ke dewje tɔyn ke lo lo
ddem, naji dewje tɔyn ke Esu uwade bbere
te ddem mba Lubba ee saa.
39 A jeje ɲ-toje to nje-tar-naji neje tɔyn
ke ɲ-dda dɔ nange te le Jiipije ddem, bbe
te ke Jurusalam ddem. Ɲ-tɔeje kake-dese
te ngaa ɲ-tɔleje.
40 Ndɔ muta laa a, Lubba are nin buwa-
yo te ɲ-tee ngaa are ɲ-tɔju rɔe.
41 Ɲ-tɔju rɔe le dewje tɔyn ang, a nje-tar
najije ke Lubba mberede kete, ke jeje ke
jusa saa ke jay saa ne go kin te laa horo
nje-yoje te a ɲ-tɔju rɔe nareje.
42 Nunn ndu nareje kare jila mber Tar
ke maji jare dewje, ngaa ta ɲ-pa jarede to
Lubba undae to nje-gange sariya dɔ dewje
ke isije kem baa ddem dɔ dewje ke oyje
ddem.
43 Nje-kilaje mber-tar le Lubba tɔyn paje
tar laa na: «Dew ke oo mee te ke Jeju a,
Lubba ɔru tar majang laa dɔe te ke ri Jeju.»

Ndil-me-nda ddee dɔ dewje te ke toje to Jiipije ang

44 Toke Piyar nayn aw ɔru gel nejeenn
bbay a, Ndil-me-nda ddee isi dɔ dewje te
tɔyn ke aw ooje tar le.
45 Tar iki nje-me-kunnje ke toje to Jiipije
ke dannje piyar le sel mba dooje a, Lubba
are Ndil-me-nda dewje ke toje to Jiipije ang
tɔ.
46 Dooje ddew ke dewje ke toje to Jiipije
aw paje tar ke ndɔɲ-tarje ke dang dang
ddem, aw ɔsuje ne gaji tɔke-mbange le
Lubba ddem. Yeenn a, Piyar pa na:
47 «Dewje le ingaje Ndil-me-nda toke jeje
tɔ a mare dew a kase kɔku ddew kare
dingaje batem maann wa?»
48 Piyar le are ddew kare ɲ-ddade batem
ke ri Jeju ngaa dewje le dujuje Piyar le kare
dda ndɔ rɔde te ngaji bbay.

11

Piyar ɔru gel tar are nje-me-kunnje ke Jurusalam

1 Nje-kayn-kulaje, ke nje-me-kunnje ke
eeje nange te ke Jude ooje na dewje ke toje
to Jiipije ang kara taaje tar le Lubba tɔ.
2 Toke Piyar tel ke Jurusalam a, nje-me-
kunnje ke toje to Jiipije aw inje saa.
3 Ɲ-paje na: «Ande key le dewje ke ujaje
mɔtude ang ngaa usa ke de ne mba ddi
wa?»
4 Yeenn a, Piyar unn kutu kɔru gel neje
ke tee le ke goe goe arede na:
5 «Misi me bbe te ke Jope maw m-duju
Lubba a, moo ne toke le nin. Moo mare ne
toke le pal-kubbu ke tate ke duwa tae ke
sɔ, ne le in me dara te ddisi ndereng tee lo
te ke mee te.
6 Kem to ke dɔe te ngaa m-teenn a, moo
daje ke gɔlde sɔ ke dɔ nange te, daje ke mû,
daje ke aw akeje nangê, ke eelje ke aw ilaje
me dara te.
7 Ngaa moo ndu dew pa arem na: ‹Piyar,
in taar e-tɔl ɔn!›
8 M-pa na: ‹Baann ang Ebbemje! Mba
musa ne ke ndu mbete wase ne ke maji
ang ndɔ kara ang.›
9 M-tel moo ndu dew le me dara te na:
‹Maji kare ne ke Lubba dda are ddee maji
a, oo to ne ke maji ang kemi te ang.›
10 Neenn le to toke baann gɔl muta ngaa
goe te a, dunn ne le tɔyn ɲ-tel ne darâ.
11 Kare teenn njaa, dingawje muta ke
dulade rɔm te inje bbe te ke Sejare teeje
me key te ke jisi te le.
12 Ndil pa arem na mɔtu maw ke de
bbo meje ang. Ngakɔmje ke misan neenn
danemje ngaa jande me key te le Kɔrunay
le.
13 Nɔru gel ddew ke anji tee ingae ne me
key te laa ngaa pa are na: ‹Ula dew bbe te
ke Jope are Simɔ ke daw ɲ-bbare na Piyar
ddee.
14 Simɔ le a pa tarje kari. Ei, ke nje ke
key lei a kingaje kaji ddew tarje teenn le.›
15 Toke munn kutu pa tar a, Ndil-me-nda
ddisi dɔde te ddew kara baa to ke ɲ-ddisi
dɔje te kunn kute te.

16 Yeenn a, mole mem dɔ tar te le Ebbe-
dewje ke pa na: ‹Jan dda dewje batem
maann, a sese, a kingaje batem Ndil-me-
nda.›
17 Lubba arede Ndil-me-nda ddew kara
baa toke nareje kare te ke junn ne meje
jare Jeju-Kiriste. Yeenn a, m-to dew ddi
bba ma kase kɔku ddew Lubba kare dda
mare ne wa?»
18 Dewje le ooje tarjeenn le a ewje rɔde
ngaa ɔsuje gaji Lubba paje na: «Lubba are
ddew dewje ke toje to Jiipije ang kare ɲ-
turuje mede mba kinga ne kaji tɔ.»

Kunn kutu Egilisi ke Antiyose

19 Nje-me-kunnje ke sarenje naa wɔju dɔ
ne-singa ke ingade go yo te le Etiyenn awje
ndereng teeje bbe te ke Penisi, Sipere, ke
Antiyose. A me bbeje teenn le Jiipije ke
karede baa a ɲ-tɔjude tar le Lubba.
20 A mareje horode te ke gelde to dewje
ke Sipere, ke dewje ke Sirene teeje me bbe
te ke Antiyose a paje Tar ke maji le Ebbe-
deweje Jeju are dewje ke toje to Jiipije ang
tɔ.
21 Singa-mɔngu le Ebbe-dewje to dɔde te
are dewje nya ooje mede te ke Ebbe-dewje
ngaa turuje ddew lede.
22 Nje-me-kunnje ke Egilisi te ke Ju-
rusalam ooje tar neenn le ngaa ulaje Barn-
abase Antiyose.
23 Toke Barnabase le tee ngaa oo me-maji
ke Lubba dda ke nje-me-kunnje le a, nee
ke koko nya ngaa ɲ-ndejede kare dundaje
mede tɔyn dɔ Ebbe-dewje te.
24 Mba Barnabase le to dew ke maji, ke
dew ke Ndil-me-nda dduse ddem, me-kunn
laa bo nya ddem are nya ddeeje to dewje
le Ebbe-dewje.
25 Goe te a, Barnabase le ɔtu naw bbe te
ke Tarse mba sange Sɔl.
26 Toke ningae a, ɲ-ddee saa Antiyose. Ɲ-
ddaje bbal kara Egilisi te ke Antiyose ngaa
ɲ-tɔjuje ne dewje ke kɔrde banya banya.
Bbe te ke Antiyose a dewje unn kutu bbar
ri nje-njaje go Jeju te to keretiyenje.
27 Dɔ ndɔe teenn, mare nje-kilaje mber-
tar le Lubba inje Jurusalam awje bbe te ke
Antiyose.
28 Ndil-me-nda unda tar ta mare te kara
ke ria na Agabusu. Nin taar nga ɲ-pa na:
«Mare ndɔ a tɔku bbo a koso dɔ nange te
tɔyn.» A tɔkɔrɔ njaa bbo le oso dɔ ndɔ te
ke Kolode to tɔku mbayje.
29 Nje-njaje go Jeju te ooje ta naa kare
dew kara kara unn ne ke ase singae mba
kula ne kare duma ne nje-me-kunnje ke
isije nange te ke Jude.
30 Ɲ-ddaje toke baann. Dareje neje le
Barnabase de ke Sɔl dare dawje ne dare
ansiyenje ke nange te ke Jude.

12

Erɔde tɔl Jake ngaa ila Piyar key-kula te

1 Dɔ ndɔe teenn, tɔku mbayje Erɔde unn
kutu dda ne ke maji ang ke mare dewje ke
Egilisi te.
2 Nare ɲ-tɔl Jake ngokɔn Jan ke tɔku kiya.
3 Toke noo to ne ke ɲ-dda le unn koko
are Jiipije a, nare duwa Piyar bbay. Kare
ke duwa ne Piyar le to kare ke Jiipije aw
ddaje kusu mapa ke ɲ-dda ke um ang.
4 Erɔde le are duwae ngaa dilae key-kula
te. Ninyae ji mbambaje te dɔku gire misan
ke ɲ-kayn horode sɔ sɔ kare ta ɲ-ngemeje.
Neje kare kusu pake ndayn bba ta gange
sariya dɔe te kem dewje te.
5 Piyar ee key kula te, a nje-me-kunnje
aw dujuje Lubba til ke kare wɔju dɔe.

Anji le Ebbe-dewje ɔru Piyar key-kula te

6 Me til te ke lo-kare a, Erɔde a ta
gange sariya dɔ Piyar te le a, Piyar le
aw tibbi horo mbambaje te joo. Ɲ-tɔe ke
kula njamji joo ngaa mare mbambaje aw
ngemje ta key le tɔ.
7 A ta koo a, mare anji le Ebbe-dewje
unda lo tee ngaa me key-kula le ndoko.
Anji le ɔru kar Piyar are ndol ngaa pa na:
«In taar njange.» Kula njamjije ke jia te le
gaynje nangê.
8 Anji le pa are na: «Uwa bberi ke
endaar-kuwa-bber lei bbo ula ne-gɔl lei.»
Piyar le dda toke baann. Anji le pa bbay
na: «Ula kubbu-kul lei bbo unn gom!»
9 Piyar tee me key-kula te le oso goe te.
Neje to ne ke anji le aw dda le to ne ke
tɔkɔrɔ ang, mba noo to ni a naw ɲ-ni.
10 Ɲ-ndayje lo ke dɔngɔr, ke ye ke joo ke
mbambaje aw ngemje a, ɲ-teeje ta key te ke
ɲ-dda ke nare. To ta key ke daw dande ne
ke me bbe te le. Ta-key le teyn ke dɔe baa
nɔde te. Toke ɲ-teeje ddaka ngaa dunnje
mare ddew a, kem naa te neenn njaa anji
le tusu Piyar inyae.
11 Yeen ngaa Piyar gere rɔe ngaa pa na:
«Bbasine m-gere ngaa. Tɔkɔrɔ njaa, Ebbe-
dewje ula anji are ɔrum me ji Erɔde te
ddem, me ne te ke maji ang ke Jiipije
ndikije ta dda sem ddem.»
12 Toke ɲ-gere gel ne le a, naw key le Mari
kɔn Janji. Jan le daw ɲ-bbare na Marke tɔ.
Keteenn, nje-me-kunnje mbɔnje naa banya
banya aw dujuje Lubba.
13 Toke piyar unda ta-ndoko a, mare nje-
kula ke dene ke ria na Rode ddee mba koo.
14 Ɲ-gere ndu Piyar le ngaa rɔe neele
nya, a nɔru ta-ndoko le ang a ɲ-tel ke ngɔru
nande key ta kaw pa to Piyar a ar ta-ndoko
teenn.
15 Ɲ-paje dareje na: «Ayn wooy wa?» A
Rode le tel pa bbay ang na: «Tɔkɔrɔ njaa
nee teenn!» Dilaeje te na: «Yeenn a, anji
laa ann.»

16 Piyar unda ta-ndoko bbay bbay ngaa
kake ń-ddeeje dɔruje ta-ndoko a, Piyar a
ar neenn a, tar ikide sel.
17 Ń-dda jia narede kare dewje rɔde ngaa
nɔru gel ddew ke Ebbe-dewje ɔre ne me
key-kula te. Ta kutu ne dɔ tar laa a, ń-pa
na: «Awje e-paje tar neenn areje Jake, ke
kese nje-me-kunnje.» Goe te a, nɔtu ngaa
nunn ddew naw ke mare lo te dang.
18 Lo are a, mbambaje le jɔkuje rɔde nya
ngaa ń-paje na ddi a inga Piyar wa?
19 Erɔde are daw ń-sange, a dingae ang.
Ń-nduju tar nje-ngemje ta Piyar le a, nunn
ndu kare ń-tɔlde. Goe te a, Piyar le in Jude
aw Sejare. Ń-dda ndɔ ten keteenn.

Tar yo le Erɔde Agiripa

20 Erɔde ee ke tar ke dewje ke bbe te ke
Tir ddem dewje ke bbe te ke Sidɔn ddem.
Nje ke Tir ke nje ke Sidɔn le ooje ta naa ta
ddee nɔe te. Ń-gɔlje tar ke Balasetusu ke
to nje-ngem neje le tɔku mbayje dare noso
gode te. Ń-ndikije kare ddekeke to horode
te, mba ne-kusaje lede inje nange te le tɔku
mbayje le bba aw ddee nange te lede.
21 Ndɔe ke dɔju le ase a, Erɔde ula kubbu
tɔku-mbay laa aw isi ngende-mbay te laa
ngaa pa tar arede kem dewje te tɔyn.
22 Dewje uruje ekii na: «Tar ke ta Lubba
te a neenn bbo tar ke ta dew te ang.»
23 A kare teenn njaa, anji le Ebbe-dewje
unda Erɔde, mba nare dewje ɔsu gaje turu
Lubba te. Yeenn, a koreje ɔenje ngaa noy.
24 A tar le Lubba nja ke kete kete ngaa
aw taa lo.
25 Toke Barnabase de ke Sɔl ń-tungaje
kula lede Jurusalam ngaa daw ń-telje a,
dawje ke Jan ke daw ń-bbare na Marke.

13

Ndil-me-nda mbere Barnabase de ke Sɔl

1 Nje-kilaje mber-tar le Lubba, ke nje-ne-
tɔjuje eeje me Egilisi te ke Antiyose. Ride
na: Barnabase, Simeyɔn ke daw ń-bbare
na Dew-ndul, Lusiyusu ke to dew ke bbe
te ke Sirene, Manayen ke de ke Erɔde ke
ɔn bbe ke Galile ń-tɔkuje naa te, ke Sɔl.
2 Mare ndɔ ń-mbɔnje naa mba polo
Ebbe-dewje ngaa ń-mbeteje ne-kusa a,
Ndil-me-nda pa na: «Undaje Barnabase de
ke Sɔl dang mba kula ke m-bbarde mbae.»
3 Yeenn a, goe te ke ń-mbeteje ne-kusa,
ngaa ń-dujuje Lubba a, dilaje jide dɔde te
ngaa dinyade dare dɔtuje.

Barnabase de ke Sɔl dawje Sipere

4 Ndil-me-nda ula Barnabase de ke Sɔl
are daw dawje ke bbe te ke Selisi, ngaa
dunnje to keteenn ta kaw er ke dɔ dere-
maann te ke Sipere.
5 Toke ń-teeje bbe te ke Salamine a, ń-
paje tar le Lubba dare dewje me key mbɔń-
naa te le Jiipije. Jań-Marke ee teenn mba
kumade.
6 Goe te ke ń-tɔyje dɔ-dere maann te
le tɔyn ngaa ń-teeje bbe te ke Papose a,
dingaje mare Jiipi ke to nje-kuma ke to nje-
kila mber-tar ngem. Ria na Bar-Jeju.
7 Ń-to dew ke ee mbɔr Sergiyusu Polusu
te ke to nje-kɔn nange le. Sergiyusu Polusu
le to dew ke gere ne nya, nula ń-bbar
Barnabase de ke Sɔl, mba bbo koo tar le
Lubba ddae.
8 A Elimase (Daw ń-bbar nje-kuma ke
ndɔn tar le gerekeje to Elimase) ndiki ta
kɔku ddew Barnabase de ke Sɔl le, ngaa
ń-dda tɔyn kare nje-kɔń-bbe le oo mee te
ang.
9 Yeenn a, Ndil-me-nda ddusu Sɔl ke daw
ń-bbare na Pɔl tɔ ngaa aa Elimase le,
10 ngaa pa nare na: «Ei, nje-ngem, nje-
kula dewje naa te, ngonn le Esu, ei ke e-
ndiki ne ke gate gate ang, ndɔ ke dda bba
a kunda gange turu ddew neje ke ndɔju ke
Ebbe-dewje mɔse wa?
11 Bbasine neenn njaa Ebbe-dewje a
kundai, kemi a tɔ. A koo lo ang ngaa mba
mare kare.»
Kare teenn njaa keme il biriri, lo ndul
dɔe te, nila ke lo kara baa naw ń-sange dew
kare ila kake jia te.
12 Toke nje-kɔń-nange le oo nejeenn
baann a, oo mee te ke Lubba mba ne-tɔje
ke dɔ Ebbe-dewje te le gange singae.

*Pɔl de ke Barnabase dawje bbe te An-
tiyose nange te ke Pisidi*

13 Pɔl de ke nje-buwa-njaje laa dunnje
to bbe te ke Papose ngaa ń-teeje bbe te ke
Perje dɔ nange te ke Pampili. A Jan tusude
inyade keteenn tel bbe te ke Jurusalam.
14 Pɔl de ke nje-buwa-njaje laa le dinje
bbe te Perje le dawje bbe te ke Antiyose
dɔ nange Pisidi te. Mare ndɔ-kuwa-rɔ
le Jiipije daw dandeje key-mbɔń-naa te le
Jiipije ngaa disije nangê.
15 Goe te ke ń-tura maketuru me make-
turu ndu te, ke me maketuru te le nje-
kilaje mber-tar le Lubba a, nje-kɔnje dɔ
key-mbɔń-naa le Jiipije le are ń-pa darede
na: «Ngakɔnjeje, bbo eeje ke mare tar ta
pa kare dewje neenn kare arede singa a,
e-paje.»
16 Pɔl in taar, dda jia arede ngaa pa na:
«See ngann Ijarayelje, ke esee dewje ke aw
bbeelje Lubba, ooje tar neenn.
17 Lubba le dewje ke Ijarayelje mbere
kajeje ngaa dda are gelde banya bbalje te
ke disije ne nange te ke Ejipite. Goe te a,
ń-tee ke de ke ddang nange te ke Ejipite te
le ddew singa mɔngu te laa.
18 Ń-gemde ngɔsi ke bbal dɔsɔ me kɔr te

19 Goe te ke ɲ̂-tɔl gel dewje siri nange te
ke Kanaa a, nare nange le gel dewjeenn le
ddee to le kajeje.
20 Go nejeenn tɔyn ew ase ne ke bbal
kɔr sɔ ke dɔmi. Goe te a, nare nje-gangeje
sariya ddeeje to tɔku-mbay dɔ kajeje te
ndereng tee ndɔ te le Samuwel ke to nje-
kila mber-tar le Lubba.
21 Goe te a, kajeje le dujuje kare Lubba
unda mare tɔku mbayje dɔde ngaa Lubba
arede Sawul ke to ngonn le Kise, dew ke gel
Benjamen te. Sawul le ɔn bbe bbal dɔsɔ.
22 « Goe te ke Lubba ɔru tɔku-mbay dɔ
Sawul te a, nare Dabbiti ddee to tɔku-mbay
lede. Lubba pa tar le Dabbiti le na: ‹Minga
Dabbiti ngonn le Jese. Ɲ-to dew ke mem
ndike. Ne a na dda neje tɔyn ke mem
ndiki.›
23 Nje ke gel Dabbiti te a uju Jeju ke to
Nje-kaji dewje ke Ijarayel ddew kara baa
ke ndu ke Lubba unn.
24 Kete bba kare Jeju unn kutu kula laa
a, Jaɲ̂-Batise ila mber-tar batem turu ddew
are ngann Ijarayelje tɔyn.
25 Kare ke kula le Jaɲ̂-Batise a ta kunda
ngange a, naw ɲ̂-pa na: ‹Ejeje to m-to na
wa? M-to dew ke aw e-ngebbeje le ang.
Ooje, mare dew ke mase tutu kula endaar
ne-gɔl laa ang aw ddee gɔm teenn.›
26 Ngakɔmje, sese ke gel Abaraham te,
ke esee keseje ke aw e-bbeelje Lubba, maji
kare e-gereje to Lubba ula ke tar kaji
neenn wɔju dɔje.
27 Nje ke bbe te ke Jurusalam, ke tɔku-
mbayje lede gereje Jeju ang. Ɲ-gereje me
tar ke nje-kilaje mber-tar le Lubba paje
ngaa daw ɲ̂-turaje tare ke ndɔ kuwa-rɔ
kara kara tɔyn le ang. Ɲ-ddaje ne ke nje-
kilaje mber-tar paje le. Yeenn a, ɲ̂-gangeje
sariya yo dɔ Jeju te.
28 Dingaje mare ne mba kunda ne tar dɔe
te kare ɲ̂-tɔle ang ngaa ɲ̂-dujuje Pilate kare
are ɲ̂-tɔle.
29 Ɲ-ddaje ne tɔyn ddew kara baa ke tar
ke ɲ̂-pa dɔe te me maketuru te ngaa dɔru
ninne kake-dese te dila me buwa-yo te.
30 A Lubba are nin horo nje-yoje te,
31 ngaa ɲ̂-tɔju rɔe ndɔ banya nare dewje
ke inje saa nange te ke Galile danneje
ndereng bbe te ke Jurusalam. Dede le ngaa
bbasine ɲ̂-ddeeje to nje-tar-najije laa nɔ
dewje te ke Ijarayel.
32 Jeje kara, jila mber-tar neenn jarese tɔ.
Tar ke maji ke Lubba unn ndue wɔju dɔe
are kajeje le,
33 Lubba dda are Tar ke maji le ddee to
ne ke tɔkɔrɔ horoje jee ngannde te ddew
kin te ke nare Jeju in horo nje-yoje te, ddew
kara baa toke ɲ̂-dda tare me maketuru te
le Sɔm 2 na:
‹E-to ngonnum,
ema a muji bbokone.›*
34 «Lubba are nin horo nje-yoje te mba
kare da-rɔe tel aw ndum buwa te ang ngaa.
Mba ne njaa ɲ̂-pa na: ‹Ma karese neje ke
tɔkɔrɔ ke munn ndum ta kare Dabbiti.›
35 Mba yeenn a, ɲ̂-pa tare me maketuru
te le Lubba tɔ na: ‹A kinya da-rɔ dew lei
ke gate gate kare tuju ang.›
36 «A goe te ke Dabbiti le dda kula ke me
Lubba ndiki dɔ ndɔ te laa tɔyn tunga a,
noy, ɲ̂-dubbe mbɔr kaejedede te ngaa da-
rɔe tuju.
37 A da-rɔ Jeju tuju me buwa-yo te ang,
Lubba are nin horo nje-yoje te.
38 Yeenn a, ngakɔmje, maji kare e-gereje
to ddew te le Jeju le bba daw ɲ̂-pa darese
to Lubba a kɔru tar majang lese. Ndu le
Moyije ase dda kare dew ddee gate gate
kem Lubba te ang.
39 Are, ddew te le Jeju bba dew ke oo mee
te saa a, a ddee to dew ke gate gate.
40 Yeenn a, aaje rɔse mba ne ke ɲ̂-dda
tare me maketuru le nje-kilaje mber-tar le
Lubba neenn a ddase. Tare le na:
41 ‹Ooje! See nje-dabbe dewje,
areje bbeel ddase bbo e-gotoje ke ddang,
mba ma dda mare ne ndɔ ke isije ne kem
baa,
bbo dew ɔru gel ne le arese a,
a ndikije te ang.›†»
42 Kare te ke Pɔl de ke Barnabase daw
ɲ̂-teeje ke ddaka a, dewje le dujujede kare
ndɔ-kuwa-rɔ ke guku a, ɲ̂-telje dɔ tar teenn
le bbay.
43 Toke dewje ke mbɔnje naa le sarenje
naa a, mare Jiipije nya, ke dewje ke toje
to Jiipije ang ke aw poloje Lubba unnje go
Pɔl de ke Barnabase. Pɔl de ke Barnabase
ɲ̂-paje tar darede ngaa ɲ̂-ndejede kare ɲ̂-
naynje ke ndɔ tɔyn ddew me-maji te ke
Lubba dda ke de.

Pɔl de ke Barnabase turuje kemde ke rɔ dewje ke toje to Jiipije ang

44 Ndɔ-kuwa-rɔ le Jiipije ke goe te a,
dewje ke me bbe te ke Antiyose ke to nange
te ke Pisidi le mbɔnje naa banya banya
mba koo tar le Ebbe-dewje.
45 Toke Jiipije ooje dewje ke banya banya
le a, me ddade. Ɲ-paje tar ke tila kem tar
le Pɔl ngaa ɲ̂-tajeje.
46 Pɔl de ke Barnabase ɲ̂-paje tar ke
bbeel ang darede na: ‹‹Sese a, a toje to
dɔngɔr dewje ke jaa pa tar le Lubba neenn
karese. A, e-mbeteje tar le ngaa sese njaa
e-telje ooje rɔse to dewje ke aseje ta kinga
tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ ang. Yeenn a, ɲ̂-
turu kemje ke rɔ dewje te ke toje to Jiipije
ang ngaa.

* **13:33 13.33** Sɔm 2.7 † **13:41 13.41** Abakuku 1.5

47 Mba, ndu ke jinga ta Ebbe-dewje te
njaa na:
‹Mundai kare e-ndoko horo kese gel-dewje
te,
kare ta aw ke tar kaji neenn kɔyn nange te
tɔyn.›‡ ››
48 Toke dewje ke toje to Jiipije ang ooje
tar le a, rɔde neelde nya ngaa dɔsuje
gaji tar le Ebbe-dewje. Dewje ke Lubba
mberede kare dingaje kaji ke ke ndɔ ke
ndɔ ddeeje to nje-me-kunnje.
49 Tar le Ebbe-dewje taa dɔ nange ke
Pisidi le tɔyn.
50 A Jiipije ɔsuje kutu deneje ke isije lo
te ke bo ngaa aw bbeelje Lubba ddem,
ɔsuje kutu nje-kɔń-bbeje ddem are dinje ń-
ddaje Pɔl de ke Barnabase maji ang ngaa
ń-tubbade dɔ nange te lede le.
51 Pɔl de ke Barnabase le tundaje bum
ke gɔlde arede§, ngaa dawje bbe te ke
Ikɔniyɔm.
52 A nje-njaje go Ebbe-dewje te ke naynje
bbe te ke Antiyose eeje ke koko nya ddem,
Ndil-me-nda ddusude ddem.

14

Pɔl de ke Barnabase dawje bbe te ke Ikoniyɔm

1 Pɔl de ke Barnabase ń-teeje me bbe te
ke Ikoniyɔm a, dandeje me key-mbɔń-naa
te le Jiipije. Ń-tɔjuje tar are Jiipije, ke dewje
nya ke toje to Jiipije ang ooje mede te.
2 A Jiipije ke mbeteje ta koo mede te
le aw tulaje dewje ke toje to Jiipije ang
kare dejeje keje ke maji ang dɔ Pɔl de ke
Barnabase te.
3 Dɔ neje teenn tɔyn, Pɔl de ke Barnabase
ń-naynje bbe te ke Ikoniyɔm le gode ew. Ń-
paje tar le Ebbe-dewje ke bbeel ang. Ebbe-
dewje le tɔju to tar me-maji laa le to ne
ke tɔkɔrɔ ddew ne-mɔrije te, ke neje te ke
dum dɔ koo ke nare ń-ddaje.
4 Dewje ke me bbe te le kaynje horo naa
joo. Mareje unnje go Jiipije, a mareje unnje
go nje-kayn-kulaje le.
5 Jiipije ke tɔku-mbayje lede ddem, dewje
ke toje to Jiipije ang ddem, ń-ndikije ta dda
Pɔl de ke Barnabase maji ang ddem, ta
tilade ke er tɔlde ddem.
6 Toke Pɔl de ke Barnabase dooje tare a,
daw diyaje rɔde me bbeje te ke Likawoni,
Listere, ke Derbe, ke loje te ke mbɔr bbeje
teenn.
7 Loje teenn, ń-tɔjuje Tar ke maji dewje
tɔ.

Pɔl de ke Barnabase dawje bbe te ke Listere

8 Me bbe te ke Listere, mare dingaw ke
duje to nje-gɔl-goto ke ase kar taar ang
ddem ase nja ang ddem isi nangê.
9 Mare ndɔ naw noo tar ke Pɔl aw pa.
A Pɔl aae a, gere to koo me te laa ase dda
kare rɔe ddee maji.
10 Pɔl le pa ke singa na: «In taar ar
njarara dɔ gɔli te!» Dew le in taar bbate
ngaa unn kutu nja.
11 Toke dewje ooje ne ke Pɔl dda le
a, duruje ekii ke ndɔn tar Likawoni na:
«Ooje, lubbaje ddaje rɔde to dewje ngaa
teeje horoje te.»
12 Ń-bbarje Barnabase to Juse ngaa ń-
bbarje Pɔl to Ermese*, mba ne a naw ń-pa
tar.
13 Key-polo Juse le to ta bbe te le njaa. A
nje-polo Juse le ddee ke ngann mangeje ke
ń-dda neje ke kura rɔde te ta bbe te le. Ne
ke dewje ke banya banya ń-ndikije ta kare
to ne-polo nje-kayn-kulaje le.
14 Toke Pɔl de ke Barnabase dooje tar
le a, ń-tirje kubbuje ke rɔde te, dɔtuje ke
ngɔru dawje ke rɔ dewje te ke banya banya
le ngaa ń-paje ke singa na:
15 «Mbata ddi a e-ddaje ne toke be wa?
Jeje kara ń-to dewje toke lese tɔ. Jaw ń-pa
Tar ke maji jarese kare ta e-mbeteje ne ke
ture goto ta aaje lo ke rɔ Lubba te ke isi
kem baa. Lubba le a dda dara, ke nange,
ke ba, ke neje tɔyn ke toje te.
16 Dɔ ndɔje te ke ndayje, Lubba inya
ddew are gel dewje tɔyn ddaje ne ke mede
ndiki.
17 A ń-tɔju me-maji laa ke ndɔ tɔyn ddew
ndi te, ke kande ko te ke nare ande ke maje
are ujaje. Narese ne-kusa asese ngaa nare
isije ke koko.»
18 Dɔ tarje te neenn tɔyn bbo kare ne-
polo Pɔl de ke Barnabase aw ddade bbay.
19 Jiipije ke inje bbe te ke Antiyose, ke
bbe te ke Ikoniyɔm ddaje are dewje ke
banya banya le unnje gode. Ń-tilaje Pɔl
ke er ta tɔle ngaa ń-ndɔreje ń-teeje saa me
bbe te ke ddang, mba dɔjuje to noy.
20 A kare te ke nje-njaje go Ebbe-dewje te
ddeeje gukuje dɔe a, nin taar ń-tel nande
me bbe te le. Lo are a, ne de ke Barnabase
dawje bbe te ke Derbe.

Pɔl de ke Barnabase ń-telje bbe te ke Antiyose

21 Pɔl de ke Barnabase ń-tɔjuje Tar ke
maji bbe te ke Derbe. Dewje nya ddeeje to
nje-njaje go Ebbe-dewje te. Goe te a, ń-telje
ke ddew ke bbe te ke Listere, Ikoniyɔm ke
Antiyose.
22 Me bbeje teenn, ń-ndejeje nje-koo
me teje kare mede enge ang ddem kare

‡ **13:47 13.47** Ejayi 49.6 § **13:51 13.51** Ne-dda lede le tɔju mare ne horo Jiipije te * **14:12 14.12** Juse de ke Ermese toje to ri lubbaje le dewje ke Gereke.

duwaje koo me te lede dare ngeng ddem.
Ń-paje na: «Maji kare ne-wunguje dang
dang ingaje bba ja kandeje me bbe-kɔn te
le Lubba.»
23 Me Egilisije te tɔyn ke ń-teeje te a, ń-
dda mare nje-koo-me teje to ansiyenje, ń-
mbeteje ne-kusa bba ń-dujuje Lubba dɔde
te ngaa dinyajede me ji Ebbe-dewje te ke
dundaje koo me te lede dɔe te le.
24 Pɔl de ke Barnabase le ń-riyaje dɔ
nange ke Pisidi dosoje dɔ nange te ke
Pampili.
25 Toke ń-tɔjuje tar le Lubba me bbe te
ke Perje a, dawje bbe te ke Atali.
26 Keteenn, dunnje tɔku to mba tel bbe
te ke Antiyose nange Siri te. Bbe te ke
Antiyose le a nje-koo-meteje inyajede me
ji Lubba te kete kare Lubba dda kede me-
maji kare ń-ddaje kula ke ń-ddaje neenn.
27 Toke Pɔl de ke Barnabase ń-teeje bbe
te ke Antiyose nange Siri te a, ń-mbɔnje
nje-me-kunnje. Dɔruje gel neje tɔyn ke
Lubba dda ddew te lede, ke ddew ke Lubba
ɔru ne ddew are dewje ke toje to Jiipije ang
ooje mede te tɔ.
28 Pɔl de ke Barnabase le ń-naynje rɔ nje-
me-kunnje te ke bbe te ke Antiyose le gode
ew ngaji.

15

*Mayn naa tar bbe te ke Antiyose wɔju
dɔ tar kuja mɔtu*

1 Mare dewje inje dɔ nange Jude te
ddeeje bbe te ke Antiyose dɔ nange Siri
te. Ń-tɔju ne nje-koo-meteje ke Antiyose
le na: «Toke ujaje mɔtuse ddew kara baa
toke ndu le Moyije pa ang a, a kaseje ta
kingaje kaji ang.»
2 Pɔl de ke Barnabase ń-mbeteje ne-tɔju
lede ngaa ń-maynje ke de tar. Yeenn a,
nje-koo-meteje unnje ndu kare Pɔl de ke
Barnabase, ke mare nje-koo-meteje dawje
Jurusalam daw dingaje nje-kayn-kulaje, ke
ansiyenje wɔju dɔ tar neenn le.
3 Egilisi ke bbe te ke Antiyose umade ke
ne mba nja lede le. Ń-ndayje ke ddew ke
Penesi, ke Samari ngaa ń-paje tar le dewje
ke toje to Jiipije ang ke ooje mede te le dare
nje-bbeje le. Tar le are koko nje-me-kunnje
tɔyn.
4 Toke ń-teeje Jurusalam a, Egilisi, ke nje-
kayn-kulaje, ke ansiyenje taajede ke rɔ-
neel. Dɔruje gel neje tɔyn ke Lubba dda
ddew te lede dare dewje ke Jurusalam.

*Tɔku mbɔn naa to me Egilisi te ke
Jurusalam*

5 Mare parijiyenje ke ooje mede te paje
na: «Maji kare dewje ke toje to Jiipije ang
are duja mɔtude ta ń-njaje ke turu ndu le
Moyije.»
6 Nje-kayn-kulaje, ke ansiyenje mbɔnje
naa ta kisa me tar le.
7 Ń-maynje naa tar dare ngeng nya ngaa
Piyar in taar pa na: «Ngakɔmje, e-gereje to
Lubba bbarem horose te lew baa kare m-
pa Tar ke maji mare dewje ke toje to Jiipije
ang kare dooje tar le ngaa dooje mede te.
8 Lubba ke gere me dewje tɔju to ń-taa
dewje ke toje to Jiipije ang ke rɔe te. Yeenn
a, narede Ndil-me-nda ddew kara baa toke
nareje tɔ.
9 Nɔru-kemde dang ke jeje ang. Lubba
toko mede mba dooje mede te.
10 Baann mban a, mba ddi bba aw taje
naa ke Lubba ngaa aw undaje ne-koto ke
kajeje wase jeje njaa kara jaseje ta koto ang
dɔ nje-njaje go Ebbe-dewje te wa?
11 A, ń-gereje tɔ bbay to ddew me-maji te
le Ebbe-dewje Jeju a Lubba aji ne je ddew
kara baa toke najide.»
12 Dewje tɔyn ke mbɔnje naa le isije
ddekeke ngaa tukaje mbide ooje ne tar
ke Barnabase de ke Pɔl daw ń-paje wɔju
dɔ ne-mɔrije, ke neje ke dumje dɔ koo ke
Lubba dda ddew te lede horo dewje te ke
toje to Jiipije ang le.
13 Dewje rɔde ta pa tar a, Jake pa na:
«Ngakɔmje, ooje tar lem.
14 Bbasine bbay Simɔ ole meje dɔ ddew
te ke Lubba mɔse kunn kutu ne te njaa
ta mbere mare dewje horo gel-dewje te ke
gere Lubba ang kare ń-ddeeje to dewje laa.
15 Tar neenn le dda me-kara ke tar le
nje-kilaje mber-tar le Lubba ke ń-dda me
maketuru te na:
16 ‹Goe te a, ma tel ddee dda key le Dabbiti
ke oso.
Ma mɔse kese neje ke nayn,
ngaa ma mɔse key le kunda taar.
17 Yeenn bba kese dewje a sangeje Ebbe-
dewje,
ddew kara baa toke gel-dewje tɔyn ke ri
Ebbe-dewje to dɔde te.
Tar ke Ebbe-dewje pa le ann.
18 Ń-dda nare dewje gereje ne ke neje ta
dda le lew baa.›*
19 Mba yeenn a, keje te lem m-ndiki kare ń-
ddaje neje ke a jɔku dewje ke toje to Jiipije
ang ke unnje go Lubba neenn ang.
20 N-ddaje maketuru julaje ne jarede kare
dusaje ne ke ń-polo ne kɔr ang, mba to ne-
yerew, ń-ddaje lo-to majang ang, dɔnje da
ke kewn ute bba oy ang, dusaje mese ang.
21 Mba lew baa njaa dewje aw ɔruje gel
ndu le Moyiji me bbeje te kara kara ngaa
ndɔ-kuwa-rɔ a, daw ń-tura maketuru-ndu
le key mbɔn naa te le Jiipije.»

* **15:18 15.18** Amose 9.11-12

Dula ke maketuru dare nje-koo-meteje ke Antiyose

22 Nje-kayn-kulaje, ansiyenje, ke dewje
ke Egilisi te ooje maji ta mbere mare dewje
horode te kare dawje ke Pɔl de ke Barn-
abase Antiyose. Dewje ke ń-mberede le to
Judase ke daw ń-bbare na Barsabase, ke
Silase. Ɲ-toje to dewje ke dewje bbeeljede.
23 Tar ke ń-ddaje me maketuru te darede
le toke be: «Jee nje-kayn-kulaje, ansiyenje,
ke ngakɔnse ń-dda lapiya ngakɔnjeje ke
toje to Jiipije ang ke eeje Antiyose dɔ nange
Siri, ke Silisi te.
24 Joo na mare dewje leje ke jarede ddew
ang aw paje tar ke jɔkuse ngaa tuju keje
lese.
25 Mba yeenn a, jeje tɔyn njaa junn nduje
mba mbere mare dewje kulade turuje te
kare ń-dannje Barnabase de ke Pɔl ke ń-
ndikijede nya.
26 Ɲ-toje to dewje ke ilaje rɔde kɔrɔ mba
kula le Ebbe-dewje Jeju Kiriste.
27 Yeenn a, jula Jude de ke Silase jarese
kare ń-paje tar ke me maketuru te le ke
tade darese.
28 Ndil-me-nda ddem, jeje ddem, ń-ndiki
ta kunda mare ne-koto dang dɔ ne te ke to
maji kare e-ddaje ang ngaa. Ne ke ta dda
a neenn:
29 usaje ne ke ń-polo ne kɔr ang, usaje
mese ang, ɔnje da ke kewn ute bba oy ang,
e-ddaje lo-to majang ang. Bbo e-ngemje
rɔse ddew neje teenn tɔyn a, to ne ke maji.
N-ddase lapiya nya.»
30 Pɔl, Barnabase, Jude, ke Silase le
ɔtuje awje Antiyose ngaa ń-mbɔnje nje-
koo-meteje darede maketuru le.
31 Ɲ-turaje maketuru le a, deeje ke koko
nya mba tar ke me maketuru te le arede
singa.
32 Jude de ke Silase ke toje to nje-kilaje
mber-tar le Lubba le paje tar nya arede
kare dingaje ne singa.
33 Ɲ-ddaje ndɔ ngaji a, nje-me-kunnje le
inyajede ngaa dujuje kare ń-telje ke me
wul lɔm rɔ dewje te ke ulajede le.
34 [A, Silase oo maji ta nayn Antiyose.]
35 Pɔl de ke Barnabase ń-naynje Antiyose
tɔ ngaa mare dewje osoje dɔde te, ń-tɔjuje
ne ngaa ń-paje Tar ke maji le Ebbe-dewje
dare dewje.

Pɔl de ke Barnabase ń-kanyje naa

36 Goe te ngaji a, Pɔl pa are Barnabase
na: «N-telje me bbeje te kara kara ke ń-
paje tar le Ebbe-dewje te le, jaa nje-koo-
meteje joo se disije toke baann wa?»
37 Barnabase ndiki kare Jan ke daw ń-
bbare na Marke aw ke de tɔ.
38 A Pɔl mbete, mba Jan le tusude inyade
ta kula te Pampili.
39 Tar lede aw naa te ang ngaa na na kara
unn ddew laa. Barnabase ila Jan Marke
goe te ngaa dunnje to dawje Sipere.
40 A Pɔl unn Silase ilae goe te. Goe te
a, nje-koo-meteje ilaje Pɔl ji Ebbe-dewje te
kare dda saa me-maji ngaa nɔtu.
41 Pɔl nday nange te ke Siri, ke Silisi,
ń-ndeje dewje ke Egilisije te kare duwaje
dare ngeng.

16

Timote ddee to nje-buwa-nja le Pɔl de ke Silase

1 Pɔl tee bbe te ke Derbe, ke Listere.
Mare nje-nja go Jeju te ke ria na Timote
ee me bbe teenn le. Kɔenje to Jiipi ngaa oo
mee te, a bɔeje to Gereke.
2 Nje-koo-meteje ke Listere, ke Ikoniyɔm
paje tar le Timote le maji nya.
3 Pɔl ndiki ta kaw saa. Yeenn a, nuja
ganja wɔju dɔ Jiipije ke isije loje teenn
le, mba ń-gereje tɔyn to bɔ Timoteje to
Gereke.
4 Me bbeje te ke Pɔl de ke Silase ń-teeje
te a, ń-ndajije nduje ke nje-kayn-kulaje,
ke ansiyenje ke Jurusalam unnje le dare
dewje. Ɲ-walde nya kare ń-ddaje ne ke
turu nduje le.
5 Egilisije aw sangeje ddew me-kunn te
ngaa ke ndɔ kara kara kɔr nje-koo-meteje
aw ke kete kete.

Lubba bbar Pɔl kare aw Masedowann

6 Pɔl de ke Silase ń-ndayje nangeje te ke
Piriji, ke Galati, mba Ndil-me-nda ɔkude
ddew kare ń-tɔjuje tar le Lubba nange te
ke Aji.
7 Toke ń-teeje ngange nange te ke Miji a,
ń-sangeje ddew ta tee nange te ke Bitini, a
Ndil le Jeju ɔkude ddew.
8 Ɲ-ndayje nange te ke Miji ngaa ń-teeje
bbe te ke Torowase.
9 Pɔl oo mare ne toke le nijeenn mare
til te. Noo mare dew ke Masedowann ke
ar taar aw duje na: «E-ddee nange te ke
Masedowann umaje!»
10 Go ne te ke Pɔl oo toke mare le
ni le a, kare teenn njaa ń-sange ddew
ta kaw Masedowann le mba ń-gere to
Lubba bbarje kare jaw ń-pa Tar ke maji
Masedowann le.

Lidi oo mee te bbe te ke Pilipi

11 Toke junn to Torowase a, jaw njarara
dɔ dere te ke Samotarase. Ndɔ kara goe te
a, ń-tee bbe te ke Neyapolise.
12 Jin teenn ń-tee bbe te ke Pilipi ke to
tɔku bbe ke Masedowann ke dewje ke Rɔm
a ɔnje dɔe. N-dda ndɔ ngaji Pilipi le.
13 Ke mare ndɔ-kuwa-rɔ le Jiipije, ń-tee
me bbe te le jaw kare maann te mba jeje
to lo-duju Lubba le Jiipije a to keteenn. Jisi

nangê ngaa ɲ̂-pa tar jare deneje ke mbɔnje
naa lo teenn le.
14 Mare dene le kara to dew ke ƀbe te ke
Tiyatir, ria na Lidi. Ɲ-to nje-labbe kubbu
ke kase ke nare ngeng ngaa naw ɲ̂-bbeel
Lubba. Noo tarje ke jaw ɲ̂-pa ngaa Ebbe-
dewje unda mee are ɲ̂-tuka mƀia noo ne
tarje ke Pɔl aw pa.
15 Toke Lidi le de ke nje ke key laa dingaje
batem a, ɲ̂-bbarje ngaa ɲ̂-pa nareje na:
«Bbo ooje to moo mem te tɔkɔrɔ ke Ebbe-
dewje njaa a, e-ddeeje e-toje key lem.»
Numa keje nya kare ɲ̂-ndiki bbar ke ɲ̂-
bbarje le.

Dila Pɔl de ke Silase key kula te

16 Mare ndɔ jaw ke lo-duju Lubba te
a, mare ngonn mande ke to nje-kula le
mare dew tee ingaje. Ndil ne-ndɔn isi dɔ
ngonn mande te le. Ne-ndɔn laa le dda are
ebbejedede ingaje ne ne nya.
17 Nunn goje ngaa naw nuru ekii na:
«Dewje neenn toje to nje-kulaje le Lubba
ke isi ddutu dara te. Daw ɲ̂-tɔjujese ddew
kinga kaji.»
18 Ɲ-tel dɔ tar teenn le ndɔ ƀanya nya.
Ase ang boy a, Pɔl turu rɔe ngaa pa are ndil
le na: «Ke ri Jeju Kiriste, munn ndu mari
kare e-tee me ngonn ke dene te neenn ke
ddang!» Kare teenn njaa ndil le unda lo
tee.
19 Toke ebbejedede ooje to ne-kinga nare
lede le goto ngaa a, duwaje Pɔl de ke Silase
dawje ke de nata nɔ nje-kɔɲ̂-bbeje te.
20 Dawje ke de nɔ nje-gangeje sariya te
ke toje to dewje ke Rɔm ngaa, ɲ̂-paje na:
«Dewje neenn ilaje tar me bbe te leje. Ɲ-
toje to Jiipije.
21 Daw ɲ̂-tɔjuje ne-ji bbe ke jeje ke ɲ̂-
to ngann nje-bbeje ke Rɔm jee ke ddew
ta ndiki te ang ddem ta ɲ̂-nja goe te ang
ddem.»
22 Dewje ke ƀanya ƀanya inje uruje dɔ
Pɔl de ke Silase te ngaa nje-gangeje sariya
le are ɲ̂-tɔru kubbu le Pɔl de ke Silase.
Dunnje ndu dare ɲ̂-tundade ke ndey.
23 Goe te ke ɲ̂-tundade nya a, dare dilade
key-kula te ngaa dunnje ndu dare nje-
ngemje ta key kula kare ngemjede ke maje.
24 Toke nje-ngemje ta key kula le inga
ndu ke darede le a, dilaje Pɔl de ke Silase
le suran key-kula te ngaa dilade poro.
25 Lo mɔngu nyenene a, Pɔl de ke Silase
daw ɲ̂-dujuje Lubba ngaa daw dɔsuje pa
ɲ̂-walje ne Lubba ngaa kese dewje ke
duwade le aw ooje ndude.
26 A ta koo a, nange yeke ke singa are
gɔl-key-kula ke dungu nangê le yeke. Kare
teenn njaa ta keyje tɔyn teynje ngaa kula
njamjije ke ɲ̂-tɔ ne dewje tɔyn ke duwade
le tɔruje.
27 Nje-ngem ta key kula le ndol a, oo ta
keyje ke toje take ƀaa le. Noo to dewje ke
duwade le aynje ngaa nunn tɔku kiya laa
ta tɔl ne rɔe.
28 A Pɔl uru ekii ke singa na: «E-tɔl rɔi
ang, jee neenn tɔyn.»
29 Nje-ngem ta key kula le duju puru ta
koo ne lo ngaa ande me key-kula te le ke
tɔke. Noso kɔ gɔl Pɔl de ke Silase te naw
nisa.
30 Goe te a, nje-ngem ta key-kula le are
Pɔl de ke Silase ɲ̂-teeje ddaka ngaa dujude
na: «Ebbemjedede ddi a ma dda ƀba ma
kinga kaji wa?»
31 Ɲ-paje dare na: «Oo mei te ke Ebbe-
dewje Jeju a, a kinga kaji, ei ddem nje ke
key lei ddem.»
32 Pɔl de ke Silase le ɲ̂-paje tar le Ebbe-
dewje dare nje-ngem ta key kula le ddem
dare dewje tɔyn ke eeje me key te laa
ddem.
33 Me til teenn njaa, nje-ngem ta key kula
le aw ke de aw toko doje lede. Ngaji goe te
a, ɲ̂-ddaeje batem ke nje ke key laa.
34 Goe te a, naw ke Pɔl de ke Silase key
laa. Narede ne-kusa ngaa ɲ̂-dda rɔ-neel ke
nje-nujuje laa mƀa noo mee te ke Lubba.
35 Lo are a, tɔku nje-gangeje sariya ulaje
pajaje lede rɔ nje-ngem ta key kula te le
na: «Inya dewje neenn are ɔtuje!»
36 Nje-ngem ta key-kula le ndaji tar le
are Pɔl na: «Nje-gangeje sariya ulajeje
kare minyase. Yeenn a, e-teeje ta awje ke
lapiya.»
37 A Pɔl pa arede na: «Ɲ̂-gange sariya
dɔje te ang a, ɲ̂-tundaje kem dewje ngaa
dilaje key kula te jeje ke ɲ̂-to ngann nje-
bbeje ke Rɔm tɔ. A ƀbasine, ɲ̂-ndikije ta
kɔruje lo kiyae te wa? Baann ang, maji
kare dede njaa ɲ̂-ddeeje dɔrujeje.»
38 Pajaje le aw ndajije tar le are nje-
gangeje sariya le. Bbeel ddade mƀa dooje
na Pɔl de ke Silase ɲ̂-toje to ngann nje-
bbeje ke Rɔm.
39 Yeenn a, nje-gangeje sariya le ddeeje
uwaje gɔl Pɔl de ke Silase. Goe te a, dɔrude
key kula te ngaa ɲ̂-paje darede ta kare
dɔtuje me bbe te le.
40 Toke Pɔl de ke Silase ɲ̂-teeje key kula
te le a, daw dingaje Lidi, dooje nje-koo-
meteje, ɲ̂-ndejedeje ngaa dɔtuje.

17

Pɔl de ke Silase dawje Tesalonike

1 Pɔl de ke Silase ɲ̂-ndayje ke ddew ke
ƀbe te ke Ampipolise, ke Apoloni, ngaa ɲ̂-
teeje ƀbe te ke Tesalonike, lo ke mare key-
mƀɔɲ̂-naa le Jiipije to te.
2 Pɔl aw rɔ Jiipije te toke naw ɲ̂-dda ke
ndɔ tɔyn. Ɲ-mayn tar ke de dɔ maketuru
te le Lubba me ndɔ-kuwa-rɔ te muta.

3 Nɔru gele narede ngaa ń-tɔjude to
maketuru le Lubba pa na Mesi a koo ndoo,
ngaa na kin horo nje-yojeje te. Ń-pa na:
«Jeju ke maw m-pa tar laa marese neenn
le to Mesi le.»
4 Mare Jiipije le ndikije tar te le ngaa
unnje go Pɔl de ke Silase. Gerekeje nya ke
aw poloje Lubba, ke mare deneje ke isije
lo te ke bo ddaje toke baann tɔ.
5 A Jiipije ke me ddade mbɔnje dewje ke
toje to nje-dɔ-gotoje ke aw njaje go ddew
te baa, dɔsuje kutu dewje ke banya ngaa
ń-yekeje lo dare ddekeke goto me bbe te.
6 Toke dingaje Pɔl de ke Silase le ang a,
duwa Jasɔn ke mare nje-koo-meteje daw ke
de nɔ nje-kɔń-bbeje te ngaa ń-paje ke taar
na: «Dewje neenn tujuje lo tɔyn, a bbasine
ń-teeje neenn ngaa.
7 Jasɔn a ngemde rɔe te. Ne ke ndu le
tɔku-mbay Sejar mbete a dewje neenn le
tɔyn aw ddaje. Ń-paje na mare tɔku-mbay
ke dang to, ria na Jeju.»
8 Tarje neenn le oso wur dewje ke banya
banya ddem nje-kɔń-bbeje ddem.
9 Duwaje Jasɔn, ke nje-koo-meteje le dare
ukaje tɔku nare bba dinyade.

Pɔl de ke Silase Bere

10 Toke lo ndul a, nje-koo-meteje are Pɔl
de ke Silase dawje bbe te ke Bere. Ń-teeje
a, dawje key-mbɔń-naa te le Jiipije.
11 Keje le Jiipije ke Bere maji uta keje le
nje ke Tesalonike are ń-taaje tar lede le ke
ngɔru baa. Ndɔ kara kara daw disaje me
maketuru le Lubba ta gere se tar ke Pɔl aw
pa le to ke dɔgɔle njaa wa?
12 Dewje nya horode te ooje mede te.
Dene Gerekeje ke toje to dewje ke bo, ke
mare dingawje nya ooje mede te tɔ.
13 Toke Jiipije ke Tesalonike ooje na Pɔl
aw tɔju tar le Lubba Bere tɔ a, ń-ddeeje ta
yeke lo ngaa ta kɔsu kutu dewje ke banya
banya le.
14 Njange njange baa a nje-koo-meteje
are Pɔl unn ddew er ke ta tɔku ba te, a
Silase de ke Timote ń-naynje teenn.
15 Dewje ke dannje Pɔl le awje ndereng
teeje Atenn bba telje. Kare telde a, Pɔl
ulade kare Silase de ke Timote dawje
njange dingaeje Atenn le.

Pɔl pa tar are dewje ke bbe te ke Atenn

16 Wur Pɔl a ta ti kare te ke naw ń-gebbe
ne Silase de ke Timote mba kɔrje ddusu me
bbe ke Atenn le.
17 Naw ń-pa tar ke Jiipije, ke dewje ke aw
poloje Lubba me key-mbɔń-naa te le Jiipije.
A kese ndɔje a, naw ń-pa tar nata ke kese
dewje ke naw ningade ke ndɔ tɔyn.
18 Mare nje-ne-gereje ke daw ń-bbarde
na Epikuriyenje, ke Isitiyisiyenje njaa kara
ddeeje aw paje saa tar tɔ. Mareje paje na:
«Tar ddi njaa nje-kunda bula neenn ndiki
ta pa wa?» A mareje paje na: «A du ang na
to mare nje-kila-mber tar le mare lubbaje
ke dang.» Mba Pɔl aw tɔju tar le Jeju te, ke
le nje-yoje te ke a kinje.
19 Duwaje Pɔl dawje saa Ayeropaje* ngaa
ń-dujeje na: «Ja kase gere ne-tɔju ke siki ke
aw tɔju neenn wa?
20 Mba tar ke joo kete ang a aw pa neenn
are ń-ndiki ta gere gele.»
21 Nje-bbeje, ke nje-mbaje ke Atenn ndik-
ije nya ta pa tar ne ke siki wase ta koo ne
ke siki ke tee bbe te.
22 Yeenn a, Pɔl ar taar dann dewje te ke
Ayeropaje le ngaa pa na: «Dewje ke Atenn,
moose a, e-toje to dewje ke eeje ke bbo nya
ta polo lubbaje.
23 Mba m-nja me bbe te lese a, moo
lubbaje ke aw polojede. A m-tee dɔ mare
baann te ke ń-dda maketruru te na: ‹Bann
le mare lubba ke ń-gere ang.› Maji, ne ke
aw poloje a e-gereje ang le a m-ddee maw
mila mbere marese neenn.
24 Lubba ke nje-dda dara, ke nange, ke
neje tɔyn ke toje te, ne ke ń-to nje-dara, ke
nange le ń-to key-polo-lubbaje te ke dew
dda ke jia ang.
25 Ń-ndiki ta kare dew are ne mba kumae
ne toke le dew ke aw ndiki mare ne ji dew
te ang, ne a nare dewje tebbe, kewn, ke
kese neje.
26 Dew kara baa njaa ń-dda ne dewje
tɔyn nare disije dɔ nange te tɔyn. Nɔju
ngange nange lede kara kara kare disije te
ngaa nɔju dɔ kare neje narede.
27 Ń-ddaa baann bba kare dewje san-
gaeje. Toke ń-mamje lo a, a du ang da
kaseje ta kingaeje. A bbo ta koo a, jeje kara
kara tɔyn Lubba ee ke je ngɔsi baa.
28 Mba ddew te laa bba ń-to ne, jisi ke
tebbe, jaw yeke rɔje. To ddew kara baa ke
tar ke nje-paje lese paje na: ‹N-to ngann le
Lubba›.
29 ‹‹Tɔkɔrɔ njaa ń-toje to ngann le
Lubba. Yeenn a, ja kaseje ta keje to Lubba
unda rɔ kɔr ke ń-dda ke ande, wase nare,
wase er, wase mare ne ke dew tɔl ke gusu
laa wase eje to keje bba dda toke baann
wa?
30 A kare ke dewje gereje tar ke tɔkɔrɔ
ang bbay, Lubba oo to ne ang. A bbasine
naw ń-bbar dewje tɔyn ke isije loje te tɔyn
kare ń-turu ddew lede.
31 Mba nɔju ndɔ ke na kare ń-mbere
gange sariya ke gate gate dɔ dewje te tɔyn.
Nare dew le in horo nje-yoje te ta tɔju kare
dewje tɔyn to ne njaa ń-mbere.››
32 Toke dooje tar kin le nje-yoje ke Pɔl
pa a, mareje kokoje ne. A mareje paje
na: «Mare ndɔ bba ja koo tar lei dɔ tar
te neenn bbay.»
33 Go tar teenn le a, Pɔl inyade.

34 Dɔe teenn njaa kara mareje naynje saa
ngaa ooje mede te. Denisi ke to dew ke
Ayeropaje, mare dene ke ria na Damarisi,
ke mare dewje bbay eeje horode te.

18

Pɔl aw bbe te ke Korente

1 Goe neje teenn a, Pɔl ɔtu bbe te ke
Atenn aw Korente.
2 Ninga mare Jiipi ke ria na Akilase
keteenn. Duje nange te ke Pɔn. Akilase le
de ke dene laa Pirisil dinje bbe te ke Itali
bba ɲ-ddeeje, mba Tɔku mbayje Kolode
unn ndu kare Jiipije tɔyn ɔtuje me bbe te
ke Rɔm. Pɔl aw rɔ Akilas de ke Pirisil te le.
3 A kula lede, ke kula le Pɔl ke aw dda to
kara baa. Kula le to kula dda tande. Yeenn
a, Pɔl le nayn rɔde te are daw ɲ-ddaje kula
le.
4 Ke ndɔ-kuwa-rɔ kara kara tɔyn Pɔl aw
pa tar nya key-mbɔɲ-naa te lede ke dewje
ke toje to Jiipije ddem nje ke toje to Jiipije
ang ddem kare ɲ-ndikije tar te laa.
5 Toke Silase de ke Timote dinje bbe te
ke Masedowann ɲ-teeje a, Pɔl unn rɔe tɔyn
mba tɔju tar le Lubba. Ɲ-tɔju Jiipije to Jeju
le njaa to Mesi.
6 A Jiipije mbeteje tar laa ngaa daw ɲ-
tajeje. Yeenn a, Pɔl le yeke kubbu laa ngaa
pa arede na: «Mesese tel ke dɔse te, tare
a kuwa dɔm ang. Bbasine neenn ma kaw
ke rɔ dewje te ke toje to Jiipije ang ngaa.»
7 Nɔtu ketenn naw rɔ mare dew te ke ria
na Titusu-Jusutusu ke key laa to mbɔr key-
mbɔɲ-naa te le Jiipije. Ɲ-to nje-polo Lubba.
8 Kirisipusu ke to nje-kɔn dɔ key-mbɔɲ-
naa le Jiipije oo mee te ke Ebbe-dewje, ne
de ke nje ke key laa tɔyn. Mare dewje ke
Korente nya ooje tar ke Pɔl tɔju le. Dooje
mede te ngaa dingaje batem.
9 Mare ndɔ til te, Ebbe-dewje pa tar are
Pɔl ddew ne te toke le ni na: «E-bbeel ang,
ew rɔi pa tar ang, utu tai ang.
10 Mba mee sei, dew kara a kase kuwai
ta ddai ang, mba dewje lem banya me bbe
te neenn.»
11 Pɔl nayn Korente tɔju tar le Lubba
bbal kara ke neyn misan.

Daw ke Pɔl nɔ tɔku-mbay Galiyɔn te

12 Bbal te ke Galiyɔn to tɔku-mbay nange
te ke Akay, Jiipije ooje ta naa mbete Pɔl.
Dawje saa lo gange sariya te.
13 Ɲ-paje na: «Dew neenn aw dda
kare dewje poloje Lubba ke ddew ke ndu
mbete.»
14 Toke Pɔl a ta pa tar a, Galiyɔn ila tar
Jiipije te na: «Bbo tar neenn to tar tɔl dew
wase tar ne ke ngeng a, ma kungu tar gelse
te.
15 A tar le to mayn naa tar wɔju dɔ ne-
tɔju, tar rije, ke ndu lese njaa are yeenn
oose. M-ndiki gange sariya dɔ tarje te ke
toke baann ang.»
16 Yeenn ngaa ɲ-tubbade lo gange sariya
te le.
17 Dede tɔyn duwaje Sostenn ke to nje-
kɔn dɔ key-mbɔɲ-naa le Jiipije le, ɲ-
tundaeje ta key gange sariya te le. A
Galiyɔn aa lo te ang.

Pɔl tel bbe te ke Antiyose dɔ nange Siri te

18 Pɔl nayn ndɔ banya ngaji Korente bba
inya nje-me-kunnje ngaa unn to tel nange
te ke Siri. Ne de ke Pirisil, ke Akilase.
Kete bba ta kaw a, nare ɲ-ngisa dɔe bbe
te Sankere mba to ndue ke nunn.
19 Daw ɲ-teeje bbe te ke Epeje. Pɔl inya
Pirisil de ke Akilase lo teenn ngaa ɔtu aw
key-mbɔɲ-naa te le Jiipije aw pa tar ke de.
20 Ɲ-dujuje Pɔl nya kare nayn ke de ndɔ
banya bbay. A Pɔl mbete.
21 Na ta kinyade a, ɲ-ndejede na: «Toke
Lubba ndiki a, ma tel rɔse te mare ndɔ.»
Goe te a, nunn to Epeje,
22 ɲ-tee Sejare. Goe te a, naw ɲ-dda
lapiya nje-me-kunnje ke Jurusalam ngaa ɲ-
nday naw Antiyose.
23 Ɲ-dda ndɔ ngaji lo teenn ngaa nin
nday nange Galasi, ke Piriji te nare ndeje
nje-njaje go Ebbe-dewje te tɔyn kare din-
gaje singa.

Apolose aw bbe te ke Epeje

24 Mare Jiipi ke ria na Apolose ke duje
bbe te ke Alekejandiri ddee Epeje. Ɲ-to
dew ke gere pa tar ddem gere maketuru
le Lubba nya ddem.
25 Ɲ-tɔje ddew le Ebbe-dewje toke kete
are ninga singa ngaa ɲ-tɔju ne dɔ Jeju te ke
dɔgɔle. A batem le Jan kara baa a ɲ-gere.
26 Naw ɲ-pa tar ke bbeel ang me key-
mbɔ-naa te le Jiipije. A toke Pirisil, ke
Akilase ooje tar laa le tɔyn a, bbareje ke
rɔde te ngaa tɔjeje tar ke tɔkɔrɔ wɔju dɔ
ddew le Lubba.
27 Goe te a, Apolose le ndiki ta kaw nange
te ke Akay are nje-me-kunnje ndikije te saa
ngaa ddaje maketuru are nje-me-kunnje ke
Akay le kare ɲ-taaeje ke maje. Toke ɲ-tee
nu a, Lubba dda saa me-maji are numa nje-
me-kunnje nya.
28 Mba tar ke tae te ngeng are Jiipije ooje
tar ta kila te ang. Ɲ-tɔju ke maketuru le
Lubba ke ddaka to Jeju njaa to Mesi.

19

Pɔl tee bbe te ke Epeje

1 Kare te ke Apolose nayn bbe te ke
Korente a, Pɔl nday ke ddew ke nange te
ke Aji ke to ddingirije ngaa tee bbe te ke
Epeje. Ninga mare nje-njaje go Ebbe-dewje
te lo teenn,

2 ngaa ɲ̂-dujude na: «Ndɔ ke ooje mese
te le ingaje Ndil-me-nda wa?» Dilaeje te
na: «Joo ri Ndil-me-nda ndɔ kara ang.»
3 Pɔl tel dujude na: «Batem ddi a ingaje
wa?» Ɲ-paje na: «Batem le Jan.»
4 Pɔl ilade te na: «Jan are batem dewje
ke ndikije ta turu ddew lede. Jan le duju
dewje kare ta dooje mede te ke dew ke a
ddee goe te. Dew le to Jeju.»
5 Dewje le ooje tar le ngaa ingaje batem
ke ri Ebbe-dewje Jeju.
6 Pɔl ila jia dɔde te ngaa Ndil-me-nda
ddee dɔde te. Ɲ-paje tar ke ndɔn tar ke
dang ngaa dilaje mber-tar le Lubba.
7 Kɔr dewje le tɔyn aw ngɔsi ke dɔku gire
joo.
8 Me neyn te ke muta, Pɔl aw key-mbɔɲ̂-
naa te le Jiipije ke ndɔ ke ndɔ mba pa tar
ke bbeel ang wɔju dɔ tar bbe-kɔn le Lubba.
Ɲ-dda tɔyn kare ɲ̂-ndikije te saa.
9 A me mareje ketere ngaa ɲ̂-ndikije tar
te le Pɔl le ang. Dar ke kem dewje te ke
banya le njaa daw ɲ̂-paje tar wɔju dɔ ddew
le Ebbe-dewje daw ɲ̂-kokoje ne. Yeenn a,
Pɔl tusude inyade a mbɔn kese nje-njaje
go Ebbe-dewje te aw ke de key-ne-ndo te
le Tiranoso aw tɔjude tar le Lubba ndɔ ke
ndɔ.
10 Neenn le to toke baann ndereng bbal
joo are dewje ke nange Aji te, Jiipije, ke nje
ke to Jiipije ang ooje tar le Ebbe-dewje.

Tar ne-singa ke inga ngann le Seba

11 Lubba dda tɔku ne-mɔrije ddew te le
Pɔl.
12 Yeenn a bbo, dew ddee ke mbita
kubbu, wase kubbu ke ɔru rɔ Pɔl ɔru ne
nje-rɔ-to a, rɔ-to le goto ddem ndilje ke
maji ang kara teeje ke ddang ddem.
13 Mare Jiipije ke aw tubbaje ndilje ke
maji ang rɔ dewje te ke lo lo, aw unnje ri
Ebbe-dewje Jeju bba aw tubbaje ne ndilje
le tɔ. Ɲ-paje na: «Ke ri Jeju ke Pɔl aw ila
mber-tar laa, e-teeje ke ddang!»
14 Seba mare Jiipi ke to tɔku nje-polo
Lubba ee ke ngannje ke dingaw siri.
Nganne le naje ta dda toke baann tɔ.
15 A mare ndɔ ndil ke maji ang le ilade
te na: «M-gere Jeju ngaa m-gere Pɔl tɔ. A
sese e-toje to nje ke dda wa?»
16 Dew ke ndil ke maji ang isi mee te le
aal uru dɔde te, singa utade are ɲ̂-teeje ke
ddaka ke ngɔru daynje rɔde baa ke do rɔde
te.
17 Nje-bbeje tɔyn ke Epeje, ke Jiipije, ke
Gerekeje, ooje tar neenn le. Bbeel ddade
tɔyn are dɔsuje gaji ri Ebbe-dewje Jeju ke
to ri ke bo.
18 Mare nje-me-kunnje nya ddeeje paje
tar neje ke maji ang ke ɲ̂-ddaje ke ddaka.
19 Mare nje-kumaje ke kɔrde banya un-
guje maketuru ne-kumanji lede dɔ naa te
ngaa roje kem dewje te tɔyn. Dewje turaje
gate maketurule le a, ase kem kande nare
doro dɔmi.
20 Baann bba tar le Lubba aw ke kete
kete ngaa ee ke singa mɔngu ddew te le
Ebbe-dewje.

Tɔku tar oso me bbe te ke Epeje

21 Go neje teenn a, Pɔl unn ndu ddew te
le Ndil-me-nda ta kaw Jurusalam ke ddew
ke Maseduwann, ke Akay. Ɲ-pa na: «Toke
m-tee nunn a maji kare m-tee Rɔm tɔ.»
22 Yeenn a, nula Timote de ke Erasete
ke toje to nje-buwa-kulaje laa ke joo Mase-
duwann, a ne ɲ̂-nayn nange te ke Aji ndɔ
ngaji bbay.
23 Dɔ ndɔe teenn njaa tɔku tar oso bbe te
ke Epeje mba tar ddew le Ebbe-dewje le.
24 Mba mare nje-dda neje ke ande ke ria
na Demeturusu unn ande aw dda ne ne ke
unda rɔ key-polo-kɔr ke dene. Ri kɔr le na
Artemis. Nje-kula mareje aw ingaje nare
nya ddewe te.
25 Ɲ-mbɔn nje-kula mareje, ke dewje ke
aw ddaje mare neje dang dang ke ande
ngaa ɲ̂-pa narede na: «Namdede, e-gereje
ke maje to ddew kula te neenn a jisi ne ke
maje.
26 A sese njaa ooje ke kemse ddem ooje
ke mbise ddem na Pɔl mbɔn dewje pa
arede na kɔrje ke ɲ̂-ddaje ke jije to lubbaje
ang are dewje banya banya ndikije te saa.
Tarje neenn taa dɔ nange ke Aji tɔyn bbo
Epeje kara baa ang.
27 Tar neenn a tuju ri kula leje kara baa
ang. Key-polo-kɔr leje Artemis ke to tɔku
kɔr ke dene ke ria aw bbar nya ngaa dewje
aw poleje dɔ nange te ke Aji, ke kese loje
te tɔyn le a tel to ne ang kem dewje te tɔ.»
28 Toke dewje le ooje tar le a, wungu
ɔnde nya ngaa ɲ̂-paje ke taar na: «Artemis
ke Epeje bo nya!»
29 Tar le taa me bbe le tɔyn are dewje nya
ɔtuje ke ngɔru awje nata. Duwaje Gayusu
de ke Aristarke ke toje to nje-buwa-njaje le
Pɔl jide dawje ke de tɔ. Ɲ-toje to dewje ke
Maseduwann.
30 Pɔl ndiki ta kaw nɔ dewje te ke banya
banya le, a nje-me-kunnje mbeteje.
31 Mare tɔku dewje ke Aji ke toje to nje-
buwa-kuraje le Pɔl kara ulaje ndejeje Pɔl
kare nila gɔle nata le ang.
32 Dɔ dewje ke banya banya le turu are
mareje paje mare tar uruje ne ekii ke taar
a, mareje paje mare tar ke dang uruje ne
ekii ke taar. Dewje nya horode te gereje
gel ne ke ɲ̂-mbɔnje ne naa le ang.
33 Mare dewje horo dewje te ke banya
banya le ɔruje gel ne le are mare dew ke
Jiipije utaeje ke kete ke ria na Alekejan-
dere. Alekejandere le dda jia are dewje na
ɲ̂-ndiki ta pa tar kare dewje ke banya le.

34 A toke dewje le gereje to ɲ̂-to Jiipi a, ɲ̂-
paje tar ke kara baa naa te ke taar kure ew
ase ke gɔl kare joo na: «Artemis ke Epeje
bo nya!»
35 Nje-kuja maketuru ke me bbe te le dda
nya bba gange dewje tar te ngaa pa na:
«Dewje ke Epeje, e-gereje to Epeje to bbe
ke aw ngem key-polo Artemis ke to tɔku
kɔr ke dene ddem aw ngem etaar laa ke in
darâ ddem.
36 Dew kara ase mayn tar neenn ang are
maji kare isije ddekeke bbo e-ddaje ne ke
tɔke baa ang.
37 Mba dewje ke e-ddeeje ke de neenn
ddaje majang ang ddem tajije kɔr leje ke
dene ang ddem.
38 A bbo Demeturuse de ke nje-kula
mareje a eeje ke tar ke mare dew a, lo
dda tar, ke nje-gangeje sariya le Jiipije toje.
Maji kare nje-tarje le awje lo gange sariya
te.
39 A bbo eeje ke mare tar dang bbay a,
da dda tar le lo kuwa dɔ naa te ke nje-kɔɲ̂-
bbeje gereje.
40 Mba mbɔn naa ke bbokone neenn a
dda kare doojeje to nje-mbeteje ndu, mba
ne ke a kunn ddew kare ɲ̂-dda mbɔn naa
ke be goto.»
41 Go tar teenn le a, ɲ̂-tubba dewje le
nare dɔtuje.

20

Pɔl aw nange te ke Maseduwann, ke Gerese

1 Toke tar le gayn a, Pɔl bbar nje-
me-kunnje ndejede kare dingaje singa, ɲ̂-
ddade lapiya ngaa nunn ddew ke Mase-
duwann.
2 Goe te ke ɲ̂-nday nange ke Mase-
duwann ngaa ɲ̂-ndeje nje-me-kunnje nya
kare dingaje singa a, naw Gerese.
3 Ń-dda neyn muta keteenn. Kare te ke
na ta kunn tɔku to ta kaw Siri a, noo na
Jiipije unguje tar me naa te ta ddae maji
ang. Yeenn a, noo maji ta tel ke ddew ke
Maseduwann.
4 Dewje ke danneje toje to Sopatorose
ke to ngonn le Pirusu ke bbe laa Bere,
Aristarke de ke Sekundusu ke bbe lede
Tesalonike, Gayusu ke bbe laa Derbe, Tim-
ote, ke Tisike de ke Toropim ke toje to
dewje ke ngann bbeje te ke Aji.
5 Dewjeenn le awje nɔje te kete aw
ngebbejeje Torowase.
6 A jeje, ndɔ kusu mapa ke ɲ̂-dda ke um
ang nday a, junn tɔku to Pilipi, ɲ̂-dda ndɔ
mi a, jingade Torowase. N-nayn keteenn
ndɔ siri.

Pɔl ndeje dewje ke Torowase

7 Toke ɲ̂-mbɔn naa ke ndɔ-kuwa-rɔ ta
kɔn muru me-kara a, Pɔl pa tar are nje-koo
me teje ndereng lo mɔngu, mba lo kare a,
na ta kɔtu.
8 Lambeje toje nya me key te ke to dɔ
mare te taar ke ɲ̂-mbɔn naa te.
9 Mare ngonn ke dingaw ke ria na Etike
isi penetere te ngaa bbi tɔle. A Pɔl nayn aw
pa tar bbay. Bbi uta dɔe are nin me muta
te le key ke to dɔ naa te taar le noso nangê.
Toke da ta kuwae ke taar a, noy mban.
10 Pɔl ddisi ke ngɔru aw rɔ ngonn ke
dingaw te le, ɲ̂-ddɔm ngaa nunne nuwae
jia te ngaa pa na: «Ejeje tar ang ɲ̂-to kem
baa.»
11 Goe te a, Pɔl tel aw taar. Ń-tete mapa
ngaa nusa. Ń-pa tar ke dewje ndereng ta
lo-kare a, nɔtu.
12 A ɲ̂-ddee ke ngonn ke dingaw le kem
baa ngaa me dewje oso nangê.

Pɔl in Torowase aw Mile

13 Junn tɔku to jɔtu kete ta kaw bbe te
ke Asos. Lo teenn a ja kunn Pɔl mba nunn
ndue ta kaw engae ke gɔle.
14 Toke ningaje Asos le a, junne ngaa jaw
bbe te ke Mitilenn.
15 Lo-kare a, jin teenn ke to ɲ̂-tee ngɔsi
ke bbe ke Kiyo. Ndɔ kara goe te bbay a,
ɲ̂-nday ke ddew ke Samos ngaa ɲ̂-dda ndɔ
joo a, ɲ̂-tee Mile.
16 Pɔl ndiki ta kar lo kara bbe te ke Epeje
ang, mba ɲ̂-ndiki ta kare gɔl kare laa nday
baa nange te ke Aji ang. Ń-ndiki ta kaw
ke ngɔru bbo ddew to a, ta tee bbe te ke
Jurusalam ndɔ kusu Pantekote te.

Pɔl ndeje ansiyenje ke Epeje bba ta kɔtu

17 Pɔl nayn Mile nu njaa a, ula bbar
ansiyenje ke Egilisi te ke Epeje.
18 Toke ɲ̂-ddeeje dingaeje a, ɲ̂-pa narede
na: «E-gereje ddew ke maw m-nja ne
horose te ke maje. Unn kute dɔngɔr ndɔ
te ke m-tee ne horose te nange te ke Aji.
19 M-dda ke Ebbe-dewje ke me ngonn
kase, ke maanɲ̂-nɔ, dann ne-wunguje te
ke Jiipije unguje tar me naa te ngaa ddaje
sem.
20 Ne kara ke a ddase maji ke m-tɔjuse
ang goto. M-pa neje tɔyn marese ddem m-
tɔjuse ne kem dewje te ddem me keyje te
lese te ddem.
21 Mila mber mare Jiipije ddem dewje ke
to Jiipije ang ddem kare telje rɔ Lubba te
ngaa ta kare dooje mede te ke Ebbe-dewje
Jeju.
22 A bbasine Ndil-me-nda uwam ke singa
kare maw Jurusalam, m-gere ne ke a
kingam nu ang.
23 Uta tɔyn, me bbe te kara kara tɔyn ke
m-tee te, Ndil pa arem na key-kula, kula
njamji, ke ne kem-to-ndoo aw ngebbem.
24 Moo tebbe lem to ne kem te ang. Ne
ke m-ndiki njaa to enga dda kula ke Ebbe-
dewje Jeju inya jim te ndereng kɔsu kɔen.

Kula le to kula kila mber Tar ke maji ke to
me-maji le Lubba.
25 ‹‹M-nja horose te tɔyn mila mber-tar
kɔñ-bbe le Lubba. A bbasine neenn m-gere
to a telje kooje kem ang ngaa.
26 Yeenn bba m-pa marese bbokone: Tar
mesese a kuwa dɔm ang. Ne ke ase ta dda
bba m-dda ang goto.
27 Mba miyase mare ne ang, m-tɔjuse ne
tɔyn ke Lubba mɔse ta dda.
28 Undaje kemse dɔ rɔse te, ke dɔ ne-
kuulje te ke Ndil-me-nda undase kare e-
ngemje. E-ngemeje Egilisi ke Lubba ndoko
ke mese njaa.
29 M-gere ke maje to gom te a, dewje ke
toje toke enjakemnjarje ke maji ang ke a
ddeeje kandeje horose te mba ddase maji
ang.
30 Mare nje-ngemje a kinje horose te njaa
ta dda kare mare nje-me-kunnje unnje
gode.
31 Yeenn a, undaje kemse dɔ rɔse te, oleje
mese to bbal muta njaa, til te ddem kara
ddem m-ndejese kara kara tɔyn ke maanñ-
nɔ kem te.
32 «A bbasine minyase me ji Lubba te, ke
me tar me-maji te laa ke ase ta dda kare e-
sangeje ddem kare ingaje neje ke maji ke
ñ-mɔse mba dewje laa ddem.
33 M-dda bbo nare, bbo ande, wase bbo
kubbu le dew ang.
34 Sese njaa kara e-gereje ke maje, ema
njaa m-dda kula ke jim bba minga ne ne
ke mem ndiki, ke ne ke a kuma nje-buwa
njaje lem.
35 Ke ndɔ tɔyn, maw m-tɔjuse to, to maji
ta dda kula toke baann mba kuma ne nje-
ndooje, ta kole ne mese dɔ tar te ke Ebbe-
dewje Jeju njaa pa na: ‹Koko ee ke dew ke
are ne uta dew ke dare ne.› »
36 Goe te ke Pɔl pa tarjeenn le a, ne de
ke ansiyenje dunguje mekeje-gɔlde nangê
ngaa ñ-duju Lubba.
37 Yeenn a, dewje tɔyn uruje dɔ nɔn te.
Dilaje Pɔl duwaeje karde te ngaa ñ-toje
mbiya.
38 Ndoo ddade mba Pɔl pa arede na da
telje koo kem ne ang ngaa. Goe te a, ñ-
danneje ndereng ta tɔku to te.

21

Kaw le Pɔl ke Jurusalam

1 Toke jinya ansiyenje Epeje a, jaw ke to
njarara jaw ñ-tee Kose. Lo kare a, jaw ñ-
tee Rode ngaa jin teenn jaw ñ-tee bbe te ke
Patara.
2 Jinga tɔku to ke aw ke nange te ke
Penisi ngaa junn tɔku to le.
3 N-tee ngɔsi ke Sipere ngaa jaw joo dɔe
a, jinya jaw ke beer er ke Siri. Jaw juru
nangê bbe te ke Tir, mba nje-tɔku to le a ta
kungu ne-kotoje lo teenn.
4 N-nayn ndɔ siri mba jinga nje-me-
kunnje lo teenn. Ndil-me-nda ula nje-me-
kunnje le are ñ-paje dare Pɔl kare naw
Jurusalam ang.
5 Toke ndɔ leje ase ngaa junn ddew
ta kɔtu a, dewje tɔyn dannjeje, dede, ke
deneje lede, ke ngannde ndereng tee ke je
me bbe te le ddaka. Jungu mekeje-gɔlje
nangê ta ba te ngaa ñ-duju Lubba.
6 Goe te a, ñ-dda naa lapiya ngaa junn
tɔku to, a nje-me-kunnje le telje key lede.
7 ‹‹Jin Tir ñ-tee bbe te ke Petolemayise
a, junda ngange nja leje le lo teenn. N-
dda lapiya nje-me-kunnje ngaa ñ-nayn ke
de ndɔ kara.
8 Lo kare a, ñ-tel junn ddew jaw ñ-tee
Sejare. Lo teenn jaw key le Pilipi nje-tɔju
Tar ke maji le Lubba ke to kara le dewje ke
siri ke ñ-mberede Jurusalam ngaa ñ-to key
laa.
9 Nee ke nganne ke dene sɔ ke gereje
ngaw ang bbay ngaa aw ilaje mber-tar le
Lubba.
10 N-nayn lo teenn ndɔ banya nya le ngaa
mare nje-kila mber-tar le Lubba ke nange
te ke Jude ke ria na Agabusu in Jude te le
ddee.
11 Ñ-ddee ningaje ngaa ñ-taa endaar
kuwa-bber le Pɔl, ne njaa ñ-tɔ ne gɔle
ke jia ngaa ñ-pa na: «Ndil-me-nda na
Jiipije a tɔje nje-endaar kuwa bber neenn
Jurusalam toke be ngaa da kulaeje ji dewje
te ke gereje Lubba ang.»
12 Toke joo tar le baann a, jeje ddem nje-
me-kunnje ke bbe te le ddem ñ-wal Pɔl nya
kare ta naw Jurusalam ang.
13 A nilaje te na: «Ddi bba aw nɔje ne
ngaa aw ddaje are mem aw gange maann
wa? Toke ñ-tɔm ke kula wase ñ-tɔlum
Jurusalam wɔju dɔ ri Ebbe-dewje Jeju kara
m-ndiki te.»
14 Juma saa pin ñ-ndiki ang are jew rɔje
ngaa ñ-pa na: «Maji kare Ebbe-dewje dda
ne ke mee ndiki.»
15 Go ndɔje te ke ñ-dda teenn le a, ñ-gɔl
rɔje tɔyn ngaa junn ddew jaw Jurusalam.
16 Mare nje-koo-meteje ke Sejare ke aw
dannjeje Jurusalam awje ke je are ñ-to key
le Nasɔn bbe te ke Sipere. Nasɔn le to nje-
me-kunn lew baa.

Pɔl aw mba koo Jake

17 Toke ñ-tee Jurusalam a, nje-koo-meteje
taajeje ke koko.
18 Lo kare a, Pɔl aw ke je rɔ Jake te.
Ansinyeje tɔyn mbɔnje naa lo teenn le.
19 Pɔl ddade lapiya ngaa ɔru gel ne ke
Lubba dda ddew te laa horo dewje te ke
toje to Jiipije ang ddekere ddekere arede.

20 Dewje ke ooje tar le Pɔl ɔsuje gaji
Lubba ngaa paje are na: «Oo, ngokɔnje,
Jiipije banya banya ooje mede te. Dede
tɔyn tar ngemje ndu le Moyije uwa wurde
nya.
21 Dooje tar ke aw nja ke rii ke maje. Na
ne-tɔju lei a dda kare Jiipije tɔyn ke isije
horo dewje te ke toje to Jiipije ang kara
mbeteje ndu le Moyije. Na ei a e-pa arede
tɔ ta kare duja mɔtu ngannde ang wase
kare ń-ddaje ne gel-bbe le Jiipije ang ngaa.
22 Ddi a ja ddaje wa? A du ang da koo na
ee neenn.
23 Maji kare e-dda ne ke ja ta pa kari
neenn: Dewje sɔ eeje neenn ke unnje
ndude.
24 Aw ke de, ei, ke de e-tokoje yerew lese
naa te, uka dɔde are ń-ngisa dɔde. Baann
bba, dewje tɔyn a gereje to tarje ke dooje
dɔi te le to ngem ngaa da gere to ei kara
aw e-ngem ndu le Moyije tɔ.
25 A tar ke wɔju dɔ dewje ke toje to
Jiipije ang ngaa ooje mede te le, junn ndu
me maketuru te jula ne jarede mban kare
dusaje da ke ń-polo ne kɔrje ang, dusaje
mese ang, dɔnje da ke kewn ute ang, ke
ń-ddaje lo to majang ang.»
26 Ndɔ kara goe te a, Pɔl aw ke dewje ke
sɔ le are ne ke de ń-toko yerew lede naa
te. Naw key-polo-Lubba te ta tɔju ndɔ ke
na kare ne ne-polo wɔju dɔde kara kara
toke ndɔ toko yerew lede le tunga.

Duwa Pɔl me key-polo-Lubba te

27 Toke ndɔ siri ke go toko yerew te le
nayn ngɔsi ta kase a, Jiipije ke Aji ooje
Pɔl key-polo-Lubba te. Dɔsuje kutu dewje
ke banya banya dare wungu ɔnde ngaa
duwaje Pɔl.
28 Ń-paje ke taar na: ‹‹Ngann Ijarayelje,
e-ddeeje bbo! Dew ke aw dda ddɔ ke
dewje leje, ke ndu le Moyije ke key-polo-
Lubba leje ddew ne tɔju te ke naw ń-
tɔju dewje leje tɔyn loje te tɔyn le a ar
neenn. Gerekeje kara ń-ddee ke de key-
polo-Lubba te neenn nare lo neenn ke maji
tɔyn le tuju.»
29 Kete, dooje Toropim ke to dew ke Epeje
mbɔr Pɔl te le Jurusalam neenn are dejeje
to naw saa key-polo-Lubba te.
30 Lo yeke me bbe te le tɔyn are dewje
ddeeje banya, duwaje Pɔl dinje saa key-
polo-Lubba te ń-teeje saa ddaka ngaa dutu
ta key le ngɔru.
31 Daw ń-sangeje ddew ta tɔle a tare aw
oso mbi tɔku mbayje te le mbambaje ke
Rɔm na me bbe ke Jurusalam aw yeke.
32 Njange njange njaa ń-bbar tɔku-
mbayje le mbambaje, ke mbambaje kare
dawje rɔ dewje te ke banya banya le.
Toke dulaje kemde dooje tɔku-mbayje le
mbambaje, ke mbambaje le a, dewje rɔde
ta kunda Pɔl.
33 Yeenn a, tɔku mbayje le mbambaje le
ddee saa ngɔsi uwae ngaa unn ndu kare
ń-tɔe ke kula njamdi joo. Goe te a, ń-duju
tar na ń-to na wa? Ddi a ń-dda wa?
34 Dewje ke banya le paje tar dang dang.
Bula to nya are ddew ke na kase ta gere ne
gel tar le ke maje goto. Yeenn a, nunn ndu
nare daw ke Pɔl me ndoko te le mbambaje.
35 Toke Pɔl tee dɔ esekaliye te a, mbam-
baje le bangeje, mba dewje ke banya le aw
ddaje singa.
36 Dewje le tɔyn ndoleje goe aw uruje
ekii na: «E-tɔleje!»

Pɔl ɔru gel tar nɔ dewje te ke Jurusalam

37 Kare te ke da ta kande ke Pɔl me ndoko
te le mbambaje a, Pɔl pa are tɔku mbayje le
mbambaje na: ‹‹Ddew pa sei tar to wa?››
Nilae te na: «E-gere tar gereke wa?
38 Dew ke Ejipite te ke bbasine bbay
neenn ɔsu kutu dewje are ddaje dɔ ngeng
ngaa oto dewje ke nje-tɔl dewje doro sɔ aw
ke de me kɔr te le, to ei a neenn ang wa?»
39 Pɔl ilate na: «Ema, m-to Jiipi ke dujum
Tarese, nange Silisi te, m-to ngonn ke bbe
te ke ria bbar nya. M-wali nya kare arem
ddew m-pa tar mare dewje neenn.»
40 Tɔku mbayje le are ddew Pɔl kare pa
tar. Pɔl le ar dɔ esekaliye te dda jia are
dewje le. Lo to nyenene ngaa ń-pa tar
narede ke tar ebere na:

22

1 ‹‹Ngakɔmje, bɔydede, ooje naji lem ke
ma ta kɔru karese.››
2 Toke dooje to Pɔl aw pa tar arede ke
tar ebere a, lo to nyenene uta ye ke dɔngɔr
bbay.
3 «M-to Jiipi, dujum Tarese nange Silisi
te. A ń-ngemem Jurusalam neenn. M-ndo
ne kɔ Gamaleyel te dɔ tar ngem ndu te le
kajeje. Munn rɔm tɔyn mare Lubba ddew
kara baa toke aw ddaje bbokone.
4 M-dda singa ke dewje ke unnje ddew
le Ebbe-dewje ndereng dingaje yo. Mare
duwa dingawje, ke deneje ń-tɔde dungude
key-kula te.
5 Tɔku nje-polo Lubba, ke mbɔń-naa le
ansiyenje a gereje to tar ke tɔkɔrɔ njaa
maw m-pa neenn. Mba dede njaa darem
maketuru ke ri ngakɔnje Jiipije ke isije
Damase kare maw muwa nje-me-kunnje
m-tɔde m-ddee ke de Jurusalam kare dula
kemde ndoo.»

Pɔl ɔru gel bbar ke Ebbe-dewje bbare

6 «Toke maw m-jaa ddew-bô ngaa m-tee
ngɔsi ke Damase a kare ee ngɔsi ta kare
danna. A a ta koo a, tɔku lo-kare in darâ
gukum.

7 M-tee moso nangê a, moo mare ndu pa
sem tar na: ‹Sɔl! Sɔl! Mba ta ddi bba e-dda
singa sem wa?›
8 Milae te na: ‹Ebbemje, ei na wa?› Ndu
le pa na: ‹Ema Jeju ke Najarete a aw dda
sem singa neenn.›
9 Nje-buwa lo-kawje lem ooje lo ke ndoko
le ke maje a dooje ndu dew ke aw pa sem
tar le ang.
10 M-duju tar m-pa na: ‹Ddi a ma dda wa
Ebbemje?› Ebbe-dewje le pa arem na: ‹In
taar aw Damase. Nunn da tɔji ne tɔyn ke
to tar lei ta dda.›
11 A lo le ndoko are moo lo ang ngaa nje-
buwa-njaje lem le a uwaje jim to kuwa bba
aw sem Damase.»
12 «Mare dingaw ke ria na Ananiyase ee
nunn, ɲ̂-to dew ke bbeel Lubba, naw ɲ̂-
ngem ndu le Moyije, Jiipije tɔyn ke me bbe
teenn aw paje tar laa maji.
13 Ɲ̂-ddee ningam ngaa ɲ̂-pa narem na: ‹
Ngɔkɔm, Sɔl e-tel oo lo!› Kare teenn njaa
kem uja ngaa mooe.
14 Ananiyase le pa arem na: ‹Lubba le
kajeje bbari undai dang kare e-gere ne ke
mee ndiki, kare ta oo Jeju ke to dew ke gate
gate, kare ta oo ndue ke mbii.
15 Mba maji kare e-tel to nje-tar naji laa
ta pa ne ke oo ke mbii ddem, ke kemi ddem
nɔ dewje te tɔyn.
16 A mbata ddi a aw e-ngebbe wa? Jaw
jare inga batem, e-bbar ria are tar majang
lei ɔru dɔi te.›

Lubba bbar Pɔl kare tɔju tar laa dewje ke toje to Jiipije ang

17 Goe te ke m-tel Jurusalam ngaa mare
ndɔ maw duju Lubba me key-polo-Lubba
te a, moo mare ne toke le ni jeenn.
18 Moo Ebbe-dewje ke pa sem tar na: ‹E-
tee njange Jurusalam ke ddang, mba naji
ke a kɔru dɔm te le dewje a ndikije te ang.›
19 M-pa mare na: ‹Ebbemje, ɲ̂-gereje ke
maje to ema le njaa, maw mande key-
mbɔɲ̂-naaje te mare duwa dewje ke ooje
mede te sei, daw dilade key-kula te ddem,
ɲ̂-tundade ke ndey ddem.›
20 Kare te ke daw ɲ̂-kayn ne mese
Etiyenne ke to nje-tar-naji lei le mee loe te
tɔ, m-ndiki te ke de ngaa m-ngem kubbuje
le nje ke tɔleje le.
21 A Ebbe-dewje le pa arem na: ‹Aw, mba
ma kulai ddew ew horo dewje te ke toje to
Jiipije ang.› »

Tar le Pɔl de ke tɔku mbayje le mbambaje ke Rɔm

22 Toke Jiipije ooje tar laa ndereng teeje
dɔ tar teenn a, uruje ekii na: «E-tɔlje
dingaw neenn ke ddang! Maji kare ɲ̂-nayn
ke tebbe ang!»
23 Daw duruje ekii, daw ɲ̂-tɔruje kubbuje
rɔde te ngaa daw ɲ̂-sanreje ebaburu ke
taar.
24 Yeenn a, tɔku mbayje le mbambaje le
unn ndu kare dande ke Pɔl me ndoko te
le mbambaje kare ta dundae dare ɲ̂-pa tar
bba ta gere gel ne ke dewje aw uruje ne
ekii dɔe te le.
25 Toke daw ɲ̂-tɔeje ta kundae a, ɲ̂-pa
nare tɔku-mbay le mbambaje ke ee teenn
na: «Eeje ke ddew ta kunda ngonn nje-bbe
ke Rɔm ke ɲ̂-gange sariya dɔe te ang wa?»
26 Toke tɔku-mbay le mbambaje le oo tar
neenn le a, ɔtu aw pa are tɔku mbayje le
mbambaje na: «Ddi a a dda wa? Dingaw
le to ngonn nje-bbe ke Rɔm.»
27 Tɔku mbayje le mbambaje le ddee
duju Pɔl na: «Tɔkɔrɔ njaa e-to ngonn nje-
bbe ke Rɔm wa? E-pa are moo!» Pɔl pa na:
«Tɔkɔrɔ njaa.»
28 Tɔku mbayje le mbambaje le na:
«Dare muka nare bo nya bba m-ddee to
ngonn nje-bbe ke Rɔm.» Pɔl ilae te na:
«Ema Pɔl, dujum to ngonn nje-bbe ke Rɔm
njaa.»
29 Dewje ke a ta tundaeje kare ɲ̂-pa tar
ke tɔkɔrɔ le tuseje inyaeje ke ngɔru. Toke
tɔku mbayje le mbambaje le gere to Pɔl to
ngonn nje-bbe ke Rɔm a nare duwae ɲ̂-tɔe
a, bbeel ddae.

Daw ke Pɔl lo gange sariya te

30 Lo are a, tɔku mbayje le mbambaje
le ndiki ta gere gel ne ke Jiipije undaje ne
tar dɔ Pɔl te le ke maje. Yeenn a, nare ɲ̂-
tutu kula njamji gɔle te ngaa nare tɔku nje-
poloje Lubba uwaje dɔ naa ke nje-gangeje
sariya ngaa nare ɲ̂-ddee ke Pɔl nɔde te.

23

1 Pɔl aa kem nje-gangeje sariya ke uwaje
dɔ naa le ngaa pa na: «Ngakɔmje, nja
lem ke maw m-nja nɔ Lubba te ndereng
bbokone neenn, mare ne jɔku keje lem ndɔ
kara ang.»
2 A Ananiyase tɔku nje-polo Lubba unn
ndu are nje ke arje mbɔr Pɔl te le kare
dundaje tae.
3 Yeenn ngaa, Pɔl pa are na: «Ei ke e-
to ddew kara baa toke kare key ke dɔru
pɔr te, Lubba a kundai. Isi neenn ta gange
sariya dɔm te ddew ndu te, a inya ndu le
are kunda a dundam wa?»
4 Dewje ke arje ngɔsi ke Pɔl paje areje
na: «Aw e-taji tɔku nje-polo Lubba wa?»
5 Pɔl pa na: «Ngakɔmje, m-gere to ɲ̂-to
tɔku nje-poloje Lubba ang, mba maketuru
le Lubba pa na: ‹E-pa Tar ke maji ang dɔ
nje-kɔɲ̂-bbe te lei ang.› »*
6 Pɔl gere to dewje ke aw uwaje dɔ
naa mba gange sariya le, mareje toje to

* **23:5 23.5** Ekejode 22.27

Saduseyenje, a mare toje to Parijiyenje. Yeenn a ɲ̂-pa tar ke taar horo nje-gangeje sariya te le na: «Ngakɔmje, m-to Parijiyen, m-to ngonn le Parijiyen. Gel ne ke da ta gange ne sariya dɔm te to mem ke munda dɔ kin te le dewje ke oy.»

7 Ɲ-pa tar nila nangê ang bbay a, kɔl in horo Parijiyenje te, ke Sadusiyenje ngaa kayɲ̂-naa to me mbɔn naa te le.

8 Mba Sadusiyenje paje na: «Kin le nje-yoje goto, anjije gotoje, ndilje gotoje. A Parijiyenje paje na nejeenn toje tɔkɔrɔ.

9 Tɔku bula in horode te. Mare nje-kɔruje gel nduje ke toje to Parijiyenje inje taar ngaa paje tar ke singa na: «Joo mare ne kara ke ase kare jundaje ne tar dɔ dingaw te neenn ang. To mare ndil wase mare anji a pa saa tar a, ɲ̂-gereje wa?»

10 Tar le aw ke kete kete are tɔku mbayje le mbambaje le bbeel mba kare dewje le inje uruje dɔ Pɔl te jakateje. Yeenn a, nunn ndu nare mbambaje aw ɔruje Pɔl horode te teeje saa aw saa me ndoko te le mbambaje.

11 Lo ndul a, Ebbe-dewje tee inga Pɔl ngaa pa are na: «Uwa are ngeng, e-pa tar naji lem Jurusalam mban, a maji kare e-dda toke baann Rɔm tɔ.»

Jiipije gɔlje tar mba tɔl Pɔl

12 Lo are a, mare Jiipije unguje tar me naa te ngaa undaje yo na: «Ja kusa ne ang ddem, ja kay maann ang ddem ndereng ɲ̂-tɔl Pɔl bba.»

13 Kɔr dewje ke unguje tar me naa te le uta dɔsɔ.

14 Daw dingaje tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔkuje ɲ̂-paje darede na: «Junda yo kem dewje te tɔyn ɲ̂-pa na: Ne a kɔru taje ang ndereng ɲ̂-tɔl Pɔl bba.»

15 Yeenn a, maji kare ooje naa ke nje-gangeje sariya ta e-dujuje tɔku-mbay le mbambaje areje ɲ̂-ddeeje ke Pɔl darese. Ereje gusu to na ddee kare uruje gel tar laa ke maje ooje. A jeje ja kiya baan mba tɔle kete bba kare ɲ̂-tee neenn.»

16 A ngonn nann Pɔl ke dingaw oo tar baan ke da ta kiya le ngaa aw ande me ndoko te le mbambaje pa are Pɔl le.

17 Pɔl bbar mare tɔku-mbay le mbam-baje pa are na: «Aw ke ngonn basan neenn nɔ tɔku mbayje le mbambaje te mba nee ke mare tar ta pa kare.»

18 Mbay le mbambaje le unn ngonn basan le aw saa nɔ tɔku mbayje te le mbambaje. Ɲ-pa na: «Pɔl ke duwae le bbarem ngaa dujum kare m-ddee ke ngonn basan neenn rɔi te, mba nee ke mare tar ta pa kari.»

19 Tɔku mbayje le mbambaje le uwa ngonn le aw saa ngange lo te ngaa duje na: «Tar ddi a ee ne ta pa karem wa?»

20 Ngonn basan le pa are na: «Mare Jiipije ooje ta naa ta duji kare bara a, are daw ke Pɔl lo gange sariya te lede. Da kereje gusu to da ta kuruje gel tar laa le ke maje koo.

21 A dang bba oo tar lede ang, mba daseje ne ke dɔsɔ gire ngaa diyaje baan. Dundaje yo ta mbete ne-kusa, ta mbete ne-kay ndereng ta tɔl Pɔl bba. Ɲ-mɔseje rɔde tɔyn mban, ndui njaa daw ɲ̂-ngebbeje.»

22 Tɔku mbayje le mbambaje le ndeje ngonn basan le na: «E-pa are mare dew kara to uku me tar neenn arem ang.» Goe te a, ninyae nare nɔtu.

Dula Pɔl nɔ tɔku-mbay Pelikese te

23 Goe te a, tɔku mbayje le mbambaje bbar mare tɔku-mbayje le mbambaje joo ngaa pa arede na: «E-gɔlje mbambaje kɔr joo, nje-sundaje dɔsiri, nje-ningaje kɔr joo are darje perere ta dawje Sejare ke kare jikara ke til te.

24 E-mɔseje mare sundaje kare unnje Pɔl aw saa ke rɔ ke maji nɔ tɔku-mbay Pelikese te.»

25 Goe te a, tɔku mbayje le mbambaje dda maketuru are Pelikese le na:

26 «Ema Kolodiyusu Lijiyase m-dda maketuru neenn mari, ei tɔku-mbay Pe-likese ke e-to dew ke bo. M-ddai lapiya!

27 Jiipije uwaje dingaw ke mulae mari neenn ta tɔle. A moo na ɲ̂-to ngonn nje-bbe ke Rɔm are maw ke mbambaje maw mɔre ne me jide te.

28 M-ndiki nya ta gere gel ne ke dundaje ne tar dɔe te are maw saa nɔ nje-gangeje sariya te lede.

29 Moo a, dunda tar dɔe te mba mayn naa tar dɔ nduje te lede. A minga tar ke ase kare ta ɲ̂-tɔle ne wase dilae ne key kula te ang.

30 Moo na da ta kiya baan ta tɔl dingaw le. Yeenn a, mulae rɔi te ngaa, m-pa mare nje-kundaje tar dɔe te le kare daw ke tar la le nɔi te.»

31 Mbambaje le ooje ndu tɔku-mbay lede ngaa, unnje Pɔl til te awje saa Antipatirisi.

32 Lo are a, mbambaje ke nje-gɔlje telje me ndoko te, a nje-sundaje le awje saa.

33 Toke ɲ̂-teeje Sejare be a, dareje make-turu le tɔku-mbay ngaa ɲ̂-tɔjeje Pɔl le.

34 Mbay le tura maketuru le a, duju ta gere se Pɔl to dew ke nange te ke dda wa? Ɲ-pa dare na Pɔl to dew ke nange te ke Silisi.

35 Mbay le pa na: «Ndɔ ke dewje ke undaje tar dɔi te le ddeeje bba ma koo tar

† **23:35 23.35** ***Key-tɔku-mbay:*** Key-tɔku-mbay ke Erode dda kare te ke nɔn ne bbe te le Erode

lei.» Nunn ndu kare ɲ̂-ngem Pɔl me key-
tɔku-mbay †.

24

Jiipije undaje tar dɔ Pɔl te

1 Ndɔ mi goe te a, Ananiyase ke to tɔku
nje-polo Lubba, tɔkuje, ke Tertulusu ke to
mare nje pa tar dɔ dewje te awje Sejare.
Daw ɲ̂-sekeje Pɔl ta tɔku-mbay Pelikese te.
2 Ɲ-bbar Pɔl dare ddee ngaa Tertulusu le
unn kutu kunda tar dɔe te na: «Dew ke
bo Pelikese, tambal dɔi a jisi ne ddekeke
bbokone, ke ddew gusu te ke siki ke e-tee
ne a bbe neenn maji ne.
3 Ke ndɔ kara kara tɔyn, loje te tɔyn jaw
jari wooyo mba neje ke maji ke jaw jinga
toke be ddew te lei.
4 Ma pa tar ten baa mba m-ndiki ta tuju
kare lei baa ang. Yeenn a, m-wali nya kare
e-dda me-maji bbo e-tuka mbii oo tar leje.
5 Joo a, dingaw neenn to dew ke maji ang
nya. Ɲ-dda nare lo yeke horo Jiipije te tɔyn
ke dɔ nange te. Ngaa ɲ̂-to mare tɔku-mbay
dɔ mbɔɲ̂-naa te le dewje ke Najarete ke to
mbɔɲ̂-naa ke maji ang.
6 Ɲ-sange ddew ta ddee ke ne-yerew me
key-polo-Lubba te leje are juwae. [N-ndiki
ta gange sariya dɔe te ddew ndu te leje
7 A Lijiyase ke to tɔku-mbay le mbambaje
a ddee ɔre jije te ke singa
8 ngaa duju kare nje ke undaje tar dɔe
te le ddeeje ke tar le nɔi te.] Ei njaa bbo
e-duje tar a, a gere to neje tɔyn ke junda
ne tar dɔe te le to neje ke tɔkɔrɔ.»
9 Jiipije ndikije tar te le tɔ ngaa paje na
tar le to tar ke tɔkɔrɔ.

Pɔl ɔru naji laa nɔ Pelikese te

10 Goe te a, tɔku-mbay dda jia are Pɔl
kare pa tar ngaa Pɔl pa na: «M-gere to e-to
nje-gange sariya le dewje me bbe te neenn
bbal banya nya. Yeenn a, ma kɔru naji lem
nɔi te ke me ke oso pɔn.
11 Bbo uru gele a, a gere. Dda ndɔ dɔku
gire joo baa bbay a maw Jurusalam mba
polo Lubba.
12 Me key-polo-Lubba te wase key-mbɔɲ̂-
naaje te wase me bbe te, mare dew ingam
maw mayn tar ke mare dew wase maw
mere dewje kare yeke lo ndɔ kara ang.
13 Dewje neenn a kaseje ta tɔji ne ke
dundaje ne tar dɔm te le bbasine neenn
ang.
14 Ne ke m-gere goe a neenn: Maw m-
polo Lubba le kajeje ke ddew ke siki. A
dede ɲ̂-paje na to ddew ke maji ang. Ne
tɔyn ke ɲ̂-dda maketuru ndu te le nje-kilaje
mber-tar le Lubba, m-ndiki te.
15 Munda mem to dewje ke gate gate
ddem nje ke gate ang ddem ke oyje a kinje.
Dede kara dunda mede toke baann tɔ.
16 Yeenn bba, ke ndɔ tɔyn maw m-sange
ddew ta ngem keje ke maji nɔ Lubba te
ddem nɔ dewje te ddem.
17 M-tee Jurusalam ang bbal banya nya.
Yeenn bba m-ddee ta kare ne kuma ne
dewje ke me bbe te lem ddem ta kare ne-
polo Lubba ddem.
18 Kare teenn le a m-toko yerew lem me
key-polo-Lubba te m-tunga a, dingamje.
Ndɔe teenn le dewje mbɔnje naa banya
ang ddem bula goto ddem.
19 A mare Jiipije ke Aji eeje teenn. Dede
a bbo deeje sem ke tar a, to tar lede ta ddee
nɔi te mba kunda tar dɔm te.
20 Wase dede neenn bbo dooje majang
lem ndɔ te ke maw ne nɔ sariya te le a,
maji kare ɲ̂-paje.
21 Kare teenn le mar horo nje-gangeje
sariya te muru ekii m-pa na: ‹Da ta gange
sariya dɔm te wɔju dɔ nje-yoje ke munda
mem to da kinje.› Mba tar ke kara baa
neenn le njaa ɲ̂-ddee ne sem sariya te nɔse
te bbokone neenn.»
22 Pelikese gere tar dɔ ddew te ke siki ke
Ebbe-dewje tɔju le ke maje ngaa nɔru ndɔ
sariya le ke kete. Ɲ-pa na: «Ndɔ ke Lijiyase
ke to tɔku mbayje le mbambaje ddee bba
ma gange sariya lese le.»
23 Nunn ndu nare tɔku-mbay le mbam-
baje kare ɲ̂-ngem Pɔl key kula te, a ta ninya
ddew nare ɲ̂-dda mare neje ke mee ndiki
ddem ninya ddew nare nje ke laa ddee
umaeje ddem.

Pɔl aw nɔ Pelikese de ke Durusile te

24 Dda ndɔ ngaji goe te a, Pelikese de
ke dene laa Durusile ke to Jiipi ɲ̂-ddeeje.
Pelikese le ula bbar Pɔl ngaa dooje tar ke
naw ɲ̂-tɔju dɔ kunn me te kare te Kiriste
Jeju.
25 Kare te ke Pɔl aw pa tar kula-dda te
ke gate gate, tar tɔ bbo ke da-rɔ te, ke tar
sariya ke aw ddee a, bbeel dda Pelikese
ngaa pa na: «Ase baann, ɔtu ngaa. Mare
ndɔ ngaa bba ma bbari.»
26 Nare Pɔl ddee tɔn saa tam taar taar,
mba neje to Pɔl a kare ne nare.
27 Bbal joo nday a, Pɔrusiyusu Pesutusu
ɔn tɔku-mbay turu Pelikese te. A Pelikese
le ndiki ddee maji kem Jiipije te are ninya
Pɔl key-kula te.

25

Pɔl ɔru naji laa nɔ tɔku-mbay Pesutusu te

1 Pesutusu tee nange te ke nɔn dɔe ngaa
ndɔ muta goe te a, nin Sejare le naw
Jurusalam.
2 Tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔku dewje le
Jiipije awje nɔe te aw sekeje Pɔl. Ɲ-dujeje
nya kare

3 ɲ̂-dda ke de me-maji ta nare ɲ̂-tel ke
Pɔl Jurusalam. Daw ɲ̂-ddaje baann ta kiya
baan ddew-ɓô tɔlje Pɔl.
4 A Pesutusu pa na: «Key-kula ke Sejare
a dila Pɔl te. Ema njaa kara mbɔr ang a
ma tel Sejare tɔ.
5 Maji kare mare dewje ke kemde ɔru
ke eeje horose te ddeeje ingamje are jaw
Sejare, a bbo dooje mare ne ke to ke dɔgɔle
ang dɔ Pɔl te a, ɲ̂-sekeje Pɔl le.»
6 Pesutusu dda ndɔ jijoo wase ndɔ dɔku
baa rɔde te ngaa goe te a, ɲ̂-tel Sejare. Lo
are a, naw nisi lo gange sariya te ngaa
nunn ndu kare ɲ̂-ddee ke Pɔl.
7 Toke Pɔl le tee a, Jiipije ke inje Ju-
rusalam ddeeje gukuje dɔe ngaa undaje
tarje ke ngeng ngeng dɔe te. A ne ke a kase
ta tɔju to tarje ke dunda dɔe te le to tarje
ke tɔkɔrɔ goto.
8 A Pɔl ɔru naji laa na: «M-dda ne ke
majang ke mbete ndu le Jiipije ang ddem,
key-polo-Lubba ang ddem, ke tɔku mbayje
ke Rɔm ang ddem.»
9 Pesutusu ndiki ta ddee maji kem Jiipije
te, yeenn a, ɲ̂-duju Pɔl na: «E-ndiki tel
Jurusalam kare ɲ̂-gange sariya lei nɔm te
wa?»
10 A Pɔl pa na: «Lo ke neenn kara to lo
gange sariya le tɔku mbayje ke Rɔm a mar
te neenn, are lo ke neenn njaa da gange
sariya lem ke te. Moo mare ne ke maji ang
ke m-dda ke Jiipije ang are ei njaa kara e-
gere ke maje.
11 A bbo mare tar uwam wase m-dda
mare ne ke maji ang ke ase gange sariya
yo dɔm te a, m-mbete ta koy ang. A bbo
tarje ke dunda dɔm te neenn to ngem baa
a, dew kara ee ke ddew ta kiyam me jide
te ang. Ma kaw ke tar le nɔ tɔku mbayje te
ke Rɔm.»
12 Pesutusu pa tar ke nje-kareje ndeje
ngaa goe te a, pa are Pɔl na: «E-ndiki ta
kaw ke tar lei nɔ tɔku mbayje ke Rɔm te
mban are a kaw nɔe te.»

Pɔl aw nɔ Agiripa te

13 Dda ndɔ ngaji goe te a, tɔku-mbay
Agiripa de ke kɔnanne Berenise ɲ̂-ddeeje
Sejare ngaa dawje ta dda lapiya Pesutusu.
14 Toke daw ɲ̂-ddaje ndɔ keteenn ngaji
le a, Pesutusu ɔru gel tar ke dɔ Pɔl le are
tɔku-mbay Agiripa le na: «Mare dingaw ke
Pelikese inyae key-kula te ee neenn.
15 Kare te ke maw Jurusalam a, tɔku nje-
poloje Lubba, ke tɔkuje le Jiipije sekeje tam
te ngaa dujuje kare m-gange sariya dɔe te.
16 A milade te na: ‹Dewje ke Rɔm aw
gangeje sariya dɔ dew te baa baann ang.
Maji kare nɔru naji laa kem dewje te ke
undaje tar dɔe te le bba da gange sariya
dɔe te.›
17 Kare te ke ema jee ke de ɲ̂-ddee Sejare
neenn a, m-ngebbe ang. Lo-kare njaa maw
misi lo gange sariya te ngaa munn ndu
kare ɲ̂-ddee ke dingaw le neenn.
18 Nje-tarje laa le ddeeje a, ne ke maji ang
ke meje to ɲ̂-dda bba dundaje ne tar dɔe te
le moo ang.
19 Bbaye njaa to tar ke ɲ̂-maynje naa
wɔju dɔ ddew ke ta polo ne Lubba lede
njaa, ke dɔ mare dingaw te ke ria na Jeju
ke oy mban, a Pɔl aw pa na nisi kem baa.
20 A m-gere ne ke ma dda wɔju dɔ tar
neenn ang. Yeenn a, m-pa mare kare bbo
ɲ̂-ndiki a, naw Jurusalam bba ta ɲ̂-gange
sariya dɔ tar te laa le.
21 A Pɔl le ndiki ta kaw ke tar laa le nɔ
tɔku mbayje te ke Rɔm. Yeenn bba munn
ndu kare ɲ̂-ngeme ndereng ta mulae nɔ
tɔku mbayje te ke Rɔm le.»
22 Agiripa pa are Pesutusu na: «Ema
njaa kara m-ndiki nya ta koo tar ke ta
dingaw te neenn.» Pesutusu le pa na:
«Bara njaa a, a koo tar ke tae te.»
23 Lo-kare a, Agiripa de ke Berenise ɲ̂-
ddeeje ke dewje gode te toke banya, ke
tɔku-mbayje le mbambaje, ke tɔku dewje
ke me bbe te dawje lo gange sariya te.
Pesutusu unn ndu are ɲ̂-ddee ke Pɔl.
24 Yeenn a, Pesutusu unn kutu pa tar
na: «Mbay Agiripa, sese tɔyn ke eeje ke je
neenn ooje dingaw neenn. Dewje ke toje to
Jiipije tɔyn ddeeje oomje ke tar laa. Jiipije
ke Jurusalam ddem nje ke neenn ddem aw
uruje ekii na nase yo.
25 Ema, moo mare ne ke ɲ̂-dda ke a ase yo
ang. A ne njaa ɲ̂-duju ta koo tɔku mbayje
ke Rɔm. Yeenn a, munn ndu ta kulae nɔ
tɔku mbayje te ke Rɔm.
26 A minga mare ne kara ke ma dda
dɔe te me maketuru te kula ne kare tɔku
mbayje ke Rɔm le ang. Mba yeenn a m-
ddee saa nɔse te tɔyn, uta tɔyn, nɔ ei tɔku-
mbay Agiripa te ta kisa me tar laa le. Goe
te a, ma gere ne ke ma dda maketuru te
kare tɔku mbayje ke Rɔm.
27 Mba ke keje te lem, kula dew Rɔm a pa
gel ne ke dunda ne tar dɔe te ang to kula
mbe.»

26

Pɔl ɔru naji laa nɔ Agiripa te

1 Agiripa pa are Pɔl na: «Jari ddew kare
ɔru naji lei.» Pɔl ula jia ngaa ɔru naji laa
na:
2 «Tɔku mbayje Agiripa, rɔm neelem
bbokone nya ta kɔru naji lem nɔi te wɔju
dɔ tarje tɔyn ke Jiipije undaje dɔm te.
3 Mba e-gere ne-ji-bbeje le Jiipije tɔyn
maji ddem, e-gere neje tɔyn ke daw ɲ̂-
maynje naa tar dɔe te ddem. Yeenn a, m-
duji kare ore wuri oo tar lem.

4 «Jiipije tɔyn gereje pa-nja lem ke kasem
baa. Ń-gereje kisi lem horo dewje te ke bbe
lem, ke kisi lem Jurusalam.
5 Ń-geremje lew baa. Toke ń-ndikije a,
da kaseje ta pa kari to, m-to kara le dewje
ke uwaje tar le Lubba ngeng nya ke toje to
parijiyenje.
6 A bbasine, ń-sekemje mba munda mem
dɔ ndu Lubba te ke unn are kajeje.
7 Gel-dewje leje ke dɔku gire joo undaje
mede to ne ke Lubba unn ndue ta dda
a ddee ne ke tɔkɔrɔ. Yeenn bba daw ń-
poloje Lubba til, ke kare ke me ke enge ang.
Tɔku mbayje, ema kara munda mem dɔ ne
teenn le tɔ. Ne ke Jiipije undaje ne tar dɔm
te le ann.
8 See Jiipije, ooje to Lubba ase ta ndol
dewje ke oyje ang mba ddi wa?
9 «Ema kara meje lew m-pa na to maji
kare m-dda singa nya mba koo ri Jeju ke
Najarete neenn mbim te ang.
10 M-dda neenn Jurusalam. Tɔku nje-
poloje Lubba aremje ddew are ema ke da-
rɔm njaa mungu nje-me-kunnje nya key-
kula te ngaa bbo da ta tɔlde a, m-ndiki te
tɔ.
11 Maw mande key-mbɔn naa te lede ke
ndɔ ndɔ maw mula kemde ndoo. Maw
muwade ke singa mare ń-tajije ri Jeju. Bbo
wungu ɔm boy a, m-ndole gode ndereng dɔ
bbe te ke ddang.»

Pɔl tel ɔru gel bbar ke Ebbe-dewje bbare are Agiripa

12 «Mare ndɔ tɔku nje-poloje Lubba
aremje ddew kare maw Damase ke ride
maw muwa nje-me-kunnje.
13 Tɔku mbayje, mee ddew-bô maw maw
ngaa kare ar danna a, moo mare lo-kare in
darâ uru dɔm te ke nje-buwa lo-kawje lem.
Lo-kare le uta ndoko le kare.
14 Toke jeje tɔyn ń-tee joso nangê a,
moo mare ndu dew pa tar arem ke tar
arameyen na: ‹Sɔl! Sɔl! Mba ddi bba e-
dda sem singa wa? A to ngeng sei nya ta
dda singa toke da ke ebbeeje ɔse ke kake
a, aw dda dingaw.›
15 Milae te na: ‹Ei na wa? Ebbe-dewje.›
Ebbe-dewje pa na: ‹Ema Jeju a aw dda sem
singa ann.
16 A in ar taar. Gel ne ke m-tee mingai ne
toke be: M-tee mingai kare e-tel to nje-kula
lem ddem, kare e-pa tar koo ke oom neenn
are dewje ddem, ngaa ta kare ila mber neje
ke ma tɔji bbay.
17 Ma kɔri me ji Jiipije te, ke me ji dewje
te ke toje to Jiipije ang ke mulai ke rɔde te.
18 Mulai rɔde te kare e-teyn kemde ta
ɔrude lo-ndul te e-tee ke de lo-kare te. Kare
ɔrude ji Satan te ke ɔn dɔde e-ddee ke de
rɔ Lubba te. Yeenn bba Lubba a kɔru tar
majang lede dɔde te ngaa da kingaje lo
horo dewje te ke ooje mede te sem ngaa
majije tɔyn.› »

Pɔl ɔru gel ne ke ń-dda

19 «Tɔku mbayje Agiripa, mba yeenn
a, m-tusu ne ke in darâ ke moo toke le
nijeenn le minya m-dda ne ke dang ang.
20 A dewje ke Damase, ke Jurusalam a
mila mber-tar neenn marede dɔngɔr. Goe
te a, mila mbere mare dewje ke Jude te, ke
dewje ke toje to Jiipije ang. M-pa marede
kare ń-turuje mede ta daaje lo ke rɔ Lubba
te ngaa ta ń-ddaje ne ke tɔju to ń-turuje
mede mban.
21 Mba tar neenn le a Jiipije uwamje ne
kare te ke me ne key-polo-Lubba te ngaa
ń-sangeje ddew ta tɔlemje.
22 A Lubba njaa ngemem ndereng
bbokone, are nɔ dewje te tɔyn, nje ke ten,
wase nje ke bo kara m-nayn maw m-pa tar-
naji laa bbay. Ne ke a ta ddee ke nje-kilaje
mber-tar le Lubba, ke Moyije paje tare le
njaa maw m-pa. Mila mare ne dɔe te ang.
23 Ń-paje na Kiriste a koo ndoo. Na to
dɔngɔr dew ke a kin horo nje-yoje te ngaa
na kila mber lo-kare kare Jiipije ke dewje
ke toje to Jiipije ang.»

Pɔl duju Agiripa kare oo mee te

24 Pɔl nayn aw ɔru naji laa baann a,
Pesutusu uru ekii na: «Pɔl, e-to nje-wooy!
Neje ke e-ndo nya le ilai wooy te!»
25 A Pɔl pa na: «Pesutusu, dew ke bo,
mayn wooy ang. Tar ke tɔkɔrɔ, ke tar kem-
kare a maw m-pa.
26 Tɔku mbayje Agiripa oo tarje neenn
kete mban are ma kase pa tar neenn nɔe
te ke bbeel ang. M-gere to ń-gere nejeenn
tɔyn, mba nejeenn le teeje lo kiyae te ang.
27 Tɔku mbayje Agiripa, tar ke nje-kilaje
mber-tar le Lubba paje le e-ndiki te wa?
M-gere to e-ndiki te njaa.»
28 Agiripa pa are Pɔl na: «Oo to a dda
kare m-to nje-koo-mete ke ngɔru baa be
wa?»
29 Pɔl pa are na: «Ke bbasine neenn
wase ke lew kara, ma duju Lubba kare ei
ddem, esee dewje tɔyn ke aw ooje tar lem
bbokone neenn ddem e-ddeeje toke lem. A
ta kula njamji a ń-tɔ ne se ke toke be ang.»
30 Tɔku mbayje Agiripa ddem, tɔku-
mbay Pesetusu ddem, Berenise ddem, ke
dewje ke isije ke de inje taar.
31 Dɔruje rɔde ke guku ngaa ń-paje tar
horode te na: «Dingaw neenn dda mare
ne ke ase yo wase mare ne ke ase kilae ne
key-kula te kara ang.»
32 Agiripa pa are Pesutusu na: «Bbo
dingaw neenn duju ta kaw nɔ tɔku mbayje
te ke Rɔm ang a, ja kinyae.»

27

Dula Pɔl Rɔm

1 Toke dunn ndu kare junn tɔku to jaw
Itali a, dinya Pɔl, ke mare dewje ke duwade
me ji tɔku-mbay te le mbambaje ke Rɔm ke
ria na Juliyusu. Dunda ri mbambaje le na
« mbambaje le tɔku mbayje.»
2 Junn tɔku to ke Adaramiti ke a ta kaw
bbeje te ke Aji ke tɔku toje aw arje te ngaa
jaw. Aristarke ke to dew ke Tesalonike
nange te ke maseduwann aw ke je.
3 Ndɔ kara goe te a, ń-tee Sidɔn. A
Juliyusu ke aw dda Pɔl maji le, inyae are
naw rɔ nje-buwa-kuraje te laa mba kare
dareje mare neje ke due.
4 Jin keteenn a, junn ddew ke tee giri
Sipere te, mba yel aw tila kemje.
5 N-gange ba-kate ke to mbɔr Silisi, ke
Pampili te ngaa ń-tee Mira nange te ke Lisi.
6 Keteenn, tɔku-mbay le mbambaje le oo
mare tɔku to ke Alekejandiri ke aw ke Itali
ngaa, areje jaal.
7 Jaw jann jann baa ndɔ banya ngaji are
ń-dda to kula ddaje bba ń-tee Kinide. A yel
ɔkuje ddew kare ń-nday ke ddew ke junn
le. Yeenn a, ń-nday mbɔr Kerete te er ke
Salemɔnne.
8 N-dda to dda bba ń-nday mbɔr dɔ dere
ba te le ngaa ń-tee lo te ke daw ń-bbar na
« lo ke maji ke tɔku toje aw arje te». Lo le
to ngɔsi ke Laje.
9 A ndɔ nday nya ngaa are nja dɔ maann
te to ne-bbeel nya, mba ndɔ mbete ne-kusa
ke dɔ neyn te nday mban*. Yeenn a, Pɔl
ndeje nje-yelje tɔku to le na:
10 «Ngakɔmje, moo a, lo-kaw leje neenn
a maji ang. Tɔku to le ddem ne-kotoje
ddem a tujuje nya. Jeje njaa kara jeeje ta
yo te tɔ.»
11 A, tɔku-mbay le mbambaje le ndiki ta
koo tar le nje-yel tɔku to le, ke tar le nje-
tɔku to le uta ndeje le Pɔl.
12 Tɔ bbay, lo-kar le tɔku tojeenn le to
lo ke maji kare dew isi te neyn kul te ang.
Mba yeenn a, nya le dewje ke me tɔku to te
le ndikije ta kɔtu lo teenn le. Ń-ndiki kare
ddew to a, ń-teeje Penikese, ke to lo-kar le
tɔku toje ke Kerete. Lo le aa lo ke dagoo
ddem beer ddem er ke lo kande te le kare,
ta kisi teenn kare neyń-kul nday dɔde te.

Bamburabo ula dɔ ba-kate te

13 Mare yel ke ula ke singa ang in dagoo
a dewje ke me tɔku to te le ejeje to da kaw
teeje lo te ke dundaje mede ta tee te le.
Yeenn bba dɔruje tɔku ande ke daw dila
maânn kare to le nja ang ngaa ń-sangeje
ddew mba kuwa kare ba ke Kerete.
14 A njange njange baa, mare bamburanbo ke dunda ria na «Erakilɔn» in er dɔ dere ba te le ingade.
15 Bamburabo le unn tɔku to le ta kaw ne are ddew ke ja nar ne to le goto ngaa dinya jare to le aw ke je.
16 N-nday giri ngonn dɔ-dere ba te ke ria na Koda. N-dda to kula ddaje bba juwa ngonn to ke ń-tɔ mbɔr tɔku to te le mba kaji ne nje ke maann a ta kuwade.
17 Nje-yelje tɔku to le unnje ngonn to ilaje me tɔku to te le ngaa tɔje tɔku to le ke kula. Ń-bbeelje mba kare tɔku to le aw ar ke de dɔ enangara te ke Libi. Yeenn a, dunnje mare ne ke ɔɔy ke ń-tɔ tɔku to te le dilaje maânn ngaa dinyaje dare tɔku to le aw ke de.
18 Bamburabo le yekeje ke singa nya. Yeenn bba lo are a, dunnje kutu tila ne-kotoje maânn.
19 Ndɔ muta laa a, dede njaa dotoje ne-kulaje ke me tɔku to te le ke jide ń-tilaje maânn.
20 Ndɔ banya nya dew oo kem kare ang ddem, oo endenterendenje ang ddem. Bamburabo le aw yeke lo to bbeel nya. Jeje to ja kaji ang ngaa.
21 Dewje ke me tɔku to te le usaje ne ang ndɔ banya. Yeenn ngaa Pɔl ar taar nɔ dewje te le tɔyn ngaa pa na: «Namdede, bbo ooje tar lem ngaa areje naynje Kerete a, neje a tujuje be ang ddem, neje a naynje be ang ddem.
22 A ke bbasine neenn, m-pa marese: E-bbeelje ang, mba dew kara horose te a koy ang. Tɔku to le kara baa njaa a tuju.
23 Til te neenn, Lubba ke m-to dew laa ngaa maw dda saa are mare anji laa tee ingam,
24 ngaa pa arem na: ‹E-bbeel ang Pɔl. Maji kare ar nɔ tɔku mbayje te ke Rɔm are gange sariya lei. Lubba a ngem dewje tɔyn ke eeje sei me tɔku to te neenn wɔju dɔi.›
25 Yeenn a, uwaje are ngeng, nje-buwa-kuraje lem! Munda mem dɔ Lubba te. Na dda ne ddew kara baa toke ń-pa narem.
26 Tɔku to le a kaw kar ke je ta mare dɔ-dere ba te.»
27 To til dɔku gire sɔ laa a bamburanbo le aw yekeje dɔ tɔku ba kate te ke Mediterane teenn. Lo aw to mɔngu yenene a, nje-yelje to le ooje toke ne ke jaw ń-tee ngɔsi ke nange.
28 Dilaje kula ke ń-tɔ ande ke ɔɔy gele te maânn mba gere ne kuru laa ngaa dingaje kilometere dɔmuta gire siri. Daw ngaji ngaa ń-telje dilaje bbay a, dingaje kilometere dɔjoo gire jijoo.
29 Ń-bbeelje kare tɔku to le unda er ang. Yeenn a, dunguje ande-nareje ke ɔɔy sɔ

* **27:9 27.9** Ndɔ mbete ne-kusa ke dɔ neyn te

maânn kutu tɔku to te le kare nja ang ngaa
ń-ndingaje kare lo are ke tɔke.
30 Kare teenn, nje-yelje tɔku to le sangeje
ddew ta tee me to te le kaynje. Dunnje
ngonn to dilaje maânn ngaa dereje gusu to
na ta tilaje ne ande-nareje ke ɔɔy nɔ tɔku
to te le.
31 Yeenn a, Pɔl pa are tɔku-mbay le
mbambaje, ke mbambaje le na: «Bbo
dingawje neenn naynje me tɔku to te
neenn ang a, a kajije ang.»
32 Yeenn a, mbambaje le gangeje kulaje
ke ń-tɔ ne ngonn to le ngaa dinyaje dare
aw.
33 Kete bba kare lo are a, Pɔl ndeje dewje
tɔyn kare usaje ne. Ń-pa na: «Ndɔ dɔku
gire sɔ bbokone ke aw ngebbeje kare dɔ
maann to ddekeke ngaa usaje ne ang.
34 Yeenn a, m-dujuse kare usaje ne mba
kisi ne ke tebbe. M-pa marese bbay to ben
dɔ mare dew kara horose te a koso nangê
ang.»
35 Go tarje teenn a, nunn mapa, nare
wooyo Lubba kem dewje te tɔyn, ń-tete
ngaa nunn kutu kusa.
36 Yeenn ngaa dewje tɔyn ingaje singa
ngaa usaje ne tɔ.
37 Kɔrje tɔyn ke jisi me tɔku to te le to
kɔr joo ke dɔsiri gire misan.
38 Goe te ke jusa ne jare meje ndann a,
ń-tila bbɔl beleje maânn jare tɔku to le ɔle.

Dewje ke me tɔku to te tɔyn teeje ta yo te

39 Toke lo are a, nje-yelje to le ooje dɔ
nange a gereje ang. Dooje ta maann ke
to enangara. Yeenn ngaa, ń-ndikije ta bbo
ddew to a, kaw ke tɔku to le tae te.
40 Mba yeenn a, ń-tutuje kula ke ń-tɔ ne
ande-nareje ke ɔɔy le dare osoje me maann
te. Kare teenn njaa tɔ a ń-tutuje kula neje
ke aw tɔjuje ddew tɔku to le. Goe te a, ń-
tɔje kubbu nɔ tɔku to te le kare ta yel uta
ne tɔku to le ngaa dunnje ddew er ke dɔ
enangara te le.
41 Daw ń-teeje dɔ enangara te ke tee
dann maann te ke uru ngaa uwa tɔku to
le ar ne lo kara. Nɔ tɔku to le ande me
enangara te are ddew ke na ngese ne goto.
Maann lenge ngaa unda kutu to le ke singa
are tete.
42 Mbambaje ndikije ta tɔlje dewje ke
duwade le na kare mare kara ale maann
tee ayn.
43 A tɔku-mbay le mbambaje le ndiki ta
kaji Pɔl are nɔkude ddew kare ń-ddaje ne
toke baann. Nare ddew dewje ke gereje
maann kare gaynje maânn dɔngɔr ta aleje
teeje ddaka.
44 Kese dewje a naaje kare kakeje te, ke
gaji tɔku to ke guru le mba kɔru gode. N-
dda toke baann ngaa jeje tɔyn ń-tee ddaka
ke rɔ ke maji.

28

Pɔl tee dɔ dere ba te ke Malte

1 Go yo te ke ń-tee tae te bba ń-pa dareje
na ri dɔ dere ba le to Malte.
2 Nje-bbeje le taaje ke maje nya. Ń-yelje
tɔku puru ngaa ń-bbarje dare ń-ndibbi
mba ndi unn kutu ta kere are kul ɔn nya.
3 Pɔl oto ngann ngew ungu puro. A li tee
me te mba puru le ɔbbe ngaa ń-tɔn ji Pɔl
ń-tinya te.
4 Toke nje-bbeje le ooje li ke naa ji Pɔl te
le a, ń-paje tar horo naa te na: «A du ang
dingaw neenn to nje-tɔl dewje. Maann a
ta kuwae bba tee tae te. A ne ke gate gate
a kinyae kare ń-nayn kem ang.»
5 Pɔl tusu li le are oso puro. A ne kara
njaa dda Pɔl ang.
6 Nje-bbeje le aw ngebbeje ta koo rɔe ke
a ti wase koso ke na koso wate koy. A ń-
ngebbeje pin dooje mare ne kara ke dda
Pɔl ang. Yeenn a, ń-telje ń-turuje ndude
na: «Ń-to mare lubba.»
7 Ngɔsi baa keteenn, lo le mare tɔku dew
ke dɔ dere ba te le ke ria na Pubiliyusu ee
teenn. Nuwaje ke rɔe te ke maje ngaa ń-to
rɔe te ndɔ muta.
8 Bɔ Pubiliyusuje le to tuwa rɔ-tɔ te. Rɔe
tunga nya ddem ń-ndenge mese ddem. Pɔl
aw ooe, duju Lubba dɔe te, ila jia dɔe te
ngaa naji.
9 Goe te a, mare nje-bbeje ke Malte ke
rɔde tode ddee ooeje ngaa rɔde ddee maji
tɔ.
10 Nje-bbeje le waljeje nya ngaa kare te
ke ja ta kunn tɔku to a, dareje neje ke a
kumaje ddew-bô.

Pɔl tee Rɔm

11 Go neyn muta te ke ń-dda a, junn tɔku
to ke in Alekejandiri. Ri tɔku to te le na «
lubbaje ke toje to ndungaje». Tɔku to le ar
teenn kare neyn kul nday bba ta kɔtu.
12 N-tee Sirakusu a, ń-dda ndɔ muta.
13 Jin teenn a, juwa kare mbal ń-tee
Rejiyo. Lo are a, yel ke dagoo ula nya ngaa
ndɔ joo a, ń-tee Pujɔl.
14 Jinga mare ngakɔnje me bbe teenn
ngaa ń-dujuje kare ń-dda ndɔ siri rɔde te.
N-dda toke baann bann a jaw ne Rɔm.
15 Ngakɔnje ke Rɔm ooje tar leje ngaa
tilaje kemje ndereng ingajeje lo ne-labbe te
ke Apiyusu, ke bbe ke to key-to-mbaje te ke
muta. Toke Pɔl oode a, are wooyo Lubba
ngaa tel inga singa.
16 Toke ń-tee Rɔm a, dare ddew Pɔl kare
uwa key laa dang. Dunn mare mbamba
kara kare ngeme.

Pɔl pa tar le Lubba bbe te ke Rɔm

17 Ndɔ muta goe te a, Pɔl bbar tɔku dewje
le Jiipije ke isije me bbe te ke Rɔm ta key te
laa. Toke ń-mbɔnje naa a, ń-pa narede na:
«Ngakɔmje, m-dda mare ne ke maji ang
ke dewje leje ang ddem m-mbete ne-ji-bbe
le kajeje ang ddem. A duwam Jurusalam
ngaa dinyam me ji dewje te ke Rɔm.
18 Go tar te ke nje ke Rɔm dujumje ooje
tɔyn a, ń-ndikije ta kinyamje mba dooje
mare tar dɔm te ke a kase kare ń-tɔlumje
ne ang.
19 A Jiipije mbeteje. Mba yeenn a, m-
duju ta ddee ke tar lem nɔ tɔku mbayje te
ke Rɔm, bbo to tar a m-ndiki ta kunda dɔ
dewje te ke bbê lem te.
20 Wɔju dɔ tar neenn njaa m-duju ta
koose, ta tɔn ke se tam. Ma kerese ang,
ń-tɔm ke kula njamjije neenn wɔju dɔ tar
ne ke dewje ke Ijarayel undaje mede dɔe
te.»
21 Dilaeje te na: «Jinga mare maketuru
ke in nange Jude te dɔi te ang ddem, mare
ngakɔnje kara ddee pa tar dɔi te areje ang
ddem wase pa tar lei maji ang areje ang
ddem.
22 A jaw ń-duji kare ei njaa ɔru gel ne
ke aw eje areje, mba ń-gere to loje te tɔyn
dewje aw mbeteje kuwa-dɔ-naa ke ee me
te neenn to mbete dɔrɔ.»
23 Dɔjuje ndɔ dareje ngaa ndɔe le ase a,
ń-ddeeje toke banya dingaeje lo toe te. Ke
endɔɔ ndereng lo-kul Pɔl pa tar arede. Ń-
pa tar kɔń-bbe le Lubba narede. Nunn tar
ndu le Mɔyiji, ke tar le nje-kilaje mber-tar
le Lubba ń-pa ne tar le Jeju kare ń-ndikije
te.
24 Mareje ndikije te saa, a mareje
mbeteje.
25 Horode te tar lede aw naa te ang ngaa
kare te ke da ta kɔtuje a, Pɔl pa tar kara na:
«Tar ke Ndil-me-nda pa are kajeje ddew te
le Nje-kila mber-tar le Lubba Ijayi neenn
to tar ke tɔkɔrɔ. Ndil-me-nda pa na:
26 ‹Aw inga dewje neenn
e-pa arede e-pa na:
a kooje tar ke maje,
a a gereje kande tar le ang,
a kooje loo ke maje,
a a kooje ne ang.
27 Mba me dewje le ketere,
dutuje mbide,
ń-bbirije kemde
baann bba ta kare kemde oo lo ang ddem,
ta kare mbide oo tar ang ddem,
ta gere ne ang ddem
mba ń-ndikije ta telje rɔm te kare majide
ang.› *»
28 Pɔl pa arede bbay na: «Maji kare e-
gereje. Lubba ula ke tar kaji neenn are
dewje ke toje to Jiipije ang. Dede da ndikije
tar te le.»
29 [Go tar te ke Pɔl pa le a, Jiipije maynje
naa tar ɔtuje ne.]
30 Pɔl dda bbal joo kakara key te ke nuka
ke nare laa njaa. Naw taa dewje tɔyn ke
ddeeje aw ooeje ke rɔe.
31 Ń-tɔju tar kɔń-bbe le Lubba ngaa ń-
tɔju ne dɔ Ebbe-dewje Jeju Kiriste te ke
bbeel ang. Mare dew ɔke ddew ang.

* **28:27 28.27** Ejayi 6.9-10

Dɔngɔr maketuru ke Pɔl dda are Timote
1 Timote
1Ti
Tar dɔ maketuru te le Timote

Nje-dda maketuru neenn to Pɔl. Ñ-dda maketuru le horo bbal 64 ke 66 go ddee te le Jeju dɔ nange te. Nula ke maketuru le nare Timote.

Timote le bɔeje to gereke, a kɔenje to jiipi. Kɔenje le unn mee are Jeju. Timote to nje-nja go Pɔl te. Pɔl ulae mare loje te nya. Nulae Tesalonike, ke Korente. Ansiyenje ke Egilisi te unneje to kara le dewje ke eeje dɔ mbɔñ-naa te le nje-me-kunnje.

Pɔl dda maketuru le mba nje-me-kunnje naynje aw mɔseje gɔl mbɔñ-naa lede bbay. A mare nje-me-kunnje aw tɔjuje neje ke tɔkɔrɔ ang. Naw nare ndejeje nje-me-kunnje, ke nje ke isije dɔ mbɔñ-naa te le nje-me-kunnje le.

Ndejeje laa le toke be: Tar ngem ne-tɔju ke tɔkɔrɔ. Tar nayn ddew tarje te ke me maketuru te le Lubba. Tar dda kula ke ndɔ tɔyn wɔju dɔ Tar ke maji. Tar duju Lubba naa te. Tar mɔse gɔl Egilisi, ke tar mbere dewje ke maji kare isije dɔ Egilisi te.

Tar lapiya le Pɔl

1 Ema Pɔl ke Lubba ke Nje-dekajije, ke Jeju Kiriste ke jundaje meje dɔe te a daremje ddew kare m-to nje-kayn-kula le Jeju Kiriste, m-dda maketuru neenn mari.

2 M-dda maketuru neenn mari ei Timote ke e-to ngonnum ke tɔkɔrɔ, mba oo mei te ke Kiriste. Maji kare Lubba ke Bɔ, de ke Jeju Kiriste ke to Ebbejeje ñ-ddaje sei me-maji, dooje kem-to-ndoo lei ngaa darije me-wul-lɔm.

Tar ke wɔju dɔ ne-tɔju ke to ke dɔgɔle ang

3 Maji kare e-nayn bbe te ke Epeje ddew kara baa ke ndu ke munn mari kare te ke maw ne ke Maseduwane. Me bbe te ke Epeje le, mare dewje aw tɔjuje ne ke dɔgɔle ang. Maji kare ta e-gangede ddewe te.

4 E-pa are nje-ne-tɔjuje ke ke dɔgɔle ang le are dɔru keje lede dɔ gel neje te ke lew ke to ke ddewe ang, ke tar kɔru gel kadede ke ngal nya ngaa kɔen goto. Nejeenn aw ddeeje ke mayn naa tar baa bbo dda me-kara ke ne ke Lubba mɔse wɔju dɔje ang. Dew a gere ne ke Lubba mɔse le ddew me-kunn te.

5 Ne ke maw m-sange ddew ndu te ke munn neenn to kare e-ndikije naa ke me ke nda, kare eeje ke keje ke maji, kare ooje mese te tɔkɔrɔ ke Lubba.

6 Mare dewje ke inyaje ddew nejeenn le ndeemje ddew ngaa aw undaje bula baa.

7 Ñ-ddaje rɔde to nje-tɔjuje ndu le Lubba ke are Moyije, a ñ-gereje gel tar ke daw ñ-paje le ang. Tar ke darje dɔe te le kara ñ-gereje gele ang ddem.

8 N-gere to ndu to ne ke maji toke dew dda kula ke turu ndu le.

9 N-gereje to dew ke gate gate a ndu to wɔju dɔe ang. A ndu to wɔju dɔ nje ke mbeteje ndu, nje-dɔ-ketereje, ke nje ke mbeteje Lubba, nje-ne-ddaje ke maji ang, ke nje ke bbelje Lubba ang ddem bbelje ne le Lubba ang ddem, nje-tɔlje bɔdede wase kɔndede, ke nje-tɔlje ngamaredeje,

10 nje-ddaje lo-to majang, ke dingawje ke aw ddaje lo-to ke dingaw maredeje, ke nje-labbeje dewje to bbereje, ke nje-ngemje, ke nje ke aw undaje-yo baa wase dewje ke ddaje ne tɔyn ke to dang ke ne-tɔju ke tɔkɔrɔ.

11 Ne-tɔju ke tɔkɔrɔ le to me Tar te ke Maji ke areje ddew ta kare ñ-gereje Lubba ke ase kare dewje ɔsuje gaje. Lubba ke ndiki ta kare jisije maji le njaa inya Tar ke maji le me jim te.

Tar wooyo le Pɔl

12 Mare wooyo nya Ebbejeje Jeju Kiriste ke arem singa: Noom to mare dew ke na kase ta kunda mee dɔe te ngaa ñ-bbarem kula te laa.

13 A ema ke lew m-to nje-tuju ria, nje-dda singa ke dewje laa, nje-dda saa ddɔ. Lubba oo kem-to-ndoo lem, mbata kete moo mem te saa ang are m-gere dɔm ne te ke m-dda le ang.

14 Ebbejeje Lubba dda sem me-maji ke bo nya. Nare moo mem te ngaa nare m-ndiki ngamaremje ddew me-kara te ke m-dda ke Jeju Kiriste.

15 Tar neenn to tar ke tɔkɔrɔ, maji kare dewje tɔyn taaje tar neenn ngemje mede te: Jeju kiriste ddee dɔ nange te mba kaji nje-ddaje majang. Ma njaa m-to dew ke dda majang uta kese dewje tɔyn.

16 A bbo Lubba oo kem-to-ndoo lem a, ñ-ndiki ta tɔju to ñ-tɔ wure wɔju dɔm, ema ke m-to dew ke dda majang uta kese dewje tɔyn le. Ñ-dda baann mba kare dewje ke a ta kooje mede te saa ta kinga ne tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ oomje to ne-kɔju mare.

17 Ase kare dewje tɔyn ndɔyje ri Lubba ngaa ɔsuje gaji Lubba ke bbal ke bbal! Lubba ke nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, Lubba ke kem dew ooe ang, Lubba ke kara baa, Amem.

18 Ngonnum Timote, ndu ke maw minya me jii te neenn to ddew kara baa ke tar ke *nje-kilaje-mber-tar le Lubba paje wɔju

dɔi lew. Maji kare tarje neenn ari singa
are e-dda ne ddɔ ke maji,
19 ddew kunda mei dɔ Lubba te, ke ddew
ngem keje ke maji te. Mare dewje ke ooje
mede te mban ngaa eeje ke keje ke maji
le telje inyaje keje ke maji le ngaa dosoje
ddew me-kunn te lede.
20 Imene de ke Alekejandere deeje horo
dewje teenn le. Minyade me ji Esu te kare
ta ń-ndoje ta tel taji Lubba ang ngaa.*

2

Ndeje wɔju dɔ duju Lubba

1 Yeenn a, ne ke m-ndejese ta kare e-
ddaje dɔngɔr a to kare dewje dujuje ne ji
Lubba te, paje tar ke Lubba, ddaje rɔde to
ndoo nɔ Lubba te ngaa telje ke wooyo are
Lubba wɔju dɔ dewje tɔyn.
2 Maji kare e-dujuje Lubba wɔju dɔ tɔku-
mbayje, ke nje-kɔń-bbeje. Baann bba ja
kisije ddekeke, ja kisije ke me-wul-lɔm
ddew bbel Lubba te ddem ta wal Lubba
ddem.
3 Yeenn a to ne ke kura ngaa maji nya
kem Lubba te ke Nje-kajije,
4 Lubba ke ndiki kare dewje tɔyn ingaje
kaji ddem, ndiki kare dewje tɔyn gereje ne
ke tɔkɔrɔ ddem.
5 Mba Lubba kara baa,
*nje-gɔl tar horo Lubba te ke dewje kara
baa tɔ.
Ń-to dew, Jeju-Kiriste,
6 ke unn rɔe uka ne dɔ dewje tɔyn.
Kare ase a, Kiriste pa tar naji le toke baann.
7 Mba yeenn a, Lubba undam to nje-kila
mber, ke nje-kayn-kula kare m-tɔju tar me-
kunn, ke tar ke tɔkɔrɔ dewje ke toje to
Jiipije ang. Tar ke tɔkɔrɔ a maw pa neenn
bbo maw mere ngem ang.
8 Yeenn a, m-ndiki ta kare dingawje
dujuje Lubba ke lo tɔyn, dulaje jide ke darâ
ke me ke nda kayn, ke wungu ang ddem ke
mayń-tar ang ddem.
9 Ddew kara baa, m-ndiki kare deneje
ulaje kubbu ke maje, dulaje kubbu dare
kem dewje to ke dɔde te ang, ń-ddaje
mande ke boro ang: Ń-ddaje dɔde ke
dɔgɔle, dulaje ne-mandeje ke ń-dda ke
ande ang wase mere wase kubbu ke nare
ngeng nya ang.
10 A maji kare kulaje ke maji a deneje
ulaje to kubbu. Ne ke baann a ase kare
deneje ke unnje ndude ta bbel Lubba
ddaje.
11 Kare ne-tɔju a, maji kare deneje isije
ddekeke ngaa ta dooje tar.
12 Mare ddew dene ta kare tɔju ne wase
ɔn dɔ dingaw ang. Maji kare dene utu tae.
13 Mba Adam a Lubba ddae dɔngɔr bba
goe te a ń-dda Ebe.
14 Adam a are Esu ere ang. A dene a inya
are Esu ere ngaa oso me majang te.
15 A Lubba a kaji dene ddew kuju ngonn
te, toke noo mee te ke Lubba, toke ń-ndiki
dewje, toke ń-ngem rɔe ngaa ń-dda rɔe
ngaji.

3

Dewje ke aw ngemje Egilise

1 Tar neenn to tar ke tɔkɔrɔ. Toke bbo
mare dew ndiki ta ddee to nje-kula le
Lubba a, to kula ke maji nya njaa a ń-ndiki
ta dda.
2 Baann a, maji kare ń-to dew ke tar to
dɔe te ang, ń-to nje-dene ke kara, ń-to dew
ke ngem rɔe, ń-to dew ke gere dɔ jia, ń-
to dew ke dda ne ke ddewe, dew ke gere
ngem nje-mbaje, dew ke gere ta tɔju ne.
3 Maji kare ń-to bbere le koto ang, ń-to
nje-kunda dew ang, ń-to dew ke wul pee, ń-
to dew ke ndiki kɔl ang, ń-to dew ke ndiki
nare nya ang.
4 Maji kare ń-to dew ke gere ta tɔju ddew
ke maji nje ke me key te laa, ń-to dew ke
dda are nganne ooje tae ngaa bbeleje.
5 A bbo dew gere ta kɔn dɔ nje ke me key
te laa ang a, na ngem Egilise toke baann
wa?
6 Maji kare nje-kula le lubba to dew ke
oo mee te ke Jeju goe ew bba. Baann ang
a, na koo rɔe bo nya ngaa Lubba a gange
sariya dɔe te ddew kara baa toke ń-gange
sariya dɔ Esu te.
7 Maji kare dewje ke toje to nje-me-
kunnje ang paje tar laa maji. Baann bba
na koso me bande te le Esu kare ta rɔ-kul
ddae ang.

Tar le diyakereje

8 Ddew kara baa, maji kare diyakereje
toje to dewje ke ulaje gel rɔde naa te ang,
dewje ke ndude joo ang, ń-toje to nje-kayje
koto nya ang, maji kare ń-toje dewje ke aw
sangeje ta kinga nare-bukuru ang.
9 Maji kare ń-ngemje tar me-kunn ke
Lubba tee ne ke ddaka le ke keje ke maji.
10 Maji kare ń-nade doo kete bba ngaa
goe te bbo mare tar to dɔde te ang a, da
kaseje ta ddaje kula le.
11 Maji kare dene njeeje kara ulaje gel
rɔde naa te ang, ń-toje to nje-naneje ang, ń-
ngemje rɔde. Ń-to deneje ke toje gate gate
ddew neje te tɔyn.
12 Maji kare diyakereje le toje to nje-
deneje ke kara. Maji kare ń-gereje ta tɔju
ddew ke maji ngannde, ke dewje tɔyn ke
me key te lede.
13 Mba diyakereje ke aw ddaje kula lede
ke maje a kingaje piti ta dewje te tɔyn ngaa
da paje tar me-kunn lede ke to ke dɔ Jeju
te ke bbel ang.

* **1:20** Kilade ddaka

Ne-gere ke iya rɔe

14 Kare te ke maw m-dda ne maketuru
mari neenn, munda mem ta kaw kingai
mbɔr ang baa.
15 A bbo m-ddee ke tɔke ang a, ndejeje
ke mari neenn a kari ddew kare e-gere
ddew ke a nja ne horo dewje te le Lubba.
Dewje le Lubba le to Egilise le Lubba ke
Nje-kisi kem baa. Nje-me-kunnje le toje to
nje-kuwaje tar ke tɔkɔrɔ kare ngeng.
16 Tɔkɔrɔ njaa, tar me-kunn ke iya rɔe
ngaa ń-tee ne ke ddaka le to ne ke ngeng
nya. Tare le toke be:

Kiriste unn da rɔ dew,
Ndil me-nda pa tar naji laa na ń-to gate
gate,
anjije ooeje,
dewje pa tar laa horo dewje te ke toje to
Jiipije ang,
dewje ke dɔ nange te unnje mede are,
Lubba unne aw saa lo piti te laa darâ.

4

Ne tɔyn ke Lubba dda maji to maji dɔrɔ

1 Ndil-me-nda pa tɔkɔrɔ na, ddutu
ndɔɔje a, mare dewje a kinyaje ddew me-
kunn mba naynje go ndilje te ke nje-
ngemje ngaa da kunnje go ne-tɔju le
umaje.
2 Dewjeenn le ndemje ddew wɔju dɔ tar
le nje-ngemje. Nje-ngemje le ndil ne-gere
lede oy toke mare le kake ke tebbe ke puru
wae.
3 Nje-ngemje le tɔjuje ne na: taa-naa
wase kusa mare ne-kusaje to kula ke maji
ang. A Lubba dda ne-kusajeenn mba nje-
me-kunnje ke gereje ne-tɔju ke tɔkɔrɔ.
Maji kare dareje wooyo Lubba mban a
dusaje.
4 Mba neje tɔyn ke Lubba dda maji to
maji dɔrɔ. Ne ke ta mbete me te goto toke
dew usa ke wooyo.
5 Mba tar le Lubba, ke duju Lubba leje
ddaje are ne-kusa le tel ne-kusa ke maji
kem Lubba te.

Nje-kula le Lubba ke tɔkɔrɔ

6 Toke e-tɔju neje ke m-pa mari neenn
nje-me-kunnje a, a to nje-kula le Kiriste ke
tɔkɔrɔ. Baann bba, a tɔju to e-to dew ke tar
le Lubba ande ddew ne-tɔju te ke tɔkɔrɔ ke
e-ndo ke rɔ-nel.
7 Maji kare e-mbete esu ngemje ke dewje
aw ɔruje ke to dang ke ne-tɔju le nje-me-
kunnje. E-sange ddew ta to gate gate kem
Lubba te.
8 Ndam toke kayń-ngɔru to ne ke dda
maji ke da-rɔ dew. A kunn rɔ kare Lubba
to ne ke dda maji ke dew ddew neje te nya.
Ddew kunn rɔ kare Lubba te, dew a kase
kinga tebbe ke to ke ndɔ ke ndɔ.
9 Tar neenn to tar ke tɔkɔrɔ, maji kare
dewje tɔyn taaje ngemje mede te ke maje.
10 Bbo jaw jooje ndoo wase jaw ń-ddaje
ddɔ a, mba kake jundaje meje dɔ Lubba te
ke Nje-kisi kem baa. Lubba ke to Nje-kaji
dewje tɔyn, ke uta tɔyn ń-to Nje-kaji nje-
koo-meteje.
11 Neenn a, maji kare unn ndu dɔe te
ngaa e-tɔjude.
12 Maji kare dew dabbi mba kake e-to
ngonn baa ang. A maji kare nje-koo-meteje
ooije to ne-kɔju mare ddew tar te ke tai
te, ddew kula ddai te, ddew ndiki te ke e-
ndiki dewje, ddew mei te ke unn are Jeju,
ke ddew rɔi te ke aw e-ngem ke maje.
13 E-tura maketuru nya are dewje lo
mbɔń-naa te e-ngina ne ndɔ ddee lem.
Arede ndeje ngaa e-tɔjude ne.
14 Lubba ari ne-kare baa. E-dda ngar
ke ne-kare baa le ang. Lubba ari ne-kare
baa le go tarje te ke nje-kilaje mber-tar
le Lubba paje ngaa ansiyenje mbɔnje naa
ilaje jide dɔi te.
15 Neenn a, maji kare unda mei dɔe te.
Maji kare unn rɔi ila kula te lei. Yeenn bba
dewje tɔyn a kooje to kula lei aw ke kete
kete.
16 E-ngem rɔi ke maje, unda kemi dɔ ne-
tɔju te lei. E-nayn ddewe te ke ndɔ tɔyn,
mba bbo e-dda toke baann a, ei njaa a kaji
rɔi ddem a kaji dewje ke aw ooje tar lei
ddem.

5

Are ndeje nje-me-kunnje tɔyn

1 Maji kare e-ndeje dingaw ke bbuka toke
le bɔije njaa bbo e-ndange ang. E-ndeje
basanje toke le ngakɔinje.
2 Maji kare e-ndeje kɔdeneje toke le
kɔinjedede. E-ndeje deneje ke naynje ke
singade bbay ke me-nda kayn ddew kara
baa toke ngakɔnani.

Tar wɔju dɔ dene-ndubbaje

3 E-wal dene-ndubbaje ke isije ke karede.
4 A bbo mare dene-ndubba ee ke nganne
wase ngannkae a, dɔngɔr ne ke ta dda a
to kare ń-tɔjuje kula me-kunn lede horo
nujuje te ngaa ń-telje ke ne ke nje-kujudeje
ngem ne de darede guku. Lubba ndiki ne
ke baann nya.
5 Dene-ndubba ke isi ke kare baa ngaa
nje kaa lo ke dɔe te goto, unda mee ke dɔ
Lubba te. New ta dda rɔe to ndoo rɔ Lubba
te ang, ń-duju ne ji Lubba te til, ke kare.
6 A dene-ndubba ke unn rɔe mba rɔ-nel
ke nange neenn isi kem baa ddew da-rɔ te,
a ddew ndil te noy mban.
7 Mare ne ke ta kare e-ndejede wɔju dɔe
mba kare tar to dɔde te ang a neenn.
8 Toke mare nje-me-kunn aa lo ke dɔ nje-
nujuje te laa ang, uta tɔyn bbo naa lo ke dɔ

dewje te ke me key te laa ang a, ninya me-
kunn laa, ngaa ɲ̂-maji ang nuta dew ke oo
mee te ang.
9 Dene-ndubba ke to nje-ngaw ke kara ke
bbale uta bbal dɔ-misan bba ta e-dda ria
horo mareje te.
10 Maji kare ria bbar wɔju dɔ kula-ddaje
ke maji: Maji kare ɲ̂-to dew ke ngem
nganne, dew ke ngem nje-mbaje, nje-toko
gɔl nje-me-ndaje. Maji kare ɲ̂-to dew ke aa
dewje ke ne wungu oso dɔde te oo. Maji
kare ɲ̂-to dew ke dda mare kulaje ke maji
dang dang.
11 Maji kare e-dda ri dene-ndubba ke
nayn ke singae bbay horo mareje te ang.
Mba ndɔ ke bbo ke da-rɔ te ddade a, da
kinya go Jeju kiriste ta taa ngaw.
12 Kula-dda ke baann tɔju to dinyaje ndu
ke dunnje dɔngɔr le.
13 Tɔ bbay, mba dingaje kula ta dda ang
le a, ɲ̂-ndoje ta kase lo ke ta key ta key.
Dɔe te, ɲ̂-telje to nje-kundaje bula. Tar ke
osode te ang kara dilaje tade te baa baa.
Tar ke ase ta pa ang kara daw ɲ̂-paje.
14 Yeenn a, m-ndiki kare dene-ndubbaje
ke naynje ke singade bbay taaje ngaw, maji
kare dujuje ngannje. Ǹ-tɔjuje ddew ke
maji nje ke me key te lede. Baann bba nje-
baanji a kingaje ddew ta nane ke je ang.
15 Mba mare dene-ndubbaje unnje go
Esu ngaa ɲ̂-ndemje ddew mban.
16 Toke mare dene ke oo mee te ee ke
dene-ndubbaje horo nujuje te laa a, maji
kare numade. Baann bba dene-ndubbaje
le a toje to ne-koto ke aw ɔy Egilise ang.
Baann bba Egilise le a kinga ddew ta kuma
dene-ndubbaje ke isije ke karede.

Tar ke wɔju dɔ ansiyenje ke me kula te le Lubba

17 Ase kare ansiyenje ke tɔjuje ddew ke
maji ingaje kuka ke bo. Ke uta tɔyn dede ke
kula pa tar le Lubba, ke kula ne-tɔju ɔyde
nya.
18 Maketuru le Lubba pa na:
Mange ke aw mbɔyn jinga waa ke to dɔ jin
te kare kande gayn. Maji kare e-tɔ
tae ang. Maketuru le pa bbay na:
Ase kare nje-kula inga kuka laa.
19 Toke mare dew unda tar dɔ mare an-
siyenje te a, aa lo te ang. E-ngina ta mare
dewje joo wase muta telje undaje tar dɔe
te bbay bba ta e-ndiki te.
20 A bbo dew dda majang a, e-ndange
kem dewje te tɔyn. Baann bba kese dewje
a bbelje ta dda majang.
21 M-duji nya kem Lubba te, ke kem Jeju
Kiriste te, ke kem anjije te ke maji tɔyn
kare e-dda ne ke turu nduje ke munn mari.
Ɔru kem dew ang, e-dda ke dewje tɔyn
ddew kara baa.
22 Ila jii dɔ dew te kare dda kula le Lubba
ke ngɔru baa ang. Ula rɔi me majang te le
dew ang. Are mei nda kayn nɔ Lubba te
lei.
23 Maann dɔrɔ a ay ang. Maji kare ay
koto ke ria na ven ngaji mba wuri ke aw
toi, ke rɔ-to ke aw jɔki nya.
24 Majangje le mare dewje teeje ke ddaka
kem dewje te kete bba ɲ̂-ngange sariya dɔe
te. A manjangje le mareje teeje ke ddaka
kem dewje te dɔ guku baa.
25 Ddew kara baa, kulaje ke maji ke mare
dew aw dda, kem dewje aw ooje. Kulaje
ke maji ke ɲ̂-dda ngaa kem dewje ooje ang
kara a nayn lo kiyae te ang.

6

Tar ke wɔju dɔ bbereje

1 Maji kare bbereje tɔyn ooje ebbedede
to dewje ke aseje kare ɲ̂-bbeljede. Yeenn a
dda kare dewje a kaseje ta taji ne-tɔje leje
ang ddem ri Lubba ang ddem.
2 Bbereje ke ebbedede toje to nje-
kometeje, maji kare ɲ̂-dabbejede ang mba
ebbedede le to toje to ngakɔnde ke me
Kiriste te ngaa ebbedede le toje to dewje
ke ndikide nya a daw ɲ̂-ddaje kula ke de.
Ne ke maji kare e-tɔju dewje ngaa unn ndu
wɔju dɔe a neenn.

Ndeje wɔju dɔ nje-ne-tɔjuje ke ke dɔgɔle ang, ke bbo ne-kinga

Tar ndiki nare

Ne ke maji kare e-tɔju dewje ddem unn
ndu dɔe te ddem a neenn.
3 Bbo toke dew tɔju neje ke ke dɔgɔle
ang, ngaa nja ke turu ndu tarje ke maji le
Ebbejeje Jeju Krist ang ddem, ke turu ndu
ne-tɔju wɔju dɔ bbel Lubba ang a,
4 ɲ̂-to dew ke oo rɔe bo ngaa gere ne
kara ang, ɲ̂-to dew ke rɔ-to mayn tar ee rɔe
te ngaa ɲ̂-to dew ke aw kɔl wɔju dɔ mare
tarje. Neje ke baann aw ddee ke kunda-me
ke naa, mayn tar, ne-taji, koo naa ke kem
ke maji ang,
5 mayɲ̂-tar ke kɔen goto ngaa, tar ke
tɔkɔrɔ goto tade te. Dewje le ooje bbel
Lubba to gusu ne-kinga lede.
6 Tɔkɔrɔ, kunn me kare Lubba to ne-
kinga ke bo toke dew unda mee ke dɔ ne
te ke nee ne njaa.
7 Mba, ɲ̂-ddeeje ke ne kara dɔ nange te
ang, ddew kara baa ja telje ke ne kara ang.
8 Yeenn a, toke jingaje ne-kusa ke taje te,
ke kubbu ke rɔje te a, yeenn njaa ase.
9 A dewje ke ndikije ta ddee to nje-ne-
kingaje osoje me ne-kere te, bbo neje ke
maji ang dang dang ddade are dosoje me
bande te ngaa dosoje me bbo neje te ke
maji ang dang dang ke aw tuju dewje ngaa
aw unda dewje ta yo te.

10 Mba bbo nare a to gel neje te ke maji
ang tɔyn. Mare dewje ke isije ke bbo nare
inyaje ddew ko-me-te lede ddew ew. Yeenn
a, dede njaa ɲ̂-darje dɔde ne-wunguje te
dang dang.

E-dda ddɔ ke maji wɔju dɔ mei ke unn

11 A ei dew le Lubba, e-mbete nejeenn
ddew ew, ngaa e-sange ddew ta to gate
gate, ta bbel Lubba, ta kuwa koo-mete kare
ngeng, ta ndiki ngamarije, ta tɔ wuri ngaa
e-ddee to dew ke wul pe ke dewje.
12 E-ngem me-kunn lei toke dew ke aw
dda ddɔ. Uwa tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ ke
Lubba bbari ari dɔ ndɔ te ke e-pa ke tai nɔ
dewje te ke banya banya to unn mei are
Jeju kiriste.
13 Munn ndu neenn mari nɔ-gɔl Lubba
te ke are tebbe neje tɔyn ddem nɔ-gɔl Jeju-
Kiriste te ke pa tar-naji ke tɔkɔrɔ nɔ-gɔl
Pɔnse Pilate te.
14 E-ngem ndu le are ne-yerew ɔri ang.
Are tar to dɔi te ang ndereng ndɔ tel le
Ebbejeje Jeju-Kiriste.
15 Na tel ke ndɔ ke Lubba ɔju. Lubba
ke to nje-kare dewje isije ke koko, ne ke
nɔn dɔ neje tɔyn, ne ke ɲ̂-to Mbay-dɔ-tɔku-
mbayje, ke Ebbe-dewje ke uta ebbe-dewje
tɔyn.
16 Lubba ke nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, nisi lo
te ke ndoko ke dew tee te ang. Dew kara
ooe ang ddem, dew kara ase ta kooe ang
ddem. Maji kare dewje waleje, ngaa maji
kare ɲ̂-to nje-singa-mɔngu ke to ke ndɔ ke
ndɔ. Amem.

Ndeje wɔju dɔ nje-ne-kingaje

17 Unn ndu are nje-ne-kingaje ke
bbokone neenn are dɔsuje gaji rɔde baa
ang. Maji kare dundaje mede dɔ ne-
kingaje te ang, mba to neje ke a ndayje.
A maji kare dundaje mede dɔ Lubba te ke
aw areje ne tɔyn toke bo kare jumaje ne
rɔje.
18 E-pa are ɲ̂-ddaje maji, ɲ̂-ddaje kula ke
maji nya, are dɔsuje ngar ke me kara ngaa
ɲ̂-kaynje debbe ne-kingaje lede dewje.
19 Baann bba da mɔseje ne dam lede ke
kura ddem ngeng ddem mba ndɔ ke bara,
yeenn tɔ bba da kingaje ne tebbe ke tɔkɔrɔ.
20 Timote, aa lo ke kula te ke Lubba ari ta
kare e-dda. E-mbete bulaje ke baa baa ke
aw tila kem tar le Lubba. Nejeenn le inje
ddew ne-gere te ke dewje ooje to ne-gere
ke tɔkɔrɔ.
21 Mare dewje ke njaje go ne-gereje te ke
baann le, osoje ddew me-kunn lede. Maji
kare me-maji le Lubba nayn kese!

Joo le maketuru ke Pɔl dda are Timote
2 Timote
2Ti
Tar dɔ maketuru te le Timote

Joo le maketuru ke Pɔl ula ne are Timote pa tar dɔ dɔbɔyn nduje te ke Pɔl unn. Pɔl ee key kula te (2.9), dewje nya tuseje inyaeje, ń-gere to mbɔr ang a na koy (4.6). Ń-pa dɔbɔn tar laa nare Timote, nje-buwa kula laa ke ń-ndike to ngonne.

Maketuru neenn pa tar dɔ kisi te le Pɔl dɔ nange te: tar kula laa ke to nje-kayn kula, tar ne-tɔju laa, tar ndoo ke noo ddew kula te wɔju dɔ Tar ke maji. Nje-dda maketuru neenn are ndejeje Timote. Nula dingaw me Timote te kare ne njaa kara noo ndoo mba Kiriste bba (2.1-3). Goe te a, nunn ndu nare Timote ta kare ń-pa tar le Lubba ke dɔgɔle.

Tar lapiya le Pɔl

1 Ema Pɔl ke m-to nje-kayn-kula le Jeju Kiriste mba Lubba njaa ndiki te, ngaa bbarem kare mila mber-tar tebbe ke nunn ndue ta kare dewje ddew te le Jeju Kiriste,
2 M-dda maketuru neenn mari ei ngonnum Timote ke m-ndikii nya. Maji kare Lubba ke Bɔ, de ke Jeju Kiriste ke to Ebbejeje ń-ddaje sei me-maji, dooje kem-to-ndoo lei ngaa darije me-wul-lɔm.

Tar wooyo le Pɔl

3 Mare wooyo nya Lubba ke maw m-dda saa ke keje ke maji tɔyn turu kamjedede te til, ke kare. Kare tɔyn ke maw m-duju Lubba a, maw m-pa saa tar wɔju dɔi.
4 Meje dɔ nɔn te ke e-nɔn a, mee ke bbo nya ta tel kooi, baann bba ma kisi ke koko.
5 Maw mole mem dɔ mei te ke unn toke tɔkɔrɔ. Me-kunn le Loyise ke to kaije ke dene, ke kɔinje Enise ke dunnje kete. Meje toke ei njaa kara unn mei toke baann tɔ.

Pɔl ndeje Timote kare dda rɔ-kul ang

6 Yeenn le bba maw mole mei ta kare are ne-kare baa ke Lubba ari go jim te ke mila dɔi te nayn ke singa ke ndɔ tɔyn.
7 Mba Ndil ke dda are ń-bbel a Lubba areje ang. A Ndil le to Ndil ke areje singa, dda are ń-ndikije ngamarejeje ngaa dda are ń-gere dɔjije.
8 E-dda rɔ-kul ta pa tar-naji le Ebbe-dewje kare dewje ang ddem e-dda rɔ-kul lem, ema ke dilam key-kula te wɔju dɔe ang. A oo sem ndoo wɔju dɔ Tar ke maji ddew singa te ke Lubba areje.
9 Lubba ke ajije njaa bbarje kare ń-ddeeje to dewje laa. Wɔju dɔ kula ke maji ke ń-ddaje bba ń-bbar ne je ang. A ń-bbarje wɔju dɔ ne ke ń-mɔse ta dda ddem wɔju dɔ me-maji laa ddem.
10 Ń-tɔju me-maji laa le bbasine ddew te le Nje-kajije Jeju Kiriste ke ddee. Jeju njaa guru singa yo ngaa ń-tɔju tebbe ke to ke ndɔ ke ndɔ ke ddaka ddew te le Tar ke maji.
11 Mba yeenn bba Lubba unnum to nje-ne-tɔju ddem, to nje-kayn-kula ddem kare mila mber Tar ke maji le.
12 Gele ke neenn le bba maw moo ne ndoo. A rɔ-kule ddam ang, mba m-gere dew ke munn mem mare le ke maje, ngaa m-gere ke maje to nee ke singa ta ngem ne ke ninya me jim te ndereng ddutu ndɔ a kase.
13 E-nja turu ndu te ke tɔkɔrɔ ke m-pa mari ddew me-kunn te, ddew ndiki te ke e-ndikije naa ddew te le Jeju Kiriste.
14 E-ngem ne-tɔju ke maji ke ń-tɔji ddew singa te le Ndil-me-nda ke isi meje te.
15 E-gere maji to dewje tɔyn ke nange te ke Aji tusumje inyamje. Pijel de ke Emojenn deeje horode te.
16 Maji kare Ebbe-dewje oo kem-to-ndoo le nje ke key le Onejipɔr, mba ń-dda nare minga singa ke ndɔ tɔyn ngaa ń-dda rɔ-kul wɔju dɔ kila ke dilam key-kula te ang.
17 Kake ń-tee bbe te ke Rɔm be a, ń-sangem ke ngɔru ningam.
18 Maji kare Ebbe-dewje oo kem-to-ndoo laa ndɔ te ke Ebbe-dewje a gange sariya. E-gere neje ke maji tɔyn ke ń-dda sem bbe te ke Epeje ke maje.

2

Nje-ddɔ le Jeju Kiriste ke tɔkɔrɔ

1 Ei ngonnum, maji kare inga singa ddew me-maji te ke Lubba dda ke je ddew te le Jeju Kiriste.
2 Tar ke tee tam te kem nje-tar-najije te ke banya banya le, e-pa are nje-me-kunnje ke unda mei dɔde te kare dede njaa kara daseje ta pa kare mare dewje ke kete tɔ.
3 Oo sem ndoo toke le nje-ddɔ le Jeju Kiriste ke tɔkɔrɔ.
4 Dew ke unn rɔe to nje-ddɔ ngaa ndiki ta dda kare rɔ dew ke ɔn dɔe neele a, aa lo ke neje te le siwilje ang ngaa.
5 Ddew kara baa, dewje ke aw taje naa ddew mare neje te toke le kayń-ngɔru, dew ke ayn ngɔru le ke ddewe bba a kinga kuka laa.
6 Nje-ndɔɔ ke oo ndoo ddew kula ndɔɔ te laa njaa a kinga ko-ndɔɔ laa le dɔngɔr bba kese dewje a kingaje.
7 Maji kare e-gere me tar ke maw m-pa neenn, mba Ebbe-dewje a dda kare e-gere kande tarje le tɔyn.

8 Ole mei dɔ Jeju Kiriste te ke Lubba
are nin horo nje-yoje te. Ɲ-to dew ke gel
Dabbiti te ddew kara baa toke Tar ke maji
ke maw mila mbere le pa.
9 Wɔju dɔ Tar ke maji le a moo ne ndoo
ndereng ɲ̂-tɔm dilam key-kula te toke le
nje-ne-dda ke maji ang. A tar le Lubba a
ɲ̂-tɔ ang.
10 Mba yeenn bba maw m-tɔ wurum neje
te tɔyn wɔju dɔ dewje ke Lubba mberede,
mba kare dede njaa kara dingaje kaji ke
Jeju Kiriste aw are dewje. Baann bba da
kingaje piti ke a to ke ndɔ ke ndɔ.
11 Tar neenn to tar ke tɔkɔrɔ:
Toke joyje saa kara baa a,
ja kisi ke tebbe saa kara baa tɔ.
12 Toke juwaje jare ngeng a,
ja kɔnje tɔku-mbay saa.
Toke ɲ̂-mbeteje a,
ne njaa kara na mbeteje tɔ.
13 Toke ɲ̂-toje gate gate saa ke ndɔ tɔyn ang
a,
ne ɲ̂-to gate gate ke je ke ndɔ tɔyn,
mba na kase ta tel mbete tar ke tee tae te
ang.

Ndeje wɔju dɔ nje ke aw turuje tar le Lubba

14 Ole me dewje dɔ neje teenn tɔyn. E-
dujude kem Lubba te kare ɲ̂-mbeteje ta kɔl
naa wɔju dɔ mare tarje. Kɔl le dda mare
ne kara are dew ang, kɔl le aw tuju dewje
ke aw tukaje mbide aw ooje.
15 Maji kare Lubba ooi to dew ke uwa are
ngeng me ne-kereje te, maji kare e-to dew
ke dda kula laa ke rɔ-kul ang, a e-to dew
ke aw tɔju tar ke tɔkɔrɔ ke ddewe.
16 E-mbete ta kunda bula ke baa, mba
dewje ke aw undaje bula baa le aw inyaje
Lubba jann jann.
17 Tar pa lede to ddew kara baa toke ngɔ-
bayn ke usa dew ngaa aw ke kete kete.
Imene de ke Pilete ɲ̂-toje toke baann.
18 Dinyaje tar ke tɔkɔrɔ. Ɲ-paje na dewje
ke oyje inje mban ngaa ɲ̂-turuje me-kunn
le mare dewje ddew tar te neenn le.
19 A gɔl key ke Lubba unda nangê to ke lo
toe. Tar ke ɲ̂-dda gɔl key te le na: «Ebbe-
dewje gere nje ke toje to dewje laa», ngaa
«Maji kare dew ke bbar ri Ebbe-dewje
mban a, mbete majang.»
20 Jo ke ɲ̂-dda ke ande, ke nare dɔrɔ a to
me tɔke key te ang. Jo ke ɲ̂-dda ke kake,
ke anji to me key te le tɔ. Mare joje to mba
ndɔ kusu, a keseje to mba dda ne kula ke
baa.
21 Dew ke inya ne-ddaje ke maji ang ke
m-pa tare neenn a, na to jo ke daw ngem
mba ndɔ kusu, da kundae dang mba kula
le Lubba. Ebbe-dewje a kunne mba dda
ne kula, na to ngɔsi mba dda kulaje tɔyn
ke maji.
22 Ayn neje ke maji ang ke aw nel
basanje. E-sange ddew ta to gate gate,
uwa me-kunn lei are ngeng, e-ndiki dewje,
are me-wul-lɔm to hori te ke dewje ke aw
dujuje Ebbe-dewje ke me-nda.
23 A e-mbete mayɲ̂-tar ke baa, ke mayɲ̂-
tar mbe. E-gere to mayɲ̂-tar ke baann aw
uju kɔl.
24 Maji kare nje-kula le Ebbe-dewje kɔl
ke dew ang. A maji kare dewje tɔyn
ndikeje, maji kare nase ta tɔju ne ngaa daw
ɲ̂-pa saa a, ɲ̂-tɔ wure.
25 Maji kare ɲ̂-tɔju ddew dewje ke aw
maynje saa tar ke gɔsu ke wul pe. A du
ang Lubba a dda kare ɲ̂-turuje ddew lede
mba gere tar ke tɔkɔrɔ.
26 Da telje kingaje keje ke maji guku
ngaa, da teeje me bande te le Esu ke uwade
are daw ɲ̂-ddaje ne ke mee ndiki.

3

Ddutu ndɔ

1 Maji kare e-gere ne neenn ke maje:
ddutu ndɔ a, lo a ngeng.
2 Yeenn a, dewje a toje to nje-ne-ndikije,
da ndikije nare nya, da boroje ngaa da
kooje rɔde bo, da tajije ri Lubba, da ddaje
dɔ-ngeng ke nje-kujujede, da gereje go maji
ke ɲ̂-dda ke de ang, da bbelje ne le Lubba
ang,
3 mede a ketere, da kooje kem-to-ndoo le
dew ang, da tujuje ri dewje, da ddaje ne ke
dɔgɔle ang, da keeje ke bbo dda dew maji
ang, da toje to nje-baanji le nje-ne-ddaje ke
maji,
4 da toje to nje-teeje ke gel dewje, da
ddaje singa ke dewje, koo-rɔ-bo a dda kare
dooje lo ang, rɔ-nel ke nangê neenn a da
ndikije bbo da ndikije Lubba ang,
5 da ddaje rɔde to nje-bbelje Lubba, a da
mbeteje singa-mɔngu ke dew inga ddew
bbel Lubba te. Maji kare e-turu girii are
dewjeenn le tɔ.
6 Mareje horode te aw andeje me keyje
te ngaa aw ereje deneje ke keje lede ngaji
baa ungude me bande te lede. Deneje le
toje to nje-ne-ddaje ke maji ang ngaa bbo
neje ke maji ang dang dang to mede te.
7 Deneje le aw ndoje ne ke ndɔ tɔyn, a
ddew ke da kaseje ta gere ne tar ke tɔkɔrɔ
goto.
8 Lew Janese de ke Jamberese ɲ̂-taje naa
ke Moyije, ddew kara baa dewje neenn aw
mbeteje tar ke tɔkɔrɔ toke baann tɔ. Ɲ-toje
to dewje ke keje lede tuju ngaa me-kunn
lede to ne kara ang.
9 A da kawje ddew ew ang, mba dewje
tɔyn a gereje woy lede toke lew dewje
gereje woy le Janese de ke Jamberese.
10 A ei oo ne-tɔju ke m-tɔju, oo pa-nja ke
m-nja, e-gere neje ke mee ke bbo ta dda, oo

me-kunn lem ke munn, kore wur ke more
wurum, oo ndiki ke m-ndiki dewje, ngaa
oo kuwa ke muwa mare ngeng.
11 Oo dda ke ń-ddam, oo ndoo ke moo
bbe te ke Antiyose, bbe te ke Ikoniyɔm, ke
bbe te ke Listere. Dda ke doso ń-ddam. A
Ebbe-dewje ɔrum me neje teenn tɔyn.
12 Dewje ke ndikije ta nja gate gate ddew
te le Jeju Kiriste a, da ddade.
13 A dewje ke mede maji ang, ke dewje
ke tɔje to nje-kuwaje lo le dewje taaje, da
ddaje majang ke kete kete, da kereje dewje
ngaa dede njaa kara da kerede tɔ.
14 Ei, maji kare ne ke ń-tɔji ngaa oo a,
to tɔkɔrɔ bba e-ndiki te le uwa are ngeng,
mba e-gere dewje ke tɔjije ne le ke maje.
15 Kare ke e-nayn ngonn bbay njaa e-gere
Maketuru ke Maji tɔyn. Maketuru le ee ke
singa mba tɔji kem-kare. Kem-kare le a
kaw sei kare inga kaji ke Jeju Kiriste aw
are dewje ke unnje mede areje.
16 Tar tɔyn ke ń-dda Maketuru te le in
rɔ Lubba te, ngaa Maketuru le to mba tɔju
tar ke tɔkɔrɔ dewje, mba kare dew gere
majang laa, mba mɔse pa-nja le dew kare
to ke danna, mba tɔju ddew ke gate gate
dew.
17 Baann bba kare dew le Lubba ubba
singa ke maje, kare ń-mɔse rɔe ke maje
mba dda ne kulaje tɔyn ke maji.

4

Ila mber-tar le Lubba are dewje

1 Maw m-duji kem Lubba te, ke kem Jeju
Kiriste te ke a gange sariya dɔ dewje te ke
isije kem baa, ke dɔ dewje te ke oyje. Maw
m-duji ke ri Kiriste ke a tel ddee, ke ri tɔku-
mbay laa ke na kɔn,
2 ta kare ila mber tar le Lubba, e-tel dɔe
te ke kare tɔyn, ke kare ke maji ddem
ke kare ke maji ang ddem. Maji kare e-
tɔjude majang lede, e-ndangede, e-tɔ wuri
e-ndejede ngaa ee ke bbo ne-tɔju.
3 Mba mare kare aw ddee, kare teenn le
ne-tɔju ke maji tɔyn a nel dewje ang ngaa.
A da kaaje lo ke bbo ke da-rɔde te, bbo koo
tar ke mede ndiki ta koo a ddade ke ndɔ
tɔyn ngaa da bbarje nje-ne-tɔjuje ke dɔ naa
te dɔ naa te.
4 Da kutu mbide kare tar ke tɔkɔrɔ ngaa
da tukaje mbide ta koo ne esuje ke lew ke
to tar ke tɔkɔrɔ ang.
5 A ei, maji kare e-gere dɔ-jii ddew neje te
tɔyn, e-tɔ wuri me ne-wunguje te, ila mber
Tar ke maji. E-dda kula le Lubba ke maje.

Pɔl ndeje Timote kete bba ta koy

6 Ema, dunnum to ne ke dunn ta polo ne
ne ngaa kare koy lem ase mban.
7 M-dda ddɔ ke maji, mayn ngɔru m-tee
mban, m-ngem me-kunn lem.
8 Bbasine Lubba ngem ejɔkudɔ wɔju
dɔm, ejɔkudɔ ke to wɔju dɔ dewje ke gate
gate. Ebbe-dewje ke to nje-gange sariya ke
gate gate a karem ejɔkudɔ le ndɔ gange
sariya te. Na karem ke karem baa ang, na
kare dewje tɔyn ke aw ngebbeje ndɔ ddee
laa tɔ.

Dɔ bɔyn tar le Pɔl

9 E-dda gan e-ddee ingam ke ngɔru.
10 Mba Demase tusum inyam wɔju dɔ
bbo neje ke nangê ke bbokone neenn. Naw
bbe te ke Tesalonike. Keresanse aw nange
te ke Galasi ngaa Tite aw nange te ke
Dalmasi.
11 Luku ke kare baa a nayn sem. E-ddee
ke Marke jii te, mba ń-to dew ke ta kulae
kare dda kula le Lubba.
12 Mula Tisike bbe te ke Epeje.
13 Bbo a ta ddee a, e-ddee ke kubbu
kul ke minya rɔ Karpusu te bbe te ke
Torowase. E-ddee ke maketuruje tɔ, uta
tɔyn maketuru ke ń-dda endaar te.
14 Alekejandre ke to nje-kɔru ddam maji
ang nya. Ebbe-dewje a tel ke kuka laa kare
ase kula-ddaje laa.
15 Ei kara aa rɔi rɔe te, mba ń-mbete tarje
leje ke ń-pa ke me-kara.
16 Dɔngɔr tar-naji ke mɔru dɔm te ndɔ
sariya te, dew kara umam ang. Dede tɔyn
ń-tusumje dinyamje. Maji kare Lubba aa
lo ke ne te ke ń-ddajeenn ang.
17 A Ebbe-dewje njaa umam ngaa arem
singa, mba kare mila mber-tar laa nya
mare dewje ngaa ta kare dewje ke tɔje to
Jiipije ang kara tar laa oso mbide te tɔ.
Ngaa nɔrum ta tebeyn te.
18 Ebbe-dewje a kɔrum ta neje te ke maji
ang tɔyn ngaa na kajim kare mande me
bbe-kɔn te laa darâ. Maji kare piti to laa
bbal ke bbal. Amem.

Tar lapiya le Pɔl

19 E-dda lapiya Pirisika de ke Akilase
arem, e-dda lapiya nje ke key le Onejipɔr
arem tɔ.
20 Erasete nayn bbe te ke Korente. Minya
Toropim ke rɔ-to bbe te ke Mile.
21 E-dda gan e-ddee kete bba kare neyn
kul tee. Ebul, ke Pudenn, ke Linn, ke
Kolodiya, ke ngakɔnjeje tɔyn ddaije lapiya.
22 Maji kare Ebbe-dewje ngemi! Maji
kare Ebbe-dewje dda ke se me-maji!
Amem.

Maketuru ke Pɔl dda are Tite
Tite mt3 Tt
Tar dɔ maketuru te le Tite

Tite to nje-me kunn ke to Jiipi ang. Ɲ-to kara le nje-buwa-njaje le Pɔl ngaa ɲ̂-dda kula nya mba tel kungu dewje bbe te Korente ke nje-kayn-kulaje naa te. Tite ee dɔ dere ba te Kerete kare te ke Pɔl dda maketuru neenn are. Naw numa nje-me-kunnje ke lo teenn kare ɲ̂-mɔseje gɔl kulaje lede ke maje.

Pɔl ole me Tite dɔ pa-nja te le dewje ke dɔ Egilisi te. Naw nare ndeje Tite wɔju dɔ kisi te laa ke nje-me-kunnje kara kara : dewje ke tɔku, deneje ke nayn mande bbay, basanje, ke bbereje (2.1-15). Jeju Kiriste are tebbe laa mba kaji dewje me majang te tɔyn (2.14). Pa-nja ke siki ke ase kare nje-me-kunnje njaje le ar dɔ tar te neenn le.

Kare te ke Pɔl dda maketuru are Timote, ke Tite le, nje-me-kunnje ejeje to Jeju a tel ddee njange neenn ang bbay. Maji kare e-sangeje ddew ta kare pa-nja lede to ke maje ke lew.

Tar lapiya le Pɔl

1 Ema Pɔl, m-to nje-kula le Lubba ddem nje-kayn-kula le Jeju Kiriste ddem. Lubba unnum to nje-dda kare dewje ke Lubba mberede unnje mede ngaa kare ɲ̂-gereje tar ke tɔkɔrɔ bba ta ɲ̂-ngemje rɔde mba Lubba.

2 Yeenn bba da kundaje mede to dingaje tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ. Lubba ke ere ngem ndɔ kara ang unn ndue lew baa ta kareje tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ le.

3 Kare ase a, Lubba tee ke tar laa le ke ddaka ddew tar te ke ɲ̂-pa narem. Lubba ke nje-kajije le inya tar le me jim te ngaa nunn ndu narem ta kare mila mber-tar le.

4 Mula ke maketuru neenn mari, ei Tite ke e-to ngonnum ke tɔkɔrɔ ddew me-kunn te ke mbɔnje. Maji kare Lubba ke Bɔ, ke Nje-kajije Jeju Kiriste ddaje sei me-maji ngaa dareje mei wul lɔm.

Tar le dewje ke dɔ Egilisi te

5 Minyai dɔ dere maann te, bbe te ke Kerete kare e-mɔse gɔl neje ke nayn bbay e-tunga ngaa ta kare unda ansiyenje me bbeje te kara kara toke m-pa mari.

6 Maji kare ansiyenje to dew ke tar to dɔe te kara ang, ɲ̂-to nje-dene ke kara, maji kare nganne unnje mede ngaa dewje undaje tar dɔde te wɔju dɔ pa-nja lede wase dɔ-ngeng lede ang.

7 Dew ke dɔ Egilisi te to nje-ngem ne le Lubba are maji kare tar to dɔe te kara ang. Maji kare noo rɔe bo ang, ɲ̂-to nje-wungu ang, ɲ̂-to bbere le koto ang, ɲ̂-to nje-kunda dew ang, maji kare bbo kinga nare hɔy hɔy baa ddae ang.

8 A maji kare ɲ̂-gere ta ngem nje-mbaje ngaa keje dda ne ke maji dɔrɔ a to mee te. Maji kare ɲ̂-to dew ke gere dɔ jia, ɲ̂-to gate gate, ɲ̂-to dew ke ndiki ne-yerew ang ngaa ɲ̂-gere ta tɔ bbo ke da-rɔ te.

9 Maji kare nuwa tar ke tɔkɔrɔ ke to ddew kara baa ke ne ke ɲ̂-tɔje le nare ngeng. Yeenn bba na kase kɔsu kutu dewje ke kete ddew ne-tɔju te ke maji tɔyn ngaa na kase tɔju dewje ke aw maynje saa tar ne ke ulade naa te.

Tar ne-tɔju ke ke dɔgɔle ang

10 Tɔkɔrɔ nje-dɔ-ngengje, nje-kundaje bula baa, ke nje-kereje dewje banyaje nya, uta tɔyn, ɲ̂-banyaje nya horo Jiipije te ke ooje mede te.

11 Maji kare uwa tade, mba daw ɲ̂-tujuje keje le dewje tɔyn ke eeje me nujuje te kara kara. Daw ɲ̂-tɔjuje ne ke ase kare dew tɔju ang mba kinga ne nare hɔy hɔy baa.

12 Mare kara horode te ke to nje-kila mber-tar lede pa na: « Nje ke dɔ dere maann te ke Kerete to nje-ngemje lew baa, ɲ̂-toje to daje ke ddaje dingaw nya, ɲ̂-toje to nje-dabbeje, keje ne-kusa dɔrɔ a to dɔde te.»

13 Tar laa le to tar ke tɔkɔrɔ njaa. Yeenn a, maji kare e-ndagede ke singa, mba kare me-kunn lede to gate gate.

14 E-ndangede are daaje lo ke tar ngemje te ke lew ke Jiipije aw turaje ang ddem, daaje lo ke nduje te le dewje ke turuje giride are tar ke tɔkɔrɔ ang ddem.

15 Ne tɔyn to maji wɔju dɔ dewje ke mede nda kayn. A dewje ke ne-yerew to mede te ngaa mbeteje ta kunn mede, ne kara to maji wɔju dɔde ang, mba ne-yerew tuju ne-gere lede ddem keje lede ddem.

16 Ɲ-paje na ɲ̂-gereje Lubba, a kula ddade tɔju to ɲ̂-gereje Lubba ang. Ɲ-majije ang, ɲ̂-toje to nje-dɔ-ngengje, daseje ta dda kula ke maji kara ang.

2

Ndeje wɔju dɔ bbukaje

1 A ei Tite, maji kare e-tɔju ne ke to ddew kara baa ke ne-tɔju ke maji tɔyn.

2 E-pa are bbukaje ngemje rɔde, ɲ̂-ddaje dare dewje bbeelde ngaa dare keje lede to ke maje. Are darje dɔ me-kunn te lede ke tɔkɔrɔ, are ɲ̂-ndikije naa ngaa duwaje dare ngeng.

3 Ddew kara baa, e-pa are deneje ke tɔku ngemje pa-nja lede to dewje ke unnje rɔde dang mba dda kula le Lubba. Maji kare

ń-toje to nje-naneje ang ddem ń-toje to
bbereje le koto ang ddem. Maji kare ne
ke maji a ń-tɔjuje.
4 Maji kare ń-tɔjuje deneje ke naynje
mande bbay dare ń-ndikije ngawdede, ke
ngannde,
5 dare keje lede to ke maje, ń-ngemje
rɔde, ń-ddaje kula ngaw lede, dare mede
maji ngaa dooje ta ngawdede. Baann bba
dewje a paje Tar ke maji ang dɔ tar te le
Lubba ang.

Ndeje wɔju dɔ basanje

6 Ddew kara baa e-ndeje basanje are keje
lede to ke maje
7 me neje te tɔyn. Ei njaa kara maji kare
e-to ne-kɔju mare ddew kula ddai te ke
maji. E-tɔju ne ke dɔgɔle ddem, e-ndam
ne ang ddem.
8 Maji kare tar-pa lei to ke ddewe bba
kare dew ase mayn sei tar le ang. Baann
bba kare rɔ-kul dda nje-baanji lei mba
dingaje mare ne ke maji ang ten ta pa dɔje
te ang.
9 Maji kare e-pa are bbereje ooje ta
ebbedede me neje te tɔyn. Maji kare ń-
sangeje ddew mba maji kem ebbedede te,
ń-maynje ke de tar ang,
10 ngaa ń-bbokoje mare ne lede ang. Maji
kare ń-toje gate gate kem ebbedede te ke
ndɔ tɔyn. Baann bba da dda kare dewje
bbeelje ne-tɔju le Lubba ke to Nje-kajije.
11 Mba Lubba tɔju me-maji laa ke to
ddew ke dewje tɔyn aseje ta kingaje ne
kaji.
12 Me-maji laa le tɔjuje kare jinyaje pa-
nja leje ke maji ang, ke bbo neje ke nangê
neenn, mba kare pa-nja leje to ke dɔgɔle
ddem to ke danna ngaa to gate gate ddem
nɔ Lubba te.
13 N-ddaje toke baann ta ngina ne ndɔ
kisi ke koko leje ke jundaje meje dɔe te. To
ndɔ ke tɔku Lubba leje ke to Nje-kajije Jeju
Kiriste a ddee ke ndoko laa.
14 Nunn rɔe njaa nare yo wɔju dɔje mba
kɔruje me majang te ngaa ta toko yerew
leje kare ń-toje to dewje laa njaa ddem,
kare ń-toje to dewje ke eeje ke bbo nya
mba dda kulaje ke maji ddem.
15 Maji kare e-pa tar toke baann, are
ndeje ngaa e-ndange ne ke singa. E-dda
are dew kara dabbi ang.

3

Pa-nja le nje-me-kunnje

1 Ole me nje-me-kunnje tɔyn are ń-bbeel
tɔku-mbayje, ke nje-kɔn bbeje. Maji kare
dooje tade ta ń-toje ngɔsi mba dda ne tɔyn
ke maji.
2 Maji kare ń-tajije dew ang, ń-toje to nje-
ddɔje ke dew ang, maji kare ń-toje to nje-
me-majije. Maji kare ń-toje to dewje ke
wul pee ke dewje tɔyn ke ndɔ tɔyn.
3 Mba jeje njaa kara lew ń-toje to mbeje,
ń-toje to nje-kalje ta, ń-ndeemje ddew, bbo
neje ke maji ang, ke rɔ-neel dang dang uta
dɔje. Pa-nja leje maji ang ngaa me ddaje,
dewje mbetejeje ngaa ń-mbeteje naa tɔ.
4 A kare ke Lubba ke to Nje-kajije tɔju
me-maji laa, ke ndiki ke ń-ndiki dewje a,
5 najije. Najije wɔju dɔ ne ke gate gate
ke ń-ddaje ang. A najije mba noo kem-
to-ndoo leje nare ń-ddee to dewje ke siki
ddew toko ke ń-tokoje ddem ddew te le
Ndil-me-nda ddem.
6 Lubba are Ndil le ddee dɔje te ke me-
kara ddew te le Jeju-Kiriste ke to Nje-kajije.
7 Yeenn a, ddew me-maji te laa le ń-dda
nare ń-ddeeje gate gate keme te ngaa kare
jingaje tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ ke jundaje
meje dɔe te le.
8 Tar neenn to tar ke ase kare dew unda
mee dɔe te. M-ndiki ta kare ar dɔe te nya,
mba kare dewje tɔyn ke undaje mede dɔ
Lubba te unnje rɔde mba dda kulaje ke
maji uta. Yeenn to ne ke kura ngaa aw dda
maji ke dewje.
9 A e-mbete kuru gel neje ke baa baa, gel
kajeje, ke mayn naa tarje ke baa, ke koo ta
naa ang wɔju dɔ ndu: to neje ke dda maji
ke dew ang ddem to neje ke baa ddem.
10 E-ndɔru mbi dew ke aw tin nje-me-
kunnje gɔl kara, gɔl joo, a bbo goe te a,
ilae ddaka.
11 E-gere to dew ke baann ndeem ddew.
Ne njaa naw ń-gange sariya dɔ rɔe te ddew
majang te ke ń-nayn ddewe te naw ń-dda.

Dɔbɔyn tar le Pɔl

12 Bbo mula Aretemase wase Tisike rɔi
te a, e-dda gan e-ddee ingam bbe te ke
Nikopolisi, mba lo ke m-ndiki ta kaw kisi
te dɔ neyn kul te ann.
13 Unda mei ta kuma Jenase ke to nje-
gere ndu nya, de ke Apolose lo-kaw te lede
are mare ne dude ang.
14 Maji kare kese nje-me-kunnje kara
unnje rɔde tɔyn ddaje kulaje ke maji.
Yeenn bba da kingaje neje ke mede ndiki
ta kinga njange baa ngaa da toje to dewje
ke kari baa ang.
15 Dewje tɔyn ke eeje sem neenn ddaije
lapiya. E-dda lapiya nje ke ndikijeje ke toje
to nje-me-kunnje tɔ areje.
Maji kare Lubba dda me-maji kese tɔyn!

Maketuru neje ke ddutu ndɔ te
Ddutu ndɔ
Ddn

Kunn-kutu tar

1 Maketuru neenn pa tar dɔ neje te ke
Lubba are Jeju-Kiriste tɔju Jan, kare ń-tɔju
nje-kulaje laa, kare ń-gereje ne ke nayn
ngɔsi baa ta ddee. Kiriste ula anji laa are
nje-kula laa Jan kare tɔje nejeenn le kare
ń-gere.
2 Jan pa tar-naji neje tɔyn ke noo le. Ń-
pa na, ne ke noo le to tar le Lubba njaa a
Jeju-Kiriste tee ne ke ddaka.
3 Rɔ-neel to le dew ke tura maketuru
neenn. Rɔ-neel to le dewje ke ooje tarje ke
Lubba tee ne ke ddaka neenn, ngaa ngemje
tarje ke ń-dda maketuru te le. Mba kare ke
nejeenn le a teeje ne le nayn ngɔsi.

Jan ula ke lapiya are Egilisije ke Aji siri

4 Ema Jan, mula ke maketuru neenn
mare dewje ke Egilisije te siri ke nange te
ke Aji.
Maji kare Lubba ke to bbokone neenn,
ke ń-to lew baa, ngaa naw ddee, ń-dda ke
se me-maji, ngaa narese me-wul-lɔm. Maji
kare ndilje ke siri ke arje nɔ ngende-mbay
te laa ddaje ke se toke baann.
5 Maji kare Jeju-Kiriste ke to nje tar-naji
ke gate gate, ne ke ń-to dɔngɔr dew ke ndol
horo dewje te ke oy ddem, ń-to mbay dɔ
mbayje te ke nangê neenn ddem, ń-dda ke
se me-maji, ngaa narese me wul-lɔm tɔ.
Ń-ndikije ngaa nɔruje me majangje te
leje ddew mese te.
6 Ń-ddaje to dewje ke ne a ń-to tɔku-
mbay lede ddem, toje to nje-poloje Bɔeje
Lubba ddem. Maji kare piti, ke singa-
mɔngu to laa, bbal ke bbal. Amem.
7 Ooje, naw ń-ddee me mum te!
Dewje tɔyn a kooeje.
Nje ke ɔseje ke ninga njaa kara a kooeje tɔ.
Gel-dewje tɔyn a nɔnje wɔju dɔe.
A to toke baann njaa! Amem.
8 Ebbe-dewje Lubba pa na: «M-to Alpa
ke Omega.
M-to ne ke ń-to bbokone, ne ke ń-to lew, ke
ne ke naw ń-ddee.
M-to nje-singa-mɔngu.»

Jan oo Kiriste me piti te laa

9 Ema ngokɔnse Jan, moo ndoo ke se
kara baa. Je ke se tɔyn n-ddee to dewje
ke me Bbe-kɔn te le Jeju ngaa jaw juwa
jare ngeng ddew te laa. Duwam dulam dɔ
dere-ba te ke ria na Patemoso wɔju dɔ tar
le Lubba ke mila mbere ddem, wɔju dɔ tar-
naji le Jeju ke maw m-pa ddem.
10 Ke ndɔ le Ebbe-dewje, Ndil-me-nda
uwam a, moo mare ndu bbar ke singa gom
te guku. Ndu le bbar toke le tebbe ke dew
aw to.
11 Ndu le pa na: «Ne ke aw oo neeenn,
e-dda maketuru te ta ula ne are Egilisije
ke siri neenn: Ula ne are Egilisi ke Epeje,
Isimirni, Pergam, Tiyatir, Sarde, Piladelpi,
ke Lawodise.»
12 M-turu rɔm ta koo dew ke aw pa sem
tar le a, moo ne-kunda lambeje siri ke ń-
dda ke ande.
13 Horo ne-kunda lambeje te le, moo
mare ne ke unda rɔ dew. Nula kubbu ke
ngal ngaa ń-tɔ kare ke ne-kuwa-bbere ke
ń-dda ke ande.
14 Biin-dɔe nda bal bal toke le bin, ang a,
toke le eel ke ria na ekew. Kande keme to
toke le puru ke aw ɔn.
15 Gɔle toke le nare ke dula poro dare
ndɔren, ngaa ndue bbar toke le tɔku ba ke
aw ula.
16 Nuwa endeterendeje siri jia te ke kɔl.
Tɔku kiya ke tae joo kem ate tee tae te,
ngaa keme ndoko toke le kare ke ɔsu nya.
17 Kake mooe a, m-tee moso kɔ gɔle te
toke dew ke oy. A, nila jia ke kɔl dɔm te
ngaa ń-pa na: «E-bbeel ang, m-to dɔngɔr
ne ddem, dɔbɔyn ne ddem.
18 M-to nje-kisi kem baa. Moy lew, a
bbasine misi kem baa ke ndɔ ke ndɔ. Mee
ke singa dɔ yo te ddem, dɔ lo te le dewje
ke oy ddem.
19 Mba yeenn a, e-dda ne ke oo neenn
maketuru te, ne ke aw to neenn, ke ne ke
a ddee goe te.
20 Ne ke iya rɔe ke wɔju dɔ endeteren-
deje siri ke oo jim te ke kɔl, ke ne-kunda
lambeje siri ke ń-dda ke ande le gele toke
be: Endeterendeje ke siri le tɔju anjije ke
Egilisije te ke siri le, a ne-kunda lambeje ke
siri le toje to Egilisije ke siri le tɔ.

2

Maketuru wɔju dɔ Egilisi ke Epeje

1 «E-dda maketuru ula ne are anji ke
Egilisi te ke Epeje e-pa na:
‹Tar ke dew ke uwa endeterendeje siri
jia te ke kɔl ngaa aw nja horo ne-kunda
lambeje te siri ke ń-dda ke ande pa a
neenn:
2 M-gere kula-ddai, ndoo ke aw oo, ke
wuri ke aw tɔ. M-gere to a kase ta tɔ wuri
dɔ nje-me-majangje te ang. E-na dewje ke
aw ddaje rɔde to nje-kayn-kulaje, a ń-toje
to nje-kayn-kulaje ang, ngaa e-tee ke gel
ngem lede ke ddaka.
3 E-tɔ wuri nya, ngaa oo ndoo wɔju dɔ
rim, a rɔi nyai ddewe te ang.
4 A ne ke m-mbete sei a neenn: ‹E-
ndikim toke ye ke dɔngɔr ang.

5 Ole mei dɔ pa-nja te lei ke dɔngɔr. E-
turu ddew lei bbo e-tel kula-ddai te ke
dɔngɔr le. Bbo baann ang a, ma ddee rɔi
te, ta ma kɔru ne-kunda lambe lei lo te ke
to te ke ddang.
6 A ne ke maji ke e-dda a neenn:
‹ E-mbete kula-ddaje le dewje ke unnje go
Nikola, ddew kara baa toke ema tɔ.
7 Dew ke mbia to a, maji kare oo tar ke
Ndil-me-nda pa are Egilisije.
Dew ke tete ddɔ a, ma kare kande kake
ke aw are dew tebbe kare nusa. Kake le to
me Paradisi te le Lubba.

Maketuru wɔju dɔ Egilisi ke Ismirni

8 E-dda maketuru ula ne are anji ke
Egilisi te ke Smirni:
‹Tar ke dew ke to dɔngɔr dew ddem,
dɔbɔyn dew ddem, ne ke noy, ngaa ɲ̂-tel
nisi kem baa ɲ̂-pa a neenn:
9 M-gere ne-singaje ke aw ingai, ke ndoo
ke aw ndoo. A ke tɔkɔrɔ te, e-to nje-ne-
kinga. M-gere tarje ke maji ang maji ang ke
dewje ke toje to Jiipije ang, a aw ddaje rɔde
to Jiipije aw paje dɔi te. Ɲ̂-toje to dewje le
Satan.
10 A koo ndoo, a, are bbeele ddai ang.
Esu a kila mare dewje lese key-kula te mba
na ne se. Da dda singa ke se ndɔ dɔku.
Uwa are ngeng ndereng oy ne. A ma kari
tebbe ke ke ndɔ ndɔ to ejɔkudɔ.
11 Dew ke mbia to a, maji kare oo tar ke
Ndil-me-nda pa are Egilisije. Dew ke tete
ddɔ a koy yo ke gɔl joo laa ang ngaa.

Maketuru wɔju dɔ Egilisi ke Pergam

12 «E-dda maketuru ula ne are anji ke
Egilisi te ke Pergam e-pa na:
‹Tar ke dew ke uwa tɔku kiya ke tae joo
ngaa ate pa a neenn:
13 M-gere lo ke e-dda bbe te ke maje:
Ngende-mbay le Satan to teenn. A e-nayn
gom te nyɔm bbo e-tusu mei ke unn arem
le inya ang. Dɔ ndɔ te ke ɲ̂-tɔl ne Antipase
ke to nje-tar-naji lem ke ke dɔgɔle bbe lese,
ke to lo-kisi le Satan le njaa kara, inya
ddew mẹ-kunn lei le ang.
14 A mare neje ke m-bete sei a neenn:
Mare dewje ke unnje go ne-tɔju le Balam
eeje rɔi teenn. Lew, Balam le tula Balak
kare ta ere ngann Ijarayelje are usaje da
ke ɲ̂-polo ne kɔrje, ngaa kare ɲ̂-ddaje ne
kayaje.
15 Ddew kara baa, dewje ke unnje go ne-
tɔju le Nikola eeje rɔi teenn tɔ.
16 E-turu ddew lei. Baann ang a, ma ddee
rɔi te njange baa, ta ddɔ ke dewjeenn le ke
tɔku kiya ke tee tam te neenn.
17 Dew ke mbia to a, maji kare oo tar ke
Ndil-me-nda pa are Egilisije. Dew ke tete
ddɔ a, ma kare maann* ke to lo-kiyae te,
ngaa ma kare er-nda ke ɲ̂-dda mare ri ke
siki dɔe te. To ri ke dew kara gere ang.
Dew ke dunda ri le dɔe te a, a gere ri le.

Maketuru wɔju dɔ Egilisi ke Tiyatir

18 E-dda maketuru ula ne are anji ke
Egilisi te ke Tiyatir: ‹Tar ke Ngonn le
Lubba, ne ke keme aw ndoko toke le puru,
ngaa gɔle ndɔnren to ndɔren toke le ande
pa a neenn:
19 M-gere kula-ddai, ndiki lei, me-kunn
lei, maji ke aw dda ke dewje, ke wuri ke
aw tɔ. Kulaje ke aw dda guku neenn uta
yeje ke kete.
20 A ne ke m-mbete sei a to kake inya
Jejabel ke oo rɔe to nje-kila mber-tar le
Lubba are tɔju ddew ke maji ang nje-
kulaje lem. Nerede nare ɲ̂-ddaje kaya,
ngaa dusaje da ke ɲ̂-polo ne kɔrje.
21 Minya mare kare mare kare ɲ̂-turu
ddew laa. A ɲ̂-ndiki ta kinya ddew kaya
laa le ang.
22 Mba yeenn a, ma kunne kila tuwa-rɔ-
to te kare noo ndoo nya, ne de ke nje ke
aw ddaje kaya saa. Toke dinyaje ne-ddaje
laa ang a, neenn le a kingade.
23 Ma tɔl nganne. Yeenn bba Egilisije
tɔyn a gereje to m-to dew ke aw gere kejeje
le dewje ddem, bbo neje ke to me dewje te
ddem. Ma dda ke se kara kara tɔyn ase
kem kula-ddase.
24 A see kese dewje ke Tiyatir, sese ke e-
mbeteje ta kunn go ne-tɔju ke maji ang le,
ngaa e-mbeteje ta ndoo ne ke dewje le aw
bbarje na ‹neje le Satan ke iyaje rɔde› le,
ma kunda mare ne-koto dɔse te ang.
25 A maji kare uwaje are ngeng ndereng
ndɔ ke ma ddee ne.
26 Dew ke tete ddɔ, ngaa dda kulaje lem
ndereng ɔsu kɔen a, ma kare nɔ dɔ gel-
dewje.
27 Na kɔn dɔde ngeng nya, ngaa na
gurude toke le dew aw guru jo ke dubba
ke anji.
28 Ma kare singa le ddew kara baa toke
bɔmje arem le, ngaa ma kare endeteren-
den ke ta-lo-kare te.
29 Dew ke mbia to a, maji kare oo tar ke
Ndil-me-nda pa are Egilisije.

3

Maketuru wɔju dɔ Egilisi ke Sarde

1 «E-dda maketuru ula ne are anji ke
Egilisi te ke Sarde e-pa na:
‹Tar ke dew ke ee ke ndilje le Lubba ke
siri, ke endeterendeje siri pa a neenn: M-
gere kulaje ke aw dda, dewje ooje to isi
kem baa, a oy mban.
2 Are kemi ngeng, e-dda are kese bbo
kulaje ke nayn rɔi te le nayn ke singa, mba

* **2:17** OO Ekejode 16.31

a ta koy to koy. Moo a, ne-ddaje lei maji tɔyn kem Lubba te lem ang.
3 Ole mei dɔ tar te ke ɲ̂-pa darese, ke
gusu ke ooje ne tar le. E-ngem tar le, ngaa
e-turu ddew lei. Bbo e-ndol ang a, ma ddee
kuwai dɔ jii te toke le nje-bboko. A gere gɔl
kare ke ma ddee kɔsi ne busu ang.
4 A mare dewje ke eeje horose te Sarde le
ngemje rɔde are ne-yerew ɔru kubbu lede
ang. Da kulaje kubbu ke nda bba da njaje
ne sem, mba daseje njaa.
5 Yeenn a, dewje ke teteje ddɔ a, da kula
kubbuje ke nda, ma tuju ride maketuru-
tebbe te ndɔ kara ang. Ma pa nɔ bɔmje te,
ke nɔ anjije te laa to ɲ̂-toje to dewje lem.
6 «Dew ke mbia to a, maji kare oo tar ke
Ndil-me-nda pa are Egilisije.

Maketuru wɔju dɔ Egilisi ke Piladelpi

7 «E-dda maketuru ula ne are anji ke
Egilisi te ke Piladelpi e-pa na: ‹Tar ke Dew
ke maji tɔyn, ne ke ɲ̂-pa tar ngem ang, ne
ke nee ke ngaw kele le Dabbiti, ne ke ɲ̂-
teyn ta ne a, dew kara ase ta kutu ang, ne
ke nutu ta ne a, dew kara ase ta teyn ang
ɲ̂-pa na:
8 M-gere kula-ddai. M-gere to ee ke singa
nya ang njaa. A e-ngem tar lem bbo e-
mbetem ang. Mba yeenn a oo, mɔru ta key
nɔi te, a dew kara a kase kutu ta key le ang.
9 Dewje ke eeje me key-mbɔn-naa te le
Satan aw ddaje rɔde to Jiipije, a ɲ̂-toje
to Jiipije ang. Ɲ-toje to nje-ngemje. Ma
kungude me jii te, ngaa ma dda kare ɲ̂-
ddee dɔsuje mekeji gɔlde nɔi te. Bann bba
da gere to m-ndikii.
10 E-ngem ndeje lem ke mari kare uwa
are ngeng le. Yeenn a, ema njaa kara ma
ngemi kare te ke ne-naje a ddeeje mba na
me dewje tɔyn ke dɔ nange te.
11 Maw m-ddee bbasine baa. Uwa ne ke
ee ne le are ngeng na kare mare dew taa
ejɔku-dɔ lei jii te.
12 Dew ke tete ddɔ a, ma ddae to kake
gaji me key-key-polo Lubba te lem, ngaa
na tee ddaka ndɔ kara ang ngaa. Ma dda
ri Lubba lem, ke ri bbe le Lubba lem dɔe
te. Ri bbe le Lubba lem le na «Jerusalam
ke siki» ke in rɔ Lubba te lem darâ ddisi ke
nangê. Ma kunda rim ke siki dɔe te tɔ.
13 Dew ke ee ke mbi a, oo tar ke Ndil-me-
nda pa are Egilisije.

Maketuru wɔju dɔ Egilisi ke Lawodise

14 «E-dda maketuru ula ne are anji ke
ee Egilisi te ke Lawodise e-pa na: ‹Tar ke
Dew ke ria na Amem, ne ke ɲ̂-to nje-tar-
naji ke gate gate ddem, ke tɔkɔrɔ ddem,
ne ke nee kunn-kutu neje te ke Lubba dda
ɲ̂-pa a neenn:
15 M-gere kula-ddai, m-gere to e-wul ang
ddem, e-tunga ang ddem. Bbo e-wul wase,
e-tunga jeenn a, a maji.
16 A e-wul ang ddem, e-tunga ang ddem.
E-tunga ro baa be, are ma tɔmi ke tam kilai
nangê.
17 E-pa na: ‹M-to nje-ne-kinga, minga
ne nya, mare ne kara dum ang› a e-gere
ang. E-to ndoo ddem, ee ke mare ne kara
ang ddem. E-to nje-ndoo ddem, nje-kem-tɔ
ddem, ngaa kubbu goto rɔi te.
18 Mba yeenn a, m-pa mari kare e-ndoko
ande ke ɲ̂-leke poro dare yerew goto te jim
te, kare e-ddee to nje-ne-kinga ke tɔkɔrɔ.
E-ndoko kubbuje ke nda ula, mba bbo rɔi
to baa a, rɔi a wul. E-ndoko kuma ungu
kemi te are ta e-tel oo lo.
19 Dewje tɔyn ke m-ndikide, maw m-
tel ke de ddew te ke maji ddem, maw
mundade ddem. Yeenn a, e-dda kula le ke
me-kara bbo e-turu ddew lei.
20 Oo, mar ta key te, maw munda. Bbo
dew oo ndum ngaa ɔru ta key le a, ma
kande key laa, ngaa ja kusa ne ke naa.
21 Dew ke tete ddɔ a, ma kare ddew kare
nisi sem dɔ ngende-mbay te lem, ddew
kara baa toke m-tete ddɔ, ngaa maw misi
ke Bɔmje dɔ ngende-mbay te laa.
22 Dew ke mbia to a, maji kare oo tar ke
Ndil-me-nda pa are Egilisije.

4

Dɔsu gaji Lubba darâ

1 Goe te a, moo ta key ke toke kɔru me
dara te. Ndu ke pa sem tar kete, ngaa
bbar toke le tebbejeenn le, pa na: «Aal ke
neenn, ma tɔji ne ke a ddee goe te.»
2 Njange baa njaa a, Ndil-me-nda uwam,
a moo mare ngende-mbay me dara te.
Mare dew isi dɔe te.
3 Dew le ndɔren toke erje ke gate ngeng
nya, ke ria na jasepe, ke sarduwann.
Ngaburandi ke ndɔren toke le er ke ria na
emerode guku dɔ ngende-mbay le.
4 Mare ngende-mbayje dɔjoo gire sɔ
gukuje dɔ ngende-mbay le, ngaa tɔkuje
dɔjoo gire sɔ isije dɔe te kara kara
tɔyn. Dulaje kubbu ke nda, ngaa dundaje
ejɔkudɔ ke ɲ̂-dda ke ande dɔde te.
5 Teelje le ndi, kɔru neje, ke ndangeje le
ndi inje ngende-mbay te ke to dana le aw
teeje. Puru ngelje siri ke aw ɔnje ke singa
toje nɔ ngende-mbay te le. Puru ngeljeenn
le toje to ndilje le Lubba ke siri le ann.
6 Mare ne toke le bajeenn, keme are
yerere toke er ke dew unda keme te a oo
ne lo to nɔ ngende-mbay te le.

Mare neje ke toje kem baa sɔ, kemde to
rɔde te tɔyn kete ddem guku ddem gukuje
ngende-mbay ke to dana le.
7 Dɔngɔr ne ke to kem baa le unda rɔ
tebeyn, joo laa unda rɔ ngonn mange,
muta la unda kem dew, a sɔ laa unda rɔ
tende ke aw in.

8 Bake neje ke sɔ ke toje kem baa le ee
misan misan. Kemdeje to dɔ bakedeje te
le ddem, kɔy bakedeje te le ddem. Daw
dɔsuje pa til ke kare, ñ-paje na:
«Ebbe-dewje Lubba ke Nje-singa-mɔngu
maji tɔyn, maji tɔyn, maji tɔyn
Ne ke ñ-to lew, ñ-to bbasine neenn ngaa
naw ñ-ddee.»
9 Ke kare tɔyn, toke neje ke sɔ le aw ɔsuje
pa ta wal ne, ta piti ne, ta kare ne wooyo
ne ke nisi dɔ ngende-mbay te le ngaa nisi
kem baa ke ndɔ ke ndɔ le a,
10 tɔkuje ke dɔjoo gire sɔ le unguje mekeji
gɔlde nɔe te, ne ke nisi ngende-mbay te le,
ñ-waleje ne, ne ke nisi ke ndɔ ke ndɔ le.
Dunguje ejɔkedɔje lede nɔ ngende-mbay te
le ngaa ñ-paje na:
11 Ebbe-dewje Lubba leje, ase ta kare dewje
pitije, kare dewje walije, ase ta kinga
singa-mɔngu,
mba ei njaa e-dda neje tɔyn,
ei njaa e-ndiki bba neje le toje.

5

Ngonn bate a ase ta kɔru ta maketuru

1 Goe te a, dew ke isi ngende-mbay te le,
moo maketuru ke ñ-ke to jia te ke kɔl. Duja
maketuru me te ddem, gire te ddem. Ñ-lete
tae, loe siri*.
2 Moo mare anji ke nje singa-mɔngu aw
ila mber ke singa na: «Na ase ta kɔru ne ke
ñ-lete ne ta maketuru neenn ngaa ta teyn
wa?»
3 A me dara te, wase dɔ nange te,
wase gel nange te, dew kara ke ase teyn
maketuru le ta kaa mee koo goto.
4 M-nɔ nya, mba dew ke ase ta teyn
maketuru le ta kaa koo goto.
5 A kara le tɔkuje le pa arem na: «E-nɔ
ang. Oo, tebeyn ke gel Juda te, ne ke ñ-
to dew ke gel Dabbiti te ñ-tete ddɔ, nase
ta kɔru ta maketuru ke toke lete loe siri le
ddem, ta teyn maketuru le ddem.
6 Maa lo, ngaa moo mare Ngonn bate ar
danna mbɔr ngende-mbay te le, horo neje
te sɔ ke toje kem baa le, ke horo tɔkuje te
le. Ngonn bate le ar toke bate ke ñ-tɔle to
ne-polo. Gaje ee siri, ngaa keme ee siri tɔ.
Keme ke siri le toje to ndilje le Lubba ke
siri ke Lubba ulade dɔ nange te tɔyn le.
7 Ngonn bate le nja ke kete aw taa
maketuru le ji dew te ke isi ngende-mbay
te le, jia te ke kɔl.
8 Kake ñ-taa maketuru le a, neje sɔ ke
toje kem baa le, ke tɔkuje ke dɔjoo gire sɔ
le ɔsuje mekeji gɔlde nangê nɔe te. Konde,
ke engo-nareje ke yambo ddusu toje jide te
kara kara tɔyn. Yambo le to duju le dewje
le Lubba.
9 Daw dɔsuje pa ke siki na:
Ase ta taa maketuru le,
ta kɔru ne ke ñ-lete ne tae.
Mba ñ-toli to ne-polo.
Are e-ndoko dɔ dewje tɔyn ke mesi are
Lubba,
dewje ke gelde to dang dang tɔyn, nje ke
ndɔn-tarje lede to dang dang tɔyn,
ke nje ke isije nangeje te lede kara kara
tɔyn.
10 E-ddade to dewje ke me Bbe-kɔn te le
Lubba, ke nje-poleje, kare ñ-ddaje
kula laa.
Da kɔn mbay dɔ nange te.
11 Maa lo bbay a, moo ndu anjije banya
banya. Kɔrde ase doro doro ase tura ang.
Ñ-gukuje dɔ ngende-mbay le, ke dɔ neje sɔ
ke toje kem baa le, ke dɔ tɔkuje le.
12 Dɔsuje pa ke singa na:
Ngonn bate ke ñ-tɔle le,
ase ta kinga singa-mɔngu, ne-kinga, ke
kem-kare,
nase ta kinga singa, piti, kɔsu gaji,
nase kare dewje waleje.
13 Moo ndu neje tɔyn ke Lubba ddade ngaa
toje me dara te, dɔ nange te, gel nange te,
dɔ ba-kate te, ke me ba-kate te. Dɔsuje pa
na:
«Maji kare piti, wal, kɔsu-gaji, ke singa-
mɔngu,
toje to le ne ke nisi ngende-mbay te le
ddem,
le Ngonn bate le ddem, ke ndɔ ke ndɔ.»
14 Neje ke sɔ ke toje kem baa le paje na:
«Amem!» A tɔkuje le ɔsuje mekeji gɔlde
nangê ngaa poloje ne ke nisi ngende-mbay
te le ddem, Ngonn bate le ddem.

6

Ngonn bate ɔru neje misan ke ñ-lete ne ta maketuru le

1 Goe te a, moo Ngonn bate le ɔru dɔngɔr
ne ke ñ-lete ne ta maketuru loe siri le.
A neje ke toje kem baa le, moo ekii le
mare kara bbar toke ndange le ndi na: «E-
ddee!»
2 Ma koo a, moo sunda ke nda. Dew ke
aal sunda le uwa giri-kɔndɔrɔ jia te. Dare
ejɔkudɔ, ngaa naw to nje-tete-ddɔ njaa ta
tete ddɔ.
3 Kake Ngonn bate le ɔru joo le ne ke ñ-
lete ne ta maketuru le a, neje ke toje kem
baa le, moo ekii le joo lede na: «E-ddee!»
4 A mare sunda ke kase toke le purujeenn
tee. Dew ke aal sunda le, dare singa kare
nɔru kisi ddekeke ke ddang dɔ nange te,
are ta dewje tɔlje naa. Dare tɔku kiya ke
ngal tɔ.

* **5:1 5.1** Daw ñ-lete ta ne ke tibbi ngaa dunda endaji dɔe te ta tɔju to ñ-tɔ ta ne le mban

5 Kake Ngonn bate le ɔru muta le ne ke
ɲ-lete ne ta maketuru le a, neje ke toje
kem baa le, moo ekii le mota lede na: «E-
ddee!» A moo mare sunda ke ndul. Dew
ke aal sunda le uwa kilo jia te.
6 Moo kɔru ne toke ndu dew horo neje te
ke sɔ ke toje kem baa le na: «Nare kula le
dew ke ndɔ kara ase ndoko Kilo bele kara
baa, a ase ndoko kilo ɔrje muta. A inyan
wubbu, ke ben ke lo toe.»

7 Kake Ngonn bate le ɔru sɔ le ne ke ɲ-
lete ne ta maketuru le a, neje ke toje kem
baa le, moo ekii le sɔ lede na: «E-ddee!»
8 A moo mare sunda ke rɔe toke le
kamjeenn. Ri dew ke aal sunda le na Yo.
Ngaa lo le dewje ke oy aw unn goe. Toke
ɲ-kayn dɔ nange loe sɔ a, darede singa
kare ɲ-tɔlje dewje ke debbe te kara. Da
tɔl dewje le ke tɔku kiya, ke bbo, ke rɔ-to
ke maji ang, ngaa da kare daje ke mû ke
dɔ nange te tɔlde tɔ.

9 Kake Ngonn bate le ɔru mi le ne ke ɲ-
lete ne ta maketuru le a, moo kɔy bann te,
ndil dewje ke ɲ-tɔlde wɔju dɔ tar le Lubba,
ke tar-naji ke ɲ-paje wɔju dɔ tar le.
10 Daw duruje ekii ke taar na: «Ebbe-
dewje, ei ke e-maji tɔyn, ngaa e-to dew ke
tɔkɔrɔ, a ngina ndereng ndɔ ke dda bba a
gange sariya dɔ dewje te ke dɔ nange te
neenn, ta kila bare leje wɔju dɔ tɔl ke ɲ-
tɔlje le wa?
11 Yeenn ngaa, darede, dede kara kara
tɔyn tɔku kubbu ke nda, ke ngal. Ngaa, ɲ-
pa darede kare ɲ-nginaje ngaji, kare kɔr
nje-kula maredeje, ke kɔr ngakɔndeje utu
naa bba. Mba dede kara da tɔlde toke lede
tɔ.

12 Maa lo, ngaa moo Ngonn bate le ddee
ɔru misan le ne ke ɲ-lete ne ta maketuru
le. A nange yeke ke singa. Kare tuka ndul
toke kubbu kuwa ndoo, a neyn ddee toke
le mese.
13 Endeterendeje inje darâ gaynje nangê
toke kande Pige ke nayn sangeje ang bbay,
ngaa tɔku yel aw yeke kake are aw gaynje.
14 Dara nday toke rake ke daw ɲ-ke.
Ddingirije, ke dɔ-dere-maannje gotoje loje
te lede.
15 Tɔku mbayje ke dɔ nange te, nje-
kɔn-bbeje, nje-kɔn dɔ mbambaje, nje-ne-
kingaje, nje-singa-mɔnguje, bbereje, ke
dewje ke toje to bbereje ang, diyaje rɔde
bolo ddingirije te, ke horo erje te.
16 Ɲ-paje dare ddingirije, ke erje na:
«Osoje dɔje te, ɔnnje dɔje areje ne ke nisi
dɔ ngende-mbay te nooje ang, are n-tee ne
ta wungu te le Ngonn bate le.»
17 Mba tɔku ndɔ wungu lede ase ngaa.
Na a nayn wa?

7

Lubba uja endaji engo-nɔn dewje te 144 000

1 Goe te a, moo anjije sɔ. Darje kekel
nange te ke sɔ. Duwaje lelje ke sɔ ke
aw ulaje dɔ nange te, dare kara kara ula
dɔ nange te ang ddem, dɔ ba-kate te ang
ddem, dɔ kakeje te ang ddem.
2 Moo mare anji dang in er lo tee te le
kare, ngaa uwa ne-kuja endaji le Lubba ke
nje-kisi kem baa jia te. Nila ko nare anjije
sɔ ke darede ddew kare ɲ-tujuje nange
ddem, ba-kate ddem. Ɲ-pa na:
3 «E-tujuje nange ang ddem, ba-kate ang
ddem, kakeje ang ddem. E-nginaje are juja
endaji engo-nɔ nje-kulaje te le Lubba leje
bba.»
4 Moo kɔr dewje ke duja endaji engo-
nɔde te le. Deeje doro kɔr kara, ke dɔsɔ
gire sɔ (144 000). To dewje ke inje horo
gel-dewje te tɔyn ke Ijarayel.
5 Nje ke gel Juda te eeje doro dɔku gire
joo (12 000), nje ke gel Rubenn te doro
dɔku gire joo (12 000), nje ke gel Gade te
doro dɔku gire joo (12 000),
6 nje ke gel Aser te doro dɔku gire joo
(12 000), nje ke gel Nepetali te doro dɔku
gire joo (12 000), nje ke gel Manase te doro
dɔku gire joo (12 000),
7 Nje ke gel Simeyɔn te doro dɔku gire
joo (12 000), nje ke gel Lebi te doro dɔku
gire joo (12 000), nje ke gel Isakar te 12 000,
8 nje ke gel Jabulɔn te doro dɔku gire joo
(12 000), nje ke gel Jejebbe te doro dɔku
gire joo (12 000), nje ke gel Benjamen te
doro dɔku gire joo (12 000).

Dewje banya banya arje nɔ ngende-mbay te

9 Goe te maa lo bbaya a, moo dewje
banya banya. Dew ase turade ang. Dinje
horo dewje te ke gelde dang dang tɔyn,
horo nje ke bbeje te dang dang, horo nje
ke nangeje te dang dang, ke horo nje te
ke ndɔn-tarje lede to dang dang. Darje
nɔ ngende-mbay te, nɔ Ngonn bate te le.
Dulaje tɔku kubbu ke nda, ngaa duwaje
kam mburu jide te.
10 Daw duruje ekii na: «Lubba leje ke
isi ngende-mbay te, de ke Ngonn bate a
dajije.»
11 Yeenn ngaa, anjije tɔyn ke gukuje
dɔ ngende-mbay le ddem, dɔ tɔkuje le
ddem, dɔ neje ke toje kem baa ke sɔ le
ddem, dosoje nangê nɔ ngende-mbay te
le, ɲ-debbeje kemde nangê, ngaa ɲ-poloje
Lubba.
12 Ɲ-paje na: «Amem!
Piti, kɔsu gaji, kem-kare,
wooyo, wal, singa-mɔngu, ke singa
toje to le Lubba leje ke ndɔ ke ndɔ.
Amem!»

13 Yeenn ngaa, mare kara le tɔkuje le
dujum na: «Dewje ke ulaje kubbu ke nda
neenn toje to na wa? Dinje dda wa?»
14 Milae te m-pa na: «Ebbemje, ei a e-
gere.» Yeenn ngaa ń-pa narem na: «To
dewje ke inje me tɔku ne-singaje te baa
teeje ann. Ń-tokoje kubbuje lede ke mese
ngonn bate dare nda.
15 Mba yeenn a, darje nɔ ngende-mbay te
le Lubba daw ń-poleje, til ke kare me
key te ke daw ń-pole te. Ne ke nisi
ngende-mbay te le, na ngemde.
16 Bbo a ddade ang ngaa ddem, kunda
a kɔnde ang ngaa ddem. Kare a
kɔsude ang ngaa ddem, lo a nungade
ang ngaa ddem.
17 Mba ngonn bate ke ar dann ngende-
mbay te le a ngemde toke le ne-
kuulje, ngaa na kaw ke de loje te ke
maannje ke aw are tebbe inje ke te
bba aw teeje. Ngaa Lubba a bɔru
maann-nɔ kemde te tɔyn.

8

Ngonn bate ɔru siri le neje ke ń-lete ne ta maketuru

1 Kare ke Ngonn bate le ɔru siri le ne ke
ń-lete ne ta maketuru le a, lo to nyenene
me dara te ngɔsi ke gɔju gɔl kare kara.
2 Moo anjije ke siri ke arje nɔ Lubba te
le. Darede tebbeje siri.
3 Mare anji dang bbay ddee ar mbɔr
bann te le. Nuwa mare ngonn jo ro yambo
ke ń-dda ke ande jia te. Dare yamboje toke
banya kare ń-ro dɔ bann te ke ń-dda ke
ande ke to nɔ ngende-mbay te le ddem,
kare ń-ddee ke duju le dewje le Lubba tɔyn
nɔ Lubba te le ddem.
4 Sa yamboje le, ke dujuje le dewje le
Lubba le inje ji anji te le ubba nɔ Lubba
te.
5 Anji le unn ngonn jo ro yambo le ungu
puru ke dɔ bann te le me te ddusu, ngaa bi
ila dɔ nange te. Njange baa a, ndi ndange,
kɔru ndu neje bbar, ndi teel, ngaa nange
yeke.

Dɔngɔr tebbeje sɔ bbarje

6 Anjije siri ke uwaje tebbeje siri jide te
le aw mɔseje rɔde ta to.
7 Anji ke dɔngɔr to tebbe laa. A kɔju,
ke puru, poleje naa ke mese ngaa gaynje
dɔ nange te. Toke ń-kayn nange, ke kakeje
ke dɔ nange te loe mota a, puru ɔn debbe
nange le kara, ɔn debbe kakeje le kara,
ngaa ɔn kamje ke muje ke tebbe tɔyn.
8 Anji ke to joo laa to tebbe laa. A mare
ne toke tɔku ddingiri ke aw ɔn puru tee
oso me ba-kate te. Debbe ba-kate le tel to
mese.
9 Toke ń-kayn horo neje ke Lubba dda
ke toje me maannje te loe mota a, debbe
ke kara oy, ngaa debbe tɔku toje ke kara
tuju.
10 Anji ke to mota laa to tebbe laa. A
mare tɔku endeterenden ke aw ɔn puru
toke puru ngel in darâ oso. Toke ń-kayn
horo baje ke dɔ nange te loe mota a,
endenterenden le oso dɔ debbe ba te le
kara, ke dɔ loje te ke maannje aw inje ke
te aw teeje.
11 Ri endeterenden le na «Ne ke ate.»
Debbe maannje ke nɔsɔ dɔe te le ate, ngaa
dewje nya ke ayje maannje ke ate le oyje.
12 Anji ke to sɔ laa le to tebbe laa. Toke
ń-kayn me kare, me neyn, ke me ende-
terendenje loe mota mota a, dunda debbe
kare le kara, debbe neyn kara, ke debbe
endeterendenje kara kare ń-ndokoje ang.
Yeenn a, kara wase til te kara, lo a ndoko
tɔyn ang.
13 Maa lo bbay a, moo kɔru mare tende
ke aw in me dara te taar nu. Eel le uru ekii
ke singa na: «Ne-wungu, ne-wungu, ne-
wungu a to le dewje ke dɔ nange te, toke
kese anjije ke mota toje tebbeje lede.»

9

Mi le tebbe bbar

1 Anji ke to mi laa to tebbe, a moo mare
endeterenden in darâ oso nangê. Dare
ngaw kele ta tɔku buwa ke suren goto.
2 Endeterenden le ɔru ta tɔku buwa ke
suren goto le. Sa ubba te toke sa tɔku puru.
Sa ke ubba buwa te le dda are kare, ke kem
dara tuka ndul biti biti.
3 Ebeteje inje me sa te le teeje, ngaa
gaynje nangê. Darede singa kuta dewje
toke engan nyije ke dɔ nange te.
4 Darede ndu kare ń-tujuje muje, ke
kamje, ke kakeje ang. A dewje ke endaji
le Lubba goto engo-nɔde te a ta ń-ddajede
maji ang.
5 Dare ddew ebeteje le kare ń-tɔlje dewje
le ang, a ta kare dulaje kemde ndoo neyn
mi. Da tɔsu dewje le kare tode toke le to le
nyi.
6 Kare teenn, dewje a sangeje yo, a da
kingaeje ang nyɔm. Da ndikije ta koy, a yo
a kaynde kaw ddew ew.
7 Ebeteje le undaje rɔ sundaje ke ń-
mɔsede ta dda ne ddɔ. Mare ne to dɔde
te toke le ejɔkudɔ ke ń-dda ke ande, ngaa
kemde unda kem dew.
8 Biin-dɔde toke le biin-dɔ dene, ngaa
ngangede toke le ngange tebeyn.
9 Nɔ-gu ebeteje le toke le dɔ-kubbu ddɔ
ke ń-dda ke ande-nare a dula ke te. Kɔru
bakede bbar toke kɔru sarete ddɔ ke sun-
daje banya banya aw ndɔruje awje ne ke
ta ddɔ te.

10 Bbɔngude toke bbɔngu nyi, ngawe to
te. Singa kula kem dewje ndoo mba neyn
mi le to bbɔngude te le.
11 Tɔku mbay lede to anji ke tɔku buwa te
ke suren goto. Ria ke ndɔn-tar le Ebereje
na Abadɔn, a ke ndɔn-tar le Gerekeje na
Apoliyɔn. Kande ri le na «Nje-ne-tuju».
12 Dɔngɔr ne-wungu le nday mban. A
mare ne-wunguje joo aw ddeeje goe te
bbay.

Misan le tebbe bbar

13 Misan le anji le to tebbe laa. A, baann
ke ń-dda ke ande, ngaa to nɔ Lubba te le,
moo mare ndu bbar, er kekeleje te sɔ kem.
14 Ndu le pa are misan le anji ke uwa
tebbe jia te le na: «E-tutu anjije ke sɔ ke
ń-tɔde mbɔr tɔku ba te ke ria na Eparate
le.»
15 Ń-tutu anjije ke sɔ le. Toke ń-kayn
horo dewje ke dɔ nange te loe mota a,
ń-toje ngɔsi ta tɔl debbe dewje ke debbe
te kara, kare teenn, ndɔe teenn, me neyn
teenn, ke bbale teenn.
16 Kɔr nje-ddɔje ke toje to nje-sundaje ke
ń-bbar dare moo to million kɔr joo.
17 Me ni te lem le, moo sundaje, ke nje ke
aw aalje sundaje le a, ń-toje toke be: Dulaje
dɔ-kubbu-ddɔje ke kase toke le purujeenn
ddem, ndul toke le kem dara ddem, ngaa
to bu mate toke le ne ke daw ń-bbar na
supere ddem nɔ-gude te. Dɔ sundaje le
toke le dɔ tebeyn. Puru, ke sa, ke supere
in tade aw tee.
18 Ne-kem-to-ndooje ke muta neenn le:
Puru, sa, ke supere ke aw teeje ta sundaje
te le tɔlje debbe dewje kara horo debbe
dewje te ke mota.
19 Mba singa sundaje le to me kilde
te ddem, bbɔngude te ddem. Bbɔngude
undaje rɔ li. Bbɔngude le dɔe to are ye
a daw ń-ddaje ne dewje maji ang.
20 A kese dewje ke ne-kem-to-ndooje
neenn le tɔljede ang le inyaje ddew polo
kɔrje ke ń-ddaje ke jide le ang. Ń-naynje
daw ń-poloje ndilje ke maji ang, daw ń-
poloje kɔrje ke ń-ddaje ke ande, ke nare,
ke tungu, ke er, ke kake. Kɔrje ke aw ooje
lo ang ddem, aw ooje tar ang ddem, aw
njaje ang ddem le.
21 Dinyaje ddew tɔl dew ang ddem, ddew
kumaje lede ang ddem, ddew lo-to-majang
ang ddem, ddew bbokoje lede ang ddem.

10

Tar ngonn maketuru

1 Goe te a, m-tel moo mare anji nje-
singa-mɔngu in darâ aw ddisi. Mum taa
rɔe tɔyn toke le kubbu, ngaa ngabburandi
guku dangara dɔe. Keme ndoko toke le
kare, ngaa gɔle kase toke le ndɔn puru.
2 Nuwa mare ngonn maketuru ke toke
teyn jia te. Nila gɔle ke kɔl dɔ ba-kate te, a
nila gɔle ke gel dɔ nange te.
3 Nuru ekii ke taar toke le tebeyn ke aw
nɔ. Goe te a, ndi ndange tae siri.
4 Kare te ke ndi le ndange tae siri le
a, m-ndiki ta kuja tar ke ndije le paje le
maketuru te a, moo mare ndu ke in darâ
na: «E-ngem mei te bbo uja maketuru te
ang.»
5 Anji ke mooe ar dɔ ba-kate te ddem, dɔ
nange te ddem le ula jia ke kɔl ke darâ,
6 ngaa unda yo ke ri Lubba ke isi ke ndɔ
ke ndɔ, ne ke ń-dda dara ke neje tɔyn ke
toje me, nange ke neje tɔyn ke toje te, ba-
kate ke neje tɔyn ke toje te. Anji le pa na:
«Kare ase ngaa.
7 Kare te ke anji ke to siri laa to tebbe a,
a to ndɔ ke ne le Lubba ke iya rɔe a ddee
to ne ke tɔkɔrɔ, ddew kara baa toke Lubba
pa tare are bbere-kulaje laa ke toje to nje-
kilaje mber-tar laa.»
8 Ndu ke bbar darâ ke moo le tel pa tar
arem bbay na: «Aw taa ngonn maketuru
ke toke teyn ke to ji anji te ke ar dɔ ba-kate
ddem, dɔ nange te ddem le.»
9 Maw ngɔsi ke rɔ anji te le, ngaa m-duje
kare narem ngonn maketuru le. Nilam te
na: «E-taa usa. A kate kang kang mei te.
A, a neel tai te toke le keme teje.»
10 M-taa ngonn maketuru le ji anji te le,
ngaa musa, a neel tam te toke keme teje. A
kake muru a, ate mem te nu kang kang.
11 Ngaa ń-pa darem na: «Maji kare e-tel
ila mber-tar ke Lubba pa dɔ dewje te ke
banya bbay: Dewje ke bbeje te, dewje ke
gelde dang dang, nje ke ndɔn-tarje lede to
dang dang, ke tɔku mbayje.

11

Tar le nje-tar-najije ke joo

1 Darem mare kabbara ke to toke kake
kɔju ne, ngaa ń-pa darem na: «In taar bbo
ɔju key-polo-Lubba, ke bann ke to me te.
E-tura kɔr dewje ke aw poloje Lubba me
te.
2 A inya ndake lo ke ddaka, bbo ɔju ang.
Mba dare ndake lo le gel-dewje ke gereje
Lubba ang. Da mbɔynje bbe ke maji tɔyn
le ke gɔlde neyn dɔsɔ gire joo.
3 Ma kare nje-tar-najije lem ke joo ilaje
mber tar lem, ke kubbu ndoo rɔde te ndɔ
doro kara, kɔr joo, ke dɔ misan (1 260).
4 Nje-tar-najije lem ke joo le toje to kake
olibeje ke joo, ke ne kunda lambeje ke
joo ke toje nɔm te, ema Ebbe-dewje ke dɔ
nange te.
5 Bbo dew ndiki ta ddade maji ang a,
puru tee tade te ro nje-baanje lede le.
Tɔkɔrɔ njaa, bbo dew ndiki ta ddade maji
ang a, maji kare dew le oy toke baann.

6 Deeje ke singa ta kutu kem dara kare
ndi ere ang me ndɔje te ke daw dilaje ne
mber-tar le Lubba. Deeje ke singa ta dda
kare maannje telje to mese, ngaa ta dda
kare ne-kem-to-ndooje dang dang osoje dɔ
nange te toke mede ndiki.
7 Toke ñ-paje tar naji le ñ-tungaje a, da
ke a kin me tɔku buwa te ke suren goto le
a dda ddɔ ke de, singae a kutade, ngaa na
tɔlde.
8 Ninnde a nayn dɔ nange te nata, me
tɔku bbe te ke ñ-tɔl Ebbedede te, dɔ kake-
dese te le. Ddew Ndil te, dewje undaje ri
tɔku bbe le na Sɔdɔm, Gɔmɔr ddem.
9 Dewje ke me bbeje te dang dang, gel-
kujude dang dang, nje ndɔn-tarje lede to
dang dang, dewje ke gelde dang dang a
ddeeje ta koo ninnde mba ndɔ muta ke
gaen. Da kinyaje ddew kare ñ-dubbu
ninnde le ang.
10 Dewje ke dɔ nange te a ddaje rɔ-neel
wɔju dɔ koy lede le. Da ddaje kusu, da
kulaje ke neje baa kare naa, mba nje-kilaje
mber-tar ke joo neenn le ddaje are dewje
ooje ndoo nya.
11 A go ndɔ te ke muta ke gaen le a,
mare yel ke aw are tebbe in rɔ Lubba te
ddee ande ninnde le, ngaa dinje darje taar.
Yeenn a bbeel dda dewje ke aw oojede le
nya.
12 Nje-kilaje mber-tar le Lubba le ooje
mare ndu ke in dara, ngaa pa arede ke
singa na: «Inje ke taar neenn.» Dinje ke
darâ me mum te kem nje-baanje te lede le.
13 Kare teenn njaa, nange yeke ke singa.
Are bbo e-kayn me tɔku bbe le dɔku a,
debbe kara njaa guru are dewje doro siri
(7 000) oyje mba nange ke yeke le. Bbeel
dda kese dewje ke naynje kem baa, ngaa
dɔsuje gaji Lubba ke darâ.
14 Joo le ne-wungu le nday mban. A mota
le ne-wungu aw ddee mbɔr ang baa.

Siri le tebbe bbar

15 Goe te a, anji ke to siri laa to tebbe.
Nduje bbarje ke singa darâ na:
«Bbasine, kɔn-mbay dɔ nange te neenn tel
me ji Ebbejeje te, ke me ji Mesi te laa.
Na kɔn-mbay ke ndɔ ke ndɔ.»
16 Tɔkuje dɔjoo gire sɔ ke isije ngende-
mbay te lede nɔ Lubba te le teeje osoje
nangê, debbeje kemde nangê nɔ Lubba te,
ngaa walje Lubba,
17 ñ-paje na:
«Ebbejeje Lubba ke nje singa-mɔngu, ei
ke e-to bbasine neenn ddem, e-to
lew baa, jari wooyo, mba ddew tɔku
singa-mɔngu te lei, e-dda are kɔn-
mbay to lei ngaa.
18 Gel-dewje ke toje to lei ang ddaje wungu,
a bbasene, kare wungu lei ase ngaa.
Kare gange sariya dɔ dewje te ke oy ase
ngaa.
To kare ke a kuka ne nje-kulaje lei ke toje
to nje-kilaje mber-tar lei,
nje ke toje to dewje lei, ke nje ke aw bbelje
rii,
dede ke ñ-toje to dewje ke ngaji, ke dede
ke ñ-toje to dewje ke bo.
To kare ke a tuju ne dewje ke aw tujuje
nange.»
19 Ta key-polo-Lubba ke to me dara te
ɔru, ngaa sanduku dɔnɔ ubba me key-
polo te laa le. Ndi teel, nduje bbarje, ndi
ndange, nange yeke ngaa kɔju gayn ke
singa.

12

Tar le dene, ke tar le da ke unda rɔ mar

1 Mare tɔku ne ubba me dara te. Mare
dene ula kare rɔe te toke kubbu, neyn to
kɔ gɔle te, ngaa endeterendeje dɔku gire
joo toje dɔe te to ejɔkudɔ.
2 Nuwa sem, naw nduru ndo, are naw
nuru ekii mba aw toe nya.
3 Mare ne dang tel ubba me dara te.
Mare tɔku da ke toke le mar, rɔe kase toke
le puru, dɔe siri, a gaje dɔku. Ejɔkudɔje
siri toje dɔeje te ke siri le.
4 Toke ñ-kayn endeterendeje ke darâ
me mota a, bbɔnge tɔku da le saa debbe
endeterendeje kara tilade nangê. Tɔku da
le ddee ar nɔ dene te ke aw nduru ndo le
aw ngina, ta bbo nuju taar a, kunn ngonn
le kuse ke loe baa.
5 Dene le uju ngonn ke dingaw. Ngonn le
a, a kɔnn gel-dewje tɔyn ke singa ke ngeng
nya. Dunn ngonn le daw saa mbɔr Lubba
te, mbɔr ngende-mbay te laa.
6 A dene le ayn aw me kɔr te, lo te
ke Lubba mɔse are, kare ñ-ngeme ke ne-
kusa ke te mba ndɔ doro kara, kɔr joo gire
dɔmisan (1 260).
7 Ddɔ in me dara te. Misel* de ke anjije
laa ñ-ddɔje ke tɔku da ke unda rɔ mar le.
A da le, ke anjije laa ñ-ddɔje ke de tɔ.
8 A singa da le uta le Misel le ang. Yeenn
a, da le ke anjije laa, deeje ke ddew ta nayn
me dara te ang ngaa.
9 Yeenn ngaa dunn tɔku da le, ne li ke
lew baa ke daw ñ-bbare to Esu, to Satan,
ne nje-kere dewje ke dɔ nange te tɔyn le
dilae dɔ nange te, de ke anjije laa.
10 Moo mare ndu bbar ke singa me dara
te na: «Bbasine Lubba ajije ngaa, ñ-tɔju
singa-mɔngu, ke kɔn-bbe laa ngaa. Mesi
laa tɔju singa laa ngaa. Mba duta ne nje-
kunda tar dɔ ngakɔnje te le, ne ke naw
nunda tar dɔde te nɔ Lubba te, til, ke kare
le dilae nangê mban.
11 A ngakɔnje le teteje ddɔ dɔe te, wɔju
dɔ mese Ngonn Bate ddem, wɔju dɔ

tar le Lubba ke ń-paje tar-naje ddem.
Dooje tebbe lede njaa to ne ke baa
ddem, ń-bbeelje yo ang ddem.
12 Mba yeenn a, see daraje, ke see dewje
ke isije darâ ddem, e-ddaje rɔ-neel. A see
nange, ke ba-kate, kem-to ndoo a ddase.
Mba Esu ddisi ke dɔse te ke wungu ke bo
nya, mba ń-gere to ndɔ laa nayn nya ang
ngaa.
13 Toke tɔku da le oo to duta ne dilane dɔ
nange te mban a, unn kutu tubba dene ke
uju ngonn ke dingaw le.
14 A dare dene le ubba bake joo toke le
bake tɔku tende kare nin ne naw ne me
kɔr te, lo te ke ń-mɔse wɔju dɔe, kare dare
ne-kusa ke te ń-geme ne ddew ew ke li le.
Na nayn baann lo teenn mba bbal muta ke
gaen.
15 Yeenn ngaa li le tɔmɔ maann toke le
ba go dene te le kare maann le uwae ɔtu
saa.
16 A nange ddee uma dene le. Nange teyn
tae uru ne ba ke tɔku da le tɔmɔ le.
17 Wungu ɔn da le dɔ dene te le, ngaa tel
ke dɔ kese dewje te ke gel dene te le, aw
dda ddɔ ke de. To dede ke daw ń-ngemje
nduje le Lubba, ke tar-najije le Jeju.
18 Goe te a, tɔku da le aw ar dɔ enangara
ba-kate te.

13

Tar dɔ daje te ke joo

1 Goe te a, moo mare da in me ba-kate te
tee. Gaje ee dɔku, a dɔe ee siri. Ejɔkudɔ
dɔku toje dɔ gajeje te le kara kara, ngaa ń-
dda rije ke toje to ri taji Lubba dɔeje te le
kara kara tɔyn.
2 Da ke mooe le unda rɔ kake. Gɔle toke
le gɔl enjakemnjar, a tae toke ta tebeyn.
Tɔku da ke unda rɔ mare le are singa-
mɔngu laa, ke ngende-mbay laa, ke singa
ke ngeng nya.
3 Mare dɔe le kara toke ne ke dare do ke
ase kare noy ne. A do ke ase kare noy ne le
ere. Dewje ke dɔ nange te tɔyn ooje neenn
le a gange singade, ngaa unnje go da le.
4 Dewje tɔyn ɔsuje mekeji gɔlde nangê
nɔ da te ke unda rɔ mar te le, mba singa
ke nare da ke in me ba-kate te tee le. Dede
tɔyn dɔsuje mekeji gɔlde nangê nɔ da te
ke in me ba-kate te tee le, ngaa ń-paje na:
«Na ase naa ke da le wa? Na ase ta ddɔ
saa wa?»
5 Dare ddew da le kare pa tar-boroje
ddem, kare taji Lubba ddem. Dare singa
kare ń-dda nejeenn mba neyn dɔsɔ gire
joo.
6 Nunn kutu taji Lubba, taji ria, taji lo-
kisi laa, taji dewje tɔyn ke isije darâ.
7 Dare ddew kare ń-dda ddɔ ke dewje le
Lubba, ngaa ta kutade ke singa. Dare singa
dɔ dewje te ke gel-kujude dang dang tɔyn,
dɔ dewje ke bbeje te tɔyn, ke dɔ dewje te
ke ndɔn-tarje lede toje dang dang tɔyn, ke
dɔ dewje te ke gelde dang dang tɔyn.
8 Dewje tɔyn ke dɔ nange te a poloje da
ke in me ba-kate te tee le. To nje ke lew
baa ke Lubba dda neje, ride goto maketuru
tebbe te le Ngonn Bate ke ń-tɔle to ne-polo
le.
9 Dew ke mbia to a, maji kare oo tar
neenn!
10 Dew ke Lubba wɔju kare duwae to bbere
a, da kuwae to bbere.
Dew ke Lubba wɔju kare ń-tɔle ke tɔku
kiya a, da tɔle ke tɔku kiya.
Kare neenn to kare ke ta kare dewje le
Lubba tɔje wurde, ngaa uwaje koo me te
lede are ngeng.

Tar dɔ da te ke in me nange te tee

11 Goe te a, moo mare da dang unda lo
me nange te tee. Gaje ee joo toke gaji
ngonn bate. A naw ń-pa tar toke tɔku da
ke unda rɔ marjeenn.
12 Naw ń-dda kula ke singa ke da ke in
me maann te tee ee ne le dɔ-keme te njaa.
Ǹ-dda nare nange, ke dewje ke isije dɔ
nange te aw ɔsuje mekeji gɔlde nɔ da te
ke in me maann te tee, ke do laa ase kare
noy ne bba do le ere le.
13 Ǹ-dda tɔku ne-mɔrije ndereng, nare
puru in darâ oso dɔ nange te kem dewje
te.
14 Nere dewje ke dɔ nange te, ddew ne-
mɔrije te ke dare singa kare ń-dda dɔ-kem
da te ke in me maann te tee le, nare ń-
ddaje mare kɔr ke unda rɔ da ke inga do
tɔku kiya, a oy ang le.
15 Dare singa kare nula kewn me kɔr te
ke unda rɔ da ke in me maann te tee le. Kɔr
le a pa tar, ngaa a dda kar ń-tɔl dewje tɔyn
ke a mbeteje ta kɔsu mekeji gɔlde nange
nɔ kɔr te le.
16 Da le uwa dewje tɔyn njaa ke singa are
ń-dda mare endaji me jide te ke kɔl, wase
engo-nɔde te: Nje ke bo, ke nje ke ngaji,
nje-ne-kingaje, ke nje-ndooje, bbereje, ke
nje ke toje to bbereje ang.
17 Dew ke endaji le to rɔe te ang a, a kase
ndoko ne ang ddem, a kase labbe ne ang
ddem. Endaji le to ri da le wase nimɔrɔ
ria.
18 Kare te neenn, maji kare kem dew
are. Dew ke to nje-ne-gere a, a gere kande
nimɔrɔ le da le, mba to nimɔrɔ le mare
dew. Nimɔrɔ le to kɔr misan, ke dɔmisan
gire misan.

14

Pa ke nje ke Ngonn bate uka dɔde ɔsuje

1 Maa lo bbay a, moo Ngonn bate le ar dɔ
ddingiri te ke Siyɔn*. Dewje doro kɔr kara,

ke dɔsɔ gire sɔ (144 000) eeje mbɔre te. Ñ-
dda ri Ngonn bate le, ke ri bɔeje engo-nɔde
te.
2 Moo mare ndu bbar me dara te toke
kɔru tɔku ba ke aw ula ddem, toke ndi ke
aw ndange ke singa ddem. Ndu ke moo le
bbar toke kɔru konde ke dewje aw em.
3 Dewje le aw ɔsuje pa ke siki nɔ ngende-
mbay te le, nɔ neje te ke toje kem baa ke sɔ
le, ke nɔ tɔkuje te le. Dew kara ke a kase
ndo pa le goto. Bbaye njaa to dede ke doro
kɔr kara ke dɔsɔ gire sɔ (144 000) ke Ngonn
bate uka dɔde dɔ nange te le.
4 Dede le dulaje rɔde ne-yerew te ddew
te le deneje ang, mba ñ-gereje dene ang.
Daw dunnje go Ngonn bate le loje te tɔyn
ke naw naw te. Lubba uka dɔde horo
dewje te, kare ñ-ddeeje to dɔngɔr dewje
laa ddem, le Ngonn bate le ddem.
5 Dereje ngem ndɔ kara ang. Tar kara to
dɔde te ang.

Anjije muta ilaje mber sariya le Lubba

6 Goe ta a, moo mare anji dang ke aw ila
me dara te taar nu. Nee ke Tar ke maji ke
to ke ndɔ ke ndɔ ta pa kare dewje ke dɔ
nange te: Dewje ke gelde dang dang tɔyn,
dewje ke gel-kujude dang dang, dewje ke
ndɔ-tarje lede dang dang, ke dewje ke
bbeje te dang dang tɔyn.
7 Anji le pa tar ke singa na: «E-bbeelje
Lubba, ngaa ɔsuje gaje. Mba kare ke na
gange ne sariya dɔ dewje te ase ngaa. E-
poloje nje-dda dara ke nange, ke tɔku-ba,
ke loje ke maannje aw inje ke te aw teeje.»
8 Mare anji ke to joo laa ddee go ye te ke
dɔngɔr le ngaa pa na: «Babilɔnn bbe-bo le
oso mban, noso mban. Ne a nare dewje ke
gelde dang dang tɔyn ayje ben kaya laa ke
wɔn to puru le.»
9 Mare anji ke dang ke to muta laa ddee
go nje ke joo te le, ngaa pa ke singa na:
«Bbo dew ɔsu mekeji gɔle nange nɔ da te
le, ke nɔ kɔr te ke unda rɔ da le, ngaa dɔsu
endaji da le engo-nɔe te, wase me jia te a,
10 ne kara na kay ben tɔku wungu le
Lubba, ke ñ-pole ang a dungu me engo
wungu te laa. Ngaa na koo ndoo kem puru
te, ke kem supere te, kem anjije te ke maji
tɔyn ddem, kem Ngonn bate te ddem.
11 Puru ke aw ula kemde ndoo le sae a
kubba bbal ke bbal. Ngaa dewje ke aw
poloje da le, ke kɔr ke unda rɔ da le, ke
dede ke dɔsu endaji ri da le rɔde te, til ke
kare, da kuwaje rɔde ang.
12 Kare neenn to kare ke dewje le Lubba
ke aw ngemje nduje laa, ngaa naynje ddew
koo me te te ke Jeju a kuwaje kare ngeng
ann.
13 Moo mare ndu ke in darâ, ngaa pa
arem na: «Uja tar neenn maketuru te:
‹Rɔ-neel to le dewje ke naynje ddew te
le Ebbe-dewje ndereng oyje ne, bbasene
neenn. Ndil-me-nda pa na: Tɔkɔrɔ njaa,
maji kare duwaje rɔde go kula te ke ngeng
ke ñ-ddaje, mba kulaje ke ñ-ddaje a kunnje
gode.› »

Tar kuja ko ndɔɔ ke dɔ nange te

14 Maa lo bbay a, moo mare mum ke nda
to nda. Mare ne ke unda rɔ dew isi dɔ
mum te le. Nunda ejɔkedɔ ke ñ-dda ke
ande dɔe te, ngaa nuwa kiya ke ate jia te.
15 Mare anji dang in key-polo-Lubba te
tee, ngaa uru ekii ke singa are dew ke isi
dɔ mum te le na: «Ula kiya lei bbo uja ko
le, mba kare kuja ko le ase ngaa. Kande ko
ke dɔ nange te sange ngaa.»
16 Yeenn ngaa, dew ke isi dɔ mum te le
ula kiya laa le dɔ nange te, ngaa uja ko ke
dɔ nange te tɔyn.
17 Goe te a, mare anji dang in key-polo-
Lubba te darâ tee. Ne njaa kara nuwa kiya
ke ate jia te tɔ.
18 Mare anji dang bbay in er bann te tee.
Nee ke singa kunn ndu kare puru dda ne
ne. Nuru ekii ke singa nare anji ke uwa
kiya ke ate le na: «Ula kiya lei ke ate le
bbo uja ne jinga binye ke dɔ nange te, mba
kande binye le oy mban.
19 Anji le ula kiya laa le dɔ nange te, ngaa
tuja jinga binye ke dɔ nange te le ungu
me ne-kore maann binye te ke tɔju tɔku
wungu le Lubba.
20 Dore binye me ne-kore maann binye
te le giri bbe te ddaka. Mese in me ne-kore
maann binye te le tee, ngaa siri ke taar
ndereng taa lo ase kilometere kɔr mota
(300). Bbo sunda uru me mese te le a, mese
le a kuwae ka-tae te taar.

15

Tar le anjije ke siri, ke tar dɔbɔyn ne-kem-to ndooje

1 Goe te a, moo mare ne ke bo ddem,
ke kura laa dum dɔ dewje ddem me dara
te: Anjije siri uwaje ne-kem-to ndooje siri
jide te. To dɔbɔyn ne-kem-to-ndooje, mba
ddew te lede a, wungu le Lubba ddee dɔ
dewje te.
2 Moo mare ne toke bajeenn, keme are
yerere toke er ke dew unda keme te a oo
ne lo, pole naa ke puru. Dewje ke teteje
ddɔ dɔ da te le, ke dɔ kɔr ke unda rɔ da te
le, ke dɔ nimɔrɔ ria te le arje dɔ ba-kate te
le. Duwaje kondeje le Lubba jide te.
3 Daw dɔsuje pa le Mɔyije ke to nje-kula
le Lubba ddem, pa le Ngonn bate ddem na:
« Ebbe-dewje Lubba ke Nje-singa-mɔngu,
neje ke e-dda boje nya ddem, kuraje lede
dum dɔ dewje ddem!
Tɔku mbay le gel-dewje,
Aw dda neje ke dɔgɔle ddem, aw dda ne ke
tɔkɔrɔ ddem.

4 Ebbe-dewje, na a bbeel rii ang,
ngaa a kɔsu gaji rii ang wa?
Mba ei kara baa a, e-maji tɔyn.
Gel-dewje tɔyn a ddee kɔsuje gɔlde nangê nɔi te,
mba dede tɔyn dooje ne-ddaje lei ke gate gate.
5 Goe te a, moo key-polo-Lubba me dara te, tae toke teyn. Key tande ke Lubba de ke dewje laa daw dingaje naa me te, to me te.
6 Anjije ke siri ke uwaje ne-kem-to ndooje siri jide te le inje key-polo-Lubba te le teeje. Dulaje kubbu ke nda ngaa ndɔren. Ń-tɔje endaar-kuwa-bber ke ń-dda ke ande karde te.
7 Kara le neje ke toje kem baa ke sɔ le are engoje ke ń-dda ke ande anjije ke siri le kara kara. Wungu le Lubba ke Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ ddusu engoje le.
8 Sa ke tɔju piti le Lubba, ke singa-mɔngu laa taa me key-polo-Lubba le tɔyn. Dew kara ase ta kande key-polo-Lubba te le ang ndereng ta ne-kem-to-ndooje ke siri ke ji anjije te ke siri le tunga bba.

16

Tar dɔ engoje te ke siri

1 Moo mare ndu bbar toke bo key-polo-Lubba te le, ngaa pa are anjije ke siri le na: « Awje e-mbelje engo wunguje le Lubba ke siri le dɔ nange te!»
2 Anji ke to dɔngɔre aw mbel wungu ke me engo te laa dɔ nange te. Do ke maji ang ddem, aw to nya ddem oso rɔ dewje te ke endaji le da le to rɔde te, ngaa aw poloje kɔr ke unda rɔ da le.
3 Joo le anji mbel wungu ke me engo te laa le me ba-kate te. Ba-kate le tel toke le mese dew ke oy, are neje ke kem tɔyn ke eeje me ba-kate te le oyje.
4 Mota le anji le mbel wungu ke me engo te laa me baje te, ke loje te ke maannje inje te bba aw aynje are mannje le turuje to mese.
5 Moo ndu anji ke ɔn dɔ maannje pa na: « Ei ke e-to bbokone ddem, e-to lew ddem, e-maji tɔyn ddem, e-to gate gate wɔju dɔ sariyaje ke e-gange neenn.
6 Ń-kaynje mese dewje lei ddem, mese nje-kilaje mber-tar lei ddem. Mba yeenn a arede mese kare dayje. Ne ke ase ta dda ke de ann.
7 Goe te a, moo mare ndu ke bbar bann te le na: « Tɔkɔrɔ njaa, Ebbe-dewje Lubba ke nje-singa-mɔngu, sariyaje lei to sariyaje ke tɔkɔrɔ ddem, gate gate ddem.
8 Sɔ le anji le mbel wungu ke engo te laa dɔ kare te. Dare ddew kare le kare puru laa ɔn dewje.
9 Puru kare ke tunga nya le ɔn dewje le. Ń-tajije ri Lubba ke ee ke singa dɔ ne-kem-to-ndooje te neenn tɔyn le. A ń-turuje ddew lede mba kɔsu gaje ang.
10 Mi le anji le mbel wungu ke me engo te laa dɔ ngende-mbay te le da le. Yeenn ngaa, lo tuka ndul dɔ bbe-kɔn te le da le. Kem-to-ndoo uta dɔ dewje are dewje ngerje ngangede.
11 Ń-tajije ri Lubba ke darâ mba ndoo ke daw dooje ddem, mba do ke maji ang ke oso rɔde te le ddem. A ń-tusuje kula-ddadeje ke maji ang dinyaje ang.
12 Misan le anji le mbel wungu ke me engo te laa me tɔku ba te ke ria na Eparate. Maann le ii mba kinya ddew kare tɔku mbayje ke inje er lo tee te le kare aw ddeeje.
13 Ngaa, moo ndilje ke maji ang mota, kare in me kil da te ke unda rɔ mar le tee, kara in me kil da te le, kara in me kil nje-kila mber-tar te ke to nje-ngem le aw teeje. Ndilje ke maji ang ke mota le undaje rɔ enginaynje.
14 To ndilje ke maji ang ke aw ddaje ne-mɔrije. Dawje ta kinga tɔku mbayje ke dɔ nange te tɔyn ta mbɔnde ngina ne ddɔ ke tɔku ndɔ te le Lubba ke nje-singa-mɔngu.
15 Ebbe-dewje pa na: « Oo, maw m-ddee toke nje-bboko. Rɔ-neel to le dew ke isi kem baa bbo tibbi ang, ngaa ngem kubbu rɔe te. Baann bba na nja rɔe baa kare dew ooe a to ne-rɔ-kul ang.»
16 Ndilje ke maji ang le mbɔnje mbayje le lo te ke daw ń-bbar ke tar Ebere na Armagedɔn.
17 Anji ke to siri laa mbel wungu ke me engo te laa me yel te. Mare ndu bbar ke singa ngende-mbay te ke key-polo-Lubba te le na: « Bbaye ngaa!»
18 Ndi teel nya nya, nduje bbar, ndi ndange nya nya, ngaa nange yeke ke singa. Lew baa ke dewje toje dɔ nange te, ndɔ kara nange nayn yeke toke baann ang bbay.
19 Babylɔnn, tɔku bbe le kayn loe mota, ngaa tɔku bbeje le gel-dewje osoje. Yeenn ngaa Lubba ole mee dɔ Babilɔnn bbe-bo te le, ngaa are ben ke to wungu laa ke aw wɔn to puru me engo te dewje ke me bbe te le ayje.
20 Dɔ-dere-maannje tɔyn aynje ngaa ddingirije gotoje.
21 Kɔjuje ke boje nya, ngaa ɔyje ase ne ke kilo dɔsɔ inje darâ gaynje dɔ dewje te, ngaa dewje le tajije ri Lubba mba ne ndoo ke kɔju le dda ke de le, mba to ndoo ke to bbeel nya.

17

Sariya ke dɔ Babilɔnn te

1 Goe te a, mare anji kara horo anjije te
ke siri ke uwaje engoje siri jide te le, ddee
ngaa pa arem na: «E-ddee, ma tɔji sariya
ke da gange dɔ dene te ke to tɔku nje-kaya
ke isi mbɔr tɔku baje te le.
2 Ne a tɔku mbayje ke dɔ nange te ddaje
ne-kaya dɔe te, ngaa dewje ke dɔ nange te
ayje ben kaya laa are ddade.»
3 Goe te a, Ndil uwam, ngaa anji le
unnum aw sem me kɔr te, a moo mare
dene isi dɔ mare da te ke kase to kase. Rɔe
tɔyn to ri ne-tajije ke ta taji ne Lubba dɔrɔ.
Dɔe ee siri ngaa gaje dɔku.
4 Dene le ula kubbu ke kase, ke kura,
ngaa ndɔren to ndɔren. Nula ne-mandeje
ke ń-dda ke ande, ke kɔr erje ke gate ngeng,
ke mereje. Nuwa engo ande jia te. Ne-
yerewje, ke ne-kayaje laa ke ase koo ke
kem ang ddusuje me engo le.
5 Ń-dda mare ri engo-nɔe te, to ri ke dew
gere kande ang. Ri le na: « Babilɔnn bbe-
bo, kɔn dene nje-kayaje, kɔn neje ke dɔ
nange te ke ase ta koo ke kem ang.»
6 Moo dene le a, mese dewje le Lubba,
ke mese nje-tar-najije le Jeju ke nay le aw
ddae toke le koto.
Koo ke mooe a, mem unda dɔ binya nya.
7 Yeenn ngaa anji le pa arem na: « Mei
aw unda dɔ binya mba ddi wa? Ma pa ne
ke iya rɔe ke dɔ dene te neenn, ke ye ke dɔ
da te ke dɔe ee siri, ngaa gaje ee dɔku ke
nisi dɔe te neenn kari.
8 Da ke ooe le to lew, a ń-to ang ngaa.
Na kin buwa te ke suren goto le tee, ta
kaw nayn ke kɔrɔ nyɔm. Bbo dewje ke dɔ
nange te, ke kunn kutu neje te nu duja ride
maketuru tebbe te ang, ooje da le a, mede
a kunda dɔ binya. Mba ń-to lew, a ń-to ang
ngaa, a na tel kunda lo tee bbay.
9 Kare te neenn, maji kare nje-ne-gere ee
ke kem-kare tɔ bba: Dɔ da ke siri le toje to
ddingirije siri ke dene le isi dɔe te, ń-toje
to tɔku mbayje siri tɔ.
10 Nje ke mi osoje mban. Misan lede aw
ɔn mbay, a siri lede nayn ddee ang bbay.
A bbo ń-ddee a, na kisi mba gɔju kare baa.
11 Da ke to lew, a goto ngaa le, ne njaa
ń-to jijoo le tɔku mbayje le. Ń-to kara le
nje ke siri le tɔ. Naw ta nayn ke kɔrɔ baa
nyɔm.
12 Gaji da ke dɔku ke oo le to tɔku mbayje
dɔku ke nayn ɔnje mbay ang bbay. A da
kinga singa ke ta kɔn ne mbay mba gɔl
kare kara ke da le.
13 Dede dɔku tɔyn keje lede kara baa: Ta
kare da le singa-mɔngu lede, ke singa lede.
14 Da ddaje ddɔ ke Ngonn bate le, a
Ngonn bate le a kutade ke singa, mba ń-
to Ebbe ebbe-dewje ddem, ń-to Mbay dɔ
mbayje ddem. Nje ke Lubba bbarde, ke nje
ke ń-mberede, ke dewje laa ke eeje saa, a
kutade ke singa tɔ.
15 Goe te a, anji le pa arem bbay na:
Maannje ke dene nje-kaya le isi mbɔre te,
ke oo le to dewje dang dang, to dewje ke
banya, nje ke gelde dang dang, ke dewje ke
ndɔn-tarje lede to dang dang.
16 Gaji da ke dɔku ke oo le, ke da le, da
mbeteje dene nje-kaya le, da taa neje laa
tɔyn, ngaa da kinyaeje rɔe baa. Da kusaje
taal rɔe ngaa da roeje ke puru.
17 Mba Lubba ula keje laa mede te kare
ń-ddaje ne ke mee ndiki. Da ddaje ne ke
kara baa. Da kinya singa kɔn mbay lede
ji da te le ndereng ta kare tarje le Lubba
ddeeje to ne ke tɔkɔrɔ.
18 Dɔbɔnye, dene ke ooe le to tɔku bbe
ke ɔn dɔ tɔku mbayje ke dɔ nange te.

18

Koso le Babilɔnn

1 Goe te a, moo mare anji dang in darâ
aw ddisi. Nee ke singa ke ngeng, ngaa
ndoko laa uru dɔ nange te.
2 Nuru ekii ke singa na:
«Noso mban, noso mban, Babilɔnn bbe-bo
le! Ń-ddee to lo dda bbe, ke lo kiya
rɔ le ndilje ke maji ang dang dang
tɔyn, le eelje ke maji ang dang dang
tɔyn ke dewje ndikije ang.
3 Mba gel-dewje tɔyn ayje ben kaya laa
ke wɔn to puru le. Tɔku mbayje ke dɔ
nange te ddaje ne-kaya dɔe te. Ngaa nje-
ne-labbeje ke dɔ nange te ingaje ne nya
wɔju dɔ ne-kingaje ke gate ngeng ke ń-dda
bboe nya le.»
4 Goe te a, moo mare ndu me dara te na:
« See dewje lem, e-teeje me tɔku bbe te
neenn ke ddang, mba kare e-ddaje
saa majang laa ang, bba kare ne
kem-to-ndoo oso dɔse te saa tɔ ang.
5 Mba majangje laa bayanje ke dɔ naa te
dɔ naa te ndereng ɔru dara, are Lubba ole
mee dɔ ne-ddaje te laa ke toje gate gate ang
le.
6 E-ddaje saa ne ddew kara baa toke ye ke
ń-dda ke nje-mareje.
Ne ke ń-dda ke dew gɔl kara a, e-ddaje saa
gɔl joo. Engo ke nungu ben me te a,
unguje te gɔl joo areje.
7 Ń-ndiki kɔsu gaji rɔe nya ddem, ń-ndiki
ne-kinga nya ddem.
Yeenn a, ulaje keme ndoo, areje nuwa
ndoo ddew kara baa toke baann tɔ.
Mba ń-pa mee te na: ‹Misi to dene-
mbay, m-to dene-ndubba ang, ngaa
ma kuwa ndoo ndɔ kara ang.›
8 Mba yeenn a, ne-kem-to-ndooje ke toje
wɔju dɔe a kosoje dɔe te ndɔ kara baa njaa.
Neje le toje to: Yo, ndoo, ke tɔku bbo, ngaa
puru a kɔen. Mba Ebbe-dewje Lubba ke
gange sariya dɔe te le to nje singa-mɔngu.»

9 Yeenn ngaa, tɔku mbayje tɔyn ke dɔ
nange te, ke ddaje ne-kaya dɔe te ddem,
ddaje saa bbo ne-kingaje ddem le a nɔnje,
ngaa da ndinga rɔde kare te ke da kooje sa
puru ke aw ɔen le.
10 Ndoo ke naw noo le a ddade bbeel,
ngaa da karje ddew ew bba da paje na:
« Ne kem-to-ndoo bbo!, Ne kem-to-ndoo
ke baann bba be wa! Tɔku bbe,
Babilɔnn, tɔku bbe ke ngeng! Me gɔl
kare te kara baa njaa sariya ddee dɔi
te toke be wa!»
11 Nje-ne-labbeje ke dɔ nange te nɔnje
ngaa uwaje ndoo mbae, mba nje-ndoko
neje lede goto ngaa.
12 Neje toke ande, ande-nare, kɔr erje ke
gate ngeng, mereje, kubbuje ke ŉ-dda ke
len, ke kase, ke ndɔren, ke yeje ke ŉ-dda
ke sowa, kakeje tɔyn ke eteje maji, neje ke
ŉ-dda ke ngange kere, neje tɔyn ke ŉ-dda
ke kake ke gate ngeng, neje ke ŉ-dda ke
tungu, ke ande-nare wase, ke er ke kura
ke ria na marebere.
13 Neje ke maji dang dang ke daw njiri
ne ne, yamboje, ne ke ria na mir, nɔn
kakeje ke ete maji, ben, ubbu, nduju,
bele, mangeje, bateje, sundaje ke sareteje,
bbereje, ke dewje ke duwade ta ddɔ te to
bbereje.›
14 Nje-ne-labbeje le paje na: « Neje ke
aw dda bboe nya lew le aynje awje ddew
ew sei ngaa. Ne-kingaje lei ke maji wase
ndɔren le gotoje tɔyn jii te ngaa. Da tel
kinga ture te ang ngaa.»
15 Nje-ne-labbje ke ingaje ne wɔju dɔe
le a kooje ndoo ke naw noo le a, bbeel a
ddade, ngaa da karje ddew ew a da nɔnje
ddem, da kuwaje ndoo ddem.
16 Da paje na:
«Ne kem-to-ndoo bbo! Ne kem-to-ndoo
bbo! Dɔngɔr, tɔku bbe neenn aw ula
kubbuje ke kura, ke kase, ke ndɔren.
Naw nula ne-mbije, ke ne-jije ke ŉ-
dda ke ande, ke kɔr erje ke gate
ngeng, ke mereje le!
17 A me gɔl kare te kara baa njaa ne-kingaje
laa ke banya le tɔyn tujuje ne wa?»
Ngaa nje-kuwa tɔku toje tɔyn, ke dewje
ke aw ddaje kula dɔ ba-kate te, ke nje ke
aw njaje dɔ ba-kate te ke tɔku to, ke dewje
ke aw ingaje ne-kusa tade ddew kula te ke
dɔ ba-kate te, areje ddew ew,
18 ngaa ooje sa puru ke aw ɔen le a, uruje
ekii na: «Tɔku bbe ke dda bba ase naa ke
bbe-bo wa?»
19 Daw ŉ-jinje ebaburu nange dunguje
dɔde te, ŉ-nɔnje, ŉ-ndingaje ndoo ŉ-paje
na:
«Ne kem-to-ndoo bbo! Ne kem-to-ndoo
bbo! Bbe-bo, bbe ke ddew ne-kinga
te laa ke banya, nje tɔku toje tɔyn
ingaje ne ne le, me gɔl kare te kara
baa njaa ŉ-tel to dɔ-ndubba wa!»
20 Dewje ke darâ, e-ddaje rɔ-neel mba
koso le Babilɔnn le. See dewje le
Lubba, see nje-kayn-kulaje, ke nje-
kilaje mber-tar le Lubba, e-ddaje rɔ-
neel tɔ, mba Lubba gange sariya dɔe
te wɔju dɔ ne ke ŉ-dda ke se le.
21 Mare anji ke nje-singa-mɔngu unn
mare tɔku biri er ke ɔɔy, ila me ba-kate
te, ngaa pa na:
«Da kila Babilɔnn bbe-bo ke singa toke be
tɔ: Da tel kingae ang ngaa.
22 Dew a koo kɔru ne-kem le nje-kondeje
bbe lei ang ngaa ddem, ndu nje-nɔ paje ang
ngaa ddem, kɔru ne-to le nje-kɔlje mbula,
ke nje-toje tebbe ang ddem. Dew a kinga
nje-gusu ke aw dda mare kula kara bbe lei
ang ngaa ddem, dew a koo kɔru ne ke daw
duru biri-er te bbe lei ang ngaa ddem.
23 Puru lambe a ndoko me bbe te lei ang
ngaa ddem,
dew a koo ndu basan de ke ngonn mande
ke ŉ-taaje naa toke siki bbe lei ang ngaa
ddem,
mba nje-ne-labbeje ke bbe lei toje to dewje
ke ngeng ke dɔ nange te,
ngaa ne-kumaje lei ke aw dda ereje gel-
dewje tɔyn.
24 Mba bbê lei a ŉ-kayn mese dewje tɔyn
ke ŉ-tɔlde dɔ nange te, ke mese nje-kilaje
mber-tar le Lubba, ke le dewje le Lubba.»

19

Pa wal Lubba bbar me dara te

1 Goe te a, moo mare ndu bbar bo toke
ndu dewje ke banya me dara te na:
«Aleluya! Kaji, piti, ke singa-mɔngu toje to
le Lubba leje.
2 Mba sariyaje laa ke naw ŉ-gange toje ke
dɔgɔle ddem, toje gate gate ddem. Ń-gange
sariya dɔ tɔku dene nje-kaya te ke tuju dɔ
nange ke kaya laa, ngaa nila bare mese nje-
kulaje laa ke ŉ-tɔlde le dɔe te.»
3 Ngaa ŉ-tel ŉ-paje bbay na:
«Aleluya! Sa puru ke ɔn tɔku bbe le aw tu
ke ndɔ ke ndɔ.»
4 Tɔkuje ke dɔjoo gire sɔ le, ke neje ke
toje kem baa ke sɔ le ɔsuje mekeji gɔlde
nangê ngaa poloje Lubba ke isi ngende-
mbay te laa. Ń-paje na: « Amem! Aleluya!»
5 Ngaa, mare ndu bbar ngende-mbay te
le na:
«Ɔsuje gaji Lubba leje, see nje-kulaje laa
tɔyn,
sese ke ngaji, ke nje ke bo ke aw bbeeleje!»
6 Moo mare ndu toke ndu dewje ke
banya ddem, toke kɔru tɔku maann ddem,
toke kɔru ndi ke ndange ke singa ddem.
Ndu le na:

«Aleluya! Mba Ebbe-dewje Lubba, Nje-
singa-mɔngu aw ɔn bbe ngaa.
7 N-ddaje rɔ-neel, jareje rɔje neelje, n-
piteje, mba kare kusu taa-naa le Ngonn
bate le ase ngaa, ngaa dene laa le mɔse rɔe
mban.
8 Dare nula kubbu len ke ndɔren ngaa ne-
yerew ɔru ang.»

Mba kubbu len le to kula-ddaje ke gate
gate ke dewje le Lubba ddaje.

9 Anji le pa arem na: «Uja tar neenn
maketuru te: ‹Rɔ-neel to le dewje ke ɲ-
bbarde kusu taa-naa te le Ngonn bate!› »
Goe te a, ɲ-pa narem na: «To tarje le Lubba
njaa.»

10 M-tee moso kɔ gɔle te ta poloe, a ɲ-pa
narem na: « E-dda neenn ang! M-to nje-
kula mari ddem, nje-kula mare ngakɔinje
ke aw ngemje tar-najije le Jeju ddem.
Lubba a maji kare e-poloe!»

Tar-najije le Jeju toje to tarje ke ddeeje
dɔ nje-kilaje mber-tarje te le Lubba bba aw
paje.

Dew ke aal sunda ke nda

11 Goe te a, moo dara teyn, a moo sunda
ke nda. Dew ke aal sunda le ria na Dew ke
aw dda ne ke dɔgɔle, Dew ke tɔkɔrɔ. Naw
ɲ-gange sariya, ngaa naw ɲ-dda ddɔ ddew
ne te ke gate gate.

12 Keme to toke puru ke aw ɔn. Ejɔkudɔ
banya banya toje dɔe te. Ń-dda mare ri rɔe
te, a ne ke kare baa njaa ɲ-gere ri le.

13 Ngaa nula kubbu ke ngal ke to mese
tɔyn. Ria na Tar le Lubba.

14 Nje-ddɔje ke darâ isije dɔ sundaje te ke
nda, ngaa aw ɔruje goe. Dulaje kubbu len
ke kura, ke nda, ngaa ne-yerew ɔru ang.

15 Mare tɔku kiya ke ate in ta dew te
ke aal sunda le tee ta tuka ne gel-dewje.
Na kɔn dɔde ngeng nya. Na tɔju wungu
le Lubba ke nje singa-mɔngu, wungu laa
ke aw wɔn to puru ddew mbɔyn te ke na
mbɔyde ke gɔle toke le kande binye me ne
kore maann binye te.

16 Ń-dda mare ri kubbu te laa ke ngal
le ddem, benge te ddem na: «Mbay-dɔ-
mbayje, ke Ebbe ebbe-dewjeje.»

17 Goe te a, moo mare anji ar taar me
kare te. Nuru ekii ke singa nare eelje tɔyn
ke aw ilaje me dara te na: «E-ddee e-
mbɔnje naa mba tɔku kusu le Lubba,

18 mba kɔn tal tɔku mbayje, tal mbayje le
mbambaje, ke tal nje-singa-mɔnguje. Tal
sundaje, ke tal nje-kaalje sundaje le, tal
dewje tɔyn, dewje ke toje to bbereje, ke
dewje ke toje to bbereje ang, tal dewje ke
ngaji, ke dewje ke bo.

19 Goe te a, moo da le, ke tɔku mbayje ke
dɔ nange te, ke mbambaje lede. Ń-mbɔnje
naa ta ddɔ ke dew ke isi dɔ sunda te le, ne
ke mbambaje laa.

20 Duwa da le, ke nje-kila mber-tar ke
to nje-ngem ke dda ne-mɔrije nɔe te bba
ere ne nje ke endaji da laa to engo-nɔde
te, ngaa aw poloje kɔr ke unda rɔ da le.
Dungude joo kem ndake puru supere te ke
aw ɔn.

21 Ń-tɔl keseje ke tɔku kiya ke in ta dew
te ke isi dɔ sunda te tee le, ngaa eelje tɔyn
ɔnje talde are mede ndann.

20

Tar kɔn-mbay bbal doro kara (1000)

1 Goe te a, moo mare anji in darâ aw
ddisi. Nuwa ngaw kele ta tɔku buwa ke
suren goto le, ke kula njamji ke ɔɔy jia te.

2 Nuwa da ke unda rɔ mar, ke to li ke
lew, ke to esu, ke to Satan le, ngaa ɲ-tɔe ke
kula njamji mba bbal doro kara (1 000).

3 Nilae tɔku buwa te ke suren goto le,
ngaa nutu ta buwa le ɲ-lete dɔe te, mba
kare nere gel-dewje ang ngaa, ndereng
mba bbal doro kara le. Goe te a, da tute
mba mare kare ngaji.

4 Goe te a, moo ngende-mbayje. Dare
singa dewje ke isije dɔe te kare ɲ-gangeje
sariya. Moo ndil dewje ke ɲ-tɔlde mba
tar-naji le Jeju ke ɲ-paje ddem, mba tar le
Lubba ddem. Moo ndil dede ke ɲ-mbeteje
ta kɔsuje mekeje gɔlde nɔ da te le, ke nɔ
kɔr te ke unda rɔ da le, are dɔsu endaji
engo-nɔde te ang ddem, me jide te ang
ddem le tɔ. Ń-ndolje ngaa dɔnje mbay ke
Kiriste ase bbal doro kara (1 000).

5 Kese dewje ke oyje ndolje ang, ndereng
bbal doro kara le ase. Yeenn to dɔngɔr
ndol le dewje ke oy.

6 Rɔ-neel to le dewje ke eeje horo dewje
te ke ndolje dɔngɔr ndol te le dewje ke oy.
Ń-toje to dewje le Lubba njaa! Yo ke gɔl
joo laa ee ke singa dɔde te ang. Da toje to
nje-poloje le Lubba ddem, le Kiriste ddem,
ngaa da kɔnje saa mbay bbal doro kara le.

Koso le Esu

7 Toke bbal doro kara le tunga a, da kɔru
Satan key-kula te,

8 ngaa na kaw kere gel dewje kɔyn
nange te ke sɔ tɔyn, yeenn pa na Goge,
ke Magoge**. Na mbɔn dewje le mba dda
ne ddɔ. Kɔrde banya toke enangara ta ba-
kate.

9 Ń-taaje dɔ nange tɔyn, ngaa ɲ-gukuje
dɔ gɔng le dewje le Lubba, ke dɔ tɔku bbe
ke Lubba ndiki nya. A puru in darâ ddisi,
ngaa ɔnde.

10 Ngaa dila esu ke nje-kerede le me
ndake puru te ke supere to me te, lo te ke
da le, ke nje-kila mber-tar ke to nje-ngem
le eeje te. Da koo ndoo nya, kare, ke til,
bbal ke bbal.

Dɔbɔyn Sariya

11 Goe te a, moo tɔku ngende-mbay ke
nda, ke dew ke isi te. Nange, ke dara ɔtuje
aynje nɔe te ke ddang, are dew tel oode
ang ngaa.
12 Ngaa moo dewje ke oy, nje ke ngaji,
ke nje ke bo, darje taar nɔ ngende-mbay te
le. Ń-teyn maketuruje, a ń-tel ń-teyn mare
maketuru bbay, to maketuru tebbe. Ngaa
ń-gange sariya dɔ dewje te ke oy ase kem
kula ddade, ddew kara baa toke ye ke ń-
dda maketuruje te le.
13 Ba-kate tee ke ninn dewje ke naynje
mee te. Ngaa yo, ke lo le dewje ke oy
teeje ke ninn dewje ke toje mee te, are ń-
gange sariya dɔde te kara kare ase kem
kula ddade.
14 Goe te a, dungu yo, ke lo le dewje ke
oy me ndake puru te. Ndake puru le to yo
ke gɔl joo laa.
15 Dew ke dinga ria maketuru tebbe te le
ang a, dilae ndake puru te le.

21

Dara ke siki, ke nange ke siki

1 Goe te a, moo dara ke siki, ke nange
ke siki. Mba dara ke dɔngɔr, ke nange ke
dɔngɔr ikije, ngaa ba-kate goto ngaa.
2 Ngaa moo tɔku bbe ke maji tɔyn, ke to
Jurusalam ke siki ke in rɔ Lubba te darâ
aw ddisi. Tɔku bbe le to toke le dene ke
dda mande ngaa ar dɔ gɔle te aw ngina
ngaweje.
3 Moo ndu bbar ke singa ngende-mbay
te le na: « Bbasine, key le Lubba to horo
dewje te ngaa. Na dda bbe ke de, ngaa da
toje to dewje laa. Ne Lubba njaa na kisi ke
de, ngaa na to Lubba lede.
4 Na bɔru maann-nɔ tɔyn kemde te. Yo
a goto ngaa. Ndoo, ekii, ke ne-wungu a
gotoje, mba konn neje ndayje mban.»
5 Ngaa dew ke isi ngende-mbay te le pa
na: «Oo! M-dda neje tɔyn toke siki ngaa.»
Ń-pa na: «Uja tarje neenn maketuru te.
Mba tarje lem to tarje ke tɔkɔrɔ, ngaa aseje
kare dew unda mee dɔe te.»
6 Ngaa ń-pa narem na: «Bbaye ngaa!
M-to Alpa, ke Omega, m-to kunn kutu ne
ddem, dɔbɔyn ne ddem. Dew ke kunda
ɔen a, ema, ma kare maann ke aw are
tebbe nay baa. To maann ke aw in me
nange te aw tee.
7 Dew ke tete ddɔ a, ma kare nejeenn le
ddeeje to laa. Ma to Lubba laa, ngaa na to
ngonnum.
8 A nje-bbeelje, nje ke tusuje me-kunn
inyaje, nje-ne-ddaje ke maji ang, nje-tɔl
dewje, nje-ddaje lo-to-majang, nje-kumaje,
nje-poloje kɔr, ke nje-ngemje tɔyn, lo lede
to me ndake puru ke supere to me te.
Yeenn to yo ke gɔl joo laa.

Jurusalam ke siki

9 Goe te a, anji kara horo nje ke siri te
ke uwaje engo ne-wunguje ke siri jide te le
ddee pa arem na: «E-ddee are m-tɔji nje-
ngaw le, dene le Ngonn bate le.»
10 Ndil uwam, ngaa anji le unnum aw
sem dɔ ddingiri te ke bo, ngaa ndew. Ń-
tɔjum Jurusalam, tɔku bbe ke maji tɔyn ke
in darâ rɔ Lubba te aw ddisi le.
11 Ndoko le Lubba dda are Jurusalam le
ndɔren. Ndɔnre laa le toke ndɔren le kɔr
er ke gate ngeng, ke le kɔr er ke ria na
jasepe ke are yerere.
12 Ndoko ke dila ń-guku ne dɔ tɔku bbe
le ndeer ddem, ndew ddem. Ta ndoko le
dɔku gire joo. Anjije dɔku gire joo arje
ta ndokoje te le kara kara. Ń-dda rije ta
ndokoje te le. To ri gel ngann Ijarayelje ke
dɔku gire joo.
13 Ta ndokoje le mota toje er lo tee te le
kare, mota toje er kande te le kare, mota
er dagoo, mota er beer.
14 Dɔsu ndoko le dɔ erje te dɔku gire joo
ke dungu ne gɔle, ngaa ń-dda ri nje-kayn-
kulaje le Ngonn bate ke dɔku gire joo kare
erje te ke dɔku gire joo le kara kara.
15 Anji ke aw pa sem tar le uwa mare ne
ke daw dɔju ne ne jia te. Ne le toke le kare
waa. Ń-dda ke ande. Nuwa ne le ta kɔju
ne tɔku bbe le, ta ndokoje le, ke ndoko le.
16 Mbɔ-kare bbe le ee sɔ. Ngal laa, ke tate
laa ase naa. Anji le ɔju bbe le ke ne-kɔju
ne ke jia te le, a ngal laa, tate laa, ke ndew
laa ase kilometere doro joo gire kɔr sɔ (2
400).
17 Nɔju ndoko le ddew kara baa toke
gusu ke dewje aw ɔju ne ne a, ngal ase
meren ji dew dɔ-siri gire joo.
18 Dɔsu ndoko le ke er ke ria na jasepe,
a ń-dda tɔku bbe le ke ande ke yerew ɔru
ang ngaa keme are yerere.
19 Ń-dda kare er ke dɔsu ne gɔl ndoko
le ke erje dang dang ke gate ngeng dare
kura. Ń-dda kar dɔngɔr er ke dɔsu ne gɔl
ndoko le ke er ke ria na jasepe, joo laa ke
sapir, mota laa ke kalseduwann, sɔ laa ke
emerode,
20 mi laa ke saredonikisi, misan laa ke
sarduwann, siri laa ke kirijolite, jijoo laa
ke beril, jikara laa ke topaje, dɔku laa ke
kirijoparaje, dɔku gire kara laa ke yasente,
dɔku gire joo laa ke ametisite.
21 Ta ndokoje ke dɔku gire joo le toje to
mereje dɔku gire joo. Ta ndoko kara a, ń-
dda ke mere kara baa. Ń-dda nate tɔku bbe
le ke ande ke yerew ɔru ang, ngaa keme
are yerere.
22 A moo key-polo-Lubba me tɔku bbe te
le ang. Mba, Ebbe-dewje Lubba ke Nje-
singa-mɔngu njaa, de ke Ngonn bate a ń-
toje to key-polo-Lubba ke me tɔku bbe te
le.

23 Duju kare, kare ɔsu, wase kare neyn
nda, bba kare me tɔku bbe le ndoko ang.
Mba ndoko le Lubba a aw dda are mee aw
ndoko, ngaa Ngonn bate le a to puru ngel
me tɔku bbe te le.
24 Gel-dewje a njaje lo-kare te le tɔku
bbe le, ngaa tɔku mbayje ke dɔ nange te
a ddeeje ke ne-pitije lede me te.
25 Ta ndokoje le a kutuje ndɔ kara ang,
mba lo teenn til a goto ngaa.
26 Dewje a ddeeje ke ne-pitije, ke ne-
kingaje le gel dewje me bbe te le.
27 Ne-yerew kara a kande me bbe te le
ang nyɔm. Dew ke nje-dda ne ke ase koo ke
kem ang, wase nje-ngem a kande me bbe
te le ang tɔ. Nje ke ñ-dda ride maketutu
tebbe te le Ngonn bate njaa ke karede baa
a, a kandeje me bbe te le.

22

1 Goe te a, anji le tɔjum ba ke maanne aw
are tebbe dew, keme are yerere. Maann
le ubba ngende-mbay te le Lubba de ke
Ngonn bate le aw tee,
2 ngaa aw ula dann nate tɔku bbe te le.
Mbɔr maann te le er joo kem, kake ke aw
are tebbe dew to te. Me bbal te kara a,
kake le ande gɔl dɔku gire joo. Neyn kara
a, nande gɔl kara kara. Kame to kuma kaji
gel-dewje.
3 Mare ne ke ndu-ndɔɔl le Lubba a to dɔe
te a to ang ngaa.
Ngende-mbay le Lubba, ke le Ngonn bate
a toje me bbe te le. Nje-kulaje le Lubba a
poleje.
4 Da kooje keme ngaa ria a to engo-nɔde
te.
5 Til a goto ngaa. Dew a duju puru lambe,
wase a ngina kɔsu le kare bba ta koo ne lo
ang. Mba ndoko le Ebbe-dewje Lubba njaa
a kuru dɔde te, ngaa da kɔnje mbay bbal
ke bbal.

Jeju pa tar ddee laa

6 Goe te a, anji le pa arem na: «Tarje
neenn to tarje ke tɔkɔrɔ, ngaa ase kare
dew unda mee dɔe te. Ebbe-dewje Lubba
ke are Ndil laa ddee dɔ nje-kilaje mber-tar
te laa, ula anji laa kare tɔju nje-kulaje laa
ne ke nayn ngɔsi baa ta ddee.
7 Jeju pa na: Oo, maw m-ddee ngɔsi baa
ngaa. Rɔ-neel to le dewje ke aw ngemje
tarje ke dila mbere me maketuru te neenn!
8 Ema Jan njaa, moo neje neenn ke mbim
ddem, ke kem ddem. Ngaa, goe te ke moo
neje le ke mbim ddem, ke kem ddem le a,
m-tee moso nɔ gɔl anji te ke aw tɔjum neje
le ta poloe.
9 A ñ-pa narem na: «E-dda neenn
ang! M-to nje-kula mari, ke nje-kula mare
ngakɔinje ke toje to nje-kilaje mber-tar le
Lubba, ke nje-kula mare dewje ke ngemje
tarje ke maketuru te neenn. Lubba a maji
kare e-pole.»
10 Goe te a, ñ-pa narem na: « E-kusu tarje
le Lubba ke dila mbere me maketuru te
neenn ang. Mba kare nayn ngɔsi baa ngaa.
11 Maji kare dew ke to gate gate ang, to
gate gate ang ke kete kete bbay. Ngaa, nje-
ne-yerew ddee to nje-ne-yerew ke kete kete
bbay. A maji kare dew ke to gate gate, dda
ne ke gate gate ke kete kete bbay. Ngaa
maji kare dew ke sange rɔe mba Lubba a,
sange rɔe ke kete kete bbay.»
12 Jeju pa na: « Oo, maw m-ddee ngɔsi
baa. Maw m-ddee ke kuka le dew kara
kara ase kula-ddae.
13 M-to Alpa, ke Omega. M-to dew ke
dɔngɔr ddem, dɔbɔyn dew ddem. M-to
kunn kutu ne ddem, dɔbɔyn ne ddem.
14 Rɔ-neel to le dewje ke aw tokoje
kubbuje lede, ta kee ke ddew kusa kande
kake ke aw are tebbe dew ddem, ta kande
ke ta-ndoko me bbe te le ddem.
15 See dewje ke e-toje toke le bisije, nje-
kumaje, ke nje-ddaje lo-to majang, nje-
tɔlje dewje, nje-poloje kɔr, nje ke ndikije
ngem ddem, aw ereje ngem ddem, e-
naynje ddaka nunn.
16 « Ema Jeju, mula anji lem kare pa
tar najije neenn tɔyn arese me Egilisije te.
M-to dew ke gel nuju te le Dabbiti. M-
to endeterende ke ta lo-kare te ke ndoko
nya.»
17 Ndil de ke dene ke nje-ngaw le, ñ-paje
na: «E-ddee!»
Maji kare dew ke oo tar neenn pa tɔ na:
«E-ddee!»
Maji kare dew ke kunda ɔen ddee. Dew
ke ndiki a, taa maann ke aw are tebbe dew
le baa njaa ay!

Dɔbɔyn tar

18 Ema Jan, m-pa mare dew tɔyn ke oo
tarje le Lubba ke dila mbere me maketuru
te neennn: Bbo dew ila mare tar dɔe te
a, Lubba a kare ne-kem-to-ndooje ke ñ-pa
tare maketuru te neenn oso dɔe te.
19 A bbo dew ɔru mare tarje ke dila
mbere me maketuru te neenn ke ddang a,
Lubba a kɔru kande kake ke aw are tebbe,
ke tɔku bbe ke maji tɔyn ke ñ-mɔse wɔju
dɔe, ngaa ñ-dda tare maketuru te neenn jia
te ke ddang.
20 Dew ke pa tar-naji neje neenn le, pa
na: «Tɔkɔrɔ, maw m-ddee ngɔsi baa.»
Amem! E-ddee, Ebbe-dewje Jeju!
21 Maji kare Ebbe-dewje Jeju dda ke se
me-maji tɔyn.